الجامع الصحيح

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD
4

الجامع الصحيح

للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD
4

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET

Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

İrfan Yayınevi No. 7/4

Baskı: ÇEVİK MATBAACILIK — 1988

بسم الله الرحمن الرحيم

فَأَتَى رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَطْنَ الْوَادِي فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ : « ... إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَذَا فِي شَهْرِكُمْ هَذَا فِي بَلَدِكُمْ هَذَا أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوعٌ وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ وَإِنَّ أَوَّلَ دَمٍ أَضَعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي سَعْدٍ فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ وَرِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ وَأَوَّلُ رِبًا أَضَعُ رِبَانَا رِبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ فَاتَّقُوا اللّٰهَ فِي النِّسَاءِ فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللّٰهِ وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللّٰهِ وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ فَإِنْ فَعَلْنَ ذَلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ مُبَرِّحٍ وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ إِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ كِتَابَ اللّٰهِ وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ قَالُوا نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ بَلَّغْتَ وَأَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ فَقَالَ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا إِلَى النَّاسِ اللّٰهُمَّ اشْهَدْ اللّٰهُمَّ اشْهَدْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ »

RASÛLULLAH (S) ARAFÂT VÂDÎSİNİN ORTASINA GELDİ. ORADA İNSANLARA HİTÂB EDEREK ŞUNLARI SÖYLEDİ:

«... MUHAKKAK Kİ KANLARINIZ VE MALLARINIZ BU BELDENİZDE, BU AYINIZDA, BU GÜNÜNÜZÜN HURMETİ GİBİ SİZLERE HARÂMDIR. DİKKAT EDİNİZ! CÂHİLİYYET İŞLERİNDEN OLAN HER ŞEY AYAKLARIMIN ALTINDADIR, LAĞV EDİLMİŞTİR. CÂHİLİYYET DEVRİNDE GÜDÜLEN KAN DA'VÂLARI DA KALDIRILMIŞTIR. KAN DA'VÂLARIMIZDAN KALDIRDIĞIM İLK KAN DA'VÂSI RABÎATU'BNU'L-HÂRİS OĞLUNUN KAN DA'VÂSIDIR. O, SA'D OĞULLARINDA ÇOCUĞU İÇİN SÜT ANASI ARAMAKDA İKEN HUZEYL ONU KATLETMİŞDİ. CÂHİLİYYET RİBÂSI DA KALDIRILMIŞTIR. RİBÂLARIMIZDAN İLK KALDIRDIĞIM RİBÂ DA ABDULMUTTALİB OĞLU ABBÂS'IN RİBÂSIDIR. O TAMAMIYLE LAĞV EDİLMİŞTİR. KADINLAR HAKKINDA ALLAH'DAN SAKININIZ! ÇÜNKÜ SİZLER ONLARI ALLAH'IN EMÂNI İLE ALDINIZ VE FERCLERİNİ ALLAH'IN KELİMESİYLE HALÂL KILDINIZ. SİZİN ONLAR ÜZERİNDE HAKKINIZ, HOŞLANMIYACAĞINIZ KİMSELERİ DÖŞEKLERİNİZE ÇİĞNETMEMELERİDİR. EĞER BUNU YAPARLARSA ONLARI ŞİDDETLİ OLMIYARAK DÖVÜNÜZ. ONLARIN SİZİN ÜZERİNİZDEKİ HAKLARI DA MA'RÛF VECHİLE RIZIKLANDIRILMALARI VE GİYDİRİLMELERİDİR. BEN SİZE ÖYLE BİR ŞEY BIRAKTIM Kİ EĞER ONA SIKI TUTUNURSANIZ ONDAN SONRA ASLA DALÂLETE DÜŞMEZSİNİZ. O, ALLÂH'IN KİTÂBIDIR. SİZLER BENDEN SORULACAKSINIZ. O ZAMAN NE DİYECEKSİNİZ?» SENİN TEBLİĞ ETTİĞİNE, VAZİFEYİ İFÂ ETTİĞİNE VE NASÎHAT EYLEDİĞİNE KAT'İYYETLE ŞAHÂDET EDERİZ DEDİLER. BUNUN ÜZERİNE RASÛLULLAH ŞEHÂDET PARMAĞINI SEMÂYA KALDIRIB İNSANLARA İŞÂRET EDEREK ÜÇ DEFA: «YÂ RAB! ŞÂHİD OL, YÂ RAB! ŞÂHİD OL» DEDİ [1].

---

1. Muslim, Hacc, Haccetu'n-Nebiyy (S), Câbir (R) den.
Buhârî ve diğerleri de bu Arafât Hutbesini İbn Umer'den, Ebû Bekre'den, Amr ibn Hârice'den ve diğer sahâbîlerden çeşitli parağraflar hâlinde rivâyet etmişlerdir. İbn Hişâm'ın rivâyetinde Peygamberin bu hutbeyi de ALLAH'A HAMD ve SENÂ ile başladığı tasrîh edilmiştir (es-Sîretu'n-Nebeviyye II, 603).

بسم الله الرحمن الرحيم

١٥ - كتاب الحج

(١) باب ما يباح للمحرم بحج أو عمرة، وما لا يباح، وبيان تحريم الطيب عليه

١ – (١١٧٧) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما ؛ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ : مَا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ مِنَ الثِّيَابِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَلْبَسُوا الْقُمُصَ ، وَلَا الْعَمَائِمَ ، وَلَا السَّرَاوِيلَاتِ ، وَلَا الْبَرَانِسَ ، وَلَا الْخِفَافَ . إِلَّا أَحَدٌ ، لَا يَجِدُ النَّعْلَيْنِ ، فَلْيَلْبَسِ الْخُفَّيْنِ . وَلْيَقْطَعْهُمَا أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ . وَلَا تَلْبَسُوا مِنَ الثِّيَابِ شَيْئًا مَسَّهُ الزَّعْفَرَانُ وَلَا الْوَرْسُ »

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

15 — KİTÂBU'L-HAC

(1) HAC YAHUT UMRE SEBEBİYLE İHRÂMA GİRENE MUBÂH OLAN VE OLMAYAN ŞEYLER İLE KENDİSİNE KOKUNUN TAHRÎMİNİ BEYÂN BÂBI

1 — (1177) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) : Bir kimse Rasûlullah (S) dan : İhrâma giren kişi giyecek nev'inden ne giyer? diye sordu. Rasûlullah : «Gömlekleri, başlıkları, şalvarları (donları), bornusları, mestleri giymeyiniz. Ancak na'leyn bulamayan bir kimse mestleri giysin ve iki mesti de topuklarının aşağısından kessin. Sizler

giyeceklerden kendisine zağferan yahut vers (alaçehri) ile boyanmış olan bir şey giymeyiniz» buyurdu [1].

٢ - (...) وحدثنا يحيى بن يحيى وعمرو الناقد وزهير بن حرب كلهم عن ابن عيينة. قال يحيى: أخبرنا سفيان بن عيينة عن الزهرى، عن سالم، عن أبيه رضي الله عنه. قال: سئل النبي ﷺ: ما يلبس المحرم؟ قال «لا يلبس المحرم القميص، ولا العمامة، ولا البرنس، ولا السراويل، ولا ثوبا مسه ورس ولا زعفران ولا الخفين. إلا أن لا يجد نعلين فليقطعهما، حتى يكونا أسفل من الكعبين».

2 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle demiştir:

Peygamber (S) den: İhrama giren ne giyer diye soruldu. Buyurdu ki: «İhrâma giren ne gömlek, ne başlık, ne bornus, ne don, ne vers (alaçehri yahut Yemen zağferanı denilen bitki) veya zağferan ile boyanmış bir kumaş, ne de mest giyer. Ancak na'leyn bulamadığı zaman mestleri topuklarından aşağıda kalıncaya kadar keser (de öyle giyer)».

٣ - (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الله بن دينار، عن ابن عمر رضي الله عنهما أنه قال: نهى رسول الله ﷺ أن يلبس المحرم ثوبا مصبوغا بزعفران أو ورس. وقال «من لم يجد نعلين فليلبس الخفين. وليقطعهما أسفل من الكعبين».

3 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle demiştir:

Rasûlullah (S) ihrâma giren kimseyi zağferan yahut vers ile boyanmış bir sevb giymekden nehy etti ve: «Her kim (ihrâmda giymek için) na'leyn bulamazsa mest giysin ve bu mestleri de topukların aşağısından kessin» buyurdu.

٤ - (١١٧٨) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو الربيع الزهراني وقتيبة بن سعيد. جميعا عن حماد. قال يحيى: أخبرنا حماد بن زيد عن عمرو، عن جابر بن زيد، عن ابن عباس رضي الله عنهما. قال: سمعت رسول الله ﷺ وهو يخطب يقول «السراويل، لمن لم يجد الإزار. والخفان، لمن لم يجد النعلين» يعني المحرم.

---

1. **Burada** Peygamber'e ihrâmlının neleri giyeceği sorulmuşken o, ihrâmlının giyemiyeceği **şeyleri** söylemiştir. Bu, sözün bedîiyyet ve celâdetidir. Peygamber'in cevabı şunu ifade **etmiş** oluyor: İhrâmlı şu sayılanları giyemez, fakat bunların dışında kalanları giyebilir. **Giyilmiyecek** şeyleri tasrîh etmek daha lâyıktır. Çünkü onlar ihâta edilmiştir, amma **ihrâmlıya câiz** olan giyeceklere gelince onlar ihâta edilmez.

Vers, güzel kokulu ve kumaş boyamakda kullanılan bir bitkidir. Bu bitkinin **kokusu** cimâ' arzusunu tahrîk edici bir husûsiyyet taşımaktadır. Zağferan da böyledir. **Bunlar** bilhassa bu husûsiyyetlerinden dolayı ihrâmlıya yasak edilmişlerdir.

* * *

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) ح وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الرَّازِيُّ. حَدَّثَنَا بَهْزٌ. قَالَا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَخْطُبُ بِعَرَفَاتٍ. فَذَكَرَ هَٰذَا الْحَدِيثَ.

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ. ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ. ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ. أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ. كُلُّ هَٰؤُلَاءِ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. وَلَمْ يَذْكُرْ أَحَدٌ مِنْهُمْ: يَخْطُبُ بِعَرَفَاتٍ، غَيْرُ شُعْبَةَ وَحْدَهُ.

4 — (1178) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) dan işittim, kendisi hutbe îrâd ederken ihrâma gireni kasd ederek : «Şalvarlar (donlar), izâr bulamayanlar için, mestler de na'leyn bulamayanlar içindir» buyuruyordu.

( ) .... : Şu'be de Amr ibn Dînâr'dan bu isnad ile İbn Abbâs'ın Peygamber'den Arafât'da hutbe îrâd ederken işiddiğini rivâyet etmiş ve bu hadîsi zikretmiştir.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Amru'bnu Dînâr'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet ettiler. Fakat tek başına Şu'be hâric bunlardan hiçbiri «Peygamber Arafât'da hutbe yaparken» kısmını zikretmemiştir.

٥ — (١١٧٩) وحدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ رضي الله عنه قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلَ».

5 — (1179) .... : Câbir (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Na'leyn bulamayan, huffeyn (iki mest) geysin. İzâr bulamayan da şalvar (don) geysin».

٦ – (١١٨٠) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى
ابْنِ أُمَيَّةَ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه. قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ عَلَيْهِ جُبَّةٌ وَعَلَيْهَا خَلُوقٌ
(أَوْ قَالَ أَثَرُ صُفْرَةٍ) فَقَالَ: كَيْفَ تَأْمُرُنِي أَنْ أَصْنَعَ فِي عُمْرَتِي؟ قَالَ: وَأُنْزِلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ الْوَحْيُ
فَسُتِرَ بِثَوْبٍ. وَكَانَ يَعْلَى يَقُولُ: وَدِدْتُ أَنِّي أَرَى النَّبِيَّ ﷺ وَقَدْ نَزَلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ. قَالَ فَقَالَ:
أَيَسُرُّكَ أَنْ تَنْظُرَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَقَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ؟ قَالَ فَرَفَعَ عُمَرُ طَرَفَ الثَّوْبِ فَنَظَرْتُ إِلَيْهِ
لَهُ غَطِيطٌ. (قَالَ وَأَحْسِبُهُ قَالَ) كَغَطِيطِ الْبَكْرِ قَالَ: فَلَمَّا سُرِّيَ عَنْهُ قَالَ «أَيْنَ السَّائِلُ
عَنِ الْعُمْرَةِ؟ اغْسِلْ عَنْكَ أَثَرَ الصُّفْرَةِ (أَوْ قَالَ أَثَرَ الْخَلُوقِ) وَاخْلَعْ عَنْكَ جُبَّتَكَ. وَاصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ
مَا أَنْتَ صَانِعٌ فِي حَجِّكَ».

6 — (1180) .... : Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle dedi :
Peygamber (S) **Cı'râne**de iken huzuruna bir kimse çıkageldi. Üstünde bir cübbe vardı. Cübbenin üzerinde de zağferanlı güzel bir koku mevcûddu (yahut sarılık izi vardı). Peygamber'e hitâben : Bana umremde nasıl yapmaklığımı emrediyorsun? diye sordu. Bu sırada Peygamber'e vahiy indirilmişti. Hemen üzeri bir örtü ile örtüldü. Ebû Ya'lâ der ki : Ben Peygamber'i kendisine vahiy gelmekte iken görmeği çok arzu etmiştim. Bu sırada Umeru'bnul-Hattâb : Vahiy indirilirken Peygamber'e bakmak seni memnûn eder mi? dedi ve hemen örtünün bir kenarını kaldırdı. Ben de Rasûlullah'a baktım. Peygamber'de, uyuyan kimsenin girib çıkan nefesiyle beraber duyulan horultusu gibi bir horultu vardı. Ebû Ya'lâ'nın râvîsi Ebû Ya'lâ'nın bu sesi deve yavrusunun iniltisi gibidir dediğini de zannediyorum demiştir. Kendisinden vahiy hâli sıyrılınca Rasûlullah : «Hani umreden suâl eden kimse nerede?» dedi. (O şahıs huzuruna getirilince ona hitâben :) Kendinden bu sarılık izlerini (yahut da : Koku eserini) yıka. Üzerindeki cübbeyi de çıkar. (Bu ihrâmı gey) ve haccında yapmakta olduğun fiilleri umrende de yap» buyurdu.

٧ – (...) وحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. قَالَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ صَفْوَانَ بْنِ يَعْلَى،
عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: أَتَى النَّبِيَّ ﷺ رَجُلٌ وَهُوَ بِالْجِعْرَانَةِ. وَأَنَا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ. وَعَلَيْهِ مُقَطَّعَاتٌ (يَعْنِي
جُبَّةً) وَهُوَ مُتَضَمِّخٌ بِالْخَلُوقِ. فَقَالَ: إِنِّي أَحْرَمْتُ بِالْعُمْرَةِ وَعَلَيَّ هَذَا. وَأَنَا مُتَضَمِّخٌ بِالْخَلُوقِ.
فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «مَا كُنْتَ صَانِعًا فِي حَجِّكَ؟» قَالَ: أَنْزِعُ عَنِّي هَذِهِ الثِّيَابَ. وَأَغْسِلُ عَنِّي هَذَا
الْخَلُوقَ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «مَا كُنْتَ صَانِعًا فِي حَجِّكَ، فَاصْنَعْهُ فِي عُمْرَتِكَ».

7 — ( ) .... : Ya'lâ ibn Umeyye (R) dedi ki :

Peygamber (S) **Cı'rânede** iken huzuruna bir kimse geldi. Ben de Peygamber'in yanında idim. O kimsenin üzerinde vucûduna göre biçilib dikilmiş parçalar yani bir cübbe vardı. Kendisi de bol koku sürünmüş halde idi. Bu zât Peygamber'e hitâben : Ben, üzerimde bu elbise bulunduğu ve vucûduma da güzel koku süründüğüm halde umre niyetiyle ihrâma girdim, dedi. Peygamber ona :

— Sen hac ederken ne yapardın? dedi. O zât :

— Kendimden bu elbiseleri çıkarır ve vucûdumdaki bu kokuyu da yıkardım dedi. Bunun üzerine Peygamber ona :

— Haccında yapmakda olduğun işleri umrende de yap buyurdu.

٨ – (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا
مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ
ابْنِ جُرَيْجٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ؛ أَنَّ صَفْوَانَ بْنَ يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ يَعْلَى كَانَ يَقُولُ لِعُمَرَ
ابْنِ الْخَطَّابِ رضي الله عنه: لَيْتَنِي أَرَى نَبِيَّ اللهِ ﷺ حِينَ يُنْزَلُ عَلَيْهِ. فَلَمَّا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ بِالْجِعْرَانَةِ. وَعَلَى
النَّبِيِّ ﷺ ثَوْبٌ قَدْ أُظِلَّ بِهِ عَلَيْهِ. مَعَهُ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ. فِيهِمْ عُمَرُ. إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ عَلَيْهِ جُبَّةُ صُوفٍ.
مُتَضَمِّخٌ بِطِيبٍ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! كَيْفَ تَرَى فِي رَجُلٍ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ فِي جُبَّةٍ بَعْدَ مَا تَضَمَّخَ بِطِيبٍ؟
فَنَظَرَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ سَاعَةً. ثُمَّ سَكَتَ. فَجَاءَهُ الْوَحْيُ. فَأَشَارَ عُمَرُ بِيَدِهِ إِلَى يَعْلَى بْنِ أُمَيَّةَ: تَعَالَ.
فَجَاءَ يَعْلَى. فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ. فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ مُحْمَرُّ الْوَجْهِ. يَغِطُّ سَاعَةً. ثُمَّ سُرِّيَ عَنْهُ. فَقَالَ «أَيْنَ الَّذِي
سَأَلَنِي عَنِ الْعُمْرَةِ آنِفًا؟» فَالْتُمِسَ الرَّجُلُ. فَجِيءَ بِهِ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَمَّا الطِّيبُ الَّذِي بِكَ، فَاغْسِلْهُ
ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. وَأَمَّا الْجُبَّةُ، فَانْزِعْهَا. ثُمَّ اصْنَعْ فِي عُمْرَتِكَ، مَا تَصْنَعُ فِي حَجِّكَ».

8 — ( ) .... : İbn Cureyc dedi ki :

Bana Atâ haber verdi. Ona da Ya'lâ ibn Umeyye'nin oğlu Safvân şöyle haber vermiştir : Ya'lâ, Umer ibn Hattâb'a : Kendisine vahiy indirildiği sırada Allah'ın Peygamber'ini görmek temennî ederim diye söyler dururdu. Peygamber (S) Cı'râne'de bulunduğu zaman üstünde kendisine gölgelik yapılmış olan bir örtü ve maiyyetinde içlerinde Umer'in de bulunduğu sahâbîlerinden birtakım insanlar varken bir kimse çıkageldi. Gelenin üzerinde yünden bir cübbe bulunuyor ve kendisi de güzel kokular sürünmüş halde idi. Bu zât Peygamber'e hitâben :

— Yâ Rasûlallah! Güzel koku süründükden sonra bir cübbe içinde umre niyetiyle ihrâma giren kimse hakkında nasıl buyurursunuz? diye sordu. Bunun üzerine Peygamber bir müddet ona baktıkdan sonra sükût etti. Derken kendisine vahiy geldi. Umer hemen eliyle Ya'lâ ibn Umey-

ye'ye gel! diye işâret etti. Ya'lâ da geldi. Ya'lâ başını (Peygamber'i örtmekde bulunan) örtünün içine soktu ve Peygamber'i yüzü kızarmış bir halde gördü. Peygamber, bir müddet uyuyan kimsenin horultuyla soluk alıb verişi gibi nefes alıb veriyordu. Sonra kendisinden (yavaş yavaş) bu hâl sıyrıldı ve :

— Hani biraz evvel benden umreyi soran kimse nerededir? buyurdu. Bunun üzerine o şahıs aranılıb Peygamber'e getirildi. Peygamber ona :

— Bedenine ve elbisene bulaşan kokuya gelince sen onu üç kere yıka, cübbeyi de çıkar. Sonra haccında yapmakda olduğun şeyleri umrende de yap buyurdu.

٩ — (...) وحدثنا عقبة بن مكرم العمي ومحمد بن رافع (واللفظ لابن رافع) قالا: حدثنا وهب بن جرير بن حازم. حدثنا أبي قال: سمعت قيسا يحدث عن عطاء، عن صفوان بن يعلى بن أمية، عن أبيه رضي الله عنه؛ أن رجلا أتى النبي ﷺ وهو بالجعرانة. قد أهل بالعمرة. وهو مصفر لحيته ورأسه وعليه جبة. فقال: يا رسول الله! إني أحرمت بعمرة. وأنا كما ترى. فقال «انزع عنك الجبة. واغسل عنك الصفرة. وما كنت صانعا في حجك، فاصنعه في عمرتك».

9 — ( ) Ya'lâ ibn Umeyye (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) Cı'râne'de bulunurken huzuruna umre niyetiyle ihrâma girmiş olan, sakalına ve başına zağferanlı koku sürmüş, sırtında da cübbe olduğu halde bir kimse geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben, şu gördüğün halde iken umre niyetiyle ihrâma girdim dedi. Peygamber :

— Üzerindeki cübbeyi çıkar. Vucûdundan sarı renkli kokuyu yıka ve haccında yapmakda olduğun işleri umrende de yap buyurdu.

١٠ — (...) وحدثني إسحق بن منصور. أخبرنا أبو علي عبيد الله بن عبد المجيد. حدثنا رباح ابن أبي معروف. قال: سمعت عطاء قال: أخبرني صفوان بن يعلى عن أبيه رضي الله عنه. قال: كنا مع رسول الله ﷺ. فأتاه رجل عليه جبة. بها أثر من خلوق. فقال: يا رسول الله! إني أحرمت بعمرة. فكيف أفعل؟ فسكت عنه. فلم يرجع إليه. وكان عمر يستره إذا أنزل عليه الوحي، يظله فقلت لعمر رضي الله عنه: إني أحب، إذا أنزل عليه الوحي، أن أدخل رأسي معه في الثوب. فلما أنزل عليه، خمره عمر رضي الله عنه بالثوب. فجئته فأدخلت رأسي معه في الثوب. فنظرت إليه. فلما سري عنه قال «أين السائل آنفا عن العمرة؟» فقام إليه الرجل. فقال «انزع عنك جبتك. واغسل أثر الخلوق الذي بك. وافعل في عمرتك، ما كنت فاعلا في حجك».

10 — ( ) .... : Ya'lâ ibn Umeyye (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber bulunuyorduk. Derken ona üzerinde cübbe bulunan birisi geldi. Cübbede **halûk** kokusundan bir iz vardı. O zât:

— Yâ Rasûlallah! Ben umre için ihrâma girdim, şimdi nasıl yapayım? diye sordu. Rasûlullah bir müddet sükût etti, yani ona cevab vermedi. Peygamber'e vahiy indirildiğinde Umer onu örter ve kendisini gölgelendirir idi. Ben Umer'e hitâben :

— Peygamber'e vahiy indirildiği zaman ben de başımı onunla beraber örtünün altına sokmak istiyorum dedim. Bu sırada hemen kendisine vahiy indirilince Umer Peygamber'in üzerini bir örtü ile örttü. Ben de hemen yanına geldim ve başımı onunla beraber örtünün altına soktum. Ve bu sûretle Peygamber'e baktım. Peygamber'den bu hâl sıyrılınca :

— Biraz önce umreden suâl eden nerede? dedi. O zât hemen ona doğru ayağa kalktı. Rasûlullah :

— Üzerinden cübbeyi çıkar, bedenine ve elbisene bulaşan koku izlerini yıka ve umrende de haccında yapmakda olduğun işleri yap buyurdu [2].

(٢) باب مواقيت الحج والعمرة

١١ — (١١٨١) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ . جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ :
قَالَ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما . قَالَ : وَقَّتَ
رَسُولُ اللهِ ﷺ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ، ذَا الْحُلَيْفَةِ . وَلِأَهْلِ الشَّامِ ، الْجُحْفَةَ . وَلِأَهْلِ نَجْدٍ ، قَرْنَ الْمَنَازِلِ .
وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ ، يَلَمْلَمَ . قَالَ « فَهُنَّ لَهُنَّ . وَلِمَنْ أَتَىٰ عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ . مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ .
فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ فَمِنْ أَهْلِهِ . وَكَذَا فَكَذَٰلِكَ . حَتَّىٰ أَهْلُ مَكَّةَ يُهِلُّونَ مِنْهَا »

(2) HAC VE UMRE MÎKATLARI BÂBI

11 — (1181) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) şu yerleri ihrâma girmek için mîkat ta'yîn buyurdu : Medîne'liler için **Zu'l-Huleyfeyi**, Şâm (Mısır, Mağrib) ahâlisi için **Cuh-**

2. Bu hadîslerden anlaşıldığı vechile bu suâli soran kimse ihrâma nasıl gireceğini bilmiyordu. İhrâm ile beraber eski ve kirli elbiseleri de giymişti. Rasûlullah ona elbiselerini çıkarıb yıkandıkdan sonra ihrâma girmesini öğretmiştir.

İbn Hazm ve diğerlerinin beyânına göre bu vak'a sekizinci hicret yılında Huneyn'den dönülüb ganîmetler taksîm edildiği zaman cereyan etmiştir. Suâl soran zâtın ismi hadîslerde bildirilmemiştir. En kuvvetli ihtimâl, Atâ ibn Umeyye olmasıdır. Bu rivâyetin sıhhatı hâlinde o zâtın Ya'lâ ibn Umeyye'nin kardeşi olduğunu haber vermişlerdir.

feyi, Necid'liler için **Karnu'l-Menâzil** mevkiini, Yemen'liler için **Yelemlem'i.**

Rasûlullah : «Bu mahaller hac ve umre yapmak isteyen bu memleketler ahâlisi ile diğer memleketler halkından yolları bu mevkilere uğrayan kimselerin mîkatlarıdır. Bu mîkatlarla Mekke arasındaki yerler ahâlisi de bulundukları yerden ihrâma girerler. Hatta Mekke'liler de Mekke'den ihrâmlanırlar» buyurdu [3].

١٢ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ. حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ. حَدَّثَنَا عَبْدُاللهِ ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﵄؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَقَّتَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ ذَا الْحُلَيْفَةِ. وَلِأَهْلِ الشَّامِ، الْجُحْفَةَ. وَلِأَهْلِ نَجْدٍ، قَرْنَ الْمَنَازِلِ. وَلِأَهْلِ الْيَمَنِ، يَلَمْلَمَ وَقَالَ «هُنَّ لَهُمْ. وَلِكُلِّ آتٍ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِهِنَّ. مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ. وَمَنْ كَانَ دُونَ ذَٰلِكَ، فَمِنْ حَيْثُ أَنْشَأَ. حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ، مِنْ مَكَّةَ».

12 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan :

Rasûlullah (S) Medîne ahâlisi için **Zu'l-Huleyfeyi**, Şâm ahâlisi için **Cuhfe'yi**, Necd ahâlisi için **Karnu'l-Menâzil'i**, Yemen ahâlisi için de **Yelemlem'i** mîkat ta'yîn edib şöyle buyurmuştur : «Bu yerler, zikredilen memleketler ahâlisi ile diğer memleketler halklarından hac ve umre yapmak isteyib yolları bu mevkilere uğrayan kimselerin mîkatlarıdır. Mîkat ile Mekke arasındaki yerler ahâlisi de bulundukları yerden ihrâma girerler. Hatta Mekke'liler Mekke'den ihrâma girerler».

---

3. Hac ve umre için ihrâma girme yerleri olarak ta'yîn edilen mîkatlar beş tanedir :

a. *Zu'l-Huleyfe* : Huleyfe denilen ağacın bol yetişdiği yerdir. Bundan ötürü bu şekilde adlandırılmıştır. Medîne ahâlisi hacca giderken burada ihrâma girerler. Burası Medîne'ye dört mil, Mekke'ye iki yüz mil uzaklıkdadır. Zu'l-Huleyfe'de birçok kuyular ve Peygamber tarafından kurulan iki mescid vardır. Hac mîkatları içinde Mekke'ye en uzak olanı budur.

b. *Cuhfe* : Deniz kenarına sekiz mil mesafede, mescidi ve minberi bulunan bir köydür. Şâm, Mısır ve Mağrib memleketlerinden gelen hacıların mîkatıdır. Mekke'ye üç, Medîne'ye sekiz konak uzaklıktadır. Peygamber tarafından geniş ve yayvan yol ma'nâsına *Mehyea* adı verilmiştir. İbn Hazm Mekke'ye seksen iki mil uzakta bulunduğunu bildiriyor.

c. *Karnu Menâzil* : Karn, bir kabile adıdır. Ensab âlimlerine göre Uveysu'l-Karanî bu kabîleye mensûbdur. Mekke'ye bir gün ile bir gece mesafededir. Menâzil, menzîlin cem'idir. Birkaç yolun kavşağı olduğundan bu isim verilmiştir.

d. *Yelemlem* : Yemen'in Mekke yolu üzerinde Tıhâme dağlarının en büyüklerinden olub Mekke'ye otuz mil uzaklıktadır.

e. *Zâtu Irk* : Irk, küçük dağ demekdir. Bu mevki Karnu menâzil'e mukabil olarak Irak ahâlisi için mîkat ta'yîn edilmiştir.

١٣ – (١١٨٢) وحدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر رضي الله عنهما ؛ أن رسول الله ﷺ قال « يهل أهل المدينة ، من ذي الحليفة . وأهل الشام ، من الجحفة . وأهل نجد ، من قرن »

قال عبد الله : وبلغني أن رسول الله ﷺ قال « ويهل أهل اليمن من يلملم » .

13 — (1182) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den. Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Medîne ahâlisi **Zu'l-Huleyfe**den, Şâm ahâlisi **Cuhfe**den, Necd ahâlisi **Karn**'dan (i'tibâren) ihrâma girib LEBBEYK seslerini yükseltsinler».

Abdullah, Rasûlullah'ın : «Ve Yemen ahâlisi de **Yelemlem**den ihrâma girsinler» buyurduğu bana bâliğ olmuştur, dedi.

١٧ – (...) وحدثني زهير بن حرب وابن أبي عمر . قال ابن أبي عمر : حدثنا سفيان عن الزهري ، عن سالم ، عن أبيه رضي الله عنه ؛ أن رسول الله ﷺ قال « يهل أهل المدينة من ذي الحليفة . ويهل أهل الشام من الجحفة . ويهل أهل نجد من قرن » .

قال ابن عمر رضي الله عنه : وذكر لي (ولم أسمع) أن رسول الله ﷺ قال « ويهل أهل اليمن من يلملم » .

17 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) : «Medîne ahâlisi Zul-Huleyfe'den, Şâm ahâlisi Cuhfe'den, Necd ahâlisi Karn'dan ihrâma girerler» buyurdu.

İbn Umer der ki : Rasûlullah'ın «Yemen ahâlisi Yelemlem'den ihrama girer» buyurduğu bana söylendi. Ben bunu bizzât Peygamber'den işitmedim.

١٤ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ، عن سالم بن عبد الله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنه ، عن أبيه . قال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « مهل أهل المدينة ذو الحليفة . ومهل أهل الشام مهيعة ، وهي الجحفة . ومهل أهل نجد قرن » .

قال عبد الله بن عمر رضي الله عنه : وزعموا أن رسول الله ﷺ (ولم أسمع ذلك منه) قال « ومهل أهل اليمن يلملم »

14 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) dan işittim buyuruyordu ki : «Medîne ahâlisinin ihrâma girme yeri Zu'l-Huleyfe'dir. Şâm ahâlisinin ihrâma girme yeri **Mehyea**'dır ki o da Cuhfe'den ibarettir. Necd ahâlisinin ihrâma girme yeri Karn'dır».

Abdullah ibn Umer der ki : Rasûlullah'ın «Yemen ahâlisinin ihrâma girme yeri Yelemlem'dir» buyurduğunu söylediler. Fakat ben bunu kendisinden işitmedim.

١٥ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد وعلي بن حجر (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا إسماعيل بن جعفر) عن عبد الله بن دينار؛ أنه سمع ابن عمر رضي الله عنهما قال: أمر رسول الله ﷺ أهل المدينة أن يهلوا من ذي الحليفة. وأهل الشام، من الجحفة. وأهل نجد، من قرن.

وقال عبد الله بن عمر رضي الله عنهما: وأخبرت أنه قال «ويهل أهل اليمن من يلملم».

15 — ( ) .... : Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer'den şöyle dediğini işitmiştir : Rasûlullah (S) Medîne ahâlisine Zu'l-Huleyfe'den, Şâm ahâlisine Cuhfe'den, Necd ahâlisine Karn'dan ihrâma girmelerini emretti.

Abdullah ibn Umer der ki : Rasûlullah'ın «Yemen ahâlisi Yelemlem'den ihrama girer» buyurduğu bana haber verildi.

١٦ – (١١٨٣) حدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا روح بن عبادة. حدثنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله رضي الله عنهما يسأل عن المهل؟ فقال: سمعت (ثم انتهى فقال: أراه يعني) النبي ﷺ.

16 — (1183) .... : Ebuzzubeyr haber verdi ki kendisi, Câbir ibn Abdillah (R) dan işitmiştir : Câbir ibn Abdillah'a ihrâma girme yeri sorulmuştu. Câbir : Peygamber (S) den işittim dedi (sonra hadîsi Peygamber'e ref' etmekden vaz geçib : Zannederim ki Peygamber şöyle buyurdu dedi).

١٨ – (...) وحدثني محمد بن حاتم وعبد بن حميد. كلاهما عن محمد بن بكر. قال عبد: أخبرنا محمد. أخبرنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله رضي الله عنهما يسأل عن المهل؟ فقال: سمعت (أحسبه رفع إلى النبي ﷺ) فقال «مهل أهل المدينة من ذي الحليفة. والطريق الآخر الجحفة. ومهل أهل العراق من ذات عرق. ومهل أهل نجد من قرن. ومهل أهل اليمن من يلملم».

18 — ( ) .... : Ebuzzubeyr, Câbir ibn Abdillah (R) dan işittiğini haber verdi ki, Câbir'e ihrâma girme yeri sorulmuştu. Bunun üzerine Câbir : Ben işittim ki (Câbir'in Peygamber'e ref' ettiğini zannediyorum) şöyle buyurmuştur : «Medîne ahâlisinin ihrâma girme yeri Zu'l-Huleyfe'dendir. Diğer tarîk de Cuhfe'dir. Irak ahâlisinin ihrâma girme

yeri Zâtu Irk'dandır. Necd ahâlisinin ihrâma girme yeri Karn'dandır. Yemen ahâlisinin ihrâma girme yeri de Yelemlem'dendir» [4].

(٣) باب التلبية وصفتها ووقتها

١٩ – (١١٨٤) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي قال: قرأت على مالك عن نافع، عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما؛ أن تلبية رسول الله ﷺ: «لبيك اللهم! لبيك. لبيك لا شريك لك لبيك. إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك»

قال: وكان عبد الله بن عمر رضي الله عنهما يزيد فيها: لبيك لبيك. وسعديك. والخير بيديك. لبيك والرغباء إليك والعمل.

(3) TELBİYE İLE TELBİYENİN SIFATI VE ZAMANI BÂBI

19 — (1184) Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Teymî tahdîs edib dedi ki: Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Nâfi'den, o da Abdullah ibn Umer (R) den (o dedi ki): Rasûlullah (S) ın telbiyesi şudur:

«LEBBEYK ALLÂHUMME! LEBBEYK!
LEBBEYK LÂ ŞERÎKE LEKE LEBBEYK.
İNNE'L-HAMDE VE'n-NÎ'METE LEK,
VE'L-MULKE LÂ ŞERÎKE LEK

= Yâ Rab! Da'vetine tekrar tekrar i'câbet ediyorum. Her emrini îfâya hâzırım. Senin saltanatında hiçbir ortağın yokdur. Hamd senindir, ni'met senindir, mülk de [5] senindir. Bütün bunlarda hiçbir ortağın yoktur».

---

4. Buhârî'de şöyle bir rivâyet de vardır: İbn Umer (R) dedi ki: Umer zamanında yerleri feth olunub Basra ve Kûfe şehirleri kurulunca Umer'e gelerek: Ey Mu'minlerin emîri! Rasûlullah (S) Necd ahâlisine *Karn'ı* mîkat ta'yîn buyurmuştur. Burası bizim yolumuzdan sapadır. Karn'dan ihrâma girmemiz bize çok güçlük veriyor diye şikâyet ettiler. Umer bunlara: Öyle ise siz *Karnu Menâzile* mukabil olan ve yolunuz üzerinde bulunub size sapa olmayan bir yer bakınız dedi ve onlar için *Zâtu Irkı* mîkat ta'yîn etti (*Buhârî, hac, Zâtu Irk li-ehli'l-Irak*).

   Tahavî'nin Hz. Âişe'den gelen rivâyetinde ise Zâtu Irk'ın Irak'lılara Peygamber tarafından mîkat ta'yîn edildiği tasrîh edilmiştir.

5. Bu telbiye lafızları Allah Teâlâ'nın İbrahim Peygamber'e:

   «وأذن في الناس بالحج يأتوك رجالا وعلى كل ضامر يأتين من كل فج عميق»

   : *İnsanlar için de haccı i'lân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde olarak sana gelsinler»* (el-Hacc: 27) emrine en güzel tarzda icâbeti ifâde etmektedir. İşte İbrahim Peygamber'in bu da'veti zamanından tâ kıyâmet kopuncaya kadar, Kâ'be'yi ziyâret eden her hacı, o muazzam da'vete bu kelimeleri yüksek sesle söyliyerek gelecek, böylece kavlen ve fi'len icâbetde bulunmakda devam edecekdir.

Râvî der ki : Abdullah ibn Umer bu telbiyede şu sözleri ziyâde ederdi:
LEBBEYKE LEBBEYK VE SA'DEYK.
VE'L-HAYRU Bİ-YEDEYK. LEBBEYK.
VE'R-RAĞBÂU İLEYKE VE'L-AMELU

Tâatında tekrar tekrar ve devâm üzere mukîm, hizmetinde mulâzîm ve mudâvim olurum —yahud yardım etmekde kıyam ve ihtimam eden kimse gibi hizmet ve ubûdiyetinde devam üzere kıyâm ve ikdâm eylerim, yahud da ubûdiyet hizmetinde sâir hizmetçilere meded ve iânet ederim—. Bütün hayr senin elindedir. Da'vetine tekrar tekrar i'câbet ediyorum. Tezellül ve ihlâsla duâ eylemek —yahud yalvarıb niyâz eylemek— ve her amel ancak sanadır.

٢٠ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، وَنَافِعٍ مَوْلَى عَبْدِ اللهِ ، وَحَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ، إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ رَاحِلَتُهُ قَائِمَةً عِنْدَ مَسْجِدِ ذِي الْحُلَيْفَةِ، أَهَلَّ فَقَالَ « لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ . لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ . إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ » .

قَالُوا : وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ رضي الله عنهما يَقُولُ : هَذِهِ تَلْبِيَةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

قَالَ نَافِعٌ : كَانَ عَبْدُ اللهِ رضي الله عنه يَزِيدُ مَعَ هَذَا : لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ . وَسَعْدَيْكَ . وَالْخَيْرُ بِيَدَيْكَ لَبَّيْكَ . وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ .

* * *

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما . قَالَ : تَلَقَّفْتُ التَّلْبِيَةَ مِنْ فِي رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ .

20 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) Zu'l-Huleyfe mescidinin yanında devesine binib de devesi ayağa kalkmış olduğu halde Peygamber'i sırtında dümdüz yükselttiğinde şöyle telbiye etmiştir :

«LEBBEYK ALLÂHUMME LEBBEYK.
LEBBEYK LÂ ŞERÎKE LEKE LEBBEYK.
İNNE'L-HAMDE VE'N-Nİ'METE LEK,
VE'L-MULKE LÂ ŞERÎKE LEK».

Râvîler : Abdullah ibn Umer : Rasûlullah'ın telbiyesi işte budur der idi dediler.

Nâfi' dedi ki : Abdullah ibn Umer bu telbiye ile beraber şunları da ziyâde ederdi :

LEBBEYKE LEBBEYKE VE SA'DEYK.
VE'L-HAYRU Bİ-YEDEYKE LEBBEYK.
VE'R-RAĞBÂU İLEYKE VE'L-AMEL.

( ) .... : Nâfi' : İbn Umer'in : Ben telbiyeyi Rasûlullah'ın ağzından sur'atle ezberledim, dediğini haber verib yukarıkilerin hadîsleri tarzında zikretmiştir.

٢١ – (...) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. قَالَ: فَإِنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ. أَخْبَرَنِي عَنْ أَبِيهِ ﵁، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُهِلُّ مُلَبِّدًا يَقُولُ «لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ! لَبَّيْكَ. لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ. إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ. وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ» لَا يَزِيدُ عَلَىٰ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ.

وَإِنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ ﵄ كَانَ يَقُولُ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَرْكَعُ بِذِي الْحُلَيْفَةِ رَكْعَتَيْنِ. ثُمَّ إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ النَّاقَةُ قَائِمَةً عِنْدَ مَسْجِدِ الْحُلَيْفَةِ، أَهَلَّ بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ

وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ ﵄ يَقُولُ. كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ ﵁ يُهِلُّ بِإِهْلَالِ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ هَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ. وَيَقُولُ: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ! لَبَّيْكَ. لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ. وَالْخَيْرُ فِي يَدَيْكَ لَبَّيْكَ وَالرَّغْبَاءُ إِلَيْكَ وَالْعَمَلُ.

21 — ( ) .... : İbn Umer (R) haber verib şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) dan işittim, saçlarını toplayıb dürmüş olarak telbiye ediyor şöyle diyordu :

«LEBBEYK ALLÂHUMME LEBBEYK.
LEBBEYK LÂ ŞERÎKE LEKE LEBBEYK.
İNNE'L-HAMDE VE'N-Nİ'METE LEK.
VE'L-MULKE LÂ ŞERÎKE LEK».

Rasûlullah işte bu kelimeler üzerine artırma yapmıyordu.

(Râvî der ki :) Abdullah ibn Umer şöyle der idi : Rasûlullah (S) Zu'l-Huleyfe mescidinde iki rek'at namaz kılardı. Sonra Huleyfe mescidinin yanında dişi devesi Rasûlullah'ı, sırtında olarak dümdüz kaldırınca Rasûlullah bu kelimelerle telbiye etmiştir.

Abdullah ibn Umer şöyle diyordu : Umeru'bnu'l-Hattâb şu kelimelerden ibâret olan Rasûlullah'ın telbiyesi ile telbiye eder, şöyle der idi :

«LEBBEYK ALLÂHUMME LEBBEYK.
LEBBEYKE VE SA'DEYK VE'L-HAYRU FÎ YEDEYK.
LEBBEYKE VE'R-RAĞBÂU İLEYKE VE'L-AMEL».

٢٢ – (١١٨٥) وحدثني عباس بن عبد العظيم العنبري. حدثنا النضر بن محمد اليمامي. حدثنا عكرمة (يعني ابن عمار) حدثنا أبو زميل عن ابن عباس رضي الله عنهما. قال: كان المشركون يقولون: لبيك لا شريك لك. قال فيقول رسول الله ﷺ «ويلكم! قد. قد» فيقولون: إلا شريكا هو لك. تملكه وما ملك. يقولون هذا وهم يطوفون بالبيت.

22 — (1185) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Muşrikler de telbiye edib : LEBBEYKE LÂ ŞERÎKE LEK cümlesini söylerlerdi. Onlar, bu cümleyi söyledikden sonra Rasûlullah : «Allah mustehakkınızı versin! Bu kadarı yetişir, alt tarafını söylemeyiniz!» buyururdu. Onlar ise :

İLLÂ ŞERÎKEN HUVE LEKE
TEMLİKUHU VE MA MELEKE (= Ancak bir ortak vardır ki o ve onun mâlik oldukları da senindir)
derlerdi. Onlar bunu, kendileri Kâ'be'yi tavaf ederlerken söylerlerdi [6].

(٤) باب أمر أهل المدينة بالإحرام من عند مسجد ذي الحليفة

٢٣ – (١١٨٦) حدثنا يحيى بن يحيى قال: قرأت على مالك عن موسى بن عقبة، عن سالم بن عبد الله؛ أنه سمع أباه رضي الله عنه يقول: بيداؤكم هذه التي تكذبون على رسول الله ﷺ فيها ما أهل رسول الله ﷺ إلا من عند المسجد. يعني ذا الحليفة.

(4) MEDİNE AHÂLİSİNE ZU'L-HULEYFE MESCİDİ YANINDAN İHRÂMA GİRMEKLE EMREDİLMESİ BÂBI

23 — (1186) .... : Sâlim, babası İbn Umer'den işitmiştir, o : Hakkında Rasûlullah (S) üzerine yanlış söylemekde olduğunuz **Beydâ**nız [7] işte budur. Rasûlullah ancak Zu'l-Huleyfe mescidi yanında telbiye yapmıştır, diyordu.

6. Putperestliği Amelika'dan alıb Mekke'ye sokan Amru'bnu Lühey, Kâ'be'nin içine *Hubel* adında bir put dikmekle kalmayıb, telbiye kelimelerinin sonuna buradaki hezeyan ifâdesi fâsid kelimeleri de ilâve etmişti. Bununla büyük putları *Hubel*'i Allâh'a şerik addediyordu. Mekke'de ve Cezîre'de putperestlik devam ettiği müddetce bu çirkin cümle de telbiyeye ilâveten muşriklerin dilinde dolaştı. Nihayet şirkin bütün eserlerini ve izlerini kaldıran *Tevhîd* ve *İslâm* kudreti, telbiyeden bu fâsid ziyâdeyi de kaldırmıştır.
7. Bu *Beydâ*, Zu'l-Huleyfe'nin Mekke cihetindeki önünde bulunan yüksek yerdir. Burası Zu'l-Huleyfe'nin yakınındadır. Orada binâ ve diğer her hangi bir eser mevcûd olmadığı için böyle isimlendirmiştir.

٢٤ – (...) وحدّثناه قتيبة بن سعيد. حدّثنا حاتم (يعني ابن إسماعيل) عن موسى بن عقبة، عن سالم. قال: كان ابن عمر رضي الله عنهما إذا قيل له: الإحرام من البيداء، قال: البيداء التي تكذبون فيها على رسول الله ﷺ. ما أهلّ رسول الله ﷺ إلا من عند الشجرة. حين قام به بعيره.

24 — ( ) .... : Sâlim şöyle dedi :

İbn Umer (R) kendisine : İhrâma giriş **Beydâ**'dandır denildiğinde : Beydâ kendisi hakkında Rasûlullah (S) üzerine yalnış söylemekte olduğunuz mevkidir. Rasûlullah ancak (mescid yakınındaki) ağacın yanında devesi onu kaldırdığı zaman telbiye etmiştir der idi [8].

(٥) باب الإهلال من حيث تنبعث الراحلة

٢٥ – (١١٨٧) وحدّثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن سعيد بن أبي سعيد المقبري، عن عبيد بن جريج؛ أنه قال لعبد الله بن عمر رضي الله عنهما: يا أبا عبد الرحمن! رأيتك تصنع أربعا لم أر أحدا من أصحابك يصنعها. قال: ما هن؟ يا ابن جريج! قال: رأيتك لا تمس من الأركان إلا اليمانيين. ورأيتك تلبس النعال السبتية. ورأيتك تصبغ بالصفرة. ورأيتك، إذا كنت بمكة، أهل الناس إذا رأوا الهلال، ولم تهلل أنت حتى يكون يوم التروية.

فقال عبد الله بن عمر: أما الأركان، فإني لم أر رسول الله ﷺ يمس إلا اليمانيين. وأما النعال السبتية، فإني رأيت رسول الله ﷺ يلبس النعال التي ليس فيها شعر. ويتوضأ فيها. فأنا أحب أن ألبسها. وأما الصفرة، فإني رأيت رسول الله ﷺ يصبغ بها. فأنا أحب أن أصبغ بها. وأما الإهلال فإني لم أر رسول الله ﷺ يهل حتى تنبعث به راحلته.

---

8. Ebû Dâvûd ve Hâkim'in Saîd ibn Cubeyr tarîkıyle İbn Abbâs'dan gelen bir rivâyetleri buradaki mübhemliği aydınlatıyor. Tahavî'nin beyânına göre İbn Cubeyr, İbn Abbâs'a
— Rasûlullah'ın telbiyesi hakkında sahâbîlerin ihtilâflarına hayret ediyorum demiş. İbn Abbâs da şöyle cevab vermiştir :
— Rasûlullah Zu'l-Huleyfe mescidinde iki rek'at namaz kılmış ve namazı bitirince telbiye yapmıştır. Bunu bir kısım sahâbîler işitmiş ve hıfzetmişlerdir. Sonra devesine binmiş, deve doğruluncaya kadar telbiye yapmış. Bunu da evvelki tehlîl ve telbiyeyi duymayan bir takım zevât işidib hıfzetmiştir. Sonra Beydâ'nın yüksek mevkiine geldiğinde yine telbiye yapmış bunu da iki evvelkileri duymayanlar işidib hıfzetmiştir. Sonra herkes kendi işidib hıfzettiğini rivâyet etmiştir. Cenâb Hak İbn Umer'e hayırlar versin. Onun rivâyet ettiği tehlîl, ihrâm namazını ta'kîb eden telbiyedir. Halbuki Rasûlullah'ın bundan sonra ikinci ve üçüncü tehlîl ve telbiyeleri de vardır. Bunun için fakîhler bu tehlîllerin ve telbiyelerin hepsinin cevâzında ittifak etmişlerdir. İhtilâfları yalnız efdaliyet husûsundadır.

(5) BİNEK HAYVANININ (HAREKET İÇİN) KALKIB DAVRANDIĞI YERDEN TELBİYE EDİLMESİ BÂBI

25 — (1187) .... : Ubeyd ibn Cureyc, Abdullah ibn Umer'e :

Yâ Ebâ Abdirrahman! Arkadaşlarının yaptığını hiç görmediğim dört şeyi seni yapıyor görüyorum dedi. İbn Umer :

Nedir onlar? Yâ Cureyc oğlu! dedi. İbn Cureyc :

Seni görüyorum ki Kâ'be'nin rükünlerinden **Haceru Esved** rüknu ile Rüknü Yemânî'den başkasına el sürmüyorsun[9]. Görüyorum tabaklanmış (deriden yapılan) na'ller (ayakkabılar) giyiyorsun[10]. Görüyorum, sarı boya kullanıyorsun. Bir de görüyorum, Mekke'de bulunduğun zaman, halk Zu'l-Hıcce'nin hilâlini görür görmez ihlâle (yani yüksek ses ile telbiyeye) başladıkları halde senin **terviye günü** (yani arefe gününden evvelki gün) girmedikce ihlâle başlamıyorsun dedi. Abdullah ibn Umer cevaben şöyle dedi :

— Erkân'a gelince ben Rasûlullah'ın Haceru Esved ile Ruknü Yemânî'den başkasına el sürdüğünü görmedim. Tabaklanmış deriden yapılan ayakkabılara gelince ben, Rasûlullah (S) ın üzeri kılsız (deriden yapılan) ayakkabılar giyib ayağı içinde iken abdest aldığını gördüm. Onun için ben onları giymeyi severim. Sarı boyaya gelince, Rasûlullah'ın sarı boya ile (elbisesini) boyadığını gördüm. Ben de onun için o boya ile boyamayı severim. İhlâle gelince, Rasûlullah'ın hayvanı (hareket için) kalkıb davranmadıkca ihlâl yaptığını görmedim.

---

9. Kâ'be'nin *Haceru Esvedi* hâvî olan rüknü ile *Ruknü Yemânîyi* «rukneyn yemâniyyeyn», mukabilleri olan iki rükne de «rukneyn şâmiyyeyn» derler. Ummetin bu günkü ameli — İbnu Umer'e tebe'an — tavaf esnasında yalnız *Rukneyn yemâniyyeyni* isti'lâm yani ellerini sürüb teberrük eylemekle yetinmektir. Ruknü esved — Haceru Esved'den dolayı — isti'lâmla beraber takbîl de edilir. Rukneyni şâmiyyeyn ise isti'lâm ve takbîl edilmez. İsti'lâm ve takbîlin sebebi de o iki ruknün, İbrahim ve İsmail Peygamberlerin attıkları temeller üzerinde durmalarıdır. Rukneyn şâmiyyeyn'in temelleri ise İbrahim'in kâideleri üzerine tevâfuk etmiyor. Çünkü Kâ'be birçok defalar yıkılıb binâ edilmiş ve yalnız iki rukün asıl temeller üzerinde pâyidâr kalabilmiştir.

Buradaki suâl ve cevabın siyâkından anlaşılacağı üzere *Beyt*'in dört rüknünü isti'lâm husûsunda birinci asırda bazı sahâbîler ile tâbiîler arasında ihtilâf varmış. Bazıları mustehab olarak dört rüknü isti'lâm ederlermiş. Enes, Câbir, Hasen, Huseyn (R) bunlardandır. Abdullah ibn Zubeyr Kâ'be'yi İbrahim'in temelleri üzerine tekrar binâ ettiğinde, tavaf esnasında hepsini isti'lâma başlamış.

Kadı Iyâd bu gün dahi İbrahim'in temelleri üzerine kurulmuş olub, *Hatîmi* içeriye alan İbn Zubeyr'in binâsı üzere Kâ'be yenilense, dört rüknü isti'lâm etmek lâzım geleceğini söylüyor. Bu küçük ihtilâf ilk asırda idi. Ondan sonraki asırlarda ise yalnız yemânî olan iki rüknü isti'lâmda fakîhlerin ittifakı vardır.

10. *Sibt*, karaz yani Mısır dikeni denilen bir bitki yaprağı ile tabaklanmış deriye ve meşine denir. Diğer bir kavle göre de tabaklanmış ve tabaklanmamış sığır gönüne denir.

٢٦ - (...) حدثني هرون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. حدثني أبو صخر عن ابن قسيط، عن عبيد بن جريج. قال: حججت مع عبدالله بن عمر بن الخطاب رضي الله عنه. بين حج وعمرة. ثنتي عشرة مرة. فقلت: يا أبا عبد الرحمن! لقد رأيت منك أربع خصال. وساق الحديث، بهذا المعنى. إلا في قصة الإهلال فإنه خالف رواية المقبري. فذكره بمعنى سوى ذكره إياه.

26 — ( ) .... : Ubeyd ibn Cureyc şöyle dedi :
Ben Abdullah ibn Umer ibn Hattâb (R) ile beraber hac ve umre olmak üzere on iki defa hac yaptım. Bilmünâsebe : Yâ Ebâ Abdirrahman! Ben senden dört haslet gördüm dedim. Bu râvî de hadîsin tamamını, yukarıki hadîsin ma'nâsıyle sevk etmiştir. Ancak telbiye kıssası müstesnâdır. Çünkü bu râvî, Ebû Saîd Makburî rivâyetine muhâlefet etmiştir. Bu, o kıssayı ötekinin zikrettiğinden başka bir ma'nâ ile zikretmiştir.

٢٧ - (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنه. قال: كان رسول الله ﷺ إذا وضع رجله في الغرز، وانبعثت به راحلته قائمة، أهل من ذي الحليفة.

27 — ( ) .... : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Zu'l-Huleyfe'den ayağını devenin semerindeki üzengiye koyub deve de ayağa kalkarak Rasûlullah'ı harekete getirdiği zaman telbiye okumaya başlardı demiştir.

٢٨ - (...) وحدثني هرون بن عبد الله. حدثنا حجاج بن محمد قال: قال ابن جريج. أخبرني صالح بن كيسان عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنه؛ أنه كان يخبر؛ أن النبي ﷺ أهل حين استوت به ناقته قائمة.

28 — ( ) .... : Yine İbn Umer (R) Peygamber (S) in devesi ayağa kalkmış olarak kendisini dümdüz üzerinde durduğu sırada telbiye yaptığını haber verir idi.

٢٩ - (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب؛ أن سالم بن عبد الله أخبره؛ أن عبد الله بن عمر رضي الله عنه قال: رأيت رسول الله ﷺ يركب راحلته بذي الحليفة. ثم يهل حين تستوي به قائمة.

29 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) : Ben Rasûlullah (S) ın Zu'l-Huleyfe'de devesine bindiğini, sonra devesi ayağa kalkmış olarak

kendisini dümdüz vaziyete getirirken telbiye etmeye başlar olduğunu gördüm demiştir [11].

(٦) باب الصلاة فى مسجد ذى الحليفة

٣٠ — (١١٨٨) وحدثنى حرملة بن يحيى وأحمد بن عيسى (قال أحمد : حدثنا . وقال حرملة : أخبرنا ابن وهب) أخبرنى يونس عن ابن شهاب ؛ أن عبيد الله بن عبد الله بن عمر أخبره عن عبد الله ابن عمر رضى الله عنهما ؛ أنه قال : بات رسول الله ﷺ بذى الحليفة مبدأه . وصلى فى مسجدها .

(6) ZU'L-HULEYFE MESCİDİNDE NAMAZ BÂBI

30 — (1188) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) Zu'l-Huleyfe'de haccının başlangıc yerinde geceledi ve mescidinde namaz kıldı [12].

(٧) باب الطيب للمحرم عند الإحرام

٣١ — (١١٨٩) حدثنا محمد بن عباد . أخبرنا سفيان عن الزهرى ، عن عروة ، عن عائشة رضى الله عنها . قالت : طيبت رسول الله ﷺ لحرمه حين أحرم . ولحله قبل أن يطوف بالبيت .

(7) İHRÂMA GİRECEK KİMSENİN İHRÂMA GİRİŞİ SIRASINDA KOKU SÜRÜNMESİ BÂBI

31 — (1189) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Ben Rasûlullah (S) ı ihrâma girdiği zaman ihrâmı için, (bir de) ihrâmdan çıkışı için Beyti tavaf etmesinden önce, (güzel koku ile) kokuladım [13].

٣٢ — (...) وحدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب . حدثنا أفلح بن حميد عن القاسم بن محمد ، عن عائشة رضى الله عنها ، زوج النبى ﷺ قالت : طيبت رسول الله ﷺ بيدى لحرمه حين أحرم . ولحله حين أحل . قبل أن يطوف بالبيت

11. *Râhile,* bünyesi kavî, yüke ve her nevi sefer meşakkatlarına tahammullü deveye denir. Bunda devenin erkeği, dişisi müsâvîdir. Râhile kelimesinin sonundaki «ta» mübâlağa içindir. Arablar binek için, sefer için, güzel, bakımlı, boylu boslu, asîl develer seçerlerdi.

12. Zu'l-Huleyfe'de bu geceleme, hac amellerinden ve sünnetlerinden değildir. Lâkin her kim bu fiili, Peygamber'e uymak için yaparsa, güzel bir şeydir (Kadı Iyâd).

13. «İhrâmdan çıkışı için» demek, cemreyi atıb tıraş oldukdan sonra ihrâmın sakıncalarından çıkışı demekdir. Buradaki tavafdan maksad *ifâza* tavafıdır.

32 — ( ) .... : Peygamber (S) in zevcesi Âişe (R) şöyle demiştir : Ben, Rasûlullah (S) a ihrâma girmeden önce ihrâmı için, (bir de) Beyt'i tavaf etmeden önce ihrâmdan çıkışı için güzel koku sürerdim.

٣٣ — (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه. عن عائشة رضي الله عنها؛ أنها قالت: كنت أطيب رسول الله ﷺ لإحرامه قبل أن يحرم. ولحله قبل أن يطوف بالبيت.

33 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Ben, Rasûlullah (S) a ihrâma girmeden evvel ihrâmı için, (bir de) Beyt'i tavaf etmesinden önce ihrâmdan çıkışı için güzel koku ile kokulandırırdım.

٣٤ — (...) وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله بن عمر. قال: سمعت القاسم عن عائشة رضي الله عنها. قالت: طيبت رسول الله ﷺ لحله ولحرمه.

34 — ( ) .... : Âişe (R) : Ben, Rasûlullah (S) ı ihrâmdan çıkışı ve ihrâma girişi için (güzel koku ile) kokulandırır idim demiştir.

٣٥ — (...) وحدثني محمد بن حاتم وعبد بن حميد (قال عبد: أخبرنا. وقال ابن حاتم: حدثنا محمد بن بكر) أخبرنا ابن جريج. أخبرني عمر بن عبد الله بن عروة؛ أنه سمع عروة والقاسم يخبران عن عائشة رضي الله عنها. قالت: طيبت رسول الله ﷺ بيدي بذريرة. في حجة الوداع. للحل والإحرام.

35 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Ben Vedâ haccında ihrâmdan çıkışı ve ihrâma girişi için Rasûlullah (S) a kendi ellerimle **tutya** denilen güzel koku sürdüm.

٣٦ — (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة. قال زهير: حدثنا سفيان. حدثنا عثمان بن عروة عن أبيه، قال: سألت عائشة رضي الله عنها: بأي شيء طيبت رسول الله ﷺ عند حرمه؟ قالت: بأطيب الطيب.

36 — ( ) .... : Urve dedi ki, Âişe'ye :

Rasûlullah (S) ihrâma girerken onu hangi koku ile kokulandırırdın? diye sordum. Âişe : En güzel koku ile dedi.

٣٧ — (...) وحدثناه أبو كريب. حدثنا أبو أسامة عن هشام، عن عثمان بن عروة. قال: سمعت عروة يحدث عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كنت أطيب رسول الله ﷺ بأطيب ما أقدر عليه. قبل أن يحرم. ثم يحرم.

37 — ( ) .... : Urve'nin oğlu Usmân dedi ki :

Ben, Urve'den işiddim o, Âişe'den tahdîs ediyordu. Âişe (R) şöyle demiştir : Ben, Rasûlullah (S) ı ihrâma girmeden evvel (bulmağa) muktedir olduğum en güzel koku ile kokulandırırdım, sonra kendisi ihrâma girerdi.

٣٨ – (...) وحدثنا محمد بن رافع . حدثنا ابن أبي فديك . أخبرنا الضحاك عن أبي الرجال ، عن أمه ، عن عائشة رضي الله عنها : أنها قالت : طيبت رسول الله ﷺ لحرمه حين أحرم ، ولحله قبل أن يفيض ، بأطيب ما وجدت .

38 — ( ) .... : Bize Dehhâk, Ebu'r-Ricâl'den, o da annesinden, o da Âişe'den haber verdi. Âişe şöyle demiştir : Ben Rasûlullah (S) ı ihrâma girerken ihrâma girişi için, **ifâza** (tavafını) yapmadan evvel de ihrâmdan çıkışı için, bulabildiğim en güzel koku ile kokulandırırdım.

٣٩ – (١١٩٠) وحدثنا يحيى بن يحيى وسعيد بن منصور وأبو الربيع وخلف بن هشام وقتيبة ابن سعيد (قال يحيى : أخبرنا . وقال الآخرون : حدثنا حماد بن زيد) عن منصور ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة رضي الله عنها قالت : كأني أنظر إلى وبيص الطيب في مفرق رسول الله ﷺ وهو محرم .

ولم يقل خلف : وهو محرم . ولكنه قال : وذاك طيب إحرامه .

39 — (1190) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ihrâmda iken başının saç ayırımı yerinde ıtırın parıldaması, sanki hâlâ gözümün önünde demiştir.

Bu hadîsin râvîlerinden Halef ibn Hişâm : İhrâmda iken demedi. Lâkin : Bu, ihrâma girişte sürdüğü kokudur dedi.

٤٠ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (قال يحيى : أخبرنا . وقال الآخران : حدثنا أبو معاوية) عن الأعمش ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة رضي الله عنها . قالت : لكأني أنظر إلى وبيص الطيب في مفارق رسول الله ﷺ ، وهو يهل .

40 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Vallâhi Rasûlullah (S) **yüksek** sesle ihlâl ve telbiye okurken, başının saç ayrımı yerlerinde kokunun parıldaması, sanki hâlâ gözümün önündedir.

٤١ – (...) وحدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وأبو سعيد الأشج. قالوا: حدّثنا وكيع. حدّثنا الأعمش عن أبي الضحى. عن مسروق، عن عائشة رضي الله عنها قالت: كأني أنظر إلى وبيص الطيب في مفارق رسول الله ﷺ، وهو يلبي.

***

(...) حدّثنا أحمد بن يونس. حدّثنا زهير. حدّثنا الأعمش عن إبراهيم، عن الأسود. وعن مسلم، عن مسروق، عن عائشة رضي الله عنها قالت: لكأني أنظر. بمثل حديث وكيع.

41 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) telbiye yaparken, başının saç ayırımı yerlerinde kokunun parıldaması sanki hâlâ gözümün önündedir.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Mesrûk'dan, o da Âişe'den; Âişe'nin; Sanki hâlâ gözümün önündedir, dediğini rivâyet etmişdir. Bu da Vekî' hadîsi gibidir.

٤٢ – (...) وحدّثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدّثنا محمد بن جعفر. حدّثنا شعبة عن الحكم. قال: سمعت إبراهيم يحدث عن الأسود، عن عائشة رضي الله عنها؛ أنها قالت: كأنما أنظر إلى وبيص الطيب في مفارق رسول الله ﷺ، وهو محرم.

42 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ihrâmlı olduğu halde başının saç ayırımı yerlerinde kokunun parıldaması, sanki hâlâ gözümün önünde gibidir demiştir.

٤٣ – (...) وحدّثنا ابن نمير. حدّثنا أبي. حدّثنا مالك بن مغول عن عبد الرحمن بن الأسود، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: إن كنت لأنظر إلى وبيص الطيب في مفارق رسول الله ﷺ، وهو محرم.

43 — ( ) .... : Âişe (R) : Ben; Rasûlullah (S) ihrâmlı iken başının saç ayırımı yerlerindeki kokunun parıldayışına muhakkak bakar dururdum demiştir.

٤٤ – (...) وحدّثني محمد بن حاتم. حدّثني إسحق بن منصور (وهو السلولي) حدّثنا إبراهيم ابن يوسف (وهو ابن إسحق بن أبي إسحق السبيعي) عن أبيه، عن أبي إسحق. سمع ابن الأسود يذكر عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان رسول الله ﷺ، إذا أراد أن يحرم، يتطيب بأطيب ما يجد. ثم أرى وبيص الدهن في رأسه ولحيته، بعد ذلك.

44 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) ihrâma girmek istediği zaman bulabildiği en güzel koku ile kokulanırdı. Sonra bu-

nun ardından ben, onun başında ve sakalında yağın parıldamasını görürdüm.

٤٥ – (...) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ. حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْأَسْوَدِ. قَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ رضي الله عنها : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِيصِ الْمِسْكِ فِي مَفْرِقِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ.

(...) وحدثناه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ أَبُو عَاصِمٍ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْحَسَنِ ابْنِ عُبَيْدِ اللهِ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ.

45 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ihrâmlı iken başının saç ayırımındaki **miskin** parıldamasına hâlâ bakıyor gibiyim.

( ) .... : Buradaki râvî de Hasen ibn Ubeydillah'dan bu isnadla aynisini rivâyet etmiştir.

٤٦ – (١١٩١) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ. قَالَا : حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ. أَخْبَرَنَا مَنْصُورٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها. قَالَتْ: كُنْتُ أُطَيِّبُ النَّبِيَّ ﷺ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ، وَيَوْمَ النَّحْرِ ، قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ ، بِطِيبٍ فِيهِ مِسْكٌ.

46 — (1191) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Ben, Peygamber (S) i ihrâma girmeden önce, bir de kurban kesme günü Beyt'i tavaf etmeden önce, içinde **misk** bulunan (güzel) bir koku ile kokulandırır idim.

٤٧ – (١١٩٢) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو كَامِلٍ. جَمِيعًا عَنْ أَبِي عَوَانَةَ. قَالَ سَعِيدٌ : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْتَشِرِ ، عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : سَأَلْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ رضي الله عنهما عَنِ الرَّجُلِ يَتَطَيَّبُ ثُمَّ يُصْبِحُ مُحْرِمًا ؟ فَقَالَ: مَا أُحِبُّ أَنْ أُصْبِحَ مُحْرِمًا أَنْضَخُ طِيبًا. لَأَنْ أَطَّلِيَ بِقَطِرَانٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَفْعَلَ ذَٰلِكَ. فَدَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ رضي الله عنها فَأَخْبَرْتُهَا ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ: مَا أُحِبُّ أَنْ أُصْبِحَ مُحْرِمًا أَنْضَخُ طِيبًا. لَأَنْ أَطَّلِيَ بِقَطِرَانٍ أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ أَنْ أَفْعَلَ ذَٰلِكَ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ : أَنَا طَيَّبْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عِنْدَ إِحْرَامِهِ. ثُمَّ طَافَ فِي نِسَائِهِ. ثُمَّ أَصْبَحَ مُحْرِمًا.

47 — (1192) .... : Muhammedu'bnu'l-Munteşir şöyle dedi :

Ben, Abdullah ibn Umer (R) den koku süründükden sonra ihrâma girmiş olan kimsenin durumunu sordum? Ben koku saça saça ihrâmlı olmayı sevmiyorum. Vucûduma katran **tılâsı** sürmekliğim, bana bunu yapmakdan daha sevimli olur diye cevab verdi. Bu cevabı alınca Âişe'nin hu-

zuruna girdim ve ona : İbn Umer, ben koku neşrederek ihrâmlı olmayı sevmiyorum. Vucûduma katran sürmekliğim bana bunu yapmakdan daha sevimli olur dedi diye haber verdim. Bunun üzerine Âişe şöyle dedi : Ben, Rasûlullah (S) a ihrâma girişi sırasında koku sürdüm. Sonra o (geceleyin) kadınlarını dolaştı. Sonra sabahleyin de ihrâmlı oldu.

٤٨ – (...) حدثنا يحيى بن حبيب الحارثي. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) حدثنا شعبة عن إبراهيم بن محمد بن المنتشر. قال: سمعت أبي يحدث عن عائشة ﷺ؛ أنها قالت: كنت أطيب رسول الله ﷺ. ثم يطوف على نسائه. ثم يصبح محرما ينضخ طيبا.

48 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Ben, Rasûlullah (S) a koku sürerdim. O da sonra (geceleyin) kadınlarını dolaşır. Sonra sabahleyin kendisi henüz koku saçarken ihrâma girerdi.

٤٩ – (...) وحدثنا أبو كريب. حدثنا وكيع عن مسعر وسفيان، عن إبراهيم بن محمد بن المنتشر، عن أبيه، قال: سمعت ابن عمر ﷺ يقول: لأن أصبح مطليا بقطران، أحب إلي من أن أصبح محرما أنضخ طيبا. قال فدخلت على عائشة ﷺ فأخبرتها بقوله. فقالت: طيبت رسول الله ﷺ فطاف في نسائه ثم أصبح محرما.

49 — ( ) .... : Muhammed ibn Munteşir dedi ki :

İbn Umer (R) den işittim : Katran sürünmüş olarak sabaha girmekliğim bana, henüz koku saçarken ihrâma girmekliğimden daha sevimlidir diyordu. Bunun üzerine Âişe'nin huzuruna girdim ve kendisine İbn Umer'in sözünü haber verdim. Buna karşılık Âişe : Ben, Rasûlullah (S) a koku sürdüm. O da (gece) kadınlarında dolaştı. Sonra sabahleyin ihrâmlı oldu dedi [14].

---

14. Görüldüğü üzere bu hadîslerin râvîsi Muhammed ibn Munteşir, İbn Umer'e : İhrâma girerken koku sürünmek câiz olur mu? diye sormuş. O da : Bunu yapacağıma, vucûduma katran *tılâsı* sürsem daha iyi olur demiş. Râvî, bu fetvâyı Hz. Âişe'ye arzetmiş o da : Allah, Ebû Abdirrahman'a (yani İbn Umer'e) rahmet etsin. Mukaddimesiyle yukarıdaki cevabları vermiştir.

Bu hadîslerden ihrâma girerken hoş kokular sürünmek müstehab olduğu ve o kokuların ihrâmdan sonra pâyidâr kalmasında bir sakınca olmadığı istidlâl olunmaktadır. Nitekim mezheb imamlarından Sevrî, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel, Dâvûd Zâhirî ve diğerleri, sahâbîlerden Sa'd ibn Ebî Vakkas, İbn Abbâs, İbn Zubeyr, Muâviyetu'bnu Ebî Sufyân, mu'minlerin anası Âişe ve Ummu Habîbe ile birçok tâbiîler, fakîhler ve muhaddisler toplulukları bu ictihaddadırlar.

İmamlardan Zuhrî, Mâlik, Muhammed ibn Hasen eş-Şeybânî ile bazı sahâbîler ve tâbiîler ise bunu câiz görmezler (*Umdetu'l-Karî* IV, 515).

(٨) باب تحريم الصيد للمحرم

٥٠ – (١١٩٣) حدّثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله، عن ابن عباس، عن الصعب بن جثامة الليثي؛ أنه أهدى لرسول الله ﷺ حمارا وحشيا وهو بالأبواء (أو بودّان) فردّه عليه رسول الله ﷺ

قال: فلما أن رأى رسول الله ﷺ ما في وجهي، قال «إنا لم نردّه عليك، إلا أنا حرم»

(8) İHRÂMLI OLAN KİMSEYE AV YAPMANIN TAHRÎMİ BÂBI

50 — (1193) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Ubeydullah ibn Abdillah'dan, o da İbn Abbâs'dan, o da Sa'bu'bnu Cessâme el-Leysî'den. Bu Sa'b (R) Rasûlullah (S) a Ebvâda (yahut Veddân'da) bulunduğu sırada bir yaban eşeği hediye etmişti. Fakat Rasûlullah bunu (kabûl etmeyib) red etmişdi. Sa'b der ki: Rasûlullah benim yüzümdeki teessür alâmetini görünce (gönlümü hoşnud etmek için): «Biz hediyeni red etmiyoruz, ne çâre ki biz ihrâmlı bulunuyoruz» buyurdu [15].

٥١ – (...) حدّثنا يحيى بن يحيى ومحمد بن رمح وقتيبة. جميعا عن الليث بن سعد. ح وحدّثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر. ح وحدّثنا حسن الحلواني. حدّثنا يعقوب. حدّثنا أبي عن صالح. كلهم عن الزهري، بهذا الإسناد. أهديت له حمار وحش كما قال مالك. وفي حديث الليث وصالح؛ أن الصعب بن جثامة أخبره.

51 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhrî'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Ma'mer'in tarîkında İmâm Mâlik'in dediği gibi: Peygamber'e bir vahşî eşek hediye ettim şeklindedir. Leys ile Sâlih'in tarîklerinde ise: Sa'b ibn Cessâme, İbn Abbâs'a haber vermiştir.

٥٢ – (...) وحدّثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد. قالوا: حدّثنا سفيان ابن عيينة عن الزهري، بهذا الإسناد. وقال: أهديت له من لحم حمار وحش.

---

15. *Ebvâ* ve *Veddân*, Medîne ile Mekke arasında iki yer adıdır. Ebvâ, Medîne civârında Cuhfe'ye yirmi üç mil mesâfede bir dağın adıdır. Veddân, Cuhfe'ye daha yakın ve sekiz mil mesâfede bir yerin yahut bir köyün adıdır. Râvî bu iki yerden birisinin ta'yîninde şek ettiği için terdîd ile rivâyet etmiştir. İbn İshâk, Veddân, Ma'mer ise Ebvâ olduğunu kat'iyetle rivâyet etmişlerdir (Kastallânî, III, 341).

52 — ( ) .... : Sufyân İbn Uyeyne, Zuhrî'den bu isnad ile Sa'b'ın, Peygamber'e bir yaban eşeğinin etinden hediye ettim dediğini rivâyet etmiştir.

٥٣ – (١١٩٤) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب قالا : حدثنا أبو معاوية عن الأعمش ، عن حبيب بن أبي ثابت ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس رضي الله عنهما قال : أهدى الصعب بن جثامة إلى النبي ﷺ حمار وحش . وهو محرم . فرده عليه . وقال « لولا أنا محرمون ، لقبلناه منك » .

53 — (1194) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :
Sa'b ibn Cessâme, Peygamber (S) e ihrâmlı iken bir yaban eşeği hediye etti. Fakat Peygamber bunu (kabûl etmeyib) geri verdi ve : «Biz, ihrâma girmiş kimseler olmayaydık, bunu senden muhakkak kabûl ederdik» buyurdu.

٥٤ – (...) وحدثناه يحيى بن يحيى . أخبرنا المعتمر بن سليمان . قال : سمعت منصورا يحدث عن الحكم . ح وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن الحكم . ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة . جميعا عن حبيب ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس رضي الله عنهما

في رواية منصور عن الحكم : أهدى الصعب بن جثامة إلى النبي ﷺ رجل حمار وحش .
وفي رواية شعبة عن الحكم : عجز حمار وحش يقطر دما .
وفي رواية شعبة عن حبيب : أهدي للنبي ﷺ شق حمار وحش فرده .

54 — ( ) .... : Buradaki tarîklerin râvîleri de cemîan Habîb'den, o da Saîd ibn Cubeyr'den, o da İbn Abbâs (R) dan rivâyet etmişlerdir. Mansûr'un, Hakem'den yaptığı rivâyetinde : Sa'b ibn Cessâme Peygamber (S) e yaban eşeğinin bir budunu hediye etti şeklindedir. Şu'be'nin, Hakem'den yaptığı rivâyetinde : Bir yaban eşeğinin kalça tarafını kan akıtır halde; Şu'be'nin Habîb'den yaptığı rivâyetinde ise : Peygamber'e bir yaban eşeğinin yarısı hediye edildi de Peygamber bunu red etti tarzındadır.

٥٥ – (١١٩٥) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج . قال : أخبرني الحسن بن مسلم عن طاوس ، عن ابن عباس رضي الله عنهما . قال : قدم زيد بن أرقم . فقال له عبد الله بن عباس يستذكره : كيف أخبرتني عن لحم صيد أهدي إلى رسول الله ﷺ وهو حرام ؟ قال قال : أهدي له عضو من لحم صيد فرده . فقال « إنا لا نأكله . إنا حرم » .

55 — (1195) .... : İbn Abbâs (R) şöyle demiştir:

Zeydu'bnu Erkam geldi. Abdullah ibn Abbâs'dan ezberlemek için vak'ayı tekrar zikretmesini isteyerek: Rasûlullah (S) ihrâmlı iken kendisine hediye edilen av etinden bana nasıl haber vermiştin? diye sordu. Erkam şöyle dedi: Rasûlullah'a av etinden bir uzuv hediye edilmişti. Kendisi o uzvu red edib: «Biz bunu yemeyiz. Çünkü bizler ihrâmlı bulunuyoruz» buyurdu.

٥٦ – (١١٩٦) وحدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا صَالِحُ بْنُ كَيْسَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا مُحَمَّدٍ مَوْلَىٰ أَبِي قَتَادَةَ

يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . حَتَّىٰ إِذَا كُنَّا بِالْقَاحَةِ . فَمِنَّا الْمُحْرِمُ وَمِنَّا غَيْرُ الْمُحْرِمِ . إِذْ بَصُرْتُ بِأَصْحَابِي يَتَرَاءَوْنَ شَيْئًا . فَنَظَرْتُ فَإِذَا حِمَارُ وَحْشٍ . فَأَسْرَجْتُ فَرَسِي وَأَخَذْتُ رُمْحِي . ثُمَّ رَكِبْتُ . فَسَقَطَ مِنِّي سَوْطِي . فَقُلْتُ لِأَصْحَابِي ، وَكَانُوا مُحْرِمِينَ : نَاوِلُونِي السَّوْطَ . فَقَالُوا : وَاللهِ ! لَا نُعِينُكَ عَلَيْهِ بِشَيْءٍ . فَنَزَلْتُ فَتَنَاوَلْتُهُ . ثُمَّ رَكِبْتُ . فَأَدْرَكْتُ الْحِمَارَ مِنْ خَلْفِهِ وَهُوَ وَرَاءَ أَكَمَةٍ . فَطَعَنْتُهُ بِرُمْحِي فَعَقَرْتُهُ . فَأَتَيْتُ بِهِ أَصْحَابِي . فَقَالَ بَعْضُهُمْ : كُلُوهُ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَا تَأْكُلُوهُ . وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ أَمَامَنَا . فَحَرَّكْتُ فَرَسِي فَأَدْرَكْتُهُ . فَقَالَ « هُوَ حَلَالٌ . فَكُلُوهُ » .

56 — (1196) .... : Bize Sâlih bin Keysân tahdîs edib dedi ki: Ben Ebû Katâde'nin azadlısı Ebû Muhammed'den işittim şöyle diyordu: Ben Ebû Katâde'den işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) ile beraber yola çıktık. Nihâyet **Kaha** [16] denilen yere vardığımızda bizden kimimiz ihrâmlı, kimimiz de ihrâmsızdı. Bu arada arkadaşlarımın biribirlerine bir şey göstermeye çalıştıklarını gördüm. Hemen ben de o tarafa baktım. Bir de gördüm ki bir yaban eşeği. Sür'atle atımı eğerleyib mızrağımı da aldıkdan sonra atıma bindim. Tam bu sırada kamçım yere düştü. Arkadaşlarıma hitâben: Kamçımı bana uzadıverin dedim. Bu arkadaşlar ihrâmlı halde idiler. Bana: Vallahi bu av üzerine sana hiçbir sûretle yardım yapmayız dediler. Bunun üzerine kendim hayvandan inib kamçıyı aldıkdan sonra tekrar bindim. Nihayet arkasından koşturarak yaban eşeğine bir tepe ardında yetişdim. Mızrağımı saplayıb öldürdüm. Müteakiben onu arkadaşlarımın yanına getirdim. Bir kısmı onu yiyiniz, bir kısmı da onu yemeyiniz dediler. Peygamber önümüzde idi. Hemen atımı harekete geçirdim ve Peygamber'e yetiştim.» O halâldır, onu yeyiniz» buyurdu.

---

16. *Kaha,* Mekke Medîne yolu üzerinde *Sukya* denilen köye üç mil kadar uzakda bir vâdîdir. Medîne'den üç merhale mesâfededir.

٥٧ - (...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ فِيمَا قُرِئَ
عَلَيْهِ، عَنْ أَبِي النَّضْرِ، عَنْ نَافِعٍ مَوْلَى أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه؛ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ.
حَتَّى إِذَا كَانَ بِبَعْضِ طَرِيقِ مَكَّةَ تَخَلَّفَ مَعَ أَصْحَابٍ لَهُ مُحْرِمِينَ. وَهُوَ غَيْرُ مُحْرِمٍ. فَرَأَى حِمَارًا وَحْشِيًّا.
فَاسْتَوَى عَلَى فَرَسِهِ. فَسَأَلَ أَصْحَابَهُ أَنْ يُنَاوِلُوهُ سَوْطَهُ. فَأَبَوْا عَلَيْهِ. فَسَأَلَهُمْ رُمْحَهُ. فَأَبَوْا عَلَيْهِ. فَأَخَذَهُ.
ثُمَّ شَدَّ عَلَى الْحِمَارِ فَقَتَلَهُ. فَأَكَلَ مِنْهُ بَعْضُ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ. وَأَبَى بَعْضُهُمْ. فَأَدْرَكُوا رَسُولَ اللهِ
ﷺ. فَسَأَلُوهُ عَنْ ذَلِكَ؟ فَقَالَ «إِنَّمَا هِيَ طُعْمَةٌ أَطْعَمَكُمُوهَا اللهُ».

57 — ( ) .... : Ebû Katâde'nin azadlısı Nâfi'den (şöyle demiştir) : Ebû Katâde (R) Rasûlullah (S) ile beraber bulunuyordu. Mekke yolunun bir yerinde ihrâmlı olan bazı arkadaşlarıyla beraber geri kaldı. Kendisi ihrâmlı halde değildi. Derken bir yaban eşeği gördü. Hemen atının üzerine doğruldu ve arkadaşlarından kamçısını kendisine uzatıvermelerini istedi. Arkadaşları bunu yapmakdan çekindiler. Onlardan mızrağını istedi, bundan da çekindiler. Bu sefer bizzat kendisi aldı ve sonra atını sürdü. Neticede yaban eşeğini öldürdü.

Peygamber'in sahâbîlerinden bazısı bu avdan yediler, bazısı da yemekden çekindiler. Sonra hep birlikde Rasûlullah'a erişib bu hususu (yani yenilib yenilmiyeceği hususunu) kendisinden sordular. Rasûlullah : «Bu, ancak Allâh'ın sizlere yiyecek olarak verdiği bir rızıkdır» buyurdu.

٥٨ - (...) وحدّثنا قُتَيْبَةُ عَنْ مَالِكٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رضي الله عنه.

فِي حِمَارِ الْوَحْشِ مِثْلَ حَدِيثِ أَبِي النَّضْرِ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ
«هَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ؟».

58 — ( ) Bize Kuteybe, Mâlik'den, o da Zeydu'bnu Eslem'den, o da Atâ ibn Yesâr'dan, o da Ebû Katâde'den, yaban eşeği hakkındaki hadîsi Ebu'n-Nadr hadîsi gibi rivâyet etti. Ancak Zeydu'bnu Eslem'in hadîsinde: Rasûlullah (S) : «Onun etinden beraberinizde bir şey var mıdır?» buyurdu sözleri vardır.

٥٩ – (...) وحدّثنا صَالِحُ بْنُ مِسْمَارٍ السُّلَمِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ . قَالَ : انْطَلَقَ أَبِي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْحُدَيْبِيَةِ . فَأَحْرَمَ أَصْحَابُهُ وَلَمْ يُحْرِمْ . وَحُدِّثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّ عَدُوًّا بِغَيْقَةَ . فَانْطَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَبَيْنَمَا أَنَا مَعَ أَصْحَابِهِ . يَضْحَكُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ . إِذْ نَظَرْتُ فَإِذَا أَنَا بِحِمَارِ وَحْشٍ . فَحَمَلْتُ عَلَيْهِ . فَطَعَنْتُهُ فَأَثْبَتُّهُ . فَاسْتَعَنْتُهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يُعِينُونِي . فَأَكَلْنَا مِنْ لَحْمِهِ . وَخَشِينَا أَنْ نُقْتَطَعَ . فَانْطَلَقْتُ أَطْلُبُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُرَفِّعُ فَرَسِي (أَرْفَعُ فَرَسِي) شَأْوًا وَأَسِيرُ شَأْوًا . فَلَقِيتُ رَجُلًا مِنْ بَنِي غِفَارٍ فِي جَوْفِ اللَّيْلِ . فَقُلْتُ : أَيْنَ لَقِيتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : تَرَكْتُهُ بِتَعْهِنَ . وَهُوَ قَائِلٌ السُّقْيَا . فَلَحِقْتُهُ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أَصْحَابَكَ يَقْرَأُونَ عَلَيْكَ السَّلَامَ وَرَحْمَةَ اللهِ . وَإِنَّهُمْ قَدْ خَشُوا أَنْ يُقْتَطَعُوا دُونَكَ . انْتَظِرْهُمْ . فَانْتَظَرَهُمْ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي أَصَدْتُ وَمَعِي مِنْهُ فَاضِلَةٌ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لِلْقَوْمِ « كُلُوا » وَهُمْ مُحْرِمُونَ .

59 — ( ) .... : Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah tahdîs edib şöyle dedi : Babam, Hudeybiye senesi Rasûlullah (S) ile beraber gitti. Arkadaşları ihrâma girdikleri halde kendisi ihrâma girmemişti. Bir ara Rasûlullah'a **Ğayka** denilen yerde düşman bulunduğu haberi verildi. Rasûlullah gitti. Ben Rasûlullah'ın sahâbîleriyle beraber bulunduğum bir sırada onlar birbirlerine gülmeğe başladılar. Baktığım zamanda bir yaban eşeği gördüm. Hemen atımı ona doğru sürdüm. Sonunda yaban eşeğini vurub yerinde durdurmağa muvaffak oldum. Hayvanı yüklenib getirmek için arkadaşlarımdan yardım etmelerini istedim. (İhrâmlı olduklarından) bana yardım etmekden çekindiler. (Nihayet kendim getirdim) ve hepimiz bunun etinden yedik. Sonra Rasûlullah ile aramızın düşman tarafından kesilmesinden korktuk. Ben Rasûlullah ile buluşmak üzere hareket ettim. Ben atımı kâh şahlandırarak, kâh mu'tâd yürüyüşü ile sürüb giderken gece ortasında Ğıfâr oğullarından bir kimse ile karşılaştım ve ona :

— Rasûlallah'a nerede kavuştun? diye sordum. Ğıfârî bana :

— Ben onu **Ti'hin** mevkiinde bırakdım. **Sukyâ** [17] köyünde kuşluk uykusu uyumak istiyordu dedi. Nihayet Rasûlullah'a kavuştum ve kendisine :

— **Yâ** Rasûlallah! Keşif yolundaki sahâbîlerin sana selâm ve Allâh'ın rahmetini okuyub gönderiyorlar. Onlar seninle aralarındaki buluşma yol-

---

17. ***Ğayka,*** **Mekke** ile Medîne arasında Ğıfâr oğullarının beldelerinden bir yer idi.
Sukyâ, yine Mekke ile Medîne arasında bir köyün adıdır.
Ti'hin *de,* bu köye üç mil mesâfede bulunan bir su başıdır.

larının düşman tarafından kesilmesinden endîşe etmişlerdir. Bunun için onları bekleyiniz dedim. Rasûlullah onları (yani arkadaşlarımı) bekledi. Bu arada ben :

— Yâ Rasûlallah! Ben bir av yakaladım. Yanımda bunun etinden artmış bir parça vardır dedim. Peygamber oradaki sahâbîlerine :

— Bu avı yiyiniz buyurdu. Halbuki onlar ihrâmlı idiler.

٦٠ – (...) حدثنى أبو كامل الجحدرى . حدثنا أبو عوانة عن عثمان بن عبد الله بن موهب ، عن عبد الله بن أبى قتادة ، عن أبيه رضي الله عنه . قال : خرج رسول الله ﷺ حاجا . وخرجنا معه . قال : فصرف من أصحابه فيهم أبو قتادة . فقال « خذوا ساحل البحر حتى تلقونى » قال : فأخذوا ساحل البحر . فلما انصرفوا قبل رسول الله ﷺ ، أحرموا كلهم . إلا أبا قتادة . فإنه لم يحرم . فبينما هم يسيرون إذ رأوا حمر وحش . فحمل عليها أبو قتادة . فعقر منها أتانا . فنزلوا فأكلوا من لحمها . قال فقالوا : أكلنا لحما ونحن محرمون . قال : فحملوا ما بقى من لحم الأتان . فلما أتوا رسول الله ﷺ قالوا: يا رسول الله ! إنا كنا أحرمنا. وكان أبو قتادة لم يحرم . فرأينا حمر وحش. فحمل عليها أبو قتادة. فعقر منها أتانا . فنزلنا فأكلنا من لحمها . فقلنا : نأكل لحم صيد ونحن محرمون ! فحملنا ما بقى من لحمها . فقال « هل منكم أحد أمره أو أشار إليه بشىء؟ » قال قالوا : لا . قال « فكلوا ما بقى من لحمها » .

60 — ( ) .... : Ebû Katâde (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) Umre haccı için yola çıktı, biz de onun maiyyetinde yola çıktık. Rasûlullah sahâbîlerinden bir gurub insanı içlerinde Ebû Katâde de olduğu halde keşif için sevk edib : «Deniz kenarına doğru gidiniz, neticede bize katılınız» emrini verdi. Bu keşif kolu olarak ayrılanlar deniz sâhiline doğru yol aldılar. Nihayet Rasûlullah'dan tarafa yöneldikleri zaman Ebû Katâde müstesnâ, hepsi birden ihrâma girdiler. Yalnız o ihrâma girmedi. Onlar bu tarzda yol alırlarken birdenbire yaban eşekleri gördüler. Ebû Katâde hemen üzerlerine hücûm etti ve onlardan dişi bir yaban eşeği öldürdü. Akabinde bir yerde konaklayıb onun etinden yediler. Kendi kendilerine : Biz ihrâmlı olduğumuz halde eti yedik dediler. Dişi yaban eşeğinin etinden arta kalanını da beraberlerinde taşıdılar. Nihayet Rasûlallah'a geldiklerinde :

— Yâ Rasûlallah! Bizler ihrâma girmiş idik. Ebû Katâde ise ihrâma girmemişti. Ansızın birtakım yaban eşekleri gördük. Ebû Katâde hemen üzerlerine hücûm etti ve onlardan dişi bir eşeği öldürdü. Biz de inib onun etinden yedik. Bizler ihrâmlı olduğumuz halde av eti yedik diye söyle-

nerek onun etinden kalan kısmı da beraberimizde taşıdık dediler. Rasûlullah onlara :

— Sizden Ebû Katâde'ye bu vahşî eşeği avlamasını emreden, yahut herhangi bir şey ile ona işâret ederek gösteren var mıdır? diye sordu. Onlar :

— Hayır, yokdur dediler. Rasûlullah :

— Öyle ise bu avın etinden geri kalanı yiyiniz buyurdu.

٦١ – (...) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ
ابْنُ زَكَرِيَّاءَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ شَيْبَانَ . جَمِيعًا عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَوْهَبٍ ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ .
فِي رِوَايَةِ شَيْبَانَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَمِنْكُمْ أَحَدٌ أَمَرَهُ أَنْ يَحْمِلَ عَلَيْهَا أَوْ أَشَارَ إِلَيْهَا ؟ » .
وَفِي رِوَايَةِ شُعْبَةَ قَالَ « أَشَرْتُمْ أَوْ أَعَنْتُمْ أَوْ أَصَدْتُمْ ؟ » .
قَالَ شُعْبَةُ : لَا أَدْرِي قَالَ « أَعَنْتُمْ » أَوْ « أَصَدْتُمْ » .

61 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Usmân ibn Abdillah ibn Mevheb'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Şeybân'ın rivâyetinde : Rasûlullah (S) : «Sizden Ebû Katâde'yi yaban eşeğini avlamaya teşvîk ve yardım eden yahut bu hayvanı işâret ederek gösteren var mıdır?» dedi; Şu'be'nin rivâyetinde : «İşâret edib gösterdiniz mi? Yahut avlanmasına yardım ettiniz mi? Yahut avlamasını emrettiniz mi? buyurdu ifadeleri vardır. Bir de Şu'be : «Yardım ettiniz mi?» buyurdu yoksa «avladınız mı?» buyurdu bilmiyorum demiştir.

٦٢ – (...) حدّثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ
(وَهُوَ ابْنُ سَلَّامٍ) أَخْبَرَنِي يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ رضي الله عنه أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ غَزَا مَعَ
رَسُولِ اللهِ ﷺ غَزْوَةَ الْحُدَيْبِيَةِ . قَالَ : فَأَهَلُّوا بِعُمْرَةٍ ، غَيْرِي . قَالَ : فَاصْطَدْتُ حِمَارَ وَحْشٍ . فَأَطْعَمْتُ
أَصْحَابِي وَهُمْ مُحْرِمُونَ . ثُمَّ أَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَنْبَأْتُهُ أَنَّ عِنْدَنَا مِنْ لَحْمِهِ فَاضِلَةً . فَقَالَ « كُلُوهُ »
وَهُمْ مُحْرِمُونَ

62 — ( ) .... : Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah haber verdi. Ona da babası Rasûlullah (S) ile beraber Hudeybiye ğazvesine gittiğini haber verib şöyle dedi : Ben müstesnâ, öteki sahâbîler umre niyetiyle ihrâma girerek telbiye ettiler. Ben bir yaban eşeği avladım. Bunu arkadaşlarıma yedirdim halbuki onlar ihrâmlı bulunuyorlardı. Sonra Rasûlullah'a geldim ve kendisine yanımızda yaban eşeğinin etinden artmış bir parça

olduğunu haber verdim. Rasûlullah : «Bu av etini yiyiniz» buyurdu. Halbuki sahâbîler ihrâmlı idiler.

٦٣ — (...) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ . حَدَّثَنَا فُضَيْلُ بْنُ سُلَيْمَانَ النُّمَيْرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو حَازِمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ رضي الله عنه ؛ أَنَّهُمْ خَرَجُوا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُمْ مُحْرِمُونَ . وَأَبُو قَتَادَةَ مُحِلٌّ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَفِيهِ : فَقَالَ « هَلْ مَعَكُمْ مِنْهُ شَيْءٌ ؟ » قَالُوا : مَعَنَا رِجْلُهُ . قَالَ : فَأَخَذَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَكَلَهَا .

63 — ( ) .... : Ebû Hâzim, Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah'dan, o da babasından, sahâbîlerin ihrâmlı oldukları halde Rasûlullah (S) ile beraber yola çıktıklarını, Ebû Katâde'nin ise ihrâmlı olmadığını tahdîs edib hadîsin tamâmını sevk etmişdir. Bu hadîsde şu sözler vardır : Rasûlullah : «O etten beraberinizde bir şey var mıdır?» diye sordu. Sahâbîler : Onun bir budu yanımızdadır dediler. Rasûlullah o bacağı aldı ve onu yedi.

٦٤ — (...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَإِسْحَاقُ عَنْ جَرِيرٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ . قَالَ : كَانَ أَبُو قَتَادَةَ فِي نَفَرٍ مُحْرِمِينَ . وَأَبُو قَتَادَةَ مُحِلٌّ . وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ . وَفِيهِ : قَالَ « هَلْ أَشَارَ إِلَيْهِ إِنْسَانٌ مِنْكُمْ أَوْ أَمَرَهُ بِشَيْءٍ ؟ » قَالُوا : لَا . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « فَكُلُوا » .

64 — ( ) .... : Ebû Katâde'nin oğlu Abdullah : Ebû Katâde ihrâma girmiş olan bir cemâat içinde bulundu, halbuki kendisi ihrâma girmemişti diyerek hadîsi nakletti. Bu hadîsde şu sözler vardır : Rasûlullah (S) : «Sizden herhangi bir insan ona işâret ederek gösterdi yahut Ebû Katâde'ye bir şey ile emretti mi?» diye sordu. Sahâbîler : Hayır yâ Rasûlallah dediler. Rasûlullah : «Öyle ise yiyiniz» buyurdu[18].

18. Ebû Katâde'nin bu hadîsleri *sayd cezâsı* konusunda şâheser birer düstûrdur. Bunlardan pekçok hükümler çıkarılmıştır. Bu hükümlerin tafsîl yeri de şüphesiz fıkıh kitablarıdır. Burada ancak şukadarını söyleyelim :

İhrâmsız kimse tarafından avlanan hayvanın, avlarken yardım ve işâret etmemek şartıyle ihrâmlının bu av etinden yemesinin câiz olduğunu bu hadîsler sarahaten delâlet etmektedirler. Ayrıca yaban eşeği avlamanın ve etinin yenilmesinin cevâzı da yine bu hadîslerin sarahatından anlaşılmaktadır.

٦٥ – (١١٩٧) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدِرِ عَنْ مُعَاذِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عُثْمَانَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : كُنَّا مَعَ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ وَنَحْنُ حُرُمٌ . فَأُهْدِيَ لَهُ طَيْرٌ . وَطَلْحَةُ رَاقِدٌ . فَمِنَّا مَنْ أَكَلَ . وَمِنَّا مَنْ تَوَرَّعَ . فَلَمَّا اسْتَيْقَظَ طَلْحَةُ وَفَّقَ مَنْ أَكَلَهُ . وَقَالَ : أَكَلْنَاهُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

65 — (1197) .... : Abdurrahman ibn Usmân et-Teymî şöyle demiştir : Bizler ihrâmlı halde Talhatu'bnu Ubeydillah ile beraber bulunuyorduk. Talha'ya bir kuş hediye edilmişti. Talha uyumakda iken bizden bazı kimseler bundan yedi, ba'zıları da yemekden çekindiler. Talha uyandığında etten yiyenleri tasvîb edib : Biz de Rasûlullah (S) ile beraber bunu yemişdik dedi [19].

(٩) باب ما يندب للمحرم وغيره قتله من الدواب فى الحل والحرم

٦٦ – (١١٩٨) حدثنا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ عُبَيْدَ اللهِ بْنَ مِقْسَمٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « أَرْبَعٌ كُلُّهُنَّ فَاسِقٌ . يُقْتَلْنَ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ : الْحِدَأَةُ ، وَالْغُرَابُ ، وَالْفَارَةُ ، وَالْكَلْبُ الْعَقُورُ
قَالَ فَقُلْتُ لِلْقَاسِمِ : أَفَرَأَيْتَ الْحَيَّةَ ؟ قَالَ : تُقْتَلُ بِصُغْرٍ لَهَا

(9). HILL'DE VE HAREM'DE İHRÂMLI VE İHRÂMSIZ KİMSELER İÇİN ÖLDÜRÜLMELERİ MENDÛB OLAN HAYVANLAR BÂBI

66 — (1198) Bize Hârûn ibn Saîd el-Eylî ve Ahmed ibn Îsâ tahdîs edib dediler ki : Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Mahreme ibn Bukeyr, babasından haber verdi. Şöyle demiştir : Ben Abdullah ibn Mıksem'den işiddim şöyle diyordu : Ben Kasım ibn Muhammed'den işiddim şöyle diyordu : Ben Peygamber'in zevcesi Âişe'den işiddim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işiddim şöyle buyuruyordu : «Dört nevi hayvan vardır ki bunların her birerleri fâsıkdır. Bunlar hem **hıll** (denilen dünyanın

---

19. Talha'ya hediye edilen bu hayvan, ya büyük bir kuş idi veya bir cinsden müteaddid kuşlardı. Bu kuş, Talha'ya kızartılmış veya pişirilmiş olarak hediye edilmiş olabilir. Talha uyandıkdan sonra kuşun etinden yiyenleri kavlen veya fi'len tasvîb etmiş olmaktadır. Bu hadîs de bundan evvelki Ebû Katâde hadîsleri gibi ayni konudaki hükümleri ifade ve te'yîd etmektedir.

her yerin)de hem de harem (denilen Mekke dâhilin)de öldürülürler: Çaylak, karga, fâre, saldırıb yaralayan köpek»[20].

٦٧ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا غندر عن شعبة. ح وحدثنا ابن المثنى
وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال: سمعت قتادة يحدث عن سعيد بن المسيب،
عن عائشة رضي الله عنها، عن النبي صلى الله عليه وسلم؛ أنه قال «خمس فواسق يقتلن في الحل والحرم: الحية، والغراب
الأبقع، والفارة، والكلب العقور، والحديا».

67 — ( ) .... : Âişe (R) den: Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «Beş nevi fâsık hayvan hıllde ve haremde öldürülürler: Yılan, sırtı ve karnı beyaz karga, fâre, yaralayıcı köpek ve çaylaklar».

٦٨ – (...) وحدثنا أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد (وهو ابن زيد) حدثنا هشام بن عروة
عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «خمس فواسق يقتلن في الحرم: العقرب،
والفارة، والحديا، والغراب، والكلب العقور».

***

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا: حدثنا ابن نمير حدثنا هشام،
بهذا الإسناد.

68 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Fâsık olan beş (nevi) hayvan harem dâhilinde öldürülürler: Akreb, fâre, çaylakcıklar, karga ve yaralayıcı köpek».

( ) .... : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişdir.

٦٩ – (...) وحدثنا عبيد الله بن عمر القواريري. حدثنا يزيد بن زريع. حدثنا معمر عن الزهري،
عن عروة، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم «خمس فواسق يقتلن في الحرم: الفارة،
والعقرب، والغراب، والحديا، والكلب العقور»

69 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Beş fâsıklar harem dâhilinde öldürülürler: Fâre, akreb, karga, çaylaklar ve yırtıcı köpek».

20. Arabcada *fıskın* aslı çıkmakdır. Kişiye, Allâh'ın emrinden ve ona itâatden çıkması sebebiyle fâsık ismi verilmiştir. Bu hayvanlara fâsık isminin verilmesi de başkalarına eziyet vermek ve ifsâd eylemek sûretiyle hayvanların çoğunun yolundan çıkmış olmalarıdır. Hıllde ve ihrâmda katledilmeleri husûsunda diğer hayvanlara âid hükümden çıkışları sebebiyle de bu isim verilmiş olabilir denmiştir.

٧٠ – (...) وحدثناه عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، بهذا الإسناد. قالت: أمر رسول الله ﷺ بقتل خمس فواسق في الحل والحرم ثم ذكر بمثل حديث يزيد بن زريع.

70 — ( ) .... : Burada Ma'mer, Zuhrî'den bu isnad ile Hz. Âişe'nin : Rasûlullah (S) hıllde ve haremde beş fâsık hayvanın öldürülmelerini emretti dediğini haber verdi. Sonra Yezîd ibn Zurey'ın (69 rakamlı) hadîsi gibi zikretti.

٧١ – (...) وحدثني أبو الطاهر وحرملة قالا: أخبرنا ابن وهب أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عروة بن الزبير، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: قال رسول الله ﷺ «خمس من الدواب كلها فواسق. تقتل في الحرم: الغراب، والحدأة، والكلب العقور، والعقرب، والفارة».

71 — ( ) .... : Âişe (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hayvanlardan beş (nevi) vardır ki bunların hepsi de fâsıktırlar. Bunlar harem dâhilinde öldürülürler : Karga, çaylak, yaralayan köpek, akreb ve fâre».

٧٢ – (١١٩٩) وحدثني زهير بن حرب وابن أبي عمر. جميعا عن ابن عيينة قال زهير: حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن سالم، عن أبيه رضي الله عنه، عن النبي ﷺ قال «خمس لا جناح على من قتلهن في الحرم والإحرام: الفارة، والعقرب، والغراب، والحدأة، والكلب العقور».
وقال ابن أبي عمر في روايته «في الحرم والإحرام»

72 — (1199) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :
Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Beş nevi hayvan vardır ki bunları harem dâhilinde ve ihrâmlı halinde öldürene hiçbir günah yoktur. Bunlar : Fâre, akreb, karga, çaylak ve yaralayıcı köpekdir».

٧٣ – (١٢٠٠) حدثني حرملة بن يحيى أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. أخبرني سالم بن عبد الله؛ أن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: قالت حفصة زوج النبي ﷺ: قال رسول الله ﷺ «خمس من الدواب كلها فاسق. لا حرج على من قتلهن: العقرب، والغراب، والحدأة، والفارة، والكلب العقور».

73 — (1200) .... : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki :
Peygamber'in zevcesi Hafsa şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Yeryüzünde gezen hayvanlardan beş nevi vardır ki bunlar hepsi de fâsıkdır. Bunları öldürene hiçbir güçlük ve günah yoktur. Bunlar : Akreb, karga, çaylak, fâre ve yaralayan köpekdir» buyurdu.

٧٤ – (...) حدثنا أحمد بن يونس. حدثنا زهير. حدثنا زيد بن جبير؛ أن رجلا سأل ابن عمر: ما يقتل المحرم من الدواب؟ فقال: أخبرتني إحدى نسوة رسول الله ﷺ؛ أنه أمر أو أمر أن تقتل الفارة، والعقرب، والحدأة، والكلب العقور، والغراب.

74 — ( ) .... : Zeyd'bnu Cubeyr şöyle tahdîs etti : Bir kimse İbn Umer'e :

— İhrâmlı bulunan kişi hayvanlardan neleri öldürür? diye sordu. İbn Umer : şöyle dedi :

— Bana Rasûlullah'ın kadınlarından biri şöyle haber verdi ki Peygamber, fâre, akreb, çaylak, yırtıcı köpek ve karga öldürmeyi emretmiş veya kendisine bu hayvanların öldürülmeleri emrolunmuştur.

٧٥ – (...) حدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا أبو عوانة عن زيد بن جبير. قال: سأل رجل ابن عمر: ما يقتل الرجل من الدواب وهو محرم؟ قال: حدثتني إحدى نسوة النبي ﷺ؛ أنه كان يأمر بقتل الكلب العقور، والفارة، والعقرب، والحديا، والغراب، والحية.

قال: وفى الصلاة أيضا

75 — ( ) .... : Zeydu'bnu Cubeyr dedi ki :

Bir zât İbn Umer'e : Herhangi bir kimse ihrâmlı olduğu halde hayvanlardan neleri öldürebilir? diye sordu. İbn Umer (R) şöyle dedi : Bana Peygamber (S) in kadınlarından biri haber verdi ki, Rasûlullah yırtıcı köpeğin, fârenin, akrebin, çaylakların, karganın ve yılanın öldürülmesini emrederdi.

٧٦ – (١١٩٩) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن نافع، عن ابن عمر ﵄؛ أن رسول الله ﷺ قال «خمس من الدواب، ليس على المحرم في قتلهن جناح: الغراب، والحدأة، والعقرب، والفارة، والكلب العقور».

76 — (1199) .... : İbn Umer (R) den :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hayvanlardan beşi var, ki bunların öldürülmesinde ihrâmlı üzerinde hiçbir günah yoktur. Bunlar : Karga, çaylak, akreb, fâre ve yırtıcı köpektir».

٧٧ – (...) وحدثنا هارون بن عبد الله. حدثنا محمد بن بكر حدثنا ابن جريج. قال: قلت لنافع: ماذا سمعت ابن عمر يحل للحرام قتله من الدواب؟ فقال لي نافع: قال عبد الله: سمعت النبي ﷺ يقول «خمس من الدواب لا جناح، على من قتلهن، في قتلهن: الغراب، والحدأة، والعقرب، والفارة، والكلب العقور»

(...) وحدثناه قتيبة وابن رمح عن الليث بن سعد. ح وحدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا جرير (يعني ابن حازم) جميعا عن نافع. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. جميعا عن عبيد الله. ح وحدثني أبو كامل. حدثنا حماد. حدثنا أيوب. ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا يزيد بن هارون. أخبرنا يحيى بن سعيد كل هؤلاء عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنهما، عن النبي ﷺ. بمثل حديث مالك وابن جريج.. ولم يقل أحد منهم: عن نافع عن ابن عمر رضي الله عنهما سمعت النبي ﷺ. إلا ابن جريج وحده. وقد تابع ابن جريج، على ذلك، ابن إسحق

77 — ( ) .... : İbn Cureyc tahdîs edib dedi ki :
Nâfi'e hitâben : İbn Umer'den ihrâmlıya hangi hayvanları öldürmesini halâl kılarken işittin? diye sordum. Nâfi' bana dedi ki : Abdullah şöyle dedi : Ben Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Hayvanlardan beşi var ki bunları öldürenler üzerine öldürmelerinden dolayı hiçbir günah yoktur. Bunlar : Karga, çaylak, akreb, fâre ve yırtıcı köpekdir».
( ) .... : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den, Mâlik ve İbn Cureyc hadîsleri gibi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan yalnız İbn Cureyc hâriç hiçbir kimse : Nâfi'den, o da İbn Umer'den, Peygamber'den işittim dememiştir. Bunu demek husûsunda İbn Cureyc'e İbn Ishâk mutâbeat etmiştir.

٧٨ — (...) وحدثنيه فضل بن سهل. حدثنا يزيد بن هارون. أخبرنا محمد بن إسحق عن نافع وعبيد الله بن عبد الله، عن ابن عمر رضي الله عنهما. قال: سمعت النبي ﷺ يقول «خمس لا جناح في قتل ما قتل منهن في الحرم» فذكر بمثله.

78 — ( ) .... : Buradaki râvî de İbn Umer (R) in : Ben, Peygamber (S) den işittim, «bu hayvanlardan herhangi birinin haremde öldürülmesi husûsunda hiçbir günah yoktur» buyuruyordu dediğini rivâyet edib, geçen hadîs gibi zikretmiştir.

٧٩ — (...) وحدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر (قال يحيى بن يحيى أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا إسماعيل بن جعفر) عن عبد الله بن دينار؛ أنه سمع عبد الله بن عمر رضي الله عنهما يقول: قال رسول الله ﷺ «خمس. من قتلهن وهو حرام فلا جناح عليه فيهن: العقرب، والفارة، والكلب العقور، والغراب، والحديا» (واللفظ ليحيى بن يحيى).

79 — ( ) .... : Abdullah ibn Dînâr, Abdullah ibn Umer (R)

den şöyle derken işitmiştir. Rasûlullah (S): «Beş (nevi') hayvan vardır ki her kim ihrâmlı bulunduğu halde bunları öldürürse, onlar hakkında üzerine hiçbir günah yoktur. Bunlar: Akreb, fâre, yırtıcı köpek, karga ve çaylaklardır» buyurdu (bu lafız râvîlerden Yahyâ ibn Yahyâ'nındır)[21].

(١٠) باب جواز حلق الرأس للمحرم إذا كان به أذى ، ووجوب الفدية لحلقه ، وبيان قدرها

٨٠ — (١٢٠١) وحدثنى عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِىُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِى ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ .
ح وَحَدَّثَنِى أَبُو الرَّبِيعِ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . قَالَ : سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ابْنِ أَبِى لَيْلَىٰ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضي الله عنه . قَالَ : أَتَىٰ عَلَىَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ وَأَنَا أُوقِدُ تَحْتَ (قَالَ الْقَوَارِيرِىُّ : قِدْرٍ لِى . وَقَالَ أَبُو الرَّبِيعِ : بُرْمَةٍ لِى) وَالْقَمْلُ يَتَنَاثَرُ عَلَىٰ وَجْهِى فَقَالَ « أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّ رَأْسِكَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « فَاحْلِقْ . وَصُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . أَوْ أَطْعِمْ سِتَّةَ مَسَاكِينَ . أَوِ انْسُكْ نَسِيكَةً » .
قَالَ أَيُّوبُ : فَلَا أَدْرِى بِأَىِّ ذَٰلِكَ بَدَأَ .

(...) حدثنى عَلِىُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِىُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، فِى هَٰذَا الْإِسْنَادِ . بِمِثْلِهِ .

(10) KENDİSİNDE BİR EZÂ OLDUĞU ZAMAN İHRÂMLI İÇİN BAŞINI TIRAŞ ETME CEVÂZI, TIRAŞINDAN DOLAYI FİDYE VUCÛBU VE BUNUN BEYÂNI BÂBI

80 — (1201) .... : Bize Eyyûb tahdîs edib dedi ki: Ben Mucâhid'den işittim, Abdurrahman ibn Ebî Leylâ'dan, o da Kâ'bu'bnu Ucre'den tahdîs ediyordu. Kâ'b (R) şöyle demiştir: Ben Hudeybiye zamanın-

21. Bu hayvanların zararları şöyle sayılmıştır: Karga ile çaylak zaif buldukları sığır ve diğer hayvanların sırt etlerini gagalarıyla yerler, gözlerini çıkarırlar. Hatta çocukların ve şaşkın insanların ellerinden yiyeceğini kaparlar. Bunlar kuşların en âdileridir. Akreb ise pek zehirli bir hayvandır hatta yılanı bile sokub öldürür. Akrebin zehiri, iri vucûdlarına rağmen sığırı ve fili öldürebilir.

Fâre, evlerdeki ve yurtlardaki bütün yiyeceklerde, eşyâda, kitablarda, giyeceklerde tahribat yapar, tarlalarda ekinlere ve diğer bitkilere zarar verir.

Kelbu Akûr ise, Şâfiî, Sevrî, Ahmed ibn Hanbel ve diğer âlimler topluluğuna göre her yırtıcı ve parçalayıcı hayvandır. Böyle saldırıb yaralayan bir hayvanın ise kuduz ve emsâli nice kötü âkibetlere yol açacağı ma'lûmdur.

Bu beş nevi hayvanın öldürülmesi ihrâmlı için câizdir. İhrâmlı için câiz olunca ihrâmsız olanlar için öldürülmeleri evleviyetle câiz olur.

da tenceremin altına ateş yakmakla meşgul iken Rasûlullah (S) benim yanıma geldi. Bit yüzüme doğru dökülür halde idi. Rasûlullah hemen : «Başındaki haşereler sana eziyet veriyor mu?» buyurdu. Ben : Evet yâ Rasûlallah deyince : «Öyle ise tıraş ol da üç gün oruc tut veya altı fakîri doyur veyahut bir kurban kes» buyurdu.

Eyyûb : Artık bunların hangisi ile başladı bilmem demiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler yine Eyyûb'dan bu isnad içinde onun aynini rivâyet etmişlerdir.

٨١ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضي الله عنه . قَالَ : فِيَّ أُنْزِلَتْ هَٰذِهِ الآيَةُ : فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ [٢/البقرة/الآية ١٩٦] قَالَ : فَأَتَيْتُهُ . فَقَالَ « ادْنُهْ » فَدَنَوْتُ . فَقَالَ « ادْنُهْ » فَدَنَوْتُ . فَقَالَ ﷺ « أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّكَ ؟ » .

قَالَ ابْنُ عَوْنٍ : وَأَظُنُّهُ قَالَ : نَعَمْ . قَالَ : فَأَمَرَنِي بِفِدْيَةٍ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ ، مَا تَيَسَّرَ .

81 — ( ) .... : Kâ'bu'bnu Ucre (R) : **«Artık sizden her kim hasta olur yahut başından bir eziyeti bulunursa ona orucdan yahut sadakadan yahut da kurbandan ibaret bir fidye vardır..»** (el-Bakara: 196) âyeti benim hakkımda indirilmiştir dedi ve şöyle ilâve etti : Ben Peygamber'e geldiğimde bana : «Yakınlaş» dedi. Ben de yakınına geldim. Yine : «Yakınlaş» buyurdu, ben daha da yakınlaştım. «Haşerelerin sana eziyet mi veriyor?» diye sordu.

Râvî İbn Avn : Onun «evet» dediğini zannediyorum dedi.

Kâ'b : Bunun üzerine Rasûlullah bana, orucdan yahut sadakadan yahut da kolay gelen kurbandan bir fidye emretti dedi.

٨٢ – (...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَيْفٌ . قَالَ : سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ : حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ أَبِي لَيْلَىٰ . حَدَّثَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ رضي الله عنه ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَقَفَ عَلَيْهِ وَرَأْسُهُ يَتَهَافَتُ قَمْلًا . فَقَالَ « أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « فَاحْلِقْ رَأْسَكَ » قَالَ : فَفِيَّ نَزَلَتْ هَٰذِهِ الآيَةُ :

فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ [٢/البقرة/الآية ١٩٦]

فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ . أَوْ تَصَدَّقْ بِفَرَقٍ بَيْنَ سِتَّةِ مَسَاكِينَ . أَوِ انْسُكْ مَا تَيَسَّرَ » .

82 — ( ) .... : Kâ'bu'bnu Ucre (R) tahdîs etti ki :

Rasûlullah (S) Kâ'b'ın yanında durdu. Kâ'b'ın başı bitler döküyor-

du. Rasûlullah: «Haşerelerin sana eziyet mi veriyor?» dedi. Ben, evet dedim. «Öyle ise başını tıraş et» buyurdu.

Kâ'b devamla dedi ki: «**Artık sizden her kim hastalanır, yahut başından ezâlanırsa ona orucdan, yahut sadakadan, yahut da kurbandan ibaret bir fidye vâcib olur..**» (el-Bakara: 196) âyeti işte benim hakkımda nâzil oldu. Bunun üzerine Rasûlullah bana: «Üç gün oruc tut, yahut altı fakîr arasında bir **farak** (yani üç sâ') sadaka yap, yahut kolay gelen bir hayvan kurban et» buyurdu[22].

٨٣ – (..) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثنا سُفيان عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ وَأَيُّوبَ وَحُمَيْدٍ وَعَبْدِ الْكَرِيمِ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضي الله عنه؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِهِ وَهُوَ بِالْحُدَيْبِيَةِ، قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ مَكَّةَ، وَهُوَ مُحْرِمٌ، وَهُوَ يُوقِدُ تَحْتَ قِدْرٍ، وَالْقَمْلُ يَتَهَافَتُ عَلَى وَجْهِهِ. فَقَالَ «أَيُؤْذِيكَ هَوَامُّكَ هَـٰذِهِ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «فَاحْلِقْ رَأْسَكَ. وَأَطْعِمْ فَرَقًا بَيْنَ سِتَّةِ مَسَاكِينَ. (وَالْفَرَقُ ثَلَاثَةُ آصُعٍ) أَوْ صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ أَوِ انْسُكْ نَسِيكَةً»

قَالَ ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ «أَوِ اذْبَحْ شَاةً».

83 — ( ) .... : Kâ'b ibn Ucre (R) den:

Peygamber (S) Mekke'ye girmeden önce Hudeybiye'de iken Kâ'b ibn Ucre'ye uğramış, o da ihrâmlı olarak bir tencerenin altına ateş yakmakta iken yüzü üzerine de bitler düşmekde imiş. Rasûlullah (bu fecî' manzarayı görünce): «Şu haşerelerin sana eziyet mi veriyor?» buyurdu. O da, evet deyince Rasûlullah: «Öyle ise başını tıraş et de altı fakîr arasında bir **farak** taâmı tasadduk et (bir **farak** üç sâ'dır), yahut üç gün oruc tut veyahut da bir hayvan kurban et» buyurdu.

Râvî İbn Ebî Necîh: «Yahut bir koyun kes» diye rivâyet etmiştir.

٨٤ – (..) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرنا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ خَالِدٍ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ رضي الله عنه؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ بِهِ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ. فَقَالَ لَهُ «آذَاكَ هَوَامُّ رَأْسِكَ؟» قَالَ: نَعَمْ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «احْلِقْ رَأْسَكَ ثُمَّ اذْبَحْ شَاةً نُسُكًا أَوْ صُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ. أَوْ أَطْعِمْ ثَلَاثَةَ آصُعٍ مِنْ تَمْرٍ، عَلَى سِتَّةِ مَسَاكِينَ».

---

22. İmâm Buhârî bu hadîsin bâbında hadîsdeki el-Bakara: 196. âyeti zikrettikden sonra: «Hasta veyahut başından muzdarib olan kimse tıraş olunca âyetde bildirilen oruc, sadaka, kurban fidye ve atiyyelerinden hangisini dilerse onu îfâ etmekde muhayyerdir» diyor (*Buhârî, muhsar ve cezâu's-sayd, kavlu'llahi Teâlâ: Femen kâne minkum merîdan..*).

84 — ( ) .... : Kâ'bu'bnu Ucre (R) den :
Hudeybiye zamanında Rasûlullah (S) Kâ'b'a uğrayıb : «Başının böcekleri sana eziyet mi verdi?» diye sormuştur. O, evet deyince Peygamber ona : «Başını tıraş et. Sonra kurban olarak bir koyun kes veya üç gün oruc tut veya üç sâ' hurmayı altı fakîre yedir» buyurdu.

٨٥ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قال ابن المثنى: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن عبد الرحمن بن الأصبهاني، عن عبد الله بن معقل. قال: قعدت إلى كعب رضي الله عنه، وهو في المسجد فسألته عن هذه الآية: فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ؟ فقال كعب رضي الله عنه: نزلت في. كان بي أذى من رأسي. فحملت إلى رسول الله ﷺ والقمل يتناثر على وجهي. فقال «ما كنت أرى أن الجهد بلغ منك ما أرى. أتجد شاة؟» فقلت: لا. فنزلت هذه الآية: فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ. قال: صوم ثلاثة أيام، أو إطعام ستة مساكين نصف صاع، طعاما لكل مسكين. قال: فنزلت في خاصة، وهي لكم عامة.

85 — ( ) .... : Abdullah ibn Ma'kıl dedi ki : Kâ'b ibn Ucre (R) mescidde bulunurken ben onun yanına oturdum. Ve kendisine **«orucdan yahut sadakadan, yahut da kurbandan bir fidye vardır..»** âyetini sordum? Kâ'b şöyle dedi : Bu âyet benim hakkımda nâzil oldu şöyle ki : Bende başımdan bir ezâ vardı. Derken ben Rasûlullah'a götürüldüm. Kehleler yüzüme doğru düşüşür bir halde idi. Rasûlullah : «Meşakkatin, sana şu gördüğüm dereceye vardığını zannetmiyordum. Bir koyun bulabilir misin?» buyurdu. Ben, hayır bulamam dedim. Muteakiben şu, **«orucdan veya sadakadan veya kurbandan bir fidye vardır..»** âyeti nâzil oldu. Rasûlullah : «Sen, ya üç gün oruc tut, yahut her fakîre yiyecek olarak yarım sâ' (yani 520 dirhem) buğday vermek üzere altı fakîri doyur» buyurdu. Kâ'b ilâve ederek : İşte bu âyet husûsî sûrette benim hakkımda, fakat umûmî sûrette sizin hakkınızda inmiştir dedi.

٨٦ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير عن زكرياء بن أبي زائدة. حدثنا عبد الرحمن بن الأصبهاني. حدثني عبد الله بن معقل. حدثني كعب بن عجرة رضي الله عنه؛ أنه خرج مع النبي ﷺ محرما فقمل رأسه ولحيته. فبلغ ذلك النبي ﷺ. فأرسل إليه. فدعا الحلاق فحلق رأسه ثم قال له «هل عندك نسك؟» قال: ما أقدر عليه. فأمره أن يصوم ثلاثة أيام، أو يطعم ستة مساكين، لكل مسكينين صاع. فأنزل الله عز وجل فيه خاصة: فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ [٢/البقرة/الآية ١٩٦]. ثم كانت للمسلمين عامة.

86 — ( ) .... : Abdullah ibn Ma'kıl tahdîs etti. Bana Kâ'b ibn Ucre (R) tahdîs etti ki : Kendisi Peygamber (S) ile beraber ihrâmlı olarak yola çıktı. Derken başı ve sakalı bitlendi. Bu da Peygamber'e ulaşınca Peygamber ona haberci gönderdi. Muteakiben berberi çağırıp Kâ'b'ın başını tıraş ettirdi. Sonra ona : «Yanında bir kurban var mı?» diye sordu. Kâ'b : Kurbana muktedir olamam dedi. Bu defa da ona üç gün oruc tutmasını, yahut her bir fakîre bir sâ' vermek üzere altı fakîri doyurmasını emretti. Akabinde Azîz ve Celîl olan Allah onun hakkında husûsî olarak : **«Artık sizden her kim hastalanır, yahut başından ezâlanırsa..»** (el-Bakara : 196) âyetini indirdi. Sonra bu âyet bütün muslimanlar için umûmî oldu.

(١١) باب جواز الحجامة للمحرم

٨٧ – (١٢٠٢) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحٰقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنْ عَمْرٍو، عَنْ طَاوُسٍ وَعَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ احْتَجَمَ وَهُوَ مُحْرِمٌ.

(11) İHRÂMLI İÇİN KAN ALDIRMANIN CEVÂZI BÂBI

87 — (1202) .... : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) ihrâmlı olduğu halde kan aldırmıştır[23].

٨٨ – (١٢٠٣) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا الْمُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ أَبِي عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الأَعْرَجِ، عَنِ ابْنِ بُحَيْنَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ احْتَجَمَ بِطَرِيقِ مَكَّةَ، وَهُوَ مُحْرِمٌ، وَسَطَ رَأْسِهِ.

88 — (1203) .... : (Abdullah) ibn Buhayne'den (şöyle demiştir): Peygamber (S) Mekke yolunda ihrâmlı iken başının ortasından kan aldırdı.

---

23. Buhârî'deki ayni hadîs oruclu iken kan aldırdığını da bildirmektedir: İbn Abbâs (R) dan, Peygamber (S) ihrâmlı iken kan aldırdı ve yine oruclu olduğu halde kan aldırdı (*Buhârî, Savm, el-hıcâma ve'l-kay'i li's-sâim*).

Rasûlullah'ın ihrâmlı iken bu kan aldırmasının Mekke ile Medîne arasında Medîne'ye daha yakın bulunub *Lahyu Cemel* denilen bir yerde olduğu ayni hadîsin başka bir tarîkında tasrîh edilmiştir.

Bu hadîslerin zâhirine göre bazı âlimler sıhhî sebeplere müstenid olsun veya olmasın mutlak sûrette ihrâmlı için kan aldırmanın cevâzına gitmişlerdir. Yalnız bu iş için saç kesilmemesi şartını koymuşlardır. Diğer bazıları da sıhhî bir zarûret olmadıkca ihrâmlının kan aldırmasını câiz görmemişlerdir. Bunun tafsilâtı fıkıh kitablarındadır.

(١٢) باب جواز مداواة المحرم عينيه

٨٩ – (١٢٠٤) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة.
قال أبو بكر: حدثنا سفيان بن عيينة. حدثنا أيوب بن موسى عن نبيه بن وهب. قال: خرجنا مع
أبان بن عثمان. حتى إذا كنا بملل، اشتكى عمر بن عبيد الله عينيه. فلما كنا بالروحاء اشتد
وجعه. فأرسل إلى أبان بن عثمان يسأله. فأرسل إليه أن اضمدهما بالصبر. فإن عثمان رضي الله عنه حدث
عن رسول الله ﷺ، في الرجل إذا اشتكى عينيه، وهو محرم، ضمدهما بالصبر.

(12) İHRÂMLININ, GÖZLERİNİ TEDÂVÎ ETMESİNİN CEVÂZI BÂBI

89 — (1204) .... : Nubeyh ibn Vehb şöyle dedi :

Biz Ebân ibn Usmân'ın maiyyetinde olarak sefere çıktık. **Melel** denilen yere vardığımız zaman Umer ibn Ubeydillah gözlerinden rahatsız oldu. **Revha**'ya vardığımızda da ağrısı şiddetlendi. Kendisi Ebân ibn Usmân'a haber gönderib ondan tedâvî şeklini sordu. Ebân da ona : Gözlerine sabir merhemli bir sargı bağla diye haber yolladı. Çünkü Usmân (R), Rasûlullah'dan tahdîs etmiştir ki Rasûlullah (S) ihrâmlı iken gözleri ağrıyan bir kimsenin gözlerini **sabir** merhemli sargı bezi ile bağlamıştı [24].

٩٠ – (...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم الحنظلي. حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث. حدثني
أبي. حدثنا أيوب بن موسى. حدثني نبيه بن وهب؛ أن عمر بن عبيد الله بن معمر رمدت عينه.
فأراد أن يكحلها فنهاه أبان بن عثمان. وأمره أن يضمدها بالصبر. وحدث عن عثمان بن عفان،
عن النبي ﷺ؛ أنه فعل ذلك.

90 — ( ) .... : Bana Nubeyh ibn Vehb tahdîs etti ki Ubeydullah ibn Ma'mer oğlu Umer'in gözleri ağrıdı. Kendisi gözlerine **kuhl** denilen bir sürme çekmek isteyince Usmân'ın oğlu Ebân, onu bundan nehyedib gözlerine sabir merhemli sargı bezi bağlamasını emretti. Ve Usmân ibn Affân'dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere Peygamber'in bu işi yaptığını tahdîs etti.

---

24. *Sabir* bir nevi acı ağacın usâresidir. Eskiden ilâc olarak kullanılmıştır, halk arasında yine bu isimde tanınır. Eski Türkcede bu sabir merhemine *ezvây* ta'bîr edilirdi (*Kamus Tercemesi*).

(١٣) باب جواز غسل المحرم بدنه ورأسه

٩١ – (١٢٠٥) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. وَهٰذَا حَدِيثُهُ عَنْ مَالِكِ ابْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبَّاسٍ وَالْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ، أَنَّهُمَا اخْتَلَفَا بِالْأَبْوَاءِ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ: يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ. وَقَالَ الْمِسْوَرُ: لَا يَغْسِلُ الْمُحْرِمُ رَأْسَهُ. فَأَرْسَلَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ إِلَىٰ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ أَسْأَلُهُ عَنْ ذٰلِكَ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ بَيْنَ الْقَرْنَيْنِ وَهُوَ يَسْتَتِرُ بِثَوْبٍ. قَالَ: فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ. فَقَالَ: مَنْ هٰذَا؟ فَقُلْتُ أَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ حُنَيْنٍ. أَرْسَلَنِي إِلَيْكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ. أَسْأَلُكَ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَغْسِلُ رَأْسَهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ؟ فَوَضَعَ أَبُو أَيُّوبَ رضي الله عنه يَدَهُ عَلَى الثَّوْبِ. فَطَأْطَأَهُ حَتَّىٰ بَدَا لِي رَأْسُهُ. ثُمَّ قَالَ لِإِنْسَانٍ يَصُبُّ: اصْبُبْ فَصَبَّ عَلَىٰ رَأْسِهِ. ثُمَّ حَرَّكَ رَأْسَهُ بِيَدَيْهِ. فَأَقْبَلَ بِهِمَا وَأَدْبَرَ. ثُمَّ قَالَ: هٰكَذَا رَأَيْتُهُ ﷺ يَفْعَلُ.

(13) İHRÂMLI KİMSENİN BEDENİNİ VE BAŞINI YIKAMASININ CEVÂZI BÂBI

91 — (1205) .... : Abdullah ibn Huneyn'den (şöyle demiştir) :

İbn Abbâs ile Misver ibn Mahreme **Ebvâ** mevkiinde ihrâmlının başını yıkaması hakkında ihtilâf etmişlerdi. Abdullah ibn Abbâs : İhrâmlı kimse başını yıkayabilir, Misver ise : İhrâmlı başını yıkayamaz demişti. Bu ihtilâf üzerine İbn Abbâs beni bu meseleyi sormam için Ebû Eyyûb el-Ensârî'ye gönderdi. Ben Ebû Eyyûb'u bir kuyunun iki direği arasında başını yıkamak üzere buldum. Ebû Eyyûb bir elbise ile vucûdunu perdeliyordu. Kendisine selâm verdim. Bu kimdir? diye sordu. Ben, Abdullah ibn Huneyn'im, beni Abdullah ibn Abbâs sana gönderdi. Senden Rasûlullah (S) ihrâmlı iken başını nasıl yıkardı? diye soruyor dedim. Ebû Eyyûb elini kendisini perdeleyen bez üzerine koydu ve bezi (başından göğsüne kadar) indirdi. Başı tamâmıyle bana göründü. Bundan sonra su dökmek üzere bulunan insana su dök diye emretti. O zât da başına su döktü. Ebû Eyyûb iki elini kâh ileri kâh geri götürerek başını oğuşturdu. Sonra Rasûlullah'ın başını böyle yıkadığını gördüm dedi.

٩٢ – (...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم وعلي بن خشرم . قالا : أخبرنا عيسى بن يونس .
حدثنا ابن جريج . أخبرني زيد بن أسلم ، بهذا الإسناد . وقال : فأمر أبو أيوب بيديه على رأسه جميعا .
على جميع رأسه . فأقبل بهما وأدبر . فقال المسور لابن عباس : لا أماريك أبدا .

92 — ( ) .... : Zeyd ibn Eslem bu isnadla haber verdi. Abdullah ibn Huneyn şöyle dedi : Ebû Eyyûb, ellerini kâh ileri kâh geri götürerek başının tamâmı üzerinde yani başının her tarafı üzerinde yörüttü. Abdullah ibn Huneyn, Ebû Eyyûb'un bu fi'lî ve kavlî cevabını gelib İbn Abbâs ile Misver'e haber verince Misver, İbn Abbâs'a : Artık seninle bir daha mücâdele etmem dedi.

(١٤) باب ما يفعل بالمحرم إذا مات

٩٣ – (١٢٠٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو ، عن سعيد
ابن جبير ، عن ابن عباس رضي الله عنهما ، عن النبي ﷺ . خر رجل من بعيره ، فوقص ، فمات . فقال
« اغسلوه بماء وسدر . وكفنوه في ثوبيه ولا تخمروا رأسه . فإن الله يبعثه يوم القيامة ملبيا »

(14) İHRÂMLI KİMSE ÖLDÜĞÜ ZAMAN ONA NE YAPILACAĞI BÂBI

93 — (1206) .... : İbn Abbâs (R) (şöyle demiştir) :
Bir kimse devesinden düştü. Düşer düşmez de boynu kırıldı ve derhal öldü. Bunun üzerine Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Bu ihrâmlıyı su ve **sidr** ile yıkayınız ve iki ihrâmı içinde kefenleyiniz. Onun başına bez sarmayınız. Çünkü Allah onu kıyâmet gününde LEBBEYK ALLÂHUMME LEBBEYK.. diye telbiye eder halde diriltecektir».

٩٤ – (...) وحدثنا أبو الربيع الزهراني . حدثنا حماد عن عمرو بن دينار وأيوب ، عن سعيد
ابن جبير ، عن ابن عباس رضي الله عنهما . قال : بينما رجل واقف مع رسول الله ﷺ بعرفة . إذ وقع من راحلته
قال أيوب : فأوقصته (أو قال فأقعصته) وقال عمرو : فوقصته فذكر ذلك للنبي ﷺ فقال
« اغسلوه بماء وسدر وكفنوه في ثوبين . ولا تحنطوه . ولا تخمروا رأسه . (قال أيوب) فإن الله
يبعثه يوم القيامة ملبيا . (وقال عمرو) فإن الله يبعثه يوم القيامة يلبي »

94 — ( ) ....: İbn Abbâs (R) şöyle dedi:

Bir kimse Rasûlullah (S) ile beraber Arafât'da vakfe yaparken ansızın devesinden düştü. Düşer düşmez deve onun boynunu kırdı (ve derhal öldü). Bu Peygamber'e zikredilince şöyle buyurdu: «Onu su ve sidr ile yıkayınız ve iki elbise içinde kefenleyiniz. Ona koku sürmeyiniz, başına da bez sarmayınız. (Râvî Eyyûb şöyle dedi:) Çünkü Allah onu kıyâmet gününde telbiye edici olarak diriltecektir. (Râvî Amr şöyle dedi:) Çünkü Allah onu kıyâmet gününde telbiye okur halde diriltecektir».

٩٥ – (..) وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ. قَالَ: نُبِّئْتُ عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا؛ أَنَّ رَجُلًا كَانَ وَاقِفًا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ مُحْرِمٌ. فَذَكَرَ نَحْوَ مَا ذَكَرَ حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ

95 — ( ) .... : Buradaki râvî de İbn Abbâs (R) ın: Bir kimse Peygamber (S) ile beraber ihrâmlı olarak vakfe yapıyordu dediğini rivâyet edib bundan evvelki râvîlerin söylediği tarzda zikretmiştir.

٩٦ – (...) وحدثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ. أَخْبَرَنَا عِيسَى (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. قَالَ: أَقْبَلَ رَجُلٌ حَرَامًا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ. فَخَرَّ مِنْ بَعِيرِهِ، فَوُقِصَ وَقْصًا، فَمَاتَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ وَأَلْبِسُوهُ ثَوْبَيْهِ. وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ. فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ يُلَبِّي».

96 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki: Bir kimse Peygamber (S) ile beraber ihrâmlı olarak geldi ve birden devesinden düştü. Düşünce boynu kırıldı ve hemen öldü. Bunun üzerine Rasûlullah': «Onu su ve sidr ile yıkayınız ve (üzerindeki) iki parça bezini kendisine kefen yapınız. Başına da bez sarmayınız. Çünkü o, kıyâmet gününde muhakkak telbiye okuyarak gelecektir».

٩٧ – (...) وحدثناه عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ الْبُرْسَانِيُّ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: أَقْبَلَ رَجُلٌ حَرَامٌ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. بِمِثْلِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا».

وَزَادَ: لَمْ يُسَمِّ سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ حَيْثُ خَرَّ.

97 — ( ) .... : Buradaki râvî de İbn Abbâs (R) ın Rasûlullah (S) ile beraber ihrâmlı bir kimse geldi dediğini geçen hadîs gibi haber

vermiştir. Ancak burada : «Çünkü o, kıyâmet gününde telbiye edici halde diriltilir» buyurmuştur.

٩٨ – (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما ؛ أَنَّ رَجُلًا أَوْقَصَتْهُ رَاحِلَتُهُ ، وَهُوَ مُحْرِمٌ ، فَمَاتَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ . وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ . وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ وَلَا وَجْهَهُ . فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًا» .

98 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) :
İhrâmlı halde bulunan bir kimseyi kendi devesi (düşürüb) boynunu kırdı ve derhal öldü. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Onu su ve sidr ile yıkayınız ve kendi iki ihrâm bezi içinde kefenleyiniz. Başına ve yüzüne bez sarmayınız. Çünkü o, kıyâmet gününde telbiye edici olarak diriltilecektir».

٩٩ – (.) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما ؛ أَنَّ رَجُلًا كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُحْرِمًا . فَوَقَصَتْهُ نَاقَتُهُ ، فَمَاتَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اغْسِلُوهُ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ . وَكَفِّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ . وَلَا تَمَسُّوهُ بِطِيبٍ . وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ . فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّدًا» .

99 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan :
Rasûlullah (S) ile beraber ihrâmlı bir kimse vardı. Derken dişi devesi onun boynunu kırdı, o da derhal öldü. Bunun üzerine Rasûlullah şöyle buyurdu : «Onu su ve sidr ile yıkayınız. İki ihrâm bezi içinde kefenleyiniz. Kendisine hiçbir koku sürmeyin ve başına da bez sarmayın. Çünkü o, kıyâmet günü saçlarını birbirine yapıştırıcı olarak diriltilir» [25].

١٠٠ – (...) وحدثني أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما ؛ أَنَّ رَجُلًا وَقَصَهُ بَعِيرُهُ وَهُوَ مُحْرِمٌ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُغْسَلَ بِمَاءٍ وَسِدْرٍ . وَلَا يُمَسَّ طِيبًا . وَلَا يُخَمَّرَ رَأْسُهُ . فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّدًا

100 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan :
Bir kimseyi kendi devesi (düşürüb) boynunu kırdı. Bu zât Rasûlullah (S) ın beraberinde ihrâmlı bir halde bulunuyordu. Rasûlullah onun

25. *Telbîd*, ihrâmda olan hacı başının saçı perîşan olmayıb toplanmak için saçına zamk nev'inden bir şey sürüb yapıştırmak ma'nâsınadır (*Kamus Tercemesi*).

su ve sidr ile yıkanmasını, kendisine bir koku sürülmemesini, başının da bir bezle sarılmamasını emretti ve o, kıyâmet günü saçlarını birbirine yapıştırarak diriltilir» buyurdu.

١٠١ – (...) وحدثنا محمد بن بشار وأبو بكر بن نافع. قال ابن نافع: أخبرنا غندر. حدثنا شعبة قال: سمعت أبا بشر يحدث عن سعيد بن جبير؛ أنه سمع ابن عباس رضي الله عنهما يحدث؛ أن رجلا أتى النبي صلى الله عليه وسلم وهو محرم فوقع من ناقته فأقصعته. فأمر النبي صلى الله عليه وسلم أن يغسل بماء وسدر. وأن يكفن في ثوبين ولا يمس طيبا خارج رأسه

قال شعبة: ثم حدثني به بعد ذلك: خارج رأسه ووجهه، فإنه يبعث يوم القيامة ملبدا.

101 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle tahdîs etti:

Peygamber (S) e ihrâmlanmış olarak bir kimse geldi. Akabinde dişi devesinden düşdü ve deve onu derhal öldürdü. Peygamber onun su ve sidr ile yıkanmasını, iki ihrâm bezi içine kefenlenmesini, koku sürülmemesini, başının dışarı çıkmış olmasını emretti.

Şu'be der ki: Sonra Ebû Bişr bunun ardından bana bu hadîsi şöyle tahdîs etmiştir: Başı ve yüzü dışarıya çıkmış olarak. Çünkü o, kıyâmet günü saçlarını birbirine yapıştırarak diriltilir».

١٠٢ – (...) حدثنا هارون بن عبد الله حدثنا الأسود بن عامر عن زهير، عن أبي الزبير. قال: سمعت سعيد بن جبير يقول: قال ابن عباس رضي الله عنهما: وقصت رجلا راحلته، وهو مع رسول الله صلى الله عليه وسلم فأمرهم رسول الله صلى الله عليه وسلم أن يغسلوه بماء وسدر وأن يكشفوا وجهه. (حسبته قال) ورأسه فإنه يبعث يوم القيامة وهو يهل

102 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ile beraber ihrâmlı halde bulunan bir kimsenin boynunu kendi devesi kırdı. Bunun üzerine Rasûlullah sahâbîlerine o ihrâmlı cenâzeyi su ve sidr ile yıkamalarını, yüzünü ve başını açık bırakmalarını, emredib, çünkü bu kıyâmet gününde yüksek sesle telbiye okur bir halde diriltilecektir» buyurdu [26].

26. Bu hadîslerden üç kefenin sünnet olduğu, iki parça kefenin de câiz olduğu anlaşılıyor. Bu iki parça kefen de kifâyet kefenidir. Zarûret kefeni ise bir parçadan ibarettir. Hac esnasında ölen kimsenin cenâzesinde ğasil, tekfîn gibi diğer cenâze hükümleri tamâmıyla câridir.

١٠٣ – (..) وحدثنا عبد بن حميد أخبرنا عبيد الله بن موسى . حدثنا إسرائيل عن منصور ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس رضي الله عنهما . قال : كان مع رسول الله ﷺ رجل . فوقصته ناقته ، فمات . فقال النبي ﷺ « اغسلوه ولا تقربوه طيبا ولا تغطوا وجهه . فإنه يبعث يلبي » .

103 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) ın beraberinde bir kimse vardı. Derken kendi dişi devesi onun boynunu kırdı ve o da hemen öldü. Bunun üzerine Peygamber : «Bunu yıkayınız. Kendisine hiçbir koku yaklaştırmayınız Yüzünü de örtmeyiniz, Şüphe yok ki o telbiye eder halde diriltilecektir» buyurdu.

(١٥) باب جواز اشتراط المحرم التحلل بعذر المرض ونحوه

١٠٤ – (١٢٠٧) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء الهمداني . حدثنا أبو أسامة عن هشام ، عن أبيه ، عن عائشة رضي الله عنها . قالت : دخل رسول الله ﷺ على ضباعة بنت الزبير . فقال لها « أردت الحج ؟ » قالت : والله ! ما أجدني إلا وجعة . فقال لها « حجي واشترطي . وقولي : اللهم ! محلي حيث حبستني » وكانت تحت المقداد

(15) İHRÂMLININ HASTALIK VE BENZERİ BİR ÖZÜRLE İHRÂMDAN ÇIKMAYI ŞART KILMASININ CEVÂZI BÂBI

104 — (1207) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) — Amcası — Zübeyr (ibn Abdilmuttalib) in kızı Dubâa'nın yanına girdi ve ona : «Hacca gitmek mi istedin? diye sordu. Dubâa da : (Evet öyledir fakat) vallâhi kendimde hastalık hissediyorum, dedi. Rasûlullah ona : «Sen hacca git (ihrâmına girişde niyet ederken) : ALLÂHUMME MAHİLLÎ HAYSU HABESTENÎ = Yâ Allah! Beni hac menseklerini îfâdan men' ettiğin yerde ihrâmdan çıkacağım diyerek şart kıl» buyurdu. Dubâa (o sırada) Mikdâd (ibn Esved) in nikâhı altında idi.

١٠٥ – (...) وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن الزهري ، عن عروة ، عن عائشة رضي الله عنها قالت : دخل النبي ﷺ على ضباعة بنت الزبير بن عبد المطلب فقالت : يا رسول الله ! إني أريد الحج . وأنا شاكية . فقال النبي ﷺ « حجي ، واشترطي أن محلي حيث حبستني »

(...) وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة رضي الله عنها ، مثله .

105 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) Zubeyr ibn Abdilmuttalib'n kızı Dubâa'nın yanına girdi. Dubâa : Yâ Rasûlallah, ben hac etmek istiyorum, fakat ben rahatsız haldeyim dedi. Peygamber ona : «Hac yap ve (ihrâmlanma sırasında): MAHİLLÎ HAYSU HABESTENÎ = Beni habsettiğin yerde ihrâmdan çıkacağım diyerek şartlı niyet et» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Âişe'den bu hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

١٠٦ – (١٢٠٨) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ وَأَبُو عَاصِمٍ وَمُحَمَّدُ ابْنُ بَكْرٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ طَاوُسًا وَعِكْرِمَةَ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ ضُبَاعَةَ بِنْتَ الزُّبَيْرِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ رضي الله عنها أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَقَالَتْ: إِنِّي امْرَأَةٌ ثَقِيلَةٌ. وَإِنِّي أُرِيدُ الْحَجَّ فَمَا تَأْمُرُنِي؟ قَالَ «أَهِلِّي بِالْحَجِّ، وَاشْتَرِطِي أَنَّ مَحِلِّي حَيْثُ تَحْبِسُنِي».

قَالَ: فَأَدْرَكَتْ

106 — (1208) .... : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) :

Zübeyr ibn Abdilmuttalib kızı Dubâa Rasûlullah (S) a geldi ve : Ben ağır bir kadınım. Halbuki ben hac etmek de istiyorum. Bana ne emredersin? dedi. Rasûlullah : «Hac niyetiyle ihrâm et ve ayni zamanda MAHİLLÎ HAYSU TAHBİSUNÎ = Beni (hac amellerinden) habsedeceğin yerde ihrâmdan çıkarım diye şart kıl» buyurdu.

Râvî : Dubâa bitirinceye kadar hiç ihrâmdan çıkmaksızın haccı idrâk etmiştir dedi.

١٠٧ – (...) حدثنا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ حَدَّثَنَا حَبِيبُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ عَمْرِو بْنِ هَرِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَعِكْرِمَةَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما؛ أَنَّ ضُبَاعَةَ أَرَادَتِ الْحَجَّ. فَأَمَرَهَا النَّبِيُّ ﷺ أَنْ تَشْتَرِطَ فَفَعَلَتْ ذَٰلِكَ عَنْ أَمْرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ

107 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) : Dubâa hac etmek istedi. Peygamber ona şart(lı niyet) etmesini emretti. Dubâa da, Rasûlullah'ın emrinden dolayı böyle yaptı dedi.

١٠٨ – (...) وحدّثنا إسحٰق بن إبراهيم وأبو أيّوب الغَيْلانيّ وأحمد بن خِراش (قال إسحٰق: أخبرنا. وقال الآخران: حدّثنا أبو عامر، وهو عبد الملك بن عمرو). حدّثنا رَباح (وهو ابن أبي معروف) عن عطاء، عن ابن عبّاس رضي الله عنهما؛ أنّ النبيّ ﷺ قال لضُباعة رضي الله عنها «حُجّي، واشترطي أنّ محِلّي حيث تحبسني».

وفي رواية إسحٰق: أمر ضُباعة.

108 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) Dubâa'ya : «Hacca git ve MAHİLLÎ HAYSU TAHBİSUNÎ = Beni (hac amellerini yapmakdan) alıkoyacağın yerde ihrâmdan çıkarım, diye şart kıl» buyurdu.

Ishâk'ın rivâyetinde : Dubâa'ya emretti tarzındadır.

(١٦) باب إحرام النفساء، واستحباب اغتسالها للإحرام، وكذا الحائض

١٠٩ – (١٢٠٩) حدّثنا هنّاد بن السّريّ وزهير بن حرب وعثمان بن أبي شيبة. كلّهم عن عبدة. قال زهير: حدّثنا عبدة بن سليمان عن عبيد الله بن عمر، عن عبد الرّحمٰن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: نفست أسماء بنت عُميس بمحمّد بن أبي بكر، بالشّجرة فأمر رسول الله ﷺ أبا بكر، يأمرها أن تغتسل وتُهِلّ.

(16) NİFASLI VE HAYIZLI KADINLARIN İHRÂMA GİRMELERİ VE İHRÂMA GİRMEK İÇİN YIKANMALARININ MÜSTEHAB OLMASI BÂBI

109 — (1209) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Esmâ Bintu Umeys, Ebû Bekr'in oğlu Muhammed'i (Zu'l-Huleyfe'deki) Şecere mevkiinde doğurdu da Rasûlullah (S) Ebu Bekr'e, Esmâ'nın yıkanıb telbiye etmesini emir buyurdu.

١١٠ – (١٢١٠) حدّثنا أبو غسّان محمّد بن عمرو. حدّثنا جرير بن عبد الحميد عن يحيى بن سعيد، عن جعفر بن محمّد، عن أبيه، عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما. في حديث أسماء بنت عُميس، حين نُفِست بذي الحُلَيفة؛ أنّ رسول الله ﷺ أمر أبا بكر رضي الله عنه، فأمرها أن تغتسل وتُهِلّ.

110 — (1210) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Esmâ Bintu Umeys'in Zu'l-Huleyfe'de nifaslı olması zamanındaki hadîsi hakkında şöyle de-

miştir : Rasûlullah (S) Ebû Bekr'e emretti o da Esmâ'ya yıkanmasını ve telbiye eylemesini emretti[27].

(١٧) باب بيان وجوه الإحرام ، وأنه يجوز إفراد الحج والتمتع والقران ،
وجواز إدخال الحج على العمرة ، ومتى يحل القارن من نسكه

١١١ – (١٢١١) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . فَأَهْلَلْنَا بِعُمْرَةٍ . ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُهِلَّ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ . ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا » قَالَتْ : فَقَدِمْتُ مَكَّةَ وَأَنَا حَائِضٌ. لَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ ، وَلَا بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَشَكَوْتُ ذَٰلِكَ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « انْقُضِي رَأْسَكِ وَامْتَشِطِي . وَأَهِلِّي بِالْحَجِّ وَدَعِي الْعُمْرَةَ » قَالَتْ فَفَعَلْتُ. فَلَمَّا قَضَيْنَا الْحَجَّ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ إِلَى التَّنْعِيمِ . فَاعْتَمَرْتُ . فَقَالَ « هَٰذِهِ مَكَانُ عُمْرَتِكِ » فَطَافَ، الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ، بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ حَلُّوا . ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ ، بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِنًى لِحَجِّهِمْ . وَأَمَّا الَّذِينَ كَانُوا جَمَعُوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ ، فَإِنَّمَا طَافُوا طَوَافًا وَاحِدًا .

(17) İHRÂMA GİRİŞ VECİHLERİNİN BEYÂNI, İFRÂD, TEMETTU' VE KIRÂN HACLARININ CÂİZ OLDUĞU, HACCI UMREYE KATMANIN CEVÂZI, KIRÂN HACCI YAPANIN İHRÂMDAN NE ZAMAN ÇIKACAĞI BÂBI

111 — (1211) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Urve'den, o da Âişe'den : Âişe (R) şöyle demiştir : Biz Vedâ haccı yılında Rasûlullah (S) ile beraber (hac seferine) çıktık ve umre niyetiyle ihrâma girdik. Sonra Rasûlullah : «Her kimin beraberinde kurban varsa umre ile birlikte hac niyetiyle ihrâma girsin. Sonra umre ile hacdan birlikde çıkıncaya kadar ihrâmdan çıkmasın» buyurdu. Âişe dedi ki : Ben Mekke'ye hayızlı olarak geldim. Bu sebeble Beyt'i tavaf etmedim. Safâ ile Merve arasını da sa'y

27. Bu hadîslerde nifaslı, hayızlı kadınların ihrâma girmelerinin sahîhliği ve ihrâm için yıkanmalarının müstehablığı hükmü vardır. Bu hükümde ittifak edilmiştir. Şâfiî, Mâlik, Ebû Hanîfe ve cumhûra göre böyle hareket etmek müstehabdır. Hasen Basrî ve Zâhirî'lere göre vâcibdir. Hayızlı ve nifaslı kadına tavaf ve iki rek'atlık tavaf namazı hâric, bütün hac fiilleri sahîhdir. Çünkü Rasûlullah Âişe'ye hitâben : «Hacının yaptığı her fiili yap ancak tavaf etme» buyurdu (*Nevevî*).

etmedim. Bu hâlimi Rasûlullah'a söyledim. Rasûlullah: «Saçlarını çöz, taran ve hac ile telbiye et, umreyi bırak» buyurdu. Ben de öyle yapdım. Hac amellerini yerine getirdiğimiz zaman Rasûlullah beni Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân ile birlikde **Ten'îm**[28] e yolladı da ben oradan umre yapdım. Rasûlullah: «Bu, (hayzından dolayı terk ettiğin) umrenin yerinedir» buyurdu. Artık umre niyetiyle ihrâma girmiş olanlar Beyt'i tavaf edib Safâ ile Merve arasını da sa'y yapdıkdan sonra ihrâmdan çıktılar. Bunlar sonra Mina'dan dönüşlerinin ardından hacları için diğer bir tavaf daha yaptılar. Amma hac ve umreyi cem' etmiş olanlara gelince bunlar ancak bir tek tavaf yaptılar.

١١٢ – (...) وحدّثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ ابْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . فَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ . حَتَّى قَدِمْنَا مَكَّةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ ، وَلَمْ يُهْدِ ، فَلْيَحْلِلْ . وَمَنْ أَحْرَمَ بِعُمْرَةٍ ، وَأَهْدَى ، فَلَا يَحِلُّ حَتَّى يَنْحَرَ هَدْيَهُ . وَمَنْ أَهَلَّ بِحَجٍّ ، فَلْيُتِمَّ حَجَّهُ » قَالَتْ عَائِشَةُ ﵂ : فَحِضْتُ . فَلَمْ أَزَلْ حَائِضًا حَتَّى كَانَ يَوْمُ عَرَفَةَ . وَلَمْ أُهْلِلْ إِلَّا بِعُمْرَةٍ فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَنْقُضَ رَأْسِي ، وَأَمْتَشِطَ ، وَأُهِلَّ بِحَجٍّ ، وَأَتْرُكَ الْعُمْرَةَ . قَالَتْ : فَفَعَلْتُ ذَلِكَ . حَتَّى إِذَا قَضَيْتُ حَجَّتِي ، بَعَثَ مَعِي رَسُولُ اللهِ ﷺ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ . وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَمِرَ مِنَ التَّنْعِيمِ . مَكَانَ عُمْرَتِي ، الَّتِي أَدْرَكَنِي الْحَجُّ وَلَمْ أَحْلِلْ مِنْهَا

112 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi:

Biz Vedâ haccı senesi Rasûlullah (S) ile beraber hacca çıktık. Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrâmlandı, kimimiz de hac niyetiyle ihrâma girdi. Nihayet Mekke'ye geldiğimizde Rasûlullah: «Beraberinde kurban sevketmediği halde umre niyetiyle ihrâma giren (saçını kesmek yahut kısaltmakla) ihrâmdan çıksın. Umre niyetiyle ihrâma girib de beraberinde kurban sevk eden ise, tâ kurbanını kesinceye kadar ihrâmdan çıkmasın. Hac niyetiyle ihrâma giren de haccını tamamlasın» buyurdu. Ben ise hayızlandım ve tâ arafe günü oluncaya kadar hayızlı olarak kaldım. Ve ben ancak umre niyetiyle ihrâma girmiştim. Rasûlullah bana saçlarımı çözmemi, taranmamı, hac niyetiyle ihrâm etmemi ve umreyi terk eylememi

---

28. *Ten'îm*, Mekke'lilerin mîkatlarından biridir. Harem hâricinde ve Mekke'ye bir fersah mesafededir. Orada *Mescidu Âişe* dedikleri bir mescid de vardır.

emretti. Ben de böyle yaptım. Nihayet haccımı îfâ ettiğim zaman Rasûlullah Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'ı benimle birlikde gönderdi de bana evvelce başlayıb ihrâmından çıkamadığım ve içinde iken hac zamanının gelib çattığı umremin yerine Ten'îm'den yeni bir umre yapmamı emreyledi.

١١٣ – (...) وحدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، عن عروة، عن عائشة رضي الله عنها؛ قالت: خرجنا مع النبي ﷺ عام حجة الوداع. فأهللت بعمرة. ولم أكن سقت الهدي. فقال النبي ﷺ «من كان معه هدي، فليهلل بالحج مع عمرته، ثم لا يحل حتى يحل منهما جميعا». قالت فحضت. فلما دخلت ليلة عرفة، قلت: يا رسول الله! إني كنت أهللت بعمرة فكيف أصنع بحجتي؟ قال «انقضي رأسك. وامتشطي. وأمسكي عن العمرة. وأهلي بالحج» قالت: فلما قضيت حجتي أمر عبد الرحمن بن أبي بكر، فأردفني، فأعمرني من التنعيم مكان عمرتي التي أمسكت عنها

113 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Biz vedâ haccı yılında Peygamber (S) ile beraber hacca çıktık. Ben umre niyetiyle ihrâm etmiş ve kurbanlık hayvan sevk etmemiştim. Peygamber : «Beraberinde kurbanı olmayan umresi ile birlikte hac niyetiyle ihrâma girsin. Sonra bunların ikisini de bitirinceye kadar ihrâmdan çıkmasın» buyurdu. Ben de hayızlandım. Arafe gecesi olunca : Yâ Rasûlallah! (İşte arafe gecesi geldi) ben ise umre niyetiyle ihrâma girmiştim. Şimdi haccımı nasıl yapayım? diye sordum. Rasûlullah : «Yıkanmak üzere saçlarını çöz, taran, umrenden vaz geç ve hac niyetiyle ihrâma gir» buyurdu. (Ben de öyle yaptım). Haccımı edâ ettikden sonra Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'a emredib onu, bana yoldaş yaparak evvelce vaz geçmiş olduğum umremin yerine beni Ten'îm'den (yeni bir) umre yaptırtdı.

١١٤ – (...) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا سفيان عن الزهري، عن عروة، عن عائشة رضي الله عنها قالت: خرجنا مع رسول الله ﷺ. فقال «من أراد منكم أن يهل بحج وعمرة، فليفعل. ومن أراد أن يهل بحج، فليهل. ومن أراد أن يهل بعمرة، فليهل» قالت عائشة رضي الله عنها: فأهل رسول الله ﷺ بحج. وأهل به ناس معه. وأهل ناس بالعمرة والحج. وأهل ناس بعمرة. وكنت فيمن أهل بالعمرة

114 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber hac seferine çıkdık. Rasûlullah : «Sizden her kim umre ile birlikde hac niyetiyle ihrâma girmek isterse öyle

yapsın. Yalnız hac niyetiyle ihrâm etmek isteyen de öyle ihrâm etsin. Yalnız umre niyetiyle ihrâma girmek isteyen de sırf umre niyetiyle ihrâma girsin» buyurdu. Rasûlullah ise hacca niyet ederek ihrâma girdi. Bir takım insanlar Rasûlullah ile beraber hac niyetiyle ihrâma girdiler. Bir takımları da hem umre, hem de hac niyetiyle ihrâma girdiler. Diğer bir kısmı da yalnız umre niyetiyle ihrâma girdiler. Ben de umre niyetiyle ihrâm edenler arasında idim.

١١٥ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبدة بن سليمان عن هشام، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها قالت: خرجنا مع رسول الله ﷺ في حجة الوداع. موافين لهلال ذي الحجة. قالت: فقال رسول الله ﷺ «من أراد منكم أن يهل بعمرة فليهل. فلولا أني أهديت لأهللت بعمرة» قالت: فكان من القوم من أهل بعمرة. ومنهم من أهل بالحج. قالت: فكنت أنا ممن أهل بعمرة. فخرجنا حتى قدمنا مكة. فأدركني يوم عرفة وأنا حائض، لم أحل من عمرتي. فشكوت ذلك إلى النبي ﷺ. فقال «دعي عمرتك. وانقضي رأسك. وامتشطي. وأهلي بالحج» قالت: ففعلت. فلما كانت ليلة الحصبة، وقد قضى الله حجنا، أرسل معي عبد الرحمن بن أبي بكر، فأردفني وخرج بي إلى التنعيم. فأهللت بعمرة. فقضى الله حجنا وعمرتنا.
ولم يكن في ذلك هدي ولا صدقة ولا صوم.

115 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Biz vedâ haccından Rasûlullah (S) ile beraber Zu'l-hıcce hilâline doğru (Medîne'den) yola çıktık. Rasûlullah : «Her kim umre ile telbiye etmek isterse (öylece) telbiye etsin. Ben de eğer kurban sevk etmemiş bulunaydım umre ile ihrâm ederdim» buyurdu. Cemâatden, umre ile niyet edenler de, hac ile niyet edenler de oldu. Ben ise umre niyetiyle ihrâm edenlerden biri oldum. Artık yola koyulduk. Nihayet Mekke'ye geldik. Ben henüz umremin ihrâmından çıkmadan hayızlı halde iken arafe günü gelib çattı. Ben bu hâlimi Peygamber'e söyledim. «Umreni bırak, saçlarını çöz, taran ve hac niyetile ihrâma gir» buyurdu. Ben de öyle yaptım. Nihayet Allah haccımızı tahakkuk ettirmiş olarak Muhassab'da kaldığımız gece olunca Rasûlullah Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman'ı benimle birlikde yollayıb, onu bana yol arkadaşı yaparak beni Ten'îm'e çıkartdı. Ben de oradan umre niyetiyle ihrâma girdim. Böylece Allah Teâlâ hem haccımızı, hem de umremizi tahakkuk ettirdi. (Hişâm ibn Urve) :

Ve bundan dolayı (keffâret olarak) ne kurban lâzım geldi, ne sadaka, ne de oruc dedi [29].

١١٦ – (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها.
قَالَتْ: خَرَجْنَا مُوَافِينَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِهِلَالِ ذِي الْحِجَّةِ. لَا نُرَى إِلَّا الْحَجَّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
«مَنْ أَحَبَّ مِنْكُمْ أَنْ يُهِلَّ بِعُمْرَةٍ، فَلْيُهِلَّ بِعُمْرَةٍ» وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَبْدَةَ.

116 — ( ) .... : Hişâm, babası İbn Zubeyr'den Âişe'nin : Biz Zu'l-hıcce hilâlinc doğru hac aylarında, yalnız hac ile ihrâma girebileceğimizi sanarak yola çıkdık. Rasûlullah (S) : «Her kim umre niyetiyle ihrâma girmek isterse, umre için ihrâm etsin» buyurdu dediğini tahdîs etti ve hadîsin tamâmını yukarıki râvînin hadîsi gibi sevk etti.

١١٧ – (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها. قَالَتْ:
خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُوَافِينَ لِهِلَالِ ذِي الْحِجَّةِ. مِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ. وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ.
وَمِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِحَجَّةٍ. فَكُنْتُ فِيمَنْ أَهَلَّ بِعُمْرَةٍ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمَا. وَقَالَ فِيهِ: قَالَ
عُرْوَةُ فِي ذَٰلِكَ: إِنَّهُ قَضَى اللهُ حَجَّهَا وَعُمْرَتَهَا. قَالَ هِشَامٌ: وَلَمْ يَكُنْ فِي ذَٰلِكَ هَدْيٌ وَلَا صِيَامٌ وَلَا صَدَقَةٌ.

117 — ( ) .... : Burada da Hışâm, babası Urve'den Hz. Âişe'nin : Biz Zu'l-hıcce hilâline doğru Rasûlullah (S) ile beraber Medîne'den çıkdık. Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrâmlandı. Kimimiz hacca ve umreye niyet ederek ihrâmlandı. Kimimiz de hac niyetiyle ihrâma girdi. Ben, umre niyetiyle ihrâm edenler arasında idim dediğini tahdîs etti. Ve hadîsin tamâmını üst tarafdaki iki râvînin hadîsleri tarzında sevk etti. Ve Hişâm bu hadîsde dedi ki : Urve bunda : Allah Âişe'nin haccını ve umresini muhakkak yerine getirmiştir dedi : Yine Hişâm : Bu hususda kurban, oruc ve sadaka yoktu dedi.

---

29. Ne kurban, ne sadaka, ne de oruc lâzım geldiğini söyleyen Âişe değil, hemşiresinin torunu ve bu hadîsin râvîsi olan Hişâm ibn Urbe ibn Zubeyr'dir. Ancak Hişâm'ın bu sözünden de bir muşkil meydana geliyor. Hz. Âişe kaarine de olsa, mutemetti'a da olsa, üzerine kırân kurbanı yahut temettu' kurbanı vâcib olduğuna — Dâvûd Zâhirî'den başka — bütün fakîhler müttefik olduğu halde nasıl olmuş da hiçbiri lâzım gelmemiş? Buna verilen ,cevabda : Hişâm, bunlardan hiçbirinin yapıldığına dâir kendisine bir haber erişmediğinden hiçbiri lâzım gelmediğini zannetmiş. Halbuki bir şeyin vukûunu bilmemekle haddizatında vâki' olmadığına hükmetmek gerekmez. Nitekim Câbir 'rivâyetinde Peygamberi'n Âişe için bir sığır kurban ettiği beyân ediliyor denilmiştir.

١١٨ - (...) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن أبي الأسود محمد بن عبد الرحمن ابن نوفل، عن عروة، عن عائشة رضي الله عنها. أنها قالت: خرجنا مع رسول الله ﷺ عام حجة الوداع. فمنا من أهل بعمرة. ومنا من أهل بحج وعمرة. ومنا من أهل بالحج. وأهل رسول الله ﷺ بالحج. فأما من أهل بعمرة فحل. وأما من أهل بحج أو جمع الحج والعمرة، فلم يحلوا، حتى كان يوم النحر.

118 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Biz Vedâ haccı yılında Rasûlullah (S) ile beraber hacca çıktık. Bizden kimimiz umre niyetiyle ihrâmlandı. Kimimiz de hacca ve umreye niyet ederek ihrâmlandı. Kimimiz de hac niyetiyle ihrâma girdi. Rasûlullah da hacce niyet ederek ihrâmlanmıştı. Yalnız umre niyetiyle ihrâma girenler (tavaf ve sa'y ile umresini tamamladıkdan sonra saçlarını kestirmek veya kısaltmak sûretiyle) ihrâmdan çıktı. Fakat yalnız hac niyetiyle ihrâma giren, yahut hac ile umreyi niyetde cem'eden hacılar kurban bayramının ilk günü oluncaya kadar ihrâmdan çıkmadılar.

١١٩ - (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة. قال عمرو: حدثنا سفيان بن عيينة عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه، عن عائشة رضي الله عنها. قالت: خرجنا مع النبي ﷺ، ولا نرى إلا الحج. حتى إذا كنا بسرف، أو قريبا منها، حضت. فدخل علي النبي ﷺ وأنا أبكي. فقال «أنفست» (يعني الحيضة قالت) قلت: نعم. قال «إن هذا شيء كتبه الله على بنات آدم. فاقضي ما يقضي الحاج. غير أن لا تطوفي بالبيت حتى تغتسلي». قالت: وضحى رسول الله ﷺ عن نسائه بالبقر.

119 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Hacdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin [30] Medîne'den çık-

30. Mu'minlerin anası Hz. Âişe'nin böyle demesi, eskiden hac ayları içinde umreye niyet edilmez i'tikadında bulunduğu içindir. Câhiliyet zamanında İbrahim (A) in öğrettiği nüsük ve ibâdetden yalnız hac ve umre pâyidâr kalmıştır ki o da, birçok bâtıl şeyler ve bid'at i'tikadları ile karışmış bir halde idi. Bu cümleden olmak üzere, hac ayları içinde umre niyetiyle ihrâma girib telbiye yapmak yani ses yükseltmek câiz sayılmazdı. Vedâ' haccına kadar bu i'tikadı bozacak yeni bir teşri' vâki olmamıştı. Bundan dolayı İslâm ahâlisi ihrâma girdikleri vakıt hep hac niyetiyle girmiş bulunuyorlardı. Bilhassa kurban sevk eden Rasûlullah'ın niyetine uyarak hepsi o niyetde idi. Hac kafilesi Mekke'ye yaklaştığında — gâlib bir ihtimalle *Serif*'de — Peygamber : «Birlikde kurban getirenlerden mâada her kim varsa, haccı fesh ederek umreye niyet etsin» diye teblîğ buyurdu ve câhiliye arabının bu husûsdaki amel ve i'tikadını bozdu. İsteyenler hac ayları içinde umreden temettu'a yani istifadeye imkân buldular. Fakat herhalde Medîne'den çıkarken, umûmun niyeti hac idi. Bundan dolayı Hz. Âişe : Hacdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin.. demiştir (Tecrîd Ter. I, 182).

mıştık. **Serif'e**[31] geldiğimiz zaman, yahut ona yakın bir yerde âdetimi gördüm. Peygamber yanıma geldi. Ben (hac menseklerini yapamayacağım diye) ağlıyordum[32]. «Kirlendin mi?» diye sordu. Evet dedim. Buyurdu ki: «Bu, Allah'ın Âdem kızları üzerine yazdığı bir şeydir. Hacıların edâ ettiği mensekleri (sen de) edâ et. Şukadar ki Beyt'i (hayızlı bulunduğun müddetce) tavaf etme».

Âişe der ki: Bir de Rasûlullah (S) zevceleri nâmına sığır[33] kurban etti.

١٢٠ – (...) حدثنى سُلَيْمَانُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ أَبُو أَيُّوبَ الْغَيْلَانِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عَمْرٍو. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ الْمَاجِشُونُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها. قَالَتْ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ لَا نَذْكُرُ إِلَّا الْحَجَّ. حَتَّىٰ جِئْنَا سَرِفَ فَطَمِثْتُ. فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي. فَقَالَ «مَا يُبْكِيكِ؟» فَقُلْتُ: وَاللهِ! لَوَدِدْتُ أَنِّي لَمْ أَكُنْ خَرَجْتُ الْعَامَ. قَالَ «مَا لَكِ؟ لَعَلَّكِ نَفِسْتِ؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ «هَٰذَا شَيْءٌ كَتَبَهُ اللهُ عَلَىٰ بَنَاتِ آدَمَ. افْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّىٰ تَطْهُرِي» قَالَتْ: فَلَمَّا قَدِمْتُ مَكَّةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِأَصْحَابِهِ «اجْعَلُوهَا عُمْرَةً» فَأَحَلَّ النَّاسُ إِلَّا مَنْ كَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ. قَالَتْ: فَكَانَ الْهَدْيُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَذَوِي الْيَسَارَةِ. ثُمَّ أَهَلُّوا حِينَ رَاحُوا. قَالَتْ: فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ طَهَرْتُ. فَأَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَفَضْتُ. قَالَتْ: فَأُتِيَنَا بِلَحْمِ بَقَرٍ. فَقُلْتُ: مَا هَٰذَا؟ فَقَالُوا: أَهْدَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ نِسَائِهِ الْبَقَرَ. فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! يَرْجِعُ النَّاسُ بِحَجَّةٍ وَعُمْرَةٍ وَأَرْجِعُ بِحَجَّةٍ؟ قَالَتْ: فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ، فَأَرْدَفَنِي عَلَىٰ جَمَلِهِ. قَالَتْ: فَإِنِّي لَأَذْكُرُ، وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ، أَنْعَسُ فَيُصِيبُ وَجْهِي مُؤْخِرَةَ الرَّحْلِ. حَتَّىٰ جِئْنَا إِلَى التَّنْعِيمِ. فَأَهْلَلْتُ مِنْهَا بِعُمْرَةٍ. جَزَاءً بِعُمْرَةِ النَّاسِ الَّتِي اعْتَمَرُوا

120 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Biz hacdan başka bir şey zikretmeksizin Rasûlullah (S) ile beraber (Medîne'den) çıktık. Nihayet **Serif** mevkiine geldiğimizde ben hayızlan-

31. *Serif*, Mekke'ye takriben on mil mesâfede olan bir yerin ismidir.
32. Ummu'l-mu'minîn'in ağlaması bu halde iken hem haccın, hem umrenin rükünlerinden olan ifâza tavafının mümkin olmamasındandır. Ma'lûm olduğu üzere hayızlının tavaf etmesi câiz değildir.
33. Metinde, «bakar» rivâyeti olduğu gibi «bakara» rivâyeti de vardır. İkinci rivâyetle bir sığır kurban edilmiş olduğu taayyun eder. Birincisine göre ise, sığırın taaddüdü ihtimali de anlaşılır ki her iki ihtimâli gözeterek tercemesinde «bir» siz olarak yalnız «sığır» denildi (Ahmed Naîm).

dım. Rasûlullah yanıma girdi, ben ağlıyordum. «Seni ağlatan nedir?» dedi. Ben : Vallâhi keşke bu sene hacca çıkmamış olmamı isterdim dedim. Bunun üzerine : «Neyin var, yoksa kirlendin mi?» diye sordu. Evet dedim. Buyurdu ki : «Bu, Allâh'ın Âdem kızları üzerine yazdığı bir şeydir. Sen hacıların yaptığı bütün işleri yap yalnız temizlenmedikce Beyt'i tavaf etme».

Âişe dedi ki : Mekke'ye geldiğimde Rasûlullah sahâbîlerine hitâben: «Niyet etmiş bulunduğunuz haccınızı umreye çeviriniz» buyurdu. Bunun üzerine yanında kurban bulunanlar müstesnâ, halk ihrâmdan çıktı. Peygamber'in beraberinde kurban vardı. Ebû Bekr'in, Umer'in ve diğer kolaylık ve zenginlik sâhiblerinin de beraberlerinde kurban vardı. Umre ile ihrâmdan çıkmış olanlar, sonra terviye günü Mina'ya giderlerken hac niyetiyle ihrâma girdiler. Nihayet kurbanın birinci günü olunca ben temizlendim. Bunun üzerine Rasûlullah bana emretti ben de **ifâza** tavafını yaptım. Bize sığır eti getirildi. Ben bu nedir? diye sordum. Rasûlullah kadınları adına sığır kurban etti dediler. **Muhassab**'da [34] bulunduğumuz gece olunca : Yâ Rasûlallah! Herkes bir hac ve bir umre ile (Medîne'ye) dönüyor da ben bir hac ile dönüyorum, dedim. Rasûlullah, Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'a emredib beni kendi devesi üzerinde ona redif yaptı. İyi hatırlıyorum ki ben, yaşı genç bir kadın haliyle uyuklayarak yol alıyordum da yüzüme semerin ağacı vuruyordu. Nihayet Ten'îm'e geldik. Ben oradan halkın yapmış oldukları umrenin yerine geçecek bir umre niyetiyle ihrâma girdim.

١٢١ – (...) وحدثني أَبُو أَيُّوبَ الْغَيْلَانِيُّ. حَدَّثَنَا بَهْزٌ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ ﵂. قَالَتْ: لَبَّيْنَا بِالْحَجِّ. حَتَّىٰ إِذَا كُنَّا بِسَرِفَ حِضْتُ. فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي. وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ الْمَاجِشُونِ. غَيْرَ أَنَّ حَمَّادًا لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ: فَكَانَ الْهَدْيُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَذَوِي الْيَسَارَةِ ثُمَّ أَهَلُّوا حِينَ رَاحُوا. وَلَا قَوْلُهَا: وَأَنَا جَارِيَةٌ حَدِيثَةُ السِّنِّ أَنْعَسُ فَيُصِيبُ وَجْهِي مُؤْخِرَةُ الرَّحْلِ.

121 — ( ) ……… : Buradaki râvî de Âişe (R) nin : Biz hac niyetiyle telbiye yaptık. Nihayet Serif mevkiine geldiğimiz zaman ben hayız oldum. Ben ağlamakda iken yanıma Rasûlullah (S) girdi dediğini bundan evvelki râvînin hadîsi tarzında rivâyet edib sevk etti. Ancak Hammâd'ın bu hadîsinde : Peygamber'in, Ebû Bekr'in, Umer'in ve zenginlik

34. *Muhassab*, Mekke ile Mina arasında bir yerdir. Teşrîk günlerinden sonraki gece — yani bayramın dördüncü günü bittikden sonraki gece — orada geçirilir. Buraya *Hayfu Benî Kinâne* de denir.

sâhibi olanların beraberinde kurbanlık hayvanları vardı. Umre ile ihrâmdan çıkanlar **terviye** günü Mina'ya giderlerken hac ile ihrâma girdiler, kısmı ile Âişe'nin : Ben, yaşı genç bir kadın olarak uyukluyor ve bu sebebden de semerin ağacı yüzüme vuruyordu, sözleri yoktur.

١٢٢ – (...) حدثنا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ . حَدَّثَنِي خَالِي مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ﵂ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفْرَدَ الْحَجَّ .

122 — ( ) .... : Buradaki râvî de Hz. Aişe'nin : Rasûlullah (S) **ifrâd** haccı yaptı dediğini rivâyet etmiştir[35].

---

35. Ma'lûm olduğu üzere ihrâm, Arafat'da durmak, tavaf, say, tıraş gibi menseklerin ismi *haccdır*. Bu menseklerin vakfeden mâadasına *umre* denir ve edâsı hac aylarına yani Şevvâl, zu'l-ka'de ve Zu'l-hıcce'nin on gününe mahsûr değildir. Umreye *küçük hacc* dedikleri de vardır. Nitekim vakfeyi müştemil olan menseklerin tümüne kısaca *hacc* denildiği gibi *büyük hacc* da denir. Vakfesi cumua gününe tesadüf eden hacca, halk arasında *haccu ekber* denilmesi hiçbir şer'î asla ve delîle dayanmaz. Her sene haccu ekber olur. Câhiliyet günlerinde, hac ayları içinde yalnız hac edilir, umreye niyet edilmezdi. Vedâ haccı senesinde —ki Peygamber'in hicretten sonra ilk ve son haccı o sene vâki' olmuştur— mîkatda ihrâma girerken isteyen hacca, isteyen umreye niyet edebileceği ihbâr ve i'lân buyurulmuştu.

Hac ayları içinde her iki *nüsükü*, yani hac ile umreyi cem' etmenin üç yolu vardır:

a. Birincisi İFRÂD ki, hacı mîkatda yalnız hacca niyet eder ve hac nüsüklerini tamamlayıp ihrâmdan çıkdıktan snora —ayni Mekke'nin yerlisi gibi— harem hâricindeki *Cirrâne, Ten'îm, Hudeybiye* gibi bir yerden umre niyetiyle tekrar ihrâma girer ve vakfeden mâada mensekleri yeniden yapar. Böyle olana *mufrid* denir.

b. İkincisi KIRÂNdır ki hacı, mîkatda hac ile umreye birlikde niyet eder ve tavaf, sa'y, tıraş gibi hac amellerini tekrarlamaksızın hem *hâc*, hem de *mu'temir* olur. Böyle niyet edene kaarın denir.

c. Üçüncüsü TEMETTU'dur ki hacı, hac ayları içinde mîkatda yalnız umreye niyet eder. Ve arafe gününden evvel vakfeden mâada mensekleri edâ edib ihrâmdan çıktıkdan sonra —aynen Mekke'nin yerlisi gibi— *terviye* günü Mekke'den bir hac inşâ edib vakfe, tavaf, sa'y gibi mensekleri icrâ' eder. Böyle olana *mutemetti'* denir. Zira câhiliyet âdeti hilâfına olarak, hac ayları içinde umreden istifade etmiş olur. Hanefiyye ve Şâfiiyyeye göre efdal olan *ifrâd*, ondan sonra *temettu*'dur. *Kırânın* fazîleti daha sonraya kalır. Bir kavle göre temettu' diğerlerinden efdaldır.

Hedy, İbn Esîr'in *en-Nihâye*'de ta'rîfine göre, nezîr olsun, tatavvu' olsun Allâh'a takarrub niyetiyle Mekke ile Mekke haremine hediye edilen hayvana ve sâir mallara denir. Mutlak olarak zikredildiğinde deve, sığır, davar kasd olunur. Hedyini birlikde götüren hacı umre ile ihrâma yani temettu'a niyet edemez. Zira hedy sâhibi olan kimse, hedyini boğazlamadıkca ihrâmdan çıkamaz. Hedy boğazlamak ise, ancak *nahr* gününde olur. Halbuki mütemetti' daha evvel ihrâmda çıkıb yeniden hac inşâ' etmek lâzım gelir (*Tecrîd Ter.* I, 192).

١٢٣ – (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَفْلَحَ بْنِ حُمَيْدٍ،
عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها . قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ . فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ. وَفِي
حُرُمِ الْحَجِّ . وَلَيَالِي الْحَجِّ . حَتَّى نَزَلْنَا بِسَرِفَ . فَخَرَجَ إِلَى أَصْحَابِهِ فَقَالَ « مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ مِنْكُمْ
هَدْيٌ فَأَحَبَّ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً ، فَلْيَفْعَلْ . وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ ، فَلَا » فَمِنْهُمُ الْآخِذُ بِهَا وَالتَّارِكُ لَهَا .
مِمَّنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ . فَأَمَّا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَكَانَ مَعَهُ الْهَدْيُ . وَمَعَ رِجَالٍ مِنْ أَصْحَابِهِ لَهُمْ قُوَّةٌ .
فَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَنَا أَبْكِي . فَقَالَ « مَا يُبْكِيكِ ؟ » قُلْتُ : سَمِعْتُ كَلَامَكَ مَعَ أَصْحَابِكَ
فَسَمِعْتُ بِالْعُمْرَةِ (فَمُنِعْتُ الْعُمْرَةَ) قَالَ « وَمَالَكِ ؟ » قُلْتُ: لَا أُصَلِّي . قَالَ « فَلَا يَضُرُّكِ . فَكُونِي
فِي حَجِّكِ. فَعَسَى اللهُ أَنْ يَرْزُقَكِيهَا . وَإِنَّمَا أَنْتِ مِنْ بَنَاتِ آدَمَ. كَتَبَ اللهُ عَلَيْكِ مَا كَتَبَ عَلَيْهِنَّ ».
قَالَتْ: فَخَرَجْتُ فِي حَجَّتِي حَتَّى نَزَلْنَا مِنًى فَتَطَهَّرْتُ. ثُمَّ طُفْنَا بِالْبَيْتِ . وَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمُحَصَّبَ.
فَدَعَا عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ « اخْرُجْ بِأُخْتِكَ مِنَ الْحَرَمِ فَلْتُهِلَّ بِعُمْرَةٍ. ثُمَّ لْتَطُفْ بِالْبَيْتِ.
فَإِنِّي أَنْتَظِرُكُمَا هَاهُنَا » قَالَتْ: فَخَرَجْنَا فَأَهْلَلْتُ. ثُمَّ طُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. فَجِئْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ
وَهُوَ فِي مَنْزِلِهِ مِنْ جَوْفِ اللَّيْلِ . فَقَالَ « هَلْ فَرَغْتِ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . فَآذَنَ فِي أَصْحَابِهِ بِالرَّحِيلِ .
فَخَرَجَ فَمَرَّ بِالْبَيْتِ فَطَافَ بِهِ قَبْلَ صَلَاةِ الصُّبْحِ . ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الْمَدِينَةِ

123 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber hacca niyetlenmişler olarak hac aylarında, hac zamanlarında ve hac gecelerinde çıkıb yol aldık. Nihayet (Mekke'nin hudûdu olan) Serif mevkiine indik. Rasûlullah çadırından ashâbına karşı çıktı ve :

— Sizden her kimin beraberinde **hedy** (kurbanı) yoksa ve haccını umreye çevirmek isterse o (**mufrid**dir, haccını fesh edib) umre yapsın Kimin beraberinde hedyi varsa, o da sakın haccını umreye tahvîl etmesin! buyurdu. Peygamber'in bu teblîği üzerine sahâbîlerden, yanında kurbanı bulunmayanlardan umreyi iltizam edenler de oldu, terk edenler de bulundu. Fakat Rasûlullah ile sâhabîlerinden kudretleri bulunan bir takım kimselerin beraberlerinde hedyleri mevcûddu. Rasûlullah sahâbîlerine bu emri verdikden sonra (çadıra) benim yanına geldi. Halbuki ben ağlıyordum.

— Seni ağlatan nedir? buyurdu. Ben de :

— Sahâbîlerine söylediğin sözünü işittim ve umreyi de duydum (ben ise umreden men' olundum) dedim. Rasûlullah :

— Senin neyin var? dedi. Ben :

— Namaz kılamam dedim. Rasûlullah :

— Zararı yok, sen hacca niyetinde sâbit ol. Allah sana umreyi de nasîb eder. Sen de ancak Âdem kızlarından bir kadınsın. Allah onlar üzerine ne (takdîr edib) yazdıysa, sana da onu yazmıştır —yani sen de diğer kadınlar gibi hayız görüyorsun— buyurdu.

Bu haccım için yola çıktım. Nihayet (Arafât'dan sonra) Mina'ya gelib indik. Artık temizlenmiştim. Sonra (Mekke'ye gelerek) Beyt'i tavaf ettik. Mina'dan son gelişde, Rasûlullah Muhassab mevkiinde konakladı. Burada Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahmân'ı çağırdı ve :

— Haydi kız kardeşini haremden çıkar. O, umre niyetiyle ihrâma girsin, sonra Beyt'i tavaf etsin. Ben burada olduğum gibi sizi gelene kadar bekliyorum dedi. Kardeşimle beraber (Ten'îm'e) çıktık. İhrâma girdim. Sonra Beyt'i tavaf ve Safâ ile Merve arasını da sa'y edib Rasûlullah'ın yanına geldik. Peygamber gece ortasında kendi menzilinde bulunuyordu.

— Umreyi bitirdin mi? diye sordu. Ben :

— Evet bitirdim dedim. Bunun üzerine Peygamber sahâbîlerine (Medîne'ye doğru) yollanmalarını i'lân etti. Kendisi de hareket edib sabah namazından evvel Beyt'e uğradı sonra Medîne'ye doğru yola çıktı.

١٢٤ – (...) حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْمُهَلَّبِيُّ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ عَائِشَةَ ﷺ قَالَتْ : مِنَّا مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا . وَمِنَّا مَنْ قَرَنَ وَمِنَّا مَنْ تَمَتَّعَ

* * *

(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ . قَالَ : جَاءَتْ عَائِشَةُ حَاجَّةً

124 — ( ) .... : Buradaki râvî de Hz. Âişe'nin : Bizden kimimiz **mufrid** olarak hac ile telbiye etti. Kimimiz **kırân** haccı ile ihrâm etti. Kimimiz de **temetu'** haccı ile ihrâm etti dediğini rivâyet etmiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Kasım ibn Muhammed'in : Âişe hâcce olarak geldi dediğini rivâyet etti.

١٢٥ – (...) وحدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا سليمان (يعني ابن بلال) عن يحيى
(وهو ابن سعيد) عن عمرة؛ قالت: سمعت عائشة رضي الله عنها تقول: خرجنا مع رسول الله ﷺ لخمس
بقين من ذي القعدة. ولا نرى إلا أنه الحج. حتى إذا دنونا من مكة أمر رسول الله ﷺ من لم يكن
معه هدي، إذا طاف بالبيت وبين الصفا والمروة، أن يحل. قالت عائشة رضي الله عنها: فدخل علينا يوم النحر
بلحم بقر. فقلت: ما هذا؟ فقيل: ذبح رسول الله ﷺ عن أزواجه.

قال يحيى: فذكرت هذا الحديث للقاسم بن محمد. فقال: أتتك، والله! بالحديث على وجهه.

***

(...) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب. قال: سمعت يحيى بن سعيد يقول: أخبرتني
عمرة أنها سمعت عائشة رضي الله عنها. ح وحدثناه ابن أبي عمر. حدثنا سفيان عن يحيى، بهذا الإسناد، مثله.

125 — ( ) .... : Amre dedi ki : Ben Âişe (R) den işittim şöyle diyordu : Biz Rasûlullah (S) ile beraber Zu'l-hıcce'ye beş gün kala, hacdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin yola çıktık. Nihayet Mekke'ye yakınlaştığımız zaman Rasûlullah, beraberinde kurban bulunmayanlara Beyt'i tavaf edib Safâ ile Merve arasını sa'y yaptıklarında ihrâmdan çıkmalarını emreyledi.

Âişe dedi ki : Nahr günü yanımıza sığır eti ile girildi. Ben bu nedir? dedim. Bana : Rasûlullah, kadınları nâmına sığır boğazladı diye cevab verildi.

Râvî Yahyâ dedi ki : Ben bu hadîsi Kasım ibn Muhammed'e zikrettim de o bana : Vallâhi Amre bu hadîsi sana tam vechi üzere getirmiştir dedi.

( ) .... : Sufyân, Yahyâ'dan bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs etmiştir.

١٢٦ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن علية عن ابن عون، عن إبراهيم،
عن الأسود، عن أم المؤمنين. ح وعن القاسم، عن أم المؤمنين. قالت: قلت: يا رسول الله!
يصدر الناس بنسكين وأصدر بنسك واحد؟ قال «انتظري. فإذا طهرت فاخرجي إلى التنعيم.
فأهلي منه. ثم القينا عند كذا وكذا (قال أظنه قال غدا) ولكنها على قدر نصبك أو (قال)
نفقتك».

126 — ( ) .... : Ummu'l-mu'minîn Âişe dedi ki : Ben, yâ Rasûlallah! İnsanlar iki nüsük (yani umre ve hac ibâdetleri) ile dönüyor-

lar. Ben ise bir nüsük (yani hac) ile dönüyorum? dedim. «Bekle! Temizlendiğin vakıt Ten'îm'e kadar çık ve oradan umre niyetiyle ihrâma gir. Sonra şu ve şu yerde bize kavuş. Lâkin umre senin yorgunluğun, yahut sarfiyâtın mikdarınca sevâblanacaktır» buyurdu.

١٢٧ – (...) وحدثنا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنِ الْقَاسِمِ وَإِبْرَاهِيمَ . قَالَ : لَا أَعْرِفُ حَدِيثَ أَحَدِهِمَا مِنَ الْآخَرِ ؛ أَنَّ أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ رضي الله عنها قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! يَصْدُرُ النَّاسُ بِنُسُكَيْنِ . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ .

127 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ummu'l-mu'minîn Âişe'nin : Yâ Rasûlallah! İnsanlar iki nüsük ile çıkıyorlar.. dediğini rivâyet edib hadîsin tamâmını zikretmiştir.

١٢٨ – (..) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَٰقُ : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ) عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلَا نُرَىٰ إِلَّا أَنَّهُ الْحَجُّ . فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ تَطَوَّفْنَا بِالْبَيْتِ . فَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقَ الْهَدْيَ أَنْ يَحِلَّ . قَالَتْ : فَحَلَّ مَنْ لَمْ يَكُنْ سَاقَ الْهَدْيَ . وَنِسَاؤُهُ لَمْ يَسُقْنَ الْهَدْيَ . فَأَحْلَلْنَ . قَالَتْ عَائِشَةُ : فَحِضْتُ . فَلَمْ أَطُفْ بِالْبَيْتِ . فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الْحَصْبَةِ قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! يَرْجِعُ النَّاسُ بِعُمْرَةٍ وَحَجَّةٍ ، وَأَرْجِعُ أَنَا بِحَجَّةٍ ؟ قَالَ « أَوَ مَا كُنْتِ طُفْتِ لَيَالِيَ قَدِمْنَا مَكَّةَ ؟ » قَالَتْ : قُلْتُ : لَا . قَالَ « فَاذْهَبِي مَعَ أَخِيكِ إِلَى التَّنْعِيمِ . فَأَهِلِّي بِعُمْرَةٍ . ثُمَّ مَوْعِدُكِ مَكَانَ كَذَا وَكَذَا » .

قَالَتْ صَفِيَّةُ : مَا أُرَانِي إِلَّا حَابِسَتَكُمْ . قَالَ « عَقْرَىٰ حَلْقَىٰ . أَوَ مَا كُنْتِ طُفْتِ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قَالَتْ : بَلَىٰ . قَالَ « لَا بَأْسَ . انْفِرِي »

قَالَتْ عَائِشَةُ : فَلَقِيَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُصْعِدٌ مِنْ مَكَّةَ وَأَنَا مُنْهَبِطَةٌ عَلَيْهَا . أَوْ أَنَا مُصْعِدَةٌ وَهُوَ مُنْهَبِطٌ مِنْهَا .

وَقَالَ إِسْحَٰقُ : مُتَهَبِّطَةٌ وَمُتَهَبِّطٌ .

128 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ile beraber hacdan başka bir niyetimiz olduğunu bilmeksizin (Medîne'den) yola çıktık. Mekke'ye gelib de Beyt'i tavaf ettiğimiz zaman Rasûlullah, hedy sevk etmiyenlerin ihrâmdan çıkmasını emretti. Bunun üzerine, beraberinde hedy sevk etmemiş bulunan kimseler

ihrâmdan çıktılar. Rasûlullah'ın kadınları da hedy sevk etmemişlerdi. Onlar da ihrâmdan çıktılar. Yalnız ben hayız olmuştum da Beyt'i tavaf edememiştim. Nihayet **Hasbe**de kaldığımız gece olunca :

— Yâ Rasûlallah! İnsanlar bir umre ve bir hac ile dönüyorlar. Ben bir tek hac ile mi döneceğim? dedim.

— Mekke'ye geldiğimiz gecelerde sen tavaf etmedin mi? diye sordu. Ben :

— Hayır dedim. Peygamber :

— Öyle ise kardeşinle beraber Ten'îm'e kadar git. Orada umre ihrâmına gir. Sonra senin buluşma yerin şurası ve şurasıdır buyurdu.

(Ummu'l-mu'minîn) Safiyye dedi ki : Ben de âdetimi görmüştüm. Halkı yolundan alıkoyacağımı zannediyordum. Peygamber :

— Ey şeâmeti, halkın hareketini durduran kadın! Sen nahr gününde ifâza tavafını yapmadın mı? buyurdu. Safiyye dedi ki : Ben de :

— Evet yapdım dedim. Rasûlullah :

— Beis yoktur (Vedâ tavafı hayızlıdan düşer) haydi yollanınız, buyurdu.

Âişe dedi ki : Sonra Rasûlullah bana kendisi Mekke'den çıkar halde iken ve ben de Mekke'ye inerken kavuştu. Yahut da ben çıkarken o Mekke'ye iniyordu.

١٢٩ — (...) وحدّثناه سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُسْهِرٍ، عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الأَسْوَدِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها قَالَتْ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ نُلَبِّي . لَا نَذْكُرُ حَجًّا وَلَا عُمْرَةً . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَنْصُورٍ .

129 — ( ) .... : Buradaki râvî Hz. Âişe'nin : Rasûlullah (S) ile beraber hac ve umre zikretmeksizin telbiye okuyarak çıktık dediğini rivâyet edib hadîsin tamâmını Mansûr'un (128 rakamlı) hadîsi tarzında sevk etmiştir.

١٣٠ — (...) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ جَمِيعًا عَنْ غُنْدَرٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ ، عَنْ ذَكْوَانَ مَوْلَى عَائِشَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِأَرْبَعٍ مَضَيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ، أَوْ خَمْسٍ فَدَخَلَ عَلَيَّ وَهُوَ غَضْبَانُ . فَقُلْتُ : مَنْ أَغْضَبَكَ ، يَا رَسُولَ اللهِ ! أَدْخَلَهُ اللهُ النَّارَ قَالَ « أَوَمَا شَعَرْتِ أَنِّي أَمَرْتُ النَّاسَ بِأَمْرٍ فَإِذَا هُمْ يَتَرَدَّدُونَ ؟ » (قَالَ الْحَكَمُ : كَأَنَّهُمْ يَتَرَدَّدُونَ ، أَحْسِبُ) وَلَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ ، مَا سُقْتُ الْهَدْيَ مَعِي حَتَّى أَشْتَرِيَهُ ، ثُمَّ أَحِلُّ كَمَا حَلُّوا »

130 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) Zu'l-hıcce'nin dördünde yahut beşinde (Mekke'ye) geldi. Kendisi öfkelenmiş olarak benim yanıma girdi. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni kızdıran nedir? Allâh onu ateşe koysun! dedim[36].

— Hissetmedin mi ki ben, insanlara bir şey emrettim de onlar benim emrimi yerine getirmekde tereddüd gösteriyorlar? (Râvî Hakem : Zannederim ki onlar tereddüd ediyorlar, yahut buna benzer bir söz söylemiştir dedi). Hac aylarında umrenin cevâzını şimdi bildiğim gibi ihrâma girerken de bilmiş olsaydım beraberimde kurban sevk etmez hatta onu satın da almazdım. Sonra onların ihrâmdan çıktıkları gibi ben de ihrâmdan çıkardım buyurdu.

١٣١ — (...) وحدّثناه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ. سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ الْحُسَيْنِ عَنْ ذَكْوَانَ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها. قَالَتْ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ لِأَرْبَعٍ أَوْ خَمْسٍ مَضَيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ بِمِثْلِ حَدِيثِ غُنْدَرٍ. وَلَمْ يَذْكُرِ الشَّكَّ مِنَ الْحَكَمِ فِي قَوْلِهِ: يَتَرَدَّدُونَ.

131 — ( ) .... : Buradaki râvî de Hz. Âişe'nin : Peygamber (S) Mekke'ye Zu'l-hıcce'nin dördünde yahut beşinde geldi dediğini bundan önceki Ğunder hadîsi tarzında rivâyet etmiştir. Ancak bu «tereddüd ediyorlar» kavli hakkındaki Hakem'in şüphesini zikretmemiştir.

١٣٢ — (...) حدّثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا بَهْزٌ. حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عن أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها: أَنَّهَا أَهَلَّتْ بِعُمْرَةٍ. فَقَدِمَتْ وَلَمْ تَطُفْ بِالْبَيْتِ حَتَّى حَاضَتْ. فَنَسَكَتِ الْمَنَاسِكَ كُلَّهَا. وَقَدْ أَهَلَّتْ بِالْحَجِّ. فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ، يَوْمَ النَّفْرِ «يَسَعُكِ طَوَافُكِ لِحَجِّكِ وَعُمْرَتِكِ» فَأَبَتْ فَبَعَثَ بِهَا مَعَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ إِلَى التَّنْعِيمِ. فَاعْتَمَرَتْ بَعْدَ الْحَجِّ.

132 — ( ) .... : Âişe (R) den :

Umre niyetiyle ihrâma girib Mekke'ye gelmiş ve Beyti tavaf etmeden de hayız olmuştur. Muteakiben hac niyetiyle ihrâma girmiş olarak menseklerin hepsini yerine getirmiştir. **Nefir** günü (yani Mina'dan dağılma günü) Peygamber (S) ona : «Edeceğin tavaf haccına da umrene de yeter» buyurdu da o, bir tavafla yetinmekden imtina' etti. Bunun üzerine Peygamber onu Abdurrahman ile beraber Ten'îm'e kadar yolladı. Bu sûretle Âişe de hacdan sonra umreyi de yaptı.

---

36. Rasûlullah'ın öfkelenmesi ancak, dînin hurmetini yırtmak ve bir de hükmünü kabul etmek husûsunda tereddüd göstermekden ibarettir. Nitekim Allah şöyle buyurdu : *«Öyle değil, Rabbına and olsun ki onlar aralarında kimi oraya kimi buraya çektikleri şeylerde seni hakem yapıb sonra da verdiğin hükümden yürekleri hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslîmiyetle teslîm olmadıkca îmân etmiş olmazlar»* (en-Nisâ: 65).

١٣٣ – (...) وحدثني حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ. حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ. حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ نَافِعٍ. حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي نَجِيحٍ عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَائِشَةَ رضي الله عنها ؛ أَنَّهَا حَاضَتْ بِسَرِفَ . فَتَطَهَّرَتْ بِعَرَفَةَ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُجْزِئُ عَنْكِ طَوَافُكِ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، عَنْ حَجِّكِ وَعُمْرَتِكِ » .

133 — ( ) .... : Mucâhid Hz. Âişe'nin, Serif'de hayız olduğunu arafe günü temizlendiğini ve Rasûlullah (S) ın ona : «Safâ ve Merve ile birlikde tavaf etmekliğin, haccın ve umren adına sana kâfi gelir» buyurduğunu rivâyet etmiştir.

١٣٤ – (...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا قُرَّةُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جُبَيْرِ بْنِ شَيْبَةَ . حَدَّثَتْنَا صَفِيَّةُ بِنْتُ شَيْبَةَ . قَالَتْ : قَالَتْ عَائِشَةُ رضي الله عنها : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَيَرْجِعُ النَّاسُ بِأَجْرَيْنِ وَأَرْجِعُ بِأَجْرٍ ؟ فَأَمَرَ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ بْنَ أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَنْطَلِقَ بِهَا إِلَى التَّنْعِيمِ . قَالَتْ : فَأَرْدَفَنِي خَلْفَهُ عَلَى جَمَلٍ لَهُ . قَالَتْ : فَجَعَلْتُ أَرْفَعُ خِمَارِي أَحْسُرُهُ عَنْ عُنُقِي . فَيَضْرِبُ رِجْلِي بِعِلَّةِ الرَّاحِلَةِ . قُلْتُ لَهُ : وَهَلْ تَرَى مِنْ أَحَدٍ ؟ قَالَتْ : فَأَهْلَلْتُ بِعُمْرَةٍ . ثُمَّ أَقْبَلْنَا حَتَّى انْتَهَيْنَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ بِالْحَصْبَةِ .

134 — ( ) .... : Şu'be'nin kızı Safiyye tahdîs edib dedi ki, Âişe (R) : Yâ Rasûlallah! İnsanlar iki ecir ile dönecekler de, ben bir ecirle mi döneceğim? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman'a, Âişe'yi Ten'îm'e kadar götürmesini emir buyurdu. Âişe dedi ki : O beni, kendi devesi üzerinde arka tarafına bindirdi. Ben baş örtümü kaldırmaya ve boynumu açmaya başladım. Abdurrahman elindeki deyneyle deveye dokunuyor gibi bir behâne ile benim ayağıma vuruyordu. Ben ona : Sen buralarda hiç bir kimse görüyor musun (ki beni ikaz ediyorsun)? dedim. Muteakiben ben umre niyetiyle ihrâma girdim. Sonra geri döndük nihayet Rasûlullah'ın yanına vardığımızda o, **Hasbe** mevkiinde bulunuyordu.

١٣٥ – (١٢١٢) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو . أَخْبَرَهُ عَمْرُو بْنُ أَوْسٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَهُ أَنْ يُرْدِفَ عَائِشَةَ ، فَيُعْمِرَهَا مِنَ التَّنْعِيمِ .

135 — (1212) .... : Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman haber verdi ki Peygamber (S) Abdurrahman'a (kız kardeşi) Âişe'yi devesinin arkasına bindirib Ten'îm'den umre ettirmesini emir buyurmuştur.

١٣٦ – (١٢١٣) حدثنا قتيبة بن سعيد ومحمد بن رمح. جميعا عن الليث بن سعد. قال قتيبة: حدثنا ليث عن أبي الزبير، عن جابر رضي الله عنه؛ أنه قال: أقبلنا مهلين مع رسول الله ﷺ بحج مفرد. وأقبلت عائشة رضي الله عنها بعمرة. حتى إذا كنا بسرف عركت. حتى إذا قدمنا طفنا بالكعبة والصفا والمروة. فأمرنا رسول الله ﷺ أن يحل منا من لم يكن معه هدي. قال فقلنا: حل ماذا؟ قال «الحل كله» فواقعنا النساء. وتطيبنا بالطيب. ولبسنا ثيابنا. وليس بيننا وبين عرفة إلا أربع ليال. ثم أهللنا يوم التروية. ثم دخل رسول الله ﷺ على عائشة رضي الله عنها. فوجدها تبكي. فقال «ما شأنك؟» قالت: شأني أني قد حضت. وقد حل الناس. ولم أحلل. ولم أطف بالبيت. والناس يذهبون إلى الحج الآن. فقال «إن هذا أمر كتبه الله على بنات آدم. فاغتسلي ثم أهلي بالحج» ففعلت ووقفت المواقف. حتى إذا طهرت طافت بالكعبة والصفا والمروة. ثم قال «قد حللت من حجك وعمرتك جميعا» فقالت: يا رسول الله! إني أجد في نفسي أني لم أطف بالبيت حتى حججت. قال «فاذهب بها، يا عبد الرحمن! فأعمرها من التنعيم» وذلك ليلة الحصبة.

(...) وحدثني محمد بن حاتم وعبد بن حميد (قال ابن حاتم: حدثنا. وقال عبد: أخبرنا محمد بن بكر) أخبرنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله رضي الله عنهما يقول: دخل النبي ﷺ على عائشة رضي الله عنها. وهي تبكي. فذكر بمثل حديث الليث إلى آخره. ولم يذكر ما قبل هذا من حديث الليث.

136 — (1213) .... : Câbir (R) şöyle demiştir:

Bizler Rasûlullah (S) ile beraber **müfred hac** ile telbiye ederek geldik. Âişe de umre ile ihrâm ederek geldi. Serif mevkiine geldiğimiz vakıt Âişe hayızlandı. Nihayet Mekke'ye geldiğimizde Kâ'be'yi tavaf ve Safâ ile Merve'yi de sa'y ettik. Rasûlullah bizden, beraberinde kurban bulunmayan kimselere ihrâmdan çıkmalarını emretti. Bize hangi şeyler halâl oluyor? diye sorduk. «İhrâmlıya haram olan şeylerin hepsi size halâldır» buyurdu. Bunun üzerine biz, kadınlarla cinsî münasebet yaptık, kokular süründük ve elbiselerimizi geydik. Halbuki arafe ile aramızda ancak dört gece kalmıştı. Sonra **terviye** (yani Zu'l-hıcce'nin sekizinci) günü yüksek sesle telbiye okuduk. Sonra Rasûlullah Âişe'nin yanına girdi ve onu ağlarken buldu. «Neyin var?» diye sordu. Âişe: Benim hâlim şu ki ben hayız oldum. İnsanlar ihrâmdan çıktıkları halde ben ne ihrâmdan çıkabildim ve ne de Beyti tavaf edebildim. Şimdi ise insanlar hacca gidiyorlar dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «Şüphesiz ki bu Allah'ın Âdem kızları

üzerine yazmış olduğu bir şeydir. Binaenaleyh yıkan ve sonra hac niyetiyle ihrâma gir» buyurdu. Âişe böyle yaptı ve mevkıflarda bulundu. Nihayet temizlenince Kâ'be'yi tavaf ve Safâ ile Merve'yi de sa'y etti. Sonra Rasûlullah : «Sen haccın ve umrenden beraberce çıkmış oldun» buyurdu. Âişe : Yâ Rasûlallah! Ben gönlümde Beyti tavaf etmediğimi bilib dururken nasıl hac etmiş olurum? dedi. Rasûlullah : «Yâ Abderrahman! Bunu götür ve Ten'îm'den umre yaptır» buyurdu. Bu, Mina'dan Muhassab mevkiine indikleri gece olmuştu.

( ) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah'dan, «Peygamber Âişe'nin yanına girdi. Bu sırada o ağlamakta idi, derken işittiğini haber verib yukarıki Leys hadîsini sonuna kadar rivâyet etmiştir. Ve ancak Leys hadîsinin bundan evvelki sözlerini zikretmemiştir.

١٣٧ – (...) وحدثني أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ. حَدَّثَنَا مُعَاذٌ (يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ) حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مَطَرٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ؛ أَنَّ عَائِشَةَ ﵂، فِي حَجَّةِ النَّبِيِّ ﷺ، أَهَلَّتْ بِعُمْرَةٍ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ. وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ: قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَجُلًا سَهْلًا إِذَا هَوِيَتِ الشَّيْءَ تَابَعَهَا عَلَيْهِ. فَأَرْسَلَهَا مَعَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ فَأَهَلَّتْ بِعُمْرَةٍ، مِنَ التَّنْعِيمِ.

قَالَ مَطَرٌ: قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ: فَكَانَتْ عَائِشَةُ إِذَا حَجَّتْ صَنَعَتْ كَمَا صَنَعَتْ مَعَ نَبِيِّ اللهِ ﷺ

137 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah, Âişe (R) Peygamber'in haccında umre niyetiyle ihrâma girdi diyerek hadîsin tamâmını Leys hadîsi tarzında sevk etti. Bu hadîsde şu ziyâde vardır : Dedi ki Rasûlullah (S) yumuşak ve kerîm huylu bir erkekdi. Âişe kendisinden bir şey taleb ettiği zaman Peygamber o şey üzerinde Âişe'ye mutâbaat ederdi. Âişe'yi Ebû Bekr'in oğlu Abdurrahman ile beraber gönderdi de Âişe Ten'îm'den umre niyetiyle ihrâma girdi.

Râvî Matar şöyle dedi : Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Âişe hac ettiği zaman, Allah'ın Peygamberi ile beraber iken yaptığı gibi yapardı.

١٣٨ – (...) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ ﵁. ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ). أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ ﵁. قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ. مَعَنَا النِّسَاءُ وَالْوِلْدَانُ. فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ طُفْنَا بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحْلِلْ» قَالَ قُلْنَا: أَيُّ الْحِلِّ؟ قَالَ «الْحِلُّ كُلُّهُ» قَالَ: فَأَتَيْنَا النِّسَاءَ، وَلَبِسْنَا الثِّيَابَ، وَمَسِسْنَا الطِّيبَ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ. وَكَفَانَا الطَّوَافُ الْأَوَّلُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَشْتَرِكَ فِي الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ. كُلُّ سَبْعَةٍ مِنَّا فِي بَدَنَةٍ.

138 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Biz Rasûlullah (S) ile beraber hac niyetiyle telbiye ederek yola çıktık. Maiyyetimizde kadınlar ve çocuklar da vardı. Mekke'ye geldiğimizde Beyti tavaf ve Safâ ile Merve'yi de sa'y ettik. Rasûlullah bizlere hitâben : «Kimin beraberinde kurban yoksa ihrâmdan çıksın» buyurdu. Bu (umreden çıkış) hangi şeyleri halâl kılar? dedik. «İhrâmlıya harâm olan her şeyi halâl kılar» buyurdu. Bunun üzerine kadınlara vardık. Elbiseler giydik ve koku süründük. Nihayet terviye günü olunca hac için ihrâma girdik ve Safâ ile Merve arasındaki ilk tavâf (ımız) bize kâfi geldi. Rasûlullah bizlere deve ve sığır (kurbanın) da ortak olmamızı emretti. Bizden her yedi kişi bir bedenede (ortak oldu).

١٣٩ – (١٢١٤) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ رضي الله عنهما . قَالَ: أَمَرَنَا النَّبِيُّ ﷺ ، لَمَّا أَحْلَلْنَا ، أَنْ نُحْرِمَ إِذَا تَوَجَّهْنَا إِلَى مِنَى
قَالَ : فَأَهْلَلْنَا مِنَ الأَبْطَحِ

139 — (1214) .... : Câbir ibn Abdillah (R) Peygamber (S) bizler ihrâmdan çıktığımızda terviye günü Mina'ya yöneldiğimiz zaman ihrâma girmekliğimizi emir buyurdu. Biz de o gün **Ebtah**dan ihrâma girdik dedi.

١٤٠ – (١٢١٥) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ ابْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنهما يَقُولُ : لَمْ يَطُفِ النَّبِيُّ ﷺ ، وَلَا أَصْحَابُهُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ ، إِلَّا طَوَافًا وَاحِدًا .
زَادَ فِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ : طَوَافَهُ الأَوَّلَ .

140 — (1215) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle der :

Peygamber (S) ve sahâbîleri Safâ ile Merve arasında, ancak bir sefer tavâf etmişlerdir.

Muhammed ibn Ebî Bekr'in hadîsinde : Yalnız ilk tavâfını (yapmıştır) ziyâdesi vardır.

١٤١ – (١٢١٦) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج . أخبرني عطاء .
قال : سمعت جابر بن عبد الله رضي الله عنهما ، في ناس معي . قال : أهللنا ، أصحاب محمد ﷺ ، بالحج خالصا
وحده . قال عطاء : قال جابر : فقدم النبي ﷺ صبح رابعة مضت من ذي الحجة . فأمرنا أن نحل .
قال عطاء : قال « حلوا وأصيبوا النساء » . قال عطاء : ولم يعزم عليهم . ولكن أحلهن لهم .
فقلنا : لما لم يكن بيننا وبين عرفة إلا خمس ، أمرنا أن نفضي إلى نسائنا . فنأتي عرفة تقطر
مذاكيرنا المني ! قال يقول جابر بيده (كأني أنظر إلى قوله بيده يحركها) قال فقام النبي ﷺ
فينا . فقال « قد علمتم أني أتقاكم لله وأصدقكم وأبركم . ولولا هديي لحللت كما تحلون .
ولو استقبلت من أمري ما استدبرت لم أسق الهدي . فحلوا » فحللنا وسمعنا وأطعنا . قال عطاء :
قال جابر : فقدم علي من سعايته . فقال « بم أهللت ؟ » قال : بما أهل به النبي ﷺ . فقال له
رسول الله ﷺ « فأهد وامكث حراما » قال : وأهدى له علي هديا . فقال سراقة بن مالك بن جعشم :
يا رسول الله ! ألعامنا هذا أم لأبد ؟ فقال « لأبد » .

141 — (1216) .... : Atâ haber verib dedi ki :

Ben Câbir ibn Abdillah (R) dan, yanımda bulunan birtakım insanların içinde şöyle dediğini işittim. Biz, Muhammed (S). in sahâbîleri yalnız ve hâlıs olarak hac niyetiyle ihrâma girdik. Atâ dedi ki : Câbir şöyle dedi: Peygamber Zu'l-hıcce'nin dördüncü sabahında (Mekke'ye) geldi. Bize ihrâmdan çıkmamızı emretti. Atâ dedi ki : «İhrâmdan çıkınız ve kadınlarla mübâşeret ediniz» dedi. Atâ dedi ki : Fakat onlara, kadınlarla cimâ' etmeleri husûsunda kesin emir vermedi. Lâkin kadınları erkekler için halâl kıldı. Bizimle arafe günü arasında ancak beş gün kaldığı halde kadınlarımızla cinsî münâsebet yapmamızı ve neticede zekerlerimiz meni damlatarak Arafât'a çıkmamızı emrediyor diye söylendik. Câbir eliyle işâret ederdi (onun kendi elini hareket ettirerek işâret edişi hâlâ gözümün önündedir). Bunun üzerine Peygamber bizim aramızda ayağa kalkıb şöyle buyurdu : «Kat'i olarak bildiniz ki ben sizin Allâh'a en takvâlınız, en sâdıkınız ve en hayırlınızım. Eğer yanımda kurbanım olmasaydı sizin ihrâmdan çıkışınız gibi ben de muhakkak ihrâmdan çıkacaktım. Hac aylarında umrenin cevâzı şimdi olduğu gibi ihrâma girerken de bana zâhir olsaydı kurban sevk etmezdim. Artık sizler ihrâmdan çıkınız». Bunun üzerine bizler ihrâmdan çıkıb Peygamber'i dinledik ve itâat ettik.

Atâ dedi ki : Câbir şöyle dedi : Akabinde Ali, Yemen'deki vazîfesinden geldi. Rasûlullah ona : «Ne ile ihrâm ettin?» diye sordu. Ali : **Pey-**

gamber'in ihrâma girdiği gibi ihrâmlandım dedi[37]. Rasûlullah ona: «Öyle ise sen hedy sevk et ve ihrâmlı olarak kal» buyurdu. Ali de hac için hedy sevk etti. Surâkatu'bnu Mâlik ibn Cu'şum: Yâ Rasûlallah! Ḥac aylarında umrenin cevâzı bu yılımıza mı mahsûsdur, yoksa ebedî midir? diye sordu. Rasûlullah da: «Ebedîdir» buyurdu.

١٤٢ – (...) حدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنه . قَالَ: أَهْلَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ . فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ أَمَرَنَا أَنْ نَحِلَّ وَنَجْعَلَهَا عُمْرَةً فَكَبُرَ ذٰلِكَ عَلَيْنَا . وَضَاقَتْ بِهِ صُدُورُنَا . فَبَلَغَ ذٰلِكَ النَّبِيَّ ﷺ . فَمَا نَدْرِي أَشَيْءٌ بَلَغَهُ مِنَ السَّمَاءِ ، أَمْ شَيْءٌ مِنْ قِبَلِ النَّاسِ ! فَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ ! أَحِلُّوا . فَلَوْلَا الْهَدْيُ الَّذِي مَعِي ، فَعَلْتُ كَمَا فَعَلْتُمْ » قَالَ : فَأَحْلَلْنَا حَتَّىٰ وَطِئْنَا النِّسَاءَ . وَفَعَلْنَا مَا يَفْعَلُ الْحَلَالُ . حَتَّىٰ إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ ، وَجَعَلْنَا مَكَّةَ بِظَهْرٍ ، أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ .

142 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) ile beraber hac niyetiyle ihrâma girdik. Mekke'ye geldiğimiz vakıt ihrâmdan çıkmamızı ve niyetlenmiş bulunduğumuz haccı da umreye tahvîl etmemizi bize emretti. Hac aylarında umre ile emredilmesi bize, büyük ve ağır geldi. Bu sebeble göğüslerimiz daraldı. Derken bizim bu hâlimiz Peygamber'e ulaştı. Kendisine semâdan mı bir şey erişti yoksa insanlar tarafından mı bir şey ulaştı bilmiyoruz. Rasûlullah: «Ey insanlar! İhrâmdan çıkınız. Beraberimdeki kurban olmayaydı ben de sizin yaptığınız gibi yapardım» buyurdu. Câbir der ki: Bu sözler üzerine biz ihrâmdan çıktık hatta kadınlarla cinsî münâsebetde bulunduk. Yani ihrâmsız kimsenin yapacağı şeyleri biz de yaptık. Nihayet **terviye** günü olunca Mekke'yi, Mina'ya müteveccih olarak çıkışımız için bir zahr yapıb hac niyetiyle ihrâma girdik.

١٤٣ – (...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ . حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ نَافِعٍ . قَالَ : قَدِمْتُ مَكَّةَ مُتَمَتِّعًا بِعُمْرَةٍ . قَبْلَ التَّرْوِيَةِ بِأَرْبَعَةِ أَيَّامٍ . فَقَالَ النَّاسُ : تَصِيرُ حَجَّتُكَ الْآنَ مَكِّيَّةً . فَدَخَلْتُ عَلَىٰ

---

37. Ebû Mûsâ da Yemen'den gelişinde böyle cevab vermişti. Bu, başkalarını değil ancak Rasûlullah'ı her husûsda örnek edinmiş olan muslimanların ne güzel bir tutumudur. *Peygamber'in yaptığı gibi yaptım* demek, ne kadar sağlam ve ne kadar metîn bir dünyâ ve âhiret huccetidir. Allah şu satırların nâçiz yazarı Mehmed Sofuoğlu kulunu ve bu ölümsüz sözleri okuyan bütün muslimanları da yalnız *Muhammed*'ini taklîd eden bahtiyârlardan eylesin âmîn. (Ebû Mûsâ'nın ayni cevabı için bak: *Buhârî, hac, men ehelle fî zemeni'n-Nebiy ke-ihlâli'n-Nebiy; Muslim, hac, bâb fî neshi't-tehallul mine'l-ihrâm..*).

عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ فَاسْتَفْتَيْتُهُ. فَقَالَ عَطَاءٌ: حَدَّثَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيُّ رضي الله عنهما؛ أَنَّهُ حَجَّ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ سَاقَ الْهَدْيَ مَعَهُ. وَقَدْ أَهَلُّوا بِالْحَجِّ مُفْرَدًا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَحِلُّوا مِنْ إِحْرَامِكُمْ. فَطُوفُوا بِالْبَيْتِ وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. وَقَصِّرُوا. وَأَقِيمُوا حَلَالًا. حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ فَأَهِلُّوا بِالْحَجِّ. وَاجْعَلُوا الَّتِي قَدِمْتُمْ بِهَا مُتْعَةً». قَالُوا: كَيْفَ نَجْعَلُهَا مُتْعَةً وَقَدْ سَمَّيْنَا الْحَجَّ؟ قَالَ «افْعَلُوا مَا آمُرُكُمْ بِهِ. فَإِنِّي لَوْلَا أَنِّي سُقْتُ الْهَدْيَ، لَفَعَلْتُ مِثْلَ الَّذِي أَمَرْتُكُمْ بِهِ. وَلَكِنْ لَا يَحِلُّ مِنِّي حَرَامٌ. حَتَّى يَبْلُغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ» فَفَعَلُوا.

143 — ( ) .... : Mûsâ ibn Nâfi' tahdîs edib dedi ki :

Ben (bir haccımda) terviyeden dört gün önce umre niyetiyle mütemetti' olarak Mekke'ye geldim. Mekke'lilerden (isimlerini bilmediğim) birtakım insanlar bana :

— Şimdi senin haccın, Mekke'lilerin (az meşakkatli ve az sevâblı) haccına dönmüştür dediler. Ben de hemen Atâ ibn Ebî Rebâh'ın yanına gidib kendisinden bunun fetvâsını istedim. Atâ şöyle dedi :

— Bana Câbir ibn Abdillah el-Ensârî tahdîs etti ki, kendisi Rasûlullah (S) beraberinde Mekke'ye kurbanlıklar sevk ettiği yıl Rasûlullah ile beraber hac etti. Kendisi ile kurbanlarını (Mekke'ye) sevk eden sahâbîler (o yıl) **mufrid** olarak hacca niyet edib ihrâma girmişlerdi. Rasûlullah sahâbîlerine :

— (Haccınızı umreye çevirerek) Beyti tavaf ve Safâ ile Merve arasını sa'y ediniz, saçlarınızı kestiriniz. Bu amelleri yapıb ihrâmınızdan çıkınız. Sonra ihrâmsız olarak (Mekke'de) ikâmet ediniz. Nihayet **terviye** günü olduğunda hac niyetiyle (Mekke'de) ihrama giriniz. Ve kendisi ile Mekke'ye gelmiş olduğunuz evvelki **mufred** haccınızı **temettu'** haccı yapınız buyurdu. Sahâbîler :

— (Yâ Rasûlallah!) Biz ilk ihrâmda hac diye tesmiye ve tasrîh ettiğimiz halde, o haccımızı nasıl temettu' yaparız? demişlerdi. Rasûlullah :

— Siz benim emrettiğimi işleyiniz. Eğer kurban sevk etmemiş olaydım, ben de size emrettiğim gibi işlerdim. Lâkin şimdi kurbanım Mina'da kesilene kadar, ihrâmlıya harâm olan şeylerden hiç birisi bana halâl olmaz buyurdu. Bunun üzerine sahâbîler de Rasûlullah'ın emrettiği gibi yaptılar.

١٤٤ – (...) وحدثنا محمد بن معمر بن ربعي القيسي. حدثنا أبو هشام المغيرة بن سلمة المخزومي عن أبي عوانة، عن أبي بشر، عن عطاء بن أبي رباح، عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما. قال: قدمنا مع رسول الله ﷺ مهلين بالحج. فأمرنا رسول الله ﷺ أن نجعلها عمرة. ونحل. قال: وكان معه الهدي. فلم يستطع أن يجعلها عمرة.

144 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :

Biz hac niyetiyle ihrâma girmiş kimseler olarak Rasûlullah'la beraber Mekke'ye geldik. Rasûlullah, haccı umreye çevirmemizi ve ihrâmdan çıkmamızı bizlere emretti. Rasûlullah'ın beraberinde kurban bulunduğu için kendisi ihrâmlanmış olduğu haccını umreye tahvîl etmeğe muktedir olamadı.

(١٨) باب في المتعة بالحج والعمرة

١٤٥ – (١٢١٧) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قال ابن المثنى: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة قال: سمعت قتادة يحدث عن أبي نضرة قال: كان ابن عباس يأمر بالمتعة. وكان ابن الزبير ينهى عنها. قال: فذكرت ذلك لجابر بن عبد الله. فقال: على يدي دار الحديث. تمتعنا مع رسول الله ﷺ. فلما قام عمر قال: إن الله كان يحل لرسوله ما شاء بما شاء. وإن القرآن قد نزل منازله. فأتموا الحج والعمرة لله. كما أمركم الله. وأبتوا نكاح هذه النساء. فلن أوتى برجل نكح امرأة إلى أجل، إلا رجمته بالحجارة.

(...) وحدثنيه زهير بن حرب. حدثنا عفان. حدثنا همام. حدثنا قتادة، بهذا الإسناد. وقال في الحديث: فافصلوا حجكم من عمرتكم. فإنه أتم لحجكم. وأتم لعمرتكم.

(18) HAC VE UMREDEKİ MUT'A (yani temettu') HAKKINDA BÂB

145 — (1217) .... : Ebu'n-Nadre şöyle dedi :

İbn Abbâs mut'a ile emreder, İbn Zubeyr de mut'adan nehy ederdi. Ben de bunu Câbir ibn Abdillah'a zikrettim. O şöyle dedi : Bu hadîs benim elimde deverân eder. Biz Rasûlullah (R) ın maiyyetinde temettu' ettik. Umer, hilâfet makamına geçib ummetin işini üzerine alınca : Şüphesiz ki Allah, Rasûlu için dilediğini, dilediği şekilde halâl kılar idi. Ve yine şüphesiz ki Kur'ân, nâzil olduğu konularda nâzil olmuştur (yani artık vahiy tamâm olub kesilmiştir). Binaenaleyh sizler artık Allâh'ın size

emrettiği gibi : **«Haccı da umreyi de Allah için tam yapın...»** (el-Bakara: 196). Ve bir de şu kadınların nikâhını (kesinleştirilmemiş olarak değil) kat'î ve kesin yapınız [38]. Muvakkat müddetle bir kadını nikâh etmiş bir erkek getirilirse onu muhakkak taşlarla recmederim dedi.

( ) .... : Bu hadîsi Katâde bu isnadla rivâyet etmiştir. Bu hadîsde Umer : Haccınızı, umrenizden ayırınız. Çünkü bu, haccınız için daha tamamlayıcı, umreniz için de daha tamamlayıcıdır demiştir.

١٤٦ – (١٢١٦) وحدّثنا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ. قَالَ خَلَفٌ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ أَيُّوبَ قَالَ: سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنه. قَالَ: قَدِمْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَنَحْنُ نَقُولُ: لَبَّيْكَ! بِالْحَجِّ. فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً

146 — (1216) .... : Eyyûb dedi ki : Ben Mucâhid'den işittim, kendisi Câbir ibn Abdillah'dan hadîs rivâyet ediyordu. Câbir şöyle demiştir : Biz, Rasûlullah (S) ile beraber hac niyetiyle LEBBEYK ALLÂHUMME LEBBEYK.. diye diye Mekke'ye geldik. Rasûlullah bu haccı, umreye çevirmemizi bize emretti.

(١٩) باب حجة النبي صلى الله عليه وسلم

١٤٧ – (١٢١٨) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ حَاتِمٍ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ إِسْمَاعِيلَ الْمَدَنِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ أَبِيهِ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ. فَسَأَلَ عَنِ الْقَوْمِ حَتَّى انْتَهَى إِلَيَّ. فَقُلْتُ: أَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ حُسَيْنٍ. فَأَهْوَى بِيَدِهِ إِلَى رَأْسِي فَنَزَعَ زِرِّي الْأَعْلَى. ثُمَّ نَزَعَ زِرِّي الْأَسْفَلَ. ثُمَّ وَضَعَ كَفَّهُ بَيْنَ ثَدْيَيَّ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ غُلَامٌ شَابٌّ. فَقَالَ: مَرْحَبًا بِكَ. يَا ابْنَ أَخِي! سَلْ عَمَّا شِئْتَ. فَسَأَلْتُهُ. وَهُوَ أَعْمَى. وَحَضَرَ وَقْتُ الصَّلَاةِ. فَقَامَ فِي نِسَاجَةٍ مُلْتَحِفًا بِهَا. كُلَّمَا وَضَعَهَا عَلَى مَنْكِبِهِ رَجَعَ طَرَفَاهَا إِلَيْهِ مِنْ صِغَرِهَا. وَرِدَاؤُهُ إِلَى جَنْبِهِ، عَلَى الْمِشْجَبِ. فَصَلَّى بِنَا. فَقُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ بِيَدِهِ فَعَقَدَ تِسْعًا

38. Yani nikâh husûsunda işi kat'î yapınız. Nikâhı, muvakkat bir müddetle menfaatlanma metâı kılmak sûretiyle kesinleşmemiş bir halde bırakmayın.

İmâm Nevevî şöyle dedi : «Nikâh mut'ası sözüne gelince bu, kadının bir müddete kadar muvakkaten nikâh edilmesidir. Bu, İslâm'ın evvelinde mubâh idi. Sonra Hayber gününde kaldırıldı. Sonra Mekke fethi günü (tekrar) mubâh kılındı. Sonra fetih günlerinde nesh edildi. Artık mut'a nikâhının harâmlığı kıyâmet gününe kadar bâkîdir. Bu çeşit nikâh hususunda ilk asırda bir ihtilâf olmuştu. Sonra bu ihtilâf kalkmış ve bunun tahrîmi üzerinde âlimler ittifak etmişlerdir» (*Şerhu'n-Nevevî* VIII, 169-170).

فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَكَثَ تِسْعَ سِنِينَ لَمْ يَحُجَّ . ثُمَّ أَذَّنَ فِي النَّاسِ فِي الْعَاشِرَةِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حَاجٌّ . فَقَدِمَ الْمَدِينَةَ بَشَرٌ كَثِيرٌ . كُلُّهُمْ يَلْتَمِسُ أَنْ يَأْتَمَّ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ . وَيَعْمَلَ مِثْلَ عَمَلِهِ . فَخَرَجْنَا مَعَهُ حَتَّىٰ أَتَيْنَا ذَا الْحُلَيْفَةِ . فَوَلَدَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ عُمَيْسٍ مُحَمَّدَ بْنَ أَبِي بَكْرٍ . فَأَرْسَلَتْ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ : كَيْفَ أَصْنَعُ ؟ قَالَ « اغْتَسِلِي . وَاسْتَثْفِرِي بِثَوْبٍ وَأَحْرِمِي » فَصَلَّىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الْمَسْجِدِ . ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ . حَتَّىٰ إِذَا اسْتَوَتْ بِهِ نَاقَتُهُ عَلَى الْبَيْدَاءِ . نَظَرْتُ إِلَىٰ مَدِّ بَصَرِي بَيْنَ يَدَيْهِ . مِنْ رَاكِبٍ وَمَاشٍ . وَعَنْ يَمِينِهِ مِثْلَ ذَٰلِكَ . وَعَنْ يَسَارِهِ مِثْلَ ذَٰلِكَ . وَمِنْ خَلْفِهِ مِثْلَ ذَٰلِكَ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَظْهُرِنَا . وَعَلَيْهِ يَنْزِلُ الْقُرْآنُ . وَهُوَ يَعْرِفُ تَأْوِيلَهُ . وَمَا عَمِلَ بِهِ مِنْ شَيْءٍ عَمِلْنَا بِهِ . فَأَهَلَّ بِالتَّوْحِيدِ « لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ ! لَبَّيْكَ . لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ . إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ . وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ » . وَأَهَلَّ النَّاسُ بِهَٰذَا الَّذِي يُهِلُّونَ بِهِ . فَلَمْ يَرُدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَيْهِمْ شَيْئًا مِنْهُ . وَلَزِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ تَلْبِيَتَهُ . قَالَ جَابِرٌ رضي الله عنه : لَسْنَا نَنْوِي إِلَّا الْحَجَّ . لَسْنَا نَعْرِفُ الْعُمْرَةَ . حَتَّىٰ إِذَا أَتَيْنَا الْبَيْتَ مَعَهُ ، اسْتَلَمَ الرُّكْنَ فَرَمَلَ ثَلَاثًا وَمَشَىٰ أَرْبَعًا . ثُمَّ نَفَذَ إِلَىٰ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ . فَقَرَأَ : ﴿وَاتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى﴾ [٢/ البقرة/ الآية ١٢٥] فَجَعَلَ الْمَقَامَ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْبَيْتِ . فَكَانَ أَبِي

يَقُولُ (وَلَا أَعْلَمُهُ ذَكَرَهُ إِلَّا عَنِ النَّبِيِّ ﷺ) : كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ ، وَقُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ ثُمَّ رَجَعَ إِلَى الرُّكْنِ فَاسْتَلَمَهُ . ثُمَّ خَرَجَ مِنَ الْبَابِ إِلَى الصَّفَا . فَلَمَّا دَنَا مِنَ الصَّفَا قَرَأَ ﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللهِ﴾ [٢/ البقرة/ الآية ١٥٨] « أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللهُ بِهِ » فَبَدَأَ بِالصَّفَا . فَرَقِيَ عَلَيْهِ حَتَّىٰ رَأَى الْبَيْتَ فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ . فَوَحَّدَ اللهَ ، وَكَبَّرَهُ . وَقَالَ « لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ . لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ . أَنْجَزَ وَعْدَهُ . وَنَصَرَ عَبْدَهُ . وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ » ثُمَّ دَعَا بَيْنَ ذَٰلِكَ . قَالَ مِثْلَ هَٰذَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ نَزَلَ إِلَى الْمَرْوَةِ . حَتَّىٰ إِذَا انْصَبَّتْ قَدَمَاهُ فِي بَطْنِ الْوَادِي سَعَىٰ . حَتَّىٰ إِذَا صَعِدَتَا مَشَىٰ . حَتَّىٰ أَتَى الْمَرْوَةَ . فَفَعَلَ عَلَى الْمَرْوَةِ كَمَا فَعَلَ عَلَى الصَّفَا . حَتَّىٰ إِذَا كَانَ آخِرُ طَوَافِهِ عَلَى الْمَرْوَةِ فَقَالَ « لَوْ أَنِّي اسْتَقْبَلْتُ مِنْ أَمْرِي مَا اسْتَدْبَرْتُ لَمْ أَسُقِ الْهَدْيَ . وَجَعَلْتُهَا عُمْرَةً . فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ لَيْسَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيَحِلَّ . وَلْيَجْعَلْهَا

عُمْرَةً » . فَقَامَ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ فَقَالَ: يَارَسُولَ اللهِ ! أَلِعَامِنَا هَٰذَا أَمْ لِأَبَدٍ ؟ فَشَبَّكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَصَابِعَهُ وَاحِدَةً فِي الْأُخْرَىٰ . وَقَالَ « دَخَلَتِ الْعُمْرَةُ فِي الْحَجِّ » مَرَّتَيْنِ « لَا بَلْ لِأَبَدِ أَبَدٍ » وَقَدِمَ عَلِيٌّ مِنَ الْيَمَنِ بِبُدْنِ النَّبِيِّ ﷺ . فَوَجَدَ فَاطِمَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا مِمَّنْ حَلَّ . وَلَبِسَتْ ثِيَابًا صَبِيغًا . وَاكْتَحَلَتْ . فَأَنْكَرَ ذَٰلِكَ عَلَيْهَا . فَقَالَتْ : إِنَّ أَبِي أَمَرَنِي بِهَٰذَا . قَالَ : فَكَانَ عَلِيٌّ يَقُولُ، بِالْعِرَاقِ : فَذَهَبْتُ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُحَرِّشًا عَلَىٰ فَاطِمَةَ . لِلَّذِي صَنَعَتْ . مُسْتَفْتِيًا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فِيمَا ذَكَرَتْ عَنْهُ فَأَخْبَرْتُهُ أَنِّي أَنْكَرْتُ ذَٰلِكَ عَلَيْهَا فَقَالَ « صَدَقَتْ صَدَقَتْ مَاذَا قُلْتَ حِينَ فَرَضْتَ الْحَجَّ ؟ » قَالَ قُلْتُ : اللَّهُمَّ ! إِنِّي أُهِلُّ بِمَا أَهَلَّ بِهِ رَسُولُكَ. قَالَ « فَإِنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ فَلَا تَحِلُّ » قَالَ : فَكَانَ جَمَاعَةُ الْهَدْيِ الَّذِي قَدِمَ بِهِ عَلِيٌّ مِنَ الْيَمَنِ وَالَّذِي أَتَىٰ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ مِائَةً .قَالَ: فَحَلَّ النَّاسُ كُلُّهُمْ وَقَصَّرُوا. إِلَّا النَّبِيَّ ﷺ وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ تَوَجَّهُوا إِلَىٰ مِنًى . فَأَهَلُّوا بِالْحَجِّ. وَرَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَصَلَّىٰ بِهَا الظُّهْرَ وَالْعَصْرَ وَالْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ وَالْفَجْرَ . ثُمَّ مَكَثَ قَلِيلًا حَتَّىٰ طَلَعَتِ الشَّمْسُ . وَأَمَرَ بِقُبَّةٍ مِنْ شَعَرٍ تُضْرَبُ لَهُ بِنَمِرَةَ . فَسَارَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَا تَشُكُّ قُرَيْشٌ إِلَّا أَنَّهُ وَاقِفٌ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ . كَمَا كَانَتْ قُرَيْشٌ تَصْنَعُ فِي الْجَاهِلِيَّةِ . فَأَجَازَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّىٰ أَتَىٰ عَرَفَةَ . فَوَجَدَ الْقُبَّةَ قَدْ ضُرِبَتْ لَهُ بِنَمِرَةَ . فَنَزَلَ بِهَا . حَتَّىٰ إِذَا زَاغَتِ الشَّمْسُ أَمَرَ بِالْقَصْوَاءِ . فَرُحِلَتْ لَهُ . فَأَتَىٰ بَطْنَ الْوَادِي . فَخَطَبَ النَّاسَ وَقَالَ « إِنَّ دِمَاءَكُمْ وَأَمْوَالَكُمْ حَرَامٌ عَلَيْكُمْ . كَحُرْمَةِ يَوْمِكُمْ هَٰذَا ، فِي شَهْرِكُمْ هَٰذَا . فِي بَلَدِكُمْ هَٰذَا . أَلَا كُلُّ شَيْءٍ مِنْ أَمْرِ الْجَاهِلِيَّةِ تَحْتَ قَدَمَيَّ مَوْضُوعٌ . وَدِمَاءُ الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعَةٌ . وَإِنَّ أَوَّلَ دَمٍ أَضَعُ مِنْ دِمَائِنَا دَمُ ابْنِ رَبِيعَةَ بْنِ الْحَارِثِ . كَانَ مُسْتَرْضِعًا فِي بَنِي سَعْدٍ فَقَتَلَتْهُ هُذَيْلٌ . وَرِبَا الْجَاهِلِيَّةِ مَوْضُوعٌ . وَأَوَّلُ رِبًا أَضَعُ رِبَانَا . رِبَا عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ . فَإِنَّهُ مَوْضُوعٌ كُلُّهُ . فَاتَّقُوا اللهَ فِي النِّسَاءِ . فَإِنَّكُمْ أَخَذْتُمُوهُنَّ بِأَمَانِ اللهِ . وَاسْتَحْلَلْتُمْ فُرُوجَهُنَّ بِكَلِمَةِ اللهِ

وَلَكُمْ عَلَيْهِنَّ أَنْ لَا يُوطِئْنَ فُرُشَكُمْ أَحَدًا تَكْرَهُونَهُ . فَإِنْ فَعَلْنَ ذَٰلِكَ فَاضْرِبُوهُنَّ ضَرْبًا غَيْرَ
مُبَرِّحٍ . وَلَهُنَّ عَلَيْكُمْ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ . وَقَدْ تَرَكْتُ فِيكُمْ مَا لَنْ تَضِلُّوا بَعْدَهُ
إِنِ اعْتَصَمْتُمْ بِهِ . كِتَابَ اللهِ . وَأَنْتُمْ تُسْأَلُونَ عَنِّي . فَمَا أَنْتُمْ قَائِلُونَ ؟ » قَالُوا : نَشْهَدُ أَنَّكَ قَدْ
بَلَّغْتَ وَأَدَّيْتَ وَنَصَحْتَ . فَقَالَ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ ، يَرْفَعُهَا إِلَى السَّمَاءِ وَيَنْكُتُهَا إِلَى النَّاسِ « اللَّهُمَّ ! اشْهَدْ .
اللَّهُمَّ ! اشْهَدْ » ثَلَاثَ مَرَّاتٍ . ثُمَّ أَذَّنَ . ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الظُّهْرَ . ثُمَّ أَقَامَ فَصَلَّى الْعَصْرَ . وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا .
ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . حَتَّىٰ أَتَى الْمَوْقِفَ . فَجَعَلَ بَطْنَ نَاقَتِهِ الْقَصْوَاءِ إِلَى الصَّخَرَاتِ . وَجَعَلَ حَبْلَ
الْمُشَاةِ بَيْنَ يَدَيْهِ . وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ . فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّىٰ غَرَبَتِ الشَّمْسُ . وَذَهَبَتِ الصُّفْرَةُ قَلِيلًا
حَتَّىٰ غَابَ الْقُرْصُ . وَأَرْدَفَ أُسَامَةَ خَلْفَهُ . وَدَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَدْ شَنَقَ لِلْقَصْوَاءِ الزِّمَامَ .
حَتَّىٰ إِنَّ رَأْسَهَا لَيُصِيبُ مَوْرِكَ رَحْلِهِ . وَيَقُولُ بِيَدِهِ الْيُمْنَىٰ « أَيُّهَا النَّاسُ ! السَّكِينَةَ السَّكِينَةَ »
كُلَّمَا أَتَىٰ حَبْلًا مِنَ الْحِبَالِ أَرْخَىٰ لَهَا قَلِيلًا . حَتَّىٰ تَصْعَدَ . حَتَّىٰ أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ . فَصَلَّىٰ بِهَا الْمَغْرِبَ
وَالْعِشَاءَ بِأَذَانٍ وَاحِدٍ وَإِقَامَتَيْنِ . وَلَمْ يُسَبِّحْ بَيْنَهُمَا شَيْئًا . ثُمَّ اضْطَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّىٰ طَلَعَ الْفَجْرُ . وَصَلَّى
الْفَجْرَ ، حِينَ تَبَيَّنَ لَهُ الصُّبْحُ ، بِأَذَانٍ وَإِقَامَةٍ . ثُمَّ رَكِبَ الْقَصْوَاءَ . حَتَّىٰ أَتَى الْمَشْعَرَ الْحَرَامَ . فَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ .
فَدَعَاهُ وَكَبَّرَهُ وَهَلَّلَهُ وَوَحَّدَهُ . فَلَمْ يَزَلْ وَاقِفًا حَتَّىٰ أَسْفَرَ جِدًّا . فَدَفَعَ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ .
وَأَرْدَفَ الْفَضْلَ بْنَ عَبَّاسٍ . وَكَانَ رَجُلًا حَسَنَ الشَّعْرِ أَبْيَضَ وَسِيمًا . فَلَمَّا دَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَرَّتْ بِهِ
ظُعُنٌ يَجْرِينَ . فَطَفِقَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهِنَّ . فَوَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ عَلَىٰ وَجْهِ الْفَضْلِ . فَحَوَّلَ الْفَضْلُ
وَجْهَهُ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ . فَحَوَّلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ عَلَىٰ وَجْهِ الْفَضْلِ . يَصْرِفُ
وَجْهَهُ مِنَ الشِّقِّ الْآخَرِ يَنْظُرُ . حَتَّىٰ أَتَىٰ بَطْنَ مُحَسِّرٍ . فَحَرَّكَ قَلِيلًا . ثُمَّ سَلَكَ الطَّرِيقَ الْوُسْطَىٰ
الَّتِي تَخْرُجُ عَلَى الْجَمْرَةِ الْكُبْرَىٰ . حَتَّىٰ أَتَى الْجَمْرَةَ الَّتِي عِنْدَ الشَّجَرَةِ . فَرَمَاهَا بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ . يُكَبِّرُ
مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ مِنْهَا . حَصَى الْخَذْفِ . رَمَىٰ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي . ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْمَنْحَرِ . فَنَحَرَ ثَلَاثًا
وَسِتِّينَ بِيَدِهِ . ثُمَّ أَعْطَىٰ عَلِيًّا . فَنَحَرَ مَا غَبَرَ . وَأَشْرَكَهُ فِي هَدْيِهِ . ثُمَّ أَمَرَ مِنْ كُلِّ بَدَنَةٍ بِبَضْعَةٍ .
فَجُعِلَتْ فِي قِدْرٍ . فَطُبِخَتْ . فَأَكَلَا مِنْ لَحْمِهَا وَشَرِبَا مِنْ مَرَقِهَا . ثُمَّ رَكِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَفَاضَ
إِلَى الْبَيْتِ . فَصَلَّىٰ بِمَكَّةَ الظُّهْرَ . فَأَتَىٰ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ يَسْقُونَ عَلَىٰ زَمْزَمَ . فَقَالَ « انْزِعُوا .
بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ! فَلَوْلَا أَنْ يَغْلِبَكُمُ النَّاسُ عَلَىٰ سِقَايَتِكُمْ لَنَزَعْتُ مَعَكُمْ » فَنَاوَلُوهُ دَلْوًا
فَشَرِبَ مِنْهُ

(19) PEYGAMBER (S) İN HACCI BÂBI

147 — (1218) .... : Muhammed ibn Ali (ibn Huseyn ibn Ali ibn Ebî Tâlib) el-Hâşimî şöyle dedi : Câbir ibn Abdillah'ın yanına girdik. O, yanına giren topluluğu (n her ferdine kim olduğunu) sordu. Nihayet soru bana ulaştı. Ben, Muhammed ibn Ali ibn Huseyn'im diye kendimi takdîm ettim. Bunun üzerine elini başıma uzattı sonra en yukardaki gömlek düğmemi çözdü. Sonra en aşağıdaki düğmemi çıkardı. Daha sonra elini memelerimin arasına koydu. Ben o vakıt genç bir oğlandım. Bana : Merhaba ey kardeşimin oğlu! İstediğinden sor dedi. Ben de ondan sordum. Kendisi a'mâ halde idi. Namaz vaktı gelmişti. Dokunmuş bir örtü içinde ona bürünerek kalktı. Onu omuzuna her koyuşunda örtü küçük olduğundan dolayı iki tarafı kendine dönüyordu. Ridâsı yanıbaşındaki çatal ayaklı askı üzerinde bulunuyordu. Bize namaz kıldırdı. Akabinde : Bana Rasûlullah (S) ın haccından haber ver dedim. Eli ile işâret ederek dakuz defa bağladıktan sonra şöyle dedi : Rasûlullah (S) hac etmeden dokuz sene bekledi. Sonra onuncu senede «Rasûlullah hac edecektir» diye halk arasında i'lân ettirdi. Bu i'lânı müteakib Medîne'ye pek çok insan geldi. Hepsi de Rasûlullah'ı imâm edinmek ve onun ameli gibi amel etmek arzu ediyordu. Nihayet, onunla beraber yola çıktık. Zu'l-huleyfe'ye geldik. Burada Esmâ Bintu Umeys, Muhammed ibn Ebî Bekr'i doğurdu. Rasûlullah'a haber salarak nasıl hareket edeceğini sordu. Rasûlullah : «Yıkan, bir bez tutun ve ihrâma gir» diye emir buyurdu. Rasûlullah (Zu'l-huleyfe) mescidinde namaz kıldırdı. Sonra Kasvâ'ya bindi. Nâkası onu Beydâ üzerine doğrulttuğunda ben onun önünde gidiyordum. Gözümün yetiştiği kadar uzaklara baktım [39]. (Sanki) o geniş sâha atlı, yaya bir insan ormanı olmuştu. Mevkibin sağına, soluna, arkasına da geçib ayrı ayrı baktım. Her tarafta bir insan selinin dalga dalga akıb gittiğini gördüm. Rasûlullah aramızda gidiyor, zaman zaman ona Kur'ân nâzil oluyor ve o da onun te'vîlini biliyordu. O her ne yaparsa biz de onu yapıyorduk. Rasûlullah:

«LEBBEYK ALLÂHUMME! LEBBEYK.
LEBBEYK LÂ ŞERÎKE LEKE LEBBEYK.
İNNE'L-HAMDE VE'N-Nİ'METE LEK.
VE'L-MULKE LÂ ŞERÎKE LEK.

= Yâ Rab! Da'vetine sözümle, özümle tekrar tekrar icâbet ettim, böylece emrine boyun eydim. Allah'ım! Da'vetine icâbet borcumdur. Senin saltanatında eşin ve ortağın yoktur. Allah'ım! Bütün varlığımla sana yöneldim. Şüphesiz hamd sana mahsûsdur, ni'met senindir, mülk senindir, bütün bunlarda senin şerîkin yoktur» tevhîd sözlerini yüksek sesle söyledi.

---

39. Câbir bu hac esnasında Peygamber'in devesini yediyordu. Onun için Câbir, bu haccın tafsîlatını en iyi bilen bir sahâbîdir.

İnsanlar da, öteden beri söyleye geldikleri işte bu telbiyeyi yüksek sesle tekrarladılar. Rasûlullah onlara bundan hiç bir şeyi red etmedi. Rasûlullah telbiyesine devam etti.

Câbir dedi ki : Biz hacdan başka bir şeye niyet etmiyorduk. Çünkü hac aylarında, hacla birlikde umreyi tanımıyorduk. Nihayet onunla birlikte Beyte geldik. O, Haceru Esved'i isti'lâm etti. Üç defa koşar adımlarla dört defa da mu'tad yürüyüşle tavâf yaptı. Sonra kalabalık içinden geçerek **Makamu İbrahîm'e** ulaştı ve hemen : «... VE'TTAHİZÛ MİN MAKAMİ İBRAHÎME MUSALLÂ : **Siz de İbrahîm'in makamından bir namazgâh edinin»** (el-Bakara : 125) âyetini okudu. Makamı, kendisi ile Beyt arasına alarak iki rek'at namaz kıldı. Birinci rek'atda Fâtiha'dan sonra KUL HUVA'LLÂHU EHAD, ikinci rek'atda Fâtiha'dan sonra KUL YÂ EYYUHE'L-KÂFİRÛN sûrelerini okudu. (Râvî Ca'fer ibn Muhammed : Câbir'in bunu kendiliğinden değil, bizzât Peygamber'den duyarak söylediğini biliyorum dedi). Sonra tekrar Haceru Esved'e döndü ve onu isti'lâm etti. Sonra (Safâ kapısından) Safâ'ya doğru çıktı. Safâ'ya yaklaşınca : «İNNE'S-SAFÂ VE'L-MERVETE MİN ŞEÂİRİ'LLÂH... : **Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir**[40]...» (el-Bakara : 158) âyetini okuyub «Allah'ın başladığı ile başlıyorum» dedi ve Safâ'dan başladı. Tâ Beyti görünceye kadar Safâ üzerinde yükseldi, kıbleye döndü. Muteâkiben şu sözlerle Allâh'ı tevhîd ve tekbîr etti :

LÂ İLÂHE İLLA'LLÂHU VAHDEHU LÂ ŞERÎKE LEH.
LEHU'L-MULKU VE LEHU'L-HAMDU VE HUVE ALÂ KULLİ ŞEY'İN KADİR.
LÂ İLÂHE İLL'LLÂHU VAHDEHU VE ENCEZE VA'DEHU VE NASARA ABDEHU VE HEZEME'L-AHZÂBE VAHDEHU.

Sonra bu arada duâ etti. Bu sözleri üç defa söyledi. Daha sonra Merve'ye doğru indi. Ayakları vâdînin içine dökülünce koştu. Ayakları vâdînin içinden yukarıya çıkınca yürüdü, Merve'ye geldi. Merve üzerinde de, Safâ üzerinde yaptığı gibi yaptı. Nihayet tavâfının (sa'yının) sonu Merve üzerinde tamâm olduğu zaman : «Eğer ben işimden, sonra yapacağımı evvelden bilmiş olsaydım, kurbanlık sevk etmezdim. Haccımı da umre kılardım (yani eğer ben hac aylarında umrenin câiz olacağını önceden bilmiş olsaydım, kurbanlık sevk etmez, haccımı da umre kılardım). Sizlerden her kimin yanında kurbanı yoksa ihrâmdan çıksın, haccını da umre kılsın» dedi. Bunun üzerine Surâka ibn Mâlik ibn Cu'şum : Yâ Rasûlal-

---

40. «Şeâir, Allâh'a ibâdet etmeğe vesîle olan nişânelerdir».
«Onlar kendileri vesîlesiyle Allâh'a ibâdet edilen ve Allâh'a tahsîs ve izâfe olunmuş bulunan zâhir alâmetlerdir. Onlara olan hurmet ve ta'zîm Allâh'adır. Saysıgızlık yine Allâh'a karşıdır. Onlar mu'minlerin rûhlarına öyle rekz edilmişlerdir ki, kalblerini parçalamaktan başka bir sûretle oradan çıkarılamazlar...» (Şâh Veliyullâh Dehlevî, *Huccetu'llâhi'l-bâliğatu*).

lah! Yalnız bu yılımıza mahsûs mu yoksa ebedî olarak mı? diye sordu. Rasûlullah parmaklarını biribirine geçirerek iki kere: «Hayır ebedî olarak, ebedî olarak umre hacca dâhil olmuştur» buyurdu.

Ali, Yemen'den Peygamber'in develeri ile gelmişti. Fâtıma'yı ihrâmdan çıkanlar arasında, boyalı elbise giyinmiş ve gözlerine sürme çekmiş olarak buldu. Ali, Fâtıma'nın ihrâmdan çıkmış olmasını, Fâtıma'ya karşı ayıbladı. Fâtıma da, bunu bana babam emretti dedi.

Râvî der ki: Ali Irak'da şöyle anlatırdı: Yaptığı şeyden dolayı Fatıma'yı huzûrunda ayıblamak ve Peygamber'den naklettiği ihrâmdan çıkma emri husûsunda fetvâsını sormak için Rasûlullah'a gittim. Bunu Fâtıma'ya karşı inkâr ettiğimi kendisine haber verdim. Bunun üzerine Rasûlullah: «Fâtıma doğru söyledi, Fâtıma doğru söyledi. Sen haccı, niyetle kendine farz ettiğin zaman ne diyerek niyet ettin?» buyurdu. **Yâ Rab! Ben, senin Rasûlunun ihrâma girdiği gibi ihrâmlanmaya niyet ediyorum** dedim. «Benim yanımda kurban vardır (onun için ben ihrâmdan çıkmıyorum) binâen'aleyh sen de ihrâmdan çıkma» buyurdu.

Ali'nin Yemen'den getirdiği kurbanlarla Peygamber'in Medîne'den sevk ettiği kurbanların toplamı yüz (adet) oldu. Câbir devamla dedi ki: Peygamber ile yanında kurbanı bulunanlar müstesnâ, insanların hepsi ihrâmdan çıktılar ve saçlarını kısalttılar. Nihayet **terviye** günü olunca hacca niyetle ihrâma girib telbiye okuyarak Mina'ya yöneldiler. Rasûlallah da devesine binib hareket etti. Öğlen, ikindi, akşam, yatsı ve sabah namazlarını Mina'da kıldırdı. Sabah namazından sonra biraz daha eylendi. Nihâyet orada iken güneş doğdu. Sonra Nemire'de kendisi için kıldan bir çadır kurulmasını emretti. Muteâkiben Rasûlullah da hareket etti. Kureyş, kendisinin câhiliyet devrinde yapageldiği gibi Peygamber'in de, **Meş'aru'l-Harâm** yanında vakfe yapacağını (ileriye geçmiyeceğini) düşünüyordu. Fakat Rasûlullah Muzdelife'yi geçib Arafât'a geldi. Çadırını Nemire'de kurulmuş olarak buldu, oraya indi. Güneş batıya meyl edince Kasvâ'nın getirilmesini emretti. Kendisi için Kasvâ'nın üzerine semeri konuldu. Sonra Arafât vâdîsinin ortasına geldi. Orada insanlara hitab ederek şunları söyledi:

«Muhakkak ki kanlarınız ve mallarınız bu beldenizde, bu ayınızda, bu gününüzün hurmeti gibi sizlere harâmdır. Dikkat ediniz! Câhiliyyet işlerinden olan her şey ayaklarımın altındadır, lağv edilmiştir. Câhiliyyet devrinde güdülen kan da'vâları da kaldırılmıştır. Kan da'vâlarımızdan kaldırdığım ilk kan da'vâsı Rabîatu'bnu'l-Hâris oğlunun kan da'vâsıdır. O, Sa'd oğullarında çocuğu için süt anası aramakta iken Huzeyl onu katletmişti. Câhiliyyet ribâsı da kaldırılmıştır. Ribâlarımızdan ilk kaldırdığım ribâ da Abdulmuttalib oğlu Abbâs'ın ribâsıdır. O tamâmıyle lağv edilmiştir. Kadınlar hakkında Allâh'dan sakınınız! Çünkü sizler onları

Allâh'ın emânı ile aldınız ve ferclerini Allâh'ın kelimesiyle[41] halâl kıldınız. Sizin onlar üzerinde hakkınız, hoşlanmıyacağınız kimseleri döşeklerinize çiğnetmemeleridir. Eğer bunu yaparlarsa onları şiddetli olmayarak dövünüz. Onların sizin üzerinizdeki hakları da ma'rûf vechile rızıklandırılmaları ve giydirilmeleridir. Ben size öyle bir şey bıraktım ki eğer ona sıkı tutunursanız ondan sonra asla dalâlete düşmezsiniz. O, Allâh'ın Kitâbıdır. Sizler benden sorulacaksınız. O zaman ne diyeceksiniz?» Senin teblîğ ettiğine, vazîfeyi îfâ ettiğine ve nasîhat eylediğine kat'iyetle şehâdet ederiz dediler. Bunun üzerine Rasûlullâh şahâdet parmağını semâya kaldırıb insanlara işâret ederek üç defa: «Yâ Rab! Şâhid ol, yâ Rab! Şâhid ol» dedi. Sonra ezân okuttu, sonra ikamet ettirdi ve öğlen namazını kıldırdı. Sonra yine ikamet ettirdi ikindi namazını kıldı. Bu iki farz arasında başka namaz kılmadı. Sonra Rasûlullah devesine bindi vakfe yerine geldi. Dişi devesi Kasvâ'nın karnına kaya parçaları değmeğe başlayıncaya kadar tepenin eteğine yanaştı. Yayalar topluluğunu önüne aldı ve kıbleye döndü. Sonra güneş batıncaya kadar vakfe yapmakda devam etti. Sarılık biraz gidib kurs kaybolunca Rasûlullah, Usâme'yi terkisine bindirdi ve yavaş yavaş hareket etti. Kasvâ'nın dizginini hayvanın başı semerin mevrikine isâbet edecek kadar kasmış olduğu halde sağ eliyle işâret ederek: «Ey insanlar! Sekînetle, sekînetle» diyordu. Kum tepeciklerinden her birine uğradıkca oraya çıkması için Kasvâ'nın dizginini biraz gevşetirdi. Nihayet Muzdelife'ye geldi. Orada akşam ile yatsıyı birtek ezân ve iki kametle kıldırdı. Aralarında hiçbir râtibe de kılmadı. Sonra Rasûlullah fecr vaktı oluncaya kadar yattı. Sabah belli olunca bir ezân, bir ikametle sabah namazını kıldırdı. Sonra Kasvâ'ya bindi. Meş'aru'l-Harem'e kadar geldi, kıbleye döndü. Allâh'a duâ etti, tekbîr getirdi, tehlîl getirdi ve tevhîd okudu. Ortalık tamâmıyle ağarıncaya kadar vakfe yaptı. Sonra güneş doğmadan önce Muzdelife'den hareket etti. Fadl ibn

---

41. Bunun ma'nâsı:

a. *«Ya iylikle tutmak, ya güzellikle salmakdır..»* (el-Bakara: 229),

b. Tevhîd kelimesi LÂ İLÂHE İLL'ALLÂH MUHAMMED RASÛLULLÂH'dır. Çünkü muslime bir kadın gayr-i muslim erkeğe halâl olmaz.

c. *«Kadınlardan hoşunuza gideni nikâhla alınız..»* (en-Nisâ: 3) âyetidir. Bu üçüncüsü en uygun vecihdir.

Kaldırılan ilk kan davâsı peygamberin amcası oğlu Rabia ibn Hâris'in kan davâsıdır. Bu zat oğlu için sütanası aramak üzere Benû Sa'd kabîlesine gittiğinde Huzeyl onu öldürmüştü. Arab töresince Abdulmuttalib oğulları, Huzeyl halkına bu kanın davâsını güdüyor ve intikam almak istiyorlardı. İşte Peygamber bu hutbesinde Rabîa'nın kanının heder olduğunu, artık islâmda kan davâsı güdülmiyeceğini ilân ediyordu.

Ribâ meselesine gelince, Câhiliyet zamanında Kureyş zenginleri birer banker idiler. Her birisinin kendine mahsûs tefecilik sistemi vardı. Bir iki sene içinde ribâ kazancını sermâye derecesine yükselten ağır borc alma şartları hüküm sürüyordu. Bu fâiz evlerinden biri Peygamberin amcası Abbâs'ın evi idi. İşte Peygamber en yüksek bir insâf ve adâlet örneği olarak koyduğu yasağı ilk önce kendi hânedânı üzerinde tatbîk ediyordu.

Abbâs'ı terkisine bindirdi. Fadl, güzel saçlı, beyaz sîmalı güzel bir gençdi. Rasûlullah deve üzerinde giderken kendisine binekli kadın hacılar rastladılar. Fadl kadınlara bakmaya başladı. Bunun üzerine Rasûlullah elini Fadl'ın yüzüne koydu. Fadl da yüzünü diğer tarafa çevirib bakmaya devam etti. Bu sefer Rasûlullah elini diğer tarafdan Fadl'ın yüzüne koyub onun yüzünü baktığı taraftan çeviriyordu. Nihâyet Muhassir vâdîsinin ortasına geldi. Burada bineğini biraz hareket ettirib sür'atlendirdi. Sonra büyük cemreye çıkan orta yola girdi. Sonunda ağacın yanındaki cemreye (cemretu'l-Akabe'ye) geldi. Ona yedi küçük taş attı. Attığı herbir taşla birlikte tekbîr getiriyordu. Rasûlullah bu çakılları vâdînin içinden iki parmağı ile atıyordu. Sonra kurban kesme yerine gitti. Kurban edilmek üzere hazırlanan yüz deveden altmış üç tânesini kendi eliyle kesti. Sonra (bıçağı) Ali'ye verdi. O da geri kalan (otuz yedi) deveyi boğazladı. Ali'yi kendi kurbanında ortak etmişti. Sonra her bir deveden bir parça et alınıb pişirilmesini emretti. Onlar bir tencereye konuldu ve pişirildi. Rasûlullah ile Ali onların etlerinden yediler ve suyundan da içtiler. Sonra Rasûlullah devesine binerek Mekke'ye geldi ve Beyti ifâza tavafı yaptı. Mekke'de öğlen namazını kıldırdı **Zemzem** suyu dağıtan Muttalib oğullarına geldi ve: «Sulayınız ey Muttalib oğulları! İnsanların (hac mensekinden sanarak) sizleri sulamanızda galebe etmelerinden korkmasaydım sizinle beraber ben de su çekerdim» buyurdu. Ona bir kova uzattılar, o da kovadan içti [42].

١٤٨ — (...) وحدثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنِي أَبِي .
قَالَ : أَتَيْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ فَسَأَلْتُهُ عَنْ حَجَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ حَاتِمِ
ابْنِ إِسْمَاعِيلَ . وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ : وَكَانَتِ الْعَرَبُ يَدْفَعُ بِهِمْ أَبُو سَيَّارَةَ عَلَى حِمَارٍ عُرْيٍ . فَلَمَّا أَجَازَ
رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ بِالْمَشْعَرِ الْحَرَامِ . لَمْ تَشُكَّ قُرَيْشٌ أَنَّهُ سَيَقْتَصِرُ عَلَيْهِ . وَيَكُونُ مَنْزِلُهُ
ثَمَّ . فَأَجَازَ وَلَمْ يَعْرِضْ لَهُ . حَتَّى أَتَى عَرَفَاتٍ فَنَزَلَ .

148 — ( ) .... : Yine Ca'fer ibn Muhammed, babası Muhammed ibn Ali (ibn Huseyn ibn Ali bin Ebî Tâlib) el-Hâşimî'nin: Câbir ibn Abdillah'a geldim ve kendisinden Rasûlullah (S) ın (Vedâ) haccını sordum dediğini tahdîs etmiş ve hadîsin tamâmını bundan önceki hadîs tarzında sevk etmiştir. Bu hadîsde şu ziyâde vardır: Câhiliyet devrinde Arab'ları

---

42. Vedâ haccına dâir rivâyetlerin en cemiyetlisi Muslim'in Câbir'den yaptığı bu uzun hadîsdir. Câbir bu hac sırasında Peygamber'in devesini yediyordu. Bu sebeble Vedâ haccını en iyi bilen bir sahâbîdir.

Buhârî de bu vak'ayı hac ve Vedâ haccı kitablarında başka başka sahâbîlerden parça parça değişik şekillerde tahrîc etmiştir.

Mina'dan Muzdelife'ye Ebû Seyyâra[43] lakablı bir kimse çıblak bir eşek üzerinde götürür' getirirdi. Rasûlullah Muzdelife'den olan Meş'aru'l-harem'e varınca Kureyş, Peygamber'in oradan öteye geçmiyeceğini ve menzilinin orası olacağını düşündüğü halde hiçbir hâdise olmadan Peygamber Muzdelife'ye geçti ve nihâyet Arafât'a gelib oraya indi[44].

(٢٠) باب ما جاء أن عرفة كلها موقف

١٤٩ – (...) حَدَّثنا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَابِرٍ فِي حَدِيثِهِ ذَلِكَ: أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «نَحَرْتُ هَهُنَا. وَمِنًى كُلُّهَا مَنْحَرٌ. فَانْحَرُوا فِي رِحَالِكُمْ. وَوَقَفْتُ هَهُنَا. وَعَرَفَةُ كُلُّهَا مَوْقِفٌ. وَوَقَفْتُ هَهُنَا. وَجَمْعٌ كُلُّهَا مَوْقِفٌ».

(20) «ARAFÂT'IN HER TARAFI MEVKIFDIR» HADÎSİ BÂBI

149 — ( ) .... : Câbir, bu hadîsinde demiştir ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Ben şurada kurban kestim. Mina'nın her tarafı kurban kesme yeridir. Binâen'aleyh sizler kurbanlarınızı çadırlarınızın bulunduğu yerlerde kesiniz. Ben (Arafât'daki) şu yerde vakfe yaptım. Arafât'ın hepsi de mevkıfdır. Muzdelife'deki şu yerde de vakfe yaptım. Muzdelife'nin her yeri de vakfe yeridir»[45].

---

43. Ebû Seyyâra(= kâfile başı), Umeyretu'bnu Hâlid el-Advânî'nin künyesidir. Bir siyah eşeği vardı. Bununla kırk sene devamlı hacıları Muzdelife'den Mina'ya taşıyıb götürdü. Gidiş gelişinde Mina'ya bakan Sebîr dağına hıtaben: Eşrık Sebîru keymâ nuğîru = ey Sebîr dağı! Artık ağar ki biz acele acele kurban kesmeye gidelim derdi. Câhiliyette güneş doğmadan ifâza yapmadıkları için dağa ışrakla emreder idi ki sür'atle kurban kesmeğe gitsinler (*Kamus Tercemesi* II, 419).

44. Kureyş, İslâm'dan önce Muzdelife'de vakfe yapar Arafât'da yapmazlardı. Halbuki Muzdelife Harem'den idi, diğer Arab'lar ise Arafât'da vakfe yaparlardı. Kureyş: Biz Harem ahâlisiyiz binâen'aleyh Haremden dışarı çıkmayız derlerdi. Peygamber hac edib Muzdelife'ye varınca Kureyş'in âdeti üzere onun da Muzdelife'de vakfe yapacağını zannettiler. Rasûlullah ise: « ثم افيضوا من حيث افاض الناس : *Sonra insanların döndüğü yerden dönün..*» (el-Bakara: 199) âyetinden dolayı Arafat'a kadar gitti. Çünkü insanların döndüğü yer demek, insanların cumhûrunun döndüğü yer demektir. Kureyş'den gayri bütün Arab'lar Arafât'da vakfe eder ve oradan ifâza ederlerdi. Cumhûr onlardı.

45. YEVMU ARAFE, ARAFE, ARAFÂT ve MEŞ'ARU'L-HARÂM:
YEVMU ARAFE, harf tarifsiz Zilhicce ayının dokuzuncu günüdür ki hacıların Arafât'da vukûfu günüdür. Te'nîs ve alemiyet illetleri ile sarfdan memnû'dur.
ARAFÂT, hacıların arafe gününde vukûf ettikleri mevkıfın ismidir. Mekke'ye on iki mil mesâfededir. Bu ismin verilmesinde birçok vecihler beyân ettiler: Ezcümle Hz.

١٥٠ – (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا يحيى بن آدم. حدثنا سفيان عن جعفر بن محمد، عن أبيه، عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه؛ أن رسول الله صلى الله عليه وسلم لما قدم مكة أتى الحجر فاستلمه. ثم مشى على يمينه. فرمل ثلاثا ومشى أربعا.

150 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) Mekke'ye gelince Haceru Esved'e yanaştı ve ona is-ti'lâm etti. Sonra sağ tarafına yürüdü. Üç defa biraz sür'atlice, dört defa da mu'tad yürüyüşle yürüdü.

Âdem ve Havvâ'nın cennetden arza indiklerinde her biri bir tarafa inerek bir zaman sonra burada buluşub taâruf eylemeleri sebebiyle o mahalle *Arafât* ismi verildi. Yahud Cibrîl (A) İbrahîm'e bu yerde hacc menseklerini öğrettiğinde «e arafte, e arafte (= bildin mi, bildin mi)?» diye sormasıyla İbrahîmin de «araftu, araftu (= bildim, bildim)» diye cevap vermesi bu tesmiyenin sebebidir. Yahud da bu arazî muazzam, mukaddes bir yer olduğu için güya ki ta'rîf yani güzel koku ile kokulandırılmış olması bu isimle adlandırılmasına sebeb olmuşdur. İşbu *Arafât* lafzı hernekadar bir kavle göre cem' olursa da cem' sîgası üzere isim olduğundan cemi'lenmez. Zîra mekânlar zâil olmamaları hasebiyle bir şey mesâbesinde olur. Bu ma'rifedir ve munsarıfdır. Zîra sonundaki *tâ* harfi, *muslimîn* ve *muslimûn* kelimelerinin sonlarında olan *yâ*, *vâv* menzilindedir. Arafât'ın nisbetinde *arabî* vezninde *arafî* denir. Ve Zunful ibn Şeddâd el-Arafî ki etbau't-tâbiîndendir, Arafât'da sâkin olduğu için oraya nisbet olunmuştur. Arafât lafzının sıhhat üzere müfredi yokdur. Arabların «nezelnâ arafete (= arafeye indik)» demeleri müvelled kelâma benzer. Şârih der ki: İbn Hâcib ve sâir üstâdlar zikredilen mevkıfın alemi ARAFE ve ARAFÂT olduğuna kaildirler. Nitekim *yevmu arafe* ona muzâfdır. «Ve'l-haccu arafetün (= ve hacc arafedir)» hadîsi o ta'bîrin sonradan çıkmış olmadığının sahîh delîlidir. Hulâsa gerek ARAFE ve gerek ARAFÂT o mevkıfın alemidir. Ve her tarafın mevkıfî olması i'tibarıyle cem'olunmuştur. Ve Arafât'ın elifi *işbâiyye* olmak dahi muhtemildir. Nitekim kelimenin ortasında işbaiyye elifi şâyı'dır. Buhârî şârihi Kirmânî'nin kelâmından ARAFE, adı söylenen günün ve ARAFÂT, müteaddid mahaller i'tibarıyle zikredilen mevkıfın ismi olduğu anlaşılır (Kamus Ter. III, 673-674).

Meş'aru'l-Harâm, en sahîh rivâyete göre Muzdelife'de Cebelu Kuzah (Kuzah dağı) da denilen ve üzerinde Mîkade ta'bir olunan bir taş sütûn bulunan tepedir. Sonra üzerinde bir binâ yapılmıştır. Asıl Meş'aru'l-Harâm bu, «İnde'l-Meş'ari'l-Harâm»da Muzdelife'dir. Arafât'ın *Urane* deresinin içinden başka her tarafı mevkıf olduğu gibi Muzdelife'nin de *Muhassir* deresinden mâada her tarafı mevkıfdır. Gerek Arafât ve gerek Muzdelife vakfeleri hakkında muteaddid hadîsler vardır: Ezcümle Rasûlullah: «Hac, arafe demektir. Arafeye yetişen hacce yetişmiş olur» kezalik, «Müzdelife'de bizimle beraber bu namazı kılan ve bizimle beraber şu mevkıfa duran ve ondan evvel gece veya gündüz Arafede vakfe yapmış olan kimsenin haccı tamâm olur ve tavâf yapıb ihrâmdan çıkması zamanı gelir» (*Hak Dîni* I, 723).

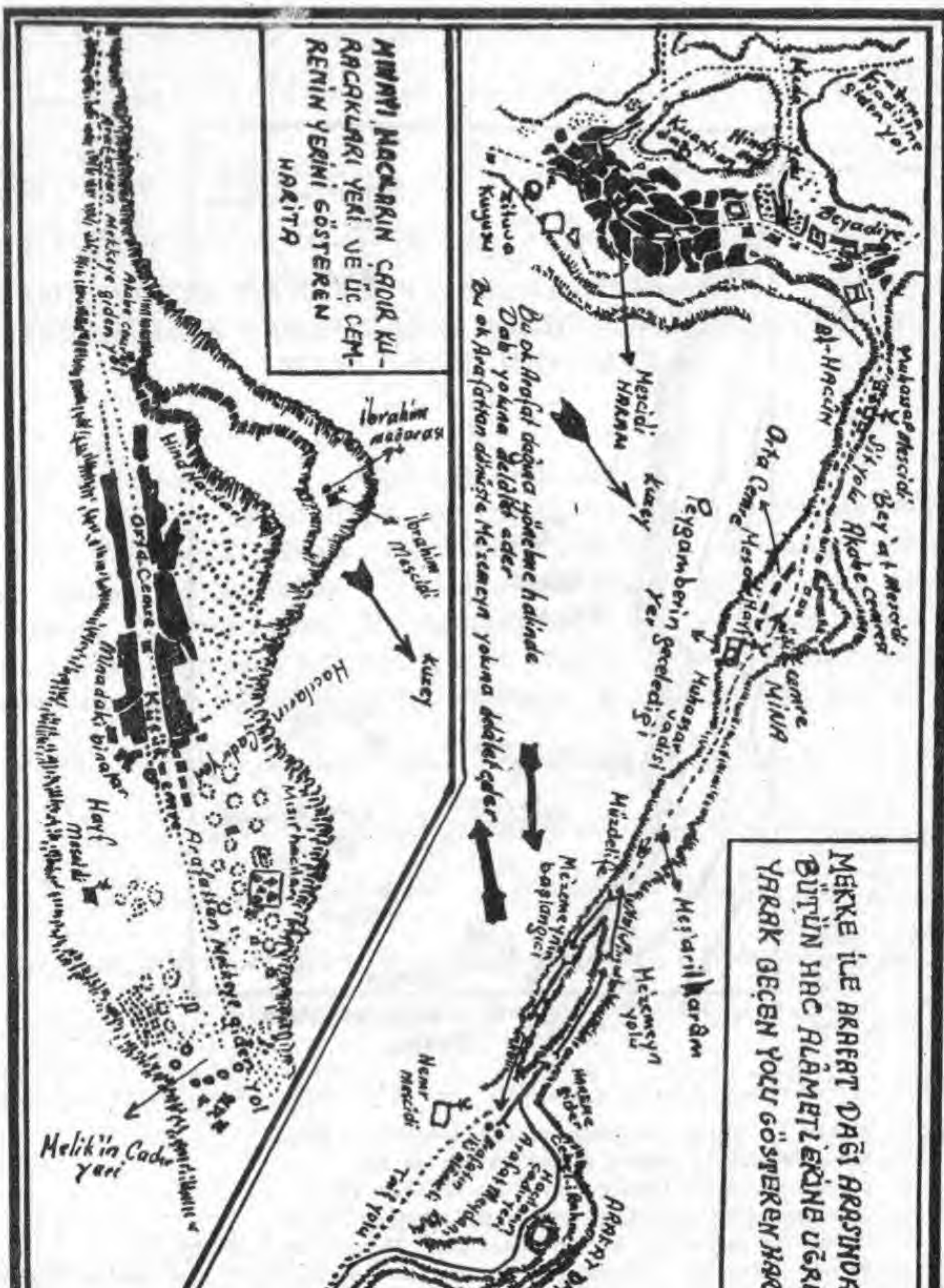
MEKKE İLE ARAFAT DAĞI ARASINDAKİ BÜTÜN HAC ALÂMETLERİNE UĞRAYARAK GEÇEN YOLU GÖSTEREN HARİTA
MİNA'DA HACILARIN ÇADIR KURACAKLARI YERİ VE ÜÇ CEMRENİN YERİNİ GÖSTEREN HARİTA
Mescidi HARAM
Kuzey
MİNA
Müzdelife
Meş'aril Harâm
ARAFAT DAĞI
Taif yolu
İbrahim mağarası
İbrahim Mescidi
Orta Cemre
Küçük cemre
Hayf Mescidi
Melik'in Çadır yeri

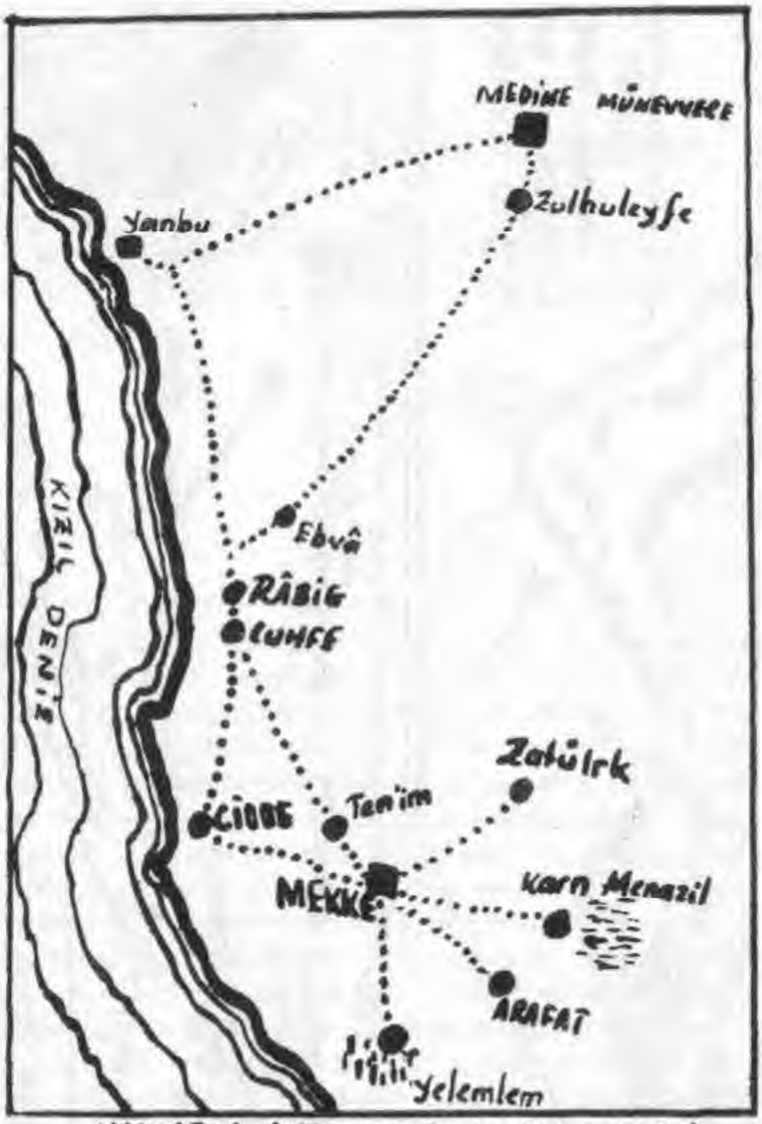

HACILARIN İHRAMA GİRDİKLERİ YERLERİ
Gösterir Harita

Tenbîh : 1. Mekke ile Mina arasındaki mesâfe takrîben 7 Km.
2. Mina ile Cebelu Rahme arası takrîben 14 Km.
3. Birinci cemre ile Orta cemre arası takrîben 116 m.
4. Orta cemre ile Akabe cemresi arası takrîben 160 m.
5. Dabb : Bir dağ adıdır ki Minâ'daki Hayf Mescidi onun dibindedir.
6. Mi'zem : Her şeyin sıkışıb dar ve ağır olan yerine denir. Bu cihetle Müzdelife ile Arafât arasında vâkı' daracık yere bu ad verildi. Ve ona iki tarafının dağ olması itibâriyle tesniye sîğasıyla Me'zemân dahi denir. Ve Me'zemân Mekke ile Minâ aralığında bir mevziin de adıdır.

(Abdulvahhâb Mustafa,
er-Risâletu'l-Fârû kıyyetu'l-Hâlide
Kahire, 1367 = 1948)

(٢١) باب في الوقوف وقوله تعالى: ثم أفيضوا من حيث أفاض الناس

١٥١ – (١٢١٩) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو معاوية عن هشام بن عروة، عن أبيه،
عن عائشة رضي الله عنها. قالت: كان قريش ومن دان دينها يقفون بالمزدلفة. وكانوا يسمون الحمس
وكان سائر العرب يقفون بعرفة فلما جاء الإسلام أمر الله عز وجل نبيه ﷺ أن يأتي عرفات فيقف بها
ثم يفيض منها فذلك قوله عز وجل: ثم أفيضوا من حيث أفاض الناس [٢/البقرة/آية ١٩٩].

(21) VAKFE YAPMAK VE ALLAH TEÂLÂ'NIN: «SONRA İNSANLARIN VAKFE YAPIB DÖNDÜĞÜ YERDEN DÖNÜN» KAVLİ HAKKINDA BÂB

151 — (1219) .... : Âişe (R) şöyle dedi:

Kureyş ile Kureyş'in dînini, dîn edinen muşrikler **Muzdelife**'de vakfe ederlerdi. Ve bunlar **Hums** diye isimlendirilirlerdi. Bunlardan olmayan Arab hacıları ise Arafat'da vakfe ederlerdi. İslâm gelince Azîz ve Celîl olan Allah Peygamber'ine (S) Arafat'a gitmesini ve orada vakfe edib sonra oradan dönmesini emretti. İşte bu emir Azîz ve Celîl olan Allah'ın: **«Sonra insanların döndüğü yerden dönün..»** (el-Bakara: 199) kavlidir.

١٥٢ – (..) وحدثنا أبو كريب. حدثنا أبو أسامة. حدثنا هشام عن أبيه. قال: كانت العرب
تطوف بالبيت عراة. إلا الحمس. والحمس قريش وما ولدت. كانوا يطوفون عراة. إلا أن تعطيهم
الحمس ثيابا فيعطي الرجال الرجال والنساء النساء وكانت الحمس لا يخرجون من المزدلفة. وكان
الناس كلهم يبلغون عرفات. قال هشام: فحدثني أبي عن عائشة رضي الله عنها قالت: الحمس هم الذين أنزل
الله عز وجل فيهم: ثم أفيضوا من حيث أفاض الناس [٢/البقرة/آية ١٩٩]. قالت: كان الناس يفيضون
من عرفات. وكان الحمس يفيضون من المزدلفة يقولون: لا نفيض إلا من الحرم. فلما نزلت:
أفيضوا من حيث أفاض الناس، رجعوا إلى عرفات

152 — ( ) .... : Hişâm, babası Urve'den tahdîs etti, o şöyle demiştir:

Hums denilenler müstesnâ diğer Arab'lar Beyti çıplak olarak tavaf ederlerdi. Hums ise Kureyş ve onun doğurduğu — Benû Amr, Sakîf, Huzâa — kabîlelerdir. Hums dışındaki kabîleler çıplak tavâf yaparlar ancak Hums kabîleleri bunlara tavâf için elbiseler verirlerse, bu elbiseler içinde tavâf yaparlardı. Bunun için erkekler erkeklere, kadınlar da kadın-

lara elbise verirlerdi. (Hums'dan elbise bulamıyanlar çıplak olarak tavaf ederlerdi). Hums kabîleleri Muzdelife'den dışarı çıkmazlardı. Diğer bütün insanlar ise vakfe için Arafât'a ulaşırlardı.

Hişâm dedi ki : Bana babam, Âişe'den tahdîs etti. Âişe şöyle demiştir: Hums, Azîz ve Celîl olan Allâh'ın haklarında **«sonra insanların** (vakfe yapıb) **döndüğü yerden dönün...»** (el-Bakara : 199) âyetini indirdiği kimselerdir. İnsanlar Arafât'dan dönerler, Hums ise Muzdelife'den dönerlerdi ve : Biz ancak Harem dâhilinden döneriz derlerdi. **«Siz de insanların döndüğü yerden dönün»** âyeti nâzil olunca onlar da Arafât'a kadar gidib oradan döndüler [46].

١٥٣ — (١٢٢٠) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ عَمْرٌو: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو. سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ، قَالَ: أَضْلَلْتُ بَعِيرًا لِي. فَذَهَبْتُ أَطْلُبُهُ يَوْمَ عَرَفَةَ. فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَاقِفًا مَعَ النَّاسِ بِعَرَفَةَ. فَقُلْتُ: وَاللهِ! إِنَّ هَٰذَا لَمِنَ الْحُمْسِ. فَمَا شَأْنُهُ هٰهُنَا؟ وَكَانَتْ قُرَيْشٌ تُعَدُّ مِنَ الْحُمْسِ.

153 — (1220) .... : Cubeyr ibn Mut'im (R) şöyle dedi :

Ben arafe günü devemi kaybetmiş ve onu aramaya gitmiştim. Bu sırada Rasûlullah (S) ı, Arafât'da insanlarla beraber vakfe yaparlarken gördüm ve kendi kendime : Vallâhi burada vakfe eden şu Peygamber

---

46. *Hums*, şiddet, salâbet ve şecâat ma'nâlarına gelen *hamâset*'dendir. Dînlerinde salâbet gösterdiklerinden dolayı bu adı almışlardı. İbn İshâk'ın rivâyetine göre hums, Fil senesinden biraz evvel veya sonra Kureyş tarafından çıkarılmış bid'atlardandır. Muzdelife'de vakfe bid'atı da bunlardan birisidir. Kureyş: Biz İbrahim evlâdıyız, Kâ'be'nin sâhibiyiz, Mekke'liyiz. Arab kabîlelerinden hiç birinin ferdleri bizim şeref ve asâletimize mâlik değillerdir. Binâen'aleyh biz, bu şerefli mevkiimizi muhâfaza etmeliyiz. Bundan sonra Harem dışında hiçbir şeye ta'zîm etmeyib bütün hurmetlerimizi Harem dâhiline hasretmeliyiz. Arafât'da halk ile bir arada yan yana omuz omuza durub vakfe etmek, sonra halk ile geri dönüb Muzdelife'ye gelmek bizim kadrimizi düşürüyor diyerek Arafât'da vakfeyi terk ettiler. Diğer Arab'lar Arafât'da vakfe ederlerken Kureyş ve tâbi'leri olan Benû Amr, Sakîf ve Huzâa kabîleleri halkı, Harem hudûdu içindeki Muzdelife'de vakfe yapar ve oradan geri döner oldular. Bu sûretle Kureyş Hz. İbrahim zamanından beri devam edib gelen Arafât vakfesini tahrîf etmişti. Halbuki haccın en büyük rüknü Arafât vakfesi idi. İşte el-Bakara 199 cu âyet bu bid'atı kaldırmıştır.

Kureyş, Harem hudûdu hâricindeki kabîlelerin tavâflarına da müdahâle etmişti. İlk tavâfın Kureyş asılzâdelerine mahsûs elbise ile yapılması, böyle bir libâsı bulunmayan erkeklerin çıplak, kadınların da kısa bir gömlekle tavaf etmeleri âdetini çıkarmıştı. Güya içinde günah işlenen elbiselerle tavâfı doğru görmüyorlardı. Ekseriya erkekler gündüz, kadınlar gece tavâf ederler, kadınların gündüz tavâf ettikleri de olurdu. Kadın bütün sînesini ve sînesindekileri açar ve hatta büsbütün çıplak olur ancak orasına seyrek bir paçavra kor, tavâf ederken beni kim ayıplar der ve şu : « اليوم يبدو بعضه اوكله — ومابدا منه فلا احله = Bu gün bunun bir kısmı veya hepsi açılır, açılanı da halâl etmem» beytini söylerdi.

muhakkak **Hums**'dandır. Bilmem ki niçin Arafat'da vakfe ediyor. Halbuki Kureyş Hums'dan sayılırdı dedim[47].

(٢٢) باب فى نسخ التحلل من الإحرام والأمر بالتمام

١٥٤ – (١٢٢١) **حدثنا** مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ
أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَيْسِ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ
وَهُوَ مُنِيخٌ بِالْبَطْحَاءِ فَقَالَ لِي « أَحَجَجْتَ ؟ » فَقُلْتُ . نَعَمْ فَقَالَ « بِمَ أَهْلَلْتَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : لَبَّيْكَ !
بِإِهْلَالٍ كَإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « فَقَدْ أَحْسَنْتَ طُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَأَحِلَّ » قَالَ :
فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ بَنِي قَيْسٍ . فَفَلَتْ رَأْسِي . ثُمَّ أَهْلَلْتُ بِالْحَجِّ .
قَالَ: فَكُنْتُ أُفْتِي بِهِ النَّاسَ. حَتَّى كَانَ فِي خِلَافَةِ عُمَرَ رضي الله عنه . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : يَا أَبَا مُوسَى ! أَوْ: يَا عَبْدَ اللهِ
ابْنَ قَيْسٍ ! رُوَيْدَكَ بَعْضَ فُتْيَاكَ . فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي النُّسُكِ بَعْدَكَ . فَقَالَ .
يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! مَنْ كُنَّا أَفْتَيْنَاهُ فُتْيَا فَلْيَتَّئِدْ . فَإِنَّ أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ قَادِمٌ عَلَيْكُمْ . فَبِهِ فَأْتَمُّوا . قَالَ :
فَقَدِمَ عُمَرُ رضي الله عنه . فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ : إِنْ نَأْخُذْ بِكِتَابِ اللهِ فَإِنَّ كِتَابَ اللهِ يَأْمُرُ بِالتَّمَامِ . وَإِنْ
نَأْخُذْ بِسُنَّةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى بَلَغَ الْهَدْيُ مَحِلَّهُ .

(...) **وحدثناه** عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

(22) İHRÂMDAN ÇIKMANIN KALDIRILMASI VE İHRÂMI TAMAMLAMAKLA EMİR HAKKINDA BÂB

154 — (1221) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi :

Ben, Rasûlullah (S) ın yanına geldim. Kendisi, nâkasını Bathâ mevkiine ıhtırmış ve orada konaklamış halde idi. Bana :

— Hacca niyetlendin mi? diye sordu. Ben de :

— Evet dedim. Bu sefer de :

— Neyi niyet ederek ihrâma girdin? dedi.

---

47. Cübeyr ibn Mut'im Vedâ haccından evvel Mekke fethi sırasında musliman olmuş ise de belki el-Bakara 199 cu âyetinin nuzûlundan ve Hums'un lağvedildiğinden haberi yoktu. Humeydî'nin *Musned*'indeki rivâyeti vechile Vedâ haccına da iştirak etmemişti. Devesini arayarak Arafat'a gelmiş, Peygamber'i halk ile birlikte vakfede görünce Hâşim oğullarının öz evlâdının böyle halk içine karışarak vakfe etmesi hayretini mûcib olmuştu.

Hums bid'atının, Kureyş'in icad ettiği bir dînî asâlet hurâfesi olduğu yukarda 152 rakamlı hadîsin hâşiyesinde açıklanmıştı. Hums'a dâhil olanların Arafat'da urban ile bir arada vakfe ve ifâzasının muvafık olmıyacağı hurâfesi ve imtiyazlı bir sınıf ayırımı Kur'ân tarafından men'edilmiş ve bu men' bizzât Peygamber tarafından tatbîk olunmuştur.

— LEBBEYK okuyarak **Peygamber'in ihrâma girişi gibi ihrâma girdim** dedim.

— Çok güzel yaptın. Öyle ise Beyti tavâf ve Safâ ile Merve'yi de sa'y et, ardından da ihrâmdan çık buyurdu. Bunun üzerine ben Beyti tavâf ve Safâ ile Merve arasını sa'y ettim. Sonra Kays oğullarından (ve mahremlerimden) bir kadının yanına geldim. O kadın başımı ayıkladi sonra ben hacca niyet edib ihrâma girdim.

Râvî Ebû Mûsâ şöyle devam etti : Sonra ben Umer'in hilâfeti zamanı oluncaya kadar bu yolda fetvâ verirdim. Bir hac mevsiminde birisi Ebû Mûsâ'ya :

— Yâ Ebâ Mûsâ! Yahut da : Yâ Abdallah ibn Kays! Yavaş ol! Fetvâlarının bir kısmından kendini tut. Çünkü sen Emîru'l-Mu'minîn'in hac fiilleri husûsunda senden sonra nasıl bir mesele ortaya koyduğunu bilmezsin dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ umûma hitaben :

— Ey insanlar! Biz kime hac hakkında fetvâ verdikse, o acele etmesin teennî ile hareket etsin. Çünkü Mu'minlerin Emîri yanınıza geliyor. Binâenaleyh onun sözünü alıb ona tâbî' olsun (benimkini bıraksın) dedi. Ebû Mûsâ dedi ki : Muteâkiben Umer geldi, bunu kendisine söyledim. Umer :

— Eğer Allâh'ın Kitabını alırsak şüphe yok ki **Allâh'ın Kitabı** ihrâmı tamamlamakla emretmektedir. Eğer Rasûlullah'ın sünnetini alırsak şüphe yok ki Rasûlullah da kurban kendi yerine ulaşmadıkca ihrâmdan çıkmamıştır dedi.

( ) .... : Şu'be de bu isnad içinde bu hadîsi ayni tarzda rivâyet étmiştir.

١٥٥ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ قَيْسٍ، عَنْ طَارِقِ بْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي مُوسَى ﷺ قَالَ: قَدِمْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُنِيخٌ بِالْبَطْحَاءِ. فَقَالَ «بِمَ أَهْلَلْتَ؟» قَالَ قُلْتُ: أَهْلَلْتُ بِإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «هَلْ سُقْتَ مِنْ هَدْيٍ؟» قُلْتُ: لَا. قَالَ «فَطُفْ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. ثُمَّ حِلَّ» فَطُفْتُ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. ثُمَّ أَتَيْتُ امْرَأَةً مِنْ قَوْمِي فَمَشَطَتْنِي وَغَسَلَتْ رَأْسِي. فَكُنْتُ أُفْتِي النَّاسَ بِذَلِكَ فِي إِمَارَةِ أَبِي بَكْرٍ وَإِمَارَةِ عُمَرَ. فَإِنِّي لَقَائِمٌ بِالْمَوْسِمِ إِذْ جَاءَنِي رَجُلٌ فَقَالَ: إِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي شَأْنِ النُّسُكِ. فَقُلْتُ: أَيُّهَا النَّاسُ! مَنْ كُنَّا أَفْتَيْنَاهُ بِشَيْءٍ فَلْيَتَّئِدْ. فَهَذَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ قَادِمٌ عَلَيْكُمْ. فَبِهِ فَائْتَمُّوا. فَلَمَّا قَدِمَ قُلْتُ: يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! مَا هَذَا الَّذِي أَحْدَثْتَ فِي شَأْنِ النُّسُكِ؟ قَالَ: إِنْ نَأْخُذْ بِكِتَابِ اللهِ فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ قَالَ: وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ [٢/البقرة/الآية ١٩٦] وَإِنْ نَأْخُذْ بِسُنَّةِ نَبِيِّنَا عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، فَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَحِلَّ حَتَّى نَحَرَ الْهَدْيَ.

155 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) dişi devesini **Bathâ**'da ıhtırmış ve orada konaklamış halde iken ben yanına geldim. Rasûlullah:

— Ne niyet ile ihrâma girdin? diye sordu. Ben de:

— **Peygamber'in ihrâmlandığı gibi ihrâmlandım** dedim.

— Herhangi bir kurban sevk ettin mi? dedi.

— Hayır sevk etmedim dedim.

— Öyle ise Beyti tavâf ve Safâ ile Merve'yi sa'y et sonra da ihrâmdan çık buyurdu. Ben de Beyti tavâf ve Safâ ile Merve arasında sa'y ettim (ve ihrâmdan çıktım). Sonra kavmimden bir kadının yanına geldim. O benim başımı tarayıb yıkadı. Sonra ben Ebû Bekr'in ve Umer'in emîrlikleri zamanlarında hac fiillerini soranlara bu yolda fetvâ verirdim. Ben bir hac mevsiminde bulunurken birdenbire yanıma bir kimse geldi ve:

— Senin haberin yok. Bak Emîru'l-Mu'minîn hac fiilleri hakkında (senin bizlere bildirdiğine aykırı) nasıl bir mes'ele ortaya koymuştur dedi. Ben de halka hitaben:

— Ey insanlar! Biz kime hac hakkında fetvâ verdikse o acele etmesin. İşte Emîru'l-Mu'minîn yanınıza geliyor. Onun kavlini alsın (benimkini bıraksın). Ey cemâat! Haccınızı Emîru'l-Mu'minîn'in emri vechile tamamlayınız dedim. Umer, Mekke'ye gelince:

— Yâ Emîra'l-Mu'minîn! Hac fiillerini îfâ etmek husûsunda ortaya koyduğun görüşün nedir? diye sordum. Umer:

— Allâh'ın Kitabını ele alırsak hiç şüphe yok ki Azîz ve Celîl olan Allâh: «VE ETİMMU'L-HACCE VE'L-UMRETE LİLLÂH: **Haccı da, umreyi de Allâh için tam yapın..»** (el-Bakara: 196) diye emir buyuruyor. Peygamber (S) in sünnetini ele alırsak hiç şüphesiz ki Peygamber de kurbanı kesmedikce ihrâmdan çıkmayı halâl kılmamıştır dedi.

١٥٦ — (...) وحدثني إسحق بن منصور وعبد بن حميد . قالا : أخبرنا جعفر بن عون . أخبرنا أبو عميس عن قيس بن مسلم ، عن طارق بن شهاب ، عن أبي موسى رضي الله عنه قال : كان رسول الله صلى الله عليه وسلم بعثني إلى اليمن . قال : فوافقته في العام الذي حج فيه . فقال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم « يا أبا موسى ! كيف قلت حين أحرمت ؟ » قال قلت : لبيك إهلالا كإهلال النبي صلى الله عليه وسلم . فقال « هل سقت هديا ؟ » فقلت : لا . قال « فانطلق فطف بالبيت وبين الصفا والمروة . ثم أحل » ثم ساق الحديث بمثل حديث شعبة وسفيان .

156 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) — Vedâ haccından evvel — beni Yemen'e göndermişti.

Yemen'den dönüşümde Rasûlullah'ın hac yaptığı yılda kendisi ile (Bat-hâ'da) buluştum. Rasûlullah bana:

— Yâ Ebâ Mûsâ! İhrâma girerken nasıl niyet edib söyledin? diye sordu. Ben de:

— LEBBEYK okuyarak **Peygamber'in ihrâmlandığı gibi ihrâmlandım** dedim.

— Bir kurban sevk ettin mi? dedi. Ben:

— Hayır dedim.

— Öyle ise git, Beyti tavâf ve Safâ ile Merve arasını sa'y et, sonra da ihrâmdan çık buyurdu.

Râvî sonra hadîsin tamâmını bundan evvelki Şu'be ve Sufyân hadîsleri gibi sevk etmiştir.

١٥٧ – (١٢٢٢) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ أَبِي مُوسَىٰ ، عَنْ أَبِي مُوسَىٰ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُفْتِي بِالْمُتْعَةِ . فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ : رُوَيْدَكَ بِبَعْضِ فُتْيَاكَ . فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ فِي النُّسُكِ بَعْدُ . حَتَّىٰ لَقِيَهُ بَعْدُ . فَسَأَلَهُ . فَقَالَ عُمَرُ : قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَدْ فَعَلَهُ ، وَأَصْحَابُهُ . وَلَـٰكِنْ كَرِهْتُ أَنْ يَظَلُّوا مُعْرِسِينَ بِهِنَّ فِي الْأَرَاكِ . ثُمَّ يَرُوحُونَ فِي الْحَجِّ تَقْطُرُ رُؤُوسُهُمْ .

157 — (1222) .... : Ebû Mûsâ (R) dan: Kendisi temettu' ile fetvâ verirdi. Bir kimse ona: Fetvânın bir kısmında yavaş ol. Çünkü Emîru'l-Mu'minîn hac fiilleri husûsunda senin sözünün, ardından ne ortaya koyduğunu bilmezsin dedi. Nihâyet sonra Ebû Mûsâ, Umer'e kavuştuğunda Umer'den bunu sordu. Bunun üzerine Umer: Kat'î olarak biliyorum ki Peygamber (S) ve sahâbîleri temettu' yapmışlardır. Lâkin ben hacıların **Erâk** mevkiinde gelinlerinin yanında olub da sonra başları su damlata damlata hacca yürümelerini kerih gördüm dedi[48].

---

48. Yukarda haccın KIRÂN, TEMETTU' ve İFRÂD kısımlarını açıklarken hac fiillerini ikmâl edinceye kadar ihrâmın devamı iki şekilde olur demiştik. Birisi hacı ihrâma girerken hac ile umreyi bir ihrâmda îfâ etmeye niyet etmekle. Bu, *kırân* haccına niyet eden kimse Mina'da kurban kesinceye kadar ihrâmdan çıkamaz. Öbürüsü de, Kur'ân dilinde *hedy* denilen ve kurban edilmek üzere *hılden, harem* dâhiline naklolunan kurbanlığı, hacının yanında getirmesi ile olur. Bu halde hacı getirdiği bu kurbanlığını Mina'da kesmedikce ihrâmdan çıkamaz. Nitekim Rasûlullah ile bazı sahâbîleri de kurbanlıklarını yanlarında kılâdeli olarak getirdikleri için, mutemetti' olan hacılar ihrâmdan çıktıkları halde bunlar ihrâmdan çıkmamışlardı. Yine böyle Hz. Ali de Yemen'den gelmiş ve mîkatda ihrâmlanarak haremde Peygamber'e kavuşmuştu. Peygamber Ebû Mûsâ'ya sorduğu gibi Ali'ye de nasıl ihrâma girdiğini sormuş, o da *Rasûlullah'ın girdiği gibi ihrâmlandığını* söylemişti. Peygamber: «Benim yanımda kurbanım olmasaydı ihrâmdan çıkardım» buyurmuştur. Hz. Ali'ye de: Yâ Ali! Öyle ise sen de, Beyte kurbanlık hediye et ve şu hâlinde ihrâmlı olarak kal» buyurmuştur.

Ebû Mûs'el-Eş'arî izah ettiğimiz bu iki hâl yani kırân haccına niyet etmek yahut

(٢٣) باب جواز التمتع

١٥٨ – (١٢٢٣) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ شَقِيقٍ : كَانَ عُثْمَانُ يَنْهَىٰ عَنِ الْمُتْعَةِ . وَكَانَ عَلِيٌّ يَأْمُرُ بِهَا فَقَالَ عُثْمَانُ لِعَلِيٍّ كَلِمَةً . ثُمَّ قَالَ عَلِيٌّ : لَقَدْ عَلِمْتَ أَنَّا قَدْ تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : أَجَلْ . وَلَـٰكِنَّا كُنَّا خَائِفِينَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(23) TEMETTU'UN CEVÂZI BÂBI

158 — (1223) .... : Abdullah ibn Şakîk dedi ki :

Usmân temettu'dan (tenzîhen) nehy ediyor, Ali ise temettu' ile emrediyordu. Bu sırada Usmân, Ali'ye bir şeyler söyledi. Sonra Ali :

— Kat'î olarak biliyorsun ki bizler Rasûlullah (S) ile beraber temettu' yapmışızdır dedi. Usmân :

— Evet yaptık. Lâkin bizler o vakıt düşmandan korkmakta idik dedi.

( ) .... : Şu'be de buradaki isnadla onun benzerini haber vermiştir.

١٥٩ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ . قَالَ : اجْتَمَعَ عَلِيٌّ وَعُثْمَانُ رضي الله عنهما بِعُسْفَانَ . فَكَانَ عُثْمَانُ يَنْهَىٰ عَنِ الْمُتْعَةِ أَوِ الْعُمْرَةِ . فَقَالَ عَلِيٌّ : مَا تُرِيدُ إِلَىٰ أَمْرٍ فَعَلَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، تَنْهَىٰ عَنْهُ ؟ فَقَالَ عُثْمَانُ : دَعْنَا مِنْكَ . فَقَالَ : إِنِّي لَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَدَعَكَ . فَلَمَّا أَنْ رَأَىٰ عَلِيٌّ ذَلِكَ ، أَهَلَّ بِهِمَا جَمِيعًا .

159 — ( ) .... : Saîd ibn Museyyeb şöyle dedi :

Ali ile Usmân (R) **Usfân** mevkiinde buluştular. Usmân, temettu'dan yahut (hac mevsiminde) umreden (tenzîhen) nehyediyordu. Bunun üzerine Ali :

— Rasûlullah (S) ın yapmış olduğu bir işten ne istiyorsun ki onu nehyediyorsun? dedi. Usmân :

---

kurbânlık sevk etmiş olmak halleri hâricinde ihrâmın devamı husûsuna kanî değildi. Belki mutemetti' olarak Mekke'ye gelince tavâf ve sa'ydan sonra tıraş olub ihrâmdan çıkabilir diyordu. Umer ise temettu'dan nehy ediyordu. Nevevî, Umer'in bu nehyî tenzîhidir diyor. Mâzirî de : Umer, temettu'un butlanına değil belki *ifrâd*'ın efdal olduğuna kanâat ederek men'etmiştir diyor. Sonra temettu'un kerahetsiz olarak cevâzı hakkında icmâ' hâsıl olmuştur.

— (Bu nèhyin şâyi' olması için) sen bizi serbest bırak dedi. Ali :

— Ben seni, (senin nehyinin şâyi' olması için) serbest ve yalnız bırakamam dedi. Ali, Usmân'ın bu nehyini görünce ikisini cem' edib umre ile hacca niyet ederek ihrâma girdi [49].

١٦٠ – (١٢٢٤) وحدثنا سعيد بن منصور وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالوا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن إبراهيم التيمي، عن أبيه، عن أبي ذر رضي الله عنه قال: كانت المتعة في الحج لأصحاب محمد ﷺ خاصة.

160 — (1224) .... : Ebû Zerr (R) : Hac esnasında temettu' etmek Muhammed (S) in sahâbîlerine has bir durumdu dedi.

١٦١ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن سفيان، عن عياش العامري، عن إبراهيم التيمي، عن أبيه، عن أبي ذر رضي الله عنه قال: كانت لنا رخصة. يعني المتعة في الحج.

161 — ( ) .... : Ebû Zerr (R) : Hac esnasında temettu' yapmak bizim için bir ruhsat idi dedi.

١٦٢ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا جرير عن فضيل، عن زبيد، عن إبراهيم التيمي، عن أبيه. قال: قال أبو ذر رضي الله عنه: لا تصلح المتعتان إلا لنا خاصة. يعني متعة النساء ومتعة الحج.

162 — ( ) .... : Ebû Zerr (R) : Her iki mut'a yani kadınlarla mut'a nikâhı yapmak ve bir de hacda temettu' etmek husûsî olarak bizden başka kimselere sâlih değildir dedi [50].

١٦٣ – (...) حدثنا قتيبة. حدثنا جرير عن بيان، عن عبد الرحمن بن أبي الشعثاء. قال: أتيت إبراهيم النخعي وإبراهيم التيمي. فقلت: إني أهم أن أجمع العمرة والحج العام. فقال إبراهيم النخعي: لكن أبوك لم يكن ليهم بذلك. قال قتيبة: حدثنا جرير عن بيان، عن إبراهيم التيمي، عن أبيه؛ أنه مر بأبي ذر رضي الله عنه بالربذة. فذكر له ذلك. فقال: إنما كانت لنا خاصة دونكم.

163 — ( ) Bize Kuteybe tahdîs etti. Bize Cerîr, Beyân'dan, o da

---

49. Buhârî'deki rivâyette şu ziyâde vardır : Sonra Ali : ما كنت لادع سنة النبي صلعم لقول احد = *Ben, Rasûlullah'ın sünnetini kimsenin sözü ile terk edemem* dedi (*Buhârî, hac bâbu't-temettu' ve'l-kırân ve'l-ifrâd bi'l-hac..*).

50. *Mut'a* nikâhı, zarûret sırasında muvakkaten meşrû' kılınmıştı. Haccı fesh edib umre ile ihrâmdan çıkmak da, câhiliyet devrindeki «hac aylarında umre ile temettu' yapılmaz» inancını ibtâl etmek içindi.

Abdurrahman ibn Ebî Şa'sâ'dan tahdîs etti. O şöyle demiştir: Ben İbrahim Nehaî'ye ve İbrahim Teymî'ye gelib:

— Ben bu sene umre ile haccı cem' etmek istiyorum dedim. İbrahim Nehaî:

— Lâkin baban böyle yapmak istemezdi dedi. Kuteybe dedi ki: Bize Cerîr, Beyân'dan, o da İbrahim Teymî'den, o da babasından tahdîs etti ki o Medîne yakınındaki **Rebeze** köyünde Ebû Zerr (R) in yanına uğrayıb ona bu mes'eleyi söyleyince Ebû Zerr:

— Bu (yani hac sırasında haccı fesh edib umre ile meta'lanmak) sizlere değil, bizlere hâss bir şeydi dedi.

١٦٤ – (١٢٢٥) وحدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. جَمِيعًا عَنِ الفزاري. سَعِيدٌ: حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ غُنَيْمِ بْنِ قَيْسٍ. قَالَ: سَأَلْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ عَنِ الْمُتْعَةِ؟ فَقَالَ: فَعَلْنَاهَا. وَهَـٰذَا يَوْمَئِذٍ كَافِرٌ بِالْعُرُشِ. يَعْنِي بُيُوتَ مَكَّةَ.

(...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ. وَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ: يَعْنِي مُعَاوِيَةَ.

(...) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ الزُّبَيْرِيُّ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. جَمِيعًا عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ، مِثْلَ حَدِيثِهِمَا. وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ: الْمُتْعَةُ فِي الْحَجِّ.

164 — (1225) Bize Saîd ibn Mansûr ile İbn Ebî Umer her ikisi de Fezârî'den tahdîs ettiler. Saîd dedi ki: Bize Mervân ibn Muâviye tahdîs etti. Bize Süleyman et-Teymî, Ğuneym ibn Kays'dan haber verdi. O dedi ki: Ben Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) a mut'a (temettu') hakkında sordum. Sa'd ibn Ebî Vakkas: Biz onu işledik, halbuki o zaman bu Muâviye Mekke'nin evlerinde câhiliyet dîni üzere ikamet ediyordu dedi[51].

( ) .... : Burada râvî Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın «bu» işâreti ile Muâviye'yi kasd ettiğini söylemiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan Süleyman et-Teymî'den

---

51. *Urş,* Mekke evleridir. Ebû Ubeyd: Mekke evleri dikilmiş ve kendileri ile gölgelenilen birtakım büyük keresteler hâlinde olduklarından *urş* diye isimlendirilmişlerdir der.

«Hâza» ile, Muâviyetu'bnu Ebî Sufyân'a işâret edilmiştir. Buradaki küfür sözünde iki vecih vardır: Biri Mâzirî ve başkalarının dediğidir ki maksad, o Mekke evlerinde ikamet ederken demektir. İkincisi, bundan maksad Allâh'a küfürdür. Hadîsle: Biz temettu' ettik, halbuki o zaman Muâviye kâfir idi ve câhiliyet dîni üzere Mekke'de ikamet ediyordu demek istenmiştir. Bu ikincisi Kadı Iyâd ve diğerlerinin tercîh ettiğidir (Nevevî).

bu isnadla yukardaki iki râvînin hadîsi gibi tahdîs ettiler. Bunlardan Sufyân'ın hadîsinde : el-Mut'atu fi'l-hac (= hacdaki mut'a) ziyâdesi vardır.

١٦٥ – (١٢٢٦) وحدثنا زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل بن إبراهيم. حدثنا الجريري عن أبي العلاء، عن مطرف، قال: قال لي عمران بن حصين: إني لأحدثك بالحديث اليوم، ينفعك الله به بعد اليوم. واعلم أن رسول الله ﷺ قد أعمر طائفة من أهله في العشر. فلم تنزل آية تنسخ ذلك. ولم ينه عنه حتى مضى لوجهه. ارتأى كل امرئ، بعد، ما شاء أن يرتئي.

165 — (1226) .... : Mutarrıf (ibn Abdillah) dedi ki :
Imrân ibn Husayn bana şöyle dedi : Bugün ben sana öyle bir hadîs söyliyeceğim ki bu günden sonra o hadîs sana menfaat verecektir : İyi bil ki Rasûlullah (S) Zu'l-ka'de'nin son on günü içinde ehlinden bir tâifeyi (mîkatları olan Zu'l-huleyfe'ye geldiklerinde) umre niyetiyle ihrâma girdirmiştir. Artık bunu nesh eden bir âyet inmemiş ve Peygamber de, ölünceye kadar bu temettu'dan men' etmemiştir. Bundan sonra herkes söylemek istediği şeyi re'yi ile söylemiştir.

١٦٦ – (...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم ومحمد بن حاتم. كلاهما عن وكيع. حدثنا سفيان عن الجريري، في هذا الإسناد. وقال ابن حاتم في روايته: ارتأى رجل برأيه ما شاء. يعني عمر.

166 — ( ) .... : Buradaki râvîlerden İbn Hâtim kendi rivâyetinde : Umer'i kasdederek, bir adam gönlü ne dilerse onu söyledi şeklindedir.

١٦٧ – (...) وحدثني عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن حميد بن هلال، عن مطرف. قال: قال لي عمران بن حصين: أحدثك حديثا عسى الله أن ينفعك به: إن رسول الله ﷺ جمع بين حجة وعمرة. ثم لم ينه عنه حتى مات. ولم ينزل فيه قرآن يحرمه. وقد كان يسلم علي حتى اكتويت. فتركت. ثم تركت الكي فعاد.

(...) حدثناه محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن حميد بن هلال. قال: سمعت مطرفا قال: قال لي عمران بن حصين. بمثل حديث معاذ.

167 — ( ) .... : Mutarrıf dedi ki : Imrân ibn Husayn bana şöyle dedi :

Sana bir hadîs söyliyeyim ki, onunla Allâh'ın sana menfaat vermesi umut edilir : Şüphe yok ki Rasûlullah (S) hac ile umre arasını cem' ile

emretti. Sonra ölünceye kadar bunu nehyetmedi. Kur'ân-ı Kerîm de temettu'u harâm eder, umreden nehyeder bir sûrette nâzil olmadı. Bana (melekler tarafından) selâm verildiği olmuştur. Nihâyet ben **key** (= kızgın demirle dağlama) tedâvîsi yapınca terk olundum. Sonra dağlama tedâvîsini bıraktım. Akabinde selâm tekrar geldi[52].

( ) .... : Buradaki râvî, Mutarrıf'dan işittim. Imrân ibn Husayn bana dedi ki... diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiştir.

١٦٨ – (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شُعْبَةَ،
عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفٍ، قَالَ: بَعَثَ إِلَيَّ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ فِي مَرَضِهِ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ. فَقَالَ: إِنِّي كُنْتُ
مُحَدِّثَكَ بِأَحَادِيثَ. لَعَلَّ اللهَ أَنْ يَنْفَعَكَ بِهَا بَعْدِي. فَإِنْ عِشْتُ فَاكْتُمْ عَنِّي. وَإِنْ مُتُّ فَحَدِّثْ بِهَا
إِنْ شِئْتَ: إِنَّهُ قَدْ سُلِّمَ عَلَيَّ. وَاعْلَمْ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ قَدْ جَمَعَ بَيْنَ حَجٍّ وَعُمْرَةٍ. ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ فِيهَا كِتَابُ اللهِ.
وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا نَبِيُّ اللهِ ﷺ. قَالَ رَجُلٌ فِيهَا بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ.

168 — ( ) .... : Mutarrıf (ibn Abdillah) dedi ki:

Imrân ibn Husayn kendi ölüm hastalığında bana haber gönderib şöyle dedi: Ben, sana birtakım hadîsler söyliyeceğim umarım ki Allah benden sonra, bu hadîsler sebebiyle seni menfaatlandırır. Eğer ben ölürsem istediğin takdîrde sen bu hadîsleri başkalarına da tahdîs et: Şu muhakkak ki bana (melekler tarafından) selâm verilmiştir ve iyice bil ki Peygamber (S) hac ile umre arasını cem' etmiştir. Sonra umre (yi nesh) husûsunda Kitabu'llâh nâzil olmamış, Allâh'ın Peygamber'i de bundan nehy etmemiştir. Bir adam (yani Hz. Umer) dilediği şeyi kendi re'yiyle söylemiştir.

١٦٩ – (...) وحدّثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ
عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ رضي الله عنه. قَالَ: اعْلَمْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ
جَمَعَ بَيْنَ حَجٍّ وَعُمْرَةٍ. ثُمَّ لَمْ يَنْزِلْ فِيهَا كِتَابٌ وَلَمْ يَنْهَنَا عَنْهُمَا رَسُولُ اللهِ ﷺ. قَالَ فِيهَا رَجُلٌ بِرَأْيِهِ
مَا شَاءَ.

169 — ( ) .... : Imrân ibn Husayn (R) şöyle dedi:

---

52. Hadîsin son kısmının ma'nâsı şudur:

Imrân ibn Husayn (R) da bâsûr hastalığı vardı. Kendisi bâsûrların acısına sabr eder, melekler de ona selâm verirlerdi. Imrân, bâsûrları dağlama tedâvîsine tâbi' tuttu. Bunun üzerine meleklerin selâm vermeleri kesildi. Sonra dağlama tedâvîsini bırakınca meleklerin selâmı tekrar geldi.

Ahmed ibn Hanbel, Ebû Dâvûd ve Tirmizî, Imrân ibn Husayn'dan şu hadîsi tahrîc etmişlerdir: Rasûlullah (S) dağlama tedâvîsinden nehy etti. Biz dağlama tedâvîsine baş vurduk. Fakat ne felâh bulduk, ne de hastalıktan kurtulduk.

İyi bil ki Rasûlullah (S) hac ile umre arasını cem' etti. Sonra bunu kaldırmak husûsunda Kitab da nâzil olmadı. Rasûlullah da bunlardan nehy etmedi. Umre ile temettu' hakkında bir zât dilediğini kendi re'yiyle söyledi.

١٧٠ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ. حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ مُطَرِّفٍ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه. قَالَ: تَمَتَّعْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ صلى الله عليه وسلم. وَلَمْ يَنْزِلْ فِيهِ الْقُرْآنُ. قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ مَا شَاءَ.

170 — ( ) .... : Imrân ibn Husayn (R) : Biz Rasûlullah (S) ın maiyetinde temettu' ettik. Bu husûsda (bunu kaldırma hakkında) Kur'ân nâzil olmamıştır. Bir zât kendi re'yiyle istediği şeyi söylemiştir dedi.

١٧١ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ابْنُ مُسْلِمٍ. حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ وَاسِعٍ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ، عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ رضي الله عنه، بِهَٰذَا الْحَدِيثِ. قَالَ: تَمَتَّعَ نَبِيُّ اللهِ صلى الله عليه وسلم وَتَمَتَّعْنَا مَعَهُ.

171 — ( ) .... : Buradaki râvî yine Imrân ibn Husayn'dan bu hadîsi rivâyet etmiştir. Imrân burada : Allâh'ın Peygamber'i (S) temettu' ettirdi biz de onun maiyetinde temettu ettik demiştir.

١٧٢ – (...) حدثنا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا بِشْرُ ابْنُ الْمُفَضَّلِ. حَدَّثَنَا عِمْرَانُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي رَجَاءٍ. قَالَ: قَالَ عِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ: نَزَلَتْ آيَةُ الْمُتْعَةِ فِي كِتَابِ اللهِ (يَعْنِي مُتْعَةَ الْحَجِّ). وَأَمَرَنَا بِهَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم. ثُمَّ لَمْ تَنْزِلْ آيَةٌ تَنْسَخُ آيَةَ مُتْعَةِ الْحَجِّ. وَلَمْ يَنْهَ عَنْهَا رَسُولُ اللهِ صلى الله عليه وسلم حَتَّىٰ مَاتَ. قَالَ رَجُلٌ بِرَأْيِهِ، بَعْدُ، مَاشَاءَ.

172 — ( ) .... : Ebû Recâ dedi ki : Imrân ibn Husayn (R) şöyle dedi :

Allâh'ın Kitabında mut'a âyeti[53] yani hacda temettu' yapma âyeti

53. Imrân ibn Husayn'ın temettu'un cevâzına dâir Kur'ân'da nâzil olduğunu bildirdiği âyet,

« فاذا امنتم فمن تمتع الى الحج فما استيسر من الهدى

: *Emniyet ve vüs'at hâlinde bulunduğunuz zaman ise kim hacca kadar umre ile faydalanmak* (sevâba girmek) *isterse kolayına gelen kurban vâcibdir»* (el-Bakara: 196) âyetidir.

Imrân'ın, re'yiyle söz söylediğini haber verdiği zâtın Hz. Umer olduğunu şârihler ifade etmektedirler. Bundan evvelki hadîslerde Hz. Usmân'ın ve Abdullah ibn Zubeyr'in de temettu'u tenzîhen nehy ettiklerini görmüştük. İbn Abbâs da bil'akis temettu'u emretmişti. Câbir temettu'dan sorulduğunda cevaben : Temettu'dan ilk nehyeden Hz. Umer'dir demişti.

nâzil olmuştur. Rasûlullah (S) da bizlere bunu emretmiştir. Sonra hac mut'ası âyetini nesheder sûrette bir âyet inmemiş ve Rasûlullah da ölünceye kadar bu temettu'dan nehiy buyurmamıştır. Sonradan bir zât kendi re'yiyle dilediğini söylemiştir.

١٧٣ – (...) وحدثنيه محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن عمران القصير. حدثنا أبو رجاء
عن عمران بن حصين، بمثله. غير أنه قال: وفعلناها مع رسول الله ﷺ. ولم يقل: وأمرنا بها.

173 — ( ) .... : Yine Ebû Recâ, Imrân ibn Husayn'dan bu hadîsin benzerini tahdîs etmiştir. Ancak Imrân burada : Biz temettu'u Rasûlullah (S) ın maiyetinde yaptık demiş, bize bununla emretti dememiştir.

(٢٤) باب وجوب الدم على المتمتع، وأنه إذا عدمه لزمه صوم ثلاثة أيام في الحج
وسبعة إذا رجع إلى أهله

١٧٤ – (١٢٢٧) حدثنا عبد الملك بن شعيب بن الليث. حدثني أبي عن جدي. حدثني عقيل
ابن خالد عن ابن شهاب، عن سالم بن عبد الله؛ أن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما قال: تمتع رسول الله ﷺ
في حجة الوداع بالعمرة إلى الحج. وأهدى. فساق معه الهدي من ذي الحليفة. وبدأ رسول الله ﷺ
فأهل بالعمرة. ثم أهل بالحج. وتمتع الناس مع رسول الله ﷺ بالعمرة إلى الحج. فكان من
الناس من أهدى فساق الهدي. ومنهم من لم يهد. فلما قدم رسول الله ﷺ مكة قال للناس «من كان
منكم أهدى، فإنه لا يحل من شيء حرم منه حتى يقضي حجه. ومن لم يكن منكم أهدى،
فليطف بالبيت وبالصفا والمروة وليقصر وليحلل. ثم ليهل بالحج وليهد. فمن لم يجد هديا،
فليصم ثلاثة أيام في الحج وسبعة إذا رجع إلى أهله» وطاف رسول الله ﷺ حين قدم مكة. فاستلم
الركن أول شيء. ثم خب ثلاثة أطواف من السبع. ومشى أربعة أطواف. ثم ركع، حين قضى
طوافه بالبيت عند المقام، ركعتين. ثم سلم فانصرف. فأتى الصفا فطاف بالصفا والمروة سبعة
أطواف. ثم لم يحلل من شيء حرم منه حتى قضى حجه، ونحر هديه يوم النحر، وأفاض. فطاف
بالبيت ثم حل من كل شيء حرم منه. وفعل، مثل ما فعل رسول الله ﷺ، من أهدى وساق الهدي
من الناس.

Umre ile temettu'un ma'nâsı, umre ile hacca kadar Allâh'a takarrub sûretiyle faydalanmak, sonra da eğer kaarin ise hac vaktında umre ile de menfaatlanmaktır. Bu, sevâbca faydalanmak ma'nâsıyle *kırân haccına* da temettu' ismi verilir. Yahut da mutemetti' ise, hac niyetiyle ihrâm edinceye kadar, umre sebebiyle ihrâmdan çıkarak menfaatlanmaktır. Her iki takdîrde de hacıya, iki ibâdeti cem' etme ni'metinden dolayı şükür olmak üzere nahr günü boğazlıyacağı bir kurban lâzım gelir. İşte bu *«kurbandan kolay gelen»* kavlinin ifade ettiği ma'nâdır.

(24) TEMETTU' HACCI YAPAN KİMSEYE KURBAN KESME VUCÛBU VE KURBAN BULAMAZSA HAC SIRASINDA (ihrâmlı iken) ÜÇ, EHLİNE DÖNDÜĞÜNDE DE YEDİ GÜN ORUC TUTMASI LÂZIM GELDİĞİ BÂBI

174 — (1227) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Vedâ haccında umreyi hacca redif kılmak sûretiyle temettu' etti [54]. Zu'l-huleyfe'den beraberinde kurbanlık sevk edib bunları (Kâ'be'ye) hediye eyledi ve Rasûlullah ihrâma girerken umre (niyetiyle) telbiyeye başlayıb sonra hac niyetiyle telbiye yaptı [55]. Sahâbîler (Zu'l-huleyfe'de yalnız) hacca niyetle (ihrâmlanıb Mekke'ye geldiklerinde haccı fesh ve) umreyi iltizam ederek Rasûlullah ile beraber mütemetti' oldular. Sahâbîlerden kurbanlık sevk edenler bulunduğu gibi sevk etmiyenler de vardı. Rasûlullah Mekke'ye gelince, hacılara şöyle i'lân etti : «Hacılardan kurbanlık sevk edenler (ihrâmlarını muhâfaza etsinler). Onlara haccı edâ edinceye kadar ihrâmlıya işlemesi harâm olan şeylerden hiçbir şey halâl olmaz. Kurbanlık sevk etmeyenler ise Beyti tavâf ve Safâ ile Merve arasında sa'y etsin. Saçından bir parça kestirib ihrâmdan çıksın. Sonra (Arafat'a çıkılacağı sırada) hac için ihrâmlansın. (Mina'da) kesecek kurban bulamıyan her ferd, (ihrâmlandıkdan sonra) hac sırasında üç gün, ehline döndükden sonra da yedi gün olmak üzere, tam **on gün** oruc tutsun».

Rasûlullah Mekke'ye geldiği zaman ilk tavâf ettiğinde evvelâ Haceru Esved'i isti'lâm etti. Sonra yedi tavâfdan ilk üçünde sür'atlice bir yürüyüşle, dört tavâfda da mu'tâd yürüyüşle yürüdü [56]. Sonra Beyti tavâf etmeyi bitirdiği zaman **Makam**'ın yanında iki rek'at namaz kıldı. Sonra selâm verib namazdan çıktı. Bunu ta'kîben Safâ'ya geldi. Safâ ile Mer-

---

54. Buradaki temettu' lugat ma'nâsına yani hac amellerini birleştirmek ve sevâb kazanmak sûretiyle faydalanmaya mahmûldur. Peygamber evvelâ *mufrid* olarak hac ile ihrâm etti, sonra umre yaptı. Bu işinin sonunda kendisi *kaarin* oldu. Kaarin ise lugat ma'nâsı bakımından mutemetti' demektir. Çünkü Rasûlullah bir mîkatda ihrâm ve fiilleri birleştirmek sûretiyle rahatlıklar ve faydalar elde etmiştir. Yani bu hadîsdeki temettu' istilâhî olan temettu' değil, lugavî temettu'dur.

55. Bu da ihrâmlanma esnasında telbiye okumasına hamledilmiştir. Bundan maksad Peygamber'in evvelâ umre ile, sonra hac ile niyet ettiğini ifâde etmek değildir. Sâdece Peygamber'in ihrâma girerken telbiye okuduğu ifâde edilmek istenmiştir (Nevevî).

56. Mescid Harâma girildiğinde sünnet olan iş evvelâ Hacer Esved rüknünün isti'lâm edilib selâmlanması, sonra tavâfın yedi şavtından ilk üçünde *link* ile yürünmesi, dört şavtında mu'tad yürüyüşle yürünmesi, bundan sonra Makam İbrahim yanında iki rek'at tavâf namazını müteakib Safâ ile Merve arasında sa'y yapılmasıdır.

Hadîsdeki *habb* kelimesinin de, *remel* demek olduğu anlaşılıyor. Kamus tercemesinde «remel» *link* yürümek ve «hervele» demek olduğu bildirildikden sonra hervele şöyle ta'rîf ediliyor: *Hervele*, dahrece vezninde, seyirtme ile yürüme arasında olan yürümektir ki *yelmek* ta'bir olunur, yahut sür'atle yürümektir.

ve'yi de yedi defa tavâf yaptı. Sonra bütün hac fiillerini bitirib nahr günü kurbanını kesinceye kadar ihrâmlıya haram olan şeylerin hiç birini yapmıyarak ihrâmdan çıkmadı. Bunları bitirdikden sonra ifâza yapıb Beyti tavâf etti. Sonra ihrâmdan çıkarak ihrâmlıya harâm olan şeyler kendisine halâl oldu. Sahâbîlerden beraberinde kurban sevk edib Beyte hediye eden herkes de, aynen Rasûlullah'ın fiilleri gibi yaptı.

١٧٥ – (١٢٢٨) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي تَمَتُّعِهِ بِالْحَجِّ إِلَى الْعُمْرَةِ . وَتَمَتُّعِ النَّاسِ مَعَهُ . بِمِثْلِ الَّذِي أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ اللهِ رضي الله عنه ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

175 — (1228) .... : Urvetu'bnu Zubeyr şöyle demiştir :

Sâlim ibn Abdillah, babası Abdullah'dan, o da Rasûlullah (S) dan bana haber verdiği gibi Peygamber'in zevcesi Âişe de Rasûlullah'ın, haccı umreye katmak sûretiyle temettu'unu ve diğer insanların da onun maiyyetinde temettu' yaptıklarını haber vermiştir.

(٢٥) باب بيان أن القارن لا يتحلل إلا فى وقت تحلل الحاج المفرد

١٧٦ – (١٢٢٩) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ حَفْصَةَ رضي الله عنها زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا وَلَمْ تَحْلِلْ أَنْتَ مِنْ عُمْرَتِكَ ؟ قَالَ « إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي . وَقَلَّدْتُ هَدْيِي . فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ » .

(...) وحدثناه ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ مَالِكٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ حَفْصَةَ رضي الله عنها قَالَتْ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَالَكَ لَمْ تَحِلَّ ؟ بِنَحْوِهِ .

(25) KIRÂN HACCI YAPAN KİMSENİN, ANCAK MÜFRED HAC YAPAN KİŞİNİN İHRÂMDAN ÇIKIŞI VAKTINDA, İHRÂMDAN ÇIKACAĞINI BEYÂN BÂBI

176 — (1229) .... : Abdullah ibn Umer (R) den :

Peygamber'in zevcesi Hafsa :

— Yâ Rasûlallah! İnsanlara ne oluyor ki sen umrenden dolayı ihrâmdan çıkmadığın halde onlar umre ile ihrâmdan çıkıyorlar diye sordu. Rasûlullah (S) :

— Ben başımı telbîd ettim. Kurbanımı da (Kâ'be adına) kılâde taktım. Artık ben (kurbanımı kesib) hac ihrâmından çıkmadıkca ihrâmdan çıkamam buyurdu.

( ) .... : Burada da Hafsa yukarıki hadîs gibi : Yâ Rasûlallah! Sana ne oluyor ki ihrâmdan çıkmıyorsun? diye sordum demiştir.

١٧٧ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . قَالَ : أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنْ حَفْصَةَ ﷺ قَالَتْ : قُلْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ : مَا شَأْنُ النَّاسِ حَلُّوا وَلَمْ تَحِلَّ مِنْ عُمْرَتِكَ ؟ قَالَ « إِنِّي قَلَّدْتُ هَدْيِي ، وَلَبَّدْتُ رَأْسِي ، فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَحِلَّ مِنَ الْحَجِّ » .

177 — ( ) .... : Hafsa (R) dedi ki :

Ben, Peygamber (S) e :

— Bu insanlara ne oluyor ki sen umrenden dolayı ihrâmdan çıkmadığın halde onlar umreleriyle ihrâmlarından çıktılar? dedim.

— Ben kurbanımı hılâde takmış, başımı da telbîd eylemişimdir. Artık ben hac ihrâmımdan çıkmadıkca ihrâmdan çıkamam buyurdu.

١٧٨ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ حَفْصَةَ ﷺ قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ « فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ » .

178 — ( ) .... : Burada da Hafsa : Yâ Rasûlallah! diyerek Mâlik hadîsindeki gibi sormuş, Rasûlullah da : «Artık ben kurban kesmedikce ihrâmdan çıkamam» buyurmuştur.

١٧٩ – (...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْمَخْزُومِيُّ وَعَبْدُ الْمَجِيدِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : حَدَّثَتْنِي حَفْصَةُ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يَحْلِلْنَ عَامَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . قَالَتْ حَفْصَةُ : فَقُلْتُ : مَا يَمْنَعُكَ أَنْ تَحِلَّ ؟ قَالَ « إِنِّي لَبَّدْتُ رَأْسِي ، وَقَلَّدْتُ هَدْيِي ، فَلَا أَحِلُّ حَتَّى أَنْحَرَ هَدْيِي » .

179 — ( ) .... : İbn Umer şöyle dedi : Bana Hafsa (R) tahdîs etti ki Peygamber (S) Vedâ haccı yılında kendi zevcelerine ihrâmdan çıkmalarını emretmiştir. Hafsa dedi ki : Bunun üzerine ben :

— Senin ihrâmdan çıkmanı men' eden nedir? diye sordum.

— Ben başımı telbîd etmiş ve kurbanımı da (Kâ'be adına) kılâde takmışımdır. Artık ben kurbanımı kesmedikce ihrâmdan çıkamam buyurdu.

(٢٦) باب بيان جواز التحلل بالإحصار وجواز القران

١٨٠ — (١٢٣٠) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن نافع؛ أن عبد الله بن عمر ﷺ خرج في الفتنة معتمرا. وقال: إن صددت عن البيت صنعنا كما صنعنا مع رسول الله ﷺ. فخرج فأهل بعمرة. وسار حتى إذا ظهر على البيداء التفت إلى أصحابه فقال: ما أمرهما إلا واحد. أشهدكم أني قد أوجبت الحج مع العمرة. فخرج حتى إذا جاء البيت طاف به سبعا. وبين الصفا والمروة، سبعا. لم يزد عليه. ورأى أنه مجزئ عنه. وأهدى.

(26) HAC ETMEYE MÂNİ OLUNMASI SEBEBİYLE İHRÂMDAN ÇIKMANIN CEVÂZI İLE KIRÂN HACCININ CEVÂZINI BEYÂN BÂBI

---

180 — (1230) .... : Abdullah ibn Umer (R) fitne senesinde mu'temir olarak yola çıkıb : Eğer ben Beyti ziyâretten men' olunursam Rasûlullah (S) ile beraber yaptığımız gibi yaparız dedi. Akabinde hareket etti ve (Zu'l-huleyfe'de) telbiye ederek umre niyetiyle ihrâmlandı ve yoluna devam etti. Nihayet **Beydâ** üzerine yükseldiği zaman yol arkadaşlarına karşı dönüb : İhsâr ile ihrâmdan çıkmanın cevâzında umre ile haccın ikisi de birdir, aralarında fark yoktur. Sizleri şâhid kılıyorum ki ben, umremle beraber haccı kendime vâcib kıldım (yani kırân haccına niyet ettim) dedi. Yola devam etti ve nihayet Beyte gelince onu yedi defa tavâf ve Safâ ile Merve'yi de yedi kere sa'y etti. Buna bir şey ziyâde etmedi. Bu bir tavâf ve bir sa'yin kendine kâfî olduğunu görüb kurbanı hediye etti.

١٨١ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا يحيى (وهو القطان) عن عبيد الله. حدثني نافع؛ أن عبد الله بن عبد الله، وسالم بن عبد الله كلما عبد الله حين نزل الحجاج لقتال ابن الزبير. قالا: لا يضرك أن لا تحج العام. فإنا نخشى أن يكون بين الناس قتال يحال بينك وبين البيت. قال: فإن حيل بيني وبينه فعلت كما فعل رسول الله ﷺ وأنا معه. حين حالت كفار قريش بينه وبين البيت. أشهدكم أني قد أوجبت عمرة. فانطلق حتى أتى ذا الحليفة فلبى بالعمرة. ثم قال: إن خلي سبيلي قضيت عمرتي. وإن حيل بيني وبينه فعلت كما فعل رسول الله ﷺ وأنا معه. ثم تلا: لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة [٣٣/ الأحزاب/ الآية ٢١] ثم سار حتى إذا كان بظهر البيداء قال: ما أمرهما إلا واحد. إن حيل بيني وبين العمرة حيل بيني وبين الحج. أشهدكم أني قد أوجبت حجة مع عمرة. فانطلق حتى ابتاع بقديد هديا. ثم طاف لهما طوافا واحدا بالبيت وبين الصفا والمروة. ثم لم يحل منهما حتى حل منهما بحجة، يوم النحر.

(...) وحدثناه ابن نمير: حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله عن نافع. قال: أراد ابن عمر الحج حين نزل الحجاج بابن الزبير. واقتص الحديث بمثل هذه القصة. وقال في آخر الحديث: وكان يقول: من جمع بين الحج والعمرة كفاه طواف واحد. ولم يحل حتى يحل منهما جميعا.

181 — ( ) .... : Nâfi' şöyle tahdîs etti :

Abdullah ibn Umer'in iki oğlu Abdullah ve Sâlim, Haccâc, Abdullah ibn Zubeyr ile mukatele için Mekke üzerine indiği sırada babaları Abdullah ibn Umer'le konuşub ona :

— Bu sene hac yapmaman sana hiç bir zarar vermez. Biz insanlar arasında bir kıtâl olub seninle Beyt arasına engel olunmasından endîşe ediyoruz dediler. Abdullah cevaben :

— Eğer benim ile Beyt arasına bir engel konulursa bu takdîrde, Rasûlullah'ın maiyyetinde bulunduğum zaman Kureyş kâfirlerinin Rasûlullah ile Beyt arasında bir mânia oldukları sırada onun yaptığı gibi yaparım. Sizleri şâhid kılıyorum ki ben kat'î sûrette umre etmeyi nefsime vâcib kıldım dedi. Sonra yola çıktı. Nihâyet Zu'l-huleyfe'ye gelince umre niyetiyle telbiye okudu. Sonra : Eğer yolum tahlîye edilir boşaltılırsa umremi îfâ ederim. Eğer Beyt ile benim arama engel olunursa ben de Rasûlullah ile beraber (Hudeybiye'de) bulunduğum zaman onun yaptığı gibi yaparım dedi. Sonra : «LEKAD KÂNE LEKUM FÎ RASÛLİLLÂHİ USVETUN HASENETUN : **Andolsun ki Allâh'ın Rasûlunde sizin için pek güzel bir örnek vardır...»** (el-Ahzâb : 24) âyetini tilâvet etti. Sonra yo-

luna devam edib nihâyet **Beydânın** sırtına varınca : **İhsâr** ile ihrâmdan çıkmanın cevâzında hac ile umrenin ikisi de birdir, aralarında fark yokdur. Eğer benimle umrem arasına hâil olunursa benimle haccım arasında hâil olunmuş olur. Şâhid olunuz ki ben umre ile beraber haccı kendime vâcib kıldım (yani kırân haccına niyet ettim) dedi. Yoluna devam etti. Nihâyet **Kudeyd** mevkiinden bir kurban satın aldı. Sonra umresi ve haccı için Beyti ve Safâ ile Merve arasını bir tavâf yaptı. Sonra nahr gününde haccı ikmâl edib kurban kesinceye kadar bu iki ibâdetin (yani umre ile haccın) ihrâmından çıkmadı.

( ) .... : Nâfi' : Haccâc, İbn Zubeyr'le harbetmek üzere Mekke'ye indiği zaman, Abdullah ibn Umer hac etmek istedi, diyerek hadîsin tamâmını bundan evvelki kıssa tarzında nakletti. Ve bu hadîsin sonunda İbn Umer : Her kim hac ile umreyi cem' ederse ona bir tavâf kâfî gelir ve kendisi bu iki ibâdetin ihrâmından beraberce çıkıncaya kadar ihrâmdan çıkmaz der idi sözleri vardır [57].

١٨٢ — (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَرَادَ الْحَجَّ عَامَ نَزَلَ الْحَجَّاجُ بِابْنِ الزُّبَيْرِ . فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ النَّاسَ كَائِنٌ بَيْنَهُمْ قِتَالٌ . وَإِنَّا نَخَافُ أَنْ يَصُدُّوكَ . فَقَالَ : لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ . أَصْنَعُ كَمَا صَنَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ . إِنِّي أُشْهِدُكُمْ أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ عُمْرَةً . ثُمَّ خَرَجَ حَتَّىٰ إِذَا كَانَ بِظَاهِرِ الْبَيْدَاءِ قَالَ : مَا شَأْنُ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ إِلَّا وَاحِدٌ . اشْهَدُوا (قَالَ ابْنُ رُمْحٍ : أُشْهِدُكُمْ) أَنِّي قَدْ أَوْجَبْتُ حَجًّا مَعَ عُمْرَتِي . وَأَهْدَىٰ هَدْيًا اشْتَرَاهُ بِقُدَيْدٍ . ثُمَّ انْطَلَقَ يُهِلُّ بِهِمَا جَمِيعًا . حَتَّىٰ قَدِمَ مَكَّةَ . فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَلَمْ يَزِدْ عَلَىٰ ذَٰلِكَ . وَلَمْ يَنْحَرْ . وَلَمْ يَحْلِقْ . وَلَمْ يُقَصِّرْ . وَلَمْ يَحْلِلْ مِنْ شَيْءٍ حَرُمَ مِنْهُ . حَتَّىٰ كَانَ يَوْمُ النَّحْرِ فَنَحَرَ وَحَلَقَ . وَرَأَىٰ أَنْ قَدْ قَضَىٰ طَوَافَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ بِطَوَافِهِ الْأَوَّلِ .

وَقَالَ ابْنُ عُمَرَ : كَذَٰلِكَ فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ .

182 — ( ) .... : Nâfi'den (şöyle demiştir) :

Haccâc'ın, Abdullah ibn Zubeyr'le mukatele için Mekke'ye indiği yıl Abdullah ibn Umer, hacca gitmek istedi. (Çocukları tarafından) kendisi-

---

57. Hadîsin bu son fıkrası, «kırân haccına niyet eden ihrâmlı iki tavâfa muhtac olmaz» diyen fakîhlerin mezhebine delîl olabilir. Hanefîlerde kırân haccı yapan için de iki tavâf lâzımdır. Onların bu husûsda başka delîlleri vardır.

Bu hadîsden, haccı umreye katmanın cevâzı hükmü de çıkmaktadır. Fakat fakîhlerin cumhûruna göre bir mu'temirin umreye, haccı idhâl edebilmesi, umre tavâfına başlamamış olmakla meşrûttur. Hanefîlere göre umre tavâfının dört şavtını yapmazdan evvel câizdir.

İmâm Mâlik'e göre tavâf tamâm olmazdan evvel sahîhdir.

ne : Şüphesiz ki insanlar arasında bir kıtâl vardır. Ve onların senin Beyti ziyâret etmene mâni' olmalarından endîşe ediyoruz denildi. Bunun üzerine İbn Umer : «LEKAD KÂNE LEKUM Fİ RASÛLİLLÂHİ USTEVUN HASENETUN : **Andolsun ki Allâh'ın Rasûlunde sizin için pek güzel bir örnek vardır...»** (el-Ahzâb : 21). Ben de Rasûlullah (S) ın yaptığı gibi yaparım. Bizzât sizleri şâhid kılıyorum ki ben umre etmeyi kendime vâcib kıldım dedi. Sonra yola çıktı. Nihâyet Beydâ'nın görünür yerine yükseldiği zaman : Men' olunmakdan dolayı ihrâmdan çıkmanın cevâzı husûsunda, hac ile umre ancak bir şeydir, aralarında fark yoktur. Şâhid olunuz ki (râvî İbn Rumh : Sizi şâhid kılıyorum ki demiştir), ben umrem ile beraber haccı kendime vâcib kıldım (yani kırân haccına niyet ettim) dedi ve Kudeyd mevkiinden satın almış olduğu kurbanlığı da Kâ'be'ye hediye etti. Sonra umre ile haccı beraberce niyetlenib telbiye ederek yollandı. Mekke'ye geldiğinde Beyti tavâf ve Safâ ile Merve'yi de sa'y etti. Bunlar üzerine hiçbir şey ilâve etmedi. Kurban kesmedi, tıraş olmadı, saçını kısaltmadı ve ihrâmdan dolayı kendisine harâm olan hiçbir şeyi, kendine halâl kılmadı. Nihâyet kurban kesme günü olunca, kurban kesti ve tıraş oldu. Hac ve umre tavâfını, ilk yaptığı tavâfıyle yerine getirmiş olduğu görüşünde bulundu. Ve İbn Umer : Rasûlullah da böyle yapmıştır dedi.

١٨٣ – (...) حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ ابْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، بِهَٰذِهِ الْقِصَّةِ . وَلَمْ يَذْكُرِ النَّبِيَّ ﷺ إِلَّا فِي أَوَّلِ الْحَدِيثِ . حِينَ قِيلَ لَهُ : يَصُدُّوكَ عَنِ الْبَيْتِ . قَالَ : إِذَنْ أَفْعَلَ كَمَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ : هَٰكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . كَمَا ذَكَرَهُ اللَّيْثُ .

183 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Nâfi'den, o da İbn Umer'den bu kıssayı rivâyet ettiler. Burada İbn Umer, Peygamber'i ancak hadîsin evvelinde zikretmiştir. Yani kendisine, onlar seni Beyt'den men' ederler denildiğinde : O takdîrde ben Rasûlullah (S) ın yaptığı gibi yaparım demiştir. Hadîsin sonunda, bundan önceki hadîsde Leys'in zikrettiği gibi : Rasûlullah da böyle yaptı dememiştir.

(٢٧) باب فى الإفراد والقران بالحج والعمرة

١٨٤ – (١٢٣١) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ الْهِلَالِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ الْمُهَلَّبِيُّ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ (فِي رِوَايَةِ يَحْيَى) قَالَ : أَهْلَلْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا . (وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ عَوْنٍ) أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ بِالْحَجِّ مُفْرَدًا .

(27) İFRÂD HACCI VE HAC İLE UMREYİ BİR İHRÂMDA BİRLEŞTİRMEK SÛRETİYLE YAPILAN KIRÂN HACCI HAKKINDA BÂB

184 — (1231) .... : İbn Umer (Yahyâ'nın rivâyetinde) : Biz (Vedâ haccında) Rasûlullah (S) ile beraber **müfred hac** niyetiyle ihrâma girib telbiye okuduk; (İbn Avn'ın rivâyetinde ise :) Rasûlullah **müfred hac** niyetiyle ihrâma girib telbiye okudu demiştir.

١٨٥ — (١٢٣٢) وحدّثنا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ. حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ بَكْرٍ، عَنْ أَنَسٍ رضي الله عنه.
قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُلَبِّي بِالْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ جَمِيعًا.
قَالَ بَكْرٌ : فَحَدَّثْتُ بِذَٰلِكَ ابْنَ عُمَرَ. فَقَالَ: لَبَّىٰ بِالْحَجِّ وَحْدَهُ. فَلَقِيتُ أَنَسًا فَحَدَّثْتُهُ بِقَوْلِ ابْنِ عُمَرَ
فَقَالَ أَنَسٌ : مَا تَعُدُّونَنَا إِلَّا صِبْيَانًا ! سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا ».

185 — (1232) Bize Şureyh ibn Yûnus tahdîs etti. Bize Hişâm tahdîs etti. Bize Humeyd, Bekr'den, o da Enes'den tahdîs etti. Enes (R) : Ben, Peygamber (S) den işittim, O hac ve umreyi beraberce telbiye ediyordu demiştir.

Bekr şöyle dedi : Ben bu hadîsi İbn Umer'e söyledim de o . Rasûlullah yalnız hacca niyet ederek telbiye okudu dedi. Sonra Enes'le buluştum ve kendisine İbn Umer'in sözünü naklettim. Bunun üzerine Enes : Sizler, bizleri çocuklardan başka bir şey addetmiyorsunuz (yani güya sizler o zaman bizleri çocuk addettiğiniz için bizim sözümüzü almıyorsunuz). Ben, Rasûlullah'ı «LEBBEYKE UMRETEN VE HACCEN = (Umre ve hac olarak lebbeyk)» derken işittim dedi.

١٨٦ — (...) وحدّثني أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ) حَدَّثَنَا حَبِيبُ
ابْنُ الشَّهِيدِ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ. حَدَّثَنَا أَنَسٌ رضي الله عنه؛ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ جَمَعَ بَيْنَهُمَا. بَيْنَ الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ.
قَالَ : فَسَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ. فَقَالَ : أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ. فَرَجَعْتُ إِلَىٰ أَنَسٍ فَأَخْبَرْتُهُ مَا قَالَ ابْنُ عُمَرَ. فَقَالَ : كَأَنَّمَا
كُنَّا صِبْيَانًا !

186 — ( ) .... : Bekr ibn Abdillah şöyle demiştir :

Bize Enes (R), Peygamber (S) in hac ile umreyi cem' ettiğini gördüğünü tahdîs etti. Ben bunu İbn Umer'e sordum. İbn Umer : Hac ile tel-

biye ettik dedi. Akabinde Enes'e döndüm ve İbn Umer'in dediğini ona haber verdim. Bunun üzerine Enes : Sanki biz sâdece çocuklar idik dedi [58].

(٢٨) باب ما يلزم من أحرم بالحج، ثم قدم مكة، من الطواف والسعي

١٨٧ — (١٢٣٣) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبثر عن إسماعيل بن أبي خالد، عن وبرة. قال: كنت جالسا عند ابن عمر. فجاءه رجل فقال: أيصلح لي أن أطوف بالبيت قبل أن آتي الموقف. فقال: نعم. فقال: فإن ابن عباس يقول: لا تطف بالبيت حتى تأتي الموقف. فقال ابن عمر: فقد حج رسول الله ﷺ فطاف بالبيت قبل أن يأتي الموقف. فبقول رسول الله ﷺ أحق أن تأخذ، أو بقول ابن عباس، إن كنت صادقا؟

(28) HAC NİYETİYLE İHRÂMA GİRİB SONRA MEKKE'YE GELEN KİMSEYE TAVÂF VE SA'YDAN NE LÂZIM GELECEĞİ BÂBI

187 — (1233) .... : Veberetu'bnu Abdirrahman dedi ki : Ben İbn Umer'in yanında oturuyordum. Bu sırada ona bir kimse geldi ve :

— Arafat'daki vakfe yerine gitmeden önce Beyti tavaf etmem doğru olur mu? diye sordu. İbn Umer :

— Evet doğru olur dedi. Bunun üzerine o zât :

— Amma İbn Abbâs : Mevkıfe gitmedikce Beyti tavâf etme, diyor dedi. İbn Umer buna cevaben :

— Rasûlullah (S) hac (niyetiyle ihrâm) etmiş ve Arafat'daki mevkıfe gitmeden evvel de Beyti tavâf etmiştir. Eğer sen islâmında sâdık isen yahut İbn Abbâs böyle söylüyor demende doğru isen, **Rasûlullah'ın sözünü alman elbette daha haklı değil midir?** dedi.

١٨٨ — (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا جرير عن بيان، عن وبرة. قال: سأل رجل ابن عمر رضي الله عنهما: أطوف بالبيت وقد أحرمت بالحج؟ فقال: وما يمنعك؟ قال: إني رأيت ابن فلان يكرهه وأنت أحب إلينا منه. رأيناه قد فتنته الدنيا. فقال: وأينا (أو أيكم) لم تفتنه الدنيا؟

58. Peygamber (S) in haccı husûsunda sahîh ve muhtar olan, ihrâmının evvelinde mufred hacca niyet ettiği, sonra umreyi hacca kattığı ve böylece kırân haccı yapmış olduğudur. İbn Umer'in buradaki hadîsi Peygamber'in ihrâmının evveline mahmûldur. Enes'in hadîsi ise ortalarına ve sonlarına mahmûldur. Enes, Peygamber'i ilk ihrâma girerken işitmemiş gibidir. Enes hadîsinin ekseriyet rivâyetlerine uyması için böyle te'vîl edilmesi zarûrîdir (Nevevî).

ثُمَّ قَالَ: وَرَأَيْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ أَحْرَمَ بِالْحَجِّ. وَطَافَ بِالْبَيْتِ. وَسَعَى بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. فَسُنَّةُ اللهِ وَسُنَّةُ رَسُولِهِ ﷺ أَحَقُّ أَنْ تَتَّبِعَ، مِنْ سُنَّةِ فُلَانٍ، إِنْ كُنْتَ صَادِقًا.

188 — ( ) .... : Vebere şöyle dedi :

Bir kimse İbn Umer'den :

— Ben hac niyetiyle ihrâma girmiş olduğum halde (Arafat'a gitmeden) Beyti tavâf edebilir miyim? diye sordu. İbn Umer :

— Seni bundan men' eden nedir? dedi. O kimse :

— Ben, fulân kimseyi (yani İbn Abbâs'ı) bunu kerîh addediyor gördüm. Halbuki sen bize, ondan daha sevimlisin. Biz onu dünya fitnesine düşmüş olarak görüyoruz dedi [59]. Bunun üzerine İbn Umer :

— Hangimiz (yahut hanginiz) var ki dünya onu fitnelendirmemiş olsun? dedi ve sonra ilâve edib : Biz Rasûlullah (S) ın hac niyetiyle ihrâma girdiğini, Beyti tavâf edib Safâ ile Merve arasında sa'y yaptığını gördük. Eğer sen doğru bir adam isen, **artık Allah'ın sünneti ve Rasûlunun sünneti, tâbi' olmana fulânın sünnetinden daha haklı ve daha lâyıkdır** dedi.

١٨٩ — (١٢٣٤) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ. قَالَ: سَأَلْنَا ابْنَ عُمَرَ عَنْ رَجُلٍ قَدِمَ بِعُمْرَةٍ. فَطَافَ بِالْبَيْتِ وَلَمْ يَطُفْ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ. أَيَأْتِي امْرَأَتَهُ؟ فَقَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَطَافَ بِالْبَيْتِ سَبْعًا. وَصَلَّى خَلْفَ الْمَقَامِ رَكْعَتَيْنِ. وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ سَبْعًا. وَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.

* * *

(...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. جَمِيعًا عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ رضي الله عنهما، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ.

189 — (1234) .... : Amr ibn Dînâr şöyle dedi : Biz İbn Umer'e :

— Eğer bir kimse umre niyetiyle Mekke'ye gelir ve Beyti tavâf eder de, Safâ ile Merve arasında dolaşmaz (yani sa'y etmez) ise, (ihrâmdan çıkıb) karısına mukarenet edebilir mi? diye sorduk. Şöyle cevab verdi :

---

59. İbn Abbâs, amcası Ali tarafından Basra vâliliğini deruhte etmişti. İbn Umer ise böyle bir vazîfe kabul etmemişti. Vâlilikde âdil idâre edememek tehlükesi ve fitnesi vardır. Buradaki fitneden maksad da budur. Yoksa dünyâ zenginliği kasdedilmemiştir. Öyle olsaydı İbn Umer, İbn Abbâs'dan daha zengin bulunuyordu. Allah onun kalbini riyâset hırsından temizlemiştir. Onun için nereye gitse sevilir ikrâm görürdü.

İbn Umer'in isim tasrih etmemesi ve «hangimiz var ki dünya onu fitnelendirmemiş olsun?» demesi tavâzuunun, insaflılığının ve muâşeret âdâbının yüksekliğini gösterir.

— Rasûlullah (S umre için) Mekke'ye geldi, Beyti yedi kere tavâf etti, Makamın arkasında iki rek'at namaz kıldı, Safâ ile Merve arasında sa'y ettiydi. LEKAD KÂNE LEKUM FÎ RASÛLİLLÂHİ USVETUN HASENETUN : **Andolsun ki Allah'ın Rasûlunde sizin için pek güzel bir örnek vardır»** (el-Ahzâb : 21) [60].

( ) .... : Buradaki iki râvî de cemîan Amr ibn Dînâr'dan, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki İbn Uyeyne hadîsi tarzında haber vermişlerdir.

(٢٩) باب ما يلزم من طاف بالبيت وسعى، من البقاء على الاحرام وترك التحلل

١٩٠ — (١٢٣٥) حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرٌو (وَهُوَ ابْنُ
الْحَارِثِ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الْعِرَاقِ قَالَ لَهُ : سَلْ لِي عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ عَنْ رَجُلٍ
يُهِلُّ بِالْحَجِّ فَإِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ أَيَحِلُّ أَمْ لَا ؟ فَإِنْ قَالَ لَكَ : لَا يَحِلُّ . فَقُلْ لَهُ : إِنَّ رَجُلًا يَقُولُ ذَٰلِكَ .
قَالَ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ : لَا يَحِلُّ مَنْ أَهَلَّ بِالْحَجِّ إِلَّا بِالْحَجِّ . قُلْتُ : فَإِنَّ رَجُلًا كَانَ يَقُولُ ذَٰلِكَ . قَالَ : بِئْسَ
مَا قَالَ . فَتَصَدَّانِي الرَّجُلُ فَسَأَلَنِي فَحَدَّثْتُهُ فَقَالَ : فَقُلْ لَهُ : فَإِنَّ رَجُلًا كَانَ يُخْبِرُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ
قَدْ فَعَلَ ذَٰلِكَ . وَمَا شَأْنُ أَسْمَاءَ وَالزُّبَيْرِ قَدْ فَعَلَا ذَٰلِكَ . قَالَ : فَجِئْتُهُ فَذَكَرْتُ لَهُ ذَٰلِكَ . فَقَالَ : مَنْ هَٰذَا ؟
فَقُلْتُ : لَا أَدْرِي . قَالَ : فَمَا بَالُهُ لَا يَأْتِينِي بِنَفْسِهِ يَسْأَلُنِي ؟ أَظُنُّهُ عِرَاقِيًّا . قُلْتُ : لَا أَدْرِي . قَالَ : فَإِنَّهُ
قَدْ كَذَبَ . قَدْ حَجَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرَتْنِي عَائِشَةُ رضي الله عنها ؛ أَنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ حِينَ قَدِمَ مَكَّةَ أَنَّهُ
تَوَضَّأَ . ثُمَّ طَافَ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ حَجَّ أَبُو بَكْرٍ فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ لَمْ يَكُنْ
غَيْرُهُ . ثُمَّ عُمَرُ ، مِثْلُ ذَٰلِكَ . ثُمَّ حَجَّ عُثْمَانُ فَرَأَيْتُهُ أَوَّلُ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ لَمْ يَكُنْ
غَيْرُهُ . ثُمَّ مُعَاوِيَةُ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ . ثُمَّ حَجَجْتُ مَعَ أَبِي ، الزُّبَيْرِ بْنِ الْعَوَّامِ . فَكَانَ أَوَّلَ شَيْءٍ بَدَأَ بِهِ
الطَّوَافُ بِالْبَيْتِ . ثُمَّ لَمْ يَكُنْ غَيْرُهُ . ثُمَّ رَأَيْتُ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارَ يَفْعَلُونَ ذَٰلِكَ . ثُمَّ لَمْ يَكُنْ غَيْرُهُ .
ثُمَّ آخِرُ مَنْ رَأَيْتُ فَعَلَ ذَٰلِكَ ابْنُ عُمَرَ . ثُمَّ لَمْ يَنْقُضْهَا بِعُمْرَةٍ . وَهَٰذَا ابْنُ عُمَرَ عِنْدَهُمْ أَفَلَا يَسْأَلُونَهُ ؟
وَلَا أَحَدٌ مِمَّنْ مَضَى مَا كَانُوا يَبْدَأُونَ بِشَيْءٍ حِينَ يَضَعُونَ أَقْدَامَهُمْ أَوَّلَ مِنَ الطَّوَافِ بِالْبَيْتِ
ثُمَّ لَا يَحِلُّونَ . وَقَدْ رَأَيْتُ أُمِّي وَخَالَتِي حِينَ تَقْدَمَانِ لَا تَبْدَآنِ بِشَيْءٍ أَوَّلَ مِنَ الْبَيْتِ تَطُوفَانِ بِهِ .
ثُمَّ لَا تَحِلَّانِ . وَقَدْ أَخْبَرَتْنِي أُمِّي أَنَّهَا أَقْبَلَتْ هِيَ وَأُخْتُهَا وَالزُّبَيْرُ وَفُلَانٌ وَفُلَانٌ بِعُمْرَةٍ قَطُّ . فَلَمَّا مَسَحُوا
الرُّكْنَ حَلُّوا . وَقَدْ كَذَبَ فِيمَا ذَكَرَ مِنْ ذَٰلِكَ .

---

60. Buhârî'de bu hadîsin devamı olmak üzere râvînin: Câbir ibn Abdillah'a da sorduk. Safâ ile Merve arasında sa'y etmedikce, kadına sakın cinsî münâsebet etmiyesin ceva-

(29) BEYTİ TAVÂF VE SAFÂ İLE MERVE'Yİ SA'Y EDEN KİMSEYE İHRÂM ÜZERE KALMAK VE İHRÂMDAN ÇIKMAYI TERK EYLEMEKTEN NE LÂZIM GELECEĞİ BÂBI

190 — (1235) .... : Muhammed ibn Abdirrahman şöyle demiştir: Irak'lı bir zât bana, Urve İbn Zubeyr'e benim için şöyle bir suâl sor dedi :

— Bir kimse hac niyetiyle ihrâma girse, Beyti tavâf ve sa'y ile ihrâmdan çıkabilir mi çıkamaz mı? Eğer Urve çıkamaz derse sen de bir zât bilâkis çıkar diyor dersin. Muhammed ibn Abdirrahman der ki : Bu bana havâle edilen suâli Urve'ye sordum, cevaben :

— Hac niyetiyle ihrâma giren kimse ancak haccı edâ etmek sûretiyle ihrâmdan çıkabilir dedi, (haccı fesh etmeyi tecvîz etmedi). Dedim ki :

— Birisi haccı fesh ederek umreye tahvîl ile ihrâmdan çıkabilir diyor, sen ne dersin? Cevaben :

— Bu adam çok fena söylemiş dedi. Irak'lı zât bana rast geldiğinde benden neticeyi sordu. Ben de Urve'nin bu cevabını ona anlattım. Bu defa Urve'ye :

— Birisi Rasûlullah'ın böyle yaptığını haber veriyor. (Urve'nin ebeveynine de işâret ederek) Esmâ Bintu Ebî Bekr ile Zubeyr de haccı umreye tahvîl etmişlerdir diyor. Siz ne dersiniz? diye sormaklığımı ricâ etti. İkinci defa Urve'ye gidib, bunu kendisine böylece anlattım. Urve bana :

— Bu adam da kimdir? diye sordu. Ben de :

— Bilmiyorum dedim. Bunun üzerine Urve ibn Zubeyr :

— Bu zât niçin kendi gelib sormuyor? Öyle sanıyorum ki o zât Irak'lıdır dedi. Ben de bilmiyorum dedim. Bu defa Urve :

— Bu adam yalan söylemiştir. Rasûlullah hac etmiştir fakat haccını, umreye tahvîl etmemiştir. Bana Âişe haber verdi ki : Rasûlullah (S) Mekke'ye geldiğinde îfâya başladığı ilk ibadet olmak üzere abdest aldı, sonra Beyti tavâf etti. (Sonra Peygamber bu tavâf ve sa'yı umre addetmedi). Peygamber'den sonra Ebû Bekr hac etti. Onun da yaptığı ilk iş Beyti tavâf etmek oldu. Sonra bu tavâf ve sa'y, ihrâm etmiş olduğu hacdan başka bir şey olmadı. Sonra Umer de böyle hac etti. Sonra Usmân hac etti. Gördüm ki onun da ilk yaptığı iş Beyti tavâf etmek oldu. Sonra onun da bu tavâf ve sa'yı, ihrâmlanmış bulunduğu hacdan başka bir şey olmadı (yani tavâf ve sa'yı umre saymadılar). Sonra Muâviye ve Abdullah ibn Umer

---

bını verdi dediği zikredilmiştir (*Buhârî, salât, kavlu'llâhi Teâlâ: İttehizû min makami İbrahîme musallâ*).

Bu bâbın hadîsleri kudûm (yani geliş) tavâfının ve bu tavâf ile birlikte sa'yi isbât etmekde ve *bütün dînî amellerde dâima Peygamber'e uymanın zarûretini* göstermektedirler.

de, (Rasûlullah ve isimleri geçen arkadaşları gibi) hac ettiler. Sonra ben, babam Zubeyr ibn Avvâm ile beraber de hac ettim. Onun da ilk başladığı hac fiili tavâf idi. Sonra ihrâma girmiş bulunduğu hacdan başka bir şey olmadı, (yani haccı fesh edib umreye tahvîl etmedi). Sonra muhâcirûn ve Ensâr'ı da gördüm. Onların hepsi de bu sûretle tavâfa başlarlardı. Fakat onların bu tavâf ve sa'yları ihrâmlanmış bulundukları haclarından başka bir şey olmazdı. Sonra böyle yaptığını gördüğüm kimselerin sonuncusu İbn Umer'dir. Sonra o da haccı, umre ile bozmamıştır (yani haccı umreye tahvîl etmemiştir). Ve işte bu İbn Umer henüz onların yanındadır. Bunu neye kendisinden sormuyorlar? Geçen kimselerden her biri ayaklarını Mekke'ye basarlarken başladıkları ilk iş Beyti tavâf etmek olurdu da sonra onlar bu tavâf ve sa'yı ta'kîben ihrâmlarından çıkmazlardı. Ben anamı ve teyzemi de gördüm ki onlar da Mekke'ye geldikleri zaman ilk olarak Beyti tavâfdan başka hiçbir şeyle ibadete başlamazlardı. Evvelâ Beyti tavâf ve sa'y ederlerdi, fakat sonra ihrâmdan çıkmazlardı. Anam Esmâ Bintu Ebî Bekr bana : Kendisinin ve kızkardeşi Âişe'nin, Zubeyr'in fulân ve fulân zâtların da (Vedâ haccı yılında) Mekke'ye umre niyetiyle geldiklerini ve bunların Haceru Esved rüknünü isti'lâm ile tavâfı ikmâl edib, sa'yı da yapınca ihrâmdan çıktıklarını haber verdi. Şu halde o zât bu kabilden zikrettiği hususda yalan söylemiştir dedi[61].

١٩١ – (١٢٣٦) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ. حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. حَدَّثَنِي مَنْصُورُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ عَنْ أُمِّهِ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ رضي الله عنهما. قَالَتْ: خَرَجْنَا مُحْرِمِينَ. فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ «مَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ، فَلْيَقُمْ عَلَى إِحْرَامِهِ. وَمَنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ هَدْيٌ، فَلْيَحْلِلْ» فَلَمْ يَكُنْ مَعِي هَدْيٌ فَحَلَلْتُ: وَكَانَ مَعَ الزُّبَيْرِ هَدْيٌ فَلَمْ يَحْلِلْ.

قَالَتْ: فَلَبِسْتُ ثِيَابِي ثُمَّ خَرَجْتُ فَجَلَسْتُ إِلَى الزُّبَيْرِ. فَقَالَ: قُومِي عَنِّي. فَقُلْتُ: أَتَخْشَى أَنْ أَثِبَ عَلَيْكَ.

191 — (1236) .... : Mansûr ibn Abdirrahman, anası Safiyye Bintu Şeybe'den, o da Ebû Bekr'in kızı Esmâ (R) dan tahdîs etti. Esmâ dedi

61. Bu son fıkrada Esmâ'nın, oğlu Urve'ye haber verdiği hac, eğer Vedâ haccı ise, ihrâmdan çıkma keyfiyetinde Âişe müstesnâdır. Çünkü onun hayzı *kudûm tavâfı* ve sa'y yaparak ihrâmdan çıkmasına mâni' olduğundan o, *kırân haccı* yapmıştı. Ötekiler de Peygamber'in, haccı umreye tahvîl ile ihrâmdan çıkma emri vermesi ile, böyle yapmışlardı. Çünkü yanlarında kurban sevk etmemişlerdi. Yahut bu hac, Âişe'nin Vedâ haccından başka Peygamber'in vefatından sonra îfâ ettiği bir hac olacaktır.

ki: İhrâmlılar olarak yola çıktık. Rasûlullah (S): «Her kimin beraberinde kurban var ise o, ihrâmlı hâli üzere sâbit kalsın. Kimin beraberinde kurban mevcûd değilse, o da ihrâmdan çıksın» dedi. Benim beraberimde bir kurban yokdu. Bu sebeble ben de ihrâmdan çıkmıştım. Halbuki Zubeyr'in yanında kurban vardı ve bu yüzden de o ihrâmdan çıkmamıştı. Ben (zînetli) elbisemi giydikden sonra çıkıb Zubeyr'in yanına oturdum. Zubeyr bana:

— Yanımdan kalk dedi. Ben de ona:

— Üzerine sıçrayıb atılmamdan mı korkuyorsun? diye mukabele ettim.

١٩٢ — (...) وحدثني عباس بن عبد العظيم العنبري. حدثنا أبو هشام المغيرة بن سلمة المخزومي. حدثنا وهيب. حدثنا منصور بن عبد الرحمن عن أمه، عن أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنهما. قالت: قدمنا مع رسول الله ﷺ مهلين بالحج. ثم ذكر بمثل حديث ابن جريج. غير أنه قال: فقال: استرخي عني. استرخي عني. فقلت: أتخشى أن أثب عليك؟

192 — ( ) .... : Buradaki râvî Esmâ Bintu Ebî Bekr (R) in: Biz, Rasûlullah (S) ile beraber hac niyetiyle telbiye okuyarak Mekke'ye geldik dediğini tahdîs etti ve sonra bundan evvelki İbn Cureyc hadîsi gibi zikretti. Ancak burada şöyle demiştir: Zubeyr:

— Benden uzak dur! Benden uzak dur! dedi. Ben de:

— Üzerine sıçrayıb atılmamdan mı korkuyorsun? dedim.

١٩٣ — (١٢٣٧) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي وأحمد بن عيسى قالا. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو عن أبي الأسود؛ أن عبد الله مولى أسماء بنت أبي بكر رضي الله عنهما حدثه؛ أنه كان يسمع أسماء، كلما مرت بالحجون تقول: صلى الله على رسوله وسلم لقد نزلنا معه ههنا ونحن، يومئذ، خفاف الحقائب قليل ظهرنا قليلة أزوادنا فاعتمرت أنا وأختي عائشة والزبير وفلان وفلان فلما مسحنا البيت أحللنا. ثم أهللنا من العشي بالحج.

قال هارون في روايته: أن مولى أسماء. ولم يسم: عبد الله

193 — (1237) .... : Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın azadlısı Abdullah İbn Keysan, Esmâ'dan şunu işitir olduğunu haber verdi ki Esmâ, **Hacûn** mevkiine her uğrayışında şöyle dermiş: Allah Rasûlu Muhammed'e salât ve selâm buyursun! Biz, onunla beraber (hac esnasında) bu **Hacûn** mevkiine inmiştik. O günlerde biz, yükleri hafîf, binitlerimiz az, azıklarımız az kimselerdik. Ben, kızkardeşim Âişe, Zubeyr ve (bizim gibi kurban sevk etmeyen) fulân ve fulân (haccı fesh ile) umre ettik. Biz Beyti

tavâf edince (sa'y ve saç kısaltmayı müteâkib) ihrâmdan çıktık ve sonra bir gündüzün sonunda hac niyetiyle yeniden ihrâma girdik[62].

(٣٠) باب فى متعة الحج

١٩٤ – (١٢٣٨) حدثنا محمد بن حاتم . حدثنا روح بن عبادة . حدثنا شعبة عن مسلم القري . قال : سألت ابن عباس رضي الله عنهما عن متعة الحج ؟ فرخص فيها . وكان ابن الزبير ينهى عنها . فقال : هذه أم ابن الزبير تحدث ؛ أن رسول الله ﷺ رخص فيها . فادخلوا عليها فاسألوها . قال : فدخلنا عليها . فإذا امرأة ضخمة عمياء . فقالت : قد رخص رسول الله ﷺ فيها .

(30) HAC MUT'ASI HAKKINDA BÂB

194 — (1238) .... : Muslim el-Kuriy şöyle dedi :
Ben, İbn Abbâs (R) dan hac mut'asını (yani hacda temettuu) sordum? Mut'ada ruhsat olduğunu bildirdi. Halbuki İbn Zubeyr bundan nehyediyordu. İbn Abbâs : İşte şu, İbn Zubeyr'in anasıdır, bu kadın Rasûlullah (S) ın mut'a husûsunda ruhsat verdiğini tahdîs etmektedir. Binaen'aleyh onun yanına girin ve kendisinden de sorun dedi. Bunu ta'kîben biz Esmâ'nın yanına girdik. Biz onu gözleri görmeyen iri cüsseli bir kadın hâlinde bulduk. (Suâlimizi sorunca) : Rasûlullah o hususda ruhsat vermiştir dedi.

١٩٥ – (...) وحدثناه ابن المثنى . حدثنا عبد الرحمن . ح وحدثناه ابن بشار . حدثنا محمد (يعني ابن جعفر) جميعا عن شعبة ، بهذا الإسناد . فأما عبد الرحمن ففي حديثه المتعة . ولم يقل : متعة الحج . وأما ابن جعفر فقال : قال شعبة : قال مسلم : لا أدري متعة الحج أو متعة النساء .

195 — ( ) .... : Burada Abdurrahman ve Muhammed ibn Ca'fer her ikisi de Şu'be'den bu isnadla tahdîs ettiler. Abdurrahman'ın hadîsinde : «Mut'a» vardır, «hac mut'ası» dememiştir. Ca'fer'in oğlu ise şöyle dedi : Şu'be dedi ki, Muslim el-Kuriy : Hac mut'ası mı, yoksa kadınlar mut'ası mı? bilmiyorum dedi.

62. Bu da haccın fesh edilib umreye dönüldüğünü ve temettuun cevâzını ifade eden hadîslerdendir. Hadîsdeki «mesh» den maksad tavâfdır. Yalnız tavâfın zikredilib de sa'y ve saç kısaltmanın zikredilmemesi bunların belli ve açık olmalarından dolayıdır.

١٩٦ – (١٢٣٩) وحدّثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا مُسْلِمٌ الْقُرِّيُّ . سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما يَقُولُ : أَهَلَّ النَّبِيُّ ﷺ بِعُمْرَةٍ . وَأَهَلَّ أَصْحَابُهُ بِحَجٍّ . فَلَمْ يَحِلَّ النَّبِيُّ ﷺ وَلَا مَنْ سَاقَ الْهَدْيَ مِنْ أَصْحَابِهِ . وَحَلَّ بَقِيَّتُهُمْ . فَكَانَ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ فِيمَنْ سَاقَ الْهَدْيَ فَلَمْ يَحِلَّ .

196 — (1239) .... : Muslim Kuriy tahdîs etti ki, kendisi İbn Abbâs (R) dan şöyle derken işitmiştir :

Peygamber (S), umre niyetiyle telbiye etti, sahâbîleri ise hac niyetiyle telbiye ettiler. (Mekke'de tavâf ve sa'ydan sonra) Peygamber ile yanlarında kurban sevk eden sahâbîleri ihrâmdan çıkmadılar. Sahâbîlerin bakiyesi hep ihrâmdan çıktılar. Talha ibn Ubeydillâh da kurban sevk edenler arasında idi. Bu sebeple o da ihrâmdan çıkmamıştı[63].

١٩٧ – (...) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : وَكَانَ مِمَّنْ لَمْ يَكُنْ مَعَهُ الْهَدْيُ طَلْحَةُ بْنُ عُبَيْدِ اللهِ . وَرَجُلٌ آخَرُ . فَأَحَلَّا .

197 — ( ) .... : Yine Şu'be bu isnadla ayni hadîsi tahdîs etti. Ancak buradaki râvî : Beraberinde kurbanı bulunmayanlardan biri Talha ibn Ubeydillâh idi. Bir başka kimse daha böyle idi. Bunların ikisi de ihrâmdan çıktılar demiştir.

(٣١) باب جواز العمرة في أشهر الحج

١٩٨ – (١٢٤٠) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما . قَالَ : كَانُوا يَرَوْنَ أَنَّ الْعُمْرَةَ فِي أَشْهُرِ الْحَجِّ مِنْ أَفْجَرِ الْفُجُورِ فِي الْأَرْضِ . وَيَجْعَلُونَ الْمُحَرَّمَ صَفَرَ . وَيَقُولُونَ : إِذَا بَرَا الدَّبَرْ . وَعَفَا الْأَثَرْ . وَانْسَلَخَ صَفَرْ . حَلَّتِ الْعُمْرَةُ لِمَنِ اعْتَمَرْ . فَقَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَصْحَابُهُ صَبِيحَةَ رَابِعَةٍ . مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ . فَأَمَرَهُمْ أَنْ يَجْعَلُوهَا عُمْرَةً . فَتَعَاظَمَ ذَلِكَ عِنْدَهُمْ . فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَيُّ الْحِلِّ ؟ قَالَ « الْحِلُّ كُلُّهُ » .

---

63. Ubbî şöyle der: Şârihler bu hadîs üzerine kelâm etmişlerdir. Halbuki bu, Peygamber'in mütemetti' olduğu husûsunda kaviydir. Bu takdîrde «felem yahille (= ihrâmdan çıkmadı)» sözünün man'âsı haccı fesh etmedi demektir. Çünkü haccı ancak hac niyetiyle ihrâm eden fesh edebilir. Feshe mâni' olan, ihrâmın umre niyetiyle giyilmiş olması, yahut sahâbîlerinden ihrâm edenlerin beraberinde kurban bulunmasıdır. Şâyet bununla Peygamber'in *müfred* olarak ihrâm etmiş olduğuna dâir olan hadîsin arası cem'edilmek istenirse, Enes hadîsinin te'vîl edildiği gibi, bu da te'vîl edilir ki o te'vîl de şudur : Bu, işin sonunda Mekke'ye vâsıl olduğu zaman olmuş ve insanlara hac aylarında umre yapmanın sahîh olduğunu öğretmek istemiştir (*Şerhu Ubbî*, III, 391).

(31) HAC AYLARINDA UMRE YAPMANIN CEVÂZI BÂBI

198 — (1240) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Câhiliyet devrinde muşrikler, hac aylarında umre etmeyi, yeryüzünde işlenen günahların en ağırı zannederlerdi. Bunlar, Muharrem ayındaki hurmeti de Safer ayına nakleder ve : Devenin arkasındaki yara iyi olur, hacıların ayak izleri silinir, Safer ayı da çıkarsa artık umre yapmak işte o zaman umre yapana halâl olur derlerdi.

Peygamber (S), sahâbîleri ile beraber (Zu'l-hıcce'nin) dördüncü gecesi sabahında hac niyetiyle telbiye ederek (Mekke'ye) gelmişlerdi. Rasûlullah, sahâbîlere haclarını umreye çevirmelerini ve (tavâf, sa'y, tıraşla) ihrâmdan çıkmalarını emretti. Hac aylarında umre ile emredilmesi (bu aylarda umre yapmayı büyük günah zannettikleri için) sahâbîlere ağır geldi. Bunun üzerine :

— Yâ Rasûlallah! Bu hangi hılldır, nasıl umredir (ihrâmın halâl kıldığı şeyleri bu da halâl kılar mı)? diye sordular. Peygamber :

— (Haram aylardaki) bu umrenin edâsı da bunların hepsini halâl kılar buyurdu.

١٩٩ — (...) حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَّاءِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما يَقُولُ: أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ. فَقَدِمَ لِأَرْبَعٍ مَضَيْنَ مِنْ ذِي الْحِجَّةِ. فَصَلَّى الصُّبْحَ. وَقَالَ، لَمَّا صَلَّى الصُّبْحَ «مَنْ شَاءَ أَنْ يَجْعَلَهَا عُمْرَةً، فَلْيَجْعَلْهَا عُمْرَةً».

199 — ( ) .... : Ebu'l-Âliye el-Berrâ, İbn Abbâs'ı şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) hac niyetiyle telbiye etti. Zu'l-hıcce'nin başından dört gece geçe Mekke'ye geldi, sabah namazını kıldırdı. Sabah namazını kıldırınca : «Haccını umreye çevirmek isteyen, haccı umreye çevirsin» dedi.

٢٠٠ — (...) وحدثناه إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ. حَدَّثَنَا رَوْحٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الْمُبَارَكِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو شِهَابٍ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ. كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ. أَمَّا رَوْحٌ وَيَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ فَقَالَا كَمَا قَالَ نَصْرٌ: أَهَلَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْحَجِّ. وَأَمَّا أَبُو شِهَابٍ فَفِي رِوَايَتِهِ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ نُهِلُّ بِالْحَجِّ. وَفِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا: فَصَلَّى الصُّبْحَ بِالْبَطْحَاءِ. خَلَا الْجَهْضَمِيَّ فَإِنَّهُ لَمْ يَقُلْهُ.

200 — ( ) .... : Burada da Ravh, Ebû Şihâb ve Yahyâ ibn Kesîr bunların hepsi de Şu'be'den bu isnad içinde ayni hadîsi rivâyet ettiler. Ravh ile Yahyâ ibn Kesîr bundan evvelki hadîsde Nasr'ın dediği gibi :

Rasûlullah (S) hac niyetiyle telbiye etti dediler. Ebû Şihâb'a gelince, onun rivâyetinde: Biz Rasûlullah ile beraber hacca telbiye okuyarak yola çıktık sözleri vardır. Bunların hepsinin hadîslerinde ise topdan: Rasûlullah sabah namazını **Bathâda** kıldırdı ibâresi vardır. Ancak bu söz Nasru'bnu Ali el-Cehdamî'nin (199 rakamlı) hadîsinde yoktur. Zira o, bunu söylememiştir.

٢٠١ -- (...) وحدثنا هارون بن عبد الله . حدثنا محمد بن الفضل السدوسي . حدثنا وهيب . أخبرنا أيوب عن أبي العالية البراء ، عن ابن عباس رضي الله عنهما . قال : قدم النبي صلى الله عليه وسلم وأصحابه لأربع خلون من العشر . وهم يلبون بالحج . فأمرهم أن يجعلوها عمرة .

201 — ( ) .... : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi:
Peygamber (S) ve sahâbîleri, Zu'l-hıcce'nin başında dört gece geçince hac ile telbiye eder halde Mekke'ye geldiler. Peygamber, sahâbîlere haclarını umreye çevirmelerini emretti.

٢٠٢ -- (...) وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن أيوب ، عن أبي العالية ، عن ابن عباس رضي الله عنهما . قال : صلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الصبح بذي طوى . وقدم لأربع مضين من ذي الحجة . وأمر أصحابه أن يحولوا إحرامهم بعمرة . إلا من كان معه الهدي .

202 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) Zu'l-hıcce'nin başından dört gece geçe gelerek sabah namazını, Mekke yakınındaki **Zî Tavâ** [64] vâdîsinde kıldırdı ve sahâbîlerine, beraberinde kurbanı bulunanlar müstesnâ, ihrâmlarını umreye tahvîl etmelerini emretti.

٢٠٣ — (١٢٤١) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة . ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ (واللفظ له) حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن الحكم ، عن مجاهد ، عن ابن عباس رضي الله عنهما . قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم « هذه عمرة استمتعنا بها . فمن لم يكن عنده الهدي فليحل الحل كله . فإن العمرة قد دخلت في الحج إلى يوم القيامة » .

203 — (1241) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki:
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «İşte bu, kendisi ile meta'lanmak istediğimiz bir umredir. Artık kimin yanında kurbanı yoksa o, tamâmıyle ihrâmdan çıksın. Şüphe yok ki umre, kıyâmet gününe kadar hacca dâhil olmuştur».

---

64. *Zî Tavâ*, Mekke hâricinde kuyuları ile meşhûr bir vâdîdir. «Zî», cer harfi olmadan da «zî» şeklinde okunduğu vardır. Bu kelimedeki «ta», üç hareke ile de okunmuştur.

٢٠٤ – (١٢٤٢) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالاَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ .
قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا جَمْرَةَ الضُّبَعِيَّ قَالَ : تَمَتَّعْتُ فَنَهَانِي نَاسٌ عَنْ ذَلِكَ . فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ ؟
فَأَمَرَنِي بِهَا .

قَالَ : ثُمَّ انْطَلَقْتُ إِلَى الْبَيْتِ فَنِمْتُ . فَأَتَانِي آتٍ فِي مَنَامِي فَقَالَ : عُمْرَةٌ مُتَقَبَّلَةٌ وَحَجٌّ مَبْرُورٌ . قَالَ :
فَأَتَيْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ فَأَخْبَرْتُهُ بِالَّذِي رَأَيْتُ . فَقَالَ : اللَّهُ أَكْبَرُ ! اللَّهُ أَكْبَرُ ! سُنَّةُ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ .

204 — (1242) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben, Ebû Cemre ed-Dubaî'den işittim, o şöyle dedi : Ben, temettu' haccı yapmak istedim de halk beni bundan nehy etti. Bunun üzerine İbn Abbâs'a geldim ve kendisine bu mes'eleden sordum. İbn Abbâs bana temettu' ile emretti. Ebû Cemre dedi ki : Sonra ben Beyte kadar gittim ve orada uyudum. Derken bana ru'yâmda birisi geldi ve : Temettu' makbûl bir umredir ve mebrûr bir hacdır dedi. Akabinde İbn Abbâs'a geldim ve ru'yâmda gördüğüm şeyi ona haber verdim. Bunun üzerine İbn Abbâs : ALLÂHU EKBER, ALLÂHU EKBER! (Bu umre) Ebu'l-Kasım (S) ın sünnetidir dedi [65].

(٣٢) باب تقليد الهدي وإشعاره عند الإحرام

٢٠٥ – (١٢٤٣) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ أَبِي عَدِيٍّ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى :
حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي حَسَّانَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رضي الله عنهما . قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ
الظُّهْرَ بِذِي الْحُلَيْفَةِ . ثُمَّ دَعَا بِنَاقَتِهِ فَأَشْعَرَهَا فِي صَفْحَةِ سَنَامِهَا الأَيْمَنِ . وَسَلَتَ الدَّمَ . وَقَلَّدَهَا
نَعْلَيْنِ . ثُمَّ رَكِبَ رَاحِلَتَهُ . فَلَمَّا اسْتَوَتْ بِهِ عَلَى الْبَيْدَاءِ ، أَهَلَّ بِالْحَجِّ .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، فِي هَذَا الإِسْنَادِ ،
بِمَعْنَى حَدِيثِ شُعْبَةَ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ لَمَّا أَتَى ذَا الْحُلَيْفَةِ . وَلَمْ يَقُلْ : صَلَّى بِهَا الظُّهْرَ .

(32) İHRÂMA GİRME SIRASINDA KURBANLIK HAYVANA GERDANLIK TAKILMASI VE ALÂMET OLMAK İÇİN ÜZERİNİN ÇİZİLMESİ BÂBI

---

65. Buhârî'deki rivâyetde: Ve hele yanıma otur da sana biraz dünyalık pay vereyim dedi ziyâdesi vardır (*Buhârî, hac, temettu' ve'l-ikrân ve'l-ifrâd bi'l-hac..*).

Ebû Cemre'yi umreden nehyedenlerin kimler olduğu hadîsin hiçbir rivâyet tarîkında haber verilmemiştir. Bu nehiy ve suâl vak'ası Abdullah ibn Zubeyr'in hilâfeti zamanında cereyan etmiştir. İbn Zubeyr'in temettu'dan (tenzîhen) nehyedib ifrâd hacca teşvîk eder olduğu Muslim *Sahîh*'inde daha evvel geçen hadislerde görülmüştü.

205 — (1243) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) öğlen namazını Zu'l-huleyfe'de kıldırdı. Sonra kurbanlık dişi devesinin getirilmesini emretti. Deve getirilince onun hörgücünün sağ yüzeyinde bir çizik açtı ve kanını biraz çıkarıb üzerine nişanladı. Boynuna da iki na'l parçası takarak kılâdeledi. Sonra binek devesine bindi. Binek devesi Peygamber'i sırtı üzerinde dümdüz **Beydâ** mevkiine doğru yükselttiği zaman hac niyetiyle telbiye yaptı.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Katâde'den, bu isnad içinde yukarıki Şu'be hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet etmiştir. Ancak o, Allâh'ın Peygamber'i Zu'l-huleyfe'ye kadar geldiği zaman demiş fakat; Peygamber orada öğlen namazını kıldırdı dememiştir.

٢٠٦ – (١٢٤٤) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا حَسَّانَ الْأَعْرَجَ قَالَ : قَالَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي الْهُجَيْمِ لِابْنِ عَبَّاسٍ : مَا هَٰذَا الْفُتْيَا الَّتِي قَدْ تَشَغَّفَتْ أَوْ تَشَغَّبَتْ بِالنَّاسِ ، أَنَّ مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلَّ ؟ فَقَالَ : سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ . وَإِنْ رَغِمْتُمْ .

206 — ( ) .... : Şu'be, Katâde'den tahdîs etti, Katâde dedi ki : Ben, Ebû Hassan el-A'rac'dan şöyle dediğini işittim : Cuheym oğullarından bir kimse İbn Abbâs'a :

— İnsanların kalblerine yapışan, yahut insanların işlerini karıştıran bu «Beyti tavâf (ve sa'y) eden kimse ihrâmdan çıkar» fetvâsı nedir? dedi. İbn Abbâs :

— Böylece umre ile ihrâmdan çıkmak Peygamber'inizin (S) sünnetidir, her nekadar sizler bundan hoşlanmamış iseniz de dedi.

٢٠٧ – (...) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ إِسْحَٰقَ . حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَىٰ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي حَسَّانَ . قَالَ : قِيلَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: إِنَّ هَٰذَا الْأَمْرَ قَدْ تَفَشَّغَ بِالنَّاسِ ، مَنْ طَافَ بِالْبَيْتِ فَقَدْ حَلَّ. الطَّوَافُ عُمْرَةٌ . فَقَالَ : سُنَّةُ نَبِيِّكُمْ ﷺ . وَإِنْ رَغِمْتُمْ .

207 — ( ) .... : Ebû Hassan dedi ki : İbn Abbâs'a : Şüphesiz ki şu «Beyti tavâf eden ihrâmdan çıkar. Tavâf bir umredir» işi insanlar arasında yayılmış gitmiştir denildi. İbn Abbâs : (Bu), Peygamber'inizin (S) sünnetidir. Sizler her nekadar hoşlanmayıb bunu kerîh görmüşseniz de dedi.

٢٠٨ – (١٢٤٥) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم . أخبرنا محمد بن بكر . أخبرنا ابن جريج . أخبرني عطاء . قال : كان ابن عباس يقول : لا يطوف بالبيت حاج ولا غير حاج إلا حل . قلت لعطاء : من أين يقول ذلك ؟ قال : من قول الله تعالى : ثم محلها إلى البيت العتيق [٢٢/الحج/٣٣] قال : قلت : فإن ذلك بعد المعرف . فقال : كان ابن عباس يقول : هو بعد المعرف وقبله . وكان يأخذ ذلك من أمر النبي ﷺ . حين أمرهم أن يحلوا في حجة الوداع .

208 — (1245) .... : İbn Cureyc şöyle haber verdi :

Atâ, bana haber verib İbn Abbâs :

— Beyti tavâf eden her hacı ve hacı olmayan muhakkak ihrâmdan çıkar diyordu dedi. Ben de Atâ'ya :

— İbn Abbâs bunu nereden söylüyordu ki? diye sordum. Atâ :

— Allah Teâlâ'nın : SUMME MAHİLLUHÂ İLE'L-BEYTİ'L-ATÎK : **Sonra kurbanlıkların varacakları yer el-Beytu'l-Atîk'a müntehîdir»** (el-Hacc : 33) kavlindendir dedi. Ben :

— Şüphesiz ki bu Arafat'da vakfe yapdıktan sonradır dedim. Atâ :

— İbn Abbâs : Bu, Arafat'da vakfeden sonra da, evvel de olur der idi ve o bu hükmü, Peygamber'in Vedâ haccında, sahâbîlere ihrâmdan çıkmalarını emrettiği sıradaki emrinden alıyordu dedi [66].

(٣٣) باب التقصير في العمرة

٢٠٩ – (١٢٤٦) حدثني عمرو الناقد . حدثنا سفيان بن عيينة عن هشام بن حجير ، عن طاوس . قال : قال ابن عباس : قال لي معاوية : أعلمت أني قصرت من رأس رسول الله ﷺ عند المروة بمشقص ؟ فقلت له : لا أعلم هذا إلا حجة عليك .

(33) UMREDE SAÇ KISALTMA BÂBI

209 — (1246) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki : Muâviye bana :

— Sen benim, Merve yanında Rasûlullah (S) ın başından saçının bi-

66. Bu, İbn Abbâs'ın zikrettiği görüşü ve mezhebidir. Bu selef ve halef âlimlerinin cumhûruna muhâlif bir görüştür. Çünkü İbn Abbâs'dan başka âlimlere göre hacı mücerred *kudûm* tavâfı ile ihrâmdan çıkamaz, hatta Arafat'da vakfe yapıb diğer işleri de görmedikce yine ihrâmdan çıkamaz. İbn Abbâs'ın zikredilen âyeti bu husûsa huccet getirmesi de uygun bir delîl değildir. Onun ma'nâsı ihrâmdan çıkmakla alâkalı olmayıb, kurbanların ancak Harem'de (Mina'da) kesileceğini göstermektedir. Peygamber'in Vedâ haccındaki emri de İbn Abbâs'a delîl olmaz. Çünkü Peygamber o sene sahâbîlere haccı fesh edib umreye tahvîl etmelerini emretmişti. Bu emir hacca niyet etmiş kimselerin ihrâmdan çıkmalarına delîl olmaz (Mâzerî, Kadı Iyâd). Bu hususda başka te'vîller de yapılmıştır (Nevevî).

razını **mişkas** (denilen enli bir ok ve bıçak) ile kesmiş olduğunu bilir misin? diye sordu. Ben de ona :

— Ben bunu, senin aleyhinde ancak bir huccet olarak bilirim dedim.

٢١٠ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي الْحَسَنُ ابْنُ مُسْلِمٍ عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ أَخْبَرَهُ قَالَ: قَصَّرْتُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِمِشْقَصٍ . وَهُوَ عَلَى الْمَرْوَةِ . أَوْ رَأَيْتُهُ يُقَصَّرُ عَنْهُ بِمِشْقَصٍ . وَهُوَ عَلَى الْمَرْوَةِ .

210 — ( ) .... : Muâviye, İbn Abbâs'a haber verib : Ben, Rasûlullah (S) Merve üzerinde bulunurken saçından birazını **mişkas** ile kısalttım. Yahut Peygamber Merve üzerinde iken kendisinden mişkas ile biraz kısaltılır halde gördüm demiştir.

٢١١ – (١٢٤٧) حدثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ ، قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ نَصْرُخُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا فَلَمَّا قَدِمْنَا مَكَّةَ أَمَرَنَا أَنْ نَجْعَلَهَا عُمْرَةً . إِلَّا مَنْ سَاقَ الْهَدْيَ. فَلَمَّا كَانَ يَوْمُ التَّرْوِيَةِ ، وَرُحْنَا إِلَى مِنًى أَهْلَلْنَا بِالْحَجِّ .

211 — (1247) .... : Ebû Saîd (R) şöyle dedi :

Biz, Rasûlullah (S) ile beraber hac için yüksek sesle telbiye okuyarak yola çıktık. Mekke'ye geldiğimiz zaman, beraberinde kurbanlık sevk edenler hâric, haccı umreye tahvîl etmemizi emretti. **Terviye** günü olub Mina'ya gitmek istediğimiz vakıt hac niyetiyle ihrâma girerek telbiye ettik.

٢١٢ – (١٢٤٨) وحدثنا حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ. حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ. حَدَّثَنَا وُهَيْبُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ دَاوُدَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ ، عَنْ جَابِرٍ . وَعَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ رضي الله عنهما. قَالَا : قَدِمْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَنَحْنُ نَصْرُخُ بِالْحَجِّ صُرَاخًا .

(١٢٤٩) حدثني حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ . قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . فَأَتَاهُ آتٍ فَقَالَ : إِنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ وَابْنَ الزُّبَيْرِ اخْتَلَفَا فِي الْمُتْعَتَيْنِ . فَقَالَ جَابِرٌ : فَعَلْنَاهُمَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . ثُمَّ نَهَانَا عَنْهُمَا عُمَرُ . فَلَمْ نَعُدْ لَهُمَا .

212 -- (1248) .... : Câbir ve Ebû Saîd (R) : Biz, Peygamber (S) ile beraber hacca niyet edib, yüksek sesle telbiye okuya okuya Mekke'ye geldik demişlerdir.

(1249) .... : Ebû Nadre dedi ki : Ben, Câbir ibn Abdillah'ın yanında idim. Derken ona bir kimse geldi ve :

— İbn Abbâs ile İbn Zubeyr, hac mut'ası ile kadınlar mut'ası husûsunda ihtilâf ettiler dedi. Câbir cevaben :

— Biz, bunların ikisini de Rasûlullah (S) ile beraber iken yaptık. Sonra Umer, bizi bunun ikisinden de nehyetti. Artık biz tekrar onlara dönmedik dedi[67].

(٣٤) باب إهلال النبيّ صلى الله عليه وسلم وهديه

٢١٣ — (١٢٥٠) حدّثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنِي سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ عَنْ مَرْوَانَ الْأَصْفَرِ (الْأَصْغَرِ) ، عَنْ أَنَسٍ ﷺ ؛ أَنَّ عَلِيًّا قَدِمَ مِنَ الْيَمَنِ . فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ « بِمَ أَهْلَلْتَ ؟ » فَقَالَ : أَهْلَلْتُ بِإِهْلَالِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَوْلَا أَنَّ مَعِيَ الْهَدْيَ ، لَأَحْلَلْتُ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُاللهِ بْنُ هَاشِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . قَالَا : حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّ فِي رِوَايَةِ بَهْزٍ « لَحَلَلْتُ » .

(34) PEYGAMBER (S) İN İHRÂM TELBİYESİ VE HEDYİ BÂBI

213 — (1250) .... : Enes (R) den : Ali Yemen'den (Mekke'ye) geldi. Peygamber (S) ona :

— Ne niyetiyle ihrâma girdin? diye sordu. Ali :

— **Peygamber'in ihrâmlandığı niyetle ihrâma girdim** dedi. Rasûlullah :

— Benim yanımda kurban olmasaydı, ben (tavâf, sa'y ve tıraştan sonra) muhakkak ihrâmdan çıkardım buyurdu.

( ) .... : Suleym ibn Hayyân da bu isnad ile onun benzerini tahdîs etmiştir. Ancak buradaki râvîlerden Behz'in rivâyetinde «lehalletu = muhakkak ihrâmdan çıkardım» buyurmuştur.

٢١٤ — (١٢٥١) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ صُهَيْبٍ وَحُمَيْدٍ ؛ أَنَّهُمْ سَمِعُوا أَنَسًا ﷺ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَهَلَّ بِهِمَا جَمِيعًا « لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا . لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا » .

214 — (1251) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Huşeym, Yah-

67. Hac mut'asından maksadı, haccı fesh ederek umre ile temettu' etmektir. Çünkü sırf umre ile temettuu sahâbîler pek çok yapmışlardır (Ubbî). Kadınlar mut'asından maksadı, muvakkaten yapılmış olan mut'a nikâhıdır.

yâ ibn Ebî Ishâk'dan, Abdulazîz ibn Suheyb'den ve Humeyd'den haber verdi ki bunların üçü de Enes (R) den şöyle dediğini işitmişlerdir : Ben, Rasûlullah (S) ın umre ile haccı birlikte niyet edib : LEBBEYKE UMRETEN VE HACCEN, LEBBEYKE UMRETEN VE HACCEN = umre ve hacca niyetle tekrâren da'vetine icâbet ediyorum, umre ve hacca niyetle tekrâren da'vetine icâbet ediyorum» diyerek yüksek sesle telbiye okuduğunu işittim.

٢١٥ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ . أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحٰقَ وَحُمَيْدٍ الطَّوِيلِ . قَالَ يَحْيَىٰ : سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « لَبَّيْكَ عُمْرَةً وَحَجًّا » . وَقَالَ حُمَيْدٌ . قَالَ أَنَسٌ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَبَّيْكَ بِعُمْرَةٍ وَحَجٍّ » .

215 — ( ) .... : Buradaki iki râvîden Yahyâ ibn Ebî Ishâk dedi ki : Ben, Enes'den işittim şöyle diyordu : Ben, Peygamber (S) den işittim «LEBBEYKE UMRETEN VE HACCEN» buyuruyordu.

Öteki râvî Humeyd et-Tavîl dedi ki : Enes şöyle dedi : Ben, Rasûlullah'dan işittim «LEBBEYKE Bİ-UMRETİN VE HACCİN» buyuruyordu.

٢١٦ – (١٢٥٢) وحدّثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ سَعِيدٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ حَنْظَلَةَ الْأَسْلَمِيِّ . قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَيُهِلَّنَّ ابْنُ مَرْيَمَ بِفَجِّ الرَّوْحَاءِ ، حَاجًّا أَوْ مُعْتَمِرًا ، أَوْ لَيَثْنِيَنَّهُمَا » .

(...) وحدّثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . قَالَ « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ ! » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ حَنْظَلَةَ ابْنِ عَلِيٍّ الْأَسْلَمِيِّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ رضي الله عنه يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! » بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا .

216 — (1252) .... : Hanzala el-Eslemî dedi ki : Ebû Hureyre (R) den işittim, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu : «Nefsim yedinde olan Allâh'a yemin ediyorum ki Meryem oğlu Îsâ aleyhi's-selâm, günün birinde Mekke ile Medîne arasındaki **Ravhâ** vâdîsinde hacı

veya mu'temir olarak muhakkak yüksek sesle LEBBEYKE, LEBBEYKE diye diye geçecektir. Yahut Îsâ, umre ile haccı muhakkak biribirine birleştirecektir».

( ) .... : Leys, İbn Şihâb'dan bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs etmiştir. Bu hadîsde Peygamber : «Muhammed'in nefsi yedinde olana yemîn ederim ki» buyurmuştur.

( ) .... : Burada Yûnus, İbn Şihâb'dan, o da Hanzalatu'bnu Ali el-Eslemî'den, o da Ebû Hureyre'den Rasûlullah : «Nefsim yedinde olana yemîn ederim ki» buyurdu, derken işittiğini tahdîs etmiştir.

Bu hadîs de üst tarafdaki râvîlerin hadîsi gibidir.

(٣٥) باب بيان عدد عمر النبيّ صلى الله عليه وسلم وزمانهنّ

٢١٧ – (١٢٥٣) حدّثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ ؛ أَنَّ أَنَسًا ﵁ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ . كُلُّهُنَّ فِي ذِي الْقَعْدَةِ إِلَّا الَّتِي مَعَ حَجَّتِهِ : عُمْرَةً مِنَ الْحُدَيْبِيَةِ ، أَوْ زَمَنَ الْحُدَيْبِيَةِ ، فِي ذِي الْقَعْدَةِ . وَعُمْرَةً مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ ، فِي ذِي الْقَعْدَةِ . وَعُمْرَةً مِنْ جِعْرَانَةَ حَيْثُ قَسَمَ غَنَائِمَ حُنَيْنٍ فِي ذِي الْقَعْدَةِ . وَعُمْرَةً مَعَ حَجَّتِهِ .

(...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ . قَالَ : سَأَلْتُ أَنَسًا : كَمْ حَجَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : حَجَّةً وَاحِدَةً . وَاعْتَمَرَ أَرْبَعَ عُمَرٍ . ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ هَدَّابٍ .

(35) PEYGAMBER (S) İN UMRELERİNİN SAYISINI VE ZAMANLARINI BEYÂN BÂBI

217 — (1253) .... : Enes (R) şöyle haber verdi :

Rasûlullah (S) dört defa umre yaptı : Vedâ haccı ile beraber olan umresi müstesnâ bunların hepsi de Zu'l-ka'de ayındadır :

a. (Hicretin altıncı yılı) Zu'l-ka'de ayında Hudeybiye'den yahut Hudeybiye zamanında yaptığı umre.

b. Kureyş ile imzaladığı sulh muâhedesi târihinden sonra gelen senede Zu'l-ka'de ayında yaptığı (kazâ) umresi.

c. (Sekizinci hicret yılının) Zu'l-ka'de ayında **Cı'râne**den, Huneyn ganîmetlerini taksîm ettiği yerden yaptığı umre.

d. Vedâ haccı ile beraber yaptığı umre.

( ) .... : Katâde tahdîs edib dedi ki : Enes'den Rasûlullah kaç

hac etti? diye sordum. Enes : Bir tek hac ve dört umre yaptı dedi. Bundan sonra râvî yukarıdaki Habbâb ibn Hâlid hadîsi gibi zikretti [68].

٢١٨ – (١٢٥٤) وحدّثني زهير بن حرب. حدّثنا الحسن بن موسى. أخبرنا زهير عن أبي إسحاق.
قال: سألت زيد بن أرقم: كم غزوت مع رسول الله ﷺ؟ قال: سبع عشرة. قال: وحدّثني زيد
ابن أرقم؛ أنّ رسول الله ﷺ غزا تسع عشرة. وأنّه حجّ بعد ما هاجر حجّة واحدة. حجّة الوداع.
قال أبو إسحاق: وبمكّة أخرى.

218 — (1254) .... : Ebû Ishâk şöyle dedi : Zeyd ibn Erkam'dan :
— Sen Rasûlullah (S) ile beraber kaç gazve yaptın? diye sordum. O:
— On yedi gazve dedi. Yine Ebû Ishâk dedi ki :
Bana Zeydu'bnu Erkam şöyle tahdîs etti : Rasûlullah on dokuz defa gazve yapmıştır. Medîne'ye hicret ettikden sonra da, bir defa hac etmiştir. O da Vedâ haccıdır.
Ebû Ishâk : Rasûlullah'ın Mekke'de hicretten evvel yaptığı haclar başkadır dedi.

٢١٩ – (١٢٥٥) وحدّثنا هارون بن عبد الله. أخبرنا محمّد بن بكر البرساني. أخبرنا ابن جريج.
قال: سمعت عطاء يخبر قال: أخبرني عروة بن الزبير قال: كنت أنا وابن عمر مستندين إلى حجرة
عائشة. وإنّا لنسمع ضربها بالسواك تستنّ. قال فقلت: يا أبا عبد الرحمن! أعتمر النبيّ ﷺ
في رجب؟ قال: نعم. فقلت لعائشة: أي أمّتاه! ألا تسمعين ما يقول أبو عبد الرحمن؟ قالت:
وما يقول؟ قلت يقول: اعتمر النبيّ ﷺ في رجب. فقالت: يغفر الله لأبي عبد الرحمن. لعمري!
ما اعتمر في رجب. وما اعتمر من عمرة إلّا وإنّه لمعه.
قال: وابن عمر يسمع. فما قال: لا، ولا نعم. سكت.

219 — (1255) .... : İbn Cureyc haber verib dedi ki :
Ben Atâ'dan, kendisi haber verirken işittim şöyle dedi : Bana Urvetu'bnu Zubeyr haber verib şöyle dedi : Ben ve İbn Umer, Âişe'nin hucresine dayanmış halde oturuyorduk. Bu sırada biz Âişe'nin, odası içinde diş-

---

68. Buhârî'de Hemmâm rivâyetindeki hadîsinin devamı şöyledir : Rasûlullah dört umre etti :
a. Kureyş'in, Peygamber'i Mekke'ye girmekden men' ettiği senedeki Hudeybiye umresi.
b. Hudeybiye'den sonra gelen senedeki kazâ umresi.
c. (Sekizinci sene) Zu'l-ka'de'de Cı'râne umresi.
d. Vedâ haccı ile yaptığı umredir (*Buhârî, ebvâbu'l-umre, kem i'temera'n-Nebiyy*).

lerini misvaklarken, misvağı dişleri üzerinde sürtüşünün sesini işitmekte idik. Ben :

— Yâ Ebâ Abdirrahman! Peygamber (S) Receb ayında umre yaptı mı? dedim. O :

— Evet dedi. Bunun üzerine ben Âişe'ye :

— Ey anneciğim! Ebû Abdirrahman'ın ne söylediğini işitmiyor musun? dedim. Hz. Âişe :

— Ne söylüyor dedi. Ben :

— İbn Umer, Peygamber Receb ayında umre yaptı diyor dedim. Bunun üzerine Âişe :

— Allah Ebû Abdirrahman'a mağfiret etsin! Ben hayâtıma yemîn ederim ki Rasûlullah, Receb ayında umre yapmamıştır. Halbuki Rasûlullah'ın îfâ ettiği umrelerin hepsinde, İbn Umer muhakkak Rasûlullah ile beraber bulunmuştu dedi. Urve : İbn Umer, Âişe'nin bu sözlerini duyuyor olduğu halde «hayır» ve «evet» demeyib sâdece sükût etti dedi.

٢٢٠ – (...) وحدّثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ. قَالَ : دَخَلْتُ، أَنَاوَعُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ، الْمَسْجِدَ . فَإِذَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ جَالِسٌ إِلَىٰ حُجْرَةِ عَائِشَةَ . وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ الضُّحَىٰ فِي الْمَسْجِدِ . فَسَأَلْنَاهُ عَنْ صَلَاتِهِمْ ؟ فَقَالَ : بِدْعَةٌ . فَقَالَ لَهُ عُرْوَةُ : يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ! كَمِ اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : أَرْبَعَ عُمَرٍ . إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ . فَكَرِهْنَا أَنْ نُكَذِّبَهُ وَنَرُدَّ عَلَيْهِ . وَسَمِعْنَا اسْتِنَانَ عَائِشَةَ فِي الْحُجْرَةِ . فَقَالَ عُرْوَةُ : أَلَا تَسْمَعِينَ ، يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ ! إِلَىٰ مَا يَقُولُ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ؟ فَقَالَتْ : وَمَا يَقُولُ ؟ قَالَ يَقُولُ : اعْتَمَرَ النَّبِيُّ ﷺ أَرْبَعَ عُمَرٍ إِحْدَاهُنَّ فِي رَجَبٍ . فَقَالَتْ : يَرْحَمُ اللهُ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ . مَا اعْتَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَّا وَهُوَ مَعَهُ . وَمَا اعْتَمَرَ فِي رَجَبٍ قَطُّ .

220 — ( ) .... : Mucâhid dedi ki :

Bir kere ben ve Urvetu'bnu Zubeyr beraberce Medîne mescidine girdik. Abdullah ibn Umer'i, Âişe'nin hucresine doğru oturur halde bulduk. Bazı insanlar da mescidde **duhâ** namazı kılıyorlardı. İbn Umer'e, bunların duhâ namazı için mescide toplanmalarının hükmünü sorduk. İbn Umer:

— Bid'atdır diye cevab verdi. Sonra Urve, İbn Umer'e :

— Yâ Ebâ Abdirrahman! Rasûlullah (S) kaç kere umre etti? diye sordu. İbn Umer :

— Birisi Recebde olmak üzere dört umre yaptı dedi. İbn Umer'in bu son cevabındaki hatâsını tekzîb etmeyi ve yanlışı kendisine red etmeyi uygun görmedik. Bu sırada biz Ummu'l-mu'minîn Âişe'nin, odası içinde misvak kullanış sesini işitiyorduk. Urve (teyzesi olan) Âişe'ye :

— Ey Mu'minlerin anası! Ebû Abdirrahman'ın ne söylediğini işitmiyor musun? dedi. Âişe :

— Ne söylüyor? dedi. Urve ibn Zubeyr :

— İbn Umer, Peygamber dört defa umre yaptı, bunlardan biri Receb ayındadır diyor dedi. Bunun üzerine Âişe :

— Allah Ebû Abdirrahman'a rahmet etsin! Rasûlullah'ın îfâ ettiği umrelerin hepsinde kendisi Rasûlullah ile beraber bulunmuştur. Halbuki Rasûlullah, Receb ayında kat'iyyen umre yapmamıştır dedi.

(٣٦) باب فضل العمرة فى رمضان

٢٢١ – (١٢٥٦) وحدثنى محمد بن حاتم بن ميمون . حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج قال : أخبرنى عطاء . قال : سمعت ابن عباس يحدثنا . قال : قال رسول الله ﷺ لامرأة من الأنصار (سماها ابن عباس فنسيت اسمها) «ما منعك أن تحجى معنا؟» قالت : لم يكن لنا إلا ناضحان . فحج أبو ولدها وابنها على ناضح . وترك لنا ناضحا ننضح عليه . قال «فإذا جاء رمضان فاعتمرى . فإن عمرة فيه تعدل حجة» .

(36) RAMAZANDA UMRENİN FAZÎLETİ BÂBI

221 — (1256) .... : İbn Cureyc dedi ki : Bana Atâ haber verib şöyle dedi : İbn Abbâs'dan işittim o bize tahdîs ederken şöyle dedi : Rasûlullah (S), Ensâr'dan bir kadına (İbn Abbâs bu kadının ismini söylemişti fakat ben onun ismini unuttum) :

— Bizimle beraber hac etmenden seni alıkoyan nedir? diye sordu. Kadın :

— Bizim bahçe sulayan iki devemizden başka devemiz yokdur. Bu kadının çocuğunun babası ile bu kadının oğlu — yani kocam ile oğlum — sulama devesinin birine binib hacca gittiler. Birisini de bahçe sulamamız için bize bıraktılar dedi. Rasûlullah :

— «Ramazan geldiği zaman sen bir umre yap. Çünkü Ramazan ayındaki umre bir hacca muâdil olur» buyurdu.

٢٢٢ – (...) وحدثنا أحمد بن عبدة الضبى . حدثنا يزيد (يعنى ابن زريع) حدثنا حبيب المعلم عن عطاء ، عن ابن عباس ؛ أن النبى ﷺ قال لامرأة من الأنصار ، يقال لها أم سنان «ما منعك أن تكونى حججت معنا؟» قالت : ناضحان كانا لأبى فلان (زوجها) حج هو وابنه على أحدهما . وكان الآخر يسقى غلامنا . قال «فعمرة فى رمضان تقضى حجة . أو حجة معى» .

222 — ( ) .... : Habîb **el-Muallim,** Atâ'dan, o da İbn Abbâs'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) Ensâr'dan Ummu Sinân denilen bir kadına:

— Seni, bizimle beraber hac etmiş olmakdan alı koyan nedir ki? diye sordu. Kadın (kocasını kasdederek) :

— Ebû fulânın iki tane sulama devesi vardır. Kendisi ve oğlu bu iki devenin birisine binib hacca gitti. Diğer deve ise, hizmetçimiz onunla bahçeyi sular dedi. Rasûlullah :

— «Ramazan ayında umre edilmesi (sevabca) bir hac yerine geçer, yahut benimle beraber haccetmeğe muâdildir» buyurdu.

(٣٧) باب استحباب دخول مكة من الثنية العليا والخروج منها من الثنية السفلى

ودخول بلدة من طريق غير التي خرج منها

٢٢٣ – (١٢٥٧) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَخْرُجُ مِنْ طَرِيقِ الشَّجَرَةِ، وَيَدْخُلُ مِنْ طَرِيقِ الْمُعَرَّسِ. وَإِذَا دَخَلَ مَكَّةَ، دَخَلَ مِنَ الثَّنِيَّةِ الْعُلْيَا، وَيَخْرُجُ مِنَ الثَّنِيَّةِ السُّفْلَى.

* * *

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَ فِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ: الْعُلْيَا الَّتِي بِالْبَطْحَاءِ

(37) MEKKE'YE es-Seniyyetu'l-ulyâ'DAN GİRİB es-Seniyyetu's-suflâ'DAN ÇIKMANIN VE HERHANGİ BİR BELDEYE, ÇIKIŞDAKİ YOLDAN GAYRI BİR YOLLA GİRMENİN MUSTEHABLIĞI BÂBI

223 — (1257) .... : Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti ki : Rasûlullah (S Medîne'den çıkarken Zu'l-huleyfe mescidi yanındaki) **Şecere** yolunu ta'kîb ederek çıkmak i'tiyâdında idi. Medîne'ye de (Zu'l-huleyfe mescidinden daha aşağıda ve Medîne'ye daha yakın bulunan) **Muarres** yolundan girerdi.

Rasûlullah Mekke'ye gireceği zaman «es-Seniyyetu'l-ulyâ» dan girer, çıkarken de «es-Seniyyetu's-suflâ» dan çıkardı.

( ) .... : Buradaki iki râvî de yine Ubeydullah'dan bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Zuheyr'in rivâyetinde : Bathâ tarafında bulunan Ulyâ demiştir [69].

---

69. Bu «es-Seniyyetu'l-ulyâ» dan, Mekke'lilerin makberesi olan *Muallâya* inilir ve bu yola *Kedâ* denilir. «es-Seniyyetu's-suflâ» da, Mekke'nin alt tarafındadır. Buna da zam ve kasr ile *Kuda* denilir. es-Seniyyetu'l-ulyâ'dan, Mekke'nin makberesi olan *Hacûn*'a inilir, çıkılması çetin bir yoldu. Sonra sırasıyle Muâviye, Abdulmelik ve Mehdî tarafından tesviye edilib düzleştirilmiştir. Sonra H. 811 târihinde ve bir de H. 820 târihinde, melik Mueyyed zamanında bu yol tekrar inşâ edilmiştir (Ezrakî'den naklen, ***Fethu'l-bârî*** ve *Umdetu'l-karî*).

٢٢٤ – (١٢٥٨) حدثنا محمد بن المثنى وابن أبي عمر . جميعا عن ابن عيينة . قال ابن المثنى : حدثنا سفيان عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ لما جاء إلى مكة ، دخلها من أعلاها ، وخرج من أسفلها .

224 — (1258) .... : Sufyân, Hişâm ibn Urve'den, o da babası Urve'den, o da Âişe'den şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) Mekke'ye geldiği zaman şehre yüksek tarafından girer, çıktığında da alçak tarafından çıkardı [70].

٢٢٥ – (...) وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو أسامة عن هشام ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ دخل عام الفتح من كداء من أعلى مكة .

قال هشام : فكان أبي يدخل منهما كليهما . وكان أبي أكثر ما يدخل من كداء .

225 — ( ) .... : Ebû Usâme, Hişâm'dan, o da babası Urve'den, o da Âişe'den şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) fetih yılında Mekke'nin yüksek tarafındaki **Kedâ** yolundan girdi.

Hişâm : Babam Urve, bu iki yolun her ikisinden de Mekke'ye girerdi. Fakat ençok Kedâ yolundan girerdi dedi.

(٣٨) باب استحباب المبيت بذي طوى عند إرادة دخول مكة ، والاغتسال لدخولها ، ودخولها نهارا

٢٢٦ – (١٢٥٩) حدثني زهير بن حرب وعبيد الله بن سعيد . قالا : حدثنا يحيى (وهو القطان) عن عبيد الله . أخبرني نافع عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ بات بذي طوى حتى أصبح . ثم دخل مكة . قال : وكان عبد الله يفعل ذلك . وفي رواية ابن سعيد : حتى صلى الصبح . قال يحيى : أو قال : حتى أصبح .

(38) MEKKE'YE GİRMEK İSTENİLDİĞİ ZAMAN «ZÎ TAVÂ» MEVKİİNDE GECELEMEK, GİRİŞ İÇİN YIKANMAK VE GÜNDÜZLEYİN GİRMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

---

70. Buhârî'de yine bu bâbda Hz. Âişe: Rasûlullah (S) Mekke fethi günü Mekke'ye *Kedâ* yolu ile girdi, *Kuda* yolu ile de çıktı demiştir (*Buhârî, hac, min eyne yahrucu min Mekke*).

Bu iki yoldan *Kedâ*, Mekke'nin yüksek tarafındaki tepedir. *Kuda* ise, Mekke'nin alçak tarafındaki yoldur. Bu hadîs, Peygamber'in Mekke'ye giriş ve çıkışda bu iki yolu ayrı ayrı iltizam etmesi yalnız Vedâ haccı seferine mahsûs olmayıb bir i'tiyadı olduğunu gösteriyor. Şârihler bu i'tiyâdın sebeb ve hikmeti hakkında çeşitli görüşler ileri sürüyorlar. Bunlardan biri: İbrahim Peygamber'in insanları hacca da'veti yüksek cihetten vâki' olması dolayısıyledir.

226 — (1259) .... : Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki : Rasûlullah (S Mekke'ye girerken) **Zî Tavâ** mevkiinde sabah oluncaya kadar geceleyib sonra Mekke'ye girmiştir.

Nâfi' : Abdullah da böyle yapardı demiştir. İbn Saîd'in rivâyetinde : Sabah namazını kılıncaya kadar kaydı da vardır. Râvî Yahyâ ise : Yahut sabah oluncaya kadar dedi, demiştir.

٢٢٧ – (...) وحدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ لَا يَقْدَمُ مَكَّةَ إِلَّا بَاتَ بِذِي طَوًى. حَتَّىٰ يُصْبِحَ وَيَغْتَسِلَ. ثُمَّ يَدْخُلُ مَكَّةَ نَهَارًا. وَيَذْكُرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ فَعَلَهُ

227 — ( ) .... : Eyyûb, Nâfi'den tahdîs etti ki : İbn Umer **Zî Tavâ** mevkiinde gece geçirmedikce Mekke'ye gelmezdi. Nihâyet orada sabahlar, yıkanır, sonra gündüzleyin Mekke'ye dâhil olurdu. Kendisi Peygamber (S) in de böyle yaptığını zikrederdi.

٢٢٨ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسَيَّبِيُّ. حَدَّثَنِي أَنَسٌ (يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ) عَنْ مُوسَى ابْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَنْزِلُ بِذِي طَوًى. وَيَبِيتُ بِهِ حَتَّىٰ يُصَلِّيَ الصُّبْحَ. حِينَ يَقْدَمُ مَكَّةَ. وَمُصَلَّىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ ذَٰلِكَ عَلَىٰ أَكَمَةٍ غَلِيظَةٍ. لَيْسَ فِي الْمَسْجِدِ الَّذِي بُنِيَ ثَمَّ. وَلَٰكِنْ أَسْفَلَ مِنْ ذَٰلِكَ عَلَىٰ أَكَمَةٍ غَلِيظَةٍ.

228 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle tahdîs etmiştir : Rasûlullah (S) Mekke'ye gelirken **Zû Tavâ**'da konaklar, sabah oluncaya kadar orada geceler ve Mekke'ye gireceği sırada sabah namazını kılardı. Rasûlullah'ın oradaki musallâsı kayadan bir tepe üstündedir. Orası, binâ olunan mescidde değildir. Lâkin bundan biraz aşağıda, taştan kocaman bir tepe üzerindedir.

٢٢٩ – (١٢٦٠) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسَيَّبِيُّ. حَدَّثَنِي أَنَسٌ (يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ) عَنْ مُوسَى ابْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَقْبَلَ فُرْضَتَيِ الْجَبَلِ الَّذِي بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ، نَحْوَ الْكَعْبَةِ. يَجْعَلُ الْمَسْجِدَ، الَّذِي بُنِيَ ثَمَّ، يَسَارَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِطَرَفِ الْأَكَمَةِ. وَمُصَلَّىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَسْفَلَ مِنْهُ عَلَى الْأَكَمَةِ السَّوْدَاءِ. يَدَعُ مِنَ الْأَكَمَةِ عَشْرَةَ أَذْرُعٍ أَوْ نَحْوَهَا. ثُمَّ يُصَلِّي مُسْتَقْبِلَ الْفُرْضَتَيْنِ مِنَ الْجَبَلِ الطَّوِيلِ. الَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَ الْكَعْبَةِ ﷺ.

229 — (1260) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) namaz kılarken kendisi ile Kâ'be cihetine gelen yük-

sek dağ arasındaki iki tepeyi karşısına aldı. (O iki tepeyi karşısına almakla) o mahalde binâ olunan mescidi, taş tepenin kenarındaki mescidin sol tarafına almış olurdu. Rasûlullah'ın namazgâhı (taş tepe kenarındaki) bu mescidin alt başında kara taş üstündedir. (Taş) tepe kenarındaki mescidden on arşın yahut ona yakın ayrılır, sonra seninle Kâ'be arasına düşen uzun dağın o iki tepesini karşısına alarak namaz kılardı.

(٣٩) باب استحباب الرمل فى الطواف والعمرة ، وفى الطواف الأول من الحج

٢٣٠ – (١٢٦١) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ.
حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ بِالْبَيْتِ الطَّوَافَ
الْأَوَّلَ ، خَبَّ ثَلَاثًا وَمَشَىٰ أَرْبَعًا . وَكَانَ يَسْعَىٰ بِبَطْنِ الْمَسِيلِ إِذَا طَافَ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ .
وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَٰلِكَ .

(39) UMRE TAVÂFI İLE HACCIN İLK TAVÂFINDA «REMEL YÜRÜYÜŞÜ» YAPMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

230 — (1261) .... : İbn Umer (R) den :
Rasûlullah (S) Beyte gelib ilk tavâfı (yani kudûm tavâfını) edâ ederken üç defa **remel** ile dört defa da mu'tad yürüyüşü ile yürürdü. Safâ ile Merve arasında tavâf ederken de **Batnu'l-mesîl**'de (remelden de sur'atli) sa'y ederdi.

Râvî : İbn Umer de böyle yapardı dedi [71].

٢٣١ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ،
عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا طَافَ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ ، أَوَّلَ مَا يَقْدَمُ ، فَإِنَّهُ
يَسْعَىٰ ثَلَاثَةَ أَطْوَافٍ بِالْبَيْتِ. ثُمَّ يَمْشِي أَرْبَعَةً . ثُمَّ يُصَلِّي سَجْدَتَيْنِ . ثُمَّ يَطُوفُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ .

231 — ( ) .... : İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S), umrede ve hacda Mekke'ye ilk gelişinde Kâ'be'yi tavâf ettiği zaman Beyti **üç tavâf** koşarak, **dört tavâf** da mu'tad yürüyüş ile tavâf ederlerdi. Sonra iki rek'at tavâf namazı kılar, sonra da Safâ ile Merve arasını sa'y ederdi.

---

71. *Batnu'l-mesîl*, sel suyunun biriktiği yer demektir. Zamanla devam eden seller bu çukurluğu doldurmuştur. Burada sa'y yerini gösteren, yeşil iki sütüncuk *Mîleyn Ahdarayn* vardır. Bunlardan biri mescidin duvarına, diğeri de Abbâs'ın evine konulmuştur (Kastallânî).

٢٣٢ – (...) وحدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى. قال حرملة: أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب؛ أن سالم بن عبد الله أخبره؛ أن عبد الله بن عمر قال: رأيت رسول الله ﷺ حين يقدم مكة، إذا استلم الركن الأسود، أول ما يطوف حين يقدم، يخب ثلاثة أطواف من السبع.

232 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) — Vedâ haccında — Mekke'ye geldiği zaman ilk tavâf ettiğinde **Haceru Esved** rüknünü isti'lâm ettiğini, yedi tavâfdan (ilk) üçünde **remel** (= habb) yaptığını gördüm.

٢٣٣ – (١٢٦٢) وحدثنا عبد الله بن عمر بن أبان الجعفي. حدثنا ابن المبارك. أخبرنا عبيد الله عن نافع، عن ابن عمر رضي الله عنه. قال: رمل رسول الله ﷺ من الحجر إلى الحجر ثلاثا. ومشى أربعا.

233 — (1262) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) taştan taşa kadar (yani Haceru Esved'den tekrar Haceru Esved'e gelinceye kadar) üç defa remel yaptı, dört defa da yürüdü.

٢٣٤ – (...) وحدثنا أبو كامل الجحدري. حدثنا سليم بن أخضر. حدثنا عبيد الله بن عمر عن نافع؛ أن ابن عمر رمل من الحجر إلى الحجر. وذكر أن رسول الله ﷺ فعله.

234 — ( ) .... : Nâfi'den, (şöyle demiştir): İbn Umer, taştan tekrar taşa gelinceye kadar remel yaptı ve Rasûlullah (S) ın da böyle yaptığını zikretti.

٢٣٥ – (١٢٦٣) وحدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا مالك. ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) قال: قرأت على مالك عن جعفر بن محمد، عن أبيه، عن جابر بن عبد الله رضي الله عنه؛ أنه قال: رأيت رسول الله ﷺ رمل من الحجر الأسود حتى انتهى إليه. ثلاثة أطواف.

235 — (1263) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Mâlik'in huzurunda okudum, o da Ca'fer ibn Muhammed'den, o da babasından, o da Câbir ibn Abdillah (R) dan. Câbir şöyle demiştir: Ben, Rasûlullah (S) ın Haceru Esved'den başlayıp tekrar ona gelinceye kadar üç tavâfda **remel** yaptığını gördüm.

٢٣٦ - (...) وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرني مالك وابن جريج عن جعفر بن محمد ، عن أبيه ، عن جابر بن عبد الله ؛ أن رسول الله ﷺ رمل الثلاثة أطواف ، من الحجر إلى الحجر

236 — ( ) .... : İmâm Mâlik ve İbn Cureyc her ikisi de Ca'fer ibn Muhammed'den, o da babasından, o da Câbir ibn Abdillah'dan, Rasûlullah (S) ın Hacer'den Hacer'e kadar üç tavâfda remel yaptığını haber vermişlerdir.

٢٣٧ - (١٢٦٤) حدثنا أبو كامل فضيل بن حسين الجحدري . حدثنا عبد الواحد بن زياد . حدثنا الجريري عن أبي الطفيل . قال : قلت لابن عباس : أرأيت هذا الرمل بالبيت ثلاثة أطواف، ومشي أربعة أطواف . أسنة هو ؟ فإن قومك يزعمون أنه سنة . قال فقال : صدقوا . وكذبوا . قال قلت : ما قولك : صدقوا وكذبوا ؟ قال: إن رسول الله ﷺ قدم مكة . فقال المشركون : إن محمدا وأصحابه لا يستطيعون أن يطوفوا بالبيت من الهزل . وكانوا يحسدونه . قال: فأمرهم رسول الله ﷺ أن يرملوا ثلاثا . ويمشوا أربعا . قال : قلت له : أخبرني عن الطواف بين الصفا والمروة راكبا . أسنة هو ؟ فإن قومك يزعمون أنه سنة . قال : صدقوا وكذبوا . قال قلت : وما قولك : صدقوا وكذبوا ؟ قال : إن رسول الله ﷺ كثر عليه الناس . يقولون : هذا محمد . هذا محمد . حتى خرج العواتق من البيوت . قال : وكان رسول الله ﷺ لا يضرب الناس بين يديه . فلما كثر عليه ركب . والمشي والسعي أفضل .

(...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا يزيد . أخبرنا الجريري ، بهذا الإسناد ، نحوه . غير أنه قال : وكان أهل مكة قوم حسد . ولم يقل : يحسدونه .

237 — (1264) .... : Ebu't-Tufeyl şöyle dedi : Ben İbn Abbâs'a :

— Şu Beyti üç tavâfda **remel** yapmak ve dört tavâfda da yürümek husûsundaki görüşün nedir, bu bir sünnet midir? Çünkü kavmin bunun sünnet olduğunu söylüyorlar dedim. İbn Abbâs :

— Hem doğru söylediler, hem yalan söylediler dedi [72]. Ben :

---

72. Yani Peygamber bu işi yaptı demelerinde doğru söylemişlerdir. Bu kasdedilmiş ve te'kîd edilmiş bir sünnettir demeleri ise doğru değildir demek istiyor.

— Bu «doğru söylediler ve yalan söylediler» sözünle ne demek istiyorsun? dedim. İbn Abbâs :

— Rasûlullah (S) Mekke'ye (kazâ umresi için) gelince, muşrikler : Muhammed ve sahâbîleri zayıflıkdan dolayı Beyti tavâf etmeye muktedir olamıyorlar dediler ve Peygamber'i hased ediyorlardı. Bunun üzerine Rasûlullah, sahâbîlerine tavâfın üç şavtında koşmalarını, dördünde de yürümelerini emretti dedi.

Ebu't-Tufeyl der ki : Ben, İbn Abbâs'a :

— Bana Safâ ile Merve arasında suvârî olarak tavâf etmenin mahiyetinden haber ver, bu da sünnet midir? Çünkü senin kavmin bunun sünnet olduğunu söylüyorlar dedim. İbn Abbâs yine :

— Doğru söylediler ve yalan söylediler dedi[73]. Ben de :

— «Doğru söylediler ve yalan söylediler» sözün de nedir? dedim. İbn Abbâs :

— Rasûlullah, tavâf yaparken etrafına çok kalabalık insan yığıldı. Onlar : Muhammed budur, Muhammed budur! diyorlardı. Hatta bütün evlerden henüz evlenmemiş genç kızlar bile dışarı çıkmışlardı. Rasûlullah'ın önünde de insanlar dövülmezdi. Halk, Peygamber'in etrafına böyle çoğalıverince Rasûlullah devesine bindi, yürümek ve koşmak efdaldır dedi.

( ) .... : Yine Cuveyrî bu isnad ile ayni hadîsi haber vermiştir. Ancak burada : Mekke ahâlisi hasedci bir kavim idi deyib, onlar Peygamber'e hased ediyorlardı demedi.

٢٣٨ – (...) وحدّثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ أَبِي حُسَيْنٍ ، عَنْ أَبِي الطُّفَيْلِ . قَالَ : قُلْتُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : إِنَّ قَوْمَكَ يَزْعُمُونَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَمَلَ بِالْبَيْتِ . وَبَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . وَهِيَ سُنَّةٌ . قَالَ : صَدَقُوا وَكَذَبُوا .

238 — ( ) .... : Ebu't-Tufeyl (Âmir ibn Vâsile el-Leysî R) dedi ki :

İbn Abbâs'a :

— Senin kavmin, Rasûlullah (S) Beyti tavâfda ve Safâ ile Merve arasında **remel** yaptı, bu sünnettir diyorlar dedim.

— Doğru söylediler ve yalan söylediler dedi.

---

73. Yani Rasûlullah (S) suvârî olarak tavâf etti demelerinde doğru söylediler. Suvârî olarak tavâf etmek sünnettir demelerinde ise yalan söylediler. Çünkü Rasûlullah özürden dolayı devesine binib tavâf etmişti. Böyle özürden dolayı binerek tavâf ise sünnet değildir demek istiyor.

٢٣٩ – (١٢٦٥) وحدّثني محمّد بن رافع. حدّثنا يحيى بن آدم. حدّثنا زهير عن عبد الملك ابن سعيد بن الأبجر، عن أبي الطّفيل. قال: قلت لابن عبّاس: أراني قد رأيت رسول الله ﷺ. قال: فصفه لي. قال قلت: رأيته عند المروة على ناقة. وقد كثر النّاس عليه. قال: فقال ابن عبّاس: ذاك رسول الله ﷺ. إنّهم كانوا لا يدعّون عنه ولا يكرهون.

239 — (1265) .... : Ebu't-Tufeyl (R) [74] şöyle demiştir : İbn Abbâs'a :

— Ben, Rasûlullah (S) ı gördüm dedim. İbn Abbâs :

— Öyle ise onu bana tavsîf et dedi. Ben de :

— Ben onu (Vedâ haccında) Merve'nin yanında bir dişi deve üzerinde etrafına pekçok insan birikmiş halde gördüm dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs :

— İşte bu Rasûlullah idi. İnsanlar onun huzûrunda (fi'len ve sözle) tard olunmuyorlar ve zor kullanılarak ikrah edilmiyorlardı (da etrafında izdiham yapıyorlardı) dedi.

٢٤٠ – (١٢٦٦) وحدّثني أبو الرّبيع الزّهرانيّ. حدّثنا حمّاد (يعني ابن زيد) عن أيّوب، عن سعيد بن جبير، عن ابن عبّاس. قال: قدم رسول الله ﷺ وأصحابه مكّة. وقد وهنتهم حمّى يثرب. قال المشركون: إنّه يقدم عليكم غدًا قوم قد وهنتهم الحمّى. ولقوا منها شدّة. فجلسوا ممّا يلي الحجر. وأمرهم النّبيّ ﷺ أن يرملوا ثلاثة أشواط. ويمشوا ما بين الرّكنين. ليرى المشركون جلدهم. فقال المشركون: هؤلاء الّذين زعمتم أنّ الحمّى قد وهنتهم. هؤلاء أجلد من كذا وكذا. قال ابن عبّاس: ولم يمنعه أن يأمرهم أن يرملوا الأشواط كلّها، إلّا الإبقاء عليهم.

240 — (1266) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) ve sahâbîleri (kazâ umresi için) Mekke'ye Yesrib'in sıtması kendilerini zayıflatmış bir halde geldiler. Muşrikler birbirlerine:

---

74. Bu Ebu't-Tufeyl Âmir ibn Vâsile el-Leysî, Uhud yılında doğdu. Peygamber'in hayatından sekiz yaşına erişti. Sonra Kûfe'ye indi ve Ali ile beraber onun harblerinin hepsinde bulundu. Ali şehîd edilince Mekke'ye döndü ve Mekke'de 100 veya 110 senesinde ölünceye kadar ikamet etti. Mutlak olarak sahâbîlerden en son ölen budur. Kendisi : «Bu gün yeryüzünde Peygamber'i görenlerden benden başka hiç kimse kalmadı» derdi.

Yarın size sıtma kendilerini zayıflatmış ve sıtmadan çok sıkıntı görmüş olan bir kavm geliyor dediler ve **Hıcr'ı** ta'kîbeden tarafa oturdular. Peygamber (buna vâkıf olunca) sahâbîlerine: Muşriklerin bunlardaki sabr ve kuvveti görmeleri için üç tavâfda remel yapmalarını yani koşmalarını fakat Yemen tarafındaki iki rükün arasında yine mu'tad üzere yürümelerini emretti. Bunun üzerine muşrikler yine birbirlerine: Bunlar, sıtma kendilerini zayıflatmış dediğiniz kimselerdir. Bunlar fulân ve fulân kişilerden daha kuvvetlidirler diye söylediler. İbn Abbâs der ki: Rasûlullah'ı, tavâfın bütün şavtlarında koşmalarını emretmesinden alıkoyan şey ancak sahâbîlerine olan merhametidir [75].

٢٤١ – (...) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو، عَنْ عَطَاءٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: إِنَّمَا سَعَى رَسُولُ اللهِ ﷺ وَرَمَلَ بِالْبَيْتِ، لِيُرِيَ الْمُشْرِكِينَ قُوَّتَهُ.

241 — ( ) .... : İbn Abbâs (R): Rasûlullah (S) sa'y etmiş ve ancak muşriklere kendi kuvvetini göstermek için de Beyti tavâfda **remel** yapmıştır dedi.

(٤٠) باب استحباب استلام الركنين اليمانيين في الطواف، دون الركنين الآخرين

٢٤٢ – (١٢٦٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ؛ أَنَّهُ قَالَ: لَمْ أَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ مِنَ الْبَيْتِ، إِلَّا الرُّكْنَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ

(40) TAVÂFDA DİĞER İKİ RÜKNÜ DEĞİL, SÂDECE YEMEN CİHETİNDEKİ İKİ RÜKNÜ İSTİ'LÂM ETMENİN MUSTEHÂBLIĞI BÂBI

242 — (1267) .... : Abdullah ibn Umer (R): Rasûlullah (S) ı, Yemen tarafındaki iki rükünden başka Beytden hiçbir rükne el sürerken görmedim demiştir.

---

75. *Eşvât*, şavtın cem'idir. *Şavt*, bir başlangıç noktasından nihayete kadar gidib oradan dönerek hareket noktasına avdet etmektir ki def'a ve kerre demektir. Beytin etrafını bir kere dolaşmağa *şavt* denir. *Remel* de, yelmek ve koşmak demektir.

Tavâfdaki remel'in hükmünde, görüşler muhtelifdir. Remel, tavâfın terki câiz olmayan sünnetlerinden midir, yoksa böyle bir sünnet değil midir? Remel bir illet ve sebeble işlenmişti. Bilâhare bu illet zâil olmuştur. Binaenaleyh bunun işlenmesi ihtiyârî mi olmuştur? Bu husûslardaki görüşlerin yeri fıkıh kitablarıdır.

٢٤٣ – (...) وحدثني أبو الطاهر وحرملة. قال أبو الطاهر: أخبرنا عبد الله بن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سالم، عن أبيه. قال: لم يكن رسول الله ﷺ يستلم من أركان البيت إلا الركن الأسود والذي يليه، من نحو دور الجمحيين.

243 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) : Rasûlullah (S) Beytin rükünlerinden Haceru Esved rüknü ile Cumahî'lerin evleri tarafından Hacer rükününü ta'kîb eden rüknü yemânî'den başkasını isti'lâm etmezdi dedi.

٢٤٤ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا خالد بن الحارث عن عبيد الله، عن نافع، عن عبد الله. ذكر؛ أن رسول الله ﷺ كان لا يستلم إلا الحجر والركن اليماني.

244 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) : Rasûlullah (S) Hacer ile Yemen cihetindeki rükünden başkasına isti'lâm etmezdi demiştir.

٢٤٥ – (١٢٦٨) وحدثنا محمد بن المثنى وزهير بن حرب وعبيد الله بن سعيد. جميعا عن يحيى القطان. قال ابن المثنى: حدثنا يحيى عن عبيد الله. حدثني نافع عن ابن عمر. قال: ما تركت استلام هذين الركنين، اليماني والحجر، مذ رأيت رسول الله ﷺ يستلمهما، في شدة ولا رخاء.

245 — (1268) .... : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) ın şu iki rüknü yani **Yemânî** ve **Hacer** rükünlerini isti'lâm ettiğini gördüğüm zamandan beri kalabalık olsun, tenha olsun bu iki rüknü isti'lâm etmeği hiç bırakmadım demiştir [76].

٢٤٦ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير. جميعا عن أبي خالد. قال أبو بكر: حدثنا أبو خالد الأحمر عن عبيد الله، عن نافع. قال: رأيت ابن عمر يستلم الحجر بيده. ثم قبل يده. وقال: ما تركته منذ رأيت رسول الله ﷺ يفعله.

246 — ( ) .... : Nâfi' şöyle dedi : Ben İbn Umer'i, Hacer'i eliy-

76. İki rüknü yemânî, Haceru Esved rüknü ile onu ta'kîbeden asıl rüknü yemânîdir. Tağlîb yolu ile her ikisine ebevân gibi yemâniyyân denilmiştir. Bu iki rük'ün İbrahim Peygamber'in temelleri üzerinde bulunduklarından dolayı hâssaten ta'zîm edilmiştir. Rüknü Esved'de iki fazîlet vardır : Bunda Haceru Esved'in bulunması ve İbrahim'in temeli üzerinde kurulmuş olması. İkinci rükünde ise yalnız İbrahim temeli üzerinde bulunmak fazîleti vardır. Bunlar, bu fazîletlerinden dolayı isti'lâm ve ta'zîm edilmişlerdir.

Kâ'be'nin diğer iki rüknü ise şâmî olanlardır. Bunlar *hıcr* yani *hatîmi* ta'kîb eden rükünlerdir. Bunlar İbrahim temelleri üzerinde kurulmamışlardır. Binâen'aleyh aslî rükünler değillerdir.

le isti'lâm ederken gördüm. Sonra kendi elini öptü ve : Rasûlullah (S) ın böyle yaptığını gördüğüm zamandan beri bunu hiç terketmedim dedi.

٢٤٧ – (١٢٦٩) وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب . أخبرنا عمرو بن الحارث ؛ أن قتادة ابن دعامة حدثه ؛ أن أبا الطفيل البكري حدثه ؛ أنه سمع ابن عباس يقول : لم أر رسول الله ﷺ يستلم غير الركنين اليمانيين .

247 — (1269) .... : Ebu't-Tufeyl el-Bekrî tahdîs etti ki, İbn Abbâs'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) ı Yemen tarafındaki iki rükünden başkasını isti'lâm ederken görmedim.

(٤١) باب استحباب تقبيل الحجر الأسود فى الطواف

٢٤٨ – (١٢٧٠) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس وعمرو . ح وحدثني هرون بن سعيد الأيلي . حدثني ابن وهب . أخبرني عمرو عن ابن شهاب ، عن سالم ؛ أن أباه حدثه . قال : قبل عمر بن الخطاب الحجر . ثم قال : أم والله ! لقد علمت أنك حجر . ولولا أني رأيت رسول الله ﷺ يقبلك ما قبلتك .

زاد هرون في روايته : قال عمرو : وحدثني بمثلها زيد بن أسلم عن أبيه أسلم .

(41) TAVÂFDA «HACER ESVED» İ ÖPMENİN MUSTEHABLIĞI BÂBI

248 — (1270) .... : İbn Umer, oğlu Sâlim'e haber verdi ki Umeru'bnu'l-Hattâb Hacer Esved'i öptü, sonra şöyle dedi : Vallâhi çok iyi bilirim ki sen ancak bir taşsın. Eğer Rasûlullah (S) ı seni öperken görmüş olmasaydım seni asla öpmezdim.

Bu hadîsin râvîlerinden Hârûn kendi rivâyetinde : Amr şöyle dedi : Bana bu rivâyetin aynını Zeyd ibn Eslem de babası Eslem'den tahdîs etti fıkrasını ziyâde etmiştir.

٢٤٩ – (...) وحدثنا محمد بن أبي بكر المقدمي . حدثنا حماد بن زيد عن أيوب ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن عمر قبل الحجر . وقال : إني لأقبلك وإني لأعلم أنك حجر . ولكني رأيت رسول الله ﷺ يقبلك .

249 — ( ) .... : İbn Umer (R) den : Umer Hacer Esved'i öptü ve : Ben seni muhakkak öpeceğim, halbuki senin bir taş parçası olduğunu

çok iyi bilmekteyim. Lâkin ben Rasûlullah (S) ı seni öperken gördüm dedi.

٢٥٠ – (...) حدثنا خلف بن هشام والمقدمي وأبو كامل وقتيبة بن سعيد. كلهم عن حماد. قال خلف: حدثنا حماد بن زيد عن عاصم الأحول، عن عبد الله بن سرجس قال: رأيت الأصلع (يعني عمر بن الخطاب) يقبل الحجر ويقول: والله! إني لأقبلك، وإني أعلم أنك حجر، وأنك لا تضر ولا تنفع. ولولا أني رأيت رسول الله ﷺ قبلك ما قبلتك.

وفي رواية المقدمي وأبي كامل: رأيت الأصيلع

250 — ( ) ……… : Abdullah ibn Sercis şöyle dedi : Ben el-Asla'ı (yani Umeru'bnu'l-Hattâb'ı) gördüm ki Hacer Esved'i öpüyor ve şöyle diyordu : Vallâhi! Ben seni muhakkak öpeceğim ve çok iyi bilirim ki sen zarar ve menfaat veremiyen bir taş parçasısın. Eğer Rasûlullah (S) ın seni öptüğünü görmeseydim seni (aslâ) öpmezdim.

Râvîlerden el-Mukaddemî ile Ebû Kâmil'in rivâyetinde : Ben el-Usaylia'yı gördüm ki tarzındadır.

٢٥١ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وابن نمير. جميعا عن أبي معاوية. قال يحيى: أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن إبراهيم، عن عابس بن ربيعة. قال: رأيت عمر يقبل الحجر ويقول: إني لأقبلك. وأعلم أنك حجر. ولولا أني رأيت رسول الله ﷺ يقبلك لم أقبلك.

251 — ( ) ……… : Âbis ibn Rabîa şöyle dedi : Ben, Umer'i gördüm o Hacer Esved'i öpüyor ve şöyle diyordu : Ben senin bir taş parçası olduğunu bile bile seni muhakkak öpmekteyim. Eğer ben Rasûlullah (S) ı seni öperken görmeseydim seni öpmezdim.

٢٥٢ – (١٢٧١) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. جميعا عن وكيع. قال أبو بكر: حدثنا وكيع عن سفيان، عن إبراهيم بن عبد الأعلى، عن سويد بن غفلة. قال: رأيت عمر قبل الحجر والتزمه. وقال: رأيت رسول الله ﷺ بك حفيا

(...) وحدثنيه محمد بن المثنى. حدثنا عبد الرحمن عن سفيان، بهذا الإسناد. قال: ولكني رأيت أبا القاسم ﷺ بك حفيا. ولم يقل: والتزمه.

252 — (1271) .... : Suveydu'bnu Ğafele şöyle dedi : Ben, Umer'in Hacer Esved'i öptüğünü ve ona sarılıb sarmaştığını gördüm. Umer bu arada : Rasûlullah (S) ın seni çok i'tinâ gösterici ve önem verici olduğunu gördüm dedi [77].

( ) Bu hadîsi bana Muhammed ibn Müsennâ da tahdîs etti. Bize Abdurrahman, Sufyân'dan bu isnad ile tahdîs etti. Bunda Umer : Fakat ben Ebu'l-Kasım'ın sana i'tinâlı ve saygılı olduğunu gördüm demiştir. Râvî burada : Umer, Hacer Esved'e sarılıb sarmaştı demedi.

(٤٢) باب جواز الطواف على بعير وغيره ، واستلام الحجر بمحجن ونحوه للراكب

٢٥٣ — (١٢٧٢) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ طَافَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى بَعِيرٍ . يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ بِمِحْجَنٍ .

(42) DEVE VE DİĞER BİR ŞEY ÜZERİNDE TAVÂF ETMENİN CEVÂZI İLE BİNEKLİ KİMSE İÇİN MIHCEN VE BENZERİ BİR ŞEYLE HACER ESVED'İ İSTİ'LÂM ETMENİN CEVÂZI BÂBI

253 — (1272) .... : İbn Abbâs (R) dan :

Rasûlullah (S) Vedâ haccında **mıhcen** (denilen bir deynek) ile Hacer Esved rüknünü isti'lâm ederek bir deve üzerinde tavâf etti.

---

77. Hz. Umer'in Hacer Esved'e karşı söylediği bu sözle ne kasdettiğini ta'yîn husûsunda şârihler çeşitli görüşler ileri sürerler. Bunlardan Muhammed ibn Cerîr et-Taberî şöyle der : Arabistan halkı öteden beri putperest idi. Bunların islâmlığı câhiliyet ve putperestlik devrine pek yakındı. İşte Umer bu sebebten dolayı Hacer Esved isti'lâmını câhil halkın eskiden beri Arab'ın putlara hürmet ve ibâdeti kabilinden zannetmelerinden endîşe ediyordu. Bu sözü ile de: Hacer Esved isti'lâmından gâye bu taş parçasına taabbud değil, fakat doğrudan doğruya ve munhasıran Allah Teâlâ'ya ta'zîm ve Peygamber'in emir ve tebliği karşısında kayıtsız şartsız durmakdan ibârettir. Allah bu taşa ta'zîmi emretmiş ve bunu haccın menseklerinden kılmıştır. Binâe'naleyh muşriklerin putlara ibâdetleriyle islâm'ların Allâh'ın emriyle bu taşa hürmet etmeleri arasında kıyâs kabul etmiyecek bir fark bulunduğunu bildirmek istemiştir.

İbâdet ancak âsîlere zarar ve cezâ, itâatlılara da menfaat ve mükâfat verecek derecede mutlak bir kudret sâhibine mahsûs olduğunu, bunun da ancak Celâl sâhibi olan Allah Teâlâ olduğunu tenbîh etmiştir.

Hacer Esved'in tavâfın başlangıç noktası olması da ona yapılan ta'zîm ve isti'lâmın başlıca sebeblerinden biridir. Ona yapılan ta'zîmin bir sebebi de Hz. İbrahim tarafından bu maksadla yerine konulmuş olması ve son Peygamber Muhammed Mustafa'nın da bunu tebliğ, ta'zîm ve isti'lâm etmesidir.

«Muslimanlar Hacer Esved'e tapmadıkları gibi câhiliyet Arab'ları da ona tapınmamışlardır... İslâm'ların Hacer Esved'i isti'lâmı bir milletin kendi bayrağını selâmlaması gibidir. Herkes bilir ki sancağı selâmlamak bir sırığa takılmış bir kumaş parçasına değil, onun temsîl ettiği millet ve devlete ihtirâm göstermektir. İşte Hacer Esved de Cenâb Hakkın bir şiârı ve ilâhî saltanatın bir yaklaşma medârı olduğu için onun isti'lâmı Allâh'a ta'zîmdir» (Tâhir Olgun, *Müslümanlıkda İbadet Târihi* s. 213).

٢٥٤ – (١٢٧٣) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. قَالَ: حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: طَافَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْبَيْتِ، فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، عَلَى رَاحِلَتِهِ. يَسْتَلِمُ الْحَجَرَ بِمِحْجَنِهِ. لِأَنْ يَرَاهُ النَّاسُ، وَلِيُشْرِفَ ، وَلِيَسْأَلُوهُ. فَإِنَّ النَّاسَ غَشُوهُ .

254 — (1273) .... : Câbir (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) Vedâ haccında insanların kendisini görmeleri (herhangi bir insanın ona dokunmasından) yüksekde bulunması ve halkın kendisine suâl sorabilmeleri için Beyti bineği üzerinde tavâf etti. Bu sırada Hacer Esved'i de **mıhcen'i**[78] ile işâret ederek isti'lâm ediyordu. Çünkü halk onun etrafını çevirmiş ve çok kalabalık olmuştu.

٢٥٥ – (...) وحدثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ. أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ ابْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ بَكْرٍ) قَالَ: أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: طَافَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ عَلَى رَاحِلَتِهِ، بِالْبَيْتِ، وَبِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ لِيَرَاهُ النَّاسُ، وَلِيُشْرِفَ وَلِيَسْأَلُوهُ. فَإِنَّ النَّاسَ غَشُوهُ.

وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ خَشْرَمٍ: وَلِيَسْأَلُوهُ. فَقَطْ.

255 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Peygamber (S) Vedâ haccında insanların kendisini görmeleri, insanlardan yüksekde bulunması ve halkın kendisinden suâl sorabilmeleri için Kâ'be'yi ve Safâ ile Merve'yi bineği üzerinde tavâf etmiştir der.

٢٥٦ – (١٢٧٤) حدثني الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى الْقَنْطَرِيُّ. حَدَّثَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: طَافَ النَّبِيُّ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، حَوْلَ الْكَعْبَةِ، عَلَى بَعِيرِهِ. يَسْتَلِمُ الرُّكْنَ. كَرَاهِيَةَ أَنْ يُضْرَبَ عَنْهُ النَّاسُ .

256 — (1274) .... : Âişe (R) : Peygamber (S) Vedâ haccında kendisi yüzünden insanların dövülmelerini sevmediği için (yahut izdihamdan dolayı yol açmak maksadıyla da olsa, insanların kendisinden uzaklaştırılmalarını istemediği için) devesi üzerinde olduğu halde rüknü isti'lâm ederek Kâ'be'nin etrafında tavâf etti demiştir.

---

78. *Mıhcen,* ucu eğri bir değnektir. Bununla hem deve sevk edilir, hem de yere düşen bir şey, binici yere inmeksizin devenin üstünden bu eğri kısma takılarak alınabilir.

٢٥٧ – (١٢٧٥) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا سليمان بن داود. حدثنا معروف بن خربوذ. قال: سمعت أبا الطفيل يقول: رأيت رسول الله ﷺ يطوف بالبيت، ويستلم الركن بمحجن معه، ويقبل المحجن.

257 — (1275) .... : Ma'rûf ibn Harrabûz tahdîs edib şöyle dedi :

Ben Ebu't-Tufeyl'den işittim diyordu ki : Rasûlullah (S) ın Beyti tavâf ettiğini, rüknü beraberinde bulunan eğri uclu bir değnekle isti'lâm ettiğini ve isti'lâm akabinde bu eğri uçlu değneyi (yani mıhceni) öptüğünü gördüm.

٢٥٨ – (١٢٧٦) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن محمد بن عبد الرحمن بن نوفل، عن عروة، عن زينب بنت أبي سلمة، عن أم سلمة؛ أنها قالت: شكوت إلى رسول الله ﷺ أني أشتكي. فقال «طوفي من وراء الناس وأنت راكبة» قالت: فطفت. ورسول الله ﷺ حينئذ يصلي إلى جنب البيت. وهو يقرأ بالطور وكتاب مسطور.

258 — (1276) .... : (Ummu'l-mu'minîn) Ummu Seleme şöyle demiştir :

Ben (hac esnasında) hasta olduğumu Rasûlullah (S) a arzettim. «Halkın arkasından (deveye) binerek tavâf et» buyurdu. Ben de öylece tavâf ettim. Rasûlullah ise bu sırada Beytin yanı başında namaza durmuş VE'T-TÛRİ VE KİTÂBİN MESTÛRİN sûresini okuyordu [79].

---

79. Özürlünün binerek tavâfı câiz olduğu gibi, bundan eti yenen hayvanların mescide girmelerini mutlaka tecvîz ma'nâsı çıkaranlar da vardır. Çünkü bu gibi hayvanların bevilleri bunlara göre tâhir sayılır. Tâhir saymıyanlar bu devede yürürken kirletmeme ta'lîmi bulunduğu ihtimalini öne sürerler... Hulâsa özürlünün binerek tavâfına bir diyecek yoksa da özürsüz olanın binerek tavâfında ihtilâf edilmiştir. Bu, Ebû Hanîfe'ye göre câizdir. Çünkü « وليطوفوا بالبيت العتيق : ...*Ve o Beyt Atîk'ı tavâf etsinler*» (el-Hac: 29) emri mutlakdır.

Şâfiî'ye göre câiz değildir. Câiz olmaması da « الطواف بالبيت صلاة = Beytin etrafında tavâf namazdır» hadîsinden dolayıdır. Hanefîler «namazdır» lafzını «namaz gibidir» ma'nâsına alırlar. Mâmaafîh Hanefîlere göre de bu cevâz kerâhatlidir. Mekke'de bulunduğu müddet içinde iâde olunur (*Tecrîd Ter.* II, 337-338).

(٤٣) باب بيان أن السعي بين الصفا والمروة ركن لا يصح الحج إلا به

٢٥٩ – (١٢٧٧) حدثنا يحيى بن يحيى. حدثنا أبو معاوية عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة. قال قلت لها: إني لأظن رجلا، لو لم يطف بين الصفا والمروة، ما ضره. قالت: لم؟ قلت: لأن الله تعالى يقول: إن الصفا والمروة من شعائر الله [٢/البقرة/الآية ١٥٨]. إلى آخر الآية. فقالت: ما أتم الله حج امرئ ولا عمرته لم يطف بين الصفا والمروة. ولو كان كما تقول لكان: فلا جناح عليه أن لا يطوف بهما. وهل تدري فيما كان ذاك؟ إنما كان ذاك أن الأنصار كانوا يهلون في الجاهلية لصنمين على شط البحر. يقال لهما إساف ونائلة. ثم يجيئون فيطوفون بين الصفا والمروة. ثم يحلقون. فلما جاء الإسلام كرهوا أن يطوفوا بينهما. للذي كانوا يصنعون في الجاهلية. قالت: فأنزل الله عز وجل: إن الصفا والمروة من شعائر الله. إلى آخرها. قالت: فطافوا.

(43) SAFÂ İLE MERVE ARASINDA SA'Y ETMENİN, HACCIN ANCAK KENDİSİ İLE SAHÎH OLACAĞI BİR RÜKÜN OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

259 — (1277) .... : Urvetu'bnu'z-Zubeyr şöyle dedi : Ben Âişe'ye:

— Ben öyle zannediyorum ki bir kimse Safâ ile Merve arasında tavâf etmese ona zarar vermiyecektir dedim. Âişe :

— Niçin (zarar vermez)? dedi. ben de :

— Çünkü Allah Teâlâ : «İNNE'S-SAFÂ VE'L-MERVETE MİN ŞEÂİRİ'LLÂH... : **Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyti hac veya umre niyetiyle ziyâret ederse bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir günah yokdur...»** (el-Bakara: 158) buyuruyor dedim. Bunun üzerine Âişe :

— Allâh Safâ ile Merve arasında tavâf etmeyen kimsenin haccını ve umresini tamâm kılmamıştır. Eğer bu âyetin hükmü senin dediğin gibi (yani sa'y mubah) olsaydı âyet» Safâ ile Merve arasında sa'y etmemekde günâh yokdur» sûretinde olurdu. Bu kelâmın ne hakkında olduğunu sen bilir misin? Bu ancak şöyle idi : Ensâr câhiliyet devrinde deniz tarafında olub **İsâf ve Nâile** adları verilen iki put için ihrâma girerlerdi de sonra gelirler ve Safâ ile Merve arasında sa'y ederlerdi. Daha sonra da tıraş olurlardı. İslâm gelince bu Ensâr, câhiliyet devrinde yapageldikleri işten dolayı Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi kerîh gördüler. İşte bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allâh : «İNNE'S-SAFÂ VE'L-MERVETE MİN ŞEÂRİ'LLÂH...» âyetini indirdi ve onlar da (tavâf ve) sa'ylerini yaptılar dedi.

٢٦٠ – (...) وحدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدّثنا أبو أسامة. حدّثنا هشام بن عروة
أخبرني أبي. قال: قلت لعائشة: ما أرى عليّ جناحا أن لا أتطوّف بين الصّفا والمروة. قالت: لم؟
قلت: لأنّ الله عزّ وجلّ يقول: إنّ الصّفا والمروة من شعائر الله الآية. فقالت: لو كان كما تقول،
لكان: فلا جناح عليه أن لا يطّوّف بهما. إنّما أنزل هذا في أناس من الأنصار. كانوا إذا أهلّوا،
أهلّوا لمناة في الجاهليّة. فلا يحلّ لهم أن يطّوّفوا بين الصّفا والمروة. فلمّا قدموا مع النّبيّ ﷺ للحجّ،
ذكروا ذلك له. فأنزل الله تعالى هذه الآية. فلعمري! ما أتمّ الله حجّ من لم يطف بين الصّفا والمروة.

260 — ( ) .... : Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verib şöyle demiştir : Ben Âişe'ye :

— Safâ ile Merve arasında sa'y etmemekliğimi kendime bir günah görmüyorum dedim. Âişe :

— Niçin (günah görmüyorsun)? dedi. Ben :

— Çünkü Azîz ve Celîl olan Allâh : «İNNE'S-SAFÂ VE'L-MERVETE MİN ŞEÂİRİ'LLÂH... : **Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyti hac veya umre kasdıyle ziyâret ederse bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir günah yokdur...»** (el-Bakara: 158). buyuruyor dedim. Bunun üzerine Âişe :

— Eğer bunun ma'nâsı senin dediğin gibi olsaydı âyet «Safâ ile Merve arasında sa'y etmemekde günah yokdur» sûretinde olurdu. Bu kelâm Ensâr'dan birtakım insanlar hakkında indirilmiştir ki onlar câhiliyet devrinde ihrâma girdiklerinde **Menât** (putuna ibâdet) için ihrâma girerlerdi de kendilerine Safâ ile Merve arasında tavâf etmeyi halâl saymazlardı. Nihâyet Peygamber (S) ile beraber hac niyetiyle geldikleri zaman bu husûsu kendisine zikrettiler. İşte Allah Teâlâ bundan dolayı bu âyeti indirdi [80]. Ömrüme yemîn ederim ki Allah, Safâ ile Merve arasında sa'y etmiyen kimsenin haccını tamâmlamaz dedi.

---

80. Safâ ile Merve, Mekke'de iki tepenin adıdır. Câhiliyet zamanında oralarda meşhûr birer put vardı. Mekke'nin fethinden sonra o putlar kırıldı. Muslimanlar bu iki tepe arasında sa'y etmekde tereddüt gösterdiler, bu âyet nâzil oldu ve bu husûsdaki tereddüdü giderdi. *Şeâiri'llâh* demek, Allâh'a ibâdet etmeye vesîle olan alâmetler, nişâneler demektir.

٢٦١ – (...) حدثنا عمرو الناقد وابن أبي عمر. جميعا عن ابن عيينة. قال ابن أبي عمر: حدثنا سفيان. قال: سمعت الزهري يحدث عن عروة بن الزبير. قال: قلت لعائشة زوج النبي ﷺ: ما أرى على أحد، لم يطف بين الصفا والمروة، شيئا. وما أبالي أن لا أطوف بينهما. قالت: بئس ما قلت، يا ابن أختي! طاف رسول الله ﷺ. وطاف المسلمون. فكانت سنة. وإنما كان من أهل لمناة الطاغية، التي بالمشلل، لا يطوفون بين الصفا والمروة. فلما كان الإسلام سألنا النبي ﷺ عن ذلك؟ فأنزل الله عز وجل: إن الصفا والمروة من شعائر الله. فمن حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف بهما. ولو كانت كما تقول، لكانت: فلا جناح عليه أن لا يطوف بهما.

قال الزهري: فذكرت ذلك لأبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام. فأعجبه ذلك. وقال: إن هذا العلم. ولقد سمعت رجالا من أهل العلم يقولون: إنما كان من لا يطوف بين الصفا والمروة من العرب، يقولون: إن طوافنا بين هذين الحجرين من أمر الجاهلية. وقال آخرون من الأنصار: إنما أمرنا بالطواف بالبيت ولم نؤمر به بين الصفا والمروة. فأنزل الله عز وجل: إن الصفا والمروة من شعائر الله.

قال أبو بكر بن عبد الرحمن: فأراها قد نزلت في هؤلاء وهؤلاء.

261 — ( ) .... : Sufyân tahdîs edib dedi ki : Ben Zuhrî'den işittim, o Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den tahdîs ediyordu. Urve dedi ki : Ben, Peygamber (S) in zevcesi Âişe'ye :

— Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyen herhangi bir kimse üzerinde bir şey (günah) görmüyorum ve bu iki tepe arasında sa'y etmememi de aldırmıyorum dedim. Âişe :

— Ey kardeşim oğlu! Sen ne fena söz söyledin! Rasûlullah sa'y etti, muslimanlar sa'y ettiler ve artık bu (değişmez) bir sünnet (bir ibâdet kanunu) olmuştur. Câhiliyette **Muşellel** mevkiinde bulunan **Tâğıye Menât** putuna ibâdet için ihrâma girenler vardı da işte bu kimseler Safâ ile Merve arasında tavâf etmezlerdi. İslâm dîni gelince biz bunu Peygamber'den sorduk. İşte ondan dolayı Azîz ve Celîl olan Allâh : **«Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyti hac veya umre niyetiyle ziyâret ederse onları güzelce tavâf etmesinde üzerinde bir günah yokdur. Kim gönlünden koparak bir hayır işlerse** (mükâfatını görür). **Çünkü Allah tâatların ecrini veren,** (herşeyi) **hakkıyle bilendir»** (el-Bakara: 158) âyetini indirdi. Eğer âyet senin dediğin gibi olsaydı o zaman âyet muhakkak «Safâ ile Merve arasında tavâf etmemekde günah yokdur» sûretinde olurdu dedi.

Zuhrî dedi ki : Ben Hz. Âişe'nin bu hadîsini Ebû Bekr ibn Abdirrahman ibn Hâris ibn Hişâm'a zikrettim. Bu, onun hoşuna gitti ve şöyle dedi: Âişe'nin câhiliyet devrinde Safâ ile Merve arasında sa'yi günah sayan bir zümreden haber vermesi, şüphesiz ki bir ilimdir (vukûfa müstenid bir bilgidir). Ben de ilim ehli olan birçok kimselerden işittim ki şöyle diyorlardı : Arab kavmından Safâ ile Merve arasında tavâf etmeyen ve «bizim bu iki tepe arasındaki tavâfımız câhiliyet devri işlerindendir» diyenler var olmuştu. Ensâr'dan diğer bir zümre de : «Biz ancak Beyti tavâf ile emrolunduk[81]. Bu emirle birlikde bize Safâ ile Merve arasında tavâf etmek emrolunmadı» dediler. Bundan dolayı Azîz ve Celîl olan Allâh : **«Şüphesiz-ki Safâ ile Merve Alâlh'ın şeâirindendir...»** âyetini indirdi.

Ebû Bekr ibn Abdirrahman : O âyeti bu iki zümrenin her ikisi hakkında nâzil olmuştur zannediyorum dedi.

٢٦٢ – (...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا حُجَيْنُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِى عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ . قَالَ : سَأَلْتُ عَائِشَةَ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِهِ . وَقَالَ فِى الْحَدِيثِ : فَلَمَّا سَأَلُوا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَنْ ذَٰلِكَ فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! إِنَّا كُنَّا نَتَحَرَّجُ أَنْ نَطُوفَ بِالصَّفَا وَالْمَرْوَةِ . فَأَنْزَلَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ : إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ . فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ أَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا .

قَالَتْ عَائِشَةُ : قَدْ سَنَّ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ الطَّوَافَ بَيْنَهُمَا . فَلَيْسَ لِأَحَدٍ أَنْ يَتْرُكَ الطَّوَافَ بِهِمَا .

262 — ( ) .... : Urvetu'bnu'z-Zubeyr : Âişe'den sordum ki diyerek yukarıki hadîsin benzerini haber vermiştir. Bu hadîsde şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) a Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi günah addetme vaz'iyetinden sordukları zaman : Yâ Rasûlallah! Safâ ile Merve arasında sa'y etmemiz bizlere ağır gelmektedir dediler. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allâh : **«Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyti hac veya umre niyetiyle ziyâret ederse bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir günah yokdur...»** (el-Bakara : 158) âyetini indirmiştir. Âişe : Rasûlullah Safâ ile Merve arasında sa'yı (Kur'ân diliyle) teşrî' etti. Bunlar arasında sa'yı terk etmek artık hiçbir kimse için câiz değildir demiştir.

---

81. Bu emir « وليطوفوا بالبيت العتيق : *...el-Beytu'l-atîk'ı tavâf etsinler»* (el-Hac: 29) âyetindeki emirdir.

٢٦٣ – (...) وحدثنا حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عروة بن الزبير؛ أن عائشة أخبرته؛ أن الأنصار كانوا قبل أن يسلموا، هم وغسان، يهلون لمناة. فتحرجوا أن يطوفوا بين الصفا والمروة. وكان ذلك سنة في آبائهم. من أحرم لمناة لم يطف بين الصفا والمروة. وإنهم سألوا رسول الله ﷺ عن ذلك حين أسلموا. فأنزل الله عز وجل في ذلك: إن الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف بهما ومن تطوع خيرا فإن الله شاكر عليم.

263 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle haber vermiştir :
Ensâr ile Ğassân, İslâm'a girmelerinden önce **Menât** (putuna ibâdet) için ihrâma girerlerdi. Bu sebeble Ensâr'dan Menât için ihrâma girib Safâ ile Merve arasında tavâf etmeyen kimseler, bu âdet babalarında bir sünnet olması hâlinden dolayı Safâ ile Merve arasında sa'y etmeyi günah addettiler ve kendileri İslâm'a girdikleri sırada, muşkil saydıkları bu vaz'iyeti Rasûlullah'dan sordular. İşte bu husûsda Azîz ve Celîl olan Allâh : **«Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir. İşte kim o Beyti hac veya umre niyetiyle ziyâret ederse bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir günah yokdur. Kim gönülden koparak bir hayır işlerse** (mükâfatını görür). **Çünkü Allâh tâatların ecrini veren** (her şeyi) **hakkıyle bilendir»** (el-Bakara: 158) âyetini indirdi.

٢٦٤ – (١٢٧٨) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو معاوية عن عاصم، عن أنس. قال: كانت الأنصار يكرهون أن يطوفوا بين الصفا والمروة. حتى نزلت: إن الصفا والمروة من شعائر الله فمن حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه أن يطوف بهما.

264 — (1278) .... : Enes (R) şöyle dedi :
Ensâr, Safâ ile Merve arasında tavâf etmeyi kerîh görüyorlardı. Nihâyet : **«Şüphe yok ki Safâ ile Merve Allâh'ın şeâirindendir. İşte her kim o Beyti hac veya umre niyetiyle ziyâret ederse bunları güzelce tavâf etmesinde üzerine bir günah yokdur...»** (el-Bakara: 158) âyeti nâzil oldu.

(٤٤) باب بيان أن السعي لا يكرر

٢٦٥ – (١٢٧٩) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: لم يطف النبي ﷺ ولا أصحابه، بين الصفا والمروة، إلا طوافا واحدا.

(...) وحدّثنا عبد بن حميد. أخبرنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج، بهذا الإسناد، مثله.
وقال: إلا طوافا واحدا. طوافه الأول.

(44) SA'YIN TEKRARLANMIYACAĞINI BEYÂN BÂBI

265 — (1279) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle der:
Peygamber (S) ve sahâbîleri Safâ ile Merve arasında (yedi şavtlık) bir sa'ydan başka sa'y etmediler.

( ) .... : Yine İbn Cureyc bu isnad ile ayni hadîsin benzerini haber vermiştir. Burada: Birinci sa'y yani kudûm sa'yından ibâret olan yedi şavtlık bir sa'y yapmıştır dedi [82].

(٤٥) باب استحباب إدامة الحاج التلبية حتى يشرع في رمي جمرة العقبة يوم النحر

٢٦٦ – (١٢٨٠) حدّثنا يحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد وابن حجر. قالوا: حدّثنا إسماعيل.
ح وحدّثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) قال: أخبرنا إسماعيل بن جعفر عن محمد بن أبي حرملة، عن كريب، مولى ابن عباس، عن أسامة بن زيد. قال: ردفت رسول الله ﷺ من عرفات. فلما بلغ رسول الله ﷺ الشعب الأيسر، الذي دون المزدلفة، أناخ فبال. ثم جاء فصببت عليه الوضوء. فتوضأ وضوءا خفيفا. ثم قلت: الصلاة. يا رسول الله! فقال «الصلاة أمامك» فركب رسول الله ﷺ حتى أتى المزدلفة. فصلى. ثم ردف الفضل رسول الله ﷺ غداة جمع.

(١٢٨١) قال كريب: فأخبرني عبد الله بن عباس عن الفضل؛ أن رسول الله ﷺ لم يزل يلبي حتى بلغ الجمرة.

---

82. Peygamber ve onunla beraber kırân haccı yapanlar yahut mutlak hac niyetinde bulunanlar kasdedilmektedir. Çünkü sahâbîlerin kimi *karin* kimi *mütemetti'* bulunuyorlardı. Buradaki «bir tavâf» dan maksad yedi şavtlık bir sa'ydır. Bu, Safâ'dan başlar Merve'de son bulur. Safâ'dan gidiş bir şavt, Merve'den dönüş de ikinci şavt hisâb edilir.

İkinci rivâyetdeki «tavâf» sözü de birincide zâhir olduğu gibi sa'y ma'nâsına olmaktır. Bu sûretle hadîs sa'yı nâtık olmaktadır. Sa'y ise ancak Kâ'be'yi tavâfdan sonra yapılır. *Kudûm* tavâfından sonra bir sa'y var, *ifâza* tavafından sonra da bir sa'y vardır. Arada yapılacak olan tavâfların sonunda sa'y tekrar edilmiyecektir. Başlık bunu ifâde etmek için konulmuştur. Fakat bunu ifâdede sarîh olmayıb biraz kapalı ve düğümlüdür (Hacı Zihnî).

Nevevî bu hadîsin şerhi olarak şunları söylüyor:

Bu hadîs, hac yahut umrede bir sa'y olduğu ve tekrar olunmayacağı, bir sa'yla yetinileceği husûsunda delîldir. Umrede yahut hacda sa'yı tekrar etmek mekrûhdur. Çünkü sa'yın tekrarlanması bid'atdır. Yine bu hadîsde Peygamber (S) in *karin* olduğu, *kırân* haccı yapana da bir tavâf ve bir sa'yın kâfî geleceği husûsuna da delîl vardır. Bu meselede Ebû Hanîfe'nin ve diğerlerinin muhâlefeti daha önce geçmişti (*Nevevî, Muslim bi-Şerhi'n-Nevevî* IX, 25).

(45) KURBAN KESME GÜNÜ AKABE CEMRESİNİ TAŞLAYINCAYA KADAR HACININ TELBİYEYİ DEVÂM ETTİRMESİNİN MUSTEHABLIĞI BÂBI

266 — (1280) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle dedi :

Ben Arafat'dan i'tibaren Rasûlullah (S) a redif oldum. Rasûlullah Muzdelife'nin yakınında bulunan sol vâdîye erişince devesini çöktürdü. (İnib) bevl etti. Sonra geldi. Ben ona abdest suyu döktüm. Rasûlullah hafîf bir sûretde abdest aldı. Sonra ben :

— Yâ Rasûlallah! Namaz mı kılacaksınız? dedim. Rasûlullah :

— Namaz, önündeki Muzdelife'dedir buyurdu. Akabinde devesine binib Muzdelife'ye geldi ve (cem'i te'hîrle) namazı kıldı. Sonra nahr günü sabahında Fadl, Rasûlullah'a redif oldu.

(1281) Kureyb şöyle dedi : Bana Abdullah ibn Abbâs, Fadl'dan Rasûlullah (S) ın **Cemretu'l-akabe**'ye varıncaya kadar telbiye okuduğunu haber verdi.

٢٦٧ — (...) وحدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . كِلَاهُمَا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ . قَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ : أَخْبَرَنَا عِيسَىٰ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ . أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرْدَفَ الْفَضْلَ مِنْ جَمْعٍ . قَالَ : فَأَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ الْفَضْلَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمْ يَزَلْ يُلَبِّي حَتَّىٰ رَمَىٰ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ .

267 — ( ) .... : Atâ haber verib şöyle dedi : Bana İbn Abbâs haber verdi ki Peygamber (S) Muzdelife'den Mina'ya gelirken Fadl'ı devesinin arkasına bindirmiştir. Yine Atâ şöyle dedi : Bana İbn Abbâs haber verdi, ona da Fadl haber verdi ki : Peygamber **Akabe cemresini** (yani büyük cemreyi) taşlayıncaya kadar telbiye okumakda devam etti.

٢٦٨ — (١٢٨٢) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنِي اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ أَبِي مَعْبَدٍ ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنِ الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ . وَكَانَ رَدِيفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ ، فِي عَشِيَّةِ عَرَفَةَ وَغَدَاةِ جَمْعٍ ، لِلنَّاسِ حِينَ دَفَعُوا « عَلَيْكُمْ بِالسَّكِينَةِ » وَهُوَ كَافٌّ نَاقَتَهُ . حَتَّىٰ دَخَلَ مُحَسِّرًا (وَهُوَ مِنْ مِنًى) قَالَ « عَلَيْكُمْ بِحَصَى الْخَذْفِ الَّذِي يُرْمَىٰ بِهِ الْجَمْرَةُ » .

وَقَالَ : لَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُلَبِّي حَتَّىٰ رَمَى الْجَمْرَةَ

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِى أَبُو الزُّبَيْرِ، بِهَذَا الإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ فِى الْحَدِيثِ: وَلَمْ يَزَلْ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُلَبِّى حَتَّى رَمَى الْجَمْرَةَ. وزاد فى حَدِيثِهِ: وَالنَّبِىُّ ﷺ يُشِيرُ بِيَدِهِ كَمَا يَخْذِفُ الإِنْسَانُ

268 — (1282) .... : Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da İbn Abbâs'ın azadlısı Ebû Ma'bed'den, o da İbn Abbâs'dan şöyle haber verdi : Fadl İbn Abbâs, Rasûlullah (S) ın redifi idi. Rasûlullah Arafat [83] günü akşamı ve Muzdelife gecesi sabahı hareket ettikleri zaman, kendisi de devesinin hızlı gitmesine mâni' olarak insanlara : «Sekînetle yavaş yavaş yol alınız» diyordu. Nihâyet Mina arâzîsinden olan **Muhassir** vâdîsine girdiğinde : «Cemreye atılacak küçük taşları toplayınız» buyurdu. Fadl devamla, Rasûlullah Akabe cemresine taş atıncaya kadar telbiye okumakda devam etti demiştir.

( ) .... : Yine Ebu'z-Zubeyr, bu isnadla ayni hadîsi haber verdi. Ancak bu hadîsde : Rasûlullah cemreyi taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etti, fıkrasını zikretmedi. Fakat kendi hadîsinde : Peygamber insanın cemreyi ne şekilde atacağını eliyle işâret ediyordu fıkrasını ziyâde etmiştir.

٢٦٩ — (١٢٨٣) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو الأَحْوَصِ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ كَثِيرِ ابْنِ مُدْرِكٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ. قَالَ: قَالَ عَبْدُ اللهِ، وَنَحْنُ بِجَمْعٍ: سَمِعْتُ الَّذِى أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ، يَقُولُ فِى هَٰذَا الْمَقَامِ «لَبَّيْكَ. اللَّهُمَّ! لَبَّيْكَ».

269 — (1283) .... : Abdurrahman ibn Yezîd dedi ki : Biz **Cem**'de yani Muzdelife'de bulunurken Abdullah ibn Mes'ûd şöyle dedi : Ben kendisine Sûretu'l-bakara indirilmiş olan zât'dan işittim ki o şu makamda LEBBEYK ALLÂHUMME! LEBBEYK... diyordu [84].

---

83. *Arafe*, Arafat demekdir. Arafat, arafe gününde bütün hacıların toplanıb buluştukları, vakfe yaptıkları geniş bir yerdir ki hacılar Arafat'dan döndükleri gecenin bir kısmını burada geçirir, sabahleyin de Mina'ya giderler. *Mina* ise, hacıların kurban kestikleri, cemreleri taşladıkları yerin adıdır. *Cemretu'l-akabe*, Mekke cihetine doğru Mina'nın son hudûdundaki cemredir.

Rasûlullah çok muhim bulduğu seferlerde sahâbîlerin zekî ve hâfızası kuvvetli olanlarından, bilhassa gençleri devesinin arkasına bindirirdi. Tâ ki o gençler, cereyan edecek vak'alar hakkında vârid olacak beyân ve ta'lîmâtı lâyıkıyle muhâfaza etsinler ve sonra ummete nakletsinler. Vedâ haccı da pek muhimdi. Peygamber ummetine vedâ etmiş ve insanlığa muhim hitabelerde bulunmuştu. Hac mensekleri de ummete olduğu gibi gösterilib öğretilmek istenmişti. Bu sebeble yanında redif eksik etmiyordu. Bundan dolayı hac menseklerine dâir hadîsler pek çoktur ve rivâyet tarîkleri de boldur.

84. İbn Mes'ûd, hac menseklerinin çoğunu ihtivâ ettiği için Bakara sûresini zikretmiştir. Maksadı kendisine hac menseklerini öğreten Kur'ân indirilmiş ve binâen'aleyh hac amelleri ancak kendisinden alınacak olan Peygamber'in fiilini takrîr edib delîl getirmektir. Ve bu sûretle «telbiye Muzdelife'de son bulur» diyenleri red etmekdir.

٢٧٠ – (...) وحدثنا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا حُصَيْنٌ عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُدْرِكٍ الأَشْجَعِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ لَبَّىٰ حِينَ أَفَاضَ مِنْ جَمْعٍ . فَقِيلَ : أَعْرَابِيٌّ هَـٰذَا ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : أَنَسِيَ النَّاسُ أَمْ ضَلُّوا ؟ سَمِعْتُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ يَقُولُ ، فِي هَـٰذَا الْمَكَانِ « لَبَّيْكَ . اللَّهُمَّ ! لَبَّيْكَ » .

(...) وحدثناه حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ حُصَيْنٍ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ

270 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Yezîd'den (şöyle demiştir) : Abdullah ibn Mes'ûd Muzdelife'den Mina'ya hareket ettiği sırada telbiye okudu. Birisi tarafından : Bu bir Bedevî mi ki? diye i'tiraz edildi. Buna karşılık Abdullah : İnsanlar unuttu mu, yoksa sapıttılar mı? der, kendisine Bakara sûresi indirilmiş zât'dan işittim ki o, şu makamda LEBBEYK ALLÂHUMME! LEBBEYK... diyerek telbiye okuyordu dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Husayn'dan, bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٢٧١ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ يُوسُفُ بْنُ حَمَّادٍ الْمَعْنِيُّ . حَدَّثَنَا زِيَادٌ (يَعْنِي الْبَكَّائِيَّ) عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُدْرِكٍ الأَشْجَعِيِّ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ وَالأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ . قَالَا : سَمِعْنَا عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ ، بِجَمْعٍ : سَمِعْتُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ ، هَـٰهُنَا يَقُولُ « لَبَّيْكَ . اللَّهُمَّ ! لَبَّيْكَ » ثُمَّ لَبَّىٰ وَلَبَّيْنَا مَعَهُ .

271 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Yezîd ile Esved ibn Yezîd dediler ki : Biz, Abdullah ibn Mes'ûd'dan işittik, Muzdelife'de iken şöyle diyordu : Ben kendisine Bakara sûresi indirilmiş bulunan zâtdan işittim. O şurada LEBBEYK ALLÂHUMME! LEBBEYK... buyuruyordu. Sonra o telbiye okudu, biz de onunla beraber telbiye okuduk.

(٤٦) باب التلبية والتكبير في الذهاب من منى إلى عرفات في يوم عرفة

٢٧٢ – (١٢٨٤) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَىٰ الأُمَوِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . قَالَا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : غَدَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْ مِنًى إِلَىٰ عَرَفَاتٍ . مِنَّا الْمُلَبِّي ، وَمِنَّا الْمُكَبِّرُ .

(46) ARAFE GÜNÜ MİNA'DAN ARAFÂTA GİDİŞDE TELBİYE VE TEKBÎR EDİLMESİ BÂBI

272 — (1284) .... : Abdullah ibn Umer (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber sabah vaktı Mina'dan Arafât'a çıktık. Kimimiz telbiye ile, kimimiz tekbîr ile meşgûl idi demiştir.

٢٧٣ — (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَيَعْقُوبُ الدَّوْرَقِيُّ. قَالُوا: أَخْبَرَنَا يَزِيدُ ابْنُ هَارُونَ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عُمَرَ بْنِ حُسَيْنٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَدَاةِ عَرَفَةَ. فَمِنَّا الْمُكَبِّرُ وَمِنَّا الْمُهَلِّلُ. فَأَمَّا نَحْنُ فَنُكَبِّرُ. قَالَ قُلْتُ: وَاللهِ! لَعَجَبًا مِنْكُمْ. كَيْفَ لَمْ تَقُولُوا لَهُ: مَاذَا رَأَيْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ؟

273 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) : Arafe sabahında Rasûlullah (S) ile beraber bulunduk. Bizden kimimiz tekbîr getiriyor, kimimiz de telbiye okuyordu. Bizler ise tekbîr getiriyorduk. (Bu İbn Umer hadîsini onun oğlu Ubeydullah ibn Abdillah ibn Umer'den rivâyet eden) Abdullah ibn Ebî Seleme, Ubeydullah'a : Ben size taaccub ediyorum. Nasıl olmuş da Rasûlullah'ın o gün ne yaptığını babana sormamışsınız diyerek hayıflandım demiştir [85].

٢٧٤ — (١٢٨٥) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ الثَّقَفِيِّ؛ أَنَّهُ سَأَلَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، وَهُمَا غَادِيَانِ مِنْ مِنًى إِلَى عَرَفَةَ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ فِي هَذَا الْيَوْمِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ فَقَالَ: كَانَ يُهِلُّ الْمُهِلُّ مِنَّا، فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ وَيُكَبِّرُ الْمُكَبِّرُ مِنَّا، فَلَا يُنْكَرُ عَلَيْهِ

274 — (1285) .... : Muhammed bin Ebî Bekr es-Sakafî, ikisi beraber Mina'dan Arafât'a çıkarlarken Enes ibn Mâlik'den :

— Sizler Rasûlullah (S) ile beraber bulunduğunuz sırada bu günde nasıl yapıyordunuz? diye sormuştur. Enes de şöyle demiştir :

— Bizden telbiye etmek isteyen telbiye ederdi ve inkâra uğramazdı.

---

85. Ebû Seleme bizzât Rasûlullah'ın tekbîr ile mi yahut telbiye ile mi meşgul olduğunu öğrenmek istiyor. Bu fiillerin ikisi de makbûl ve bunlarda hacı muhayyer olmakla beraber en efdal hangisi ise onu bellemek ve tatbîk etmek istiyor. Şüphe yok ki bunda en efdal olan Peygamber'in yaptığı şeydir. Meşhûr olan sünnet nahr günü *Cemretu'l-akabe*'de ilk taşı atıncaya kadar telbiyeye ara vermemektir.

Tekbîr etmek isteyen de tekbir getirir (yine) inkâra uğramazdı (yani hiçbir kimse kendisine niçin telbiye ediyorsun, yahut niçin tekbîr alıyorsun? demezdi).

٢٧٥ – (...) وحدثني سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ رَجَاءٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ : قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، غَدَاةَ عَرَفَةَ : مَا تَقُولُ فِي التَّلْبِيَةِ هَٰذَا الْيَوْمَ ؟ قَالَ : سِرْتُ هَٰذَا الْمَسِيرَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَصْحَابِهِ . فَمِنَّا الْمُكَبِّرُ وَمِنَّا الْمُهَلِّلُ . وَلَا يَعِيبُ أَحَدُنَا عَلَى صَاحِبِهِ .

275 — ( ) .... : Muhammed ibn Ebî Bekr es-Sakafî dedi ki : Arafe sabahı Enes ibn Mâlik'e :

— Bu gün edilecek telbiye hakkında ne dersin? diye sordum.

— Peygamber (S) ve sahâbîleri ile birlikde yine böylece Mina'dan Arafât'a çıktık. Kimimiz tekbîr alır, kimimiz yüksek sesle telbiye ederdi. Hiçbirimiz de bundan dolayı arkadaşını yanlış yaptı diye ayıblamazdı dedi [86].

(٤٧) باب الإفاضة من عرفات إلى المزدلفة ، واستحباب صلاتي المغرب والعشاء جميعا بالمزدلفة في هذه الليلة

٢٧٦ – (١٢٨٠) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ : دَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ عَرَفَةَ . حَتَّى إِذَا كَانَ بِالشِّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ . ثُمَّ تَوَضَّأَ وَلَمْ يُسْبِغِ الْوُضُوءَ . فَقُلْتُ لَهُ : الصَّلَاةَ . قَالَ « الصَّلَاةُ أَمَامَكَ » فَرَكِبَ . فَلَمَّا جَاءَ الْمُزْدَلِفَةَ نَزَلَ فَتَوَضَّأَ . فَأَسْبَغَ الْوُضُوءَ . ثُمَّ أُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ . ثُمَّ أَنَاخَ كُلُّ إِنْسَانٍ بَعِيرَهُ فِي مَنْزِلِهِ . ثُمَّ أُقِيمَتِ الْعِشَاءُ فَصَلَّاهَا . وَلَمْ يُصَلِّ بَيْنَهُمَا شَيْئًا .

(47) ARAFÂT'DAN MUZDELİFE'YE DOĞRU HAREKET (İFÂZA) VE BU GECE İÇİNDE AKŞAM İLE YATSI NAMAZLARINI MUZDELİFE'DE BİRLEŞTİREREK KILMANIN MUSTEHABLIĞI BÂBI

276 — (1280) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle diyordu :

Rasûlullah (S) Arafat'dan döndü. Caddeye girince inib su döktü. Ondan sonra abdest aldı. Şukadar ki bu abdesti hafîf bir sûretde aldı. Namaz mı kılacaksın yâ Rasûlallah? diye sordum. «Namaz ilerde (kılınacak)»

86. Bu rivâyetlere göre Arafât'a çıkan hacıların telbiye ile tekbîr arasında muhayyer oldukları anlaşılıyor. O gün Rasûlullah'ın hangisi ile meşgûl olduğuna dâir ise rivâyet yokdur. Bu hususla ilgili rivâyetin yokluğunu 273 rakamlı hadîsden de öğrenmiş bulunuyoruz.

buyurdu. Yine bindi. Muzdelife'ye varınca inib abdest aldı. Lâkin bu sefer abdesti daha uzunca tuttu. Sonra namaz ikame edildi, akşam namazını kıldırdı. Ondan sonra herkes devesini kendi durağında çökertdi. Sonra yatsı namazı ikame edildi, yine namazı kıldırdı ve iki namaz arasında hiçbir namaz kılmadı.

٢٧٧ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ مَوْلَى الزُّبَيْرِ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ : انْصَرَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَعْدَ الدَّفْعَةِ مِنْ عَرَفَاتٍ إِلَىٰ بَعْضِ تِلْكَ الشِّعَابِ ، لِحَاجَتِهِ . فَصَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْمَاءِ . فَقُلْتُ : أَتُصَلِّي ؟ فَقَالَ « الْمُصَلَّىٰ أَمَامَكَ » .

277 — ( ) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) Arafât'dan Mina'ya doğru hareket ettikden sonra hâceti için oradaki iki tepe aralıklarından birine girdi. (Gelib abdest alırken ben) kendisine su döktüm ve namaz mı kılacaksın? diye sordum. «Namaz kılınacak yer ilerdedir» buyurdu.

٢٧٨ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ: سَمِعْتُ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ يَقُولُ : أَفَاضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ عَرَفَاتٍ . فَلَمَّا انْتَهَىٰ إِلَى الشِّعْبِ نَزَلَ فَبَالَ (وَلَمْ يَقُلْ أُسَامَةُ : أَرَاقَ الْمَاءَ) قَالَ: فَدَعَا بِمَاءٍ فَتَوَضَّأَ وُضُوءًا لَيْسَ بِالْبَالِغِ . قَالَ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! الصَّلَاةَ قَالَ « الصَّلَاةُ أَمَامَكَ » قَالَ : ثُمَّ سَارَ حَتَّىٰ بَلَغَ جَمْعًا . فَصَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ .

278 — ( ) .... : İbn Abbâs'ın azadlısı Kureyb dedi ki : Ben Usâmetu'bnu Zeyd'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) Arafât'dan ifâza etti. Yolda iki dağ arasındaki açıklıklardan birine varınca inib işedi (Usâme burada kinâye ile su dökdü demeyib işemeyi aynen tasrîh etmiştir). Muteâkiben su istedi ve fazla uğraşmayarak hafîf bir abdest aldı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Namaz mı kılacaksınız? diye sordum. Rasûlullah:

— Namaz ilerde (kılınacaktır) buyurdu. Sonra yola koyuldu. Muzdelife'ye ulaşınca akşam ve yatsı namazlarını (cem' ederek) kıldırdı.

٢٧٩ – (...) وحدّثنا إسحٰق بن إبراهيم . أخبرنا يحيى بن آدم . حدّثنا زهير أبو خيثمة .
حدّثنا إبراهيم بن عقبة . أخبرني كريب ؛ أنه سأل أسامة بن زيد : كيف صنعتم حين ردفت
رسول الله ﷺ عشية عرفة ؟ فقال : جئنا الشّعب الذي ينيخ الناس فيه للمغرب . فأناخ رسول الله ﷺ
ناقته وبال (وما قال: أهراق الماء) ثم دعا بالوضوء فتوضّأ وضوءاً ليس بالبالغ . فقلت : يا رسول الله!
الصّلاة . فقال « الصّلاة أمامك » فركب حتى جئنا المزدلفة . فأقام المغرب . ثم أناخ الناس في منازلهم .
ولم يحلّوا حتى أقام العشاء الآخرة . فصلّى . ثم حلّوا . قلت : فكيف فعلتم حين أصبحتم ؟
قال : ردفه الفضل بن عبّاس . وانطلقت أنا في سبّاق قريش على رجليّ .

279 — ( ) .... : Kureyb haber verdi ki, kendisi Usâmetu'bnu Zeyd'e :

— Arafât günü akşamı (Mina'ya dönerken) Rasûlullah (S) a redif olduğun zaman nasıl yaptınız? diye sordum. Şöyle dedi :

— İnsanların akşam namazı için develerini çökertmekde oldukları vâdîye geldik. Rasûlullah da dişi devesini çöktürdü ve işedi (Usâme : İşedi yerine su dökdü diye kinâye yapmamıştır). Sonra abdest suyu istedi ve uzatmıyarak hafîf bir abdest aldı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Namaz mı kılacaksınız? diye sordum.

— Namaz ilerdedir buyurdu. Yine devesine bindi. Nihâyet Muzdelife'ye geldiğimizde akşam namazını ikame ettirdi. Sonra insanlar develerini inecekleri yerlerine çökertdiler ve onlar henüz tam inmemiş haldelerken (yahut da henüz yüklerini çözmemişken) yatsı namazını ikame ettirdi ve namaz (ları cem' ederek) kıldırdı. Sonra halk yerlerine indiler (yahut da yüklerini çözdüler). Ben tekrar :

— Sizler sabaha eriştiğiniz zaman nasil hareket yaptınız? diye sordum.

— Fadlu'bnu Abbâs, Rasûlullah'ın devesinin arkasına bindi, ben de önde Mina'ya doğru gidenler arasında yayan olarak yola çıkdım dedi.

٢٨٠ – (...) حدّثنا إسحٰق بن إبراهيم . أخبرنا وكيع . حدّثنا سفيان عن محمّد بن عقبة ، عن
كريب ، عن أسامة بن زيد ؛ أنّ رسول الله ﷺ لمّا أتى النّقب الذي ينزله الأمراء نزل فبال .
(ولم يقل: أهراق) ثمّ دعا بوضوء فتوضّأ وضوءاً خفيفاً . فقلت : يا رسول الله! الصّلاة . فقال
« الصّلاة أمامك » .

280 — () .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) den : Rasûlullah (S) bu günkü emîrlerin inib konaklamakta bulundukları o iki dağ arasındaki oyuğa gelince devesinden indi ve işedi[87] (Usâme : Su dökdü demedi). Sonra abdest suyu istedi ve hafîf bir abdest aldı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Namaz mı kılacaksınız? dedim.

— Namaz önünde (kılınacaktır) buyurdu.

٢٨١ – (...) حدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَطَاءٍ مَوْلَىٰ سِبَاعٍ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ . فَلَمَّا جَاءَ الشِّعْبَ أَنَاخَ رَاحِلَتَهُ . ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى الْغَائِطِ . فَلَمَّا رَجَعَ صَبَبْتُ عَلَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ فَتَوَضَّأَ . ثُمَّ رَكِبَ . ثُمَّ أَتَى الْمُزْدَلِفَةَ . فَجَمَعَ بِهَا بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ .

281 — ( ) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) den :

Rasûlullah (S) Arafât'dan dönerken kendisi onun redifi olmuştu. Rasûlullah o iki dağ arasına gelince, dişi devesini çökdürdü sonra abdest bozmağa gitti. Oradan dönünce ben, **idâve** denilen su kabından kendisine su döktüm, o da abdest aldı. Sonra tekrar bindi. Sonra tekrar Muzdelife'ye geldi ve orada akşam namazı ile yatsı namazını cem' ederek kıldırdı.

٢٨٢ – (١٢٨٦) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ . وَأُسَامَةُ رِدْفُهُ . قَالَ أُسَامَةُ : فَمَا زَالَ يَسِيرُ عَلَىٰ هَيْئَتِهِ حَتَّىٰ أَتَى جَمْعًا .

282 — (1286) .... : Abdulmelik ibn Ebî Suleyman, Atâ'dan, o da İbn Abbâs'dan şöyle haber verdi ki Rasûlullah (S) Arafât'dan, Usâme redifi olduğu halde hareket etmiştir. Usâme : Rasûlullah âdeti olduğu üzere sükûnet ve rıfk ile yol almakda devam etti ve nihâyet Muzdelife'ye geldi demiştir.

٢٨٣ – (...) وحدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ ، وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . جَمِيعًا عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ . قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سُئِلَ أُسَامَةُ ، وَأَنَا شَاهِدٌ ، أَوْ قَالَ : سَأَلْتُ أُسَامَةَ ابْنَ زَيْدٍ ، وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَرْدَفَهُ مِنْ عَرَفَاتٍ . قُلْتُ : كَيْفَ كَانَ يَسِيرُ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ أَفَاضَ مِنْ عَرَفَةَ ؟ قَالَ : كَانَ يَسِيرُ الْعَنَقَ . فَإِذَا وَجَدَ فَجْوَةً نَصَّ .

87. Bu emîrlerden maksad, Emevî emîrleri idi. Bunlar yatsı namazının vaktı girmeden evvel orada iner ve sünnete muhâlif olarak akşam namazını o iki dağ arasında edâ ederlerdi. İkrime onların bu fiillerini red ederek : Rasûlullah burasını işeme yeri edinmişti, sizler ise namazgâh edindiniz demiştir.

283 — ( ) .... : Hişâm, babası Urve'den tahdîs etti. Urve : Ben yanında şâhid ve hâzır iken Usâme'ye soruldu dedi. Yahut da Urve : Ben Usâmetu'bnu Zeyd'den sordum. Çünkü Rasûlullah (S) Arafât dönüşünde onu devesinin arkasına bindirmiş halde yola çıkmıştı. Ben :

— Rasûlullah Arafât'dan dönerken nasıl yol alıyordu? dedim. Usâme:

— Rasûlullah sür'at ile yavaşlılık arasında vasat bir yürüyüşle yol alıyordu. Fakat geniş bir mekân bulunca sür'atle hareket ederdi dedi.

٢٨٤ — (...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، وَعَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، وَحُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ حُمَيْدٍ : قَالَ هِشَامٌ : وَالنَّصُّ فَوْقَ الْعَنَقِ .

284 — ( ) .... : Buradaki râvîler de yine Hişâm ibn Urve'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Humeyd'in hadîsinde : Hişâm : **Nass, anak** denilen yürüyüşün üstünde daha sur'atli bir yürüyüştür dedi ziyâdesi vardır.

٢٨٥ — (١٢٨٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . أَخْبَرَنِي عَدِيُّ بْنُ ثَابِتٍ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ الْخَطْمِيَّ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ صَلَّىٰ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ ، الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ ، بِالْمُزْدَلِفَةِ .

(...) وحدثناه قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَتِهِ : عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ الْخَطْمِيِّ . وَكَانَ أَمِيرًا عَلَى الْكُوفَةِ عَلَىٰ عَهْدِ ابْنِ الزُّبَيْرِ .

285 — (1287) .... : Ebû Eyyûb, Abdullah ibn Yezîd el-Hatmî'ye kendisinin Vedâ haccında Rasûlullah (S) ile beraber akşam ve yatsı namazlarını Muzdelife'de (cem' ile) kıldığını haber vermiştir.

( ) .... : Buradaki iki râvînin biri olan İbn Rumh, kendi rivâyetinde: Abdullah ibn Yezîd el-Hatmî'den, ki o İbn Zubeyr zamanında Kûfe üzerinde emîr idi demiştir.

٢٨٦ — (٧٠٣) وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى الْمَغْرِبَ وَالْعِشَاءَ بِالْمُزْدَلِفَةِ ، جَمِيعًا .

286 — (703) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben imâm Mâlik'in huzûrunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da İbn Umer'den : Rasûlullah (S) akşam ile yatsı namazlarını Muzdelife'de cem' ederek kıldırmıştır.

٢٨٧ – (١٢٨٨) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب؛ أن عبيد الله بن عبد الله بن عمر أخبره؛ أن أباه قال: جمع رسول الله ﷺ بين المغرب والعشاء بجمع. ليس بينهما سجدة . وصلى المغرب ثلاث ركعات. وصلى العشاء ركعتين.
فكان عبد الله يصلي بجمع كذلك. حتى لحق بالله تعالى.

287 — (1288) .... : Ubeydullah ibn Abdillah ibn Umer haber verdi ki babası Abdullah ibn Umer şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Muzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazını aralarında hiçbir sünnet namaz kılmıyarak cem' etti : Akşam namazını üç rek'at olarak kıldırdı, yatsı namazını da iki rek'at olarak kıldırdı.

(Ubeydullah dedi ki:) Abdullah da Allah Teâla'ya kavuşuncaya kadar Muzdelife'de böyle namaz kılardı.

٢٨٨ – (...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الرحمن بن مهدي. حدثنا شعبة عن الحكم وسلمة بن كهيل، عن سعيد بن جبير؛ أنه صلى المغرب بجمع، والعشاء بإقامة. ثم حدث عن ابن عمر؛ أنه صلى مثل ذلك. وحدث ابن عمر؛ أن النبي ﷺ صنع مثل ذلك.

288 — ( ) .... : Saîd ibn Cubeyr, kendisi Muzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazını (ezândan sonra) bir ikametle kıldırdı. Sonra İbn Umer'den onun böyle kıldırdığını tahdîs etti. İbn Umer de Peygamber (S) in böyle yaptığını tahdîs etmiştir.

٢٨٩ – (...) وحدثنيه زهير بن حرب. حدثنا وكيع. حدثنا شعبة، بهذا الإسناد. وقال: صلاهما بإقامة واحدة.

289 — ( ) .... : Şu'be yine bu isnadla tahdîs etmiştir. Ve burada râvî : Bu iki namazı (ezândan sonra) bir tek ikamet ile kıldırdı demiştir [88].

٢٩٠ – (...) وحدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا الثوري عن سلمة بن كهيل، عن سعيد بن جبير، عن ابن عمر. قال: جمع رسول الله ﷺ بين المغرب والعشاء بجمع. صلى المغرب ثلاثا. والعشاء ركعتين. بإقامة واحدة.

88. «Bir tek ikametle» sözü, ezândan sonra bir tek ikametle demektir. Cem'i te'hîrde birtek ikamet kâfîdir. Çünkü bunda iki vaktın girmesini tenbîhe hâcet yoktur. Arafât'da öğlen ile ikindiyi cem'de ise böyle değildir. Zira o, cem'u takdîmdir ve bundan dolayı da cem'a tenbîh olmak üzere ezândan sonra iki ikamete ihtiyac vardır (Mehmed Zihnî, *Sahîh*'in Âmire tab'ı kenarı s. 75).

290 — ( ) .... : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Muzdelife'de akşam namazı ile yatsı namazı arasını cem' etti : (Ezândan sonra) bir tek ikametle akşam namazını üç rek'at, yatsı namazını da iki rek'at olarak kıldırdı demiştir.

٢٩١ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير . حدثنا إسماعيل بن أبي خالد عن أبي إسحاق قال: قال سعيد بن جبير: أفضنا مع ابن عمر حتى أتينا جمعا. فصلى بنا المغرب والعشاء بإقامة واحدة. ثم انصرف. فقال: هكذا صلى بنا رسول الله ﷺ في هذا المكان.

291 — ( ) .... : Saîd ibn Cubeyr (R) şöyle dedi :

Biz İbn Umer ile beraber Arafât'dan hareket ettik. Nihâyet Muzdelife'ye gelince İbn Umer bize akşam ile yatsıyı bir ikametle kıldırdı. Sonra namazdan çıkınca : İşte bu mekânda Rasûlullah (S) da bizlere böyle namaz kıldırmıştır dedi.

(٤٨) باب استحباب زيادة التغليس بصلاة الصبح يوم النحر بالمزدلفة، والمبالغة فيه بعد تحقق طلوع الفجر

٢٩٢ – (١٢٨٩) حدثنا يحيى بن يحيى، وأبو بكر بن أبي شيبة، وأبو كريب. جميعا عن أبي معاوية. قال يحيى: أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن عمارة، عن عبد الرحمن بن يزيد، عن عبد الله قال: ما رأيت رسول الله ﷺ صلى صلاة إلا لميقاتها. إلا صلاتين: صلاة المغرب والعشاء بجمع. وصلى الفجر يومئذ قبل ميقاتها.

(...) وحدثنا عثمان بن أبي شيبة وإسحاق بن إبراهيم. جميعا عن جرير، عن الأعمش، بهذا الإسناد. وقال: قبل وقتها بغلس.

(48) MUZDELİFE'DE KURBAN GÜNÜ SABAH NAMAZINI ZİYÂDE KARANLIKDA KILMAK VE FECR TULÛUNUN TAHAKKUKUNDAN SONRA ERKEN KILMAKDA MUBÂLAĞA ETMENİN MUSTEHABLIĞI BÂBI

292 — (1289) .... : Abdullah ibn Mes'ûd (R) şöyle dedi :

Ben, Rasûlullah (S) ın iki namaz müstesnâ, vaktının hâricinde namaz kıldığını görmedim. Yalnız o, Muzdelife'de akşam ile yatsıyı cem' ederek

kıldırdı. Bir de o gün (Muzdelife'de) sabah namazını (mu'tâd) vaktından önce erken kıldırdı [89].

( ) .... : Buradaki râvîler de topdan Cerîr'den, o da A'meş'den bu isnadla rivâyet ettiler. Burada : (Mu'tâd olan) vaktından evvel karanlıkda (kıldırdı) demiştir.

(٤٩) باب استحباب تقديم دفع الضعفة من النساء وغيرهن من مزدلفة إلى منى فى أواخر الليالى
قبل زحمة الناس ، واستحباب المكث لغيرهم حتى يصلوا الصبح بمزدلفة

---

٢٩٣ – (١٢٩٠) وحدثنا عَبْدُاللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا أَفْلَحُ (يَعْنِي ابْنَ حُمَيْدٍ) عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : اسْتَأْذَنَتْ سَوْدَةُ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَيْلَةَ الْمُزْدَلِفَةِ . تَدْفَعُ قَبْلَهُ . وَقَبْلَ حَطْمَةِ النَّاسِ . وَكَانَتِ امْرَأَةً ثَبِطَةً . (يَقُولُ الْقَاسِمُ : وَالثَّبِطَةُ الثَّقِيلَةُ) قَالَ : فَأَذِنَ لَهَا . فَخَرَجَتْ قَبْلَ دَفْعِهِ . وَحَبَسَنَا حَتَّى أَصْبَحْنَا فَدَفَعْنَا بِدَفْعِهِ .

وَلَأَنْ أَكُونَ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ ، فَأَكُونَ أَدْفَعُ بِإِذْنِهِ ، أَحَبُّ إِلَيَّ مِنْ مَفْرُوحٍ بِهِ .

(49) KADINLAR VE BAŞKALARINDAN ZAİF OLAN KİMSELERİN MUZDELİFE'DEN MİNA'YA GECENİN SONLARINDA, HALKIN İZDİHÂMINDAN ÖNCE GÖNDERİLMESİNİN VE DİĞERLERİNİN DE MUZDELİFE'DE SABAH NAMAZLARINI KILINCAYA KADAR EĞLENMELERİNİN MUSTEHABLIĞI BÂBI

---

89. *Buhârî*'de bu husûsla ilgili şu hadîs de vardır: Abdurrahman ibn Yezîd şöyle dedi: Biz, Abdullah ibn Mes'ûd ile beraber Mekke'ye geldik. Sonra Abdullah ibn Mes'ûd (Arafât'dan) Muzdelife'ye geldiğimizde akşam ile yatsı namazlarından her birini başlı başına birer ezân ve ikametle kıldırdı ve bu iki namazın arasını akşam yemeği ile ayırdı. Bundan sonra İbn Mes'ûd şafak söktüğü sırada (çok erken) sabah namazını kıldırdı. Hatta kimi fecr tulû' etti, kimi de fecr tulû' etmedi diyordu. Sonra Abdullah ibn Mes'ûd, Rasûlullah'ın :

— Akşamla yatsıdan ibâret olan bu iki namaz, şu Muzdelife mevkiinde (mu'tâd olan) vakıtlarından tahvîl edilmiştir. Sakın nâs, yatsı vaktı girmedikce Muzdelife'ye gelmeye çalışmasın! Sabah namazı (nın vakti) da —fecrin tulûuna işâret buyurarak— «şu sâatdır» buyurduğunu haber verdi.

Sonra İbn Mes'ûd, tan yeri ağarıncaya kadar Muzdelife'de eğlendi. Sonra : Emîru'l-Mu'minîn (Usmân) bu sâatte Muzdelife'den hareket etse sünnete uygun hareket etmiş olur dedi. Râvî Yezîd: İbn Mes'ûd bu sözü mü evvel söyledi yahut Usmân'ın Müzdelife'den Mina'ya hareketi mi evvel vâki' oldu? bilmiyorum. İbn Mes'ûd kurban bayramının ilk günü Akabe cemresini taşlayıncaya kadar telbiyeye devam etti demiştir (*Buhârî, hac, men yusalli'l-fecre bi-Cem'in*).

Bu rivâyetlerde bu günün gayrinde sabah namazını vaktin âhirinde kılmanın müstehablığı hakkında Ebû Hanîfe lehine huccet vardır. Şâfiî ve cumhur mezhebi ise bütün günlerde namazı vaktın evvelinde kılmak mustehabdır. Lâkin bu gün daha şiddetle

293 — (1290) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Sevde (Bintu Zem'a) Muzdelife gecesinde Peygamber (S) in hareketinden ve halkın izdihâmından evvel kendisinin Mina'ya gönderilmesi husûsunda Rasûlullah (S) dan izin istedi. Sevde (iri yapılı) ağır hareketli bir kadındı. Rasûlullah, Sevde'ye izin verdi. Sevde Peygamber'in hareketinden evvel yola çıktı. Rasûlullah bizleri yanında alıkoydu. Nihâyet sabaha eriştik ve onunla beraber Mina'ya hareket ettik. Sevde'nin Rasûlullah'dan izin istediği gibi, izin istemiş olub da onun izniyle önden hareket etmekliğim beni muhakkak ferahlandıracak herhangi bir şeyden daha sevimli olacaktı[90].

٢٩٤ – (...) وحدثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. جَمِيعًا عَنِ الثَّقَفِيِّ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنِ الْقَاسِمِ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَتْ سَوْدَةُ امْرَأَةً ضَخْمَةً ثَبِطَةً. فَاسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ تُفِيضَ مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ. فَأَذِنَ لَهَا. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: فَلَيْتَنِي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ.
وَكَانَتْ عَائِشَةُ لَا تُفِيضُ إِلَّا مَعَ الْإِمَامِ.

294 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir :

Sevde iri yapılı, ağır hareketli bir kadındı. Muzdelife'den geceleyin hareket etmek için Rasûlullah (S) dan izin istedi. Rasûlullah da kendisine izin verdi. Muteâkiben Âişe : Keşki Sevde'nin izin aldığı gibi ben de Rasûlullah'dan izin almış olaydım diye temennî etti. Âişe muhakkak imâmla beraber hareket etmek i'tiyâdında idi.

---

mustehabdır. Bu gün sabah namazını çok erken kılmak sünnetdir. Bu hadîsler husûsunda Şâfiîler şöyle derler : Rasûlullah (S) bu günün hâricinde fecrin ilk tulûundan kısa bir sûre Bilâl'in gelmesine kadar te'hîr ederdi. Bu gün ise yapılacak hac menseklerinin çokluğundan dolayı te'hîr etmemiş, hac fiilleri için vakıt geniş olsun diye erken kılmakda mubâlağa eylemiştir.

Ebû Hanîfe ashâbı bu hadîsi seferde iki namazı cem' etmeği men'e huccet yapmışlardır. Çünkü İbn Mes'ûd, Peygamber'in dâima yanından ayrılmayanlardan olub bu iki mevkiden başka yerde Peygamber'in cem'u's-salât yaptığını görmediğini haber vermiştir. Şâfiî ve cumhûra göre ise, kasr yapmak câiz olan bütün mübah seferlerde namazları cem' etmek câizdir. Bu mesele *Kitabu's-salâtda* delîlleri ile geçmişti. Bir çok sahîh hadîsler bu iki namazı cem' etmenin cevâzı husûsunda biribirini te'kîd etmişlerdir. Bu hadîsin zâhiri icmâ' ile terk edilmiştir... (Nevevî).

90. Ummu'l-Mu'minîn Âişe, yolda halkın izdihâmından zahmet çektiği için keşki Sevde'nin yaptığı gibi ben de önden hareket edeydim tarzında temennî etmiştir.

٢٩٥ — (...) وحدثنا ابنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُاللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ عَبْدِالرَّحْمَٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، عَنِ الْقَاسِمِ ، عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : وَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ اسْتَأْذَنْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، كَمَا اسْتَأْذَنَتْهُ سَوْدَةُ . فَأُصَلِّيَ الصُّبْحَ بِمِنًى . فَأَرْمِيَ الْجَمْرَةَ . قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَ النَّاسُ .

فَقِيلَ لِعَائِشَةَ : فَكَانَتْ سَوْدَةُ اسْتَأْذَنَتْهُ ؟ قَالَتْ : نَعَمْ . إِنَّهَا كَانَتِ امْرَأَةً ثَقِيلَةً ثَبِطَةً . فَاسْتَأْذَنَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَأَذِنَ لَهَا .

295 — ( ) .... : Âişe (R) : Sevde'nin izin aldığı gibi Rasûlullah (S) dan izin almış olub da sabah namazını Mina'da kılmamı ve insanlar gelmeden evvel cemreyi atmamı çok arzu ederdim dedi. Âişe'ye :

— Sevde Rasûlullah'dan izin mi istemişti? diye soruldu. Âişe :

— Evet izin istemişti. Kendisi ağır ve yavaş hareketli bir kadın olduğu için Rasûlullah (S) dan izin istedi ve o da Sevde'ye izin verdi dedi.

٢٩٦ — (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

296 — ( ) .... : Buradaki her iki râvî de, Sufyân'dan, o da Abdurrahman'dan bu isnad ile o hadîs tarzında rivâyet ettiler.

٢٩٧ — (١٢٩١) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ مَوْلَىٰ أَسْمَاءَ قَالَ : قَالَتْ لِي أَسْمَاءُ ، وَهِيَ عِنْدَ دَارِ الْمُزْدَلِفَةِ : هَلْ غَابَ الْقَمَرُ ؟ قُلْتُ : لَا . فَصَلَّتْ سَاعَةً . ثُمَّ قَالَتْ : يَا بُنَيَّ ! هَلْ غَابَ الْقَمَرُ ؟ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَتِ : ارْحَلْ بِي . فَارْتَحَلْنَا حَتَّىٰ رَمَتِ الْجَمْرَةَ . ثُمَّ صَلَّتْ فِي مَنْزِلِهَا . فَقُلْتُ لَهَا : أَيْ هَنْتَاهُ ! لَقَدْ غَلَّسْنَا . قَالَتْ : كَلَّا . أَيْ بُنَيَّ ! إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَذِنَ لِلظُّعُنِ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي رِوَايَتِهِ : قَالَتْ : لَا . أَيْ بُنَيَّ ! إِنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ أَذِنَ لِظُعُنِهِ .

297 — (1291) .... : İbn Cureyc dedi ki : Bana Esmâ'nın hizmetcisi Abdullah ibn Keysân tahdîs edib şöyle dedi : Muzdelife yurdunun yanında gecelerken Ebû Bekr'in kızı Esmâ bana :

— Ay battı mı? diye sordu. Ben :

— Hayır batmadı dedim. Kendisi bir sâat daha namaz kıldıkdan sonra tekrar :

— Ey oğlum! Ay battı mı? dedi. Ben de :

— Evet dedim.

— Beni yola çıkar dedi. Bunun üzerine hareket ettik. Nihâyet cemreyi attıkdan sonra Mina'daki konduğu yerde (sabah) namazını kıldı. Ben ona :

— Ey muhterem hanım! Biz (meşrû' vaktından önce) gecenin sonundaki karanlık içinde geldik dedim. Bana cevaben :

— Hayır öyle değil ey oğlum! Peygamber (S) mahfeli kadınlar için (erken cemre etmelerine) izin vermiştir dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de yine İbn Cureyc'den bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etmiştir. Onun bu rivâyetinde Esmâ : Hayır ey oğlum! Peygamber kendi mahfeli kadınlarına izin verdi demiştir.

٢٩٨ – (١٢٩٢) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عِيسَى . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ ؛ أَنَّ ابْنَ شَوَّالٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أُمِّ حَبِيبَةَ فَأَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَعَثَ بِهَا مِنْ جَمْعٍ بِلَيْلٍ .

298 — (1292) .... : İbn Cureyc'den (şöyle demiştir) :

Bana Atâ haber verdi. Ona da İbn Şevvâl haber verdi ki : İbn Şevvâl, Ummu Habîbe'nin huzuruna girdiğinde Ummu Habîbe ona Peygamber (S) in kendisini Muzdelife'den geceleyin yolladığını haber vermiştir.

٢٩٩ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ شَوَّالٍ ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ . قَالَتْ : كُنَّا نَفْعَلُهُ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ . نُغَلِّسُ مِنْ جَمْعٍ إِلَى مِنًى .

وَفِي رِوَايَةِ النَّاقِدِ : نُغَلِّسُ مِنْ مُزْدَلِفَةَ .

299 — ( ) .... : Sufyân, Amr ibn Dînâr'dan, o da Sâlim ibn Şevvâl'den, o da Ummu Habîbe'den tahdîs etti ki Ummu Habîbe : Biz Peygamber zamanında öyle yapardık ki Muzdelife'den Mina'ya gece karanlığında gelirdik demiştir.

Râvîlerden Amr en-Nâkıd'ın rivâyetinde : Biz Muzdelife'den gece karanlığında gelirdik demiştir.

٣٠٠ – (١٢٩٣) حدثنا يحيى بن يحيى وقتيبة بن سعيد . جميعا عن حماد . قال يحيى : أخبرنا حماد بن زيد عن عبيد الله بن أبي يزيد . قال : سمعت ابن عباس يقول : بعثني رسول الله ﷺ في الثقل (أو قال في الضعفة) من جمع بليل .

300 — (1293) .... : Ubeydullah ibn Ebî Yezîd dedi ki :

Ben, İbn Abbâs'dan işittim : Rasûlullah (S) beni Muzdelife'den geceleyin ağırlıkları ile beraber (yahut da, kadın ve çocuklarla beraber) gönderdi diyordu.

٣٠١ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا سفيان بن عيينة . حدثنا عبيد الله بن أبي يزيد ؛ أنه سمع ابن عباس يقول : أنا ممن قدم رسول الله ﷺ في ضعفة أهله .

301 — ( ) .... : Yine Ubeydullah ibn Yezîd, İbn Abbâs'dan : Ben Rasûlullah (S) ın kadın ve çocukları içinde önden yolladığı kimselerden biriyim derken işittiğini tahdîs etmiştir.

٣٠٢ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا سفيان بن عيينة . حدثنا عمرو عن عطاء ، عن ابن عباس قال : كنت فيمن قدم رسول الله ﷺ في ضعفة أهله .

302 — ( ) .... : Amr ve Atâ, İbn Abbâs'dan rivâyet ettiler ki o: Ben, Rasûlullah (S) ın, kadınları ve çocukları içinde yolladığı kimseler arasında bulunuyordum demiştir.

٣٠٣ – (١٢٩٤) وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا محمد بن بكر . أخبرنا ابن جريج . أخبرني عطاء ؛ أن ابن عباس قال : بعث بي رسول الله ﷺ بسحر من جمع في ثقل نبي الله ﷺ . قلت : أبلغك أن ابن عباس قال : بعث بي بليل طويل ؟ قال : لا . إلا كذلك ، بسحر . قلت له : فقال ابن عباس : رمينا الجمرة قبل الفجر . وأين صلى الفجر ؟ قال : لا . إلا كذلك .

303 — (1294) Bize Abd ibn Humeyd tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Bekr haber verdi. Bize ibn Cureyc haber verdi. Bana Atâ haber verdi ki İbn Abbâs : Rasûlullah (S) beni Muzdelife'den kendi ağırlıkları ile beraber sahar vaktında (Mina'ya) yolladı demiştir. Ben Atâ'ya İbn Abbâs'ın: Peygamber beni uzun bir gecede gönderdi dediği sana ulaştı mı? diye sordum. Atâ :

— Hayır, ancak böyle saharda (yolladı dediği bana ulaştı) dedi. Ben de ona :

— İbn Abbâs : Biz cemreyi sabah namazından evvel attık dedi. O halde sabah namazını nerede kıldı? diye sordum. O yine :

— Hayır ancak böyle demiştir diye cevab verdi.

٣٠٤ – (١٢٩٥) وحدثنى أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِى يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ سَالِمَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ يُقَدِّمُ ضَعَفَةَ أَهْلِهِ . فَيَقِفُونَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ بِالْمُزْدَلِفَةِ بِاللَّيْلِ . فَيَذْكُرُونَ اللهَ مَابَدَا لَهُمْ . ثُمَّ يَدْفَعُونَ قَبْلَ أَنْ يَقِفَ الْإِمَامُ . وَقَبْلَ أَنْ يَدْفَعَ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ مِنًى لِصَلَاةِ الْفَجْرِ . وَمِنْهُمْ مَنْ يَقْدَمُ بَعْدَ ذَٰلِكَ . فَإِذَا قَدِمُوا رَمَوُا الْجَمْرَةَ . وكَانَ ابْنُ عُمَرَ يَقُولُ : أَرْخَصَ فِى أُولَٰئِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

304 — (1295) .... : Sâlim ibn Abdillah şöyle haber verdi : Abdullah ibn Umer kendi ehlinden zaîf olanları (yani âilesinin kadın ve çocuklarını) önden gönderirdi. Onlar da geceleyin Muzdelife'de «el-Meş'aru'l-harâm» yanında vakfe yaparlar, kendilerine zâhir olduğu gibi (yani istedikleri şekilde) Allâh'ı zikr ederler. Sonra imâm vakfe yapmadan evvel ve kendisinden önce (Mina'ya) dönerlerdi. Bu sûretle onlardan kimi Mina'ya sabah namazı vaktında gelir, kimi de namazdan sonra gelirdi. Mina'ya geldikleri zaman cemrelerini taşlarlardı. İbn Umer : Rasûlullah böyleleri hakkında erken gelib erken cemre atmak husûsunu ruhsat vermiş, kolaylaştırmış der idi.

(٥٠) باب رمى جمرة العقبة من بطن الوادى ، وتكون مكة عن يساره ، ويكبر مع كل حصاة

٣٠٥ – (١٢٩٦) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ . قَالَ : رَمَىٰ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ ، مِنْ بَطْنِ الْوَادِى ، بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ . يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ .

قَالَ فَقِيلَ لَهُ : إِنَّ أُنَاسًا يَرْمُونَهَا مِنْ فَوْقِهَا . فَقَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْعُودٍ : هَٰذَا ، وَالَّذِى لَا إِلَٰهَ غَيْرُهُ ! مَقَامُ الَّذِى أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ .

(50) AKABE CEMRESİNİN VÂDÎ İÇİNDEN, MEKKE SOL TARAFDA BULUNACAK TARZDA VE HER BİR ÇAKILLA BİRLİKDE ALLÂHU EKBER DİYEREK TAŞLANMASI BÂBI

305 — (1296) .... : Abdullah ibn Yezîd şöyle dedi : Abdullah ibn Mes'ûd Akabe cemresini vâdînin ortasından (yukarıya doğru) **yedi çakıl** ile ve her bir çakılla birlikde ALLÂHU EKBER diyerek attı. Kendisine

— (Yâ Ebâ Abdirrahman!) Bazı kimseler cemreyi vâdînin üstünden (aşağıya doğru) atıyorlar denildi. Buna cevaben Abdullah ibn Mes'ûd:

— O'ndan başka hiçbir hak ma'bûd olmayan Allâh'a yemîn ederim ki benim attığım şu mevki, kendisine Bakara sûresi indirilmiş bulunan zâtın (atarken) durduğu makamdır dedi[91].

٣٠٦ – (...) وحدّثنا مِنجابُ بنُ الحارثِ التميميُّ. أخبرَنا ابنُ مُسْهِرٍ عنِ الأعمشِ. قالَ: سمعتُ الحجّاجَ بنَ يوسفَ يقولُ، وهُوَ يخطبُ على المِنبرِ: ألِّفوا القرآنَ كما ألَّفَهُ جبريلُ. السورةُ التي يُذكَرُ فيها البقرةُ. والسورةُ التي يُذكَرُ فيها النساءُ. والسورةُ التي يُذكَرُ فيها آلُ عِمرانَ.

قالَ: فلقيتُ إبراهيمَ فأخبرتُهُ بقولِهِ. فسبَّهُ وقالَ: حدّثني عبدُ الرحمنِ بنُ يزيدَ؛ أنّهُ كانَ معَ عبدِ اللهِ بنِ مسعودٍ. فأتى جمرةَ العقبةِ. فاستبطنَ الوادي. فاستعرضَها. فرماها من بطنِ الوادي بسبعِ حصياتٍ. يُكبِّرُ معَ كلِّ حصاةٍ. قالَ فقلتُ: يا أبا عبدِ الرحمنِ! إنّ الناسَ يرمونَها من فوقِها. فقالَ: هذا، والذي لا إلهَ غيرُهُ! مقامُ الذي أُنزلتْ عليهِ سورةُ البقرةِ.

***

(...) وحدّثني يعقوبُ الدَّورقيُّ. حدّثنا ابنُ أبي زائدةَ. ح وحدّثنا ابنُ أبي عُمرَ. حدّثنا سفيانُ. كلاهما عنِ الأعمشِ. قالَ: سمعتُ الحجّاجَ يقولُ: لا تقولوا سورةُ البقرةِ. واقتصّا الحديثَ بمثلِ حديثِ ابنِ مُسهرٍ.

306 — ( ) .... : A'meş dedi ki : Ben Haccâc ibn Yûsuf'dan işittim, o minber üzerinde halka hitab ederken şöyle diyordu :

Sizler Kur'ân'ı, Cibrîl'in te'lîf ettiği gibi te'lîf ediniz : İçinde Bakara zikrolunan sûre, içinde kadınlar zikrolunan sûre, içinde Imrân âilesi zikrolunan sûre...

A'meş dedi ki : Ben Haccâc'ın bu sözlerini İbrahim en-Nehaî'ye haber verdim. Bunun üzerine kendisi Haccâc'a sövüb şöyle dedi : Bana Ab-

---

91. İbn Mes'ûd'un bu hadîsi, cemrenin vâdî içinden yukarıya doğru atılmasının sünnet olduğunu te'kîdli bir sûrette ifâde eder. Bu yemîn şundan ileri gelmiştir : Halkın Akabe cemresini vâdînin üstünden attıkları kendisine haber verilince bu hareket Peygamber (S) in sünnetine sarîh bir muhâlefet olduğu için İbn Mes'ûd'da derin bir te'sîr icra etmiş ve sözünü yemîn ile te'kîde mecbûriyet hissetmişti. Birçok sûrelerde hac menseklerı zikredilmişken İbn Mes'ûd'un hâssaten Bakara sûresini zikretmesi de hac menseklerinin ana hükümlerinin bu sûrede zikredilmiş bulunmasındandır. Bilhassa « واذكروا الله في أيام معدودات : *Sayılı günlerde Allâh'ı zikredin...*» (el-Bakara: 203) âyetine telmîh etmiş oluyor. Bununla İbn Mes'ûd, hacca âid ibâdet işleri kendisine nâzil olan ve bütün hac hükümleri kendisinden alınan Peygamber, remyin keyfiyetini de kendisinden almaya, Akabe cemresini yukardan atan kimselerden daha evlâ ve daha lâyıkdır demiş oluyor.

durrahman ibn Yezîd şöyle tahdîs etti : Kendisi Abdullah ibn Mes'ûd ile beraber bulunuyormuş. Abdullah, Akabe cemresine gelmiş, vâdînin içine girmiş, Mekke'yi soluna, Mina'yı da sağına alıb vâdînin ortasından her bir çakılla birlikde tekbîr getirerek (yukarıya doğru cemreye) yedi çakıl atmıştır. Abdurrahmân ibn Yezîd dedi ki : Ben İbn Mes'ûd'a :

— Yâ Ebâ Abdirrahman! İnsanlar cemreyi vâdînin üstünden (aşağıya doğru) atıyorlar dedim. İbn Mes'ûd buna cevaben :

— Ondan başka hiçbir hak ma'bûd olmayan Allâh'a yemîn ederim ki benim taş attığım şu mevki, kendisine Bakara sûresi indirilen zâtın attığı yerdir dedi.

( ) .... : Buradaki her iki râvî de yine A'meş'den rivâyet etmişlerdir. Burada A'meş : Ben Haccâc'dan Bakara sûresi demeyiniz derken işittim diyerek hadîsin tamâmını bundan önceki Mushir hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

٣٠٧ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ابْنِ يَزِيدَ ؛ أَنَّهُ حَجَّ مَعَ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : فَرَمَى الْجَمْرَةَ بِسَبْعِ حَصَيَاتٍ . وَجَعَلَ الْبَيْتَ عَنْ يَسَارِهِ . وَمِنًى عَنْ يَمِينِهِ . وَقَالَ : هَٰذَا مَقَامُ الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ .

307 — ( ) .... : Şu'be, Hakem'den, o da İbrahim' (Nehaî) den, o da Abdurrahman ibn Yezîd'den şöyle tahdîs etti : Abdullah ibn Mes'ûd ile beraber hac yapan Abdurrahman ibn Yezîd şöyle dedi :

Abdullah ibn Mes'ûd, Beyti sol tarafına, Mina'yı da sağına alarak büyük cemreye yedi çakıl attı ve : İşte bu kendisine Bakara sûresi indirilen zâtın, (atarken) ayakta durduğu yerdir dedi [92].

٣٠٨ – (...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَلَمَّا أَتَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ .

308 — ( ) .... : Yine Şu'be bu isnadla tahdîs etmiştir, ancak burada : Akabe cemresine gelince demiştir.

---

92. Muslim'de ve Buhârî'de, İbn Umer'den, İbn Abbâs'dan ve Câbir'den de Peygamber'in *yedi taş* attığı rivâyet edilmiştir. Yedi taş atmanın sebebi *yedi tekbîrin* sayısını unutmamakdır. Hasen Basrî'nin rivâyetine göre Hz. Âişe : «Cemreler için iltizam olunan bu çakıllar, tekbîrlerin sayısını muhâfazaya vesîle olduğu içindir» demiştir. Bu sebeble yedi taşın bir defada atılması câiz görülmeyib bunun bir atış sayılacağı ve altı defa daha atılmasının îcâb edeceği fıkıh kitablarında tasrîh edilmiştir.

٣٠٩ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو الْمُحَيَّاةِ. ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَعْلَى أَبُو الْمُحَيَّاةِ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ يَزِيدَ. قَالَ: قِيلَ لِعَبْدِ اللهِ: إِنَّ نَاسًا يَرْمُونَ الْجَمْرَةَ مِنْ فَوْقِ الْعَقَبَةِ. قَالَ: فَرَمَاهَا عَبْدُ اللهِ مِنْ بَطْنِ الْوَادِي. ثُمَّ قَالَ: مِنْ هٰهُنَا، وَالَّذِي لَا إِلٰهَ غَيْرُهُ! رَمَاهَا الَّذِي أُنْزِلَتْ عَلَيْهِ سُورَةُ الْبَقَرَةِ.

309 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Yezîd şöyle dedi :

Abdullah ibn Mes'ûd'a :

— Birtakım insanlar cemreyi Akabe'nin üstünden (aşağıya doğru) atıyorlar denildi. Abdullah ibn Mes'ûd cemreyi vâdînin ortasından (yukarıya doğru) attıkdan sonra şöyle dedi :

— O'ndan başka hiçbir ilâh bulunmayan Allâh'a yemîn ederim ki kendisine Bakara sûresi indirilmiş bulunan zât da cemreyi buradan atmıştır.

(٥١) باب استحباب رمى جمرة العقبة يوم النحر راكبا. وبيان قوله صلى الله تعالى عليه وسلم «لتأخذوا مناسككم»

٣١٠ – (١٢٩٧) حدثنا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ. جَمِيعًا عَنْ عِيسَى بْنِ يُونُسَ. قَالَ ابْنُ خَشْرَمٍ: أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَرْمِي عَلَى رَاحِلَتِهِ يَوْمَ النَّحْرِ، وَيَقُولُ «لِتَأْخُذُوا مَنَاسِكَكُمْ. فَإِنِّي لَا أَدْرِي لَعَلِّي لَا أَحُجُّ بَعْدَ حَجَّتِي هٰذِهِ».

(51) KURBAN KESME GÜNÜNDE AKABE CEMRESİNİ SUVÂRÎ OLARAK ATMANIN MUSTEHABLIĞI VE RASÛLULLAH (S) IN «MENSEKLERİNİZİ (BENDEN) ALINIZ» SÖZÜNÜ BEYÂN BÂBI

310 — (1297) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir'den işitmiştir. Câbir (R) şöyle diyordu : Ben Peygamber (S) i kurban kesme gününde bineğinin üzerinde cemre taşlarken gördüm ve buyuruyordu ki : «Hac ibâdetlerinizi benden alınız. Çünkü ben bilmiyorum belki bu haccımdan sonra bir daha hac edemem».

٣١١ – (١٢٩٨) وحدثني سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ حُصَيْنٍ ، عَنْ جَدَّتِهِ أُمِّ الْحُصَيْنِ . قَالَ : سَمِعْتُهَا تَقُولُ : حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ . فَرَأَيْتُهُ حِينَ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ وَانْصَرَفَ وَهُوَ عَلَى رَاحِلَتِهِ . وَمَعَهُ بِلَالٌ وَأُسَامَةُ . أَحَدُهُمَا يَقُودُ بِهِ رَاحِلَتَهُ . وَالْآخَرُ رَافِعٌ ثَوْبَهُ عَلَى رَأْسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنَ الشَّمْسِ . قَالَتْ : فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَوْلًا كَثِيرًا . ثُمَّ سَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِنْ أُمِّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ مُجَدَّعٌ (حَسِبْتُهَا قَالَتْ) أَسْوَدُ، يَقُودُكُمْ بِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى ، فَاسْمَعُوا لَهُ وَأَطِيعُوا » .

311 — (1298) .... : Yahyâ ibn Husayn, Husayn'ın anası ve kendi ninesinden (rivâyet etmişdir) : Yahyâ dedi ki : Ninemden işittim o şöyle diyordu : Ben Vedâ haccında Rasûlullah (S) ile beraber hac ettim. Peygamber'i Akabe cemresini attığı zaman ve oradan dönerken gördüm. Kendisi bineğinin üzerinde bulunuyordu. Yanında Bilâl ile Usâme de vardı. Bu ikiden biri onun devesini yediyor, diğeri de Rasûlullah'ın başı üzerine güneşten tarafa gölge yapmak için sevbini yukarı kaldırıyordu. Kadın dedi ki : Sonra ben onu şöyle buyuruyorken işittim :

«Eğer sizin üzerinize âzası kesik, siyah bir köle emîr ta'yîn edilir o da sizleri Allâh'ın Kitabına götürürse, onu dinleyiniz ve itâat ediniz» [93].

٣١٢ – (...) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحِيمِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحُصَيْنِ ، عَنْ أُمِّ الْحُصَيْنِ جَدَّتِهِ . قَالَتْ : حَجَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَجَّةَ الْوَدَاعِ . فَرَأَيْتُ أُسَامَةَ وَبِلَالًا . وَأَحَدُهُمَا آخِذٌ بِخِطَامِ نَاقَةِ النَّبِيِّ ﷺ . وَالْآخَرُ رَافِعٌ ثَوْبَهُ يَسْتُرُهُ مِنَ الْحَرِّ . حَتَّى رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ .

قَالَ مُسْلِمٌ : وَاسْمُ أَبِي عَبْدِ الرَّحِيمِ ، خَالِدُ بْنُ أَبِي يَزِيدَ . وَهُوَ خَالُ مُحَمَّدِ بْنِ سَلَمَةَ . رَوَى عَنْهُ وَكِيعٌ وَحَجَّاجٌ الْأَعْوَرُ .

312 — ( ) .... : Yahyâ ibn Husayn, ninesi Ummu'l-Husayn'dan, kadın şöyle demiştir : Ben Vedâ haccında Rasûlullah (S) ile beraber hac yaptım. Usâme ile Bilâl'i gördüm ki bunlardan biri Peygamber'in dişi de-

---

93. Rasûlullah bu sıfatlarla muttasıf olan en hakîr bir kimse bile devlet me'mûru ve vâlî ta'yîn edilirse, bu me'mûr, idâre ettiği halkı *Allâh'ın Kitâbı*'na götürdüğü müddetce itâat etmeyi emretmiştir. Âlimler bunun ma'nâsı, emîr ve vâlîlerin kendileri, diyânetleri, ahlâkları husûsunda hangi hal üzere olurlarsa olsunlar İslâm'a tutundukları ve Allâh'ın Kitâb'ına çağırdıkları müddetce onlara karşı gelmek ve âsî olmak câiz olmaz. Kendilerinden münker işler zâhir olduğunda onlara öğüt verilir ve kötülükleri hatırlatılır demişlerdir... (Nevevî).

vesinin ipini tutuyor, diğeri ise Akabe cemresini taşlayıncaya kadar harâretten onu perdelemek için sevbi yukarda tutuyordu.

. Muslim der ki : Hadîsi, Zeyd ibn Ebî Uneyse'den rivâyet eden Ebû Abdirrahîm'in ismi, Hâlid ibn Ebî Yezîd'dir. Bu zât ayni zamanda diğer râvî Muhammed ibn Mesleme'nin dayısıdır. Kendisinden Vekî' ve Haccâc el-A'ver hadîs rivâyet etmişlerdir.

(٥٢) باب استحباب كون حصى الجمار بقدر حصى الخذف

٣١٣ – (١٢٩٩) وحدثني محمد بن حاتم وعبد بن حميد. قال ابن حاتم: حدثنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. أخبرنا أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: رأيت النبي ﷺ رمى الجمرة، بمثل حصى الخذف.

(52) CEMRELERE ATILACAK ÇAKILLARIN FİSKE İLE ATILAN TAŞLAR KADAR OLMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBI

313 — (1299) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki; kendisi Câbir ibn Abdillah'dan şöyle derken işitmiştir: Peygamber (S) in fiske taşları gibi küçük çakıllarla cemre attığını gördüm [94].

(٥٣) باب بيان وقت استحباب الرمي

٣١٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو خالد الأحمر وابن إدريس عن ابن جريج، عن أبي الزبير، عن جابر؛ قال: رمى رسول الله ﷺ الجمرة يوم النحر ضحى وأما بعد، فإذا زالت الشمس.

(...) وحدثناه علي بن خشرم. أخبرنا عيسى. أخبرنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: كان النبي ﷺ. بمثله.

(53) CEMRE ATMANIN MUSTEHAB VAKTINI BEYÂN BÂBI

314 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) cemreyi birinci kurban kesme gününde kuşluk vaktında attı. Ama bundan sonraki günlerde güneş zevâlden batıya meylettiği zaman attı.

---

94. «Hazf bi'l-hasâ» fiske taşı atmak ma'nâsınadır ki hurda taş ve çekirdek ma'kûlesini iki sebbâbe parmağı arasına alıb sıkarak salıvermekden ibarettir (*Kamus Tercemesi*).

Bu hadîs, atılacak taşların, ifâde edilen büyüklükde olmasının müstehablığına delîldir. Daha büyük veya daha küçük olması da kerâhatla beraber câizdir.

( ) .... : Yine Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah'dan : Peygamber (S) böyle yapardı derken işittiğini haber verdi [95].

(٥٤) باب بيان أن حصى الجمار سبع

٣١٥ — (١٣٠٠) وحدثني سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ (وَهُوَ ابْنُ عُبَيْدِ اللهِ الْجَزَرِيُّ) عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الِاسْتِجْمَارُ تَوٌّ. وَرَمْيُ الْجِمَارِ تَوٌّ. وَالسَّعْيُ بَيْنَ الصَّفَا وَالْمَرْوَةِ تَوٌّ. وَالطَّوَافُ تَوٌّ. وَإِذَا اسْتَجْمَرَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَجْمِرْ بِتَوٍّ».

(54) CEMRE TAŞLARININ YEDİ OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

315 — (1300) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Taş ile silinmek tekdir, cemre atmak tekdir, Safâ ile Merve arasında sa'y etmek tekdir, tavâf da tekdir. Sizden herhangi biriniz taş ile silinib temizlenmek istediği zaman yine tek sayılı taşlarla silinsin» [96].

(٥٥) باب تفضيل الحلق على التقصير وجواز التقصير

٣١٦ — (١٣٠١) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ قَالَ: حَلَقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَحَلَقَ طَائِفَةٌ مِنْ أَصْحَابِهِ. وَقَصَّرَ بَعْضُهُمْ. قَالَ عَبْدُ اللهِ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ» مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ قَالَ «وَالْمُقَصِّرِينَ».

(55) SAÇ KESTİRMENİN SAÇ KISALTMAK ÜZERE TAFDÎLİ VE SAÇ KISALTMANIN DA CEVÂZI BÂBI

316 — (1301) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) ve sahâbîlerinden bir tâife saçlarını kestirdiler. Sahâbîlerin bazısı da saçlarını kısalttılar. Abdullah dedi ki : Rasûlullah bir yahut iki defa «Allah saçlarını kestirenlere rahmet eylesin» dedikden sonra «saçlarını kısaltanlara da» buyurdu.

---

95. Birinci kurban günü Akabe cemresi, kuşluk vaktı taşlanır. Onu ta'kîbeden günlerde ise her üç cemre de sırasıyle zevâlden sonra taşlanırlar.

96. «Tevv», tek ve ferd demektir. İsticmâr ise taşla silinib temizlenmekdir. Kadı Iyâd der ki: Hadîsin sonundaki «sizden biriniz taş ile silineceği zaman tek sayılı taşla silinsin» fıkrası, tekrar değildir. Birincideki «el-isticmâr» ile maksûd fiildir. İkincisinden murad ise taşların sayısıdır. Cemrelerdeki tek, yedişer yedişer, tavâfdaki tek yedi, sa'ydeki tek yine yedi, taşla silinmekdeki tek ise üçdür. Eğer bu üç taşla temizlik hâsıl olmazsa temizleninceye kadar taşlar artırılır (Nevevî).

٣١٧ – (...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « اللَّهُمَّ ! ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « اللَّهُمَّ ! ارْحَمِ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « وَالْمُقَصِّرِينَ » .

317 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) :

— Yâ Rab! Saçlarını tıraş edenlere rahmet eyle diye duâ etti. Sahâbîler :

— Saçlarını kısaltanlara da dediler. Rasûlullah yine :

— Yâ Rab! Başlarını tıraş edenlere rahmet eyle, dedi. Sahâbîler :

— Saçlarını kısaltanlara da dediler. Rasûlullah bu defa :

— Saçlarını kısaltanlara da rahmet eyle! diye duâ etti.

٣١٨ – (...) أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَقَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « رَحِمَ اللهُ الْمُحَلِّقِينَ » قَالُوا : وَالْمُقَصِّرِينَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « وَالْمُقَصِّرِينَ » .

318 — ( ) Bize Ebû Ishâk[97] İbrahim ibn Muhmamed ibn Sufyân, Muslim ibn Haccâc'dan haber verdi. Muslim dedi ki : Bize İbn Numeyr tahdîs etti. Bize babam tahdîs etti. Bize Ubeydullah ibn Umer, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) :

— Allah saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin! diye duâ etti. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da rahmet eylesin dediler. Rasûlullah yine :

— Allah saçlarını tıraş edenlere rahmet eylesin! diye duâ etti. Sahâbîler tekrar :

— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da rahmet eylesin dediler. Rasûlullah bu defa :

— Yâ Rab! Saçlarını kısaltanlara da rahmet eyle diye duâ etti.

---

97. «Bize Ebû Ishâk haber verdi» sözü, Ebû Ahmed el-Culûdî'nin sözüdür. Bu zât, Ebû Ishâk'ın arkadaşıdır ve ondan bu kitabı rivâyet etmiştir. Şeyhi Ebû Ishâk ise, İmâm Muslim'in arkadaşıdır. O da Muslim'in bu *Sahîhini* kendisinden rivâyet etmiştir. Ebû Ishâk : Muslim bu kitabın kırâatını bize 257 senesi Ramazan ayında bitirdi dedi. Ebû Ishâk kendisi de 308 senesi Receb ayında öldü. Ebû Ishâk bu kitabın üç yerini bizzât Muslim'den dinleyemedi. Birincisi *Kitâbu'l-hac*dan burasıdır. Onun için burada «ahberenâ Ebû Ishâk an Muslim» denilir de «ahberenâ Muslim» denilmez (Nevevî).

٣١٩ – (...) وحدثناه ابن المثنى . حدثنا عبد الوهاب . حدثنا عبيد الله ، بهذا الإسناد . وقال في الحديث : فلما كانت الرابعة ، قال « والمقصرين » .

319 — ( ) .... : Ubeydullah, bu isnadla ayni hadîsi tahdîs etti ve bu hadîsde : Dördüncü defa olunca Rasûlullah (S) : «Saçlarını kısaltanlara da rahmet eyle» diye duâ etti demiştir.

٣٢٠ – (١٣٠٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وابن نمير وأبو كريب . جميعا عن ابن فضيل . قال زهير : حدثنا محمد بن فضيل . حدثنا عمارة عن أبي زرعة ، عن أبي هريرة ، قال: قال رسول الله ﷺ « اللهم ! اغفر للمحلقين » قالوا : يا رسول الله ! وللمقصرين ؟ قال « اللهم ! اغفر للمحلقين » قالوا : يا رسول الله ! وللمقصرين ؟ قال « اللهم ! اغفر للمحلقين » قالوا : يا رسول الله ! وللمقصرين ؟ قال « وللمقصرين » .

(...) وحدثني أمية بن بسطام . حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا روح عن العلاء ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . بمعنى حديث أبي زرعة ، عن أبي هريرة .

320 — (1302) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S):

— Yâ Rab! Başlarını tıraş edenlere mağfiret eyle diye duâ etti. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da dediler. Rasûlullah yine :

— Yâ Rab! Saçlarını tıraş edenlere mağfiret eyle diye duâ etti. Sahâbîler tekrar :

— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da mağfiret eylesin dediler. Rasûlullah :

— Yâ Rab! Saçlarını tıraş edenlere mağfiret eyle dedi. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Saçlarını kısaltanlara da dediler. Rasûlullah bu defa :

— Saçlarını kısaltanlara da mağfiret eylesin! dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Ebû Hureyre'den yukardaki Ebû Zur'a hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet etmiştir.

٣٢١ – (١٣٠٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع وأبو داود الطيالسي عن شعبة ، عن يحيى بن الحصين ، عن جدته ؛ أنها سمعت النبي ﷺ ، في حجة الوداع ، دعا للمحلقين ثلاثا . وللمقصرين مرة . ولم يقل وكيع : في حجة الوداع .

321 — (1303) .... : Yahyâ ibn Husayn, ninesinden rivâyet etti ki o kadın Vedâ haccında Peygamber (S) den saçlarını tıraş edenlere üç defa

duâ ettiğini, saçlarını kısaltanlara da bir kere duâ ettiğini işitmiştir. Bu hadîsin öteki râvîsi Vekî', «Vedâ haccında» sözünü söylememiştir.

٣٢٢ – (١٣٠٤) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا يعقوب (وهو ابن عبد الرحمن القاريّ) ح وحدثنا
قتيبة. حدثنا حاتم (يعني ابن إسماعيل). كلاهما عن موسى بن عقبة، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن
رسول الله ﷺ حلق رأسه في حجة الوداع.

322 — (1304) .... : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Vedâ haccında başını tıraş etti dedi.

(٥٦) باب بيان أن السنة يوم النحر أن يرمي ثم ينحر ثم يحلق،
والابتداء في الحلق بالجانب الأيمن من رأس المحلوق

٣٢٣ – (١٣٠٥) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا حفص بن غياث عن هشام، عن محمد بن سيرين،
عن أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ أتى منى. فأتى الجمرة فرماها. ثم أتى منزله بمنى ونحر.
ثم قال للحلاق «خذ» وأشار إلى جانبه الأيمن. ثم الأيسر. ثم جعل يعطيه الناس.

(56) NAHR GÜNÜ EVVELÂ CEMRE TAŞLAMA, SONRA KURBAN KESME, SONRA TIRAŞ OLMA VE TIRAŞTA DA TIRAŞ OLANIN BAŞININ SAĞ TARAFINDAN BAŞLAMANIN SÜNNET OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

323 — (1305) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Hafs ibn Ğıyâs, Hişâm'dan, o da Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Enes ibn Mâlik (R) den şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) Mina'ya geldi. Muteâkiben Akabe cemresine gelib onu taşladı. Sonra Mina'daki menziline geldi ve kurbanını kesti. Sonra kendisini tıraş edecek olan berbere başının sağ tarafına işâret ederek «burayı al» buyurdu. Sonra da sol tarafından tıraş edilmesini emretti. Sonra tıraş edilen bu saçları insanlara vermeğe başladı.

٣٢٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وأبو كريب. قالوا: أخبرنا حفص
ابن غياث عن هشام، بهذا الإسناد. أما أبو بكر فقال في روايته، للحلاق «ها» وأشار بيده إلى
الجانب الأيمن هكذا. فقسم شعره بين من يليه. قال: ثم أشار إلى الحلاق وإلى الجانب الأيسر.
فحلقه فأعطاه أم سليم.

وأما في رواية أبي كريب قال: فبدأ بالشق الأيمن. فوزعه الشعرة والشعرتين بين الناس
ثم قال بالأيسر فصنع به مثل ذلك. ثم قال «ههنا أبو طلحة»؟ فدفعه إلى أبي طلحة.

324 — ( ) Yine bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe, İbn Numeyr ve Ebû Kureyb tahdîs edib, bize Hafs ibn Gıyâs, Hişâm'dan bu isnadla haber verdi dediler. Ebû Bekr kendi rivâyetinde : Berbere eliyle başının sağ tarafını şöylece işaret ederek «ha» dedi. Muteâkiben saçlarını yanında bulunanlara taksîm etti. Sonra yine berbere başının sol tarafını işâret etti, berber orayı da tıraş edince bu saçları da Ummu Suleym'e verdi dedi. Ebû Kureyb'in rivâyetinde ise râvî şöyle demiştir : Rasûlullah başını sağ tarafından tıraşa başlattı. Kesilen saçlarını birer ikişer saç hâlinde insanlar arasında dağıttı. Sonra sol tarafına işâret edib orayı da öteki tarafı gibi tıraş ettirdi. Sonra : «Ebû Talha burada mı?» diye sordu ve kesilen bu saçları da Ebû Talha'ya verdi [98].

٣٢٥ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الأَعْلَى . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنسِ ابْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَمَى جَمْرَةَ الْعَقَبَةِ . ثُمَّ انْصَرَفَ إِلَى الْبُدْنِ فَنَحَرَهَا . وَالْحَجَّامُ جَالِسٌ . وَقَالَ بِيَدِهِ عَنْ رَأْسِهِ . فَحَلَقَ شِقَّهُ الأَيْمَنَ فَقَسَمَهُ فِيمَنْ يَلِيهِ . ثُمَّ قَالَ « احْلِقِ الشِّقَّ الآخَرَ » فَقَالَ « أَيْنَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ .

325 — ( ) ......!... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) Akabe cemresini taşladı. Sonra kurbanlık develerinin yanına geldi ve onları kesti. Haccâm yanında oturuyordu. Rasûlullah eliyle başının bir kısmını ona işâret etti. O da başının sağ şıkkını tıraş etti. Rasûlullah kesilen saçları yanında bulunanlarına taksîm etti. Sonra haccâma «diğer tarafı da tıraş et» diye emretti. Muteâkiben «Ebû Talha nerede?» diye sordu ve bu saçları da ona verdi.

---

98. Ummu Suleym, Enes'in annesi ve Ebû Talha'nın zevcesidir. Ebû Talha da Enes'in amcası ve annesi Ummu Suleym'in kocasıdır. Rasûlullah, Ebû Talha'ya ve âilesine ziyâde husûsiyet ve muhabbet izhâr ederdi. İşte bu Ebû Talha, Peygamber'in kabrini kazan, içine lahd yapan ve içerde kerpiçleri sıralayıb ören büyük sahâbîdir. Peygamber'in kızı Ummu Külsüm vefat ettiği zaman kocası Usmân orada hâzır iken bu Ebû Talha'yı kabre indirmişti (*Aliyyu'l-karî*).

Hadîsde saçların hem Ummu Suleym'e, hem Ebû Talha'ya verilmesi arasında bu bakımından bir zıdlık yokdur.

Rasûlullah'ı Vedâ haccında kim tıraş etmiştir? Bu şahsın ta'yîninde ihtilaf vardır. İmâm Buhârî *Sahîh*'inde, Ma'mer ibn Abdillah olduğu zan olunuyor der. Nevevî de bunun meşhûr olduğunu bildirir. Buhârî, *et-Târihu'l-Kebîr*'inde bu Ma'mer el-Adevî'den muttasıl bir senedle o tıraş menkıbesini rivâyet etmektedir. Bazıları da Vedâ haccında Peygamber'i Hırâş ibn Umeyye ibn Rabîa tıraş etti demişlerdir. Fakat Zeynuddîn Irakî, İbn Abdilberr en-Nemerî ve Aynî, bu zâtın Rasûlullah'ı Vedâ haccında değil, Hudeybiye'de tıraş etmiş olduğunu kabul etmektedirler.

٣٢٦ – (...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. سَمِعْتُ هِشَامَ بْنَ حَسَّانَ يُخْبِرُ عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: لَمَّا رَمَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الْجَمْرَةَ. وَنَحَرَ نُسُكَهُ وَحَلَقَ. نَاوَلَ الْحَالِقَ شِقَّهُ الأَيْمَنَ فَحَلَقَهُ. ثُمَّ دَعَا أَبَا طَلْحَةَ الأَنْصَارِيَّ فَأَعْطَاهُ إِيَّاهُ. ثُمَّ نَاوَلَهُ الشِّقَّ الأَيْسَرَ. فَقَالَ «احْلِقْ» فَحَلَقَهُ. فَأَعْطَاهُ أَبَا طَلْحَةَ. فَقَالَ «اقْسِمْهُ بَيْنَ النَّاسِ».

326 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi:
Rasûlullah (S) cemreye taş attıkdan sonra kurbanı kesti ve şöyle tıraş oldu: Başının sağ tarafını berbere uzattı o da o tarafın saçlarını tıraş etti. Sonra Rasûlullah Ebû Talha el-Ensârî'yi çağırıb bu saçları ona verdi. Sonra Rasûlullah sol tarafını berbere uzatıb «tıraş et» diye emretti. Berber o tarafı da tıraş etti. Rasûlullah bu saçları da Ebû Talha'ya verdi ve «bunları insanlar arasında taksîm et» buyurdu.

(٥٧) باب من حلق قبل النحر، أو نحر قبل الرمي

٣٢٧ – (١٣٠٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ. قَالَ: وَقَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ، بِمِنًى، لِلنَّاسِ يَسْأَلُونَهُ. فَجَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَمْ أَشْعُرْ، فَحَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ. فَقَالَ «اذْبَحْ وَلَا حَرَجَ» ثُمَّ جَاءَهُ رَجُلٌ آخَرُ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! لَمْ أَشْعُرْ فَنَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ. فَقَالَ «ارْمِ وَلَا حَرَجَ».

قَالَ: فَمَا سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ شَيْءٍ قُدِّمَ وَلَا أُخِّرَ، إِلَّا قَالَ «افْعَلْ وَلَا حَرَجَ».

(57) KURBAN KESMEDEN EVVEL TIRAŞ OLAN YAHUT TAŞ ATMADAN EVVEL KURBAN KESEN KİMSE HAKKINDA BÂB

327 — (1306) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi: Ben (İmâm) Mâlik'in huzûrunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Îsâ ibn Talha ibn Ubeydillah'dan, o da Abdullah ibn Amr ibn Âs'dan. Abdullah (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) Vedâ haccında insanlar sorsun diye Mina'da durdu. Yanına biri geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Bilemedim de kurban kesmeden evvel tıraş oldum dedi. Rasûlullah:

— Kurbanını kes, günahı yok buyurdu. Sonra diğer bir kimse gelib:

— Yâ Rasûlallah! Bilemedim de taş atmadan evvel kurban kestim dedi.

— Taşları at, günahı yok buyurdu. Rasûlullah'a (o gün taş atmak, kurban kesmek, tıraş olmak, tavâf etmek gibi birinci bayramdaki işlerden) öne geçirilmiş veya geriye bırakılmış hiçbir şey sorulmadı ki cevabında «yap, günahı yok!» buyurmasın [99].

٣٢٨ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب .
حدثني عيسى بن طلحة التيمي ؛ أنه سمع عبد الله بن عمرو بن العاص يقول : وقف رسول الله ﷺ
على راحلته . فطفق ناس يسألونه . فيقول القائل منهم : يا رسول الله ! إني لم أكن أشعر أن الرمي
قبل النحر ، فنحرت قبل الرمي . فقال رسول الله ﷺ « فارم ولا حرج » قال : وطفق آخر يقول :
إني لم أشعر أن النحر قبل الحلق ، فحلقت قبل أن أنحر . فيقول « انحر ولا حرج » قال : فما سمعته
يسأل يومئذ عن أمر ، مما ينسى المرء ويجهل ، من تقديم بعض الأمور قبل بعض ، وأشباهها ، إلا
قال رسول الله ﷺ « افعلوا ذلك ولا حرج » .

(...) حدثنا حسن الحلواني . حدثنا يعقوب . حدثنا أبي عن صالح ، عن ابن شهاب . بمثل حديث
يونس عن الزهري إلى آخره .

328 — ( ) Bana Harmeletu'bnu Yahyâ tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yûnus, İbn Şihâb'dan haber verdi. Bana Îsâ ibn Talha et-Teymî tahdîs etti ki kendisi Abdullah ibn Amr (R) den işitmiştir o şöyle diyordu : Rasûlullah (S) bineği üzerinde olduğu halde durdu. İnsanlar kendisinden sormağa başladılar. Onlardan biri :

— Yâ Rasûlallah! Ben taş atmanın, kurban kesme işinden evvel olduğunu bilmiyordum. Taş atmadan evvel kurban kestim diye soruyordu. Rasûlullah cevaben :

— Taşları at, günahı yokdur buyurdu. Diğer bir kimse de şöyle sormaya başladı :

— Ben kurban kesmenin, tıraştan evvel olduğunu bilemedim de kurban kesmeden önce tıraş oldum? Rasûlullah ona da :

— Kurbanı kes günahı yok buyurdu. Ben o gün insanın unutarak veya

99. Hac menseklerinin, yani taş atmak, kurban kesmek, tıraş olmak ve ifâza tavâfının bu tertîbe göre edâsı sünnet midir, yoksa vâcib midir? İmâm Şâfii, Ahmed ibn Hanbel ve daha evvelki imâmlardan Atâ, Tâvûs, Mucâhid tertîbin sünnet olduğuna kail olub menseklerden hangisi evvel yapılsa te'hîr edildiğinden dolayı keffâret olarak kurban kesmek lâzım gelmez demişlerdir. Müstenedleri de bu hadîs ile benzeri olan diğer hadîslerdir. İmâm Ebû Hanîfe ile İmâm Mâlik ve kendilerinden evvel geçen imâmlardan Saîd ibn Cubeyr, Hasen Basrî, İbrahim Nehaî, Katâde, tertîbin vucûbuna ve tertîbi bozanlara kurban kesme keffâreti lâzım geleceğine kail olmuşlardır.

bilemiyerek bazı işleri diğerlerinden öne geçirmek ve benzeri nevi'nden Peygamber'e sorulan hiçbir işden dolayı Rasûlullah'ın «bunu yapınız, günahı yok» buyurmasından başka bir cevabını işitmedim.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Şihâb'dan ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٣٢٩ – (...) وحدثنا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ شِهَابٍ يَقُولُ : حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ طَلْحَةَ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ ، بَيْنَا هُوَ يَخْطُبُ يَوْمَ النَّحْرِ ، فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ فَقَالَ : مَا كُنْتُ أَحْسِبُ ، يَا رَسُولَ اللهِ ! أَنَّ كَذَا وَكَذَا ، قَبْلَ كَذَا وَكَذَا . ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! كُنْتُ أَحْسِبُ أَنَّ كَذَا ، قَبْلَ كَذَا وَكَذَا . لِهَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ . قَالَ « افْعَلْ وَلَا حَرَجَ »

329 — ( ) Bize Ali ibn Haşrem tahdîs etti. Bize Îsâ, İbn Cureyc'den haber verib şöyle dedi : Ben İbn Şihâb'dan işittim şöyle diyordu : Bana Îsâ ibn Talha tahdîs etti. Bana Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) birinci kurban kesme gününde aramızda halka hitab ederken bir kimse ona doğru kalktı ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben şu, şu işlerin şu ve şu işlerden önce olduklarını zannetmiyordum dedi. Sonra diğeri gelib :

— Yâ Rasûlallah! Ben şunun, şu ve şundan evvel olduğunu zan ediyordum diyerek üç şey için suâl sordu. Rasûlullah :

— Yap, günahı yok! buyurdu.

٣٣٠ – (...) وحدثناه عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . ح وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ ، حَدَّثَنِي أَبِي . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . أَمَّا رِوَايَةُ ابْنِ بَكْرٍ فَكَرِوَايَةِ عِيسَى . إِلَّا قَوْلَهُ : لِهَؤُلَاءِ الثَّلَاثِ . فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ ذَلِكَ . وَأَمَّا يَحْيَى الْأُمَوِيُّ فَفِي رِوَايَتِهِ : حَلَقْتُ قَبْلَ أَنْ أَنْحَرَ . نَحَرْتُ قَبْلَ أَنْ أَرْمِيَ . وَأَشْبَاهَ ذَلِكَ .

330 — ( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi de İbn Cureyc'den bu isnad ile rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Bekr'in rivâyeti «şu üç şey için» sözü müstesnâ, Îsâ'nın rivâyeti gibidir. Çünkü İbn Bekr bunu zikr etmemiştir. Yahyâ el-Umevî'nin rivâyetinde : Ben kurban kesmeden evvel tıraş oldum. Ben saçları atmadan önce kurban kestim ve bunun benzeri şeyler vardır.

٣٣١ – (...) وحدّثناه أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. قال أبو بكر: حدّثنا ابن عيينة عن الزهري، عن عيسى بن طلحة، عن عبد الله بن عمرو. قال: أتى النبيَّ ﷺ رجلٌ فقال: حلقتُ قبل أن أذبح. قال «فاذبح ولا حرج» قال: ذبحتُ قبل أن أرمي. قال «ارم ولا حرج».

331 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi : Peygamber (S) e bir kimse geldi ve :

— Kurban kesmeden evvel tıraş oldum dedi.

— Kurbanı kes günah yok buyurdu. Bir başkası da :

— Taşları atmadan önce kurbanı kestim dedi.

— Taşları at, günahı yok buyurdu.

٣٣٢ – (...) وحدّثنا ابن أبي عمر وعبد بن حميد عن عبد الرزاق، عن معمر، عن الزهري، بهذا الإسناد: رأيتُ رسول الله ﷺ على ناقة بمنى. فجاءه رجلٌ. بمعنى حديث ابن عيينة.

332 — ( ) Bize İbn Ebî Umer ve Abdu'bnu Humeyd, Abdurrazak'-dan, o da Ma'mer'den, o da (İbn Şihâb) Zuhrî'den bu isnad ile tahdîs ettiler ki Abdullah (R) : Ben Rasûlullah (S) ı Mina'da dişi devesi üzerinde gördüm, yanına bir kimse geldi... demiştir. Bu hadîs de (331 rakamlı) İbn Uyeyne hadîsinin ma'nâsıyledir.

٣٣٣ – (...) وحدّثني محمد بن عبد الله بن قهزاذ. حدّثنا علي بن الحسن عن عبد الله بن المبارك. أخبرنا محمد بن أبي حفصة عن الزهري، عن عيسى بن طلحة، عن عبد الله بن عمرو بن العاص قال: سمعتُ رسول الله ﷺ، وأتاه رجلٌ يوم النحر، وهو واقفٌ عند الجمرة. فقال: يا رسول الله! إني حلقتُ قبل أن أرمي. فقال «ارم ولا حرج» وأتاه آخر فقال: إني ذبحتُ قبل أن أرمي. قال «ارم ولا حرج» وأتاه آخر فقال: إني أفضتُ إلى البيت قبل أن أرمي. قال «ارم ولا حرج». قال: فما رأيته سُئل يومئذ عن شيء، إلا قال «افعلوا ولا حرج».

333 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim. Kendisi nahr gününde Akabe cemresinin yanında iken yanına bir kimse geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben taşları atmadan evvel tıraş oldum dedi. Rasûlullah da ona :

— Taşları at, günah yok! buyurdu. Başka biri daha gelib :

— Ben taşları atmadan önce kurban kestim dedi.

— Taşları at, günah yok! buyurdu. Başka biri daha geldi ve :

— Ben taşları atmadan evvel Beyte ifâza tavafını yaptım dedi. Rasûlullah ona da :

— Taşları at, günah yoktur! buyurdu. Ben o gün Rasûlullah'a sorulan herhangi bir şey hakkında «yapınız, günah yok!» sözünden başka cevab verdiğini görmedim.

٣٣٤ – (١٣٠٧) حدّثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا بَهْزٌ. حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ: فِي الذَّبْحِ، وَالْحَلْقِ، وَالرَّمْيِ، وَالتَّقْدِيمِ، وَالتَّأْخِيرِ، فَقَالَ «لَا حَرَجَ».

334 — (1307) .... : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) e kurban kesmek, tıraş olmak, taş atmak (ve bu üçden her birini) öne geçirmek veya geriye bırakmak hakkında soruldu da «harac yokdur (yani bu işlerde günah ve fidye yokdur)» buyurdu.

(٥٨) باب استحباب طواف الإفاضة يوم النحر

٣٣٥ – (١٣٠٨) حدّثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَفَاضَ يَوْمَ النَّحْرِ. ثُمَّ رَجَعَ فَصَلَّى الظُّهْرَ بِمِنًى. قَالَ نَافِعٌ: فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ يُفِيضُ يَوْمَ النَّحْرِ. ثُمَّ يَرْجِعُ فَيُصَلِّي الظُّهْرَ بِمِنًى. وَيَذْكُرُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ فَعَلَهُ.

(58) İFÂZA TAVÂFININ BİRİNCİ KURBAN KESME GÜNÜNDE YAPILMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBI

335 — (1308) .... : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) birinci kurban kesme gününde ifâza tavâfını yaptı. Sonra dönüb öğlen namazını Mina'da kıldırdı.

Nâfi' dedi ki : İbn Umer birinci kurban kesme gününde ifâza tavâfını yapar, sonra döner öğlen namazını Mina'da kılardı. Kendisi Peygamber'in de böyle yaptığını söylerdi.

٣٣٦ – (١٣٠٩) حدّثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ. أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ رُفَيْعٍ. قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ. قُلْتُ: أَخْبِرْنِي عَنْ شَيْءٍ عَقَلْتَهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ. أَيْنَ صَلَّى الظُّهْرَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ؟ قَالَ: بِمِنًى. قُلْتُ: فَأَيْنَ صَلَّى الْعَصْرَ يَوْمَ النَّفْرِ؟ قَالَ: بِالْأَبْطَحِ. ثُمَّ قَالَ: افْعَلْ مَا يَفْعَلُ أُمَرَاؤُكَ.

336 — (1309) .... : Abdulazîz ibn Rufey' dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'den sordum :

— Rasûlullah (S) dan hatırladığın bir şeyi (yani) terviye günü öğlen namazını nerede kıldığını bana haber ver dedim. Enes :

— Mina'da kıldı dedi. Ben tekrar :

— Nefr günü yani Mina'dan dönüş günü ikindi namazını nerede kıldı? diye sordum. Enes :

— Ebtah (yani Muhassab) da kıldı diye cevab verdi. Bundan sonra Enes :

— Sen emîrlerinin yaptıklarını yap dedi [100].

(٥٩) باب استحباب النزول بالمحصب يوم النفر، والصلاة به

٣٣٧ – (١٣١٠) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ كَانُوا يَنْزِلُونَ الأَبْطَحَ .

(59) NEFR (yani Mina'dan dönüb dağılma) GÜNÜNDE MUHASSAB MEVKİİNE İNMEK VE ORADA NAMAZ KILMANIN MUSTEHABLIĞI BÂBI

337 — (1310) .... : Abdurrazzak, Ma'mer'den, o da Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den : Peygamber (S) Ebû Bekr ve Umer, Ebtah mevkiine iniyorlardı diye tahdîs etmiştir [101].

٣٣٨ – (...) حدثنى مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَرَى التَّحْصِيبَ سُنَّةً . وَكَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ يَوْمَ النَّفْرِ بِالْحَصْبَةِ .
قَالَ نَافِعٌ : قَدْ حَصَّبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، وَالْخُلَفَاءُ بَعْدَهُ .

338 — ( ) .... : Nâfi' : İbn Umer Muhassab menziline inmeyi bir sünnet sayardı. Kendisi nefr günü öğlen namazını Hasbe dahi denilen bu yerde kılardı demiştir. Yine Nâfi' : Rasûlullah (S) ve ondan sonra halîfeleri Muhassab menzilinde konaklamışlardı dedi.

100. Bu hususda müstehab olan, Peygamber'in fiilidir ki terviye günü öğlen ve ikindi namazlarını Mina'da kılmakdır. Peygamber orada akşam ve yatsı namazı ile arafe günü sabah namazını da kılmıştır. Yani Peygamber Mina'da beş vakıt namaz kılmıştır. Enes'in Abdulazîz'e, emîrlerin kıldığı gibi kıl demesi, emîrlerin Peygamber'in fiillerinden hâric bir fiil yapmaya salâhiyetleri olmadığı içindir.

101. Muhassab, Hasbe, Ebtah, Batha ve Hayfu Benî Kinâne, bunların hepsi bir yerin ismidir. Hayf'ın aslı dağdan aşağıda ve sel suyundan yukarıda olan yer demektir (Nevevî).

٣٣٩ – (١٣١١) **حدثنا** أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا: حدثنا عبد الله بن نمير. حدثنا هشام عن أبيه، عن عائشة. قالت: نزول الأبطح ليس بسنة. إنما نزله رسول الله ﷺ، لأنه كان أسمح لخروجه إذا خرج

(...) **وحدثناه** أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حفص بن غياث. ح وحدثنيه أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد (يعني ابن زيد). ح وحدثناه أبو كامل. حدثنا يزيد بن زريع. حدثنا حبيب المعلم. كلهم عن هشام، بهذا الإسناد، مثله.

339 — (1311) .... : Âişe (R) : Ebtah menzilinde konaklamak bir sünnet değildir. Rasûlullah (S) oraya ancak Medîne'ye dönüşde hareket ettiği zaman, çıkışı kolay olduğu için inmişti demiştir.

( ) .... : Buradaki dört râvî de Hişâm'dan bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٣٤٠ – (...) **حدثنا** عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، عن سالم؛ أن أبا بكر وعمر وابن عمر كانوا ينزلون الأبطح.

قال الزهري: وأخبرني عروة عن عائشة؛ أنها لم تكن تفعل ذلك. وقالت: إنما نزله رسول الله ﷺ. لأنه كان منزلا أسمح لخروجه.

340 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Sâlim'den : Ebû Bekr, Umer ve İbn Umer Ebtah menziline iniyorlardı diye haber vermiştir.

Zuhrî şöyle dedi : Bana Urve, Âişe'den haber verdi ki Âişe (R) böyle yapmazdı ve : Rasûlullah (S) buraya ancak Medîne'ye dönüşde hareket için kolay bir menzil olduğundan dolayı inmiştir derdi.

٣٤١ – (١٣١٢) **حدثنا** أبو بكر بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم وابن أبي عمر وأحمد بن عبدة (واللفظ لأبي بكر) حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو، عن عطاء، عن ابن عباس، قال: ليس التحصيب بشيء. إنما هو منزل نزله رسول الله ﷺ.

341 — (1312) .... : İbn Abbâs (R) : Muhassab menziline inmek (hac menseklerinden sayılmış) bir şey değildir. Muhassab ancak Rasûlullah (S) ın (zevâlden sonra istirâhat için) inib konaklamış olduğu bir yerdir demiştir.

٣٤٢ – (١٣١٣) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ صَالِحِ بْنِ كَيْسَانَ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ. قَالَ: قَالَ أَبُو رَافِعٍ: لَمْ يَأْمُرْنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَنْزِلَ الأَبْطَحَ حِينَ خَرَجَ مِنْ مِنًى. وَلَـٰكِنِّي جِئْتُ فَضَرَبْتُ فِيهِ قُبَّتَهُ. فَجَاءَ فَنَزَلَ.

قَالَ أَبُو بَكْرٍ، فِي رِوَايَةِ صَالِحٍ: قَالَ: سَمِعْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ يَسَارٍ. وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ، قَالَ: عَنْ أَبِي رَافِعٍ. وَكَانَ عَلَىٰ ثَقَلِ النَّبِيِّ ﷺ.

342 — (1313) .... : Ebû Râfi' (R) : Mina'dan çıktığımızda Rasûlullah (S) bana Ebtah'a yani Muhassab'a inmekliğimi emretmemişti. Fakat ben Peygamber'den evvel geldim ve orada çadırını kurdum. Sonra da Rasûlullah geldi ve orada konakladı dedi.

Bu hadîsin râvîlerinden biri olan Kuteybe'nin rivâyetinde : Ebû Râfi' Peygamber'in eşyâlarını muhâfazaya me'mûrdu ziyâdesi vardır.

٣٤٣ – (١٣١٤) حدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ عَوْفٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «نَنْزِلُ غَدًا، إِنْ شَاءَ اللهُ، بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ. حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ».

343 — (1314) .... : Ebû Hureyre (R), Rasûlullah (S) ın : «Yarın (öbürsü gün) inşâallah Benû Kinâne yurduna ineceğiz ki burada Kureyş ile Kinâne oğulları, küfür üzerine ahidleşmişlerdi» buyurduğunu haber vermişti.

٣٤٤ – (...) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ. حَدَّثَنِي الأَوْزَاعِيُّ. حَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ. حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ، وَنَحْنُ بِمِنًى «نَحْنُ نَازِلُونَ غَدًا بِخَيْفِ بَنِي كِنَانَةَ. حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ».

وَذَٰلِكَ إِنَّ قُرَيْشًا وَبَنِي كِنَانَةَ تَحَالَفَتْ عَلَىٰ بَنِي هَاشِمٍ وَبَنِي الْمُطَّلِبِ، أَنْ لَا يُنَاكِحُوهُمْ، وَلَا يُبَايِعُوهُمْ، حَتَّىٰ يُسْلِمُوا إِلَيْهِمْ رَسُولَ اللهِ ﷺ. يَعْنِي، بِذَٰلِكَ، الْمُحَصَّبَ.

344 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) tahdîs edib şöyle dedi :

Biz Mina'da bulunurken Rasûlullah (S) bize : «Yarın (öbürsü gün) Benû Kinâne yurduna ineceğiz. Orada Kureyş ile Kinâne oğulları küfr üzerine ahidleşmişlerdi» buyurdu. Bu ahidleşme, Kureyş ile Benû Kinâne

arasında Hâşim oğulları ve Abdulmuttalib oğulları aleyhine «bunlarla kız alıb vermemek, alış veriş etmemek üzere» akdedilmişti. Hâşimî'lerle Muttalib oğulları Allâh'ın Rasûlunu Kureyş ile Kinâne'ye inkıyâda ikna edinceye kadar devam edecekti. Rasûlullah «Benû Kinâne Hayf'i» demekle Muhassab mevkiini kasdediyordu.

٣٤٥ — (...) وحدّثني زُهيرُ بْنُ حربٍ. حَدَّثنا شَبابةُ. حَدَّثني وَرْقاءُ عَنْ أَبِي الزِّنادِ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْزِلُنَا، إِنْ شَاءَ اللهُ، إِذَا فَتَحَ اللهُ، الْخَيْفُ. حَيْثُ تَقَاسَمُوا عَلَى الْكُفْرِ».

345 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R), Peygamber (S) in: «Allah fetih yaptığı zaman inşâallah menzilimiz el-Hayf olacaktır ki burada Kureyş ile Kinâne oğulları küfr üzerine ahidleşmişlerdi buyurduğunu haber verdi [102].

---

102. «Ğaden» kelimesi bu hadîslerde «yarın» ma'nâsına değil, mecâzen öbürsü günü ma'nâsına kullanılmıştır. Çünkü Mina'dan Muhassab mevkiine Zu'l-hıcce'nin 13 cü günü inildiği ma'lûmdur.

Hadîslerde sözü edinilen ahidleşme, Hâşim ve Muttalib oğullarını Benû Hâşim mahallesinde — Şi'bu Benî Hâşim'de — muhâsara etmek, içtimâî ve iktisadî boykot icra etmek için yapılan ahidleşme idi. Bu ahid, bir şey üzerine yazılıb Kâ'be'ye asılmıştı. Bunun tafsîlatı için siyer ve târih kitablarına bakılmalıdır.

İşte Peygamber Mina'dan hareket etmezden evvel: «İnşâallah yarın yani öbürsü gün Benû Kinâne yurdu olan Muhassab'a ineceğiz» demesi ve muhteşem bir hac kafilesiyle oraya varması, Azîz ve Muntakım olan Allâh'ın ilâhî kudretinin Peygamber'i hakkında yeni bir tecellîsidir. « والعاقبة للمتقين : *Sonuç ise muttakîlerindir»* (el-A'râf: 128, el-Kasas: 83) yani nihayî zâfer Allâh'a yönelen muttakîler içindir va'dinin şa'şalı bir sûrette gerçekleşişi idi.

Bazı âlimler bu hadîslerden Muhassab'da konaklamanın mustehab olduğu hükmüne varmışlar. Diğer bazıları da bunda bir sünniyet ve dolayısıyle müstehablık görmemişlerdir.

Nevevî: Tahsîb, Şâfiî ve Mâlikî mezheblerinde müstehabdır, cumhûra göre de böyledir diyor.

Muhassab'a inmenin sebebini bazıları şöyle îzah etmiştir: Muşriklerin İslâm'ı söndürmek için ahidler yaparak çalıştıklarını ve nihâyet Allâh'ın bu nûru izhâr ve te'yîd buyurduğunu hatırlayan Rasûlullah, bu büyük ni'meti şükür ve hamd maksadıyla oraya inmiştir. Binâne'aleyh burada konaklamanın hacla ilgisi olmamakla beraber, bu büyük ni'meti hatırlamak ve şükretmek için müstehab olması muhtemildir.

(٦٠) باب وجوب المبيت بمنى ليالى أيام التشريق ، والترخيص فى تركه لأهل السقاية

٣٤٦ - (١٣١٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا ابن نمير وأبو أسامة . قالا : حدثنا عبيد الله عن نافع ، عن ابن عمر . ح وحدثنا ابن نمير (واللفظ له) حدثنا أبي . حدثنا عبيد الله . حدثني نافع عن ابن عمر ؛ أن العباس بن عبد المطلب استأذن رسول الله ﷺ ، أن يبيت بمكة ليالي منى ، من أجل سقايته . فأذن له .

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عيسى بن يونس . ح وحدثنيه محمد بن حاتم وعبد بن حميد . جميعا عن محمد بن بكر . أخبرنا ابن جريج . كلاهما عن عبيد الله بن عمر ، بهذا الإسناد ، مثله .

(60) TEŞRÎK GÜNLERİNİN GECELERİNİ MİNA'DA GEÇİRMENİN VUCÛBU, HALKA SU DAĞITANLAR İÇİN DE BUNUN TERKİNE RUHSAT VERİLMESİ BÂBI

346 — (1315) .... : İbn Umer (R) : Abdulmuttalib'in oğlu Abbâs, hacılara su dağıtmak vazîfesinden dolayı Mina gecelerinde Mekke'de ikamet etmek üzere Rasûlullah (S) dan izin istedi o da kendisine izin verdi dedi [103].

( ) .... : Buradaki iki râvî de İbn Umer'in oğlu Abdullah'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٣٤٧ - (١٣١٦) وحدثني محمد بن المنهال الضرير . حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا حميد الطويل عن بكر بن عبد الله المزني . قال : كنت جالسا مع ابن عباس عند الكعبة . فأتاه أعرابي فقال : مالي أرى بني عمكم يسقون العسل واللبن وأنتم تسقون النبيذ ؟ أمن حاجة بكم أم من بخل ؟ فقال ابن عباس : الحمد لله ! ما بنا من حاجة ولا بخل . قدم النبي ﷺ على راحلته وخلفه أسامة . فاستسقى فأتيناه بإناء من نبيذ فشرب . وسقى فضله أسامة . وقال « أحسنتم وأجملتم . كذا فاصنعوا » فلا نريد تغيير ما أمر به رسول الله ﷺ .

347 — (1316) .... : Bekr ibn Abdillah el-Muzenî şöyle dedi :

103. Hacılara su ve şerbet dağıtmak vazîfesi câhiliyet devrinde Abbâs sülâlesinin bir hakkı idi. Rasûlullah bu vazîfeyi İslâm'da da Abbâs âilesi için takrîr etmiştir. Artık ilelebet böyledir.

Ben İbn Abbâs ile beraber Kâ'be'nin yanında oturuyorduk. Ona bir Bedevî geldi ve :

— Bana ne var ki, ben sizin amca oğullarınızın halkı bal ve süt şerbeti ile suladıklarını gördüm. Halbuki sizler halkı hurma şerbeti ile sulamaktasınız? Bu vaziyet, sizdeki bir fakîrlik ve ihtiyacdan dolayı mı, yoksa bir cimrilikden dolayı mıdır? diye sordu. İbn Abbâs cevaben :

— Allâh'a hamd olsun, bizde hiçbir ihtiyaç ve hiçbir cimrilik de yokdur. Peygamber (S) devesine binerek ve arkasında da Usâme olduğu halde geldi, su istedi. Biz de kendisine bir kab nebîz (yani hurma şerbeti) takdîm ettik, o da bunu içti. Fazlasını da arkasında bulunan Usâme'ye içirdi. Sonra : «Ahsentum ve ecmeltum (= Güzel yaptınız, hoş eylediniz, böyle yapınız)» buyurdu. Artık biz Rasûlullah'ın emretmiş olduğu bir işi değiştirmek istemeyiz dedi.

(٦١) باب فى الصدقة بلحوم الهدى وجلودها وجلالها

٣٤٨ — (١٣١٧) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَقُومَ عَلَىٰ بُدْنِهِ . وَأَنْ أَتَصَدَّقَ بِلَحْمِهَا وَجُلُودِهَا وَأَجِلَّتِهَا . وَأَنْ لَا أُعْطِيَ الْجَزَّارَ مِنْهَا . قَالَ « نَحْنُ نُعْطِيهِ مِنْ عِنْدِنَا » .

(...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ الْجَزَرِيِّ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وحدّثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ . وَقَالَ إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ : أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبِي . كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ عَلِيٍّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا أَجْرُ الْجَازِرِ .

(61) KURBANLARIN ETLERİNİ, DERİLERİ VE ÇULLARINI SADAKA ETMEK HAKKINDA BÂB

348 — (1317) .... : Ali (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bana kurban develerini nezâret etmemi, etlerini, derileri ve çullarını sadaka yapmamı ve kesen kasaba kurbanlardan (ücret adıyle) hiçbir şey vermememi emretti ve : «Biz ona yanımızdan veririz» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîlerde Abdulkerîm el-Cezerî'den bu isnadla ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de İbn Ebî Necîh'den, o da

Mucâhid'den, o da İbn Ebî Leylâ'dan, o da Ali'den, o da Peygamber'den haber vermişlerdir. Yalnız bunların hadîsinde kasab ücreti yoktur.

٣٤٩ — (...) وحدثني محمد بن حاتم بن ميمون، ومحمد بن مرزوق، وعبد بن حميد (قال عبد: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا محمد بن بكر) أخبرنا ابن جريج. أخبرني الحسن بن مسلم؛ أن مجاهدا أخبره؛ أن عبد الرحمن بن أبي ليلى أخبره؛ أن علي بن أبي طالب أخبره؛ أن نبي الله ﷺ أمره أن يقوم على بدنه. وأمره أن يقسم بدنه كلها. لحومها وجلودها وجلالها. في المساكين. ولا يعطي في جزارتها منها شيئا.

(...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عبد الكريم ابن مالك الجزري؛ أن مجاهدا أخبره؛ أن عبد الرحمن بن أبي ليلى أخبره؛ أن علي بن أبي طالب أخبره؛ أن النبي ﷺ أمره. بمثله.

349 — ( ) .... : Ali İbn Ebî Tâlib (R) şöyle haber verdi:

Allah'ın Peygamber'i (S) Ali'yi kurban develerine nezâret etmesini, kurbanlarının tamâmını yani etlerini, derilerini ve çullarını fakîrler arasında taksîm etmesini ve kurbanların kesilmesi karşılığında kurbandan (ücret nâmıyle) hiçbir şey vermemesini emretmiştir [104].

( ) .... : Buradaki râvîler de Ali ibn Ebî Tâlib'in, Peygamber'in kendisini yukarıki hadîs gibi emrettiği haberini rivâyet etmişlerdir.

(٦٢) باب الاشتراك في الهدي، وإجزاء البقرة والبدنة كل منهما عن سبعة

٣٥٠ — (١٣١٨) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا مالك. ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) قال: قرأت على مالك عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله. قال: نحرنا مع رسول الله ﷺ عام الحديبية. البدنة عن سبعة. والبقرة عن سبعة.

(62) (BÜYÜK BAŞ) KURBANLIK HAYVANDA ORTAKLIK, SIĞIR İLE DEVEDEN HERBİRİNİN YEDİ KİŞİ ADINA KURBAN EDİLEBİLECEĞİ BÂBI

104. Bu hadîsden kurbanın kesilmesinde etinin taksîminde ve kurbana âid diğer işlerde vekâlet tecvîz edilmiştir. Yine bu hadîsden kurbanın kesme ücretini kurban etinden mahsûb etmek câiz değildir hükmü çıkarılmıştır. Çünkü kurban eti, fakîrlere ve diğer insanlara sadaka yapılacaktır. Kurbanı kesen fakîr ise, kesme ücreti tamâmen verilmek şartıyle, etinden de tasadduk edilmesi câiz görülmüştür.

350 — (1318) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi :
Biz Hudeybiye senesinde Rasûlullah (S) ile beraber deveyi yedi kişi adına, sığırı da yedi kişi adına kurban edib boğazladık.

٣٥١ – (...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ مُهِلِّينَ بِالْحَجِّ. فَأَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَشْتَرِكَ فِي الْإِبِلِ وَالْبَقَرِ. كُلُّ سَبْعَةٍ مِنَّا فِي بَدَنَةٍ.

351 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi :
Biz Rasûlullah (S) ile beraber hac niyetiyle telbiye okuyarak yola çıktık. Nihayet Rasûlullah bizden her yedi kişinin müştereken bir deve veya sığır kurban etmemizi emretti.

٣٥٢ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا عَزْرَةُ بْنُ ثَابِتٍ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ. قَالَ: حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَنَحَرْنَا الْبَعِيرَ عَنْ سَبْعَةٍ. وَالْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ.

352 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber hac yaptık da deveyi yedi kişi adına, keza sığırı da yedi kişi adına kurban edib boğazladık dedi.

٣٥٣ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ: اشْتَرَكْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الْحَجِّ وَالْعُمْرَةِ. كُلُّ سَبْعَةٍ فِي بَدَنَةٍ. فَقَالَ رَجُلٌ لِجَابِرٍ: أَيُشْتَرَكُ فِي الْبَدَنَةِ مَا يُشْتَرَكُ فِي الْجَزُورِ؟ قَالَ: مَا هِيَ إِلَّا مِنَ الْبُدْنِ.

وَحَضَرَ جَابِرٌ الْحُدَيْبِيَةَ. قَالَ: نَحَرْنَا يَوْمَئِذٍ سَبْعِينَ بَدَنَةً. اشْتَرَكْنَا كُلُّ سَبْعَةٍ فِي بَدَنَةٍ.

353 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Biz Peygamber (S) ile beraber hacda ve umrede her yedi kişi bir deveyi ortaklaşa kurban ettik dedi. Bir kimse Câbir'e : Bedenedeki ortaklık, cezûr'daki ortaklık gibi midir? diye sordu. Câbir : Cezûr da bedenelerden başka bir şey değildir ki dedi. Câbir Hudeybiye'de hâzır bulunmuş bir kimse olarak : Biz o gün yetmiş bedene (yani deve) kurban ettik. Her yedi kişi bir bedenede ortak olduk demiştir.

٣٥٤ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يُحَدِّثُ عَنْ حَجَّةِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ: فَأَمَرَنَا إِذَا أَحْلَلْنَا أَنْ نُهْدِيَ. وَيَجْتَمِعَ النَّفَرُ مِنَّا فِي الْهَدِيَّةِ. وَذَٰلِكَ حِينَ أَمَرَهُمْ أَنْ يَحِلُّوا مِنْ حَجِّهِمْ. فِي هَٰذَا الْحَدِيثِ.

354 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah'dan, Peygamber'in Vedâ haccını anlatırken işitmiştir. Câbir (R) : Biz (haccı umreye çevirib) ihrâmdan çıktığımız zaman Peygamber (S) bizlere kurban kesmemizi ve bizden birkaç kişinin bir kurbanda birleşmemizi emretti dedi. Bu hadîsde haber verilen emir, Rasûlullah'ın sahâbîlerinden beraberinde kurban sevk etmiyenlere haclarını umreye çevirerek ihrâmdan çıkmalarını emrettiği zaman cereyan etmişti.

٣٥٥ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ عَطَاءٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : كُنَّا نَتَمَتَّعُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِالْعُمْرَةِ . فَنَذْبَحُ الْبَقَرَةَ عَنْ سَبْعَةٍ . نَشْتَرِكُ فِيهَا .

355 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber iken umre ile temettu' yapıyorduk da bir sığırda ortak olarak o sığırı yedi kişi adına kurban ediyorduk demiştir.

٣٥٦ – (١٣١٩) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : ذَبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ عَائِشَةَ بَقَرَةً يَوْمَ النَّحْرِ .

356 — (1319) .... : Câbir (R) : Rasûlullah (S) Zu'l-hıcce'nin onuncu gününde (yani birinci kurban gününde) Âişe adına bir sığırı kurban etti dedi.

٣٥٧ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . ح وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : نَحَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ نِسَائِهِ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ بَكْرٍ : عَنْ عَائِشَةَ ، بَقَرَةً فِي حَجَّتِهِ .

357 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah (R) dan : Rasûlullah (S) kendi kadınları nâmına kurban kesti derken işitmiştir. Diğer râvî Muhammed ibn Bekr'in hadîsinde ise : Rasûlullah kendi haccında Âişe adına bir sığır kurban etti demiştir.

(٦٣) باب نحر البدن قياما مقيدة

٣٥٨ – (١٣٢٠) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ يُونُسَ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جُبَيْرٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ أَتَى عَلَى رَجُلٍ وَهُوَ يَنْحَرُ بَدَنَتَهُ بَارِكَةً . فَقَالَ : ابْعَثْهَا قِيَامًا مُقَيَّدَةً ، سُنَّةَ نَبِيِّكُمْ ﷺ .

(63) DEVELERİN BİR AYAĞI BAĞLI VE ÜÇ AYAK ÜZERİNDE AYAKDA OLDUKLARI HALDE GERDANLARINDAN KESİLMELERİ BÂBI

358 — (1320) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Hâlid ibn Abdillah, Yûnus'dan, o da Ziyâd ibn Cubeyr'den şöyle haber verdi : İbn Umer, (Mina'da) kurbanlık devesini çökermiş vaziyette kesmekte olan bir kimsenin yanına geldi de : Deveyi kaldır, ayağı bağlı ve ayakta olarak kes. Devenin bu sûretle boğazlanması Peygamber'iniz Muhammed (S) in sünnetidir dedi [105].

(٦٤) باب استحباب بعث الهدى إلى الحرم لمن لا يريد الذهاب بنفسه، واستحباب تقليده وفتل القلائد، وأن باعثه لا يصير محرما، ولا يحرم عليه شيء بذلك

٣٥٩ — (١٣٢١) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُهْدِي مِنَ الْمَدِينَةِ. فَأَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِهِ. ثُمَّ لَا يَجْتَنِبُ شَيْئًا مِمَّا يَجْتَنِبُ الْمُحْرِمُ.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

---

105. *«Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık. Onlarda sizin için hayır vardır. O halde onlar ayakda dururlarken üzerlerine Allâh'ın ismini anın. Yanları üstüne düştükleri vakıt da ondan hem kendiniz yiyin, hem ihtiyacını gizliyen ve gizlemeyib dilenen fakîrlere yedirin. Onları şükredesiniz diye böylece size musahhar kıldık»* (el-Hac: 36).

Bu âyetdeki «savâffe» kelimesini İbn Abbâs «ayakda olarak» diye tefsîr etmiştir. Deve bu vaz'iyetde yani bir ayağı bağlı ve üç ayağı üzerinde ayakda olarak gerdanından boğazlanır. Bu şekilde boğazlamaya «nahr» denir. Çene altından kesilmesi de câizdir. Sığır ve davar ise yatırılıb üç ayağı bağlanılarak kesilir. Buna da «zebh» denir. Nahrda ve zebhde hayvan üzerine Allâh'ın ismi şöyle zikrolunur: «BİSMİLLÂH VALLÂHU EKBER, ALLÂHUMME! MİNKE İLEYK = Allâh'ın ismiyle, Allâh en büyük, yâ Allâh! Senden sana».

Devenin sol ayağı bağlanmış ve üç ayağı üzerinde durduğu halde nahr edilmesi müstehab olur. Ebû Dâvûd'un *Sünen*'inde Câbir'den:

Peygamber (S) ve sahâbîleri deveyi sol ayağı bağlı ve diğer üç ayağı üzerinde ayakda iken nahr ederlerdi diye rivâyet edilmiştir.

Sığır ve davar ise sol yanı üzerine yatmış vaz'iyette üç ayağı bağlı, sağ ayağı da salıverilmiş olarak zebh edilir. Bu, devenin bir ayağı bağlı ve ayakda olarak nahr edilmesi Şâfiî, Hanbelî ve Mâlikî mezheblerinde müstehabdır. Hanefî ve Sevrî'ye göre ise ayakda ve çökmüş olarak nahr edilmesi fazîletce musâvîdir.

(64) BİZZAT GİTMEK İSTEMİYEN KİMSEYE HAREME KURBAN GÖNDERMESİNİN VE GERDANLIKLAR BÜKÜLÜB KURBANLIK HAYVANA TAKILMASININ MÜSTEHABLIĞI, MEMLEKETİNDEN MEKKE'YE KURBAN GÖNDERENİN İHRÂMA GİRMİŞ OLMIYACAĞI VE BUNUNLA KENDİSİNE (İHRÂMIN HARÂM KILDIĞI) HİÇ BİR ŞEYİN HARÂM OLMIYACAĞI BÂBI

359 — (1321) .... : Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Medîne'den (Mekke'ye) kurbanlık gönderdi. Ben de onun bu kurbanlık hayvanlarına gerdanlıklar bükerdim. Kurbanlıkları gönderdikten sonra Rasûlullah, ihrâmlının sakınacağı şeylerin hiçbirinden çekinmezdi.

( ) .... : Yûnus, İbn Şihâb'dan bu isnad ile ayni hadîsi haber vermiştir.

٣٦٠ — (...) وحدثناه سعيد بن منصور وزهير بن حرب. قالا: حدثنا سفيان عن الزهري، عن عروة، عن عائشة، عن النبي ﷺ. ح وحدثنا سعيد بن منصور وخلف بن هشام وقتيبة بن سعيد. قالوا: أخبرنا حماد بن زيد عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة. قالت: كأني أنظر إلى أفتل قلائد هدى رسول الله ﷺ، بنحوه.

360 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ın kurbanlıklarına gerdanlıklar örüşüm hâlâ gözümün önündedir demiştir.

٣٦١ — (...) وحدثنا سعيد بن منصور. حدثنا سفيان عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه. قال: سمعت عائشة تقول: كنت أفتل قلائد هدى رسول الله ﷺ بيدي هاتين. ثم لا يعتزل شيئا ولا يتركه.

361 — ( ) .... : el-Kasım dedi ki : Ben, Âişe (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) ın kurbanının gerdanlıklarını şu iki elimle ben bükerdim. (Kurbanlıklarını gönderdikden) sonra Rasûlullah, ihrâmlının uzak olduğu şeylerin hiçbirinden ayrılmaz ve terk etmezdi.

٣٦٢ — (...) وحدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا أفلح عن القاسم، عن عائشة. قالت: فتلت قلائد بدن رسول الله ﷺ بيدي. ثم أشعرها وقلدها. ثم بعث بها إلى البيت. وأقام بالمدينة. فما حرم عليه شيء كان له حلا.

362 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) ın kurbanlık develerinin gerdanlıklarını ellerimle büktüm. Sonra kendisi bu

hayvanları alâmetledi ve gerdanlıklarını takdı. Sonra da kendisi Medîne'de ikamet ederek onları Kâ'be'ye gönderdi. Fakat ona halâl olan işlerden hiçbir şey kendisine harâm olmadı.

٣٦٣ – (...) وحدّثنا عليّ بن حُجْرٍ السّعْديّ ويعقوب بن إبراهيم الدّورقيّ . قال ابن حُجْرٍ :
حدّثنا إسماعيل بن إبراهيم عن أيّوب، عن القاسم وأبي قلابة، عن عائشة . قالت: كان رسول الله ﷺ
يبعث بالهدي . أفتل قلائدها بيديّ . ثمّ لا يُمسك عن شيء، لا يُمسك عنه الحلال

363 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) kurbanlık gönderir ben de onların kılâdelerini ellerimle bükerdim. Sonra Rasûlullah, ihrâmlı olmayan kimsenin çekinmeyeceği bir şeyden kendini men' etmezdi demiştir.

٣٦٤ – (...) وحدّثنا محمّد بن المثنّى . حدّثنا حسين بن الحسن . حدّثنا ابن عون عن القاسم،
عن أمّ المؤمنين . قالت : أنا فتلت تلك القلائد من عهن كان عندنا . فأصبح فينا رسول الله ﷺ
حلالا . يأتي ما يأتي الحلال من أهله . أو يأتي ما يأتي الرّجل من أهله .

364 — ( ) .... : Ummu'l-Mu'minîn Âişe (R) şöyle dedi :

Bu kılâdeleri yanımızda bulunan renkli bir yünden ben büktüm. Rasûlullah (S) da bizim aramızda halâl olarak sabahladı. Yani ihrâmlı olmayan kimsenin veya her hangi bir erkeğin kendi âilesi ile yapmakda olduğu şeyleri yaparak yanımızda sabahladı.

٣٦٥ – (...) وحدّثنا زهير بن حرب . حدّثنا جرير عن منصور، عن إبراهيم، عن الأسود،
عن عائشة . قالت : لقد رأيتني أفتل القلائد لهدي رسول الله ﷺ من الغنم . فيبعث به . ثمّ يقيم
فينا حلالا .

365 — ( ) .... : Âişe (R) : Ben kat'iyyen bilmekteyim ki Rasûlullah (S) ın kurbanlık koyunu için gerdanlıklar bükerdim de kendisi büktüğüm gerdanlık ile bu kurbanı (Mekke'ye) gönderir, sonra da bizim aramızda halâl olarak ikamet ederdi demiştir.

٣٦٦ – (...) وحدّثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (قال يحيى: أخبرنا.
وقال الآخران: حدّثنا أبو معاوية) عن الأعمش، عن إبراهيم، عن الأسود، عن عائشة . قالت :
ربّما فتلت القلائد لهدي رسول الله ﷺ . فيقلّد هديه ثمّ يبعث به . ثمّ يقيم . لا يجتنب شيئا ممّا
يجتنب المحرم .

366 — ( ) .... : Âişe (R) : Ben Rasûlullah (S) ın kurbanı için kılâdeler büktüm. Kendisi kurbanına kılâde takar, sonra onu (Mekke'ye) yollar, sonra da ihrâmlının çekindiği şeylerin hiçbirinden çekinmiyerek aramızda ikamet ederdi dedi.

٣٦٧ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قال يحيى: أخبرنا أبو معاوية عن الأعمش، عن إبراهيم، عن الأسود، عن عائشة. قالت: أهدى رسول الله ﷺ، مرة إلى البيت غنما، فقلدها.

367 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) bir defa Kâ'be'ye (kurbanlık) koyun hediye etti ve ona kılâde takdı demiştir.

٣٦٨ – (...) وحدثنا إسحق بن منصور. حدثنا عبد الصمد. حدثني أبي. حدثني محمد بن جحادة عن الحكم، عن إبراهيم، عن الأسود، عن عائشة. قالت: كنا نقلد الشاء فنرسل بها. ورسول الله ﷺ حلال، لم يحرم عليه منه شيء.

368 — ( ) .... : Âişe (R) : Biz davarlara gerdanlıklar takar ve onları (Mekke'ye) gönderirdik de Rasûlullah halâl halde bulunur ve bundan ötürü kendisine hiçbir şey harâm olmazdı.

٣٦٩ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الله بن أبي بكر، عن عمرة بنت عبد الرحمن؛ أنها أخبرته؛ أن ابن زياد كتب إلى عائشة؛ أن عبد الله بن عباس قال: من أهدى هديا حرم عليه ما يحرم على الحاج. حتى ينحر الهدي. وقد بعثت بهديي. فاكتبي إلي بأمرك. قالت عمرة: قالت عائشة: ليس كما قال ابن عباس. أنا فتلت قلائد هدي رسول الله ﷺ بيدي. ثم قلدها رسول الله ﷺ بيده. ثم بعث بها مع أبي. فلم يحرم على رسول الله ﷺ شيء أحله الله له. حتى نحر الهدي.

369 — ( ) .... : Abdurrahman'ın kızı Amre şöyle haber verdi Zıyâd ibn Ebîh[106], Âişe'ye şöyle bir mektûb yazdı :

— Abdullah ibn Abbâs : Kim (Mekke'ye) kurban gönderib (Kâ'be'ye) hediye ederse, kurbanı kesilinceye kadar, hacılara ihrâmlı iken harâm

---

106. Muslim Sahîh'inin bütün nushalarında «İbn Ziyâd» şeklinde yazılmıştır. Ebû Ali Gassânî, Mâzirî, Kadı Iyâd ve Muslim *Sahîh*'i üzerine konuşanların hepsi bunun yanlış olduğunu söylemişlerdir. Doğrusu Ziyâd ibn Ebî Sufyân'dır. Ziyâd ibn Ebîh diye ma'rûfdur. *Buhârî, Muvatta'*, Ebû Dâvûd'un *Sünen*'i ve diğer i'timâd edilen kitablarda doğru şekilde yazılmıştır. Çünkü Ziyâd'ın oğlu Âişe'ye yetişmemiştir (Nevevî).

olan şeyler o kimseye de harâm olur dedi. Ben de kurbanımı göndermiş haldeyim. Bu hususdaki emrini bana yaz.

Amre dedi ki : Âişe cevaben şöyle dedi :

— Bu mesele İbn Abbâs'ın dediği gibi değildir. (Hicretin dokuzuncu yılında) Rasûlullah (S) ın kurbanının kılâde iplerini iki elimle ben büktüm. Sonra Rasûlullah kendi eliyle kurbanını kılâdeledi. Sonra da bu kurbanlıkları babam Ebû Bekr ile (Mekke'ye) gönderdi. Kurbanlar kesilinceye kadar geçen zaman içinde de Rasûlullah'a Allâh'ın halâl kıldığı şeylerden hiçbir şey harâm olmamıştır.

٣٧٠ – (...) وحدّثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ مَسْرُوقٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ ، وَهِيَ مِنْ وَرَاءِ الْحِجَابِ تُصَفِّقُ وَتَقُولُ : كُنْتُ أَفْتِلُ قَلَائِدَ هَدْيِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِيَدَيَّ . ثُمَّ يَبْعَثُ بِهَا . وَمَا يُمْسِكُ عَنْ شَيْءٍ مِمَّا يُمْسِكُ عَنْهُ الْمُحْرِمُ . حَتَّى يُنْحَرَ هَدْيُهُ .

(...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . حَدَّثَنَا دَاوُدُ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ . كِلَاهُمَا عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ، بِمِثْلِهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .

370 — ( ) .... : Mesrûk dedi ki : Ben, Âişe (R) den işittim, kendisi perde arkasında olduğu halde el çırpıyor ve şöyle diyordu : Rasûlullah (S) ın kurbanlarının gerdanlıklarını ellerimle ben bükerdim. Sonra Rasûlullah bu kurbanlıkları (Mekke'ye) gönderirdi. Fakat o, kurbanı kesilinceye kadar geçen müddet içinde ihrâmlı kimsenin kendini tuttuğu şeyden kendisini tutmuyordu.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Şa'bî'den, o da Mesrûk'dan, o da Âişe'den, o da Peygamber'den ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(٦٥) باب جواز ركوب البدنة المهداة لمن احتاج إليها

٣٧١ – (١٣٢٢) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى رَجُلًا يَسُوقُ بَدَنَةً . فَقَالَ « ارْكَبْهَا » قَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! إِنَّهَا بَدَنَةٌ . فَقَالَ « ارْكَبْهَا . وَيْلَكَ ! » فِي الثَّانِيَةِ أَوْ فِي الثَّالِثَةِ .

* * *

(...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا الْمُغِيرَةُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَقَالَ : بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَدَنَةً مُقَلَّدَةً .

(65) BİNEĞE İHTİYACI OLANIN KURBANLIK DEVEYE BİNMESİNİN CEVÂZI BÂBI

371 — (1322) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S), kurbanlık deve sevk etmekde olan bir kimse gördü de ona :

— Deveye bin, buyurdu. O kimse :

— Yâ Rasûlallah! Bu deve kurbanlıktır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ikinci yahut üçüncü defasında :

— Yazıklar olsun sana! Bin şu deveye, buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de el-A'rac'dan bu isnad ile rivâyet etmiştir. Burada Ebû Hureyre : Bir kimse kılâde takılmış bir deve sevk ettiği sırada demiştir.

٣٧٢ – (...) حَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَـٰذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ : بَيْنَمَا رَجُلٌ يَسُوقُ بَدَنَةً مُقَلَّدَةً ، قَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَيْلَكَ ! ارْكَبْهَا » فَقَالَ : بَدَنَةٌ . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « وَيْلَكَ ! ارْكَبْهَا . وَيْلَكَ ! ارْكَبْهَا »

372 — ( ) .... : Hemmâm ibn Munebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin Allâh'ın Rasûlu Muhammed (S) den bize söyledikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Ebû Hureyre dedi ki : Bir zât kılâdeli bir deve sevk ederken Rasûlullah ona :

— Yazıklar olsun sana! Bin şu deveye buyurdu. O kimse de :

— O kurbanlıkdır yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah :

— «Veyl olsun sana! Bin şu deveye, veyl olsun sana! Bin şu deveye» buyurdu.

٣٧٣ – (١٣٢٣) وحدّثني عَمْرٌو النَّاقِدُ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . قَالَا : حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا حُمَيْدٌ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : وَأُظُنُّنِي قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ أَنَسٍ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى (وَاللَّفْظُ لَهُ) أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُمَيْدٍ ، عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : مَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِرَجُلٍ يَسُوقُ بَدَنَةً . فَقَالَ « ارْكَبْهَا » فَقَالَ : إِنَّهَا بَدَنَةٌ . قَالَ « ارْكَبْهَا » مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا .

373 — (1323) .... : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), kurbanlık deve sevk eden bir insanın yanından geçti ve ona :

— Deveye bin buyurdu. O kimse :

— Bu deve kurbanlıktır dedi. Rasûlullah iki yahut üç defa :

— O deveye bin, buyurdu.

٣٧٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن مسعر، عن بكير بن الأخنس، عن أنس. قال: سمعته يقول: مر على النبي ﷺ ببدنة أو هدية. فقال «اركبها» قال: إنها بدنة أو هدية. فقال «وإن».

(...) وحدثناه أبو كريب. حدثنا ابن بشر عن مسعر. حدثني بكير بن الأخنس. قال: سمعت أنسا يقول: مر على النبي ﷺ ببدنة. فذكر مثله.

374 — ( ) .... : Bukeyr ibn Ahnes dedi ki : Ben Enes (R) den işittim şöyle diyordu : Peygamber (S) in yanına bir bedene yahut hediye devesi uğratıldı da Rasûlullah :

— Deveye bin, buyurdu. Süren zât :

— O bir kurbanlıkdır, yahut bir hediyedir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Bir kurbanlık olsa da (bin) buyurdu.

( ) .... : Bukeyr ibn Ahnes : Ben Enes'den işittim, Peygamber'in yanına bir kurbanlık uğratıldı diyordu, diyerek bundan önceki hadîsin benzerini tahdîs etti.

٣٧٥ – (١٣٢٤) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج. أخبرني أبو الزبير. قال: سمعت جابر بن عبد الله. سئل عن ركوب الهدي؟ فقال: سمعت النبي ﷺ يقول «اركبها بالمعروف إذا ألجئت إليها. حتى تجد ظهرا».

375 — (1324) .... : Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Câbir ibn Abdillah (R) dan işittim. Kendisine, kurbanlık deveye binmenin hükmünden soruldu? Cevaben : Peygamber (S) den işittim : «Kendisine binmeğe muztar kılındığın (mecbûr bırakıldığın) zaman binilecek bir sırt bulduğun için ona ma'rûf vechile bin» buyuruyordu dedi..

٣٧٦ – (...) وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن أبي الزبير. قال: سألت جابرا عن ركوب الهدي؟ فقال: سمعت النبي ﷺ يقول «اركبها بالمعروف، حتى تجد ظهرا».

376 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Câbir (R) den kurbanlık deveye binmenin hükmünü sordum? Cevâben şöyle dedi : Ben Peygamber (S) den işittim : «Binecek bir sırt buluncaya kadar ona ma'rûf vechile bin» buyuruyordu.

(٦٦) باب ما يفعل بالهدى إذا عطب فى الطريق

٣٧٧ — (١٣٢٥) حدّثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا عبد الوارث بن سعيد عن أبي التيّاح الضُّبَعيّ . حدّثني موسى بن سلمة الهذلي . قال : انطلقت أنا وسنان بن سلمة معتمرين . قال : وانطلق سنان معه ببدنة يسوقها . فأزحفت عليه بالطريق . فعيي بشأنها . إن هي أبدعت كيف يأتي بها . فقال: لئن قدمت البلد لأستحفين عن ذلك . قال: فأضحيت . فلما نزلنا البطحاء قال: انطلق إلى ابن عبّاس نتحدّث إليه. قال: فذكر له شأن بدنته. فقال: على الخبير سقطت. بعث رسول الله ﷺ بست عشرة بدنة مع رجل وأمّره فيها . قال: فمضى ثم رجع. فقال: يا رسول الله ! كيف أصنع بما أبدع عليّ منها؟ قال « انحرها . ثم اصبغ نعليها في دمها. ثم اجعله على صفحتها . ولا تأكل منها أنت ولا أحد من أهل رفقتك » .

(...) وحدّثناه يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وعليّ بن حجر (قال يحيى : أخبرنا . وقال الآخران : حدّثنا إسماعيل بن عليّة) عن أبي التيّاح ، عن موسى بن سلمة ، عن ابن عبّاس ؛ أنّ رسول الله ﷺ بعث بثمان عشرة بدنة مع رجل . ثم ذكر بمثل حديث عبد الوارث . ولم يذكر أوّل الحديث .

(66) KURBANLIK HAYVAN YOLDA YÜRÜMEKDEN ÂCİZ OLDUĞU ZAMAN NE YAPILACAĞI BÂBI

377 — (1325) .... : Mûsâ ibn Seleme el-Huzelî tahdîs edib dedi ki : Ben ve Sinân ibn Seleme ikimiz birden umre yapmak niyetiyle yola çıktık. Sinân beraberinde kurbanlık bir deve sevk ederek götürüyordu. Yolda giderken kurbanlık deve yorgun düşüb yürümekden âciz kaldı. Deve yürümekden kesilince Sinân, bunun hükmünü bilmekden âciz kalıp ona nasıl muâmele yapacağını bilemedi. Eğer şehre varırsam bunun hükmünü muhakkak sûrette ısrarla soruşturacağım diye yemîn etti. Bir kuşluk vaktında yürüyüb Bathâ'ya indiğimiz zaman, haydi İbn Abbâs'a gidelim ve bu mes'eleyi ona anlatalım dedi. İbn Abbâs'a kurbanlık devesinin hâlini anlattı. İbn Abbâs cevâben şöyle dedi : Tam bilenine düştün. Rasûlullah (S) bir kimsenin maiyyetinde on altı adet kurbanlık deve yolladı ve o zâtı kurbanları husûsunda emir yapıb onları Mekke'de kesmesi için vekil etti. O zât gitti ve biraz geçtikten sonra geriye dönüb :

— Yâ Rasûlallah! Kurbanlık develerin yürümekden kesilib yolda kalanı olursa ona nasıl muâmele edeceğim? diye sordu. Rasûlullah :

— Onu boğazla, sonra devenin (kurbanlık işâreti olarak boynunda asılı duran) na'llerini kanına bulaştır, sonra bu kanlı na'lleri ile devenin hörgücünün yanını damgala. Sen ve kafiledeki arkadaşlarından hiçbir kimse bunun etinden yemeyin buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Rasûlullah bir kimse ile on sekiz kurbanlık deve yolladı dediğini rivâyet etti. Sonra bundan evvelki (377 rakamlı) Abdulvâris hadîsi gibi zikretti. Bunda hadîsin baş kısmını söylemedi.

٣٧٨ — (١٣٢٦) حدثنى أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَىٰ . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سِنَانِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ ذُؤَيْبًا أَبَا قَبِيصَةَ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَبْعَثُ مَعَهُ بِالْبُدْنِ ثُمَّ يَقُولُ « إِنْ عَطِبَ مِنْهَا شَيْءٌ ، فَخَشِيتَ عَلَيْهِ مَوْتًا ، فَانْحَرْهَا . ثُمَّ اغْمِسْ نَعْلَهَا فِي دَمِهَا . ثُمَّ اضْرِبْ صَفْحَتَهَا . وَلَا تَطْعَمْهَا أَنْتَ وَلَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ رُفْقَتِكَ » .

378 — (1326) .... : Saîd, Katâde'den, o da Sinân ibn Seleme'den, o da İbn Abbâs'dan tahdîs etti. İbn Abbâs'a da Zueyb Ebî Kabîsa şöyle haber vermiştir : Rasûlullah (S) Zueyb'in maiyyetinde kurbanlık develer yollar sonra ona şu emri verirdi : «Bu kurbanlık develerden yolda yürümekden âciz kalıb, ölüme yaklaşan olur, sen de öleceğinden endîşe edersen, hemen onu boğazla. Sonra na'lını kanına bulaştır. Sonra bu kanlı na'l ile hörgücünün yan tarafını damgala. Bunun etinden ne sen ve ne de arkadaşlarından hiç biri yemesin» [107].

(٦٧) باب وجوب طواف الوداع وسقوطه عن الحائض

٣٧٩ — (١٣٢٧) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ الْأَحْوَلِ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَ النَّاسُ يَنْصَرِفُونَ فِي كُلِّ وَجْهٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَنْفِرَنَّ أَحَدٌ حَتَّىٰ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِ بِالْبَيْتِ » .

قَالَ زُهَيْرٌ : يَنْصَرِفُونَ كُلَّ وَجْهٍ . وَلَمْ يَقُلْ : فِي .

---

107. Bu hadîsden şu hükümler aılnmıştır :

Kurbanlık deve, yürümekden âciz kalınca kesilecek, eti fakîrlere bırakılacak, ne sevk eden, ne de beraberindekiler ondan yemiyeceklerdir. Bu nehyin sebebi, bazı kimselerin bu kabil hayvanları zamanından evvel yorub onu kesmeleri ve sefer esnasında yemeleri ihtimalini önlemektir.

Hadîslerin birinde on altı, diğerinde on sekiz deve yollandığı ifâde edildiğinden bunların ayrı ayrı iki vak'a olması hatıra gelir.

(67) VEDÂ TAVÂFININ VUCÛBU VE BU VUCÛBUN HAYIZLI KADINDAN DÜŞMESİ BÂBI

379 — (1327) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

İnsanlar hac sonunda her bir tarafa dağılıvermek i'tiyadında idiler. Rasûlullah (S) : «Sakın ha! Sizden hiçbir kimse Beyte son vazîfesi (olan Vedâ tavâfını yapmış) olmadıkca dağılmasın» buyurdu. Râvî Zuheyr : Halk her bir cihete giderlerdi demiş «her bir tarafda» ki «da» ma'nâsına gelen «fî» yi söylememiştir.

٣٨٠ – (١٣٢٨) حدثنا سعيد بن منصور وأبو بكر بن أبي شيبة (واللفظ لسعيد) قالا: حدثنا سفيان عن ابن طاوس، عن أبيه، عن ابن عباس. قال: أمر الناس أن يكون آخر عهدهم بالبيت. إلا أنه خفف عن المرأة الحائض.

380 — (1328) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi :

İnsanlara hac menseklerinin sonu Beyte vedâ tavâfı yapmak olduğu (Peygamber tarafından) emrolundu. Şukadar ki bu vedâ tavâfı hayızlı kadından hafîfletildi (de onlara vâcib olmadı).

٣٨١ – (...) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج. أخبرني الحسن بن مسلم عن طاوس. قال: كنت مع ابن عباس. إذ قال زيد بن ثابت: تفتي أن تصدر الحائض قبل أن يكون آخر عهدها بالبيت؟ فقال له ابن عباس: إما لا. فسل فلانة الأنصارية. هل أمرها بذلك رسول الله ﷺ؟ قال: فرجع زيد بن ثابت إلى ابن عباس يضحك. وهو يقول: ما أراك إلا قد صدقت.

381 — ( ) .... : Tâvûs dedi ki : Ben İbn Abbâs ile beraber idim. Derken Zeyd ibn Sâbit :

— Hayızlı kadına son vazîfesi Beyte (vedâ) tavafı yapmadan (Mekke'den) çıkması husûsunda fetvâ verir misin? diye sordu. İbn Abbâs :

— Eğer sen bunu bilmiyorsan Ensârî fulân kadına : Rasûlullah (S) ona böyle mi emretti? diye sor dedi. Sonra Zeyd ibn Sâbit gülerek İbn Abbâs'ın yanına döndü ve :

— Senin ancak doğru söylemiş olduğunu gördüm diyordu.

٣٨٢ – (١٢١١) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَعُرْوَةَ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: حَاضَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ. قَالَتْ عَائِشَةُ: فَذَكَرْتُ حِيضَتَهَا لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَحَابِسَتُنَا هِيَ؟» قَالَتْ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّهَا قَدْ كَانَتْ أَفَاضَتْ وَطَافَتْ بِالْبَيْتِ. ثُمَّ حَاضَتْ بَعْدَ الْإِفَاضَةِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «فَلْتَنْفِرْ».

382 — (1211) .... : Âişe (R) şöyle dedi :

Safiyye Bint Huyey, ifâza tavâfını yaptıkdan sonra hayz oldu. Ben Safiyye'nin hayız olduğunu Rasûlullah (S) a zikrettim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— O, bizi yolumuzdan alıkoyub burada hapis mi edecek? buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Safiyye ifâza yapmış ve Beyti tavâf etmiştir. O, sonra ifâzanın ardından hayız oldu dedim. Rasûlullah :

— Öyle ise haydi yollansın buyurdu.

٣٨٣ – (...) حدثني أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى (قَالَ أَحْمَدُ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ) أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. قَالَتْ: طَمِثَتْ صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيٍّ، زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ، فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ. بَعْدَ مَا أَفَاضَتْ طَاهِرًا. بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ.

(...) وحدثنا قُتَيْبَةُ (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ. كُلُّهُمْ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّهَا ذَكَرَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ؛ أَنَّ صَفِيَّةَ قَدْ حَاضَتْ. بِمَعْنَى حَدِيثِ الزُّهْرِيِّ.

383 — ( ) .... : Burada Yûnus, İbn Şihâb'dan bu isnadla haber verdi. Buradaki râvî de Âişe'nin : Peygamber'in zevcesi Huyey kızı Safiyye, Vedâ haccında temiz olarak ifâza tavafını yapdıktan sonra hayız oldu dediğini (382 rakamlı) Leys hadîsi gibi rivâyet etmiştir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Abdurrahman ibn Kasım'dan, o da babasından, o da Âişe'den rivâyet etti ki Âişe, Rasûlullah'a Safiyye'nin hayız olduğunu Zuhrî hadîsi ma'nâsıyle zikretmiştir.

٣٨٤ – (...) وحدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ: حَدَّثَنَا أَفْلَحُ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: كُنَّا نَتَخَوَّفُ أَنْ تَحِيضَ صَفِيَّةُ قَبْلَ أَنْ تُفِيضَ. قَالَتْ: فَجَاءَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ «أَحَابِسَتُنَا صَفِيَّةُ؟» قُلْنَا: قَدْ أَفَاضَتْ. قَالَ «فَلَا. إِذَنْ».

384 — ( ) .... : Eflah, Kasım ibn Muhammed'den, o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir : Biz, Safiyye'nin (farz olan) ifâza tavâfını yapmadan evvel hayız olmasından korkub duruyorduk. Nihâyet Rasûlullah (S) bizim yanımıza geldi de :

— Safiyye bizi yolumuzdan alıkoyacak mı? diye sordu. Biz :

— Safiyye ifâza tavâfını yaptı dedik. Rasûlullah :

— O takdîrde be's yoktur buyurdu.

٣٨٥ — (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَ: قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ قَدْ حَاضَتْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَعَلَّهَا تَحْبِسُنَا . أَلَمْ تَكُنْ قَدْ طَافَتْ مَعَكُنَّ بِالْبَيْتِ ؟ » قَالُوا: بَلَىٰ . قَالَ « فَاخْرُجْنَ » .

385 — ( ) .... : Abdurrahman kızı Amre, Âişe'den şöyle haber vermiştir :

Âişe (R) Rasûlullah (S) a :

— Yâ Rasûlallah! Huyey kızı Safiyye hayızlandı diye haber verdi. Rasûlullah :

— Muhtemel ki o bizi yolumuzdan alıkoyacak. Acaba o, siz kadınlarla beraber Beyti ifâza tavâfı yapmış değil miydi? dedi. Kadınlar :

— Evet yaptı dediler. Rasûlullah :

— Öyle ise haydi yola çıkın buyurdu [108].

٣٨٦ — (...) حدثني الْحَكَمُ بْنُ مُوسَىٰ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ (لَعَلَّهُ قَالَ) عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَرَادَ مِنْ صَفِيَّةَ بَعْضَ مَا يُرِيدُ الرَّجُلُ مِنْ أَهْلِهِ . فَقَالُوا: إِنَّهَا حَائِضٌ . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « وَإِنَّهَا لَحَابِسَتُنَا؟ » فَقَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّهَا قَدْ زَارَتْ يَوْمَ النَّحْرِ . قَالَ « فَلْتَنْفِرْ مَعَكُمْ » .

386 — ( ) .... : Âişe (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) herhangi bir erkeğin kendi âilesinden murad etmekde bulunduğu şey'in bir kısmını irâde etti.

— Yâ Rasûlallah! Safiyye hayızlıdır dediler. Rasûlullah :

— Acaba o, bizi yolumuzdan muhakkak alıkoyacak mıdır? diye sordu.

---

108. Bu hal, Mekke'den Medîne'ye dönüleceği sırada hâdis olmuştu. Bundan anlaşılıyor ki ifâza tavâfı, hac rükünlerinden biridir. Bunu edâ etmeyen hayızlı kadın temizleninceye kadar bekler. Tavâf etmedikce uhdeden çıkmaz. Amma vedâ tavâfı böyle değildir. Vedâ tavâfının farz olmadığı ve böyle bir özürden dolayı terk edilebileceği hadîslerden anlaşılmaktadır.

— Yâ Rasûlallah! O nahr gününde Kâ'be'yi ifâza ziyareti yapmıştır dediler.

— Öyle ise sizinle beraber yola koyulsun buyurdu.

٣٨٧ – (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ .
ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : لَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَنْفِرَ ، إِذَا صَفِيَّةُ عَلَى بَابِ خِبَائِهَا كَئِيبَةً حَزِينَةً . فَقَالَ « عَقْرَى ! حَلْقَى ! إِنَّكِ لَحَابِسَتُنَا » ثُمَّ قَالَ لَهَا « أَكُنْتِ أَفَضْتِ يَوْمَ النَّحْرِ ؟ » قَالَتْ : نَعَمْ . قَالَ « فَانْفِرِي » .

(...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ . جَمِيعًا عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الْأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . نَحْوَ حَدِيثِ الْحَكَمِ . غَيْرَ أَنَّهُمَا لَا يَذْكُرَانِ : كَئِيبَةً حَزِينَةً .

387 — ( ) .... : Şu'be, Hakem'den, o da İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R) şöyle demiştir : Peygamber (S) Mekke'den Medîne'ye hareket etmek istediği zaman, birde gördüm ki Safiyye kendi çadırının kapısı önünde gamlı ve kederli bir vaz'iyetde durmaktadır. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Ey şeâmetli ve boğazından rahatsız kadın! Şüphe yok ki sen bizleri muhakkak yolumuzdan alıkoyacaksın dedi. Sonra tekrar ona : Sen nahır gününde ifâza tavâfını yaptın mı? diye sordu. Safiyye :

— Evet yaptım dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise haydi yollan buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de toptan İbrahim'den, o da Esved'den, o da Âişe'den, o da Peygamber'den Hakem'in hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ancak bunlar : Gamlı ve hüzünlü kelimelerini zikretmemişlerdir.

(٦٨) باب استحباب دخول الكعبة للحاج وغيره، والصلاة فيها، والدعاء في نواحيها كلها

٣٨٨ – (١٣٢٩) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ ، هُوَ وَأُسَامَةُ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ الْحَجَبِيُّ . فَأَغْلَقَهَا عَلَيْهِ . ثُمَّ مَكَثَ فِيهَا . قَالَ ابْنُ عُمَرَ : فَسَأَلْتُ بِلَالًا ، حِينَ خَرَجَ : مَاصَنَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : جَعَلَ عَمُودَيْنِ عَنْ يَسَارِهِ . وَعَمُودًا عَنْ يَمِينِهِ . وَثَلَاثَةَ أَعْمِدَةٍ وَرَاءَهُ . وَكَانَ الْبَيْتُ يَوْمَئِذٍ عَلَى سِتَّةِ أَعْمِدَةٍ . ثُمَّ صَلَّى .

(68) HACILAR VE DİĞERLERİ İÇİN KÂ'BE'YE GİRMENİN, ORADA NAMAZ KILMANIN VE KÂ'BE'NİN BÜTÜN NÂHİYELERİNDE DUÂ ETMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

388 — (1329) .... : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) Mekke'nin fethi günü Kâ'be'ye girdi. Rasûlullah ile beraber Usâme, Bilâl, Usmân ibn Talha el-Hacebî de girdiler ve üzerlerine Beytin kapısını kapadılar. Sonra bir müddet içerde eğlendiler. Abdullah ibn Umer dedi ki : Dışarı çıktığı zaman Bilâl'e :

— Rasûlullah ne yaptı? diye sordum.

— İki direği soluna, bir direği sağına ve üç direği de arka tarafına aldı (o zaman Beyt altı direk üzerinde idi). Sonra namaz kıldı dedi.

٣٨٩ – (...) حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ. كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ. قَالَ أَبُو كَامِلٍ: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ. فَنَزَلَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ . وَأَرْسَلَ إِلَى عُثْمَانَ بْنِ طَلْحَةَ. فَجَاءَ بِالْمِفْتَحِ . فَفَتَحَ الْبَابَ. قَالَ: ثُمَّ دَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ وَبِلَالٌ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ. وَأَمَرَ بِالْبَابِ فَأُغْلِقَ. فَلَبِثُوا فِيهِ مَلِيًّا. ثُمَّ فَتَحَ الْبَابَ. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: فَبَادَرْتُ النَّاسَ. فَتَلَقَّيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَارِجًا. وَبِلَالٌ عَلَى إِثْرِهِ. فَقُلْتُ لِبِلَالٍ: هَلْ صَلَّى فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ قَالَ: نَعَمْ. قُلْتُ: أَيْنَ؟ قَالَ: بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ. تِلْقَاءَ وَجْهِهِ. قَالَ: وَنَسِيتُ أَنْ أَسْأَلَهُ: كَمْ صَلَّى.

389 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki :
Rasûlullah (S) fetih günü Mekke'ye geldi ve Kâ'be'nin yanına indi. Usmân ibn Talha'ya haber gönderdi. Usmân ibn Talha, Kâ'be'nin anahtarlarını getirdi ve kapıyı açtı. Sonra Peygamber içeri girdi. Bilâl, Usâme ibn Zeyd ve Usmân ibn Talha da içeri girdiler. Peygamber kapının kapanmasını emretti. Kapı kapatıldı. İçerde bir müddet kaldılar. Sonra kapıyı açtı. Abdullah dedi ki : Hemen sür'atle insanlardan öne geçtim ve Rasûlullah ile dışarıya çıkarken karşılaştım, Bilâl de arkasında idi. Bilâl'e :

— Rasûlullah içerde namaz kıldı mı? diye sordum.

— Evet kıldı dedi. Ben tekrar :

— Nerede kıldı? dedim. Bilâl :

— İçeri girerken yüzünün karşısına gelen tarafda iki direk arasında dedi. Abdullah der ki : Ben Bilâl'e Peygamber'in kaç rek'at namaz kıldığını sormayı unuttum.

٣٩٠ – (...) وحدّثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: أَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، عَامَ الْفَتْحِ، عَلَى نَاقَةٍ لِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ. حَتَّى أَنَاخَ بِفِنَاءِ الْكَعْبَةِ. ثُمَّ دَعَا عُثْمَانَ ابْنَ طَلْحَةَ فَقَالَ «ائْتِنِي بِالْمِفْتَاحِ» فَذَهَبَ إِلَى أُمِّهِ. فَأَبَتْ أَنْ تُعْطِيَهُ. فَقَالَ: وَاللهِ! لَتُعْطِينِيهِ أَوْ لَيَخْرُجَنَّ هَذَا السَّيْفُ مِنْ صُلْبِي. قَالَ: فَأَعْطَتْهُ إِيَّاهُ. فَجَاءَ بِهِ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَدَفَعَهُ إِلَيْهِ. فَفَتَحَ الْبَابَ. ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ.

390 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) fetih yılında Usâme ibn Zeyd'in bir dişi devesi üzerinde olarak geldi, nihâyet Kâ'be'nin yanına deveyi çöktürdü. Sonra Usmân ibn Talha'yı çağırıb : «Bana Kâ'be'nin anahtarlarını getir» buyurdu. Usmân hemen annesine gitti. Annesi — Selâme — anahtarları oğlu Usmân'a vermekden çekindi. Bunun üzerine Usmân : Vallâhi ya anahtarı bana verirsin, yahut da belimden şu kılıç muhakkak çıkacaktır dedi. Nihâyet kadın anahtarı Usman'a verdi. O da Peygamber'e getirdi. Peygamber anahtarı tekrar kendisine verdi, o da kapıyı açtı.

Sonra râvî hadîsin devâmını bundan önceki Hammâd ibn Zeyd hadîsi gibi zikretti [109].

---

109. Usmân bin Talha ibn Ebî Talha el-Abderî el-Hacebî (R), fetih gününde Beytin hicâbetini yani miftahdarlığını hâiz olan zâtdır. Bunun babası ile amcası ve diğer birçok amca oğulları beraberce hep Uhud gününde kâfir olarak katledilmişlerdir. Kendisi Hudeybiye'den sonra Hâlid ibn Velîd ve Amr ibn Âs ile birlikte islâm'ı kabul edib hicret etmiştir. Fetihden sonra da Mekke'den Medîne'ye büsbütün göçerek 42 ci Hicret yılında orada vefat etmiştir.

Fetih gününde Peygamber Kâ'be'nin içine girmek için anahtarları istemişti. Orada hâzır bulunan Abbâs fırsatı ganîmet bilerek uhdesindeki sikâyet vazîfesine ilâveten hıcâbetin de kendisine verilmesini istemişti. Feth hakkına istinâden Peygamber'de de onun dileğini bir dereceye kadar kabûle hafîf bir meyl eseri zuhûr etmişken hemen « ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها : *Allah size emânetleri ehline vermenizi emreder»* (en-Nisâ: 58) âyetinin nuzûlu üzerine Beytden çıkarlarken, o güne kadar işidilmeyen bu âyeti okuyub anahtarı yine Usmân ile amca oğlu Şeybe ibn Usmân ibn Ebî Talha'ya teslîm etti ve:

خذوها يا آل ابي طلحة خالدة تالدة ولا يأخذها منكم الا ظالم

= Ey Ebâ; Talha evlâdı! Ceddinizden kalma olan emâneti size pâyidâr ve bâkî olmak üzere işte alınız. Bunu, zâlim olmaksızın hiçbir kimse sizden alamaz» buyurmuştur.

Bu gün de miftahdarlık Şeybe ibn Usmân'ın evlâdındadır. Bu hızmet Peygamber'in duâsı ve ihbârı vechile el'an mîras sûretiyle onların nesillerinde bâkîdir. «Hâlideten» lafzından da kıyâmete kadar bâkî kalacağı da istidlâl olunur. Şâyan dikkatdır ki bu gün sahîhu'n-neseb seyyidler ve şerîflerden olan Hâşim oğulları ile bu hânedândan başka Kureyş'den hiçbir hânedan ismi işidilmiyor. Diğerleri hep sâir muslimanların neseblerine karışıb belirsiz bir hâle gelmiştir (*Tecrîd Ter.* II, 345).

٣٩١ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا يحيى (وهو القطان). ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثنا ابن نمير (واللفظ له) حدثنا عبدة عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر. قال: دخل رسول الله ﷺ البيت، ومعه أسامة وبلال وعثمان بن طلحة. فأجافوا عليهم الباب طويلا. ثم فتح. فكنت أول من دخل. فلقيت بلالا. فقلت: أين صلى رسول الله ﷺ؟ فقال: بين العمودين المقدمين. فنسيت أن أسأله: كم صلى رسول الله ﷺ؟

391 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki :

Rasûlullah (S) Beyte girdi. Beraberinde Usâme, Bilâl ve Usmân ibn Talha da vardı. İçeri girince üzerlerine kapıyı uzun müddet kapattılar. Sonra kapı açıldı. Ben derhal içeri ilk giren kimse oldum. Bilâl ile karşılaştım ve :

— Rasûlullah nerede namaz kıldı? diye sordum. Bilâl :

— Öndeki iki direk arasında dedi. Ben ona Rasûlullah'ın kaç rek'at namaz kıldığını sormayı unutmuşum.

٣٩٢ – (...) وحدثني حميد بن مسعدة. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) حدثنا عبد الله بن عون عن نافع، عن عبد الله بن عمر؛ أنه انتهى إلى الكعبة. وقد دخلها النبي ﷺ وبلال وأسامة. وأجاف عليهم عثمان بن طلحة الباب. قال: فمكثوا فيه مليا. ثم فتح الباب. فخرج النبي ﷺ. ورقيت الدرجة. فدخلت البيت. فقلت: أين صلى النبي ﷺ؟ قالوا: ههنا. قال: ونسيت أن أسألهم: كم صلى؟

392 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den (şöyle demiştir) :

Abdullah ibn Umer Kâ'be'ye kadar vardı. Fakat bu sırada Peygamber (S), Bilâl ve Usâme ile birlikte içeriye girmiş halde idiler. Usmân ibn Talha kapıyı üzerlerine kapattı. Böylece bir müddet içerde kaldılar. Sonra kapı açıldı, akabinde Peygamber dışarı çıktı. Ben de basamağa çıkmış halde idim. Hemen Beyte girdim ve :

— Peygamber nerede namaz kıldı? diye sordum.

— İşte şurada dediler. Halbuki ben onlara Rasûlullah'ın kaç rek'at kıldığını sormağa unutmuşum.

٣٩٣ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا ابن رمح. أخبرنا الليث عن ابن شهاب، عن سالم، عن أبيه؛ أنه قال: دخل رسول الله ﷺ البيت، هو وأسامة بن زيد وبلال وعثمان بن طلحة. فأغلقوا عليهم. فلما فتحوا كنت في أول من ولج. فلقيت بلالا فسألته: هل صلى فيه رسول الله ﷺ؟ قال: نعم. صلى بين العمودين اليمانيين.

393 — ( ) .... : Sâlim, babası İbn Umer'den şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Beyte girdi. Beraberinde Usâmetu'bnu Zeyd, Bilâl ve Usmân ibn Talha da girdiler ve üzerlerine kapıyı kilitlediler. Açtıkları zaman içeri ilk giren kimseler arasında idim. Bilâl ile karşılaştım ve ona :

— Rasûlullah içerde namaz kıldı mı? diye sordum.

— Evet, Yemen tarafındaki iki direk arasında namaz kıldı dedi.

٣٩٤ – (...) وحدثنى حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِى يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . أَخْبَرَنِى سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ ، هُوَ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَبِلَالٌ وَعُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ . وَلَمْ يَدْخُلْهَا مَعَهُمْ أَحَدٌ . ثُمَّ أُغْلِقَتْ عَلَيْهِمْ .

قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ : فَأَخْبَرَنِى بِلَالٌ أَوْ عُثْمَانُ بْنُ طَلْحَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّىٰ فِى جَوْفِ الْكَعْبَةِ ، بَيْنَ الْعَمُودَيْنِ الْيَمَانِيَيْنِ .

394 — ( ) .... : Sâlim ibn Abdillah babasından haber verdi : O şöyle demiştir : Rasûlullah (S) ın Kâ'be'ye girdiğini gördüm. Beraberinde Usâme ibn Zeyd, Bilâl ve Usmân ibn Talha da girdiler. İçeriye onlarla beraber başka kimse girmedi. Sonra kapı üzerlerine kapanıb kilitlendi.

Abdullah ibn Umer der ki : Muteâkiben bana Bilâl yahut Usmân ibn Talha : Rasûlullah'ın Kâ'be'nin ortasında Yemen cihetindeki iki direk arasında namaz kıldığını haber verdi [110].

٣٩٥ – (١٣٣٠) حدثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ بَكْرٍ . قَالَ عَبْدٌ : أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : قُلْتُ لِعَطَاءٍ : أَسَمِعْتَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : إِنَّمَا أُمِرْتُمْ بِالطَّوَافِ وَلَمْ تُؤْمَرُوا بِدُخُولِهِ . قَالَ : لَمْ يَكُنْ يَنْهَىٰ عَنْ دُخُولِهِ . وَلَٰكِنِّى سَمِعْتُهُ يَقُولُ : أَخْبَرَنِى أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا دَخَلَ الْبَيْتَ دَعَا فِى نَوَاحِيهِ كُلِّهَا . وَلَمْ يُصَلِّ فِيهِ . حَتَّىٰ خَرَجَ . فَلَمَّا خَرَجَ رَكَعَ فِى قُبُلِ الْبَيْتِ رَكْعَتَيْنِ . وَقَالَ « هَٰذِهِ الْقِبْلَةُ » قُلْتُ لَهُ : مَا نَوَاحِيهَا ؟ أَفِى زَوَايَاهَا ؟ قَالَ : بَلْ فِى كُلِّ قِبْلَةٍ مِنَ الْبَيْتِ .

395 — (1330) .... : İbn Cureyc haber verib dedi ki : Ben Atâ'ya :

— Sen İbn Abbâs'dan : Sizler ancak tavâf etmekle emr olundunuz, Kâ'be'nin içine girmekle emr olunmadınız derken işittin mi? diye sordum. Atâ şöyle dedi :

---

110. Demek ki Beytin içine girmek câizdir. Hac eden kimsenin Beyte girib orada iki rek'at namaz kılması, içeriye ayakkabı ve mestle girmemesi, hıcr da Beytden sayıldığı için oraya da yalın ayak girmesi mustehabdır (*ayni eser* II, 280).

— İbn Abbâs, Kâ'be'ye girmekden nehy etmezdi. Lâkin ben ondan şöyle derken işittim : Bana Usâme ibn Zeyd şöyle haber verdi : Peygamber (S) Beyte girdiği zaman bütün nâhiyelerinde duâ etti fakat çıkıncaya kadar namaz kılmadı. Çıkınca Kâ'be'nin önünde iki rek'at kıldı ve : «Kıble işte budur» dedi. Ben ona :

— Nâhiyeleri nedir? Onun köşelerinde mi? diye sordum.

— Hayır, Beytin herbir tarafında dedi [111].

٣٩٦ – (١٣٣١) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. حَدَّثَنَا عَطَاءٌ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ الْكَعْبَةَ وَفِيهَا سِتُّ سَوَارٍ. فَقَامَ عِنْدَ سَارِيَةٍ فَدَعَا، وَلَمْ يُصَلِّ.

396 — (1331) Bize Şeybân ibn Ferrûh tahdîs etti. Bize Hemmâm tahdîs etti. Bize Atâ, İbn Abbâs'dan şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) Kâ'be'ye girdi. Kâ'be'nin içinde altı direk olduğu halde Rasûlullah bir direğin yanında durub duâ etti, namaz kılmadı.

٣٩٧ – (١٣٣٢) وحدثني سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنِي هُشَيْمٌ. أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ. قَالَ: قُلْتُ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي أَوْفَى، صَاحِبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ: أَدَخَلَ النَّبِيُّ ﷺ الْبَيْتَ فِي عُمْرَتِهِ؟ قَالَ: لَا.

397 — (1332) .... : İsmail ibn Ebî Hâlid haber verib dedi ki : Ben Rasûlullah (S) ın sahâbîsi olan Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya :

— Peygamber umre (yi kaza) yaptığı zaman Beytin içine girdi mi? diye sordum.

— Hayır girmedi diye cevab verdi.

111. İbn Abbâs'ın bu rivâyetleri Kâ'be içinde namaz kılınmadığını iş'âr ediyor. Peygamber'in maiyyetinde içeriye giren Usâme'den gelen fıkrada içeride namazın nefyini tazammun ediyor. Halbuki İbn Umer'in yukarıki hadîslerinde Bilâl'in şehâdetiyle Rasûlullah'ın içerde namaz kıldığı tasrîh edilmektedir. Kâ'be'ye girişin iki defa vâki' olması da muhtemildir. Fakat vak'a bir ise Bilâl'in isbâten vâki' olan rivâyeti ile amel etmek lâzım gelir. Çünkü isbât, nefye takdîm olunur. Binâen'aleyh tercîhi lâzım gelir. Usâme gibi nefyedenlerin nefyine ise sebeb şudur: Onlar Kâ'be'nin içine girib kapıyı örttüler ve duâ ile meşgûl oldular. Bilâl ise Peygamber'e yakın bir yerde bulunuyordu. Sonra Peygamber namazı kılınca yakınında bulunan Bilâl gördü, uzakta duran Usâme görmedi. Bilhassa kapı örtülüb ortalık loş olmuş, namaz da hafîf kılınmış, Usâme ise hep duâ ile meşgûl olmuş idi. Usâme zannına binâen namaz kılmadı diyebilir.

Hulâsa Kâ'be'nin içinde namaz kılmanın cevâzı ihtilaflı bir mes'eledir. Lâkin İbn Umer'in rivâyeti, Kâ'be içinde farz olsun, nâfile olsun namazın câiz olmadığına kail olan İbn Cerîr et-Taberî'ye karşı huccettir.

İmâm Mâlik'e göre: Burada namaz kılınabilir ise de, ne farz kılınabilir, ne de vâcib olan iki rek'at tavâf namazı. Şayet kılan olursa vaktı içinde iâde eder.

Ebû Hanîfe ile Şâfiî'ye göre farz da, nâfile de kılmak câizdir (*ayni eser* II, 270-271).

(٦٩) باب نقض الكعبة وبنائها

٣٩٨ – (١٣٣٣) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو معاوية عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة. قالت: قال لي رسول الله ﷺ «لولا حداثة عهد قومك بالكفر، لنقضت الكعبة، ولجعلتها على أساس إبراهيم. فإن قريشا، حين بنت البيت، استقصرت. ولجعلت لها خلفا».

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا: حدثنا ابن نمير عن هشام، بهذا الإسناد.

(69) KÂ'BE'NİN BOZULMASI VE BİNÂ EDİLMESİ BÂBI

398 — (1333) .... : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) bana : «Senin kavmin küfür devrine yakın olmasaydı, muhakkak Kâ'be'yi bozar ve onu İbrahim temeli üzerine kurardım. Çünkü Kureyş Kâ'be'yi bina ettiği sırada biraz kısalttı ve ben muhakkak Kâ'be'ye bir de arka kapı yapardım» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Hişâm'dan bu isnad ile rivâyet etti.

٣٩٩ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن سالم بن عبد الله؛ أن عبد الله بن محمد بن أبي بكر الصديق أخبر عبد الله بن عمر، عن عائشة زوج النبي ﷺ؛ أن رسول الله ﷺ قال «ألم ترى أن قومك، حين بنوا الكعبة، اقتصروا عن قواعد إبراهيم؟» قالت: فقلت: يا رسول الله! أفلا تردها على قواعد إبراهيم! فقال رسول الله ﷺ «لولا حدثان قومك بالكفر لفعلت».

فقال عبد الله بن عمر: لئن كانت عائشة سمعت هذا من رسول الله ﷺ، ما أرى رسول الله ﷺ ترك استلام الركنين اللذين يليان الحجر، إلا أن البيت لم يتمم على قواعد إبراهيم.

399 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) bana :

— (Yâ Âişe!) Bilir misin kavmin Kureyş, Kâ'be'yi binâ ederken İbrahim Peygamber'in kurduğu temellerden bir kısmını terk ederek binâyı kısalttılar? buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Siz Kâ'be'yi İbrahim'in temelleri üzerine iâde etmez misiniz? diye sordum. Rasûlullah buna cevâben :

— Kavmin küfür zamanına yakın olmasaydı ben muhakkak Kâ'be'yi İbrahim'in temelleri üzerinde kurardım buyurdu.

Hadîsi Âişe'den rivâyet eden Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Âişe bunu muhakkak Rasûlullah'dan işitmiştir. Öyle sanıyorum ki Rasûlullah Hıcr'a bitişik olan iki rüknün isti'lâmını ancak Beytin İbrahim temelleri üzerinde tamâmlanmamış olduğundan dolayı terk eylemiştir.

٤٠٠ – (...) حدثنى أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مَخْرَمَةَ . ح وَحَدَّثَنِي هٰرُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : سَمِعْتُ نَافِعًا مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَاللهِ بْنَ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي قُحَافَةَ ، يُحَدِّثُ عَبْدَاللهِ بْنَ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُو عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ (أَوْ قَالَ بِكُفْرٍ) لَأَنْفَقْتُ كَنْزَ الْكَعْبَةِ فِي سَبِيلِ اللهِ ، وَلَجَعَلْتُ بَابَهَا بِالْأَرْضِ ، وَلَأَدْخَلْتُ فِيهَا مِنَ الْحِجْرِ » .

400 — ( ) .... : Mahremetu'bnu Bukeyr haber verib dedi ki : Ben İbn Umer'in azadlısı Nâfi'den işittim şöyle diyordu : Ben Ebû Kuhâfe oğlu Ebû Bekr oğlu Abdullah'dan işittim o, Abdullah ibn Umer'e tahdîs ediyordu ki Peygamber'in zevcesi Âişe şöyle demiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle diyordu : «Eğer kavmin câhiliyet devrine yakın olmasalardı, muhakkak Kâ'be hazînesini Allah yolunda sarf eder, Kâ'be kapısını zemîn seviyesine indirir ve Hıcr'dan bir kısmını Kâ'be'ye katardım».

٤٠١ – (...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنِي ابْنُ مَهْدِيٍّ . حَدَّثَنَا سَلِيمُ بْنُ حَيَّانَ عَنْ سَعِيدٍ (يَعْنِي ابْنَ مِينَاءَ) قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَقُولُ : حَدَّثَتْنِي خَالَتِي (يَعْنِي عَائِشَةَ) قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا عَائِشَةُ ! لَوْلَا أَنَّ قَوْمَكِ حَدِيثُو عَهْدٍ بِشِرْكٍ ، لَهَدَمْتُ الْكَعْبَةَ . فَأَلْزَقْتُهَا بِالْأَرْضِ . وَجَعَلْتُ لَهَا بَابَيْنِ بَابًا شَرْقِيًّا وَبَابًا غَرْبِيًّا . وَزِدْتُ فِيهَا سِتَّةَ أَذْرُعٍ مِنَ الْحِجْرِ . فَإِنَّ قُرَيْشًا اقْتَصَرَتْهَا حَيْثُ بَنَتِ الْكَعْبَةَ » .

401 — ( ) .... : Saîd ibn Mînâ dedi ki : Ben Abdullah ibn Zubeyr'den işittim şöyle diyordu : Bana teyzem Âişe tahdîs edib şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Yâ Âişe! Eğer kavmin şirk devrine yakın bulunmasalardı, muhakkak Kâ'be'yi yıkar, kapusunu yer seviyesine indirirdim ve Kâ'be'ye biri şark kapusu, diğeri de ğarb kapusu olmak üzere iki tane kapu yapardım. Kâ'be'ye Hıcr'dan altı zirâ' daha ilâve ederdim. Çünkü Kureyş, Kâ'be'yi binâ ettiği zaman onu kısaltmıştı».

٤٠٢ – (...) حدثنا هناد بن السري. حدثنا ابن أبي زائدة. أخبرني ابن أبي سليمان عن عطاء.
قال: لما احترق البيت زمن يزيد بن معاوية، حين غزاها أهل الشام، فكان من أمره ما كان، تركه
ابن الزبير. حتى قدم الناس الموسم. يريد أن يجرئهم (أو يحربهم) على أهل الشام. فلما صدر الناس
قال: يا أيها الناس! أشيروا علي في الكعبة. أنقضها ثم أبني بناءها. أو أصلح ما وهى منها؟
قال ابن عباس: فإني قد فرق لي رأي فيها. أرى أن تصلح ما وهى منها. وتدع بيتا أسلم الناس
عليه. وأحجارا أسلم الناس عليها وبعث عليها النبي ﷺ. فقال ابن الزبير: لو كان أحدكم احترق
بيته، ما رضي حتى يجده. فكيف بيت ربكم؟ إني مستخير ربي ثلاثا. ثم عازم على أمري.
فلما مضى الثلاث أجمع رأيه على أن ينقضها. فتحاماه الناس أن ينزل، بأول الناس يصعد فيه، أمر من
السماء. حتى صعده رجل فألقى منه حجارة. فلما لم يره الناس أصابه شيء تتابعوا. فنقضوه حتى
بلغوا به الأرض. فجعل ابن الزبير أعمدة. فستر عليها الستور. حتى ارتفع بناؤه.

وقال ابن الزبير: إني سمعت عائشة تقول: إن النبي ﷺ قال «لولا أن الناس حديث عهدهم
بكفر، وليس عندي من النفقة ما يقوي على بنائه، لكنت أدخلت فيه من الحجر خمس أذرع،
ولجعلت لها بابا يدخل الناس منه، وبابا يخرجون منه».

قال: فأنا اليوم أجد ما أنفق. ولست أخاف الناس. قال: فزاد فيه خمس أذرع من الحجر. حتى
أبدى أسا نظر الناس إليه. فبنى عليه البناء. وكان طول الكعبة ثماني عشرة ذراعا. فلما زاد فيه
استقصره. فزاد في طوله عشر أذرع. وجعل له بابين: أحدهما يدخل منه، والآخر يخرج منه.
فلما قتل ابن الزبير كتب الحجاج إلى عبد الملك بن مروان يخبره بذلك. ويخبره أن ابن الزبير
قد وضع البناء على أس نظر إليه العدول من أهل مكة. فكتب إليه عبد الملك: إنا لسنا من تلطيخ
ابن الزبير في شيء. أما ما زاد في طوله فأقره. وأما ما زاد فيه من الحجر فرده إلى بنائه. وسد الباب
الذي فتحه. فنقضه وأعاده إلى بنائه.

402 — ( ) .... : Atâ ibn Ebî Rebâh şöyle dedi :

Muâviye'nin oğlu Yezîd zamanında Şâm ordusu Mekke'yi almak için harb ettiği ve olanlar olduğu sırada Kâ'be yandığı vakıt Abdullah ibn Zubeyr, bu yanık Kâ'be'yi hac mevsiminde hacılar gelinceye kadar o harab hâlinde bıraktı. Bununla hacıları Şâm ehli aleyhine harbe cür'etlendirmek istiyordu. Hacılar gelince İbn Zubeyr bunlara :

— Ey insanlar! Kâ'be hakkındaki fikrinizi bana söyleyin. Bu Kâ'be'yi

yıkıb yeniden mi yapayım, yoksa delinmiş, gevşemiş olan yerlerini ıslah mı edeyim? diye sordu. Abdullah ibn Abbâs :

— Benim kanâatıma göre zayıflamış, delinmiş yerlerini ıslah etmeli, Beyti, Muhammed'in peygamber olarak gönderildiği ve insanların da İslâm'a girdikleri zamanki hâl üzere ibkâ edib, Peygamber'in ve o zamanki muslimanların muhterem hâtıralarını taşıyan Kâ'be'yi ve her taşını o ebedî hâtıralarla başbaşa bırakmalısın dedi. İbn Zubeyr bunun üzerine :

— Fakat sizden birinizin evi yanmış olsa, o yanık evini yenilemedikce râhat edemez. Rabbınızın Beytinin bu hâlde kalmasına nasıl râzı olursunuz? Binaenaleyh ben Rabbımdan üç defa ıstihâre edeceğim. Ondan sonra işime karar verib azîmle hareket edeceğim dedi. Üç gün geçdikden sonra da re'yini, Kâ'be'yi yıkıb yeniden yapmak üzerinde topladı. Buna azmedib işe girişince halk, ilk önce Kâ'be'nin üstüne çıkıb da yıkmağa başlıyana semâvî bir belâ inmesinden korkuyordu. Nihâyet bir adam çıkıb bir taş kopararak aşağı yuvarladı. Halk ona bir şey isâbet etmediğini görünce arka arkaya bunlar da yıkmağa başladılar ve duvarları yere kadar indirdiler. Kıblenin zâhirî şeklini muhâfaza etmek maksadıyla İbn Zubeyr Kâ'be'nin etrafına direkler diktirib bunların üzerlerine örtülerle kaplattı. Bunlar, Kâ'be'nin binâsı tekrar yükselinceye kadar durdu.

İbn Zubeyr (bu muazzam işe teşebbüs etmek için Hz. Âişe hadîsine istinad ettiğini bildirerek) şöyle dedi :

— Ben Âişe'den işittim, diyordu ki : Peygamber (S) : «İnsanlar yeni musliman olub da küfür zamanına yakın olmasalardı ve birde yanında Kâ'be'nin binâ masrafına yetişecek para bulunsaydı, Hıcr'dan beş zırâ' mikdârı bir yeri Kâ'be'ye ilâve ederdim ve Kâ'be'ye insanların, birinden girecekleri, diğerinden de çıkacakları iki tane kapu yapardım» buyurdu. İbn Zubeyr : Ben bugün sarf edecek parayı buluyorum. İnsanların irtidâd ve i'tirâzından da korkmuyorum dedi.

Râvî Atâ ibn Ebî Rebâh der ki : İbn Zubeyr Hıcr sahâsından beş zırâ'lık bir yeri Kâ'be'ye ilâve etti. Temelleri de İbrahim (aleyhis-selâm) ın koyduğu temele kadar açtırdı. Herkes tarafından İbrahim Peygamber'in koyduğu temeller görüldükden sonra bunlar üzerine binâyı kurdurdu. Evvelce Kâ'be'nin yüksekliği *on sekiz zırâ'* idi. Kâ'be'nin alanı genişleyince yüksekliği kısa göründü. Bundan dolayı uzunluğuna *on zırâ'* daha ilâve etti. Birinden girilmek, öbüründen çıkılmak üzere Kâ'be'ye iki kapu yaptırdı. İbn Zubeyr katl edilince Haccâc, Abdulmelik ibn Mervân'a bir mektûb yazdı. İbn Zubeyr'in Kâ'be'yi, İbrahim Peygamber'in koyduğu temeller üzerine binâ ettiğini, bu temelleri Mekke ahâlisinden doğruluk ve adâletle tanınmış bir çok kimselerin görmüş olduklarını haber verdi. Abdulmelik, Haccâc'a yazdığı cevâbî mektûbunda :

Biz, İbn Zubeyr'in Kâ'be'yi yıkması gibi bir kabahat irtikâb etmiyeceğiz. Beytin yüksekliğine ilâve ettiklerini bırak. Hıcr'dan Beyte ilâve et-

tiği kısmı çıkarıb eski hâline iâde et. Onun açtığı ikinci kapuyu da kapat emrini verdi. Haccâc da bu emre göre hareket ederek Beytin Hıcru İsmâil tarafını yıkıb Kureyş zamânındaki eski vaz'iyetine döndürdü. İbn Zubeyr'in açtığı batı cihetindeki ikinci kapuyu kapattı. Doğu tarafındaki eski kapunun eşiğini de yükseltdi ve binânın diğer cihetlerini hâli üzere bıraktı (bu gün Beytin hâle hâzır şekli de budur) [112].

٤٠٣ — (...) حدثنى محمد بن حاتم . حدثنا محمد بن بكر . أخبرنا ابن جريج . قال : سمعت عبد الله بن عبيد بن عمير والوليد بن عطاء يحدثان عن الحارث بن عبد الله بن أبى ربيعة . قال عبد الله ابن عبيد : وفد الحارث بن عبد الله على عبد الملك بن مروان فى خلافته . فقال عبد الملك : ما أظن أبا خبيب (يعنى ابن الزبير) سمع من عائشة ما كان يزعم أنه سمعه منها . قال الحارث : بلى ! أنا سمعته منها . قال : سمعتها تقول ماذا ؟ قال : قالت : قال رسول الله ﷺ « إن قومك استقصروا من بنيان البيت . ولولا حداثة عهدهم بالشرك أعدت ما تركوا منه . فإن بدا لقومك ، من بعدى ، أن يبنوه فهلمى لأريك ما تركوا منه » . فأراها قريبا من سبعة أذرع . هذا حديث عبد الله بن عبيد . وزاد عليه الوليد بن عطاء : قال النبى ﷺ « ولجعلت لها بابين موضوعين فى الأرض شرقيا وغربيا . وهل تدرين لم كان قومك رفعوا بابها ؟ » قالت : قلت : لا . قال « تعززا أن لا يدخلها إلا من أرادوا . فكان الرجل إذا هو أراد أن يدخلها يدعونه يرتقى . حتى إذا كاد أن يدخل دفعوه فسقط » .

قال عبد الملك للحارث : أنت سمعتها تقول هذا ؟ قال : نعم . قال : فنكت ساعة بعصاه ثم قال : وددت أنى تركته وما تحمل .

---

112. Abdulmelik ibn Mervân halîfe oldukdan sonra H. 73 târihinde Haccâc'ın kumandasında Mekke'ye bir ordu gönderdi. Haccâc Mekke'yi muhâsara etti. Ebû Kubeys dağı üzerine kurduğu mancınık ile şehre ve Hareme taş yağdırmaya başladı. Bu muessif hâdise hac mevsimine tesâduf ediyordu. Bu sırada Mekke'de bulunan Abdullah ibn Umer, bâri hac îfâ edilinceye kadar taş atılmaması için Haccâc'a haber gönderdi. Haccâc bunu kabul etti. Ziyâret tavâfı îfâ edilince âfâkî olanların Mekke'den çıkmaları ve taş atılmaya başlanacağı i'lân edildi.

İbn Asâkir'in rivâyetine göre: Muhammed ibn Zeyd (ibn Abdillah ibn Umer) şöyle demiştir: Mancınık işlemeğe başladığında ben Ebû Kubeys'in zirvesinde bakıyordum. Bir fırtına koptu. Bu sırada mancınığı idâre edenlerin ortasına bir yıldırım düştü. Bunlardan elli kişiyi yere serdi. Şâm ordusunda bulunanların çoğu bunu bir uğursuzluk saydılar ve panik baş gösterdi. Haccâc bunun önünü aldı ve zorla Mekke'ye girilerek Abdullah ibn Zubeyr şehîd edildi.

Abdullah ibn Zubeyr muhâsara esnasında Kâ'be'ye sığınmıştı. Suyûtî'nin *Târihu'l-Hulefâ*'sında nakline göre Amr ibn Dînâr: İbn Zubeyr'in sağına, soluna taşlar yağarken o hiç korku duymadan namaz kılardı demiştir.

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ . حَـدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا
عَبْدُ الرَّزَّاقِ . كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِ ابْنِ بَكْرٍ .

403 — ( ) Bana Muhammed ibn Hâtim tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Bekr tahdîs etti. Bize İbn Cureyc haber verib dedi ki : Ben, Abdullah ibn Ubeyd ibn Umer ile Velîd ibn Atâ'dan işittim, bunlar Hâris ibn Abdillah ibn Ebî Rabîa'dan tahdîs ediyorlardı. Abdullah ibn Ubeyd dedi ki : Hâris ibn Abdillah, Abdulmelik ibn Mervân'ın hilâfeti sırasında ziyâretine gitti. Abdulmelik :

— İbn Zubeyr'in Kâ'be'nin yenilenmesi hakkında Hz. Âişe'den işittiğini iddiâ ettiği hadîsleri hakîkaten ondan işitmiş olmasını zannetmiyorum dedi. Hâris :

— Evet! Bu hadîsi Hz. Âişe'den ben de işittim diyerek İbn Zubeyr'i tasdîk etti. Abdulmelik :

— Sen, Âişe'nin kendisinden ne söylediğini işittin mi? diye sordu. O da :

— Evet işittim deyib şu hadîsi rivâyet etti : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Senin kavmin Kâ'be'nin binâsından birazını terk edib kısalttılar. Eğer onların zamânı muşriklik devrine yakın olmayaydı, onların Beyt'den terk ettikleri kısmı, ben tekrar Beyte iâde eder, içeri alırdım. Eğer benden sonra kavmine Beyti binâ etmeleri düşüncesi belirirse, gel sana onların Beytden terk ettikleri kısmı göstereyim».

Muteâkiben Rasûlullah, Âişe'ye yedi zırâ'a yakın bir kısım gösterdi.

İşte bu Abdullah bin Ubeyd'in hadîsidir. Velîd ibn Atâ ise bu hadîsden fazla olarak şunu rivâyet etti : Peygamber (S) buyurdu ki :

— Ve ben Kâ'be'ye, yer seviyesinde konulmuş olarak biri şark tarafında, biri de garb tarafında olmak üzere iki tane kapu yapardım. (Yâ Âişe!) Sen kavminin, Kâ'be kapusunu niçin yükseltmiş olduklarını bilir misin? dedi. Âişe der ki : Ben :

— Hayır bilmiyorum dedim. Rasûlullah îzah olarak şöyle buyurdu :

— Kendi istedikleri kimselerden başka insanların Beyte girmesini zorlaştırmak için. Şöyle ki : Herhangi bir insan içeriye girmek istediğinde onu merdivenle yükselmeğe çağırırlar. Nihâyet tam içeriye gireceği zaman gelince onu aşağıya iterler, o da yere düşer.

Hâris'den bu hadîsi dinledikden sonra Abdulmelik Hâris'e hitaben :

— Sen bizzât Âişe'den bu hadîsi söylerken işittin mi? diye sordu. Hâris de :

— Evet böyle söylerken bizzât kendisinden işittim deyince, Abdulmelik asâsıyle yere dürtüb karıştırarak bir müddet düşünceye daldıkdan sonra :

— Keşki ben, Kâ'be'yi hâli üzere bıraksaydım dedi.

( ) .... : Buradaki iki tarîkın râvîleri de İbn Cureyc'den bu isnadla İbn Bekr hadîsinin aynını rivâyet ettiler.

٤٠٤ — (...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا عبد الله بن بكر السهمي . حدثنا حاتم بن أبي صغيرة عن أبي قزعة ؛ أن عبد الملك بن مروان ، بينما هو يطوف بالبيت إذ قال : قاتل الله ابن الزبير ! حيث يكذب على أم المؤمنين . يقول : سمعتها تقول : قال رسول الله ﷺ « يا عائشة ! لولا حدثان قومك بالكفر لنقضت البيت حتى أزيد فيه من الحجر . فإن قومك قصروا في البناء » فقال الحارث بن عبد الله ابن أبي ربيعة : لا تقل هذا . يا أمير المؤمنين ! فأنا سمعت أم المؤمنين تحدث هذا .

قال : لو كنت سمعته قبل أن أهدمه ، لتركته على ما بنى ابن الزبير .

404 — ( ) .... : Ebû Kazaa şöyle demiştir : Abdulmelik ibn Mervân, Kâ'be'yi tavâf ederken bir ara : Allah İbn Zubeyr'in cezâsını versin! Çünkü o : Ben Âişe'den şöyle derken işittim, Rasûlullah (S) buyuruyordu ki : «Yâ Âişe! Kavmin küfür devrine yakın olmasaydı Hıcr'dan bir kısmını ona ilâve etmek için muhakkak Beyti (n o tarafını) bozardım. Çünkü senin kavmin binâda kısıntı yaptılar» hadîsini rivâyet ederek mu'minlerin anası Âişe üzerine yalan söylüyordu dedi. Hâris ibn Abdillah ibn Ebî Rabîa da Abdulmelik'e karşılık :

— Yâ Emîra'l-Mu'minîn! Böyle söyleme, çünkü ben de Ummu'l-Mu'minîn Âişe'den bu hadîsi tahdîs ederken işittim dedi. Abdulmelik de :

— Eğer ben, Kâ'be'yi yıkmadan evvel bu hadîsi duymuş olsaydım, muhakkak onu İbn Zubeyr'in binâ ettiği hâl üzere bırakırdım dedi.

(٧٠) باب جدر الكعبة وبابها

٤٠٥ — (...) حدثنا سعيد بن منصور . حدثنا أبو الأحوص . حدثنا أشعث بن أبي الشعثاء عن الأسود بن يزيد ، عن عائشة . قالت : سألت رسول الله ﷺ ، عن الجدر ؟ أمن البيت هو ؟ قال « نعم » قلت : فلم لم يدخلوه في البيت ؟ قال « إن قومك قصرت بهم النفقة » قلت : فما شأن بابه مرتفعا ؟ قال « فعل ذلك قومك ليدخلوا من شاؤا ويمنعوا من شاؤا . ولولا أن قومك حديث عهدهم في الجاهلية ، فأخاف أن تنكر قلوبهم ، لنظرت أن أدخل الجدر في البيت . وأن ألزق بابه بالأرض » .

(70) KÂ'BE'NİN (HICR) DUVARI VE KAPUSU BÂBI

405 — ( ) .... : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) a **Hıcru İsmail'in** duvarından sordum :

— Bu duvar Beytden midir? dedim.

— Evet (duvar Beytdendir) buyurdu. Ben yine sordum :

— Kureyş niçin bu duvarı Beyte katmadılar?

— Kureyş'in bu Hıcrı Kâ'be'ye idhâl ve ilhâka bütceleri kâfi gelmedi (Beyti daraltdılar) diye cevab verdi. Ben :

— Kâ'be'nin kapusu niçin bu derece yüksektedir? diye sordum.

— Senin kavmin dilediklerini Beyte koymak, dilediklerini de Beyte koymamak için böyle yaptı. Eğer kavmin Kureyş, câhiliyet devrine yakın olmasaydı ben Hıcr duvarını Beyte katmayı, Beytin kapusunu da zemîn (seviyesi) ne indirmeği muhakkak sûrette düşünürdüm. Fakat böyle yapıldığında kavminin kalblerinin kırılmasından endîşe ederim buyurdu.

٤٠٦ — (...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَ : حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ (يَعْنِي ابْنَ مُوسَىٰ) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ ، عَنِ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْحِجْرِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ أَبِي الْأَحْوَصِ . وَقَالَ فِيهِ : فَقُلْتُ : فَمَا شَأْنُ بَابِهِ مُرْتَفِعًا لَا يُصْعَدُ إِلَيْهِ إِلَّا بِسُلَّمٍ ؟ وَقَالَ « مَخَافَةَ أَنْ تَنْفِرَ قُلُوبُهُمْ » .

406 — ( ) .... : Esved ibn Yezîd de, Âişe'nin : Rasûlullah (S) a Hıcrdan sordum dediğini yukardaki Ebu'l-Ahvas hadîsi tarzında rivâyet etti ve râvî burada Âişe'nin şöyle dediğini söyledi : Ben, Kâ'be'nin kapusu merdiven olmadıkca çıkılmıyacak kadar neden yüksekde yapılmıştır? diye sordum. Ve bir de râvî Rasûlullah'ın, «kavminin kalblerinin nefret etmesinden endîşe ettiğim için (buna girişmem)» dediğini söylemiştir.

(٧١) باب الحج عن العاجز لزمانة وهرم ونحوهما ، أو للموت

٤٠٧ — (١٣٣٤) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : كَانَ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ رَدِيفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَجَاءَتْهُ امْرَأَةٌ مِنْ خَثْعَمَ تَسْتَفْتِيهِ . فَجَعَلَ الْفَضْلُ يَنْظُرُ إِلَيْهَا وَتَنْظُرُ إِلَيْهِ . فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْرِفُ وَجْهَ الْفَضْلِ إِلَى الشِّقِّ الْآخَرِ . قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ فَرِيضَةَ اللهِ عَلَىٰ عِبَادِهِ فِي الْحَجِّ أَدْرَكَتْ أَبِي شَيْخًا كَبِيرًا . لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَثْبُتَ عَلَى الرَّاحِلَةِ . أَفَأَحُجُّ عَنْهُ ؟ قَالَ « نَعَمْ » وَذَٰلِكَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ .

(71) KÖTÜRÜMLÜK, İHTİYARLIK VE BENZERİ DURUMLARDAN DOLAYI ÂCİZ OLAN ADINA VEYAHUT ÖLÜ ADINA HAC ETMEK BÂBI

407 — (1334) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki :

Fadl ibn Abbâs Rasûlullah (S) ın redîfi idi. Has'am kabîlesinden (genç) bir kadın kendisinden fetvâ sormak için Rasûlullah'a geldi. Bu sırada Fadl kadına, kadın da Fadl'a bakmağa başladı. Rasûlullah hemen Fadl'ın yüzünü (eliyle kadından) başka tarafa çevirmeğe başladı. Kadın:

— Yâ Rasûlallah! Allah'ın kulları üzerinde bulunan hac husûsundaki farîzası babama çok ihtiyarlığında erişti. Deve üzerinde durmağa muktedir olamıyor. Ben kendisinden (vekâleten) hac edeyim mi? diye sordu. Rasûlullah (S) :

— Evet vekâleten hac edebilirsin diye cevap verdi. Bu suâl ve cevab Vedâ haccı sırasında vâki' oldu [113].

٤٠٨ — (١٣٣٥) حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنِ الْفَضْلِ ؛ أَنَّ امْرَأَةً مِنْ خَثْعَمَ قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ أَبِي شَيْخٌ كَبِيرٌ. عَلَيْهِ فَرِيضَةُ اللهِ فِي الْحَجِّ. وَهُوَ لَا يَسْتَطِيعُ أَنْ يَسْتَوِيَ عَلَى ظَهْرِ بَعِيرِهِ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « فَحُجِّي عَنْهُ ».

408 — (1335) .... : Suleyman ibn Yesâr, İbn Abbâs'dan, o da Fadl'dan şöyle tahdîs etti : Has'am kabîlesinden bir kadın :

— Yâ Rasûlallah! Babam çok yaşlı bir ihtiyardır. Üzerinde de Allâh'ın hac husûsundaki farîzası vardır. Halbuki kendisi devesinin üzerinde dümdüz durmağa muktedir olamıyor dedi. Peygamber (S) :

— Sen, onun tarafından hac et buyurdu [114].

---

113. Fadl, Muzdelife'den Mina'ya gelirken Rasûlullah'ın devesinin arkasına binmişti. Rasûlullah Abdullah ibn Abbâs'ı o gece Muzdelife'den Mina'ya âilesinin yanına göndermişti. Bu hâdise sabah namazını kıldıktan sonra Mina'ya hareket edildiği sırada cereyan etmiştir. Abdullah ibn Abbâs bu vak'ayı büyük kardeşi Fadl ibn Abbâs'dan dinlemiş ve böylece rivâyet etmiştir. Bu sebeble Abdullah'ın Fadl'dan rivâyeti en sahîh rivâyet sayılmıştır.

Erkek ve kadından her birinin kendi gözlerine hâkim olmalarına dâir ilâhî tavsiye şudur :

« قل للمؤمنين يغضوا من ابصارهم ويحفظوا فروجهم ذلك اذكى لهم ان الله خبير بما يصنعون

وقل للمؤمنات يغضضن من ابصارهن ويحفظن فروجهن ولا يبدين زينتهن الا ما ظهر منها

: Mu'min erkeklere söyle : Gözlerini sakınsınlar ve ırzlarını muhâfaza etsinler. Bu, kendileri için daha temizdir. Şüphesiz ki Allah onların yapacaklarından hakkıyle haberdardır.

Mu'min kadınlara da söyle : Gözlerini sakınsınlar, ırzlarını muhâfaza etsinler, zînetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesnâ...» (en-Nûr: 30-31).

114. İbn Abbâs (R) dedi ki: Cuheyne kabîlesinden bir kadın Peygamber (S) e geldi ve:

— Yâ Rasûlallah! Anam hac etmeği nezr etmişti fakat hac edemeden öldü. Şimdi ben ona niyâbeten hac edebilir miyim? diye sordu. Rasûlullah:

— Evet, anana vekâleten hac etmelisin. Bana haber ver: Ananın üzerinde bir (kul) borcu olsaydı onun borcunu öder miydin? (Tabiî ödeyecektin!). Allah hakkını da ödeyiniz. Hem Allah hakkı edâ edilmeğe başkalarından daha ziyâde lâyıktır buyurdu (*Buhârî, ebvâbu'l-muhsar ve cezâu's-sayd, el-hac ve'n-nuzûr ani'l-meyyit...*).

(٧٢) باب صحة حج الصبي، وأجر من حج به

٤٠٩ - (١٣٣٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وابن أبي عمر. جميعا عن ابن عيينة. قال أبو بكر: حدثنا سفيان بن عيينة عن إبراهيم بن عقبة، عن كريب مولى ابن عباس، عن ابن عباس، عن النبي ﷺ. لقي ركبا بالروحاء. فقال «من القوم؟» قالوا: المسلمون. فقالوا: من أنت؟ قال «رسول الله» فرفعت إليه امرأة صبيا فقالت: ألهذا حج؟ قال «نعم. ولك أجر».

(72) ÇOCUĞUN HAC ETMESİNİN SAHÎHLİĞİ VE ONU HAC ETTİREN KİMSEYE DE ECİR OLACAĞI BÂBI

409 — (1336) .... : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) Revhâ denilen yerde bir kâfileye rastladı.

— Bunlar kimlerdir? diye sordu.

— Muslimanlarız dediler ve mukabeleten :

— Ya sen kimsin? dediler.

— **Ben Allâh'ın Rasûluyum** buyurdu. Bunun üzerine bir kadın küçük bir çocuğu kaldırarak :

— Yâ Rasûlallah! Bunun için hac var mı? dedi. Rasûlullah :

— Evet ona hac, sana da sevâb vardır buyurdu.

٤١٠ - (...) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة عن سفيان، عن محمد بن عقبة، عن كريب، عن ابن عباس. قال: رفعت امرأة صبيا لها. فقالت: يا رسول الله! ألهذا حج؟ قال «نعم. ولك أجر».

410 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki : Bir kadın kendi çocuğunu kaldırdı ve :

— Yâ Rasûlallah! Bunun için hac var mı? dedi. Rasûlullah :

— Evet ona hac, sana da ecir vardır buyurdu.

٤١١ - (...) وحدثني محمد بن المثنى. حدثنا عبد الرحمن. حدثنا سفيان عن إبراهيم بن عقبة، عن كريب؛ أن امرأة رفعت صبيا فقالت: يا رسول الله! ألهذا حج؟ قال «نعم. ولك أجر».

(...) وحدثنا ابن المثنى. حدثنا عبد الرحمن. حدثنا سفيان عن محمد بن عقبة، عن كريب، عن ابن عباس. بمثله.

411 — ( ) .... : İbn Abbâs'ın himâyesinde bulunan Kurayb'dan (şöyle demiştir) : Bir kadın bir çocuk kaldırdı ve :

— Yâ Rasûlallah! Bunun için hac olur mu? dedi.

— Evet, senin için ecir vardır buyurdu.

( ) .... : Sufyân, Muhammed ibn Ukbe'den, o da Kurayb'dan, o da İbn Abbâs'dan bu hadîsin benzerini rivâyet etmiştir[115].

(٧٣) باب فرض الحج مرة فى العمر

٤١٢ — (١٣٣٧) وحدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا الرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ الْقُرَشِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ « أَيُّهَا النَّاسُ ! قَدْ فَرَضَ اللهُ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا » فَقَالَ رَجُلٌ : أَكُلَّ عَامٍ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! فَسَكَتَ . حَتَّى قَالَهَا ثَلَاثًا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَوْ قُلْتُ : نَعَمْ . لَوَجَبَتْ . وَلَمَا اسْتَطَعْتُمْ » . ثُمَّ قَالَ « ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ . فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ . فَإِذَا أَمَرْتُكُمْ بِشَيْءٍ فَأْتُوا مِنْهُ مَا اسْتَطَعْتُمْ . وَإِذَا نَهَيْتُكُمْ عَنْ شَيْءٍ فَدَعُوهُ » .

(73) HACCIN, HAYATTA BİR KERE (ÎFÂSININ) FARZ KILINMASI BÂBI

412 — (1337) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) bize bir hitâbe îrad etti ve :

— Ey nâs! Allah Tealâ üzerinize haccı farz kıldı. Hac ediniz buyurdu. Bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Her sene mi? diye sordu. Rasûlullah sükût etti. O zât da suâli üç defa tekrarladı. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Eğer ben (bu suâle cevâben) evet deseydim, her sene hac etmek muhakkak vâcib olurdu ve siz hiç şüphesiz buna güç yetiremezdiniz. Ben (bir şey teklîf etmiyerek) sizi kendi hâlinize bırakdıkca siz de beni kendi hâlime bırakınız. Muhakkak ki sizden evvelki milletler ancak suâllerinin çokluğu ve Peygamberlerine karşı ihtilâf etmeleri yüzünden helâk olmuşlardır. Binâen'aleyh ben size bir şey emrettiğimde, siz bundan gücü-

---

115. Buhârî'de şu hadîs vardır :

Sâib ibn Yezîd : Ben Rasûlullah (S) ile beraber hac ettirildim. O sırada ben, yedi yaşında idim demiştir (*Buhârî, ebvâbu'l-muhsar ve cezâu's-sayd, haccu's-sıbyân*).

Hac, çocuğa farz olmamakla beraber onu hac yaptıran için ecir vardır. Çocuğu eğitmek ve alıştırmak için hac yaptırılır. Eğer çocuk mümeyyiz ise haccına sebeb olduğu ve hac amelleri kendisine öğretildiğinden dolayı ecre nâil olunur. Mümeyyiz değilse ihrâmda, remiyde, vakfe yaptırmakda, tavâf ve sa'y yaptırırken yüklenib taşımakda bu işleri yaptırana niyâbet ecri hâsıl olur (*Aliyu'l-kari*).

nüz yettiği kadar yapınız. Bir şeyden de sizi nehyettiğimde, artık onu terkediniz buyurdu[116].

(٧٤) باب سفر المرأة مع محرم إلى حج وغيره

٤١٣ – (١٣٣٨) حدّثنا زهير بن حرب ومحمد بن المثنى . قالا : حدثنا يحيى (وهو القطان) عن عبيد الله . أخبرني نافع عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ قال « لا تسافر المرأة ثلاثا ، إلا ومعها ذو محرم » .

(...) وحدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . جميعا عن عبيد الله ، بهذا الإسناد .

في رواية أبي بكر : فوق ثلاث وقال ابن نمير في روايته عن أبيه « ثلاثة إلا ومعها ذو محرم » .

(74) KADININ HAC VE DİĞER YOLCULUKLARA BİR MAHREMİ İLE SEFER ETMESİ BÂBI

413 — (1338) .... : Nâfi', İbn Umer'den şöyle haber verdi : Ra-

116. Tirmizî ile İbn Mâce'nin, Ali ibn Ebî Tâlib'den rivâyetleri şöyledir: «*Ona bir yol bulabilenlerin Beyti hac etmesi Allâh'ın insanlar üzerinde bir hakkıdır...*» (Âlu Imrân: 97) âyeti nâzil olduğunda sahâbîler:

— Yâ Rasûlallah! Haccın her sene îfâsı mı farz olundu? diye sordular. Rasûlullah sükût etti. Sonra tekrar :

— Her sene îfâsı mı farz olundu? diye sordular. Rasûlullah :

— Hayır, her sene değil. Fakat ben : Evet diye cevâb verseydim muhakkak her sene hac etmek vâcib olurdu buyurdu. Bunun üzerine: «*Ey îmân edenler! Allâh'ın afvettiği şeyleri — ki eğer size açıklanırsa ve siz bunları Kur'ân inerken sorub da hükmü kendinize izhâr edilirse fenanıza gidecekdir — sormayın! Allâh gafûrdur, rahîmdir*» (el-Mâide: 101) âyeti nâzil oldu. (Tirmizî hac fî ba'bı kem furıda'l-haccu).

İmâm Şâfiî haccın müterâhi yani mükellefin ömrü müsâid olduğu zaman zarfında edâsı vâcib bir ibâdet olduğunu kabul etmiştir. İmâm Mâlik ile Ebû Yûsuf, haccın fevrî olduğunu kabul etmişlerdir. İmkân vakıtlarının ibtidâsında edâ etmek vucûbu tahakkuk eder, bundan geri bırakılması zemmi gerektirir demişlerdir.

İmâm Muhammed haccın ömrî olduğunu şöyle savunmuştur: Allah, haccın vucûbunu teblîğ eden (Âlu Imrân 97 ci) âyetinde, haccı bir zaman ile takyîd etmiyerek mutlak sûrette farz kılmıştır. Hac mevsimini de « الحج أشهر معلومات : *Hac bilinen aylardır*» (el-Bakara: 197) kavliyle Şevvâl, Zu'l-ka'de ve Zu'l-hıccenin onu olarak ta'lîm etmiştir. Şu halde farz olan hac, ömür müddeti içinde genişletilmiş olarak ve bir zamanla mukayyed olmayarak hac aylarında edâ edilen mutlak bir hacdır. Mutlak olan bu teklîfi, fevr ile takyîd etmek, ancak bir delîl ile câiz olabilir. Sonra Mekke sekizinci hicret yılında feth edilmiştir. Bu târihden i'tibaren Rasûlullah'ın haccı edâ etmesine hiçbir mâni' kalmamıştır. Hac fevrî olsaydı Rasûlullah onuncu seneye te'hîr etmezdi.

sûlullah (S) : «Kadın kendisi ile beraber bir mahremi bulunmadıkca, üç gecelik mesâfeye sefer etmesin» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ubeydullah'dan bu Nâfi' isnadıyle rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Ebû Bekr'in rivâyetinde : Üç geceden fazlaya demiştir. Abdullah ibn Numeyr ise babasından yaptığı rivâyetinde : «Kadın kendisi ile beraber bir mahremi bulunmadıkca, üç günlük mesâfeye (sefer etmesin)» tarzındadır.

٤١٤ — (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ ، تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، تُسَافِرُ مَسِيرَةَ ثَلَاثِ لَيَالٍ ، إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ » .

414 — ( ) .... : Dahhâk, Nâfi'den, o da Abdullah ibn Umer'den, o da Peygamber'den haber verdi. Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına, yanında bir mahremi olmaksızın üç gecelik mesâfeye sefer etmek halâl olmaz».

٤١٥ — (٨٢٧) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ . قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ (وَهُوَ ابْنُ عُمَيْرٍ) عَنْ قَزَعَةَ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ مِنْهُ حَدِيثًا فَأَعْجَبَنِي . فَقُلْتُ لَهُ : أَنْتَ سَمِعْتَ هَـٰذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ قَالَ : فَأَقُولُ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَا لَمْ أَسْمَعْ ؟ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَشُدُّوا الرِّحَالَ إِلَّا إِلَىٰ ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ . مَسْجِدِي هَـٰذَا ، وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ، وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَىٰ » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « لَا تُسَافِرِ الْمَرْأَةُ يَوْمَيْنِ مِنَ الدَّهْرِ إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا ، أَوْ زَوْجُهَا » .

415 — (827) .... : (Ziyâd ibn Ebî Sufyân'ın himâyesinde bulunan) Kazaa şöyle dedi : Ben Ebû Saîd Hudrî'den bir hadîs işittim de, o benim çok hoşuma gitti. Hemen Ebû Saîd'e :

— Sen bu hadîsi bizzât Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordu. Ebû Saîd :

— Ben kendisinden işitmediğim bir sözü Rasûlullah'a isnad ederek söyler miyim? dedi ve ilâve etti : Ben Rasûlullah'dan işittim : «Üç mescidden başka mescidlere sefer etmeyiniz. Ancak şu üç mescid için sefer edebilirsiniz : Benim şu mescidim, el-Mescidu'l-Harâm ve el-Mescidu'l-Aksâ» buyuruyordu. Ve yine Rasûlullah'dan işittim : «Kadın, yanında mahreminden biri yahut zevci bulunmaksızın, iki günlük mesâfeye yolculuk etmesin» buyuruyordu.

٤١٦ – (...) وحدّثنا محمد بن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن عبد الملك بن عمير. قال: سمعت قزعة قال: سمعت أبا سعيد الخدري قال: سمعت من رسول الله ﷺ أربعا. فأعجبنني وآنقنني. نهى أن تسافر المرأة مسيرة يومين إلا ومعها زوجها أو ذو محرم. واقتص باقي الحديث.

416 — ( ) .... : Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki : Ben Kazaa'-dan işittim şöyle dedi : Ben Ebû Saîd Hudrî'den işittim şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan son derece dikkat ve hayretimi celb eden dört şey işittim : Rasûlullah, beraberinde kocası yahut bir mahremi bulunmaksızın kadını iki günlük mesâfeye yolculuk etmekden nehy etti. Râvî bundan sonra hadîsin geri kalan kısmını da aynen hikâye etti.

٤١٧ – (...) حدثنا عثمان بن أبي شيبة. حدثنا جرير عن مغيرة، عن إبراهيم، عن سهم ابن منجاب، عن قزعة، عن أبي سعيد الخدري. قال: قال رسول الله ﷺ «لا تسافر المرأة ثلاثا، إلا مع ذي محرم».

417 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) : «Kadın, bir mahremin maiyetinde olmadıkca üç gecelik mesâfeye yolculuk etmesin» buyurdu.

٤١٨ – (...) وحدثني أبو غسان المسمعي ومحمد بن بشار. جميعا عن معاذ بن هشام. قال أبو غسان: حدثنا معاذ. حدثني أبي عن قتادة، عن قزعة، عن أبي سعيد الخدري؛ أن نبي الله ﷺ قال «لا تسافر امرأة فوق ثلاث ليال، إلا مع ذي محرم».

(...) وحدثناه ابن المثنى. حدثنا ابن أبي عدي عن سعيد، عن قتادة، بهذا الإسناد. وقال «أكثر من ثلاث، إلا مع ذي محرم».

418 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den : Peygamber (S) : «Hiçbir kadın bir mahrem ile beraber olmaksızın üç gecenin üstündeki mesâfeye yolculuk etmesin» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Katâde'den bu isnad ile rivâyet etti. Burada : «Bir mahremle beraber olmak müstesnâ, üç geceden ziyâdeye» demiştir [117].

117. Bütün bu emir ve tavsîyeler kadın iffet ve nâmûsunun titizlikle korunmasına ma'tûf tedbîrler cümlesindnedir. Bu emirlerle, İslâm'da kadının siyâhat hurriyetinin kısıtlandığı fikri hatıra gelmemelidir. Bil'akis kadın da siyâhat edecek, ancak kadının siyâhatı mal, can ve nâmusunun saldırılardan emîn veya lekelenme ihtimâllerinden uzak bir şekilde olacaktır. Zîra kadın umûmiyetle vücûd yapısı ve yetişme tarzı yönlerinden bu husûslarda korunmağa ve yardım edilmeğe erkekden daha fazla muhtâcdır. Onu her bakımdan en iyi şekilde koruyub yardım edebilecek de yabancıları değil, elbette en yakın akribâsı ve mahremleridir.

٤١٩ – (١٣٣٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ مُسْلِمَةٍ تُسَافِرُ مَسِيرَةَ لَيْلَةٍ ، إِلَّا وَمَعَهَا رَجُلٌ ذُو حُرْمَةٍ مِنْهَا » .

419 — (1339) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi :
Rasûlullah (S) : «Musliman bir kadına beraberinde mahreminden bir erkek bulunmaksızın bir gecelik mesâfeye yolculuk etmesi halâl olmaz» buyurdu.

٤٢٠ – (...) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي ذِئْبٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ ، إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ » .

420 — ( ) .... : Ebû Saîd Makbûrî'nin oğlu Saîd, babasından, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den tahdîs etti. Peygamber (S) buyurdu ki : «Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden herhangi bir kadına beraberinde mahremi bulunmaksızın bir günlük mesâfeye yolculuk etmesi halâl olmaz».

٤٢١ – (...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، تُسَافِرُ مَسِيرَةَ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ ، إِلَّا مَعَ ذِي مَحْرَمٍ عَلَيْهَا » .

421 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden herhangi bir kadına bir mahreminin himâyesinde olmaksızın bir gün ve bir gecelik mesâfeye yolculuk etmesi halâl olmaz».

٤٢٢ – (...) حدثنا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرٌ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) حَدَّثَنَا سُهَيْلُ بْنُ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ أَنْ تُسَافِرَ ثَلَاثًا ، إِلَّا وَمَعَهَا ذُو مَحْرَمٍ مِنْهَا » .

422 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Herhangi bir kadına, beraberinde mahremi olmaksızın üç gece yolculuk etmesi halâl olmaz».

٤٢٣ – (١٣٤٠) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. جميعا عن أبي معاوية. قال أبو كريب: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن أبي سعيد الخدري، قال: قال رسول الله ﷺ «لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر، أن تسافر سفرا يكون ثلاثة أيام فصاعدا، إلا ومعها أبوها أو ابنها أو زوجها أو أخوها أو ذو محرم منها».

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو سعيد الأشج. قالا: حدثنا وكيع. حدثنا الأعمش، بهذا الإسناد، مثله.

423 — (1340) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadına, beraberinde babası ya oğlu, ya kocası, ya kardeşi, yahut diğer mahrem bir kimsesi bulunmaksızın üç gün ve daha fazla zaman tutacak bir seferde yolculuk etmesi halâl olmaz» [118].

( ) .... : Buradaki iki râvî de Vekî'den, o da A'meş'den olmak üzere bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤٢٤ – (١٣٤١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. كلاهما عن سفيان. قال أبو بكر: حدثنا سفيان بن عيينة. حدثنا عمرو بن دينار عن أبي معبد. قال: سمعت ابن عباس يقول: سمعت النبي ﷺ يخطب يقول «لا يخلون رجل بامرأة إلا ومعها ذو محرم. ولا تسافر المرأة إلا مع ذي محرم» فقام رجل فقال: يا رسول الله! إن امرأتي خرجت حاجة. وإني اكتتبت في غزوة كذا وكذا. قال «انطلق فحج مع امرأتك».

(...) وحدثناه أبو الربيع الزهراني. حدثنا حماد عن عمرو، بهذا الإسناد، نحوه.

(...) وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا هشام (يعني ابن سليمان) المخزومي، عن ابن جريج، بهذا الإسناد، نحوه. ولم يذكر «لا يخلون رجل بامرأة إلا ومعها ذو محرم».

424 — (1341) .... : Ebû Ma'bed dedi ki, ben İbn Abbâs'dan işittim şöyle diyordu : Ben Peygamber'den işittim, hutbe yaparken şöyle buyuruyordu : «Hiç bir erkek mahremi olmayan bir kadınla sakın yalnız

---

118. Şüphe yok ki bu rivâyetlerin hepsi de sahîhdir. Aralarını te'lif etmek çok kolaydır: Bir gün bir gece rivâyeti, 24 sâatlık bir sefer mesâfesi olub yavaş yürüyüşle bu mesâfe alel'âde üç menzilde kat' olunduğu için bir gün bir gece rivâyeti ile üç gün rivâyeti arasında ma'nâ farkı kalmamış olur.

kalmasın! Kadın da kendisi ile beraber bir mahremi (nikâh geçmez hısımı) bulunmaksızın sakın sefer etmesin!»

Rasûlullah (S) ın bu nehyi üzerine (sahâbîlerden) bir kişi ayağa kalkarak :

— Yâ Rasûlallah! Benim zevcem hac etmek üzere yola çıkmıştır. Ben ise fulân fulân gazveye gitmek üzere yazılmıştım (ne buyrulur)? dedi. Rasûlullah :

— Haydi git karın ile beraber haccet buyurdu [119].

( ) .... : Hammâd da, Amr'dan bu isnad ile bunun benzerini rivâyet etmiştir.

( ) .... : Hişâm ibn Süleyman el-Mahzûmî, İbn Cureyc'den bu isnadla onun benzerini rivâyet etmiş fakat «hiç bir erkek, bir kadının mahremi beraberinde bulunmadıkca sakın onunla yalnız kalmasın!» kısmını zikretmemiştir.

(٧٥) باب ما يقول إذا ركب إلى سفر الحج وغيره

٤٢٥ – (١٣٤٢) حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ :
أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَلِيًّا الْأَزْدِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ عَلَّمَهُمْ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا اسْتَوَىٰ
عَلَىٰ بَعِيرِهِ خَارِجًا إِلَىٰ سَفَرٍ ، كَبَّرَ ثَلَاثًا ، ثُمَّ قَالَ « سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَـٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ .
وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ . اللَّهُمَّ ! إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفَرِنَا هَـٰذَا الْبِرَّ وَالتَّقْوَىٰ . وَمِنَ الْعَمَلِ مَا تَرْضَىٰ
اللَّهُمَّ ! هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَـٰذَا وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ . اللَّهُمَّ ! أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ . وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ
اللَّهُمَّ ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ ، وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ ، فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ »
وَإِذَا رَجَعَ قَالَهُنَّ وَزَادَ فِيهِنَّ « آيِبُونَ ، تَائِبُونَ ، عَابِدُونَ ، لِرَبِّنَا حَامِدُونَ »

---

119. Bu hadîslerden İslâm dîninde kadın iffet ve nâmûsuna ne derece önem verildiği apaçık görülmektedir. Fesâda vesîle olacağından dolayı aralarında nikâh câiz olan bir kadınla bir erkeğin tenhâda ve bir arada bulunmaları — fena netîceleri önlemek için — nehy edilmiştir.

Hadîsdeki «mahrem» lafzı âmdır. Neseble ve izdivâcla hâsıl olan mahremlere şâmildir. Kadının bir mahremi ile yolculuk etmesi, kendini korumağa ma'tûf en emîn bir tedbîrdir. Nesebî mahremiyet tabiîdir. Dînin te'sîs ettiği nikâh mahremiyetinden daha kuvvetli sûrette fena neticelere mâni'dir.

İşte İslâm'ın gerek erkek, gerek kadın iffet ve nâmûsuna atfettiği bu büyük titizlik, aklı eren milletler indinde asırlar eskise de hiç eskimiyecek olan çok yüksek bir medeniyet ve insanlık şiârıdır. Bunun aksine olan davranış ve yaşayışlar ise aslâ medeniyet değil, insanlıkdan aşağı mahlûklar seviyesine düşmektir.

(75) HAC SEFERİNE VE DİĞER SEFERLERE ÇIKAN KİMSENİN BİNEĞİNE BİNDİĞİ ZAMAN OKUYACAĞI DUÂ BÂBI

425 — (1342) .... : İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi, ona da Ali el-Ezdî haber verdi ki İbn Umer (R) onlara şunu öğretmiştir: Rasûlullah (S) bir sefere çıkarken devesine bindiği vakıt üç defa tekbîr getirirdi, şöyle buyururdu:

«ALLÂHU EKBER, ALLÂHU EKBER, ALLÂHU EKBER.

SUBHÂNELLEZÎ SAHHARA LENÂ HÂZÂ VE MÂ KUNNÂ LEHU MUKRİNÎN. VE İNNÂ İLÂ RABBİNÂ LE-MUNKALİBÛN.

ALLÂHUMME! İNNÂ NES'ELUKE FÎ SEFERİNÂ HÂZÂ EL-BİRRA VE'T-TAKVÂ VE MİNE'L-AMELİ MÂ TARDÂ.

ALLÂHUMME! HEVVİN ALEYNÂ SEFERENÂ HÂZÂ VE ATVİ ANNÂ BU'DEHU.

ALLÂHUMME! ENTE'S-SÂHİBU Fİ'S-SEFERİ VE'L-HALÎFETU Fİ'L-EHLİ.

ALLÂHUMME! İNNÎ EÛZU BİKE MİN VA'SÂİ'S-SEFERİ VE KEÂBETİ'L-MANZARİ VE SÛİ'L-MUNKALEBİ Fİ'L-MÂLİ VE'L-EHLİ.

= Allâh büyüktür, Allâh büyüktür, Allâh büyüktür.

Bunları bize râm eden Allâh'ın şânını tenzîh ederim. Yoksa biz bunlara güç yetiremezdik. Şüphesiz ki biz ancak Rabbımıza dönüb gidicileriz (ez-Zuhruf: 13-14) [120].

Yâ Allâh! Bizim şu seferimizde senden iylik, takvâ ve amel (ve hareketler)imizden râzî olacağın şeyler isteriz.

Yâ Allâh! Bizim şu seferimizde kolaylık ver. Onun uzaklığını dür (kısalt).

Yâ Allâh! Seferde koruyucumuz, âilemiz hakkında dayanağımız sensin.

Yâ Allâh! Ben seferin meşakkatlerinden, mal ve âile hakkında hüzün verici âkibetler görmekden, kötü dönüşten sana sığınırım».

Rasûlullah (S) seferden döndüğü zaman da bu duâyı okur buna şunları da ilâve ederdi:

«ÂYİBÛNE, TÂİBÛNE, SÂCİDÛN. Bİ-RABBİNÂ HÂMİDÛN

= (Seferden selâmetle) dönenleriz, (Allah'a) tevbe edenleriz, ibâdetde ıhlâs sâhibleriyiz, secde edenleriz, Rabbımıza hamd edicileriz».

---

120. Duânın bu fıkrası ez-Zuhruf: 13-14 âyetinden alınmıştır. Bu âyet de: «İNNÂ LİLLÂH VE İLEYHİ RÂCİÛN: *Biz Allâh'ınız ve biz ancak ona dönücüleriz*» (el-Bakara: 156) âyetinin mazmûnu üzere İslâm'ın en büyük gâyesini, en büyük rûhunu, en büyük tesellîsini ifâde eder.

ez-Zuhruf: 13-14 âyeti burada şu nukteyi iş'âr ediyor: Bir binite binen kimse yolculuğun bir inkılâb olduğunu düşünmeli, ondan da asıl *büyük yolculuğu, Allâh'a olan dönüşü* düşünmeli de o düşünceye göre hareket etmeli. Bunun neticesi ise binib hareket etmenin sırf meşrû' bir iş için olmasıdır. (Hak Dîni, V, 4268).

٤٢٦ – (١٣٤٣) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ عَبْدِاللهِ
ابْنِ سَرْجِسَ . قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا سَافَرَ ، يَتَعَوَّذُ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمُنْقَلَبِ ، وَالْحَوْرِ
بَعْدَ الْكَوْنِ ، وَدَعْوَةِ الْمَظْلُومِ ، وَسُوءِ الْمَنْظَرِ فِي الْأَهْلِ وَالْمَالِ .

426 — (1343) .... : Abdullah ibn Sercis, şöyle dedi : Rasûlullah (S) sefere çıktığında : «Seferin zorluklarından, fena dönüşlerden, toplanma, artma ve ilerlemeden sonra, dağılma, eksilme ve gerilemelerden, mazlûmun bedduâsından, dönüşde ehlu iyâli ve mâlı kötü halde görmekden Allah'a sığınırım» diye taavvuz ederdi.

٤٢٧ – (...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنِي حَامِدُ
ابْنُ عُمَرَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ. كِلَاهُمَا عَنْ عَاصِمٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ عَبْدِالْوَاحِدِ:
فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ . وَفِي رِوَايَةِ مُحَمَّدِ بْنِ خَازِمٍ قَالَ : يَبْدَأُ بِالْأَهْلِ إِذَا رَجَعَ . وَفِي رِوَايَتِهِمَا جَمِيعًا « اللَّهُمَّ !
إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ » .

427 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Âsım'dan bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlardan Abdulvâhid'in hadîsinde «mâlda ve ehilde» tarzındadır.

Muhammed ibn Hâzım'ın rivâyetinde : Seferden döndüğü zaman (ki duâsında) ehil (sözü) ile başlar idi demiştir. Bunların her ikisinin rivâyeti de cemîan : «ALLÂHUMME! İNNÎ EÛZU BİKE MİN VA'SÂİ'S-SEFERİ = Yâ Allah! Ben seferin meşakkatlerinden sana sığınırım» fıkrası vardır.

(٧٦) باب ما يقول إذا قفل من سفر الحج وغيره

٤٢٨ – (١٣٤٤) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ،
عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ . قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا قَفَلَ مِنَ الْجُيُوشِ أَوِ السَّرَايَا أَوِ الْحَجِّ
أَوِ الْعُمْرَةِ ، إِذَا أَوْفَىٰ عَلَىٰ ثَنِيَّةٍ أَوْ فَدْفَدٍ ، كَبَّرَ ثَلَاثًا . ثُمَّ قَالَ « لَا إِلَٰهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ .
لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ . آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ سَاجِدُونَ . لِرَبِّنَا حَامِدُونَ .
صَدَقَ اللهُ وَعْدَهُ . وَنَصَرَ عَبْدَهُ . وَهَزَمَ الْأَحْزَابَ وَحْدَهُ » .

(...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ) عَنْ أَيُّوبَ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ.
حَدَّثَنَا مَعْنٌ عَنْ مَالِكٍ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ. أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ. كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ. إِلَّا حَدِيثَ أَيُّوبَ. فَإِنَّ فِيهِ التَّكْبِيرَ مَرَّتَيْنِ.

(76) HACDAN VE DİĞER SEFERLERDEN DÖNEN KİMSENİN DÖNÜŞÜNDE OKUYACAĞI DUÂ BÂBI

---

428 — (1344) .... : Ubeydullah, Nâfi'den, o da Abdullah ibn Umer'den tahdîs etmiştir. İbn Umer (R) dedi ki : Rasûlullah (S) ordu ve müfrezelerden, büyük, küçük harblerden veyahut hac ve umreden döndüğü sırada her bir tepeye ve her bir yokuşa çıkdıkca üç defa «ALLÂHU EKBER, ALLÂHU EKBER, ALLÂHU EKBER» diye tekbîr getirir sonra şu duâyı okur idi :

«LÂ İLÂHE İLL'ALLÂHU VAHDEHU LÂ ŞERÎKE LEH, LEHU'L-MULKU VE LEHU'L-HAMDU VE HUVE ALÂ KULLİ ŞEY'İN KADÎR.

ÂYİBÛNE, TÂİBÛNE, ÂBİDÛNE, SÂCİDÛN Lİ-RABBİNÂ HÂMİDÛN.

SADAKA'LLÂHU VA'DEHU VE NASARA ABDEHU VE HEZEME'L-AHZÂBE VAHDEHU

= Ortaksız ve tek olarak Allâh'dan başka hiçbir ilâh yokdur. Mulk yalnız O'nundur, hamd da ancak O'na mahsûsdur. O, her şeye hakkıyle kadirdir. (Artık bizler seferden selâmetle) dönüyoruz, (günahlarımızdan) tevbe ediyoruz. Bizler ancak Rabbımıza ibâdet, Rabbımıza secde, Rabbımıza hamd edicileriz. Allâh va'dinde sâdıkdır. (Bu) kuluna nusret vermiştir ve ancak O tek başına (andlaşmış düşman) ordularını perîşan etmiştir».

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den bu hadîsin aynını rivâyet etmişlerdir. Yalnız bu râvîlerden Eyyûb'un hadîsinde tekbîr iki defadır.

٤٢٩ — (١٣٤٥) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ.
قَالَ: قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: أَقْبَلْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ، أَنَا وَأَبُو طَلْحَةَ، وَصَفِيَّةُ رَدِيفَتُهُ عَلَى نَاقَتِهِ. حَتَّى إِذَا كُنَّا
بِظَهْرِ الْمَدِينَةِ قَالَ «آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ» فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ ذَلِكَ حَتَّى قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ.

(...) وحدثنا حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ. حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ أَنَسِ
ابْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

429 — (1345) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi:

Ebû Talha ve ben de bulunduğum halde biz Peygamber (S) ile beraber bir seferden döndük. Safiyye de Rasûlullah'ın dişi devesinin arkasına binmişti. Nihâyet Medîne'yi görebilecek yere gelince Rasûlullah: «ÂYİBÛNE, TÂİBÛNE, ÂBİDÛNE Lİ-RABBİNÂ HÂMİDÛN = (Bizler seferden) dönüyoruz, (günahlardan) tevbe ediyoruz. Bizler ancak Rabbımıza ibâdet ve hamd edicileriz» duâsını okudu ve Medîne'ye gelinceye kadar bu sözleri söylemekde devam etti [121].

( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den bunun benzeri olarak tahdîs etti.

(٧٧) باب التعريس بذى الحليفة، والصلاة بها إذا صدر من الحج أو العمرة

٤٣٠ — (١٢٥٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ. فَصَلَّىٰ بِهَا. وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَفْعَلُ ذَٰلِكَ.

(77) HACDAN YAHUD UMREDEN DÖNERKEN ZULHULEYFE'DE KONAKLAMA VE ORADA NAMAZ KILMA BÂBI

430 — (1257) .... : Abdullah ibn Umer (R) den (şöyle demiştir):

Rasûlullah (S) —Mekke'den dönüşünde— Zulhuleyfe'deki Bathâ'da devesini çökertti, sonra inib orada namaz kıldı. (İbn Umer'in râvîsi Nâfi' dedi ki:) Abdullah ibn Umer de böyle yapardı.

٤٣١ — (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ الْمِصْرِيُّ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ: حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ. قَالَ: كَانَ ابْنُ عُمَرَ يُنِيخُ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ. الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُنِيخُ بِهَا. وَيُصَلِّي بِهَا.

431 — ( ) .... : Nâfi' dedi ki: Abdullah ibn Umer (R) Zulhuleyfe'deki Bathâ vâdîsinde devesini çöktürüb konaklardı ki burası Rasûlullah (S) ın da devesini çökertib namaz kılmak i'tiyâdında olduğu yerdi.

---

121. Bu duâ sözleri şu âyeti hatırlatmaktadır:

«O tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, siyâhat edenler, rukû' edenler, secde edenler, iyiliği emredenler, kötülükten vaz geçirmeğe çalışanlar ve Allâh'ın sınırlarını koruyanlar (yok mu!) *Sen o mu'minlere de* (cenneti) *müjdele»* (et-Tevbe: 112).

Bu rivâyetlerin hepsinden şunu da anlıyoruz ki: Dâima Allâh'a mütevekkil olan Peygamber, harb gibi yüksek irâdelere istinad eden seferlerde Allâh'a olan bu bağlılığını arzın değişiklikleri ve zamânın cereyanı vesîlesi ile ızhâr ederek ashâbına göstermiş ve onların irâdelerini zaman zaman te'yîd edib yükseltmiştir.

٤٣٢ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحٰقَ الْمُسَيَّبِيُّ. حَدَّثَنِي أَنَسٌ (يَعْنِي أَبَا ضَمْرَةَ) عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ، عَنْ نَافِعٍ؛ أَنَّ عَبْدَاللهِ بْنَ عُمَرَ كَانَ، إِذَا صَدَرَ مِنَ الْحَجِّ أَوِ الْعُمْرَةِ، أَنَاخَ بِالْبَطْحَاءِ الَّتِي بِذِي الْحُلَيْفَةِ. الَّتِي كَانَ يُنِيخُ بِهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ.

432 — ( ) .... : Nâfi'den (şöyle demiştir) ;

Abdullah ibn Umer (R) hacdan, yahut umreden döndüğü zaman Rasûlullah (S) ın devesini çökertmek i'tiyâdında olduğu Zulhuleyfe'deki Bathâ vâdîsinde devesini çöktürüb konaklamıştı.

٤٣٣ – (١٣٤٦) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ. حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ مُوسَىٰ (وَهُوَ ابْنُ عُقْبَةَ)، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُتِيَ فِي مُعَرَّسِهِ بِذِي الْحُلَيْفَةِ. فَقِيلَ لَهُ: إِنَّكَ بِبَطْحَاءَ مُبَارَكَةٍ.

433 — (1346) .... : Hâtim ibn İsmâil, Mûsâ ibn Ukbe'den, o da Sâlim'den, o da babası İbn Umer (R) den şöyle taḥdîs etmiştir : Rasûlullah (S) Zulhuleyfe'deki konaklama yerinde iken kendisine Allâh tarafından bir melek gönderildi de kendisine : «Sen mubârek Bathâ (vâdîsin)-desin» denildi.

٤٣٤ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارِ بْنِ الرَّيَّانِ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ (وَاللَّفْظُ لِسُرَيْجٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ. أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ، عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ، وَهُوَ فِي مُعَرَّسِهِ مِنْ ذِي الْحُلَيْفَةِ فِي بَطْنِ الْوَادِي. فَقِيلَ: إِنَّكَ بِبَطْحَاءَ مُبَارَكَةٍ.

قَالَ مُوسَىٰ: وَقَدْ أَنَاخَ بِنَا سَالِمٌ بِالْمُنَاخِ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي كَانَ عَبْدُاللهِ يُنِيخُ بِهِ. يَتَحَرَّىٰ مُعَرَّسَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. وَهُوَ أَسْفَلُ مِنَ الْمَسْجِدِ الَّذِي بِبَطْنِ الْوَادِي. بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ. وَسَطًا مِنْ ذَٰلِكَ.

434 — ( ) .... : Mûsâ ibn Ukbe, Sâlim ibn Abdillah ibn Umer'-den, o da babası İbn Umer (R) den şöyle haber vermiştir : Peygamber (S) Zulhuleyfe'deki konaklama yerinde, vâdînin ortasında bulunurken kendisine bir melek gönderilib : «Sen mübârek Bathâ'da bulunuyorsun» denildi.

Mûsâ ibn Ukbe der ki : Bir hac seferinde Sâlim ibn Abdillah, babası Abdullah ibn Umer'in vaktıyle Zulhuleyfe'de bineğini çökertib gecelemek üzere indiği yere bizi indirdi ki Abdullah ibn Umer'in : Rasûlullah Vedâ haccında bu vâdîde devesinden inib konakladığı yerdir diye burayı araş-

tırıb indiğini Sâlim görmüştü. Burası vâdînin içindeki mescidin alt tarafında, yol ile kıble arasında tam ortalama bir mevki idi [122].

(٧٨) باب لا يحج البيت مشرك ، ولا يطوف بالبيت عريان . و بيان يوم الحج الأكبر

٤٣٥ — (١٣٤٧) حَدَّثَنِى هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِىُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِى عَمْرٌو عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ . ح وَحَدَّثَنِى حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى التُّجِيبِىُّ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِى يُونُسُ ؛ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ عَوْفٍ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ . قَالَ : بَعَثَنِى أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ فِى الْحَجَّةِ الَّتِى أَمَّرَهُ عَلَيْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَبْلَ حَجَّةِ الْوَدَاعِ . فِى رَهْطٍ، يُؤَذِّنُونَ فِى النَّاسِ يَوْمَ النَّحْرِ : لَا يَحُجُّ بَعْدَ الْعَامِ مُشْرِكٌ . وَلَا يَطُوفُ بِالْبَيْتِ عُرْيَانٌ .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَكَانَ حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ يَقُولُ : يَوْمُ النَّحْرِ يَوْمُ الْحَجِّ الْأَكْبَرِ . مِنْ أَجْلِ حَدِيثِ أَبِى هُرَيْرَةَ .

(78) «BEYTİ HİÇ BİR MUŞRİK HAC, HİÇ BİR ÇIPLAK DA TAVÂF ETMESİN» EMRİ İLE EL-HACCU'L-EKBER'İN BEYÂNI BÂBI

435 — (1347) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Ebû Bekr Sıddîk, Rasûlullah'ın kendisini hac emîri ta'yîn ettiği Vedâ haccından bir sene evvelki hacda, kurban bayramının birinci gününde, insanlar arasında : «(Artık) bu yıldan sonra hiçbir muşrik hac ve hiç bir çıplak da Beyti tavâf etmesin» diye i'lân eden bir çok münâdîlerle birlikde beni de gönderdi [123].

İbn Şihâb dedi ki : Râvî Humeyd ibn Abdirrahman, Ebû Hureyre'nin bu hadîsinden dolayı : el-Haccu'l-ekber günü, kurban bayramının ilk günüdür derdi.

---

122. Zulhuleyfe, Medîne'ye dört mil, Mekke'ye ise iki yüz mil uzaklıktadır. Bir çok kuyuları ile ve Peygamber tarafından kurulan iki mescidi ile meşhûrdu. Bu mescidlerden biri büyük mescid idi ki Medîne'liler burada ihrâma girerler, diğeri de «Muarras mescidi» dir.

123. İslâmiyetin kaldırdığı bid'atlar arasında muşriklerin hac etmesi ve çıplak olarak Kâ'be'de tavâf etmeleri gibi bid'atlar da vardı. Câhiliyet devrinde kadın da Beyti çıplak tavâf eder, ahlâksızlar güruhu da o çıplak kadını seyr ederlerdi. Bunun bir hâtırası Abdullah ibn Ced'ânın karısı Dabbaa Bint Âmir'in söylediği şu sözlerdir :

« اليوم يبدو بعضه او كله فما بدا منه فلا احله » = bu gün onun ya bir kısmı, yahut hepsi açılıyor. Fakat ben ondan görüneni de halâl etmem».

Kadıncağız Beyti tavâf ederken Kureyş azgınlarının mütemâdiyen kendisine baktıklarını görünce iki elini iki oyluğuna kapıyarak tavâfa devam eder ve bu beyitleri söylermiş. İslâmiyette Kur'ân'ın: «*Ey Âdem oğulları! Her mescid huzûrunda zînetinizi alın...*» (el-A'râf: 31) emrine istinâden hicretin dokuzuncu yılından i'tibâren bu bid'atlar ve gerilikler kaldırılmıştır.

(٧٩) باب فى فضل الحج والعمرة ويوم عرفة

٤٣٦ – (١٣٤٨) حدثنا هارون بن سعيد الأيلى وأحمد بن عيسى . قالا : حدثنا ابن وهب . أخبرنى مخرمة بن بكير عن أبيه . قال : سمعت يونس بن يوسف يقول عن ابن المسيب . قال : قالت عائشة : إن رسول الله ﷺ قال « ما من يوم أكثر من أن يعتق الله فيه عبدا من النار ، من يوم عرفة . وإنه ليدنو ثم يباهى بهم الملائكة . فيقول : ما أراد هؤلاء ؟ » .

(79) HACCIN, UMRENİN VE ARAFE GÜNÜN FAZÎLETİ HAKKINDA BÂB

436 — (1348) .... : Âişe (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Arafe gününde olduğu kadar Allâh'ın kendisinde ateşten çok kul âzâd eylediği hiç bir gün yoktur. Şu muhakkak ki o gün Allah, Arafât'da vakfe yapanlara mutlaka yakınlaşır da sonra onlarla, meleklere karşı iftihâr ederek : Bunlar ne istediler ki (her işlerini bırakıb burada toplanıyorlar)? buyurur».

٤٣٧ – (١٣٤٩) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن سمى مولى أبى بكر بن عبد الرحمن ، عن أبى صالح السمان ، عن أبى هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « العمرة إلى العمرة كفارة لما بينهما . والحج المبرور ، ليس له جزاء إلا الجنة » .

(...) وحدثناه سعيد بن منصور وأبو بكر بن أبى شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب . قالوا : حدثنا سفيان بن عيينة . ح وحدثنى محمد بن عبد الملك الأموى . حدثنا عبد العزيز بن المختار عن سهيل . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبى . حدثنا عبيد الله . ح وحدثنا أبو كريب . حدثنا وكيع . ح وحدثنى محمد بن المثنى . حدثنا عبد الرحمن . جميعا عن سفيان . كل هؤلاء عن سمى ، عن أبى صالح ، عن أبى هريرة ، عن النبى ﷺ . بمثل حديث مالك .

437 — (1349) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Umre, kendisi ile öbür umre arasındaki zaman içinde işlenen (küçük) günahlara keffârettir. **Mebrûr** (yani makbûl) olan hacca gelince, onun için cennetden başka bir karşılık yoktur».

( ) .... : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Sümeyy'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukarıki Mâlik hadîsinin benzerini rivâyet ettiler.

٤٣٨ – (١٣٥٠) حدثنا يحيى بن يحيى وزهير بن حرب (قال يحيى: أخبرنا. وقال زهير: حدثنا جرير) عن منصور، عن أبي حازم، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «من أتى هذا البيت فلم يرفث ولم يفسق، رجع كما ولدته أمه».

(...) وحدثناه سعيد بن منصور عن أبي عوانة وأبي الأحوص ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن مسعر وسفيان. ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. كل هؤلاء عن منصور، بهذا الإسناد. وفي حديثهم جميعا «من حج فلم يرفث ولم يفسق».

(...) حدثنا سعيد بن منصور. حدثنا هشيم عن سيار، عن أبي حازم، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ، مثله.

438 — (1350) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her kim şu Beyte gelir de (hac sırasında) kadına yaklaşmaz ve günah işlemezse, o kimse anasının onu doğurduğu gibi (tertemiz günahsız olarak) döner» [124].

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Mansûr'dan bu isnadla rivâyet ettiler. Bunların hepsinin hadîslerinde: «Kim hac eder de kadına yaklaşmaz ve fâsıklık yapmazsa...» tarzındadır.

---

124. Haccın hikmetleri: Onun dinî ve dünyevî bir çok menfaatları vardır: Ezcümle kıble işinde beyân olunan « اينما تكونوا يأت بكم الله جميعا : *Nerede bulunursanız Allah hepinizi* (bir araya) *getirecektir*» (el-Bakara: 148) âyetindeki ictimâî tevhidî fi'len tecellî ettirecek olan en büyük ve en şâmil taabbudî bir şiârdır. Bunun genişlik şumûlünü, yeryüzündeki hiçbir yerde bulmak kabil değildir. Zîra Kâ'be kadar kudsiyeti kadîm hiçbir tevhîd ma'bedi yoktur. Kâ'be'nin İbrahim milleti ile alâkası bütün semâvî dînlerce kabûl edilmiştir. Mekke'nin hurmeti, tâ arzın yaratılması ile başlar. Kâ'be'yi hac, bütün beşeriyeti birleştirmeğe müsâiddir. Sonra hac bir cihetten, namaz gibi bedenî, diğer cihetten zekât gibi mâlî haysiyetleri hâiz câmialı bir ibâdettir. Ayni zamanda cihâd ma'nâsını da tazammun eder.

İlmî, ahlâkî, ictimâî, iktisâdî, ticârî, sınâî ve diğer sahâlarda her sene meydana getireceği pek çok faydalar bakımından da hac, son derece muhim bir şeydir. Bu dünyevî ve uhrevî faydaların bir kısmına şu âyetlerde işâret edilmiştir:

«*İnsanlar içinde haccı i'lân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde süvârî olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid menfeatlara şâhid* (ve hâzır) *olsunlar. Allâh'ın rızk olarak kendilerine verdiği dört ayaklı davarlar üzerine ma'lûm olan günlerde Alâlh'ın adını ansınlar. İşte bunlardan yiyin, yoksulu ve fakîri doyurun. Sonra kirlerini gidersinler. Adaklarını yerine getirsinler ve Beyt Atîk'ı tavâf etsinler*» (el-Hacc: 27-29).

Bir de haccın zamanı ile en yüksek hedefi hakkında şöyle buyurulmuştur:

«*Hac* (ayları) *bilinen aylardır. İşte kim onlarda haccı* (kendine) *farz kılarsa, artık hacda kadına yaklaşmak, günah yapmak, kavga etmek yoktur. Siz ne hayır yaparsanız Allâh onu bilir. Bir de* (hac seferinize yetecek miktarda) *azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı takvâdır. Ey kâmil akıl sâhibleri, benden ittikâ edin!*» (el-Bakara: 197).

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den bu hadîsin aynını tahdîs ettiler.

(٨٠) باب النزول بمكة للحاج ، وتوريث دورها

٤٣٩ – (١٣٥١) حدثني أبو الطاهر وحرملة بن يحيى . قالا : أخبرنا ابن وهب . أخبرنا يونس ابن يزيد عن ابن شهاب ؛ أن علي بن حسين أخبره ؛ أن عمرو بن عثمان بن عفان أخبره عن أسامة بن زيد ابن حارثة ؛ أنه قال : يا رسول الله ! أتنزل في دارك بمكة ؟ فقال « وهل ترك لنا عقيل من رباع أو دور ؟ » .

وكان عقيل ورث أبا طالب هو وطالب . ولم يرثه جعفر ولا علي شيئا . لأنهما كانا مسلمين . وكان عقيل وطالب كافرين .

(80) HACILARIN MEKKE'YE İNMELERİ VE MEKKE EVLERİNİN MÎRÂS EDİLMELERİ BÂBI

439 — (1351) .... : Usâmetu'bnu Zeyd (R) :

— Yâ Rasûlallah! Yarın Mekke'deki evinde mi konaklayacaksın? diye sordu. Rasûlullah :

— Akîl bizim için menzillerden ve evlerden bir şey bıraktı mı ya! buyurdu.

Akîl ve kardeşi Tâlib, Ebû Tâlib'e vâris oldular. Halbuki Ca'fer ile Ali, Ebû Tâlib'den hiçbir mîrâs almadılar. Çünkü bu ikisi musliman idiler, Akîl ile Tâlib ise kâfir idiler.

٤٤٠ – (...) حدثنا محمد بن مهران الرازي وابن أبي عمر وعبد بن حميد . جميعا عن عبد الرزاق. قال ابن مهران : حدثنا عبد الرزاق عن معمر ، عن الزهري ، عن علي بن حسين ، عن عمرو بن عثمان، عن أسامة بن زيد . قلت : يا رسول الله ! أين تنزل غدا ؟ وذلك في حجته، حين دنونا من مكة. فقال « وهل ترك لنا عقيل منزلا » .

(...) وحدثنيه محمد بن حاتم . حدثنا روح بن عبادة . حدثنا محمد بن أبي حفصة وزمعة بن صالح. قالا : حدثنا ابن شهاب عن علي بن حسين ، عن عمرو بن عثمان ، عن أسامة بن زيد ؛ أنه قال : يا رسول الله ! أين تنزل غدا ، إن شاء الله ؟ وذلك زمن الفتح قال « وهل ترك لنا عقيل من منزل ؟ » .

440 — ( ) .... : Abdurrazzak, Ma'mer'den, o da Zuhrî'den, o da Ali ibn Huseyn'den, o da Amr ibn Usmân'dan, o da Usâmetu'bnu Zeyd'den tahdîs etti. Zeyd oğlu Usâme :

— Yâ Rasûlallah yarın Mekke'ye nereye ineceksin? diye sordum. Bu sorum Peygamber'in Vedâ haccında Mekke'ye yaklaştığımız sırada vâki' olmuştu. Rasûlullah (S) :

— Akîl bize konacak bir menzil bıraktı mı ki! buyurdu.

( ) .... : İbn Şihâb, Ali ibn Huseyn'den, o da Amr ibn Usmân'dan, o da Usâmetu'bnu Zeyd'den tahdîs etti ki Usâme :

— Yâ Rasûlallah! Yarın inşâallah Mekke'de nereye ineceksiniz? diye sordu. Bu suâl, Mekke fethi zamanında idi. Rasûlullah :

— Akîl bize herhangi bir menzil bıraktı mı? buyurdu [125].

(٨١) باب جواز الإقامة بمكة للمهاجر منها بعد فراغ الحج والعمرة، ثلاثة أيام بلا زيادة

٤٤١ – (١٣٥٢) حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ عَبْدِالرَّحْمٰنِ بْنِ حُمَيْدٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِالْعَزِيزِ يَسْأَلُ السَّائِبَ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ: هَلْ سَمِعْتَ فِي الْإِقَامَةِ بِمَكَّةَ شَيْئًا؟ فَقَالَ السَّائِبُ : سَمِعْتُ الْعَلَاءَ بْنَ الْحَضْرَمِيِّ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «لِلْمُهَاجِرِ إِقَامَةُ ثَلَاثٍ ، بَعْدَ الصَّدَرِ، بِمَكَّةَ » كَأَنَّهُ يَقُولُ لَا يَزِيدُ عَلَيْهَا .

(81) MEKKE'DEN HİCRET ETMİŞ OLANLARA HAC VE UMREYİ BİTİRDİKTEN SONRA MEKKE'DE ZİYÂDESİZ OLARAK ÜÇ GÜN İKAMET ETMELERİNİN CEVÂZI BÂBI

441 — (1352) .... : Abdurrahman ibn Humeyd, Umer ibn Abdulazîz'den işitti ki o Sâib ibn Yezîd'den : Sen Mekke'de ikamet husûsunda herhangi bir şey işittin mi? diye soruyordu. Sâib de şöyle dedi : Ben Alâ ibn Hadramî'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim : «Mu-

125. Bazı âlimler şöyle demişlerdir:

«Peygamber'in bu hadîslerde bahsettiği ev, Abdu Menâf oğlu Hâşim'in evi idi. Hâşim öldükden sonra oğlu Abdulmuttalib'e kaldı. Abdulmuttalib de bu evi çocukları arasında taksîm etti. Rasûlullah'da babası Abdullah'ın mîrâsını aldı ve bu evde dünyaya geldi» (Kirmânî).

Rasûlullah'ın, «Akîl bize evden, barkdan bir şey mi bıraktı?» buyurduğuna göre bu ev kendi mülkü idi. Bu sebeble nefsine izâfe etti. Ebû Sufyân diğer muhâcirlerin evlerinde tasarruflar yaptığı gibi Akîl'in de Peygamber'in evinde tasarruf etmesi muhtemildir.

Ebû Tâlib'in dört oğlundan Akîl ile Tâlib, Ebû Tâlib'in evine tasarruf ederlerken, Tâlib Bedir harbinde ölmüş, Akîl onun hissesini de alarak yalnız başına Ebû Tâlib'in mîrâsına tasarruf etmiştir. Mekke fethinden sonra Peygamber, Kureyş'den musliman olanların kalblerini İslâm'a alıştırmak için, onların câhiliyet devrindeki tasarruflarını hâli üzere ibkâ' etmişti. Bu sebeble o emlâk yine Akîl'in uhdesinde kaldı. Akîl'in İslâmiyete girişi Hudeybiye'den sonraya yahut da fetih yılına kadar gecikmiştir. Akîl, Medîne'de Harre vak'asından önce vefat ettiği zaman bu ev çocuklarına kalmıştı. Nihayet Haccâc'ın kardeşi Muhammed ibn Yûsuf bu evi bin yüz dînâra satın almıştır.

hâcir için dönüş tavafını yapdıktan sonra Mekke'de ancak üç gün ikamet vardır» buyuruyordu. Bunu söylerken de sanki «üç günden ziyâde kalamaz» der gibi bir hâli vardı.

٤٤٢ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا سفيان بن عيينة عن عبد الرحمن بن حميد . قال : سمعت عمر بن عبد العزيز يقول لجلسائه : ما سمعتم في سكنى مكة ؟ فقال السائب بن يزيد : سمعت العلاء (أو قال العلاء بن الحضرمي) قال رسول الله ﷺ «يقيم المهاجر بمكة ، بعد قضاء نسكه ، ثلاثا» .

442 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Humeyd dedi ki : Ben Umer ibn Abdulazîz'den işittim yanında oturanlara :

— Mekke'de sâkin olmak husûsunda ne işittiniz? diye soruyordu. Bunun üzerine Sâib ibn Yezîd şöyle dedi :

— Ben Alâ'dan işittim dedi ki Rasûlullah (S) : «Mekke'den muhâcir olmuş kimse hac ve umre ibâdetlerini îfâ ettikden sonra Mekke'de ancak üç gün ikamet eder» buyurdu.

٤٤٣ – (...) وحدثنا حسن الحلواني وعبد بن حميد . جميعا عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد . حدثنا أبي عن صالح ، عن عبد الرحمن بن حميد ؛ أنه سمع عمر بن عبد العزيز يسأل السائب بن يزيد . فقال السائب : سمعت العلاء بن الحضرمي يقول : سمعت رسول الله ﷺ يقول « ثلاث ليال يمكثهن المهاجر بمكة ، بعد الصدر » .

443 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Humeyd, Umer ibn Abdulazîz'den işitti ki Umer, Sâib ibn Yezîd'den soruyordu. Sâib cevâben şöyle dedi : Ben Alâ ibn Hadramî'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Muhacir olan kimse, *sader tavâfı*ndan sonra Mekke'de üç gece eylenebilir» buyuruyordu.

٤٤٤ – (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . وأملاه علينا إملاء . أخبرني إسماعيل بن محمد بن سعد ؛ أن حميد بن عبد الرحمن بن عوف أخبره ؛ أن السائب ابن يزيد أخبره ؛ أن العلاء بن الحضرمي أخبره عن رسول الله ﷺ قال « مكث المهاجر بمكة ، بعد قضاء نسكه ، ثلاثا »

(...) وحدثني حجاج بن الشاعر . حدثنا الضحاك بن مخلد . أخبرنا ابن جريج ، بهذا الإسناد ؛ مثله .

444 — ( ) Bize Ishâk İbn İbrahim tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk haber verdi. Bize İbn Cureyc haber verib bu hadîsi bize şöyle imlâ ettirdi : Bana İsmail ibn Muhammed ibn Sa'd haber verdi. Ona Humeyd ibn Abdirrahman ibn Avf haber verdi, ona Sâib ibn Yezîd haber verdi, ona da Alâ ibn Hadramî, Rasûlullah (S) ın şöyle buyurduğunu haber verdi : «Muhâcir olan kimsenin hac ve umre ibâdetlerini îfâ ettikden sonra Mekke'de mübah olan kalış müddeti üç gündür» [126].

( ) .... : Yine İbn Cureyc bu isnadla aynı hadîsin benzerini haber vermiştir.

(٨٢) باب تحريم مكة وصيدها وخلاها وشجرها ولقطتها ، إلا لمنشد ، على الدوام

٤٤٥ — (١٣٥٣) حدثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ « لَا هِجْرَةَ . وَلَٰكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ . وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا » . وَقَالَ يَوْمَ الْفَتْحِ فَتْحِ مَكَّةَ « إِنَّ هَٰذَا الْبَلَدَ حَرَّمَهُ اللهُ يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ . فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ . وَإِنَّهُ لَمْ يَحِلَّ الْقِتَالُ فِيهِ لِأَحَدٍ قَبْلِي . وَلَمْ يَحِلَّ لِي إِلَّا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ . فَهُوَ حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللهِ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ . لَا يُعْضَدُ شَوْكُهُ . وَلَا يُنَفَّرُ صَيْدُهُ . وَلَا يَلْتَقِطُ إِلَّا مَنْ عَرَّفَهَا . وَلَا يُخْتَلَىٰ خَلَاهَا » فَقَالَ الْعَبَّاسُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِلَّا الْإِذْخِرَ . فَإِنَّهُ لِقَيْنِهِمْ وَلِبُيُوتِهِمْ . فَقَالَ « إِلَّا الْإِذْخِرَ » .

(...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ . حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ ، بِمِثْلِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ « يَوْمَ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ » وَقَالَ ، بَدَلَ الْقِتَالِ « الْقَتْلَ » وَقَالَ « لَا يَلْتَقِطُ لُقَطَتَهُ إِلَّا مَنْ عَرَّفَهَا » .

---

126. *Sader tavafı*, hacıların memleketlerine döndüklerinde yaptıkları vedâ tavafıdır ki Mina'dan dönüşte yapılır ve bununla hacıların hac ibâdetleri tamâm olur.

Mekke'nin fethinden evvel Peygamber Mekke'den hicret eden muhâcirler için — vedâ tavâfı yapılıb hac tamâm olduktan sonra — Mekke'de yalnız üç gün ikamet edilebileceğini bildirmiştir. Umrede de böyle idi. Umre edildikten sonra da üç gün ikamet mübah idi. Bu hadîsle istidlâl eden bazı âlimler, muhâcirin Mekke'de üç günden fazla oturub vatan tutması haramdır demişlerdir. Birçok âlimler de bu yasağın Mekke'den Medîne'ye hicret vâcib olduğu zamana âid bulunduğunu kabul etmişlerdir ki bunun da sonu Mekke fethidir. Peygamber'e yardım etmek vâcib olduğu için bu müddet zarfında muhâcirlerin Medîne'de ikametleri vâcib idi. Mekke'nin fethi ile İslâm dîni kuvvet kazanmış bulunduğundan bu yasak sona ermiş addedilmiştir.

(82) MEKKE'NİN DEVAMLI OLARAK MUHTEREM KILINMASI, AVININ ÖLDÜRÜLMİYECEĞİ, BİTKİSİNİN KOPARILMIYACAĞI, AĞACININ KESİLMİYECEĞİ, YİTİĞİNİN DE İ'LÂN EDEREK SÂHİBİNİ ARIYACAK KİŞİDEN BAŞKA HİÇ KİMSE TARAFINDAN ALINAMIYACAĞI BÂBI

445 — (1353) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Mekke'yi feth ettiği gün şöyle buyurdu : «Artık (Mekke'den) hicret etmek yoktur. Lâkin bundan sonra Mekke'den ancak cihad ve fazîletler tahsîl etmek niyetiyle çıkılabilir. Binâen'aleyh (devlet tarafından) cihâda da'vet olunduğunuz zaman hemen icâbet edib gidiniz».

Yine Rasûlullah Mekke fethi günü şöyle buyurdu : «Hiç şüphe yok ki Allah gökleri ve yeri yarattığı zaman bu şehri haram kılmıştır. Artık bu belde Allah Tealâ'nın haram kılması sebebiyle kıyâmet gününe kadar muhteremdir. Şu muhakkak ki benden önce burada kıtâl etmek hiç kimseye halâl olmamıştır. Bana da sadece bir gündüzün bir sâatında halâl olmuştur. O, kıyâmet gününe kadar Allâh'ın haram kılmasıyle haramdır. Onun dikeni koparılmaz, avı ürkütülmez, yitiğini, i'lân edecek olan kimseden başkası alamaz, bitkisi de koparılmaz». Abbâs : Yâ Rasûlallah! Izhır otu müstesnâ olsun. Çünkü o Mekke'illerin demircileri, dökümcüleri ve evleri için (zarûrî bir ihtiyac mâddesi) dir. Rasûlullah da : «Izhır müstesnâdır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de Mansûr'dan bu isnad içinde ayni hadîsin benzerini rivâyet etti. Ancak burada : «Gökleri ve yeri yarattığı gün...» fıkrasını zikretmedi. Kıtâl yerine de «katl» demiştir. Bir de : «Oranın yitik eşyâsını, i'lân edib sâhibini arıyacak kimseden başkası uzanıb alamaz» dedi.

٤٤٦ — (١٣٥٤) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِى سَعِيدٍ، عَنْ أَبِى شُرَيْحٍ الْعَدَوِىِّ؛ أَنَّهُ قَالَ لِعَمْرِو بْنِ سَعِيدٍ، وَهُوَ يَبْعَثُ الْبُعُوثَ إِلَىٰ مَكَّةَ: ائْذَنْ لِى. أَيُّهَا الأَمِيرُ! أُحَدِّثْكَ قَوْلًا قَامَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ، الْغَدَ مِنْ يَوْمِ الْفَتْحِ. سَمِعَتْهُ أُذُنَاىَ. وَوَعَاهُ قَلْبِى. وَأَبْصَرَتْهُ عَيْنَاىَ حِينَ تَكَلَّمَ بِهِ. أَنَّهُ حَمِدَ اللهَ وَأَثْنَىٰ عَلَيْهِ. ثُمَّ قَالَ «إِنَّ مَكَّةَ حَرَّمَهَا اللهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهَا النَّاسُ. فَلَا يَحِلُّ لِامْرِئٍ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ أَنْ يَسْفِكَ بِهَا دَمًا وَلَا يَعْضِدَ بِهَا شَجَرَةً. فَإِنْ أَحَدٌ تَرَخَّصَ بِقِتَالِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِيهَا فَقُولُوا لَهُ: إِنَّ اللهَ أَذِنَ لِرَسُولِهِ وَلَمْ يَأْذَنْ لَكُمْ. وَإِنَّمَا أَذِنَ لِى فِيهَا سَاعَةً مِنْ نَهَارٍ.

وَقَدْ عَادَتْ حُرْمَتُهَا الْيَوْمَ كَحُرْمَتِهَا بِالْأَمْسِ . وَلْيُبَلِّغِ الشَّاهِدُ الْغَائِبَ » فَقِيلَ لِأَبِي شُرَيْحٍ : مَا قَالَ لَكَ عَمْرٌو ؟ قَالَ : أَنَا أَعْلَمُ بِذَلِكَ مِنْكَ . يَا أَبَا شُرَيْحٍ ! إِنَّ الْحَرَمَ لَا يُعِيذُ عَاصِيًا وَلَا فَارًّا بِدَمٍ وَلَا فَارًّا بِخَرْبَةٍ .

446 — (1354) .... : Ebû Şureyh el-Adevî (R), (Yezîd ibn Muâviye'nin Medîne vâlîsi bulunan) Amr ibn Saîd'e hitaben Mekke üzerine Abdullah ibn Zubeyr'e karşı ordular sevk ettiği sırada şöyle dedi :

Ey emîr! Mekke feth olunduğunun ertesi günü Rasûlullah'ın ayağa kalkarak îrâd ettiği bir sözü (yani hutbeyi) sana haber vermekliğime izin ver. O hutbeyi benim şu iki kulağım duydu, kalbim belleyib sakladı. Îrâd ederken söyliyen zâtı da iki gözüm gördü : Rasûlullah (S) Allâh'a hamd ve senâ ettikden sonra buyurdu ki : «Mekke'yi (tâ evvelden beri) haram eden Allah Tealâ'dır. Onu haram eden insanlar değildir. Bundan dolayı Allâh'a ve âhiret gününe îmân eden kimse için Mekke'de ne kan dökmek, ne de bir ağaca balta vurmak halâl olmaz. Şâyet biri çıkıb da : Allâh'ın Rasûlu burada mukatele etti diye bununla istidlâl ederek size Mekke dâhilinde kıtâle ruhsat vermeğe kalkarsa ona : Allâh (Teâlâ) yalnız Rasûlune izin vermiştir. Fakat size izin vermemiştir deyiniz. Allâh bana da (yalnız) bir günün bir sâatı içinde izin verdi. Ondan sonra bu günkü hurmeti, dünkü hurmeti derecesine döndü. (Bu dediklerimi burada) hâzır olanlar, gâib olanlara (yani mustakbel nesillere) teblîğ etsin».

Ebû Şureyh'a : Bu hadîs üzerine Amr sana ne dedi? diye soruldu. O da şöyle cevab verdi : Amr bana, yâ Ebâ Şureyh! Bu işi ben senden daha iyi bilirim. Mekke hiçbir âsîyi, zimmetinde kan olan hiçbir kaçağı, firâr eden hiçbir hırsızı cezâlanmakdan kurtaramaz dedi [127].

---

127. Ahmed ibn Hanbel'in *Musned*'inde şu ziyâde de vardır :

Ben de Amr'e : Ben Peygamber'in bu hutbesinde hâzır bulundum, sen bulunmadın. Rasûlullah : «Burada bulunanlar, bulunmayanlara iletsin» buyurmuştur. Ben de bu yüksek emri teblîğ etmiş bulunuyorum demişti.

Bu Ebû Şureyh, Mekke'nin fethinde Kâ'b oğullarının bayraktarı idi. Fetih vak'asına vâkıfdı. Onun için bu hadîsi de en yüksek bir kat'iyyet ifâde eden bir mukaddime ile rivâyet etmiştir. Kendisi 68 senesinde Medîne'de vefat etmiştir (*el-İstîâb*).

Amr ibn Saîd ibn Âs, Emevî âilesine mensûbdur, ne sahâbî, ne de iyi tanınmış bir tâbiîdir. Bu şâhıs Medîne vâlîsi idi. Emevî hükümdarlarından Yezîd, Mervân, Abdulmelik zamanlarında Abdullah ibn Zubeyr'e karşı ordular techîz edib sevk etmiştir. Medîne'deki nüfûzuna güvenerek Abdulmelik'e karşı hilâfet iddiâsına kalkışmış ve harb açmıştır. Nihâyet Abdulmelik tarafından sulh ve emân ile aldatılarak öldürülmüştür. Mekke'ye karşı ordu sevk edilmemesi hakkında Ebû Şureyh'in nasîhatına mukabil ona ilim taslıyarak verdiği cevab da muğâlatadır.

Abdullah ibn Zubeyr, Amr'ın hizmet ettiği kimselerden evvel Şâm'dan mâada bütün İslâm beldelerinden bîat almıştı. Sahâbî olmak dolayısıyle hılâfete de onlardan daha lâyıktı. Böyle iken onu âsî, katil, hırsız menzilesinde tutub haremin hurmetini parçalamağa kalkışması, soy ve cinsiyet gayretine ve kavmiyet asabiyetine tâbi' olmaktan başka bir şeye hamledilemez (*Tecrîd Ter.* I, 86-87).

٤٤٧ – (١٣٥٥) حدثني زهير بن حرب وعبيد الله بن سعيد جميعا عن الوليد . قال زهير :
حدثنا الوليد بن مسلم . حدثنا الأوزاعي . حدثني يحيى بن أبي كثير . حدثني أبو سلمة (هو ابن
عبد الرحمن) . حدثني أبو هريرة قال: لما فتح الله عز وجل على رسول الله ﷺ مكة . قام في الناس
فحمد الله وأثنى عليه . ثم قال « إن الله حبس عن مكة الفيل . وسلط عليها رسوله والمؤمنين .
وإنها لن تحل لأحد كان قبلي . وإنها أحلت لي ساعة من نهار . وإنها لن تحل لأحد بعدي . فلا ينفر
صيدها . ولا يختلى شوكها . ولا تحل ساقطتها إلا لمنشد . ومن قتل له قتيل فهو بخير
النظرين . إما أن يفدى وإما أن يقتل » فقال العباس: إلا الإذخر . يا رسول الله ! فإنا نجعله في قبورنا
وبيوتنا . فقال رسول الله ﷺ « إلا الإذخر » فقام أبو شاه ، رجل من أهل اليمن ، فقال: اكتبوا لي .
يا رسول الله ! فقال رسول الله ﷺ « اكتبوا لأبي شاه » .

قال الوليد : فقلت للأوزاعي : ما قوله: اكتبوا لي يا رسول الله ؟ قال : هذه الخطبة التي سمعها
من رسول الله ﷺ .

447 — (1355)• .... : Ebû Hureyre (R) tahdîs edib dedi ki : Azîz ve Celîl olan Allah, Rasûlune Mekke fethini müyesser kılınca, Rasûlullah insanlar içinde ayağa kalktı, Allah'a hamd ve senê etti, sonra şöyle buyurdu : «Muhakkak ki Allah fîli Mekke'ye girmekden men' etmiştir. Rasûlunu ve mu'minleri de (bir defa olarak) Mekke ahâlisine musallat etmiştir. Mekke benden evvel hiçbir kimse için asla halâl olmuyordu. O yalnız bir gündüzün bir sâatında benim için halâl kılınmıştır. Benden sonra da hiçbir kimse için ebediyyen halâl olmıyacaktır. Mekke'nin av hayvanları ürkütülmez, dikeni (bile) koparılmaz. Yitiğini kimse (elini uzatıb) alamaz. Meğer ki sâhibini arayıb bulmak isteyen olsun. Her kimin bir kimsesi katl olunursa o, iki şeyden hangisi kendi hakkında daha hayırlı ise onu istiyebilir (yani iki şey arasında muhayyerdir) : Ya kendisine diyet verilir, yahut öldüren kısâsen öldürülür». Abbâs :

— Yâ Rasûlallah! Izhırdan başka. Zîra bizler onu kabirlerimizde ve evlerimiz (in inşâsın) de kullanıyoruz dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Izhırdan başka buyurdu. Bunu ta'kîben Yemen'li bir zât olan Ebû Şâh ayağa kalktı ve :

— Bunları benim için yazınız yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah da :

— Bunları Ebû Şâh için yazınız buyurdu.

Râvî Velîd dedi ki : Ben Evzâî'ye :

— «Benim için yazınız yâ Rasûlallah!» sözü nedir? dedim.

— Rasûlullah'dan işitmiş bulunduğu şu hutbenin yazılmasını istedi dedi.

٤٤٨ – (...) حَدَّثَنِي إِسْحَٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَىٰ عَنْ شَيْبَانَ، عَنْ يَحْيَىٰ
أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : إِنَّ خُزَاعَةَ قَتَلُوا رَجُلًا مِنْ بَنِي لَيْثٍ، عَامَ فَتْحِ مَكَّةَ.
بِقَتِيلٍ مِنْهُمْ قَتَلُوهُ. فَأُخْبِرَ بِذَٰلِكَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَرَكِبَ رَاحِلَتَهُ فَخَطَبَ فَقَالَ « إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ
حَبَسَ عَنْ مَكَّةَ الْفِيلَ . وَسَلَّطَ عَلَيْهَا رَسُولَهُ وَالْمُؤْمِنِينَ . أَلَا وَإِنَّهَا لَمْ تَحِلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَلَنْ تَحِلَّ
لِأَحَدٍ بَعْدِي. أَلَا وَإِنَّهَا أُحِلَّتْ لِي سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ . أَلَا وَإِنَّهَا، سَاعَتِي هَٰذِهِ، حَرَامٌ. لَا يُخْبَطُ شَوْكُهَا .
وَلَا يُعْضَدُ شَجَرُهَا . وَلَا يَلْتَقِطُ سَاقِطَتَهَا إِلَّا مُنْشِدٌ . وَمَنْ قُتِلَ لَهُ قَتِيلٌ فَهُوَ بِخَيْرِ النَّظَرَيْنِ . إِمَّا أَنْ
يُعْطَىٰ (يَعْنِي الدِّيَةَ) ، وَإِمَّا أَنْ يُقَادَ (أَهْلُ الْقَتِيلِ) » قَالَ: فَجَاءَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْيَمَنِ يُقَالُ لَهُ أَبُو شَاهٍ.
فَقَالَ : اكْتُبْ لِي. يَا رَسُولَ اللهِ! فَقَالَ « اكْتُبُوا لِأَبِي شَاهٍ » . فَقَالَ رَجُلٌ مِنْ قُرَيْشٍ : إِلَّا الْإِذْخِرَ .
فَإِنَّا نَجْعَلُهُ فِي بُيُوتِنَا وَقُبُورِنَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِلَّا الْإِذْخِرَ » .

448 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle der : Huzaa'lılar, câhiliyet günlerinde katledilmiş bir muşrik Huzaa'lıya bedel olmak üzere Benû Leys'den birini Mekke fethi senesinde — bazı rivâyetlere nazaran da fethin ertesi günü — katletmişlerdi. Bunun üzerine Rasûlullah hemen devesine bindi ve şu hutbeyi îrâd buyurdu :

«Şüphesiz ki Azîz ve Celîl olan Allâh, fili Mekke'ye girmekden men' etmiştir. Rasûlunu ve mu'minleri de Mekke'ye saldırtmıştır. Haberiniz olsun, Mekke benden evvel hiçbir kimse için halâl olmadığı gibi benden sonra da hiçbir kimse için halâl olmıyacaktır. Biliniz ki o, yalnız bir günün bir sâatında benim için halâl kılınmıştır. Haberiniz olsun ki o işte bu sâatimde benim için bile haramdır. Mekke'nin dikeni kesilmez, ağacına balta değdirilmez, orada düşürülmüş bir şeyi i'lân edib haber verici olan kimseden başkası elini uzadıb alamaz. Kimin bir kimsesi öldürülürse o, iki şeyden hangisi, kendisi hakkında daha hayırlı ise onu istiyebilir (yani iki şeyden birini tercîh etmekde muhayyerdir) : Ya kendisine diyet verilir, ya maktûlun ehli katili kısâs ettirir».

Bunun üzerine Yemen ahâlisinden Ebû Şâh denilen bir zât geldi ve :

— (Şu söylediklerini) benim için yaz, yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah da :

— Ebû Şâh için yazınız buyurdu. Derken Kureyş'den bir zât :

— Yâ Rasûlallah! Izhırdan başka, zîra biz onu evlerimizde ve kabirlerimizde kullanıyoruz dedi. Rasûlullah da :

— Izhırdan başka buyurdu.

(٨٣) باب النهى عن حمل السلاح بمكة، بلا حاجة

٤٤٩ – (١٣٥٦) حَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «لَا يَحِلُّ لِأَحَدِكُمْ أَنْ يَحْمِلَ بِمَكَّةَ السِّلَاحَ».

(83) İHTİYAC YOKKEN MEKKE'DE SİLÂH TAŞIMAKDAN NEHY EDİLMESİ BÂBI

449 — (1356) .... : Câbir (R) dedi ki : Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Sizden herhangi birinize Mekke'de silâh taşıması halâl olmaz» [128].

(٨٤) باب جواز دخول مكة بغير إحرام

٤٥٠ – (١٣٥٧) حَدَّثَنَا عَبْدُاللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (أَمَّا الْقَعْنَبِيُّ فَقَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ. وَأَمَّا قُتَيْبَةُ فَقَالَ: حَدَّثَنَا مَالِكٌ) وَقَالَ يَحْيَى: (وَاللَّفْظُ لَهُ) قُلْتُ لِمَالِكٍ: أَحَدَّثَكَ ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ عَامَ الْفَتْحِ وَعَلَى رَأْسِهِ مِغْفَرٌ. فَلَمَّا نَزَعَهُ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: ابْنُ خَطَلٍ مُتَعَلِّقٌ بِأَسْتَارِ الْكَعْبَةِ. فَقَالَ «اقْتُلُوهُ»؟ فَقَالَ مَالِكٌ: نَعَمْ.

(84) MEKKE'YE İHRÂMSIZ GİRMENİN CEVÂZI BÂBI

450 — (1357) .... : Yahyâ ibn Yahyâ dedi ki : İmâm Mâlik'e, İbn Şihâb sana Enes, ibn Mâlik'den : Peygamber (S) fetih senesi Mekke'ye başında bir miğfer (= tulga) olduğu halde girdi. Kendisi bu miğfe-

---

128. İbâdethânelerde, çarşı ve benzeri umûmî yerlerde diğer insanlara zarar verebilecek silâh ve emsâli şeylerin taşınmasını bazı kayıdlara bağlamak bir medeniyet i'câbıdır. Esâsen böyle yerlerde zararlı olacak silâhların taşınması Peygamber tarafından men' edilmiştir. Buhârî'de şu hadîsler de vardır :

عن جابر ابن عبدالله قال : مر رجل فى المسجد ومعه سهام فقال له رسول الله صلم : امسك بنصالها

= Câbir ibn Abdillah şöyle dedi: Biri mescidden geçti yanında (demirleri meydanda) okları vardı. Rasûlullah (S) ona : «Demirlerinden tut (da kimseye dokunmasınlar)» buyurdu (*Buhârî, salât, ye'huzu bi-nudulin-nebl izâ merre fi'l-mescid*).

عن ابى موسى عن النبي صلم انه قال : من مر فى شىء من مساجدنا او اسواقنا بنبل فليأخذ على نصالها لا يعقر بكفه مسلماً

= Ebû Mûsâ'dan, şöyle demiştir: Peygamber (S) buyurdu k:i «Her kim mescidlerimizin, yahut çarşılarımızın birinden (yanında) ok varken geçecek olursa eliyle demirlerinden tutsun ki bir muslimanı yaralamasın» (*Buhârî, salât, el-murûr fi'l-mescid*).

rini başından çıkardığı sırada yanına bir kimse gelib : İbn Hatal Kâ'be'nin örtüsüne sarılmış duruyor dedi. Rasûlullah da : «İbn Hatal'ı öldürünüz» buyurdu hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum. İmâm Mâlik : Evet dedi.

٤٥١ – (١٣٥٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ . (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمَّارٍ الدُّهْنِيُّ) عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الأَنْصَارِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ مَكَّةَ (وَقَالَ قُتَيْبَةُ : دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ) وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ بِغَيْرِ إِحْرَامٍ .

وَفِي رِوَايَةِ قُتَيْبَةَ قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ .

(...) حدثنا عَلِيُّ بْنُ حَكِيمٍ الأَوْدِيُّ . أَخْبَرَنَا شَرِيكٌ عَنْ عَمَّارٍ الدُّهْنِيِّ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ دَخَلَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ .

451 — (1358) .... : Câbir ibn Abdillah el-Ensârî'den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) Mekke'ye ihrâmsız olarak ve başında siyah bir serpuş olduğu halde girdi.

( ) .... : Şerîk, Ammâr ed-Duhnî'den, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir ibn Abdillah'dan haber verdi ki, Peygamber (S) Mekke'nin fethi günü üzerinde siyah bir imâme (serpuş) olduğu halde şehre girmiştir.

٤٥٢ – (١٣٥٩) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ مُسَاوِرٍ الْوَرَّاقِ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ أَبِيهِ : أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَطَبَ النَّاسَ وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ .

452 — (1359) .... : Amr ibn Hureys (R) : Rasûlullah (S) üzerinde siyah bir serpuş olduğu halde halka hitab etti demiştir.

٤٥٣ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَالْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ مُسَاوِرٍ الْوَرَّاقِ . قَالَ : حَدَّثَنِي (وَفِي رِوَايَةِ الْحُلْوَانِيِّ قَالَ : سَمِعْتُ جَعْفَرَ بْنَ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ) عَنْ أَبِيهِ ، قَالَ : كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، عَلَى الْمِنْبَرِ . وَعَلَيْهِ عِمَامَةٌ سَوْدَاءُ . قَدْ أَرْخَى طَرَفَيْهَا بَيْنَ كَتِفَيْهِ .

وَلَمْ يَقُلْ أَبُو بَكْرٍ : عَلَى الْمِنْبَرِ .

453 — ( ) .... : Amr ibn Hureys (R) : Rasûlullah (S) ın minber üstünde ve başında siyah bir serpuş olduğu halde duruşu hâlâ gözü-

mün önündedir. Siyah serpuşun iki ucunu omuzları arasına doğru sarkıtmıştı dedi. Râvî Ebû Bekr : Minber üzerinde sözünü söylememiştir [129].

(٨٥) باب فضل المدينة، ودعاء النبي صلى الله عليه وسلم فيها بالبركة.
وبيان تحريمها وتحريم صيدها وشجرها. وبيان حدود حرمها

٤٥٤ – (١٣٦٠) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا عبد العزيز (يعني ابن محمد الدراوردي) عن عمرو بن يحيى المازني، عن عباد بن تميم، عن عمه عبد الله بن زيد بن عاصم؛ أن رسول الله ﷺ قال «إن إبراهيم حرم مكة ودعا لأهلها. وإني حرمت المدينة كما حرم إبراهيم مكة. وإني دعوت في صاعها ومدها بمثلي ما دعا به إبراهيم لأهل مكة»

(85) MEDÎNE'NİN FAZÎLETİ, PEYGAMBER (S) İN MEDÎNE'YE BEREKET DUÂSI, ORADA AV VE AĞAÇ KESMENİN TAHRÎMİ VE HAREM HUDÛDUNUN BEYÂNI BÂBI

454 — (1360) .... : Abdullah ibn Zeyd ibn Âsım'dan (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Hiç şüphesiz ki İbrahim Mekke'yi muhterem kıldı ve ahâlisi lehine duâ etti. İbrahim'in Mekke'yi muhterem kıldığı gibi ben de Medîne'yi muhterem kıldım. Ve ben Medîne'nin sâ'ı ve müddü (nün bereketi) hakkında, İbrahim'in Mekke ahâlisi için yaptığı duânın iki misliyle duâ ettim».

٤٥٥ – (...) وحدثنيه أبو كامل الجحدري. حدثنا عبد العزيز (يعني ابن المختار). ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا خالد بن مخلد. حدثني سليمان بن بلال. ح وحدثناه إسحق بن إبراهيم. أخبرنا المخزومي. حدثنا وهيب. كلهم عن عمرو بن يحيى (هو المازني) بهذا الإسناد. أما حديث وهيب فكرواية الدراوردي «بمثلي ما دعا به إبراهيم». وأما سليمان بن بلال وعبد العزيز بن المختار، ففي روايتهما «مثل ما دعا به إبراهيم».

---

129. Kadı Iyâd şöyle dedi: Rivâyetler arasını cem' şöyledir: Rasûlullah Mekke'ye fâtih olarak ilk girişi sırasında başında miğfer vardı. Sonra bunun ardından miğferi çıkarmış, imâme giymiştir. Başında siyah bir imâme olduğu halde hitab etti fıkrası buna delîldir. Çünkü hutbe Mekke fethi tamâmlandıkdan sonra Kâ'be'nin kapısı yanında i'râd edilmişti.

Mekke'ye ihrâmsız girmek hakkında iki görüş vardır: Biri hac ve diğer nüsükleri kasdetmiyen kimseler için Mekke'ye ihrâmsız girmek câizdir. Bunların delîlleri bu hadîsdir. Giren ister tekerrür eden bir hâcet için, isterse tekerrür etmeyen bir hâcet için girmiş olsun müsâvîdir. İkinci görüş, girenin hâceti tekerrür etmiyorsa ihrâmsız girmesi câiz değildir. Ancak muhârib veya kıtâlden korkarak girmek müstesnâdır (Nevevî).

455 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Amr ibn Yahyâ'dan bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Vuhayb'ın rivâyeti bundan önceki Abdulazîz ibn Muhammed ed-Derâverdî'nin rivâyeti gibi «İbrahim'in yaptığı duânın iki misli ile» tarzındadır. Süleyman ibn Bilâl ile Abdulazîz ibn Muhtar'ın rivâyetlerinde ise «İbrahim'in yaptığı duâ gibi» demiştir.

٤٥٦ — (١٣٦١) وحدّثنا قتيبة بن سعيد. حدّثنا بكر (يعني ابن مضر) عن ابن الهاد، عن أبي بكر بن محمّد، عن عبد الله بن عمرو بن عثمان، عن رافع بن خديج. قال: قال رسول الله ﷺ «إنّ إبراهيم حرّم مكّة. وإنّي أحرّم ما بين لابتيها» (يريد المدينة).

56 — (1361) .... : Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Şüphesiz İbrahim Mekke'yi haram kıldı, ben de Medîne'nin iki *Lâbe*si (iki taşlığı) arasını haram kılıyorum» [130].

٤٥٧ — (...) وحدّثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدّثنا سليمان بن بلال عن عتبة بن مسلم، عن نافع بن جبير؛ أنّ مروان بن الحكم خطب النّاس. فذكر مكّة وأهلها وحرمتها. ولم يذكر المدينة وأهلها وحرمتها. فناداه رافع بن خديج. فقال: ما لي أسمعك ذكرت مكّة وأهلها وحرمتها، ولم تذكر المدينة وأهلها وحرمتها. وقد حرّم رسول الله ﷺ ما بين لابتيها. وذلك عندنا في أديم خولانيّ. إن شئت أقرأتكه. قال: فسكت مروان ثمّ قال: قد سمعت بعض ذلك.

457 — ( ) .... : Nâfi' ibn Cubeyr'den (şöyle demiştir) :

Mervân ibn Hakem, insanlara bir hutbe i'râd etti. Bu hutbede Mekke'yi, Mekke ahâlisini ve Mekke'nin haramlığını zikretti de Medîne'yi, Medîne ahâlisini ve Medîne'nin haramlığını zikretmedi. Bunun üzerine Râfi' ibn Hadîc ona nidâ edib şöyle dedi : Bana ne var ki senin Mekke'yi, Mekke ahâlisini ve Mekke'nin hurmetini zikrettiğini işidiyorum da Medîne'yi, Medîne ahâlisini ve Medîne'nin hurmetini zikretmiyorsun. Halbuki Rasûlullah (S) onun iki kara taşlığı arasını haram kılmıştır. Bu Medîne'nin haramlığı husûsu, Havlân'da tabaklanan bir deri üzerine yazılmış olarak yanımızda mevcûddur. Şâyet istersen onu sana okurum dedi. Bunun üzerine Mervân biraz sustu ve sonra : Ben de bunun bir kısmını işittim dedi.

---

130. Bu hadîslerdeki *harem* ve *harâm* lafızları *zemen* ve *zamân* sözleri gibi aynı ma'nâya gelirler. Harem, taarruzdan men' edilmiş, masûn kılınmış demektir. Haram dâhilinde bir kısım şeyler ve işler haram kılınmıştır ki bunların bazısı diğer yerlerde haram değildir. Haram ay denilmesi de böyledir. Hurmetini parçalamak câiz olmayan ay demektir.

٤٥٨ — (١٣٦٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد. كلاهما عن أبي أحمد. قال أبو بكر: حدثنا محمد بن عبد الله الأسدي. حدثنا سفيان عن أبي الزبير، عن جابر، قال: قال النبي ﷺ «إن إبراهيم حرم مكة. وإني حرمت المدينة ما بين لابتيها. لا يقطع عضاهها ولا يصاد صيدها».

458 — (1362) .... : Câbir (R) dedi ki Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Muhakkak ki İbrahim (aleyhis-selâm) Mekke'yi haram kıldı. Ben de Medîne'yi, Medîne'nin iki kara taşlığı arasını haram kıldım. Artık Medîne'nin ağacı kesilmez, av hayvanları da avlanmaz».

٤٥٩ — (١٣٦٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الله بن نمير. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عثمان بن حكيم. حدثني عامر بن سعد عن أبيه. قال: قال رسول الله ﷺ «إني أحرم ما بين لابتي المدينة. أن يقطع عضاهها. أو يقتل صيدها». وقال «المدينة خير لهم لو كانوا يعلمون. لا يدعها أحد رغبة عنها إلا أبدل الله فيها من هو خير منه. ولا يثبت أحد على لأوائها وجهدها إلا كنت له شفيعا، أو شهيدا، يوم القيامة».

459 — (1363) .... : Âmir ibn Sa'd tahdîs etti ki, babası şöyle demiştir :

Rasûlullah (S) : «Ben Medîne'nin iki kara taşlığı arasında ağaçlarının kesilmesini ve av hayvanlarının öldörülmesini haram kılıyorum» buyurdu. Ve yine Rasûlullah (Medîne'den çıkıb gidecekler hakkında) şöyle buyurdu : «Medîne kendileri için daha hayırlı bir vatandır eğer bilmiş olsalardı! Medîne'den hoşlanmıyarak onu terk eden bir kimse olursa, Allah Medîne'de muhakkak o kimseden daha hayırlı olan birisini bedel kılacaktır. Medîne hayatının çetinlikleri ve zorluklarına karşı sebât gösteren kimse için ben kıyâmet gününde muhakkak bir şefâatcı veyahut da bir şâhid olacağım».

٤٦٠ — (...) وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا مروان بن معاوية. حدثنا عثمان بن حكيم الأنصاري. أخبرني عامر بن سعد بن أبي وقاص عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال. ثم ذكر مثل حديث ابن نمير. وزاد في الحديث «ولا يريد أحد أهل المدينة بسوء إلا أذابه الله في النار ذوب الرصاص، أو ذوب الملح في الماء».

460 — ( ) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir babasından Rasûlullah'ın aynen yukarki (459 rakamlı) İbn Numeyr hadîsi gibi buyurduğunu zikretti. Ancak bu hadîsde şu ziyâde vardır : «Medîne ahâli-

sine kötülük yapmak istiyen herhangi bir kimse çıkarsa, Allah muhakkak o kimseyi kurşunun ateşde erimesi yahut da tuzun suda erimesi gibi eritecektir».

٤٦١ – (١٣٦٤) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم وعبد بن حميد. جميعا عن العقدي. قال عبد:
أخبرنا عبد الملك بن عمرو. حدثنا عبد الله بن جعفر عن إسماعيل بن محمد، عن عامر بن سعد؛ أن سعدا
ركب إلى قصره بالعقيق. فوجد عبدا يقطع شجرا أو يخبطه. فسلبه. فلما رجع سعد، جاءه
أهل العبد فكلموه أن يرد على غلامهم، أو عليهم، ما أخذ من غلامهم. فقال: معاذ الله! أن أرد شيئا
نفلنيه رسول الله ﷺ. وأبى أن يرد عليهم.

461 — (1364) .... : Sa'du'bnu Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'den (şöyle demiştir) :

Sa'd hayvanına binib Medîne yakınındaki Akîk mevkiinde bulunan köşküne gitti. Derken orada ağaç kesmekde, yahut ağaç yaprağı düşürmekde olan bir köle buldu. Bir daha ağaç kesmemesi için ona bir cezâ olmak üzere üstünde bulunan her şeyini ,aldı. Sa'd Medîne'ye dönünce o kölenin sâhibleri geldiler ve kölelerinden almış olduğu eşyâyı tekrar köleye veya kendilerine iâde etmesi husûsunu onunla konuştular. Sa'd : Rasûlullah (S) ın bana ganîmet taksîmindeki payımdan fazla olarak vermiş bulunduğu bir şeyi geri döndürmekten Allâh'a sığınırım dedi ve köle sâhiblerine bir şey iâde etmekden imtinâ' etti.

٤٦٢ – (١٣٦٥) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد وابن حجر. جميعا عن إسماعيل. قال
ابن أيوب: حدثنا إسماعيل بن جعفر. أخبرني عمرو بن أبي عمرو، مولى المطلب بن عبد الله بن حنطب؛
أنه سمع أنس بن مالك يقول: قال رسول الله ﷺ لأبي طلحة «التمس لي غلاما من غلمانكم
يخدمني». فخرج بي أبو طلحة يردفني وراءه. فكنت أخدم رسول الله ﷺ كلما نزل. وقال
في الحديث: ثم أقبل، حتى إذا بدا له أحد قال «هذا جبل يحبنا ونحبه» فلما أشرف على المدينة
قال «اللهم! إني أحرم ما بين جبليها مثل ما حرم به إبراهيم مكة. اللهم! بارك لهم في مدهم
وصاعهم».

(...) وحدثناه سعيد بن منصور وقتيبة بن سعيد. قالا: حدثنا يعقوب (وهو ابن عبد الرحمن
القاري) عن عمرو بن أبي عمرو، عن أنس بن مالك، عن النبي ﷺ، بمثله. غير أنه قال «إني أحرم
ما بين لابتيها».

462 — (1365) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) Ebû Talha'ya: «Oğlanlarınızdan birini bana hizmet etmek üzere taleb et» buyurdu. Ebû Talha beni hayvanının arkasına bindirib çıkardı. Artık ben Rasûlullah konakladıkca ona hizmet eder oldum. Sonra seferden Medîne'ye dönerken Uhud dağı Rasûlullah'a göründüğü zaman: «Şu Uhud dağıdır. O bizi sever, biz de onu severiz» buyurdu. Nihâyet Medîne'nin üzerine yukardan bakınca da şöyle buyurdu: «Yâ Allâh! Medîne'nin şu iki dağı arasındaki sâhasını hurmet edilmesi vâcib bir yer kılıyorum. Nasıl ki İbrahim (aleyhis-selâm) da Mekke (nin haremindeki sâha) yı muhterem kılmıştı. Yâ Allâh! Medîne halkı için müddlerinde ve sâ'larında bereket ihsan et».

( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in Peygamber (S) den yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak burada: «Ben Medîne'nin iki kara taşlık arasındaki sâhasını hurmet edilmesi vâcib bir yer kılıyorum» demiştir.

٤٦٣ – (١٣٦٦) وحدّثناه حَامِدُ بْنُ عُمَرَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ. حَدَّثَنَا عَاصِمٌ. قَالَ: قُلْتُ لِأَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ: أَحَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْمَدِينَةَ؟ قَالَ: نَعَمْ. مَا بَيْنَ كَذَا إِلَىٰ كَذَا. فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا. قَالَ ثُمَّ قَالَ لِي: هٰذِهِ شَدِيدَةٌ «مَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ. لَا يَقْبَلُ اللهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا» قَالَ فَقَالَ ابْنُ أَنَسٍ: أَوْ آوَىٰ مُحْدِثًا.

463 — (1366) .... : Âsım tahdîs edib şöyle dedi: Ben Enes ibn Mâlik'e:

— Rasûlullah (S) Medîne'yi harem kıldı mı? diye sordum. Enes:

— Evet, şuradan şuraya kadar aradaki sâhadır. Her kim burada bir bid'at meydana getirir günah işlerse dedikden sonra bana şöyle söyledi: İşte şu pek şiddetlidir: «Her kim Medîne hareminde bir bid'at îcâd ederse artık Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Allâh kıyâmet gününde ondan ne sarf, ne adl hiç bir şey kabûl etmez» [131].

Enes'in oğlu: Yahut bir bid'atcıyı barındırır himâye ederse dedi demiştir.

---

131. Peygamber Medîne hakkında hurmet i'lân etmiştir, ağaçları kesilmez, hayvanları avlanmaz. Medenî yurdlar olan şehirlerde bu güzel usûl nekadar yüksek bir medeniyet örneğidir. Ağaç ve hayvan insan oğlunun hayatta en hayırlı vasıtalarındandır. Ağaçsız ve hayvansız yerler yaşanmaya elverişli olamaz.

Medîne'nin tahrîminde üç imâm müttefikdir. Yalnız Ebû Hanîfe hılline kail olmuştur. Ona göre hadîslerdeki Medîne'nin tahrîminden maksad kadrini yükseltmekden ibârettir.

٤٦٤ — (١٣٦٧) حدثني زهير بن حرب . حدثنا يزيد بن هارون . أخبرنا عاصم الأحول . قال :
سألت أنسا : أحرم رسول الله ﷺ المدينة ؟ قال : نعم . هي حرام . لا يختلى خلاها . فمن فعل ذلك
فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين .

464 — (1367) .... : Âsım el-Ahvel haber verib dedi ki : Enes (R) den :

— Rasûlullah (S) Medîne'yi harem kıldı mı? diye sordum. Enes :

— Evet, Medîne haremdir. Onun bitkisi koparılmaz. Her kim böyle bir suç işlerse artık Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların lâ'neti onun üzerine olsun» dedi.

٤٦٥ — (١٣٦٨) حدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس ، فيما قرئ عليه عن إسحق بن عبد الله
ابن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك : أن رسول الله ﷺ قال « اللهم ! بارك لهم في مكيالهم . وبارك
لهم في صاعهم . وبارك لهم في مدهم » .

465 — (1368) Bize Kuteybetu'bnu Saîd, Mâlik ibn Enes'den onun huzûrunda okunan hadîsler içinden, o da Ishâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan, o da Enes ibn Mâlik'den tahdîs etti ki Rasûlullah (Medîne'liler hakkında) : «Yâ Allâh! Onların ölçeklerini bereketli kıl, sâ'larını bereketli kıl, müddlerini bereketli kıl» dedi.

٤٦٦ — (١٣٦٩) وحدثني زهير بن حرب وإبراهيم بن محمد السامي . قالا : حدثنا وهب بن جرير .
حدثنا أبي . قال : سمعت يونس يحدث عن الزهري ، عن أنس بن مالك ، قال : قال رسول الله ﷺ
« اللهم ! اجعل بالمدينة ضعفي ما بمكة من البركة » .

466 — (1369) .... : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki : Rasûlullah (S): «Yâ Allâh! Bereketinden Mekke'ye bahş eylediğin lutfu keremin iki mislini Medîne'ye müyesser kıl» diye duâ etti.

٤٦٧ — (١٣٧٠) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وأبو كريب . جميعا عن
أبي معاوية . قال أبو كريب : حدثنا أبو معاوية . حدثنا الأعمش عن إبراهيم التيمي ، عن أبيه ، قال:
خطبنا علي بن أبي طالب فقال : من زعم أن عندنا شيئا نقرأه إلا كتاب الله وهذه الصحيفة . (قال :
وصحيفة معلقة في قراب سيفه) فقد كذب . فيها أسنان الإبل . وأشياء من الجراحات . وفيها
قال النبي صلى الله تعالى عليه وسلم « المدينة حرم ما بين عير إلى ثور . فمن أحدث فيها حدثا .

أَوْ آوَى مُحْدِثًا . فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ . لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا . وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ . يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ . وَمَنِ ادَّعَى إِلَى غَيْرِ أَبِيهِ ، أَوِ انْتَمَى إِلَى غَيْرِ مَوَالِيهِ . فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ . لَا يَقْبَلُ اللّٰهُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفًا وَلَا عَدْلًا » .

وَانْتَهَى حَدِيثُ أَبِي بَكْرٍ وَزُهَيْرٍ عِنْدَ قَوْلِهِ « يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ » وَلَمْ يَذْكُرَا مَا بَعْدَهُ . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا : مُعَلَّقَةٌ فِي قِرَابِ سَيْفِهِ .

467 — (1370) .... : İbrahim et-Teymî dedi ki : Ali ibn Ebî Tâlib bize bir hitâbede bulunub şöyle dedi : Her kim bizim yanımızda **Allâh'ın Kitabından** ve bir de şu sahîfeden başka okuyacağımız bir şey olduğunu iddiâ ederse (râvî : Kılıcının kınında asılı bulunan bir sahîfe vardı dedi) o muhakkak yalan söylemiştir. Bu sahîfenin içinde diyet olarak verilecek develerin yaşları ile, yaralardan bazı şeylerin beyânı vardır. Bir de bu sahîfenin içinde Peygamber'in şöyle buyurduğu yazılıdır :

«Medîne'nin **Ayr** ile **Sevr** dağları arasındaki sâhası haremdir (ihtirâm edilmesi vâcibdir) [132]. Her kim Medîne'nin bu harîmi dâhilinde Kitâb ve sünnete aykırı bir iş işlerse yahut bir bid'atcıya yardım eder, barındırırsa artık Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Allah kıyâmet gününde o kimseden ne farz, ne nâfile kabul etmez. Muslimanların zimmeti birdir (bir muslimin, kâfire ahd ve emânı bütün muslimanlarca sahîhdir, mu'teberdir). O zimmeti muslimanların mertebece en ednâsı bile üzerine alıb muhâfazasına ve gereğine çalışır. Ve her kim babasından başkasına nisbet iddiâ eder yahut kendi hâmîle-

---

132. «*Ayr* ve *Sevr*, Medîne dağlarından iki dağın ismidir. Birincisi büyük ve yüksektir. Medîne'nin güneyinde takrîben iki sâat kadar mesâfede bulunur. İkincisi, kırmızı ve küçüktür. Uhud'un kuzeyinde bulunur. Bu iki dağ güneyden ve kuzeyden Medîne hareminin hudûdunu teşkîl ederler» (*Âsâru'l-Medîneti'l-münevvere*, s. 139; Muslim *Sahîh*'inin 1374/1955 Mısır tab'ının bu kısmında geniş bilgi verilmiştir. II, 995, 998).

Medîne'nin iki lâbesi, iki kara taşlığıdır. Bunlardan birincisi doğuda, ikincisi batıdadır.

Hz. Ali'ye arkadaşları tarafından :

— Rasûlullah'ın herkese bildirmeyib husûsî olarak sana verdiği bazı şeyler var mı? diye sorulunca Ali :

— Hayır, Peygamber'in husûsî sûrette teblîğ ettiği bir hüküm yoktur. İslâm hükümlerinden benim bildiğim yazılı olan şey yalnız *Allâh'ın Kitâbı*dır. Bir de şu kılıcımın kınında muhâfaza ettiğim şu sahîfedir, demiş ve bunu çıkarıb okumuştur (*Buhârî*, ebvâbu'l-muhsar ve cezâi's-sayd haremi'l-Medîne; ve Nesâi'nin süneni).

Hz. Ali'nin bu kat'î sözü, Şiîlerin : Rasûlullah, Ali'ye husûsî sûrette ilim sırlarından, dîn kaidelerinden bir çok şeyler bildirdi ki bunlara *Ehlu Beyt*'den olmayanlar vâkıf değillerdir... gibi iddiâlarını kökünden red eder.

rinden başkasına mensûbiyet da'vâsında bulunursa, Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların la'neti onun üzerine olsun. Kıyâmet gününde Allah o kimseden hiçbir adl ve hiçbir sarf kabul buyurmaz».

Râvîlerden Ebû Bekr ile Zuheyr'in hadîsi «muslimanların mertebece en aşağıda olanı bile o zimmeti üzerine alıb muhâfazasına çalışır» sözünde sona ermiştir. Bu ikisi hadîsin bundan sonrasını zikretmemişlerdir. Bunların hadîsinde : Kılıcının kınında asılmış fıkrası da yokdur.

٤٦٨ – (...) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ. أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. جَمِيعًا عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي كُرَيْبٍ عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ إِلَىٰ آخِرِهِ. وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ «فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ. لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ صَرْفٌ وَلَا عَدْلٌ» وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا «مَنِ ادَّعَىٰ إِلَىٰ غَيْرِ أَبِيهِ» وَلَيْسَ فِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ، ذِكْرُ يَوْمِ الْقِيَامَةِ.

(...) وحدثني عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ ابْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَوَكِيعٍ. إِلَّا قَوْلَهُ «مَنْ تَوَلَّىٰ غَيْرَ مَوَالِيهِ» وَذِكْرَ اللَّعْنَةِ لَهُ.

468 — ( ) .... : Buradaki iki râvî de A'meş'den bu isnadla Ebû Kureyb'in, Ebû Muâviye'den gelen (467) rakamlı) hadîsini sonuna kadar ayni tarzda rivâyet etmişlerdir. Bu hadîsde şu ziyâde vardır :

«Kim bir muslimanın verdiği emân ve ahdi bozarsa Allâh'ın azâbı, meleklerin ilenci ve bütün insanların nefreti onun üzerine olsun. Kıyâmet gününde ondan hiçbir farz ve hiçbir nâfile ibâdet kabûl olunmaz».

Bu iki râvînin hadîsinde : «Her kim kendi babasından başkasına nisbet iddiâ ederse» fıkrası yoktur. Bunlardan Vekî'in rivâyetinde kıyâmet gününün zikri yoktur.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine A'meş'den bu isnad ile bundan önceki İbn Mushir ve Vekî' hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlar ancak : «Her kim kendi hâmîlerinden başkasını velî edinirse» fıkrası ile ona âid olan la'neti zikretmemişlerdir.

٤٦٩ – (١٣٧١) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ سُلَيْمَانَ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «الْمَدِينَةُ حَرَمٌ. فَمَنْ أَحْدَثَ فِيهَا حَدَثًا أَوْ آوَىٰ مُحْدِثًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ. لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ».

469 — (1371) .... : Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu rivâyet etmiştir :

«Medîne bir haremdir. Artık her kim orada bir bid'at çıkarır yahut bir bid'atçıyı barındırıb yardım ederse Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların lâ'neti onun üzerine olsun. Kıyâmet gününde ondan hiçbir adl ve hiçbir sarf kabûl olunmasın».

٤٧٠ – (...) وحدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ النَّضْرِ بْنِ أَبِي النَّضْرِ. حَدَّثَنِي أَبُو النَّضْرِ. حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. وَلَمْ يَقُلْ «يَوْمَ الْقِيَامَةِ» وَزَادَ «وَذِمَّةُ الْمُسْلِمِينَ وَاحِدَةٌ. يَسْعَى بِهَا أَدْنَاهُمْ. فَمَنْ أَخْفَرَ مُسْلِمًا فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ. لَا يُقْبَلُ مِنْهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ».

470 — ( ) .... : Seneddeki râvîler de yine A'meş'den bu isnad ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak burada «kıyâmet günü» sözünü söylemeyib şu ziyâdeyi vermiştir: «Bütün muslimanların zimmeti birdir. Onların en aşağı mertebede olanı bile bu zimmetin (ahd ve emânın) hakkını korumak ve gereğini yerine getirmek husûsunda çalışır. Kim bir muslimanın verdiği ahdi bozarsa Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların lâ'neti onun üzerine olsun. Kıyâmet gününde bu ahid bozan kimseden hiç bir adl ve hiç bir sarf kabûl olunmaz».

٤٧١ – (١٣٧٢) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: لَوْ رَأَيْتُ الظِّبَاءَ تَرْتَعُ بِالْمَدِينَةِ مَا ذَعَرْتُهَا. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا حَرَامٌ».

471 — (1372) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Saîd ibn Museyyeb'den, o da Ebû Hureyre'den ki Ebû Hureyre (R) şöyle der idi: Ben Medîne'de ceylanları yayılıb otlar halde görmüş olsam bile onları aslâ rahatsız etmem. Rasûlullah (S): «Medîne'nin iki kara taşlık arasındaki sâhası haremdir» buyurdu.

٤٧٢ – (...) وحدّثنا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَ إِسْحٰقُ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا بَيْنَ لَابَتَيِ الْمَدِينَةِ. قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: فَلَوْ وَجَدْتُ الظِّبَاءَ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا مَا ذَعَرْتُهَا. وَجَعَلَ اثْنَيْ عَشَرَ مِيلًا، حَوْلَ الْمَدِينَةِ، حِمًى.

472 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) Medîne'nin iki kara taşlık arasındaki sâhasını harem kıldı. Artık ben bu iki kara taşlık arasındaki sâhada ceylanlarla karşılaşsam bile onları ürkütmem ve rahatsız etmem. O, Medîne'nin etrafında **on iki millik** mesâfeyi bir koruluk yapmıştır dedi.

٤٧٣ – (١٣٧٣) حدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس (فيما قرئ عليه) عن سهيل بن
أبي صالح، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أنه قال: كان الناس إذا رأوا أول الثمر جاءوا به إلى النبي ﷺ.
فإذا أخذه رسول الله ﷺ قال «اللهم! بارك لنا في ثمرنا. وبارك لنا في مدينتنا. وبارك لنا في صاعنا.
وبارك لنا في مدنا! اللهم! إن إبراهيم عبدك وخليلك ونبيك. وإني عبدك ونبيك. وإنه دعاك لمكة.
وإني أدعوك للمدينة. بمثل ما دعاك لمكة. ومثله معه». قال: ثم يدعو أصغر وليد له فيعطيه ذلك
الثمر.

473 — (1373) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : İnsanlar ilk meyveyi gördükleri zaman onu Peygamber (S) e getirirlerdi. Rasûlullah da bu ilk mahsûlü eline alınca şu duâyı söylerdi :

«Yâ Allâh! Meyvelerimizi bize mübârek kıl. Medîne'mizde bize bereketler ihsân et. Sâ'ımızda ve müddümüzde bize bereketler ver!

Yâ Allâh! Şüphe yok ki İbrahim senin kulun, halîlin ve peygamberindir. Ben de senin kulun ve peygamberinim. İbrahim, Mekke için sana duâda bulundu. Ben de onun Mekke için istediklerini ve onların bir misli daha fazlası ile senden Medîne için duâda bulunuyorum».

Ebû Hureyre dedi ki : Rasûlullah bu duâdan sonra ev halkından en küçük bir çocuğu çağırır ve bu ilk turfanda meyvèyi ona verirdi.

٤٧٤ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبد العزيز بن محمد المدني عن سهيل بن أبي صالح،
عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ كان يؤتى بأول الثمر فيقول «اللهم! بارك لنا في مدينتنا
وفي ثمارنا وفي مدنا وفي صاعنا. بركة مع بركة». ثم يعطيه أصغر من يحضره من الولدان.

474 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) a ilk turfanda meyva getirildi de o hemen : «Yâ Allâh! Medîne'mizde bize hayırlarımızı çoğalt. Meyvelerimizde, müddümüzde ve sâ'ımızda bizim için bereket üstüne bereketler ihsân eyle» diye duâ eder sonra bu turfanda meyveyi orada hâzır bulunan çocukların en küçüğüne verirdi.

(٨٦) باب الترغيب فى سكنى المدينة، والصبر على لأوائها

٤٧٥ — (١٣٧٤) حدثنا حماد بن إسماعيل بن علية. حدثنا أبى عن وهيب، عن يحيى بن أبى إسحق؛ أنه حدث عن أبى سعيد مولى المهرى؛ أنه أصابهم بالمدينة جهد وشدة. وأنه أتى أبا سعيد الخدرى. فقال له: إنى كثير العيال. وقد أصابتنا شدة. فأردت أن أنقل عيالى إلى بعض الريف. فقال أبو سعيد: لا تفعل. الزم المدينة. فإنا خرجنا مع نبى الله ﷺ (أظن أنه قال) حتى قدمنا عسفان. فأقام بها ليالى. فقال الناس: والله! ما نحن ههنا فى شىء. وإن عيالنا لخلوف. ما نأمن عليهم. فبلغ ذلك النبى ﷺ فقال «ما هذا الذى بلغنى من حديثكم؟ (ما أدرى كيف قال) والذى أحلف به، أو والذى نفسى بيده! لقد هممت أو إن شئتم (لا أدرى أيتهما قال) لآمرن بناقتى ترحل. ثم لا أحل لها عقدة حتى أقدم المدينة». وقال «اللهم! إن إبراهيم حرم مكة فجعلها حرما. وإنى حرمت المدينة حراما ما بين مأزميها. أن لا يهراق فيها دم. ولا يحمل فيها سلاح لقتال، ولا تخبط فيها شجرة إلا لعلف. اللهم! بارك لنا فى مدينتنا. اللهم! بارك لنا فى صاعنا. اللهم! بارك لنا فى مدنا. اللهم! بارك لنا فى صاعنا. اللهم! بارك لنا فى مدنا. اللهم! بارك لنا فى مدينتنا. اللهم! اجعل مع البركة بركتين. والذى نفسى بيده! ما من المدينة شعب ولا نقب إلا عليه ملكان يحرسانها حتى تقدموا إليها». (ثم قال للناس) «ارتحلوا» فارتحلنا. فأقبلنا إلى المدينة. فوالذى نحلف به أو يحلف به! (الشك من حماد) ما وضعنا رحالنا حين دخلنا المدينة حتى أغار علينا بنو عبد الله بن غطفان. وما يهيجهم قبل ذلك شىء.

(86) MEDÎNE'DE İKAMETE VE ŞİDDETLERİNE KARŞI SABRETMEYE TEŞVÎK BÂBI

475 — (1374) .... : Yahyâ ibn Ebî Ishâk, Mehrî'nin himâyesinde bulunan Ebû Saîd'den şöyle tahdîs etti : Kendilerine Medîne'de bir geçim darlığı ve hayat zorluğu isâbet edince bu zât Ebû Saîd Hudrî'ye geldi ve ona :

— Ben, âilesi kalabalık bir kimseyim. Bu halde bize bir geçim darlığı ve hayat zorluğu isâbet etti. Bundan dolayı ben, âilemi ekilib biçilen bir arâzîye nakletmek istedim dedi. Ebû Saîd :

— Böyle yapma. Medîne'den ayrılma. Biz Peygamber (S) ile beraber sefere çıktık. Nihâyet Usfân'a geldik. Orada birkaç geceler ikamet etti. Bunun üzerine halk :

— Vallâhi biz burada hiçbir kârlı işde değiliz. Âilelerimizin yanında, onları himâye edecek kimseler de yoktur. Biz onların başına gelecek şerlerden emîn olamıyoruz diye söz ettiler. Bu kabil sözler Peygamber'e ulaşınca şöyle buyurdu :

— «Sizin sözlerinizden bana ulaşmış olan bu lâflar nedir? Kendisi ile yemîn etmekde olduğum Allâh'a and olsun ki yahut nefsim elinde olan Allâh'a and olsun ki muhakkak şunu kasd ettim, yahut isterseniz buradan hareket için derhal dişi deveme semerinin bağlanmasını emredeyim sonra da tâ Medîne'ye varıncaya kadar devemin yüklerinden hiçbir düğüm çözmeksizin sür'atle yola devam edeyim». Ve Rasûlullah buyurdu ki :

«Yâ Allâh! Şüphe yok ki İbrahim Mekke'yi tahrîm etti ve onu bir harem kıldı. Ben de Medîne'yi, Onun iki dağı arasındaki sâhayı bir harem kıldım. Bu hudûdlar arasındaki Medîne hareminde hiçbir kan dökülmemek, orada kıtâl için hiçbir silâh taşınmamak, hayvan yemlemek için — o da dal kırmıyarak — olmak müstesnâ hiçbir ağaç kesilmemek esâsını koydum.

Yâ Allâh! Medîne'mizi bizim için mubârek kıl.
Yâ Allâh! Sâ'ımızda bize bereket ver.
Yâ Allâh! Müddümüzde bize bereket ver.
Yâ Allâh! Sâ'ımızda bize bereket ihsân et.
Yâ Allâh! Müddümüzde bize bereket ihsân et.
Yâ Allâh! Medîne'mizde bize çok hayırlar ver.
Yâ Allâh! Bir bereketle beraber iki bereket daha ihsân et.

Nefsim yedinde olan Allâh'a yemînle söylüyorum, Medîne'den hiçbir kapı ve hiçbir geçit yok ki sizler oraya varıncaya kadar önünde bekleyib onu muhâfaza eden iki melek mevcûd olmasın». (el-Ahzâb: 13, bunu te'yîd ediyor).

(Rasûlullah bundan sonra insanlara:) «Haydi hareket edin» emrini verdi. Bunu ta'kîben biz hareket ettik ve Medîne'ye geldik. Kendisi ile yemîn eder olduğumuz Allâh'a, yahut kendi adına yemîn yapılan Allâh'a and olsun ki — şek râvî Hammâd'dandır — Medîne'ye girdiğimizde yüklerimizi indirir indirmez Abdullah ibn Ğatafan oğulları bizim üzerimize baskın yaptılar. Halbuki bizim Medîne'ye gelişimizden önce onları saldırıdan korkutub alıkoyan (zâhirî) hiçbir şey yoktu. (Biz Medîne'de yokken onların saldırmalarını ve Medîne'yi yağma etmelerini sâdece Peygamber'in haber verdiği gibi Medîne'yi bekleyen melekler mâni' olmuştur).

٤٧٦ – (...) وحدثنا زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل بن علية عن علي بن المبارك. حدثنا يحيى
ابن أبي كثير. حدثنا أبو سعيد مولى المهري عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ قال «اللهم!
بارك لنا في صاعنا ومدنا. واجعل مع البركة بركتين».

* * *

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبيد الله بن موسى. أخبرنا شيبان. ح وحدثني
إسحاق بن منصور. أخبرنا عبد الصمد. حدثنا حرب (يعني ابن شداد) كلاهما عن يحيى بن أبي كثير،
بهذا الإسناد، مثله.

476 — ( ) .... : Mehrî'nin azadlısı olan Ebû Saîd, Ebû Saîd Hudrî'den şöyle tahdîs etti. Rasûlullah (S) : «Yâ Allâh! Sâ'ımızda ve müddümüzde bizler için bereketler ihsân et. Bir bereketle beraber iki bereket daha lutf eyle» diye duâ etti.

( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٤٧٧ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن سعيد بن أبي سعيد، عن أبي سعيد
مولى المهري؛ أنه جاء أبا سعيد الخدري، ليالي الحرة، فاستشاره في الجلاء من المدينة. وشكا
إليه أسعارها وكثرة عياله. وأخبره أن لا صبر له على جهد المدينة ولأوائها. فقال له: ويحك!
لا آمرك بذلك. إني سمعت رسول الله ﷺ يقول «لا يصبر أحد على لأوائها فيموت، إلا كنت له
شفيعا أو شهيدا يوم القيامة، إذا كان مسلما».

477 — ( ) .... : Mehrî'nin azadlısı Ebû Saîd, Harre vak'ası (H. 63) gecelerinde Ebû Saîd Hudrî'nin yanına geldi ve Medîne'den kaçmak husûsunda onunla istişâre etti. Bu arada Medîne'de zarûrî eşyâ fiatlarının artmasından, her şeyin pahalı olmasından, âilesinin kalabalılığından dert yanıb şikâyet etti. Ve artık Medîne'nin hayat sıkıntılarına ve zorluklarına karşı kendisinde hiç sabır kalmadığını ona haber verdi. Bunun üzerine Ebû Saîd Hudrî ona : Vah sana! Ben sana Medîne'den çıkıb gitmeyi emretmem. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Herhangi bir kimse musliman olmak şartıyle Medîne'nin çetinlik ve zorluklarına şabr edib vefat edecek olursa kıyâmet gününde ben onun için muhakkak sûrette bir şefâatçı veya bir şâhid olurum».

٤٧٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن عبد الله بن نمير وأبو كريب . جميعًا
عن أبي أسامة (واللفظ لأبي بكر وابن نمير) قالا : حدثنا أبو أسامة عن الوليد بن كثير . حدثني
سعيد بن عبد الرحمن بن أبي سعيد الخدري ؛ أن عبد الرحمن حدثه عن أبيه أبي سعيد ؛ أنه سمع
رسول الله ﷺ يقول « إني حرمت ما بين لابتي المدينة . كما حرم إبراهيم مكة » قال : ثم كان
أبو سعيد يأخذ (وقال أبو بكر : يجد) أحدنا في يده الطير ، فيفكه من يده ، ثم يرسله .

478 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Saîd Hudrî'nin, Rasûlullah'dan rivâyet ettiği şu hadîsi rivâyet ettiler, Rasûlullah şöyle buyuruyordu : «Ben Medîne'nin iki kara taşlığı arasındaki sâhayı, İbrahim'in Mekke'yi haram kıldığı gibi haram kıldım» [133].

Râvî : Sonra Ebû Saîd, herhangi birimizi elinde bir kuş olduğu halde bulurdu da, onun elinden kuşun bağını çözer, sonra salıverirdi demiştir.

٤٧٩ – (١٣٧٥) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا علي بن مسهر عن الشيباني ، عن يسير
ابن عمرو ، عن سهل بن حنيف ، قال : أهوى رسول الله ﷺ بيده إلى المدينة فقال « إنها حرم آمن » .

479 — (1375) .... : Sehlu'bnu Huneyf (R) dedi ki : Rasûlullah (S) eliyle Medîne'ye işâret ederek : «Hiç şüphesiz Medîne bir haremdir, korkusuz, emîn bir yerdir» buyuruyordu.

٤٨٠ – (١٣٧٦) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبدة عن هشام ، عن أبيه ، عن عائشة .
قالت : قدمنا المدينة وهي وبيئة . فاشتكى أبو بكر واشتكى بلال . فلما رأى رسول الله ﷺ
شكوى أصحابه قال « اللهم ! حبب إلينا المدينة كما حببت مكة أو أشد . وصححها . وبارك لنا
في صاعها ومدها . وحول حماها إلى الجحفة » .

(...) وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو أسامة وابن نمير عن هشام بن عروة ، بهذا الإسناد ، نحوه .

480 — (1376) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Biz Medîne'ye geldiğimizde Medîne hastalıklı bir memleket hâlinde idi. Ebû Bekr hasta oldu, Bilâl de hastalandı. Rasûlullah (S) sahâbîlerinin hastalanmalarını görünce şöyle duâ etti :

«Yâ Allâh! Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medîne'yi de sevdir. Yahut

---

133. Allah Teâlâ Mekke hakkında şöyle buyurmuştu: *«Çevrelerinde insanların zorla kapılmakta olmasına rağmen* (Mekke'yi) *bir harem ve korkusuz, emîn bir yer yaptığımızı onlar görmediler mi? Hâlâ bâtıla inanıyorlar da Allâh'ın ni'metine nankörlük mü ediyorlar?»* (el-Ankebût: 67).

onu daha ziyâde sevdir. Medîne'nin havasını sahîhleştirib hastalıklardan sâlim kıl. Sâ'ında ve müddünde ölçülen rızıklarımızı bizim için mubârek kıl. Medîne'nin hummâsını Cuhfe'ye naklet» [134].

( ) Bize Ebû Kureyb tahdîs etti. Bize Ebû Usâme ile İbn Numeyr, Hişâm ibn Urve'den bu isnad ile bu hadîs tarzında tahdîs ettiler.

٤٨١ — (١٣٧٧) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ عُمَرَ. أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ حَفْصِ بْنِ عَاصِمٍ. حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنْ صَبَرَ عَلَى لأْوَائِهَا، كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا أَوْ شَهِيدًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ»

481 — (1377) .... : İbn Umer (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Medîne'nin şiddet ve mıhnetlerine sabreden kimse için ben kıyâmet gününde bir şefâatçı veya bir şâhid olurum» buyuruyordu.

---

134. Buhârî'deki rivâyet Medîne'nin o zamanki havasının ağırlığını, ilk muhâcirler üzerindeki kötü te'sîrlerini ve muhâcirlerin Mekke'yi özleyişlerini daha tafsîlli ifâde etmektedir :

Âişe (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) Medîne'ye hicret ettiğinde (babam) Ebû Bekr ile Bilâl sıtmaya tutulmuşlardı. Ebû Bekr sıtma ateşi yakalayınca şu meâldeki beyiti inşâd ederdi :

«Yesrib diyârında her kişi âilesi içinde mes'ûd sabahlamışken bir de ölüm ansızın yakalar, akşama diri bırakmaz!»

Bilâl Habeşî de kendisinden hummâ nevbeti sıyrılınca şu rubâîyi söyleyerek sesini yükseltirdi :

«Elâ leyte şi'rî hel ebîtenne leyleten,
Bi vâdin ve havlî izhirun ve celîlu,
Ve hel eriden yevmen miyâha Mecennetin,
Ve hel yebduven lî şâmetun ve Tafîlu.

= Şunu bilmek isterim ki Mekke vâdîsinde etrafımı ızhır ve celîl otları sararak bir gece olsun geceler miyim! Bir gün gelib de Ukaz'daki Mecenne sularının başına varır mıyım? Mekke'nin Şâme ve Tafîl dağları acaba bir kere daha bana görünürler mi?»

Yine Bilâl Habeşî: «Yâ Rab! Şeybe ibn Rabîa'ya, Utbe ibn Rabîa'ya, Umeyy ibn Halef'e gadab eyle! Nasıl ki bunlar (zulmedib) bizi ana yurdumuzdan çıkardılar vebâ diyârına gelmeye mecbûr ettiler» diye bedduâ ederdi. Rasûlullah (S) bunları işittikden sonra:

«Yâ Rab! Mekke'yi bize sevdirdiğin gibi Medîne'yi de sevdir, yahut onu daha ziyâde sevdir. Yâ Rab! Sâ' ile müd ile ölçülen rızık ve kûtlarımıza bereket ihsan eyle. Yâ Rab! Medîne'nin havasını bizim için tashîh edib hastalıklardan sâlim kıl. Hummâsını ve sıtmasını da Mekke'nin Cuhfe'sine nakleyle» diye duâ buyurmuştur. (Bu duânın kabûl olunduğuna işâret ederek) Âişe şöyle demiştir: Medîne'ye hicret edib geldiğimizde Medîne Allâh'ın en vebâlı, en hastalıklı bir diyârı idi. Medîne'nin Bathan sâhasındaki vâdîden acı, pis bir su da akardı (*Buhârî, ebvâbu'l-muhsar ve cezâu's-sayd, kerâhatu'n-Nebiy en tu'râ'l-Medînetu*).

Hicretin ilk yıllarında Medîne'nin Bathan sâhasından akan acı ve pis bir suyun teşkîl ettiği bataklık, Medîne havasını bozuyor sıtmalı ve ağır bir hâle getiriyordu. Rasûlullah sıhhî tedbîrler almakla beraber böyle duâda da bulunmuştu.

Cuhfe, Mısır ve Şâm hacılarının ihrâma girdikleri bir kasabanın adıdır. Râbığ civârında ve Medîne'ye sekiz konak mesâfededir. O zaman orada Yahûdîlerin ikamet ettiği rivâyet edilir.

٤٨٢ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ قَطَنِ بْنِ وَهْبِ بْنِ عُوَيْمِرِ ابْنِ الأَجْدَعِ ، عَنْ يُحَنِّسَ مَوْلَى الزُّبَيْرِ ، أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ فِي الْفِتْنَةِ . فَأَتَتْهُ مَوْلَاةٌ لَهُ تُسَلِّمُ عَلَيْهِ . فَقَالَتْ : إِنِّي أَرَدْتُ الْخُرُوجَ ، يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ! اشْتَدَّ عَلَيْنَا الزَّمَانُ . فَقَالَ لَهَا عَبْدُ اللهِ : اقْعُدِي . لَكَاعِ ! . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَائِهَا وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ ، إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

482 — ( ) ……… : Zubeyr'in azadlısı **Yuhannis** şöyle haber verdi ki kendisi Harra fitnesi zamanında Abdullah ibn Umer'in yanında oturuyordu. O sırada Abdullah'ın bir kadın azadlısı Abdullah'ın yanına gelib selâm verdikten sonra :

— Ben Medîne'den çıkmak istiyorum, yâ Ebâ Abdirrahman! Zaman bize pek şiddetli oldu dedi. Bunun üzerine Abdullah o kadına :

— Otur ey ahmak kadın (Medîne'den çıkma)! Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Medîne'nin mıhnet ve şiddetine sabr eden herhangi bir kimse için ben kıyâmet gününde muhakkak bir şefâatçı veya bir şâhid olurum» buyuruyordu.

٤٨٣ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ عَنْ قَطَنٍ الْخُزَاعِيِّ ، عَنْ يُحَنِّسَ مَوْلَى مُصْعَبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَنْ صَبَرَ عَلَى لَأْوَائِهَا وَشِدَّتِهَا ، كُنْتُ لَهُ شَهِيدًا أَوْ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ (يَعْنِي الْمَدِينَةَ) .

483 — ( ) ……… : Dahhâk, Katan el-Huzâî'den, o da Mus'ab'ın azadlısı Yuhannis'den, o da Abdullah ibn Umer'den haber verdi. Abdullah dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, Medîne'yi kasdederek : «Onun mıhnet ve şiddetine sabr eden kimse için kıyâmet gününde ben bir şefâatçı veya bir şâhid olurum» buyuruyordu.

٤٨٤ – (١٣٧٨) وحدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَصْبِرُ عَلَى لَأْوَاءِ الْمَدِينَةِ وَشِدَّتِهَا أَحَدٌ مِنْ أُمَّتِي ، إِلَّا كُنْتُ لَهُ شَفِيعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَوْ شَهِيدًا » .

(...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي هَارُونَ مُوسَى بْنِ أَبِي عِيسَى ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظَ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، بِمِثْلِهِ .

(...) وحدثنا يُوسُفُ بْنُ عِيسَىٰ . حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَىٰ . أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَصْبِرُ أَحَدٌ عَلَىٰ لَأْوَاءِ الْمَدِينَةِ » بِمِثْلِهِ .

484 — (1378) .... : Ebû Hureyre'den (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) : «Benim ummetimden Medîne'nin mıhnet ve şiddetine sabr gösterecek herhangi bir kimse için ben Kıyâmet gününde muhakkak bir şefâatçı veya bir şâhid olacağım» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Abdirrahman el-Karrâz'ın : Ebû Hureyre'den işittim diyordu ki : Rasûlullah (S) şöyle buyuruyordu diyerek yukarıki hadîs gibi naklettiğini rivâyet etmiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin : Rasûlullah (S): «Medîne'nin mıhnetine hiçbir kimse sabr göstermez ki...» buyurdu dediğini geçen hadîs gibi rivâyet etmiştir.

(٨٧) باب صيانة المدينة من دخول الطاعون والدجال إليها

٤٨٥ – (١٣٧٩) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « عَلَىٰ أَنْقَابِ الْمَدِينَةِ مَلَائِكَةٌ لَا يَدْخُلُهَا الطَّاعُونُ وَلَا الدَّجَّالُ » .

(87) MEDÎNE'NİN, TÂÛN VE DECCÂL GİRMESİNDEN KORUNMASI BÂBI

485 — (1379) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «Medîne'nin kapularında ve giriş yerlerinde (muhâfız) birtakım melekler verdır. Medîne'ye tâûn ve deccâl giremez» buyurdu.

٤٨٦ – (١٣٨٠) وحدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يَأْتِي الْمَسِيحُ مِنْ قِبَلِ الْمَشْرِقِ . هِمَّتُهُ الْمَدِينَةُ . حَتَّىٰ يَنْزِلَ دُبُرَ أُحُدٍ . ثُمَّ تَصْرِفُ الْمَلَائِكَةُ وَجْهَهُ قِبَلَ الشَّامِ . وَهُنَالِكَ يَهْلِكُ » .

486 — (1380) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Deccâl Mesîh, şark tarafından gelir. Onun maksadı Medîne'dir. Nihâyet Uhud dağının arkasına iner. Sonra melekler onun yüzünü Şâm tarafına döndürürler. İşte orada helâk olur» [135].

---

135. Buhârî'deki hadîslerden biri de şudur :
Enes bin Mâlik, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber verdi:
«Yalnız Mekke ile Medîne müstesnâ her bir beldeyi Deccâl (orduları) muhakkak

(٨٨) باب المدينة تنفي شرارها

٤٨٧ – (١٣٨١) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا عبد العزيز (يعني الدراوردي) عن العلاء ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « يأتي على الناس زمان يدعو الرجل ابن عمه وقريبه: هلم إلى الرخاء ! هلم إلى الرخاء ! والمدينة خير لهم لو كانوا يعلمون . والذي نفسي بيده ! لا يخرج منهم أحد رغبة عنها إلا أخلف الله فيها خيرا منه . ألا إن المدينة كالكير ، تخرج الخبيث . لا تقوم الساعة حتى تنفي المدينة شرارها . كما ينفي الكير خبث الحديد » .

(88) «MEDÎNE ŞERLİ KİMSELERİNİ DIŞARI ATAR» HADÎSİ BÂBI

487 — (1381) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki o zamanda kişi amcasının oğlunu ve yakınını : .Gel bolluk memleketlere gidelim diye çağırır. Halbuki Medîne kendileri için daha hayırlıdır eğer (kıymetini) bilir olsalardı! Nefsim yedinde bulunan Allâh'a yemîn ederim ki Medîne halkından herhangi biri Medîne'den hoşlanmıyarak çıkarsa Allah muhakkak o kimseden daha hayırlı olan birini Medîne'de halef kılacaktır. Haberiniz olsun ki muhakkak Medîne şehri demirci körüğüne benzer. Kötü olanları dışarı çıkarır atar. Medîne şehri demirci körüğünün demir pisliğini dışarı attığı gibi şerli kimselerini dışarıya atmadıkca kıyâmet kopmıyacaktır».

٤٨٨ – (١٣٨٢) وحدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس (فيما قرئ عليه) عن يحيى بن سعيد قال : سمعت أبا الحباب سعيد بن يسار يقول : سمعت أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « أمرت بقرية تأكل القرى . يقولون يثرب . وهي المدينة . تنفي الناس كما ينفي الكير خبث الحديد » .

(...) وحدثنا عمرو الناقد وابن أبي عمر . قالا : حدثنا سفيان . ح وحدثنا ابن المثنى . حدثنا عبد الوهاب . جميعا عن يحيى بن سعيد ، بهذا الإسناد . وقالا : كما ينفي الكير الخبث . لم يذكرا الحديد .

çiğniyecektir. Haremin giriş ve kapularından hiçbirisi yok ki orada saff saff melekler bulunub onu muhâfaza eder olmasınlar. Sonra meleklerin muhâfazasında bulunan Medîne şehri, ahâlisi ile beraber üç defa sarsılır ve bu sûretle Medîne'de nekadar kâfir ve munâfık varsa Allah bunları Medîne hâricine çıkarır atar (Medîne'de hâlıs mu'minler kalır). (*Buhârî, ebvâbu'l-muhsar ve cezâu's-sayd, lâ yedhulu'd-Deccâl el-Medînete*).

488 — (1382) .... : Ebû Hureyre (R) der ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Ben bir karyeye (hicretle) emrolundum ki o karye bütün dünya şehirlerini galebe eder. Ona **Yesrib** derler[136]. Halbuki o Medîne'dir. Demirci körüğünün demirin kirini giderişi gibi Medîne de kötü kimseleri giderir».

( ) .... : Buradaki iki râvî de Yahya ibn Saîd'den bu isnadla rivâyet edib: Demirci körüğünün pisliği gidermesi gibi, dediler de «demir»i zikretmediler.

٤٨٩ — (١٣٨٣) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا بَايَعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَأَصَابَ الْأَعْرَابِيَّ وَعْكٌ بِالْمَدِينَةِ . فَأَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا مُحَمَّدُ ! أَقِلْنِي بَيْعَتِي . فَأَبَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ . ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ : أَقِلْنِي بَيْعَتِي . فَأَبَىٰ . ثُمَّ جَاءَهُ فَقَالَ : أَقِلْنِي بَيْعَتِي . فَأَبَىٰ . فَخَرَجَ الْأَعْرَابِيُّ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا الْمَدِينَةُ كَالْكِيرِ . تَنْفِي خَبَثَهَا وَيَنْصَعُ طَيِّبُهَا » .

489 — (1383) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan (şöyle demiştir): Bir bedevî, Rasûlullah (S) a İslâm bîatı yaptı. Muteâkiben o bedevîye Medîne'de bir hava sıkıntısı ve rahatsızlığı isâbet etti. Bunun üzerine Peygamber'e geldi ve:

— Yâ Muhammed! Benim bey'atımı çöz (bedevîliğe dönmeme izin ver)! dedi. Rasûlullah bu teklîfi kabûl etmedi. Sonra bedevî tekrar gelib:

— Benim bey'atımı çöz dedi. Rasûlullah yine kabul etmedi. Sonra bedevî yine gelib:

— Benim ahdimi boz dedi. Rasûlullah yine kabulden çekindi. Akabinde bedevî çıkıb gitti. Bunun üzerine Rasûlullah:

— Şüphesiz Medîne şehri demirci körüğü gibidir; kirini, pasını dışarı atar, hâlısını, temizini alıkor» buyurdu.

٤٩٠ — (١٣٨٤) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ (وَهُوَ الْعَنْبَرِيُّ) حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ (وَهُوَ ابْنُ ثَابِتٍ) سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ يَزِيدَ عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « إِنَّهَا طَيْبَةُ (يَعْنِي الْمَدِينَةَ) وَإِنَّهَا تَنْفِي الْخَبَثَ كَمَا تَنْفِي النَّارُ خَبَثَ الْفِضَّةِ » .

---

136. Kur'ân-ı Kerîm'de *Yesrib* ismi zikredilmiştir.

«O zaman onlardan bir gürûh: Ey Yesrib ahâlisi! Sizin için burada durmak yok Hemen dönün demişlerdi. Onlardan bir kısmı da: Hakîkaten evlerimiz açıktı diyorlardı, Peygamber'den izin istiyorlardı. Halbuki onların evleri açık değildi. Onlar kaçmaktan başka bir şey arzu etmiyorlardı» (el-Ahzâb: 13).

490 — (1384) .... : Zeyd ibn Sâbit (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) Medîne'yi kasd ederek : «O, Taybe'dir. O, ateşin, gümüşün posasını kirini gidermesi gibi pisliği ve posayı dışarı atar» buyurdu.

٤٩١ — (١٣٨٥) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَهَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ اللهَ تَعَالَى سَمَّى الْمَدِينَةَ طَابَةَ » .

491 — (1385) .... : Câbir ibn Semure (R) dedi ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Şüphesiz Allah Teâlâ Medîne'yi Tâbe adıyle isimlendirmiştir» [137].

(٨٩) باب من أراد أهل المدينة بسوء أذابه الله

٤٩٢ — (١٣٨٦) حدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ابْنِ يُحَنَّسَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظِ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَشْهَدُ عَلَى أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ : قَالَ أَبُو الْقَاسِمِ ﷺ « مَنْ أَرَادَ أَهْلَ هَذِهِ الْبَلْدَةِ بِسُوءٍ (يَعْنِي الْمَدِينَةَ) أَذَابَهُ اللهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ » .

(89) «KİM MEDÎNE AHÂLİSİNE BİR KÖTÜLÜK YAPMAK İSTERSE ALLAH ONU ERİTİR, MAHVEDER» HADÎSİ BÂBI

492 — (1386) .... : Abdullah ibn Abdirrahman ibn Yuhannis, Ebû Abdillah el-Karrâz'dan haber verdi, o şöyle demiştir : Ebû Hureyre (R) üzerine şehâdet ediyorum ki o şöyle dedi : Ebu'l-Kasım (S) Medîne'yi kasd ederek :

«Her kim onun ahâlisine bir kötülük yapmak isterse Allah o kimseyi tuzun suda erimesi gibi eritecektir» buyurdu.

---

137. Medîne'nin eski adı *Yesrib*'dir. Kur'ân'da Ahzâb sûresinni 13 cü âyetinde de bu eski isimle anılmıştır. Kelime olarak bir kimseyi cürüm ve günahı mukabilinde levm etmek, kınamak ma'nâsına olan *serb* masdarından gelir. *Tesrîb* de böyle olub yine bir kimseyi günahı sebebiyle serzeniş eylemek ve kınamak man'âsınadır. Bu kelime fesad ve günah ma'nâlarını taşıdığından dolayı hicretten sonra Yesrib'in adı Rasûlullah tarafından çirkin görülüb *Taybe* ve *Tâbe* olarak değiştirilmiştir. *Medînetu'r-Rasûl* terkîbinin hafifletilmişi olarak *el-Medîne* diye kararlaşmıştır. Kur'ân'da da *el-Medîne* şeklinde geçmektedir: et-Tevbe: 101, 120; el-Ahzâb: 60; el-Munâfikûn: 8.

Medîne bundan başka *Haremu'r-Rasûl, Beytu'r-Rasûl, Dâru'l-Îmân, Dâru's-Sunne, Dâru's-Selâm, Dâru's-Selâme, Dâru'l-Feth, Dâru'l-Hıcre* gibi isimlerle de anılmıştır.

٤٩٣ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ. ح وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ يَحْيَى بْنِ عُمَارَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ الْقَرَّاظَ (وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ أَبِي هُرَيْرَةَ) يَزْعُمُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ أَرَادَ أَهْلَهَا بِسُوءٍ (يُرِيدُ الْمَدِينَةَ) أَذَابَهُ اللَّهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ».

قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ، فِي حَدِيثِ ابْنِ يُحَنِّسَ، بَدَلَ قَوْلِهِ بِسُوءٍ: شَرًّا.

(...) حدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي هَارُونَ مُوسَى بْنِ أَبِي عِيسَى. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا الدَّرَاوَرْدِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو. جَمِيعًا سَمِعَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ الْقَرَّاظَ. سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ.

493 — ( ) .... : İbn Cureyc şöyle dedi: Bana Amr ibn Yahyâ ibn Umâre haber verdi ki kendisi (Ebu Hureyre'nin arkadaşlarından olan) el-Karrâz'dan işitmiştir. Karrâz Ebû Hureyre'den şöyle derken işittiğini söylüyordu: Rasûlullah (S) Medîne'yi kasdederek «Her kim onun ahâlisine bir kötülük yapmak isterse Allah onu, tuzun suda erimesi gibi eritir» buyurdu.

Râvîlerden Muhammed ibn Ebî Hâtim, Yuhannis'in hadîsinde: Sûin (= bir kötülük) kelimesi yerine, şerran (= bir şer) kelimesini söylemiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan yine Ebû Abdillah el-Karrâz'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den işitib ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤٩٤ – (١٣٨٧) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ عُمَرَ بْنِ نُبَيْهٍ. أَخْبَرَنِي دِينَارٌ الْقَرَّاظُ قَالَ: سَمِعْتُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ أَرَادَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ بِسُوءٍ، أَذَابَهُ اللَّهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ».

(...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ عُمَرَ بْنِ نُبَيْهٍ الْكَعْبِيِّ، عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْقَرَّاظِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ سَعْدَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ، بِمِثْلِهِ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «بِدَهْمٍ أَوْ بِسُوءٍ».

494 — (1387) .... : Dînâr el-Karrâz haber verib dedi ki, ben Sa'd ibn Ebî Vakkas'dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S):

«Her kim Medîne ahâlisine bir kötülük yapmak isterse Allah onu, tuzun suda erimesi gibi eritir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Abdillah el-Karrâz'dan, o da Sa'd ibn Mâlik'den — ki Sa'd ibn Ebî Vakkas'dır — Rasûlullah (S) şöyle buyurdu derken işittiğini yukardaki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir. Ancak burada «büyük bir gâile yahut bir kötülük» demiştir.

٤٩٥ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا أُسَامَةُ ابْنُ زَيْدٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللهِ الْقَرَّاظِ . قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ وَسَعْدًا يَقُولَانِ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اللَّهُمَّ ! بَارِكْ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ فِي مُدِّهِمْ » وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَفِيهِ « مَنْ أَرَادَ أَهْلَهَا بِسُوءٍ أَذَابَهُ اللهُ كَمَا يَذُوبُ الْمِلْحُ فِي الْمَاءِ » .

495 — ( ) .... : Usâmetu'bnu Zeyd, Ebû Abdillah el-Karrâz'dan tahdîs edib dedi ki : Ben Ebû Abdillah'dan işittim şöyle diyordu : Ben Ebû Hureyre'den ve Sa'd'dan işittim şöyle diyorlardı : Rasûlullah (S) :

«Yâ Allâh! Medîne ahâlisine müddlerinde bereket ihsân et» buyurdu. Râvî bundan sonra hadîsin tamâmını sevk etti ve bu hadîsde de Rasûlullah :

«Her kim onun aleyhine bir kötülük yapmak isterse Allah o kimseyi, tuzun suda erimesi gibi eritir» buyurmuştur[138].

(٩٠) باب الترغيب في المدينة عند فتح الأمصار

٤٩٦ – (١٣٨٨) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « يُفْتَحُ الشَّامُ . فَيَخْرُجُ مِنَ الْمَدِينَةِ قَوْمٌ بِأَهْلِيهِمْ . يَبُسُّونَ وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ . ثُمَّ يُفْتَحُ الْيَمَنُ . فَيَخْرُجُ مِنَ الْمَدِينَةِ قَوْمٌ بِأَهْلِيهِمْ . يَبُسُّونَ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ . ثُمَّ يُفْتَحُ الْعِرَاقُ فَيَخْرُجُ مِنَ الْمَدِينَةِ قَوْمٌ بِأَهْلِيهِمْ . يَبُسُّونَ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ » .

---

138. *Buhârî*'de şu hadîs de vardır :

Sa'd ibn Ebî Vakkas dedi ki: Ben Peygamber (S) den işittim: «Herhangi bir kimse Medîne ahâlisine bir mekr, bir hîle yapmak isterse muhakkak o kimse tuzun suda eridiği gibi erir (mahvolur)» buyurdu (*Buhârî, fedâilu'l-Medîne, ismu men kâde ehle'l-Medîne*).

(90) DİĞER MEMLEKETLER FETH OLUNURKEN MEDÎNE'YE RAĞBET ETTİRME BÂBI

496 — (1388) .... : Sufyân ibn Ebî Zuheyr şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Şâm feth olunur. Akabinde birçok kimseler âilelerini yükleyerek Medîne'den çıkarlar. Halbuki Medîne'de ikamet onlar için daha hayırlıdır eğer bilir olsalardı! Sonra Yemen feth olunur. Akabinde bir topluluk âilelerini develerine yükleyib sür'atle sevk ederek Medîne'den çıkarlar. Halbuki Medîne onlar için daha hayırlıdır eğer bilselerdi! Sonra Irak feth olunur. Bir çok kimseler yine develerini sür'atle sevk ederek âilelerini Medîne'den çıkarırlar. Halbuki Medîne onlar için daha hayırlıdır şâyet bilir olsalardı».

٤٩٧ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ سُفْيَانَ بْنِ أَبِي زُهَيْرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « يُفْتَحُ الْيَمَنُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ . فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ . ثُمَّ يُفْتَحُ الشَّامُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ . ثُمَّ يُفْتَحُ الْعِرَاقُ فَيَأْتِي قَوْمٌ يَبُسُّونَ . فَيَتَحَمَّلُونَ بِأَهْلِيهِمْ وَمَنْ أَطَاعَهُمْ . وَالْمَدِينَةُ خَيْرٌ لَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ » .

497 — ( ) .... : Sufyân ibn Ebî Zuheyr şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

«Yemen (kıt'ası) fethedilecektir. Yemen fâtihlerinden bir cemâat hayvanlarını sevk edib Medîne'ye gelecekler, âilelerini ve kendilerine tâbi olanları yükleyecekler (ve Yemen'e göç edecekler) dir. Halbuki Medîne kendileri için daha hayırlı bir vatandır şâyet bilir olsalardı. Sonra Şâm bölgesi feth olunacaktır. O fâtihlerden de bir cemâat develerini sür'atle sevk edib (Medîne'ye) gelecekler âilelerini ve kendilerine tâbi olan kimseleri yükleyeceklerdir. Halbuki Medîne onlar için daha hayırlıdır eğer bilselerdi. Sonra Irak feth olunacaktır. Irak fâtihlerinden de bir cemâat develerini Medîne'ye sürüb gelecekler, âilelerini ve tâbi'lerini yükleye(rek Irak'a hicret ede) ceklerdir. Halbuki Medîne bunlar için daha hayırlıdır eğer (Medîne'de ikamet etmekdeki hayırları) bilir olsalardı [139].

---

139. Hadîsin üç yerinde «eğer bilir olsalardı» sûretindeki şartın cevabı, mâkabli delâlet ettiği için zikredilmemiştir. «Medîne'nin kıymetini takdir eder oradan ayrılmazlardı» demektir.

Bu hadîsde Peygamber'in üç mu'cizesi görülüyor :

a. Yemen'in, Şâm'ın, Irak'ın arka arkaya feth edilecekleri haber verilmişti. Bu

(٩١) باب في المدينة حين يتركها أهلها

٤٩٨ – (١٣٨٩) حدثني زهير بن حرب . حدثنا أبو صفوان عن يونس بن يزيد . ح وحدثني حرملة بن يحيى (واللفظ له) أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سعيد بن المسيب؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ، للمدينة «ليتركنها أهلها على خير ما كانت مذللة للعوافي» يعني السباع والطير .

قال مسلم . أبو صفوان هذا هو عبد الله بن عبد الملك . يتيم ابن جريج عشر سنين . كان في حجره .

(91) AHÂLİSİ ONU TERK EDECEKLERİ ZAMAN MEDÎNE'NİN DURUMU HAKKINDA BÂB

498 — (1389) .... : Saîd ibn Museyyeb, Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) Medîne için şöyle buyurdu :

«Yemîn ederim ki bir zaman gelecek ahâlisi, Medîne'yi üzerinde bulunduğu bunca hayırları ile canavarlara ve yırtıcı kuşlara tezlîl edilmiş olarak terk edeceklerdir».

Muslim der ki : Seneddeki şu Ebû Safvân, İbn Cureyc'in yetîmi olan Abdullah ibn Abdilmelik'dir ki bu, on yıl İbn Cureyc'in himâyesinde ve terbiyesinde kalmıştır.

٤٩٩ – (...) وحدثني عبد الملك بن شعيب بن الليث . حدثني أبي عن جدي . حدثني عقيل بن خالد عن ابن شهاب؛ أنه قال: أخبرني سعيد بن المسيب؛ أن أبا هريرة قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «يتركون المدينة على خير ما كانت . لا يغشاها إلا العوافي (يريد عوافي السباع والطير) ثم يخرج راعيان من مزينة . يريدان المدينة . ينعقان بغنمهما . فيجدانها وحشا . حتى إذا بلغا ثنية الوداع، خرا على وجوههما» .

499 — ( ) .... : İbn Şihâb dedi ki : Bana Said ibn Museyyeb haber verdi. Ebû Hureyre (R) şöyle demiştir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :

---

haber aynen böyle tahakkuk etmiştir. Yemen'in fethi kendisi hayatta iken müyesser olmuştur.

b. Bu ülkelerin fâtihlerinden bazılarının oralara göç edecekleri ve Medîne'yi terk edecekleri haber verildi. Bu da tahakkuk etti.

c. Bunların Medîne'ye bağlı kalmalarının daha hayırlı olduğu haber verilmişti ki Medîne'yi terk etmenin İslâm âlemi için büyük fitnelere yol açtığı yakın istikbalde görülmüştür.

«(Bir zaman olacak ki mustakbel nesiller) Medîne'yi üzerinde bulunduğu şu en hayırlı hâliyle terk edecekler de nihâyet Medîne'de rızkını arıyan hayvanlardan, kuşlardan başka sâkin olan kimse bulunmayacaktır. Sonra Muzeyne kabîlesinden iki çoban Medîne'ye gitmek isteyib koyunlarına sayha ederek yola çıkacaklar, bunlar da Medîne'yi bomboş vahşetengîz bir halde bulacaklar ve Seniyyetu'l-vedâ'ya vardıklarında yüzleri üstüne düşeceklerdir» [140].

(٩٢) باب ما بين القبر والمنبر روضة من رياض الجنة

٥٠٠ — (١٣٩٠) حدثنا قتيبة بن سعيد عن مالك بن أنس، فيما قرئ عليه، عن عبد الله بن أبي بكر، عن عباد بن تميم، عن عبد الله بن زيد المازني؛ أن رسول الله ﷺ قال «ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة».

(92) PEYGAMBER'İN KABRİ İLE MİNBERİ ARASINDAKİ SÂHANIN CENNET BAHÇELERİNDEN BİR BAHÇE OLDUĞU HAKKINDA BÂB

500 — (1390) .... : Abdullah ibn Zeyd el-Mâzinî'den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) : «Evimle minberim arasındaki sâha cennet bahçelerinden bir bahçedir» buyurdu.

٥٠١ — (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبد العزيز بن محمد المدني عن يزيد بن الهاد، عن أبي بكر، عن عباد بن تميم، عن عبد الله بن زيد الأنصاري؛ أنه سمع رسول الله ﷺ يقول «ما بين منبري وبيتي روضة من رياض الجنة».

501 — ( ) .... : Abdullah ibn Zeyd el-Ensârî (R) Rasûlullah (S) dan şöyle buyururken işitmiştir :

«Evimle minberim arasındaki sâha, cennet bahçelerinden bir bahçedir».

140. Kadı Iyâd: Bu vak'alar ilk asırda olub geçmiştir. Rasûlullah'ın bu ihbârı, mu'cizeleri cümlesindendir diyor.

Nevevî ise: Medîne'nin bu metrûk vaz'iyeti kıyâmetin kopması yaklaştığı âhir zamanda olacaktır, muhtâr olan budur. Bunu Müzeyne'den iki çoban kıssâsı tavzîh etmektedir. Onlar, kıyâmet kendilerine eriştiği sırada yüzleri üzerine düşüb öleceklerdir. *Buhârî*'de de sâbit olduğu gibi bu iki çoban en son haşr olunacak iki kimsedir, der.

٥٠٢ — (١٣٩١) حدثنا زهير بن حرب ومحمد بن المثنى. قالا: حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله.
ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله عن خبيب بن عبد الرحمن، عن حفص بن عاصم،
عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «ما بين بيتي ومنبري روضة من رياض الجنة. ومنبري على
حوضي».

502 — (1391) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Evimle minberim arasındaki sâha, cennet bahçelerinden bir bahçedir. Minberim de havzımın üzerindedir» [141].

(٩٣) باب أحد جبل يحبنا ونحبه

٥٠٣ — (١٣٩٢) حدثنا عبد الله بن مسلمة القعنبي. حدثنا سليمان بن بلال عن عمرو بن يحيى،
عن عباس بن سهل الساعدي، عن أبي حميد. قال: خرجنا مع رسول الله ﷺ في غزوة تبوك. وساق
الحديث. وفيه: ثم أقبلنا حتى قدمنا وادي القرى. فقال رسول الله ﷺ «إني مسرع. فمن شاء
منكم فليسرع معي. ومن شاء فليمكث». فخرجنا حتى أشرفنا على المدينة. فقال «هذه طابة.
وهذا أحد. وهو جبل يحبنا ونحبه».

(93) «UHUD BİR DAĞDIR Kİ O BİZLERİ SEVER BİZ DE ONU SEVERİZ» HADÎSİ BABI

503 — (1392) .... : Ebû Humeyd es-Sâidî (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber Tebuk gazvesi için yola çıktık diyerek hadîsin tamâmını sevk etti. Bu hadîsde şu kısım da vardır :

141. Ravza, Peygamber'in zevcesi Âişe'nin hücresi ile —ki vefatından i'tibâren kabri olmuştur— Peygamber'in minberi arasındadır. On metre eninde, yirmi metre uzunluğunda olub yüz ölçümü iki yüz metre kareye ulaşır. Tahkîk edenlerin şuhûdî tetkîklerine mustenid amelî bir hisâba göre bu sâha, beş saff cemâat ve her saffda âzami yirmi beş kişi namaz kılabilir. Şu halde bu ravza ençok iki yüz elli namaz kılan kişi alabiliyor demektir.

«Minberim havzım üzerinde kurulmuştur» cümlesini birçok âlimler zâhirine haml ederek, minberi Allah aynen Peygamber'in Kevser havzı üzerine iâde eder demişlerdir. Bu cümleden açıkca anlaşılan ma'nâ da budur. Bazı âlimler de Peygamber'in havzı üzerinde bir minber bulunduğunu ifâde ediyor demişlerdir (Kadı Iyâd).

Bazıları da «cennet kılıçların gölgesi altındadır» hadîsinde «cihâd, kendisi için cennet va'dedilmiş olan muhim bir ameldir» ma'nâsına mecâz olduğu gibi bu da, ravzayı ziyâret edenlere cennet va'd edilmiştir ma'nâsına mecâzdır demişlerdir.

Hattâbî de : Bu mubârek sâhada ibâdet, sâhibini cennete ulaştırır. Minber yakınında ibâdet de cennetde Peygamber'in havzından içmeğe vesîle olur ma'nâsı kasdedilmiştir demiştir.

Sonra döndük ve nihâyet Vâdi'l-kurâ'ya geldiğimizde Rasûlullah (S): «Ben (Medîne'ye) sür'atlı gideceğim sizden herkim isterse benimle beraber sür'at etsin» buyurdu. Biz de yola çıktık. Nihâyet Medîne'yi uzaktan gördüğümüz zaman Rasûlullah : «İşte **Tâbe.** Şu da **Uhud**'dur. Uhud bir dağdır ki o bizleri sever, biz de onu severiz» buyurdu [142].

٥٠٤ — (١٣٩٣) **حدثنا** عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ قَتَادَةَ . حَدَّثَنَا أَنَسُ ابْنُ مَالِكٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ أُحُدًا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ » .

* * *

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنِي حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ . حَدَّثَنَا قُرَّةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، قَالَ : نَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى أُحُدٍ فَقَالَ « إِنَّ أُحُدًا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ » .

504 — (1393) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) : «Şüphe yok Uhud bir dağdır ki o bizleri sever, biz de onu severiz» buyurdu.

( ) .... : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Uhud'a baktı da: «Muhakkak Uhud öyle bir dağdır ki o bizleri sever, biz de onu severiz» buyurdu.

(٩٤) باب فضل الصلاة بمسجدى مكة والمدينة

٥٠٥ — (١٣٩٤) **حدثني** عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو) قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . قَالَ « صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَٰذَا ، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ » .

(94) MEKKE VE MEDÎNE MESCİDLERİNDE NAMAZ KILMANIN FAZÎLETİ BÂBI

505 — (1394) .... : Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber verir :

«Benim şu (Medîne'deki) mescidimde kılınan bir namaz, (Mekke'deki) Mescid Harâm müstesnâ olmak üzere, başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha fazîletlidir» [143].

---

142. *Tâbe*, Peygamber tarafından Medîne'ye verilmiş bir isimdir. Asıl vaz'ı i'tibariyle bâdiyeye denir. Medîne'nin eski ismi *Yesrib* idi. Bunun masdarı olan sereb, fesad ma'nâsına geldiğinden Peygamber tarafından müstehcen görülerek *Tâbe* ve «tâ»nın fethiyle *Taybe* denilmiştir (*Kamus tercemesi* I, 362).

143. Bu fazîletin tefsîri ve sebeblerinin ta'yîni husûsunda birçok âlimler tarafından çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Tafsîlât için geniş şerhlere bakılmalıdır.

٥٠٦ — (...) حدثنى محمد بن رافع وعبد بن حميد (قال عبد: أخبرنا . وقال ابن رافع : حدثنا عبد الرزاق) . أخبرنا معمر عن الزهرى ، عن سعيد بن المسيب ، عن أبى هريرة قال: قال رسول الله ﷺ « صلاة فى مسجدى هذا ، خير من ألف صلاة فى غيره من المساجد ، إلا المسجد الحرام » .

506 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benim şu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid Harâm müstesnâ olmak üzere başka mescidlerde kılınan **bin** namazdan daha hayırlıdır».

٥٠٧ — (...) حدثنى إسحق بن منصور. حدثنا عيسى بن المنذر الحمصى. حدثنا محمد بن حرب. حدثنا الزبيدى عن الزهرى ، عن أبى سلمة بن عبد الرحمن ، وأبى عبد الله الأغر مولى الجهنيين (وكان من أصحاب أبى هريرة) أنهما سمعا أبا هريرة يقول : صلاة فى مسجد رسول الله ﷺ أفضل من ألف صلاة فيما سواه من المساجد ، إلا المسجد الحرام . فإن رسول الله ﷺ آخر الأنبياء . وإن مسجده آخر المساجد .

قال أبو سلمة وأبو عبد الله : لم نشك أن أبا هريرة كان يقول عن حديث رسول الله ﷺ . فمنعنا ذلك أن نستثبت أبا هريرة عن ذلك الحديث . حتى إذا توفى أبو هريرة ، تذاكرنا ذلك . وتلاومنا أن لا نكون كلمنا أبا هريرة فى ذلك حتى يسنده إلى رسول الله ﷺ . إن كان سمعه منه . فبينا نحن على ذلك ، جالسنا عبد الله بن إبراهيم بن قارظ . فذكرنا ذلك الحديث . والذى فرطنا فيه من نص أبى هريرة عنه . فقال لنا عبد الله بن إبراهيم : أشهد أنى سمعت أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « فإنى آخر الأنبياء ، وإن مسجدى آخر المساجد » .

507 — ( ) .... : Zubeydî, Zuhrî'den, o da Ebû Seleme ibn Abdirrahman ile Cuhenî'lerin azadlısı Ebû Abdillah el-Eazz'den — ki bu zât Ebû Hureyre'nin arkadaşlarından idi — tahdîs etti ki bu son ikisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmişlerdir : Rasûlullah (S) ın mescidinde kılınan bir namaz Mescid Harâm müstesnâ olmak üzere başka mescidlerde kılınan **bin** namazdan daha fazîletlidir. Çünkü Rasûlullah, peygamberlerin sonuncusudur, mescidi de mescidlerin sonuncusudur.

Ebû Seleme ile Ebû Abdillah şöyle dediler : Biz Ebû Hureyre'nin, Rasûlullah'ın hadîsini söyler olduğunda şüphe etmedik. Bu i'timadımız ise bizim, Ebû Hureyre'nin bu hadîsi Peygamber'den işidib işitmediğini tesbît etmek isteğimize mâni' oldu. Nihâyet Ebû Hureyre vefat etti. Biz bu husûsu müzâkereye giriştik. Eğer Ebû Hureyre bu hadîsi Peygamberden

işitmiş ise, bunu Rasûlullah'a isnad etmesi için bu husûsda kendisi ile neden konuşmadığımızdan dolayı biribirimizi kınamaya başladık. Biz bu hal üzere bulunurken yanımıza Abdullah ibn İbrahim ibn Karız gelib bizimle beraber oturdu. Akabinde bu hadîsi muzâkere ettik ve ona, Ebû Hureyre hadîsinin nassından —metninden— son fıkrayı Rasûlullah'dan işittiğinin tesbîtini istemek fırsatını kaçırdığımızı (üzülerek) söyledik. Bunun üzerine Abdullah ibn İbrahim şöyle dedi : Şehâdet ederim ki ben Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) :

«Çünkü ben peygamberlerin sonuncusuyum, mescidim de bütün mescidlerin sonuncusudur» buyurdu.

٥٠٨ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . جَمِيعًا عَنِ الثَّقَفِيِّ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ يَقُولُ : سَأَلْتُ أَبَا صَالِحٍ : هَلْ سَمِعْتَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَذْكُرُ فَضْلَ الصَّلَاةِ فِي مَسْجِدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ : لَا . وَلَـٰكِنْ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قَارِظٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَـٰذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ (أَوْ كَأَلْفِ صَلَاةٍ) فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى الْقَطَّانُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ .

508 — ( ) .... : Abdulvehhâb dedi ki : Yahyâ ibn Saîd'den işittim şöyle diyordu : Ebû Sâlih'e :

— Sen Ebû Hureyre'den, Rasûlullah'ın mescidinde namaz kılmanın fazîletini zikrederken işittin mi? diye sordum. Ebû Sâlih cevâben şöyle dedi :

— Hayır, lâkin bana Abdullah ibn İbrahim ibn Karız haber verdi ki kendisi Ebû Hureyre'den şunu tahdîs ederken işitmiştir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Benim şu mescidimde kılınan bir namaz Mescid Harâm'daki hâric olmak üzere başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha hayırlıdır (yahut da başka mescidlerde kılınan bin namaz gibidir)».

( ) .... : Buradaki râvîler de Yahyâ el-Kattân'dan, o da Yahyâ ibn Saîd'den bu isnadla tahdîs ettiler.

٥٠٩ — (١٣٩٥) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . قَالَ : أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَـٰذَا ، أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ .

(...) وحدّثناه أبُو بَكرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثنَاهُ ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثنَا أَبِي . ح وَحَدَّثنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ .

(...) وحدّثني إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ مُوسَى الْجُهَنِيِّ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

(...) وحدّثناه ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

509 — (1395) .... : Yahyâ el-Kattân, Ubeydullah'dan tahdîs etti. Ubeydullah dedi ki : Bana Nâfi', İbn Umer'den şöyle haber verdi : Peygamber (S) şöyle buyurmuştur : «Benim şu mescidimde kılınan bir namaz Mescid Harâm müstesnâ olmak üzere başka mescidlerde kılınan bin namazdan daha fazîletlidir».

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Ubeydullah'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki râvî de İbn Umer'in : Rasûlullah'dan bu hadîsi söylerken işittim dediğini haber vermiştir.

( ) .... : Burada Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den bu hadîsin aynını haber vermiştir.

٥١٠ — (١٣٩٦) وحدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . جَمِيعًا عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَعْبَدٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِنَّ امْرَأَةً اشْتَكَتْ شَكْوَىٰ . فَقَالَتْ : إِنْ شَفَانِي اللهُ لأَخْرُجَنَّ فَلأُصَلِّيَنَّ فِي بَيْتِ الْمَقْدِسِ . فَبَرَأَتْ . ثُمَّ تَجَهَّزَتْ تُرِيدُ الْخُرُوجَ . فَجَاءَتْ مَيْمُونَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ ، تُسَلِّمُ عَلَيْهَا . فَأَخْبَرَتْهَا ذَٰلِكَ . فَقَالَتْ : اجْلِسِي فَكُلِي مَا صَنَعْتِ . وَصَلِّي فِي مَسْجِدِ الرَّسُولِ ﷺ . فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « صَلَاةٌ فِيهِ أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيمَا سِوَاهُ مِنَ الْمَسَاجِدِ ، إِلَّا مَسْجِدَ الْكَعْبَةِ » .

510 — (1396) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki : Bir kadın bir hastalığa tutulmuştu. Bu kadın : Eğer Allah bana şifâ' verirse ben muhakkak çıkacağım ve Beytu'l-Makdis'de namaz kılacağım diye nezr etti. Kadın hastalıkdan kurtuldukdan sonra Beytu'l-Makdis seferine çıkmayı murad ederek hazırlandı. Bu arada Peygamber'in zevcesi Meymûne'ye geldi ve ona selâm vererek bu seferini haber verdi. Meymûne de ona : Otur ve

yaptığın yiyeceklerini burada ye. Namazını da Rasûlullah'ın mescidinde kıl. Çünkü ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu:

«Bu mescidimde kılınan bir namaz, Mescid Harâm müstesnâ olmak üzere başka mescidlerde kılınan **bin** namazdan daha fazîletlidir».

(٩٥) باب لا تشد الرحال إلا إلى ثلاثة مساجد

٥١١ — (١٣٩٧) حدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ عَمْرٌو: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ «لَا تُشَدُّ الرِّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: مَسْجِدِي هَذَا، وَمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَسْجِدِ الْأَقْصَى».

(95) «ÜÇ MESCİDDEN BAŞKASINA SEVÂB MAKSADIYLE SEFER İÇİN YÜKLER BAĞLANMAZ» HADÎSİ BÂBI

511 — (1397) .... : Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) den şöyle teblîğ ediyordu: «Şu üç mescidden başkasına sevâb maksadıyle sefer için yükler bağlanmaz: Benim şu mescidim, Mescid Harâm ve Mescidu'l-aksâ» [144].

---

144. «Lâ tuşeddu'r-rıhâlu» yani sefer için yükler bağlanmaz. Bu da sefere çıkılmaz demektir. Hadîsin tefsîri hususunda çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Hattâbi: «Lâ tuşeddu» kelimesinin lafzı haberdir, ma'nâsı îcabdır yani sefer yapılmaz demektir. Kendisi ile teberruk olunan buk'alardan birisinde namaz kılmayı nezretmeğe yöneltilmitir. Binâen'aleyh bu üç mescidden başka kendisi ile teberrük olunan Peygamber mescidlerinden birisinde namaz kılmayı nezreden bir kimse için bu nezrini yerine getirmek vâcib değildir. Böyle bir nezir üzerine uzak mesafelere gitmeğe luzum da yoktur. Nezreden kimse muhayyerdir der.

Nevevî: Bir kimse bu üç mescidden başka herhangi bir mescidde namaz kılmayı yahut herhangi bir hayır işlemeyi nezrederse, nezrini oraya gidib îfâ etmesi lâzım gelmez. Diğer mescidlerin biribirlerine fadl ve üstünlüğü bulunmadığından nezrini hangi mescidde îfâ ederse kifâyet eder. Bu husûsda Leys ibn Sa'd'dan başka selefden muhâlefet eden bir kimse bilmiyoruz. Leys, nezre vefâ vâcibdir demiştir.

Aynî: Her üç mescidin üstünlük sebebi bunların Peygamberler eliyle kurulmuş olmalarıdır... der.

İslâm dîyârını bid'atlardan korumak yolunda çok kıymetli cehdleri olan İbn Teymiyye ve onun yolunda yürüyen Şâh Veliyullâh'ın bu konudaki fikirleri yerinde incelenmeğe değer:

Seyru sefer haddizatında mubah bir iş iken diğer mescid ve ma'bedlere seferden nehyedilmesi husûsunda Şâh Veliyullâh Dehlevî şöyle diyor:

«Câhiliyet devrinde câhil kavimler kendilerince ta'zîme lâyık görülen yerlere ziyâret için sefere çıkarlar ve o yerlerle teberrük kasdederlerdi. Bu ise, Allâh'dan gayrı bir fâniyi ibâdete yol açan bir vesîledir. Dîn şeâirini tahrîfdir. İşte Peygamber, dînin şeâirinden olmayan bu nevî ziyâretlerin dîn şeâirine karışmaması için bu kapıyı kapatmıştır... Herhangi bir kimsenin ibâdet yerini ve kabrini ziyâret için yükleri bağlayıb sefer etmek kâmilen nehyolunmuştur...» (*Huccetu'l-lâhi'l-bâliğa* I, 153).

٥١٢ – (...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا عبد الأعلى عن معمر، عن الزهري، بهذا الإسناد. غير أنه قال «تشد الرحال إلى ثلاثة مساجد».

512 — ( ) .... : Bu hadîsi Abdu'l-A'lâ, Ma'mer'den, o da Zuhrî'den bu isnadla tahdîs etmiştir. Şukadar varki burada: «Üç mescide sefer yapmak için yükler bağlanır» buyurmuştur.

٥١٣ – (...) وحدثنا هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. حدثني عبد الحميد بن جعفر؛ أن عمران بن أبي أنس حدثه؛ أن سلمان الأغر حدثه؛ أنه سمع أبا هريرة يخبر؛ أن رسول الله ﷺ قال «إنما يسافر إلى ثلاثة مساجد: مسجد الكعبة، ومسجدي، ومسجد إيلياء».

513 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle haber veriyordu: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ancak üç mescide yolculuk yapılır: Kâ'be mescidi, benim mescidim ve bir de **İliyâ Mescidi»** (yani Beytu'l-Makdis).

(٩٦) باب بيان أن المسجد الذي أسس على التقوى هو مسجد النبي صلى الله عليه وسلم بالمدينة

٥١٤ – (١٣٩٨) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن حميد الخراط. قال: سمعت أبا سلمة بن عبد الرحمن قال: مر بي عبد الرحمن بن أبي سعيد الخدري. قال: قلت له: كيف سمعت أباك يذكر في المسجد الذي أسس على التقوى؟ قال: قال أبي: دخلت على رسول الله ﷺ في بيت بعض نسائه. فقلت: يا رسول الله! أي المسجدين الذي أسس على التقوى؟ قال: فأخذ كفا من حصباء فضرب به الأرض. ثم قال «هو مسجدكم هذا» (لمسجد المدينة) قال فقلت: أشهد أني سمعت أباك هكذا يذكره.

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وسعيد بن عمرو الأشعثي (قال سعيد: أخبرنا. وقال أبو بكر: حدثنا حاتم بن إسماعيل) عن حميد عن أبي سلمة، عن أبي سعيد، عن النبي ﷺ. بمثله. ولم يذكر عبد الرحمن بن أبي سعيد في الإسناد.

(96) TEMELİ TAKVÂ ÜZERİNE KURULMUŞ OLAN MESCİDİN, PEYGAMBERİN MEDÎNE'DEKİ MESCİDİ OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

514 — (1398) .... : Humeyd el-Harrât dedi ki: Ben Ebû Seleme

ibn Abdirrahman'dan işittim şöyle dedi: Ebû Saîd Hudrî'nin oğlu Abdurrahman benim yanıma uğradı, ben ona:

— «Temeli takvâ üzerine kurulan mescid» (et-Tevbe: 108) hakkındaki hadîsi baban zikrederken sen nasıl işittin? diye sordum. Cevâben dedi ki:

— Babam şöyle dedi: Ben kadınlarından birisinin evinde iken Rasûlullah'ın huzûruna girdim. Muteakiben:

— Yâ Rasûlallah! Temeli takvâ üzerine te'sîs edilen mescid iki mescidden hangisidir? diye sordum. Rasûlullah hemen bir avuç çakıl alıb bunları yere attıkdan sonra Medîne mescidi için:

— «O, sizin şu mescidinizdir» buyurdu.

Râvî Ebû Seleme dedi ki: Ben de şöyle dedim: Şahâdet ediyorum ki ben de senin baban Ebû Saîd Hudrî'den bu hadîsi bu tarzda zikrederken işittim.

( ) .... : Hâtim ibn İsmail, Humeyd'den, o da Ebû Seleme'den, o da Ebû Saîd'den, o da Peygamber'den bu hadîsin benzerini rivâyet etti. Ancak buradaki râvî, Ebû Saîd'in oğlu Abdurrahman'ı zikrètmedi [145].

---

145. Bu hadîsde beyânı istenen mescid et-Tevbe sûresinin 108 ci âyetinde zikredilen mesciddir. Bu âyette bahsedilen mescidin Kubâ mescidi mi, Peygamber'in mescidi mi? olduğu hakkında ayrı görüşler vardır. Metindeki Ebû Saîd Hudrî hadîsi, adı geçen o mescidin Peygamber'in Medîne'deki mescidi olduğunu beyân ediyor. Bu rivâyeti Tirmizî'de te'yîd etmiştir. Umer ve Zeyd ibn Sâbit de bu kanâatı izhâr etmişlerdir. Bazıları da bu âyetde zikredilen mescidin Kubâ mescidi olduğu kanâatında bulunmuşlardır. Bununla beraber her iki mescidin de ayrı ayrı Allâh'ın murâdı olması mümkindir.

Bu mescide mukabil ve bir nifak yuvası olarak tavsîf edilen binâ da *Mescid Dırâr* diye isimlendirilmiştir. Bu binâ on iki kadar munâfık tarafından hâince maksadlar için yapılmıştı. Şöyle ki: Câhiliyet devrinde Hristiyan papazı olmuş, Peygamber'in bi'setine haset etmiş, Uhud ve Huneyn'de Peygamber'e karşı savaşmış ve nihâyet Havâzin kabîlesinin yenilmesi üzerine Şâm'a kaçmış olan Râhib Ebû Âmir, oradan munâfıklara: «Elinizden geldiği kadar silâhlanın, hazırlanın, benim için de bir savmia binâ edin. Ben Rûm Kayserine gidiyorum. Büyük bir ordu ile gelib Muhammed'i ve ashâbını sürüp çıkaracağım» diye haber göndermişti. Munâfıklar da Kubâ mescidinin yanında Mescid Dırâr'ı yapmışlardı. Peygamber Tebuk'dan dönerken Medîne'ye yakın Zû Evân mevkiinde konakladı. Munâfıklar gelib kendisini o mescidde namaz kılmağa da'vet ettiler. Peygamber gitmeğe hâzırlanırken âyetler nâzil oldu. Bunun üzerine Peygamber sahâbîlerden Mâlik ibn Dahşem ile Ma'n ibn Adîy'i çağırdı bunlara: «Haydi hiç durmadan gidiniz. Şu zâlim cemâatın mescidlerini yıkınız, yakınız!» diye emretti. Bu iki sahâbî sür'atle mescidin bulunduğu Sâlim ibn Avf oğulları yurduna vardılar ve derhal emri yerine getirib Dırâr mescidini yıktılar, yaktılar (*İbn Hişâm, es-Sîre*).

Bu mescidler dolayısıyle zikredilen âyetler meâlen şöyledir:

«*Bir de zarar vermek için, küfür için, mu'minlerin arasına ayrılık sokmak için ve daha evvel Allah ve Rasûlu ile harb edeni beklemek ve gözetmek için* (binâ yapıp onu) *mescid edinenler ve: Bununla iyilikden başka bir şey kasd etmedik diye muhakkak yemîn edecek olanlar vardır. Allah şâhidlik eder ki onlar şeksiz şüphesiz yalancıdırlar. Sen onun içerisinde hiçbir vakıt durma. Tâ ilk gününde temeli takvâ üzerine te'sîs edilen mescid, senin içinde kıyâmına elbet daha lâyıktır. Orada tertemiz olmalarını arzu etmekde olan insanlar vardır. Allah da çok temizlenenleri sever. Binâsını Allah korkusu ve rızası üzerine kuran kimse mi hayırlıdır, yoksa yapısını yıkılacak bir yar'ın kenarına kurub da onunla beraber kendisi de cehennem ateşine çöküb giden*

(٩٧) باب فضل مسجد قباء، وفضل الصلاة فيه وزيارته

٥١٥ – (١٣٩٩) حدّثنا أبو جعفر أحمد بن منيع . حدّثنا إسماعيل بن إبراهيم . حدّثنا أيوب عن نافع، عن ابن عمر؛ أنّ رسول الله ﷺ كان يزور قباء ، راكبا وماشيا .

(97) KUBÂ MESCİDİNİN FADLI İLE ORADA NAMAZ KILMANIN VE ONU ZİYÂRET ETMENİN FAZÎLETİ BÂBI

515 — (1399) .... : Eyyûb, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) Kuba'yı binekli yahut yaya olarak ziyâret ederdi.

٥١٦ – (...) وحدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدّثنا عبد الله بن نمير وأبو أسامة عن عبيد الله. ح وحدّثنا محمّد بن عبد الله بن نمير. حدّثنا أبي . حدّثنا عبيد الله عن نافع ، عن ابن عمر، قال : كان رسول الله ﷺ يأتي مسجد قباء، راكبا وماشيا . فيصلّي فيه ركعتين .

قال أبو بكر في روايته : قال ابن نمير : فيصلّي فيه ركعتين .

516 — ( ) .... : Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti. İbn Umer şöyle dedi : Rasûlullah (S) binekli yahut yaya olarak Kubâ mescidine gelir ve orada iki rek'at namaz kılardı.

٥١٧ – (...) وحدّثنا محمّد بن المثنّى. حدّثنا يحيى. حدّثنا عبيد الله. أخبرني نافع عن ابن عمر؛ أنّ رسول الله ﷺ كان يأتي قباء، راكبا وماشيا .

(...) وحدّثني أبو معن الرّقاشيّ زيد بن يزيد الثّقفيّ (بصريّ ثقة) . حدّثنا خالد (يعني ابن الحارث) عن ابن عجلان ، عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النّبيّ ﷺ . بمثل حديث يحيى القطّان .

517 — ( ) .... : Nâfi', İbn Umer'den haber verdi ki Rasûlullah (S) Kubâ'ya binekli yahut yaya olarak gelirdi.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine İbn Umer'in Peygamber'den (517 rakamlı) Yahyâ el-Kattân hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

---

kimse mi? Allah zâlimler gürûhuna hidâyet vermez. Onların kurdukları binâ kalblerinde dâimî bir şekk olacaktır. Meğer ki kalbleri (ölümle) *parçalanmış olsun. Allah çok iyi bilen tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir»* (et-Tevbe: 107-110).

٥١٨ — (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الله بن دينار، عن عبد الله
ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ كان يأتي قباء، راكبا وماشيا.

518 — ( ) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum. O da Abdullah ibn Dînâr'dan, o da Abdullah ibn Umer'den : Rasûlullah (S) binekli yahut yaya olarak Kubâ'ya gelir idi.

٥١٩ — (...) وحدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر. قال ابن أيوب: حدثنا إسماعيل بن
جعفر. أخبرني عبد الله بن دينار؛ أنه سمع عبد الله بن عمر يقول: كان رسول الله ﷺ يأتي قباء،
راكبا وماشيا.

519 — ( ) .... : Abdullah ibn Dînâr, Abdullah ibn Umer'den şöyle derken işittiğini haber verdi : Rasûlullah (S) binekli yahut yaya olarak Kubâ'ya gelir idi.

٥٢٠ — (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا سفيان بن عيينة عن عبد الله بن دينار؛ أن ابن عمر
كان يأتي قباء كل سبت. وكان يقول: رأيت النبي ﷺ يأتيه كل سبت.

520 — ( ) .... : Abdullah ibn Dînâr'dan : İbn Umer her cumartesi günü Kubâ'ya gelir ve : Ben Peygamber (S) i her cumartesi günü buraya geliyor gördüm der idi.

٥٢١ — (...) وحدثناه ابن أبي عمر. حدثنا سفيان عن عبد الله بن دينار، عن عبد الله بن عمر؛
أن رسول الله ﷺ كان يأتي قباء، يعني كل سبت، كان يأتيه راكبا وماشيا.
قال ابن دينار: وكان ابن عمر يفعله.

521 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer'den : Rasûlullah (S) her cumartesi günü Kubâ'ya gelmek i'tiyâdında idi. Rasûlullah Kubâ'ya binitli veyahut yaya olarak gelirdi.

Râvî İbn Dînâr : Abdullah ibn Umer de böyle yapar idi dedi [146].

---

146. Kubâ, Medîne'nin güneyinde bir banliyödür. Kubâ mescidi Peygamber'in hicreti ve bilhassa Kubâ'ya varmasıyle açılan yeni devrin mubârek bir âbidesidir. Peygamber, Kubâ'ya ilk vardığında oranın ileri gelen bir âilesi olan ve Külsüm ibn Hedm'in başkanlık ettiği Amr ibn Avf oğulları tarafından tekbîrlerle karşılanmıştı. Peygamber Kubâ'da bu âileden Külsüm ibn Hedm'in evinde misâfir edildi. Kubâ'da kaldığı süre es-

٥٢٢ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ، عَنِ ابْنِ دِينَارٍ، بِهَذَا الإِسْنَادِ. وَلَمْ يَذْكُرْ «كُلَّ سَبْتٍ».

522 — ( ) .... : Vekî', Sufyân'dan, o da İbn Dînâr'dan bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs etti. Ancak «her cumartesi» sözünü zikretmedi.

---

nasında bu Kulsüm ibn Hedm'in hurmalarını kuruttuğu yerde bu Kubâ mescidini inşâ etti.

Sonraları Peygamber'in cumartesi günleri Kubâ'yı ziyâretinin sebebi ise şudur· Kubâ halkı cumua günleri cumua namazı için Medîne'ye gelirlerdi. Bu yüzden orası cumua günleri biraz garîb kalırdı. Peygamber cumartesi günü orayı ziyâret etmekle bu garîbliği telâfi ediyor, ora halkının gönlünü alıyordu, ilk günlerdeki vefâkarlıklarının hakkını ve hâtırasını yâd ile beraber bir tenezzüh de yapmış oluyordu.

Kubâ mescidinin eski yüz ölçümü, uzunluğu ve eni musâvî olarak 66 zirâ' olduğu Urve'den gelen bir rivâyetde haber verilmiştir. Hz. Usmân devrinde orası bir ma'mûre hâlini alınca mescid genişletilmiştir (İbn Hişâm *es-Sîre*, İbn Kayyım, *Zâdu'l-maâd*).

بسم الله الرحمن الرحيم

١٦ - كتاب النكاح

(١) باب استحباب النكاح لمن تاقت نفسه إليه ووجد مؤنه ، واشتغال من عجز عن المؤن بالصوم

١ – (١٤٠٠) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ. جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى). أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، قَالَ : كُنْتُ أَمْشِي مَعَ عَبْدِاللهِ بِمِنًى . فَلَقِيَهُ عُثْمَانُ . فَقَامَ مَعَهُ يُحَدِّثُهُ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ: يَا أَبَا عَبْدِالرَّحْمَٰنِ! أَلَا نُزَوِّجُكَ جَارِيَةً شَابَّةً . لَعَلَّهَا تُذَكِّرُكَ بَعْضَ مَا مَضَى مِنْ زَمَانِكَ . قَالَ فَقَالَ عَبْدُاللهِ : لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ ، لَقَدْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ ! مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ . فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ . وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ . فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ » .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

16 — KİTÂBU'N-NİKÂH[1]

(1) NEFSİ NİKÂHA MUKTEDİR OLAN VE AZIĞINI BULABİLEN İÇİN EVLENMENİN, AZIĞI TE'MÎNDEN ÂCİZ OLANIN DA ORUCLA MEŞGÛL OLMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBI

1 — (1400) .... : Alkame şöyle dedi : Ben Mina'da Abdullah (ibn Mes'ûd) ile beraber yürüyordum. Derken Usmân (ibn Affân) Abdullah

1. Kur'ân-ı Kerîm ve Hz. Peygamber evlenmeğe, erkek ve dişinin bir âile teşkîl etmek üzere usûlüne göre birleşmelerine emr ve teşvîk etmişlerdir. Bu emr ve tavsîyeler fıtraten birbirinin tamamlayıcısı ve desteği olarak yaratılmış olan bu iki nev'in yaratılışlarındaki tabiî seyrin ve zarûretlerin gerçekleştirilmesine ma'tûfdur. Diğer deyişle ev-

ile karşılaştı. Abdullah onunla beraber konuşarak yürüdü. Usmân, Abdullah'a :

— Yâ Ebâ Abdirrahman! Seni genç bir kızla evlendirelim, belki o kız geçen zamanındaki gençliğinin ve kuvvetinin bir kısmını sana hatırlatır dedi. Abdullah da dedi ki :

— Sen bunu söylediysen yemîn olsun Rasûlullah (S) da bize şöyle buyurmuştur : «Ey gençler zümresi! Sizden her kim evlenmek külfetine gücü yeterse evlensin. Çünkü evlenmek gözü (harâmdan) daha çok men' eder, iffeti de çok muhâfaza eder. Nikâh külfetine muktedir olmayan kimse de oruc tutsun. Çünkü oruç, oruç tutan kişi için şehveti kıran bir şeydir».

٢ – (...) حدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ ، قَالَ : إِنِّي لَأَمْشِي مَعَ عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ بِمِنًى . إِذْ لَقِيَهُ عُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ . فَقَالَ: هَلُمَّ ! يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ! قَالَ : فَاسْتَخْلَاهُ . فَلَمَّا رَأَىٰ عَبْدُ اللهِ أَنْ لَيْسَتْ لَهُ حَاجَةٌ قَالَ : قَالَ لِي : تَعَالَ يَا عَلْقَمَةُ . قَالَ : فَجِئْتُ . فَقَالَ لَهُ عُثْمَانُ : أَلَا نُزَوِّجُكَ ، يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ! جَارِيَةً بِكْرًا . لَعَلَّهُ يَرْجِعُ إِلَيْكَ مِنْ نَفْسِكَ مَا كُنْتَ تَعْهَدُ ؟ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ : لَئِنْ قُلْتَ ذَاكَ ، فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ .

2 — ( ) .... : Alkame dedi ki : Ben Mina'da Abdullah ibn Mes'ûd ile beraber yürümekte iken birden bire Usmân ibn Affân, Abdullah'la karşılaştı. Usmân :

---

lenmek, tabîata uygun bir yaşamayı sağlar. Bekâr kalmak ise tabîata aykırı, rûhen ve bedenen tadsız ve huzursuz yaşama hâlidir.

Kur'ân : «*İçinizden bekârları ve kölelerinizden, câriyelerinizden sâlih* (elverişli) *olanları evlendirin. Eğer fakîr iseler Allah onları* (evlenmeleri sayesinde) *fazlıyle zengin yapar. Allah vâsi'dir, her şeyi hakkıyle bilendir*» (en-Nûr: 32) âyeti ile ve daha başka âyetleri ile; Rasûlullah da çeşitli hadîsleri ile bu emr ve teşvîki naslaştırmışlardır.

İslâm'dan evvel zevcelerin sayısı tahdîd edilmiş değildi. en-Nisâ sûresinin üçüncü âyetiyle zevcelerin sayısı a'zamî dörde indirildi. Bir ihtiyac ve zarûretle birden fazla evlenildiği takdîrde çok ağır adâlet şartı kondu. Adâlet, yedirme, giydirme, barındırma, zevcî muâmele, sevgi ve sâire husûslarında tam bir eşitliktir. Bu te'mîn edilemeyince — ki te'mîni hemen hemen imkânsızdır — bir zevce ile yetinmek zarûrîdir. Kadınlar arasında şart kılınan adâletin yerine getirilme güçlüğünü Allah Teâlâ şu âyetlerde pek belîğ bir şekilde ifâde buyurmuştur :

«... *Şâyet* (bu sûretle) *adâlet yapamayacağınızdan endîşe ederseniz o zaman bir tane* (ile), *yahut mâlik olduğunuz câriye* (ile iktifâ edin). *Bu* (tek zevce veya câriye) *sizin hakdan eğrilib sapmamanıza daha lâyıktır*» (en-Nisâ: 3).

«*Kadınlar arasında adâleti* (ve musâvaatı tatbîk) *etmenize nekadar hırs gösterseniz güç yetiremezsiniz...*» (en-Nisâ: 129).

en-Nisâ 3 cü âyetindeki «*bu* (birtek zevce veya câriye) *sizin hakdan eğrilib sapmamanıza daha yakındır*» kaydı, asl olan kaidenin, adâlet kaidesinin bir tek zevce ile evlenmekden ibâret olduğunun pek açık bir delîlidir. İslâm aleyharlarının dillerine doladıkları gibi «taaddüdü zevcât», aslî bir kaide değil, ihtiyac ve zarûretler karşısında başvurulacak ve öyle hallerde insanlık için tutunulacak bir çâre ve çıkar yoldur. Yani aslî değil ârizî ve şâz bir hükümdür.

— Gel yâ Ebâ Abdirrahman! dedi ve onu biraz tenhâya çekti. Abdullah tenhâya çekilmeye bir ihtiyac olmadığını görünce bana :

— Gel yâ Alkame! dedi ben de yanlarına vardım. Usmân ona :

— Yâ Ebâ Abdirrahman! Seni hiç evlenmemiş bir kızla evlendirelim. Belki bu evlenme nefsinden bilmekte olduğun gençlik kuvvetini ve neşâtını sana iâde eder dedi. Bunun üzerine Abdullah :

— Sen bunu söylediysen diyerek bundan önceki (1 rakamlı) Ebû Muâviye hadîsinin benzerini zikretti.

٣ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ. قَالَ: قَالَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ «يَا مَعْشَرَ الشَّبَابِ! مَنِ اسْتَطَاعَ مِنْكُمُ الْبَاءَةَ فَلْيَتَزَوَّجْ. فَإِنَّهُ أَغَضُّ لِلْبَصَرِ، وَأَحْصَنُ لِلْفَرْجِ. وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ، فَعَلَيْهِ بِالصَّوْمِ. فَإِنَّهُ لَهُ وِجَاءٌ».

3 — ( ) .... : Abdullah (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizlere şöyle buyurdu : «Ey gençler zümresi! Sizden kimin evlenmeğe gücü yeterse evlensin. Zira evlenmek gözü (harâmdan) daha çok saklar, iffeti de öylece korur. Kim evlenmeğe muktedir olamazsa oruca sarılsın. Çünkü oruç onun için şehveti kıran bir ameliyye (gibi) dir.

٤ – (...) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ. قَالَ: دَخَلْتُ أَنَا وَعَمِّي عَلْقَمَةُ وَالْأَسْوَدُ، عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ مَسْعُودٍ. قَالَ: وَأَنَا شَابٌّ يَوْمَئِذٍ. فَذَكَرَ حَدِيثًا رُئِيتُ أَنَّهُ حَدَّثَ بِهِ مِنْ أَجْلِي. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ. وَزَادَ: قَالَ: فَلَمْ أَلْبَثْ حَتَّى تَزَوَّجْتُ.

(...) حدثني عَبْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ الْأَشَجُّ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، قَالَ: دَخَلْنَا عَلَيْهِ وَأَنَا أَحْدَثُ الْقَوْمِ. بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ. وَلَمْ يَذْكُرْ: فَلَمْ أَلْبَثْ حَتَّى تَزَوَّجْتُ.

4 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Yezîd dedi ki : Ben, amucam Alkame ve Esved birlikte Abdullah ibn Mes'ûd'un yanına girdik. Ben ozaman bir gençtim. İbn Mes'ûd benim için söylediğini zannettiğim bir hadîs zikretti : Rasûlullah (S) buyurdu ki diyerek (1 rakamlı) Ebû Muâviye hadîsinin benzerini rivâyet etti. Râvî burada : Sonra çok beklemeden evlendim sözlerini ziyâde etti.

( ) .... : Buradaki râvî de Abdurrahman ibn Yezîd'in : Biz Ab-

dullah'ın huzûruna girdik, halbuki ben cemâatın en genci bulunuyordum dediğini bundan evvelkilerin hadîsi gibi rivâyet etti. Fakat burada : Artık ben çok geçmeden hemen evlendim fıkrasını zikretmedi.

٥ — (١٤٠١) وحدثني أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ سَأَلُوا أَزْوَاجَ النَّبِيِّ ﷺ عَنْ عَمَلِهِ فِي السِّرِّ ؟ فَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَا أَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَا آكُلُ اللَّحْمَ . وَقَالَ بَعْضُهُمْ : لَا أَنَامُ عَلَى فِرَاشٍ . فَحَمِدَ اللَّهَ وَأَثْنَى عَلَيْهِ فَقَالَ « مَا بَالُ أَقْوَامٍ قَالُوا كَذَا وَكَذَا ؟ لَكِنِّي أُصَلِّي وَأَنَامُ . وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ . وَأَتَزَوَّجُ النِّسَاءَ . فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي » .

5 — (1401) .... : Enes (R) den (şöyle demiştir) :

Peygamber (S) in sahâbîlerinden bir gurub insan, Peygamberin zevcelerinden, onun husûsî olan amelini, ibâdetini sordular. (Kendilerine Peygamber'in evdeki husûsî ibâdeti haber verilince) sahâbîlerin bazısı : Ben, kadınlarla evlilik işi yapmam; diğer bazısı : Ben, et yemeği yemem; bazısı da : Ben hiç bir döşek üzerinde yatmam diye söylendiler. Rasûlullah hemen Allâh'a hamd ve senâ ettikden sonra şöyle buyurdu :

«Bazı kimseler şöyle, şöyle demişlerdir. Bu sözleri ile ne demek istiyorlar? Fakat ben (nâfile) namazı da kılarım (gecenin bir kısmında) uyku da uyurum. (Nâfile) oruç tutarım, bazan tutmayıb oruçsuz da olurum. Kadınlarla evlilik muâmelesinde bulunurum. (İşte benim sünnetim, hayat yolum budur). **Her kim benim bu sünnetimden yüz çevirirse artık o benden değildir»** [2].

٦ — (١٤٠٢) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ ؛ قَالَ : رَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى عُثْمَانَ بْنِ مَظْعُونٍ التَّبَتُّلَ . وَلَوْ أَذِنَ لَهُ ، لَاخْتَصَيْنَا .

2. Hadîsdeki sünnet, yol, hayat yolu ve hayat tarzı demektir. Farz mukabili olan sünnet değildir. Buradaki ma'nâsiyle sünnet, farza da, sünnete de şâmildir. Hadîs metnindeki nefer, üçden dokuza kadar olan bir topluluk gösterir.

Abdurrazzâk'ın Saîd ibn Museyyeb'den rivâyetinde bu üç kişinin Ali ibn Ebî Tâlib, Abdullah ibn Amr ibn Âs ve Usmân ibn Maz'ûn'dan ibâret olduğu tasrîh edilmiştir.

Bu hadîsde Rasûlullah ibâdet, çalışma ve istirâhat hayatı ile âile ve medenî hayatını bir vecîze hâlinde özetledikden sonra : *«İşte benim hayat yolum budur, bundan ayrılanlar benden değildir»* buyurmuştur. Bu sûretle muslimanlıkda rehbâniyet olmadığını apaçık ifâde etmiştir.

6 — (1402) .... : İbn Mubârek, Ma'mer'den, o da Zuhrî'den, o da Saîd ibn Museyyeb'den, o da Sa'd ibn Ebî Vakkas'dan haber verdi. Sa'd : Rasûlullah (S) İbn Maz'ûn'un kadınlardan ve dünyâ lezzetlerinden kendini çekmesini men' etti. Eğer Peygamber onun uzletine izin verseydi biz (daha ileri giderek) husyelerimizi çıkartıb hadımlaşırdık demiştir.

٧ — (...) وحدثني أبو عمران محمد بن جعفر بن زياد . حدثنا إبراهيم بن سعد عن ابن شهاب الزهري ، عن سعيد بن المسيب . قال : سمعت سعدا يقول : رد على عثمان بن مظعون التبتل . ولو أذن له لاختصينا .

7 — ( ) .... : Saîd ibn Museyyeb — Museyyib şeklinde de câizdir — dedi ki : Ben Sa'd'dan işittim şöyle diyordu : Usmân ibn Maz'ûn'un bütün vakıtlarda Allâh'a ibâdet için kadınlardan ve diğer dünya lezzetlerinden çekinmesi men' olundu. Eğer ona izin verilmiş olsaydı, bizler muhakkak husyelerimizi çıkartıb kendimizi hadım yapardık.

٨ — (...) حدثني محمد بن رافع . حدثنا حجين بن المثنى . حدثنا ليث عن عقيل ، عن ابن شهاب ؛ أنه قال : أخبرني سعيد بن المسيب ؛ أنه سمع سعد بن أبي وقاص يقول : أراد عثمان بن مظعون أن يتبتل . فنهاه رسول الله ﷺ . ولو أجاز له ذلك ، لاختصينا .

8 — ( ) .... : İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Saîd ibn Museyyeb haber verdi ki kendisi Sa'd ibn Ebî Vakkas'ı şöyle derken işitmiştir : Usmân ibn Maz'ûn, kendini Allâh'a ibâdet etmeğe hasretmek maksadıyle kadınlardan ve diğer dünyâ lezzetlerinden tamâmıyle çekilmek istedi. Fakat Rasûlullah (S) onu böyle bir hareketten men' etti. Eğer ona bu dileğinde izin vermiş olsaydı bizler muhakkak husyeleri çıkartırdık [3].

---

3. *İhtisâ*, erkeklik yumurtalarını çıkartıb hadım olmaktır. *Tebettül*, erkeğin kadınla, kadının erkekle medenî ve âilevî muâmelelerini terk edib tamâmıyle ayrı bir hayat yaşaması demektir. Hristiyanlıkda buna *rehbâniyet* denilmiştir. İslâm'da böyle dünyâ lezzetlerini terk edicilik yokdur. İşte İslâm'da rahbâniyet olmadığı gibi fıtratı tağyîr ve neslin kesilmesini mûcib olan husye aldırmak, yumurtalık çıkartmak işleri de men' edilmiştir. İslâmiyet, insanlığa ifrat ve tefrîtlerden uzak en medenî ve en âdil bir hayat nizâmı ve yaşayış tarzı getirmiştir.

(٢) باب ندب من رأى امرأة، فوقعت في نفسه، إلى أن يأتي امرأته أو جاريته فيواقعها

٩ – (١٤٠٣) حدثنا عمرو بن علي. حدثنا عبد الأعلى. حدثنا هشام بن أبي عبد الله عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن رسول الله ﷺ رأى امرأة. فأتى امرأته زينب، وهي تمعس منيئة لها . فقضى حاجته. ثم خرج إلى أصحابه فقال «إن المرأة تقبل في صورة شيطان، وتدبر في صورة شيطان، فإذا أبصر أحدكم امرأة فليأت أهله. فإن ذلك يرد ما في نفسه».

(...) حدثنا زهير بن حرب. حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث. حدثنا حرب بن أبي العالية. حدثنا أبو الزبير عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ رأى امرأة. فذكر بمثله. غير أنه قال: فأتى امرأته زينب وهي تمعس منيئة. ولم يذكر: تدبر في صورة شيطان.

(2) BİR KADIN GÖRÜB DE GÖNLÜNE BİR HEVÂ VE MEYL DÜŞEN KİMSENİN EŞİNE YAHUT ODALIĞINA GELMESİ VE ONUNLA CİNSÎ MÜNÂSEBET YAPMASININ MENDÛBLUĞU BÂBI

9 — (1403) .... : Câbir (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) bir kadın gördü, akabinde zevcesi Zeyneb'e geldi. Zeyneb o sırada deriden uğralığını ovalıyordu. Rasûlullah ihtiyacını yerine getirdikden sonra sahâbîlerin yanına çıkıb şöyle buyurdu :

«Kadın (hevâ ve fitneye da'vet bakımından) şeytan sûretinde yönelir gelir, şeytan sûretinde arkasını dönüb gider. Sizden biriniz (böyle) bir kadın gördüğü zaman âilesine gelsin. Zira bu şekilde yapmak gönlündeki kötü düşünceleri giderir».

( ) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah'dan, Peygamber'in bir kadın gördüğünü tahdîs ederek yukarıki hadîsin benzerini zikretti. Ancak burada : Peygamber, zevcesi Zeyneb'e geldi, o sırada Zeyneb menîe denilen bir deriyi ovalar halde idi dedi de «kadın şeytan sûretinde arkasını döndürür gider» fıkrasını zikretmedi.

١٠ – (...) وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن أبي الزبير. قال: قال جابر: سمعت النبي ﷺ يقول «إذا أحدكم أعجبته المرأة، فوقعت في قلبه، فليعمد إلى امرأته فليواقعها. فإن ذلك يرد ما في نفسه».

10 — ( ) .... : Câbir (R) dedi ki : Ben Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu :

«Kadın herhangi birinizi hayrette bırakır ve kalbine düşerse hemen kendi âilesine gelsin ve onunla cinsî münâsebette bulunsun. Çünkü böyle hareket etmesi gönlündekini def' eder»[4].

(٣) باب نكاح المتعة وبيان أنه أبيح ثم نسخ، ثم أبيح ثم نسخ، واستقر تحريمه إلى يوم القيامة

١١ — (١٤٠٤) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي وَوَكِيعٌ وَابْنُ بِشْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ يَقُولُ: كُنَّا نَغْزُو مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . لَيْسَ لَنَا نِسَاءٌ . فَقُلْنَا : أَلَا نَسْتَخْصِى ؟ فَنَهَانَا عَنْ ذَٰلِكَ . ثُمَّ رَخَّصَ لَنَا أَنْ نَنْكِحَ الْمَرْأَةَ بِالثَّوْبِ إِلَىٰ أَجَلٍ . ثُمَّ قَرَأَ عَبْدُ اللهِ : يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا إِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ [٥/المائدة/الآية ٨٧] .

(...) وحدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَ : ثُمَّ قَرَأَ عَلَيْنَا هَٰذِهِ الْآيَةَ . وَلَمْ يَقُلْ : قَرَأَ عَبْدُ اللهِ .

(3) MUT'A NİKÂHI, MUT'A NİKÂHININ MÜBÂH KILINDIĞI, SONRA KALDIRILDIĞI SONRA TEKRAR MÜBÂH KILINDIĞI, SONRA DA TEKRAR KALDIRILDIĞINI VE ARTIK HARAMLIĞININ KIYÂMETE KADAR KARARLAŞTIĞINI BEYÂN BÂBI

11 — (1404) .... : Kays dedi ki : Ben Abdullah (ibn Mes'ûd) dan işittim şöyle diyordu : Biz Rasûlullah (S) ile beraber gazveye giderdik. Bizim yanımızda kadınlar bulunmazdı. (Cinsî münâsebete şiddetle ihtiyac duyardık) bunun üzerine : Erkeklik yumurtalarımızı çıkartıb hadım olalım mı? diye sorduk. Rasûlullah bizi hadım olmakdan nehy etti. Sonra bize muayyen bir müddete kadar elbîse (ve benzeri bir ücret) mukabilinde kadın eş almamıza ruhsat verdi. Bundan sonra Abdullah (ibn Mes'ûd) :

«Ey îmân edenler! Allâh'ın size halâl ettiği o en temiz şeyleri (nef-

4. Bu hadîs, kadın sebebîyle aşka hevâya tutulmak, fitneye çağrılmak tehlikelerine işârettir. Çünkü Allah erkeklerin nefislerinde kadınlara meyl ve düşkünlük, onlara bakmakla lezzet alma ve onlarla ilgili birtakım husûsiyetler ve çekicilikler koymuştur. İşte kadının erkek nefsindeki bu durumu, şeytanın vesvese vermesi, insan için kötü şeyleri süsleyip güzel göstermek sûretiyle insanı şerre da'vet eylemesi gibidir.

Erkek cinsi ile kadın cinsi arasındaki münâsebetlerin en ahlâkî ve en iyi şekilde yürütülmesi husûsunda Kur'ân'ın bu iki tâifeye yaptığı ölümsüz ve eskimez tavsîyelerinden birkaçı şunlardır : «*Mu'min erkeklere söyle: Gözlerini* (haramdan) *sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için çok temiz* (bir hareket) *dir. Şüphesiz ki Allah* (kullarının ne) *yapacaklarından hakkıyla haberdardır. Mu'min kadınlara da söyle: Gözlerini* (haramdan) *sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, zînetlerini açmasınlar, bunlardan görünen kısmı müstesnâ...*» (en-Nûr: 30-31).

sinize) **harâm kılmayın, haddi aşmayın. Çünkü Allâh haddi aşanları sevmez»** (el-Mâide : 87) âyetini okudu.

( ) Yine bize Usmân ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Cerîr, İsmail ibn Ebî Hâlid'den bu isnad ile ayni hadîsi tahdîs etti ve : «Sonra bize şu âyeti okudu» dedi de, «Abdullah okudu» demedi.

١٢ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ. قَالَ: كُنَّا، وَنَحْنُ شَبَابٌ، فَقُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ! أَلَا نَسْتَخْصِي؟ وَلَمْ يَقُلْ: نَغْزُو.

12 — .... : İbn Mes'ûd burada : Biz gençler topluluğu hâlinde bulunuyorduk. Biz : Yâ Rasûlallah! Erkeklik yumurtalarımızı çıkarıb hadım olalım mı? diye sorduk dedi de «gazâ ediyorduk» demedi[5].

١٣ – (١٤٠٥) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ. قَالَ: سَمِعْتُ الْحَسَنَ بْنَ مُحَمَّدٍ يُحَدِّثُ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ وَسَلَمَةَ بْنِ الأَكْوَعِ، قَالَا: خَرَجَ عَلَيْنَا مُنَادِي رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَقَالَ: إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَذِنَ لَكُمْ أَنْ تَسْتَمْتِعُوا. يَعْنِي مُتْعَةَ النِّسَاءِ.

13 — (1405) .... : Amr ibn Dînâr dedi ki : Ben Hasen ibn Muhammed'den işittim o, Câbir ibn Abdillah ile Selemetu'bnu'l-Ekva' (R)

---

5. *İstihsâ*, neslin devamının dönüb dolaştığı uzuv olan erkeklik yumurtalarını çıkartıb kendini hadım yapmaktır. Bu, bazı maksadlar için birtakım şartlarla hayvanlarda tatbîk edilir. Hayvanın yumurtalarının sapları döğülmek veya kıstırılmak sûretiyle ezilir veyahut da yumurtalar tamâmıyle çıkartılır. Buna hayvan iğdiş etme ameliyesi denir. Bu, bazı gayeler için hayvanlarda tecvîz ediliyorsa da aslında Allâh'ın yarattığı şekli değiştirmek, hayvana azâb vermek ve neslin kesilmesini mûcib olduğundan dolayı harâm kılınmıştır.

Mut'a nikâhı, muvakkat bir zaman için iki tarafın râzî olduğu bir ücret mukabilinde kadın kiralamaktır. Bu, bir nikâh değildir. Çünkü nikâh, çiftlerin bütün hayatı beraber yaşamak üzere bir âile yuvası kurmalarıdır. Mut'a da, nikâh da, iki tarafın rızâsına uygun birer akid olmakla beraber mut'a muvakkatlık, nikâh devamlılık vasıflarıyla biribirinden ayrılır. Mut'ada ta'yîn olunan bedel, âdî bir karşılık mahiyetinde olduğu halde nikâhdaki mehr, gayet şerefli ve hiçbir akidde bulunmayan bir asâlet ifâde eder.

Mut'a câhiliyet devrinde mu'teber ve yaygın olan hatta kendisine birtakım âile hakları terettüb eden bir nikâh nev'i idi. İslâm'ın zuhûrundan sonra bazı gazâlarda gâzîlerin zinâ yapmalarını önlemek için geçici olarak, muvakkaten müsâde edilmiştir. Mut'a nikâhının mübâh kılındığı hakkındaki bu hadîs, daha başka sahâbîler tarafından da rivâyet edilmiştir. Bütün bu rivâyetlerde bunun hazar vaktına âid bir ruhsat olduğuna dâir bir kayd ve işâret yokdur. Hepsi gazâ seferlerine ve zarûret zamanlarına âid olmak üzere rivâyet olunmuştur. Bu ruhsat, Islâm'da sadece harb ve cihâd zarûretine tahsîs olunmuştu. Mut'a nikâhının İslâm'da, ölü eti ve diğer haramların zarûretten dolayı yenmesine cevâz verilmesi gibi cevâz verildiği, sonra nesh olunub kaldırıldığı, haramlığının ebedî olduğu husûslarında ittifak edilmiştir.

Mut'a nikâhının harâmlığı hakkında yalnız Şîa mezhebi muhâlefet etmiştir. Onlar bunu hazarda da meşrû' görür, tatbîk ederler.

dan tahdîs ediyordu. Bu ikisi dediler ki : Rasûlullah (S) ın münâdîsi bizim yanımıza çıktı ve : Şüphesiz Rasûlullah sizlere kadınlarla mut'a nikâhı yapıp izdivac etmenize izin verdi diye i'lân etti. Bununla kadınların muvakkat bir zaman için yapılan mut'a nikâhını kasdediyordu.

١٤ – (...) وحدثني أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ) . حَدَّثَنَا رَوْحٌ (يَعْنِي ابْنَ الْقَاسِمِ) عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ الْحَسَنِ بْنِ مُحَمَّدٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ وَجَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَتَانَا ، فَأَذِنَ لَنَا فِي الْمُتْعَةِ .

14 — ( ) .... : Burada Ravh ibn Kasım, Amr ibn Dînâr'dan, o da Hasen ibn Muhammed'den, o da Selemetu'bnu'l-Ekva' ile Câbir ibn Abdillah (R) dan : Rasûlullah (S) bize geldi ve bize mut'a (nikâhı) husûsunda izin verdi dediklerini tahdîs etti.

١٥ – (...) وحدثنا الْحَسَنُ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : قَالَ عَطَاءٌ : قَدِمَ جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ مُعْتَمِرًا . فَجِئْنَاهُ فِي مَنْزِلِهِ . فَسَأَلَهُ الْقَوْمُ عَنْ أَشْيَاءَ . ثُمَّ ذَكَرُوا الْمُتْعَةَ . فَقَالَ : نَعَمْ . اسْتَمْتَعْنَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ .

15 — ( ) .... : Atâ şöyle dedi : Câbir ibn Abdillah (R) umre yapmak için (mu'temir olarak Mekke'ye) geldi. Biz de konakladığı menzilde onun yanına geldik. Cemâat ondan birçok şeyler sordu. Sonra mut'a nikâhını zikrettiler. Câbir : Evet bizler Rasûlullah (S) zamanında, Ebû Bekr devrinde ve Umer devrinde mut'a nikâhı yaptık dedi.

١٦ – (...) حدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : كُنَّا نَسْتَمْتِعُ ، بِالْقُبْضَةِ مِنَ التَّمْرِ وَالدَّقِيقِ ، الْأَيَّامَ ، عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَأَبِي بَكْرٍ ، حَتَّى نَهَى عَنْهُ عُمَرُ ، فِي شَأْنِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ .

16 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verib dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillah (R) dan işittim şöyle diyordu : Biz Rasûlullah (S) zamanında ve Ebû Bekr devrinde birçok günler bir avuç hurma ve un mukabilinde mut'a nikâhı yapardık. Nihayet Umer, Amr ibn Hureys'ın durumu mes'elesinde mut'a nikâhından nehy etti [6].

---

6. Hz. Umer, Amr ibn Hureys'in hiçbir zarûret yok iken mut'a nikâhı talebini red etmişti. Hz. Umer'in mut'a nikâhını nehy etmesindeki dayanağı Peygamber'in de bunu nehy etmiş olmasıdır.

Hac mut'asından nehyinin izahı ise hac bahsinde geçtiği üzere ya tenzihî bir nehy veya niyyet edilmiş haccı fesh sûretiyle umre yapmayı nehy etmiş olabilir. Çünkü niyet edilmiş haccı fesh edib, haccı umreye tahvîl etmek, câhiliyet devrindeki «hac aylarında

١٧ – (...) حدثنا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ) عَنْ عَاصِمٍ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ. فَأَتَاهُ آتٍ فَقَالَ: ابْنُ عَبَّاسٍ وَابْنُ الزُّبَيْرِ اخْتَلَفَا فِي الْمُتْعَتَيْنِ. فَقَالَ جَابِرٌ: فَعَلْنَاهُمَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. ثُمَّ نَهَانَا عَنْهُمَا عُمَرُ. فَلَمْ نَعُدْ لَهُمَا.

17 — ( ) .... : Ebû Nadre şöyle dedi: Ben Câbir ibn Abdillah'ın yanında idim. Derken ona birisi gelib: İbn Abbâs ile İbn Zubeyr hac mut'ası ve kadın mut'ası husûslarında ihtilâf ettiler diye haber verdi. Bunun üzerine Câbir (R): Biz bunların her ikisini de Rasûlullah (S) ile beraber bulunurken yaptık. Sonra Umer, bunların ikisinden de bizleri nehyetti artık biz de bunlara tekrar avdet etmedik dedi.

١٨ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عُمَيْسٍ عَنْ إِيَاسِ بْنِ سَلَمَةَ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: رَخَّصَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، عَامَ أَوْطَاسٍ، فِي الْمُتْعَةِ ثَلَاثًا. ثُمَّ نَهَى عَنْهَا.

18 — ( ) .... : İyâs ibn Seleme'nin babası Seleme şöyle demiştir: Rasûlullah (S) Evtas yılında üç defa mut'a nikâhı husûsunda ruhsat verdi sonra bundan nehy etti.

١٩ – (١٤٠٦) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِيهِ سَبْرَةَ؛ أَنَّهُ قَالَ: أَذِنَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْمُتْعَةِ. فَانْطَلَقْتُ أَنَا وَرَجُلٌ إِلَى امْرَأَةٍ مِنْ بَنِي عَامِرٍ. كَأَنَّهَا بَكْرَةٌ عَيْطَاءُ. فَعَرَضْنَا عَلَيْهَا أَنْفُسَنَا. فَقَالَتْ: مَا تُعْطِي؟ فَقُلْتُ: رِدَائِي. وَقَالَ صَاحِبِي: رِدَائِي. وَكَانَ رِدَاءُ صَاحِبِي أَجْوَدَ مِنْ رِدَائِي. وَكُنْتُ أَشَبَّ مِنْهُ. فَإِذَا نَظَرَتْ إِلَى رِدَاءِ صَاحِبِي أَعْجَبَهَا. وَإِذَا نَظَرَتْ إِلَيَّ أَعْجَبْتُهَا. ثُمَّ قَالَتْ: أَنْتَ وَرِدَاؤُكَ يَكْفِينِي. فَمَكَثْتُ مَعَهَا ثَلَاثًا. ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ مِنْ هَٰذِهِ النِّسَاءِ الَّتِي يَتَمَتَّعُ، فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهَا».

19 — (1406) .... : Sebre el-Cuhenî şöyle demiştir: Rasûlullah (S) bize mut'a nikâhına (yani muvakkat nikâha) izin vermişti. Ben ve yanımda başka bir erkek olduğu halde beraberce Benû Âmir'den bir kadına gittik. Kadın güzel endamlı, uzun boylu, genç ve kuvvetli hâliyle

---

umre yapılmaz» i'tikadını yıkmak üzere Rasûlullah tarafından, yanında kurbanlık sevk etmemiş bulunan hacılara tavsîye ve emr edilmişti. Bu yeni bir teşrî' idi. Rasûlullah beraberinde kurban sevk ettiği için haccını umreye tahvîl edememişti. Amma ayrıca umre yapmak veya başta umreye niyet etmek dâima meşrû' ve câri bir ibadet olarak bâki'dir.

sanki uzun gerdanlı, genç bir dişi deve gibiydi. Nefislerimizi kadına arzettik. Kadın :

— Ne verirsiniz? diye sordu. Ben :

— Ridâmı (veririm) dedim. Arkadaşım da :

— Ridâmı (veririm) dedi. Arkadaşımın ridâsı benim ridâmdan daha yeni bir halde bulunuyordu. Fakat ben, arkadaşım olan zât'dan daha genç idim. Kadın, arkadaşımın ridâsına bakınca, ridâ onun hoşuna gitti. Bana baktığı zaman da ben kadının hoşuna gittim. Bu bakışlardan sonra kadın bana hitaben :

— Sen ve senin ridân bana yetişir dedi. Artık ben üç gün o kadınla beraber kaldım. Sonra Rasûlullah (S) : «Her kimin yanında mut'a nikâhı ile alıb da cinsî münâsebet sûretiyle faydalanmakta bulunduğu kadınlardan bir kadın varsa, artık o kadının yolunu tahliye etsin» buyurdu.

٢٠ — (...) حدثنا أَبُو كَامِلٍ فضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرٌ (يَعْنِي ابْنَ مُفَضَّلٍ) . حَدَّثَنَا عُمَارَةُ بْنُ غَزِيَّةَ عَنِ الرَّبِيعِ بْنِ سَبْرَةَ ؛ أَنَّ أَبَاهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فتحَ مَكَّةَ . قَالَ : فَأَقَمْنَا بِهَا خَمْسَ عَشْرَةَ . (ثَلَاثِينَ بَيْنَ لَيْلَةٍ وَيَوْمٍ) فَأَذِنَ لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي مُتْعَةِ النِّسَاءِ . فَخَرَجْتُ أَنَا وَرَجُلٌ مِنْ قَوْمِي . وَلِي عَلَيْهِ فَضْلٌ فِي الْجَمَالِ . وَهُوَ قَرِيبٌ مِنَ الدَّمَامَةِ . مَعَ كُلِّ وَاحِدٍ مِنَّا بُرْدٌ . فَبُرْدِي خَلَقٌ . وَأَمَّا بُرْدُ ابْنِ عَمِّي فَبُرْدٌ جَدِيدٌ . غَضٌّ . حَتَّىٰ إِذَا كُنَّا بِأَسْفَلِ مَكَّةَ ، أَوْ بِأَعْلَاهَا . فَتَلَقَّتْنَا فَتَاةٌ مِثْلُ الْبَكْرَةِ الْعَنَطْنَطَةِ . فَقُلْنَا : هَلْ لَكِ أَنْ يَسْتَمْتِعَ مِنْكِ أَحَدُنَا ؟ قَالَتْ : وَمَاذَا تَبْذُلَانِ ؟ فَنَشَرَ كُلُّ وَاحِدٍ مِنَّا بُرْدَهُ . فَجَعَلَتْ تَنْظُرُ إِلَى الرَّجُلَيْنِ . وَيَرَاهَا صَاحِبِي تَنْظُرُ إِلَىٰ عِطْفِهَا . فَقَالَ : إِنَّ بُرْدَ هَٰذَا خَلَقٌ وَبُرْدِي جَدِيدٌ غَضٌّ . فَتَقُولُ : بُرْدُ هَٰذَا لَا بَأْسَ بِهِ . ثَلَاثَ مِرَارٍ أَوْ مَرَّتَيْنِ . ثُمَّ اسْتَمْتَعْتُ مِنْهَا . فَلَمْ أَخْرُجْ حَتَّىٰ حَرَّمَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ .

(...) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ . حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ . حَدَّثَنَا عُمَارَةُ ابْنُ غَزِيَّةَ . حَدَّثَنِي الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ إِلَىٰ مَكَّةَ . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ بِشْرٍ . وَزَادَ : قَالَتْ : وَهَلْ يَصْلُحُ ذَاكَ ؟ وَفِيهِ : قَالَ : إِنَّ بُرْدَ هَٰذَا خَلَقٌ مَحٌّ .

20 — ( ) .... : Rabî' ibn Sebre, babasının Mekke fethinde Rasûlullah (S) ile beraber gazâ yaptığını ve şöyle anlattığını haber vermiştir: Biz Mekke'de on beş gün ikamet ettik. Rasûlullah kadınları mut'a nikâhı ile almak husûsunda bizlere izin verdi. Bunun üzerine ben kendi

kavmimden bir erkek ile beraber olarak çıktım. Ben ondan daha güzel ve daha cüsseli idim. Halbuki o hemen hemen çirkin suratlı ve küçük cüsseli idi. Her ikimizin yanında birer bürde vardı. Benim bürdem eskimişti. Amucamın oğlunun bürdesine gelince o yeni ve güzeldi. Nihâyet Mekke'nin aşağısına yahut yukarısına vardığımız zaman güzel endamlı, uzun boyunlu, genç bir dişi deve misâli genç bir dilber karşımıza çıktı.

— Birimizin seninle mut'a nikâhı yapmasını arzu eder misin? diye sorduk. Kadın :

— Bana atiyye olarak ne ihsân edeceksiniz? dedi. Hemen her ikimiz de bürdesini açıverdi. Genç kadın, her iki erkeğe bakmağa başladı. Arkadaşım, kadının kendi tarafına isteksizce bakışını görerek :

— Şüphe yok ki bunun bürdesi eskidir, benim bürdem ise yenidir ve güzeldir dedi. Kadın da bana işâret ederek üç yahut iki defa :

— Bunun bürdesi de fena değildir diyordu. Sonra ben o kadınla mut'a nikâhı yaptım. Artık Rasûlullah mut'a nikâhını harâm edinceye kadar dışarı çıkmadım.

( ) .... : Rabî' ibn Sebre el-Cühenî, babasının : Fetih yılında Rasûlullah ile beraber Mekke'ye doğru yola çıktık dediğini tahdîs etmiş ve (20 rakamlı) Bişr hadîsi şeklinde zikretmiştir. Burada kadın : Bu, sâlih (yani iyi) olur mu? dediğini, o zâtın da : Bunun bürdesi eskimiş ve çürümüştür dediğini ziyâde etmiştir.

٢١ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ . حَدَّثَنِي الرَّبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ ؛ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ ؛ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « يَا أَيُّهَا النَّاسُ ! إِنِّي قَدْ كُنْتُ أَذِنْتُ لَكُمْ فِي الِاسْتِمْتَاعِ مِنَ النِّسَاءِ . وَإِنَّ اللهَ قَدْ حَرَّمَ ذَٰلِكَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ . فَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ مِنْهُنَّ شَيْءٌ فَلْيُخَلِّ سَبِيلَهُ . وَلَا تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا » .

(...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَائِمًا بَيْنَ الرُّكْنِ وَالْبَابِ ، وَهُوَ يَقُولُ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ .

21 — ( ) .... : er-Rabî' ibn Sebre tahdîs etti. Ona da babası Sebre el-Cühenî tahdîs etti ki kendisi Rasûlullah (S) ile beraber iken Rasûlullah şöyle buyurmuştur :

«Ey insanlar! Ben, kadınlarla muvakkat nikâh yapmak sûretiyle faydalanmanız husûsunda sizlere izin vermiştim. Şimdi iyi biliniz ki Allah Teâlâ bu muvakkat nikâhla kadınlardan faydalanmayı kıyâmet gününe kadar harâm kılmıştır. Artık herkimin yanında böyle nikâhlanılmış kadınlardan bir kadın varsa hemen onun yolunu tahliye etsin ve bu kadınlara vermiş bulunduğunuz şeylerden de hiçbir şeyi geriye almayınız».

( ) .... : Buradaki râvî de Abdulazîz ibn Umer'den bu isnad ile rivâyet etmiştir : Râvî burada : Ben Rasûlullah'ı Kâ'be kapısı ile Haceru Esved köşesi arasında, ayakda durmuş olduğu halde şöyle buyururken gördüm diyerek üst tarafdaki (21 rakamlı) İbn Numeyr hadîsinin aynını rivâyet etmiştir.

٢٢ – (...) حدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا يحيى بن آدم. حدثنا إبراهيم بن سعد عن عبد الملك بن الربيع بن سبرة الجهني، عن أبيه، عن جده قال: أمرنا رسول الله ﷺ، بالمتعة، عام الفتح، حين دخلنا مكة. ثم لم نخرج منها حتى نهانا عنها.

22 — ( ) .... : Buradaki râvîler de yine Abdulmelik ibn Rabî' ibn Sebre el-Cühenî'den, o da dedesinden rivâyet etti. Dedesi Sebre şöyle demiştir : Rasûlullah (S) fetih yılında Mekke'ye girdiğimiz sırada bizlere mut'a nikâhı yapmamızı emretti. Sonra bizleri mut'a nikâhından nehy edinceye kadar biz Mekke'den çıkmadık,

٢٣ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبد العزيز بن الربيع بن سبرة بن معبد. قال: سمعت أبي، ربيع بن سبرة يحدث عن أبيه سبرة بن معبد؛ أن نبي الله ﷺ، عام فتح مكة، أمر أصحابه بالتمتع من النساء. قال: فخرجت أنا وصاحب لي من بني سليم. حتى وجدنا جارية من بني عامر. كأنها بكرة عيطاء. فخطبناها إلى نفسها. وعرضنا عليها بردينا. فجعلت تنظر فتراني أجمل من صاحبي. وترى برد صاحبي أحسن من بردي. فآمرت نفسها ساعة. ثم اختارتني على صاحبي. فكن معنا ثلاثا. ثم أمرنا رسول الله ﷺ بفراقهن.

23 — ( ) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Abdulazîz ibn Rabî' ibn Sebre ibn Ma'bed haber verib şöyle dedi : Ben babam, Rabî' ibn Sebre'den işittim, babası Sebre ibn Ma'bed'den şöyle tahdîs ediyordu : Peygamber (S) Mekke fethi yılında sahâbîlerine kadınlardan mut'a nikâhı yapmak sûretiyle faydalanmalarını emretti. Bunun üzerine ben Suleym oğullarından bir arkadaşımla beraber çıktım. Nihâyet Benû Âmir'den bir câriye bulduk. Bu kadın, güzel vücûdlu ve uzun boyunlu genç bir dişi deve gibiydi. Kendisinden nefsini istedik ve ona bürdelerimizi arz eylerdik. Kadın bizlere bakmaya başladı. O beni arkadaşımdan daha güzel buluyor, arkadaşımın bürdesini de benimkinden daha iyi görüyordu. Böylece bir süre kendi kendisiyle istişâre edib bu husûsda tefekkür eyledikden sonra, beni arkadaşımdan üstün tutarak benim da'vetime icâbet etti. Bu mut'a kadınları, üç gün bizimle beraber oldular. Sonra Rasûlullah bizlere o kadınlardan ayrılmamızı emir buyurdu.

٢٤ – (...) حدثنا عمرو الناقد وابن نمير. قالا: حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن الربيع بن سبرة، عن أبيه؛ أن النبي ﷺ نهى عن نكاح المتعة

24 — ( ) .... : Buradaki râvîler de yine Sebre el-Cühenî'den : Peygamber (S) mut'a nikâhından nehyetti dediğini rivâyet etmişlerdir.

٢٥ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن علية عن معمر، عن الزهري، عن الربيع ابن سبرة، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ نهى، يوم الفتح، عن متعة النساء

25 — ( ) .... : Buradaki râvîler de kezâ Sebre el-Cühenî'den : Rasûlullah (S) fetih gününde kadınlarla mut'a nikâhı yapmakdan nehyetti diye rivâyet etmişlerdir.

٢٦ – (...) وحدثنيه حسن الحلواني وعبد بن حميد عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن صالح. أخبرنا ابن شهاب عن الربيع بن سبرة الجهني، عن أبيه؛ أنه أخبره؛ أن رسول الله ﷺ نهى، عن المتعة، زمان الفتح، متعة النساء. وأن أباه كان تمتع ببردين أحمرين.

26 — ( ) .... : İbn Şihâb, Rabî' ibn Sebre'den, o da babasından haber verdi ki : Rasûlullah (S) fetih zamanında mut'adan, kadınlarla muvakkat nikâh yapmakdan nehyetmiştir. Ve Râbî'in babası bizzat kendisinin iki tane kırmızı bürdeye mukabil mut'a nikâhı yapmış olduğunu da haber vermiştir.

٢٧ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس. قال ابن شهاب: أخبرني عروة بن الزبير؛ أن عبد الله بن الزبير قام بمكة فقال: إن ناسا، أعمى الله قلوبهم، كما أعمى أبصارهم، يفتون بالمتعة. يعرض برجل. فناداه فقال: إنك لجلف جاف. فلعمري! لقد كانت المتعة تفعل على عهد إمام المتقين (يريد رسول الله ﷺ) فقال له ابن الزبير: فجرب بنفسك. فوالله! لئن فعلتها لأرجمنك بأحجارك.

قال ابن شهاب: فأخبرني خالد بن المهاجر بن سيف الله؛ أنه بينا هو جالس عند رجل جاءه رجل فاستفتاه في المتعة. فأمره بها. فقال له ابن أبي عمرة الأنصاري: مهلا! قال: ما هي؟ والله! لقد فعلت في عهد إمام المتقين

قَالَ ابْنُ أَبِي عَمْرَةَ: إِنَّهَا كَانَتْ رُخْصَةً فِي أَوَّلِ الإِسْلَامِ لِمَنِ اضْطُرَّ إِلَيْهَا. كَالْمَيْتَةِ وَالدَّمِ وَلَحْمِ الْخِنْزِيرِ.
ثُمَّ أَحْكَمَ اللهُ الدِّينَ وَنَهَى عَنْهَا.

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَأَخْبَرَنِي رَبِيعُ بْنُ سَبْرَةَ الْجُهَنِيُّ؛ أَنَّ أَبَاهُ قَالَ: قَدْ كُنْتُ اسْتَمْتَعْتُ فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ امْرَأَةً مِنْ بَنِي عَامِرٍ، بِبُرْدَيْنِ أَحْمَرَيْنِ. ثُمَّ نَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْمُتْعَةِ.

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ: وَسَمِعْتُ رَبِيعَ بْنَ سَبْرَةَ يُحَدِّثُ ذَٰلِكَ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ، وَأَنَا جَالِسٌ.

27 — ( ) .... : İbn Şihâb dedi ki: Bana Urvetu'bnu Zubeyr şöyle haber verdi: Abdullah ibn Zubeyr Mekke'de ayağa kalktı ve (mut'a nikâhını tecvîz ettiğinden dolayı İbn Abbâs'a ta'rîz ederek): Bir takım insanlar var ki Allâh onların gözlerini kör ettiği gibi kalblerini de körletmiştir. Bunlar, mut'a nikâhına fetvâ vermektedirler dedi ve bununla bir kimseyi — İbn Abbâs'ı — ta'rîz ediyordu. O ta'rîz edilen zât — yani İbn Abbâs — o zaman halîfe bulunan İbn Zubeyr'e karşı nidâ edib:

— Muhakkak ki sen kuru ve katı bir kimsesin. Hayatıma yemîn ediyorum ki vallâhi muttakîlerin imâmı olan Rasûlullah (S) zamanında mut'a nikâhı yapılıyor idi dedi. Ona cevâben İbn Zubeyr de:

— Öyle ise sen kendi nefsinle tecrübe et. Allâh'a yemîn ediyorum ki eğer sen mut'a nikâhı yaparsan, ben seni muhakkak recîm yapılan taşlarınla taşlar recm ederim dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Allâh'ın kılıcı olan muhâcir Hâlid ibn Velîd'in oğlu Hâlid haber verdi ki kendisi bir zâtın yanında oturuyordu [7]. O zâtın yanına başka birisi gelib ondan mut'a nikâhı husûsunda fetvâ istemiştir. Beriki zât da gelen kimseye mut'a nikâhı yapmasını emretmiş. Orada bulunan Ebû Amre el-Ensârî'nin oğlu da hemen bu fetvâya karşı o zâta:

— Yavaş ol, acele etme! deyince bu sefer o kimse:

— O nedir? Allâh'a yemîn ediyorum ki mut'a nikâhı bütün müttakîlerin imâmı olan zâtın zamânında yapılmıştır dedi. Ebû Amre oğlu da:

— Hiç şüphe yok ki mut'a, İslâm'ın evvelinde ona muztar kalan kimseler için, ölmüş hayvan, kan ve domuz etinde olduğu gibi bir ruhsat olmak üzere meşrû' kılınmıştı. Sonra Allah Teâlâ dînini muhkemleştirdi ve mut'adan nehiy buyurdu dedi.

İbn Şihâb dedi ki: Bana Rabî' ibn Sebre el-Cühenî haber verdi. Babası şöyle demiştir: Ben Rasûlullah (S) zamanında Benû Âmir'den bir kadınla, iki adet kırmızı bürdeye mukabil mut'a nikâhı yapmak sûretiyle faydalanmıştım. Sonra Rasûlullah bizleri mut'adan nehyetti.

---

7. Hâldi'in, yanında oturduğu zâtın İbn Abbâs olduğu zâhirdir. Çünkü mut'a yapmaya fetvâ veren İbn Abbâs'dır.

İbn Şihâb dedi ki: Ben yanında otururken Rabî' ibn Sebre'den işittim ki o, bu hadîsi Umer ibn Abdilazîz'e tahdîs ediyordu.

٢٨ – (...) وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن ابن أبي عبلة، عن عمر بن عبد العزيز. قال: حدثنا الربيع بن سبرة الجهني عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن المتعة. وقال «ألا إنها حرام من يومكم هذا إلى يوم القيامة. ومن كان أعطى شيئا فلا يأخذه».

28 — ( ) .... : Umer ibn Abdilazîz şöyle dedi: Bize er-Rabî' ibn Sebre el-Cühenî, babasından tahdîs etti ki Rasûlullah (S) mut'a nikâhından nehiy buyurmuştur. Umer ibn Abdilazîz ilâve ederek şöyle dedi: «Haberiniz olsun ki mut'a nikâhı şu gününüzden i'tibâren, kıyâmet gününe kadar haramdır. Her kim (bu nikâh için) bir atiyye vermiş ise artık onu geriye almasın».

٢٩ – (١٤٠٧) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن عبد الله والحسن ابني محمد بن علي، عن أبيهما، عن علي بن أبي طالب؛ أن رسول الله ﷺ نهى، عن متعة النساء، يوم خيبر. وعن أكل لحوم الحمر الإنسية.

(...) وحدثناه عبد الله بن محمد بن أسماء الضبعي. حدثنا جويرية عن مالك، بهذا الإسناد. وقال: سمع علي بن أبي طالب يقول لفلان: إنك رجل تائه. نهانا رسول الله ﷺ. بمثل حديث يحيى بن يحيى عن مالك.

29 — (1407) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da İbn Şihâb'dan, o da Muhammed ibn Ali'nin iki oğlu Abdullah ile Hasen'den, onlar da babalarından, o da Ali ibn Ebî Tâlib'den: Rasûlullah (S) Hayber günü kadınların mut'a sûretiyle nikâh edilmesini ve ehlî eşek etlerinin yenilmesini yasak etmiştir.

( ) .... : Cuveyriye, Mâlik'den yine bu isnadla rivâyet etti. Burada Muhammed ibn Ali, Ali ibn Ebî Tâlib'den işitti ki o bir kimseye hitâben: Şüphesiz sen, doğru yoldan şaşırmış bir adamsın. Rasûlullah bizlere yasak etti... diye söyleniyordu. Bu hadîs de Yahyâ ibn Yahyâ'nın Mâlik'den rivâyet ettiği (29 rakamlı) hadîs gibidir.

٣٠ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة. قال زهير: حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن الحسن وعبد الله ابني محمد بن علي، عن أبيهما، عن علي؛ أن النبي ﷺ نهى، عن نكاح المتعة، يوم خيبر. وعن لحوم الحمر الأهلية.

30 — ( ) .... : Sufyân ibn Uyeyne, Zuhrî'den, o da Muhammed ibn Ali'nin iki oğlu Hasen ile Abdullah'dan, onlar da babalarından, o da Ali'den şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) Hayber günü mut'a nikâhından ve ehlî eşek etlerinden nehy etti.

٣١ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الْحَسَنِ وَعَبْدِ اللهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ ، عَنْ أَبِيهِمَا ، عَنْ عَلِيٍّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يُلَيِّنُ فِي مُتْعَةِ النِّسَاءِ . فَقَالَ : مَهْلًا . يَا ابْنَ عَبَّاسٍ ! فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْهَا يَوْمَ خَيْبَرَ ، وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الإِنْسِيَّةِ .

31 — ( ) .... : Ali ibn Ebî Tâlib, İbn Abbâs'dan kadınlarla mut'a nikâhı yapmak husûsunda kolaylık gösterdiğini işitti. Bunun üzerine : Yavaş ol, ey Abbâs oğlu! Çünkü Rasûlullah (S) Hayber günü mut'a sûretiyle nikâhtan ve ehlî eşek etlerinden nehyetti dedi.

٣٢ — (...) وحدثني أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ الْحَسَنِ وَعَبْدِ اللهِ ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ ، عَنْ أَبِيهِمَا ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ لِابْنِ عَبَّاسٍ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ ، عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ ، يَوْمَ خَيْبَرَ . وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الإِنْسِيَّةِ .

32 — ( ) .... : Muhammed ibn Ali, babası Ali ibn Ebî Tâlib'den, İbn Abbâs'a hitâben şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) Hayber günü kadınların mut'a sûretiyle nikâh edilmesini ve ehlî eşek etlerinin yenilmesini yasak etmiştir [8].

---

8. Mut'a nikâhının câhiliyet devrindeki nikâh şekillerinden biri olduğunu yukarıda açıklamıştık. İslâm devrinde ise bunun cevâzı, yalnız harb ve cihad zamanlarına ve zarûret hallerine tahsîs edilmişti. Gazâlarda gâzîlerin, şiddetli kadın ihtiyacı tazyîkiyle büyük günah olan zinâ fiilini işlemelerini önlemek için muvakkaten birkaç defa mut'a nikâhına ruhsat verilmiş ve her defasında yasaklığı da i'lân edilmişti. En son Mekke fethinde ve Evtas'da buna ruhsat verilmiş ve akabinde yasaklanmıştı. Vedâ haccında da yasaklığı te'kîd edilmiştir. Mut'anın haramlığında Şîa ve Rafizî'lerden başka bütün mezhebler ittifak etmişlerdir. Şîî'ler mut'a nikâhını yalnız harb ve cihad zamanlarına da hasretmeyib sulh ve hazar zamanlarında da tatbîk etmektedirler. Bu husûsda dayanakları yukardan beri geçen çeşitli hadîsler ile en-Nisâ sûresinin 24 cü âyetidir. Bu âyetde İbn Mes'ûd'un onlara delîl teşkîl edecek şâz bir kırâatı da vardır. Fakat Ehl Sünnet, şâz kırâatla ne Kur'ân olarak, ne de hadîs olarak ihticâc etmez. el-Mu'minûn sûresinin 7 ci âyeti de mut'a nikâhının ve «istimnâ bi'l-yed»in harâm olduğuna delâlet eder.

Nevevî, Mâzirî'nin şu ifâdelerini naklediyor: Mâzirî şöyle dedi: Sâbit oldu ki mut'a nikâhı İslâm'ın evvelinde câiz idi. Sonra burada zikredilen sahîh hadîslerle bunun mensûh olduğu sâbit olub harâmlığı üzerinde de icmâ hâsıl olmuştur. Bid'atcılardan bir tâife müstesnâ, buna kimse muhâlefet etmedi. Onlar bu husûsda gelen hadîslere yapıştılar. Biz bu nikâhın mensûh olduğunu zikrettik. Binâen'aleyh bu hadîslerde onlar lehine bir delâlet yokdur. Onlar bir de şu *«onlardan hangisi ile fâidelendiyseniz ücretlerini verin»* (en-Nisâ: 24) kavline tutundular. Bu âyet İbn Mes'ûd'un kırâatında : «Onlardan hangisi

(٤) باب تحريم الجمع بين المرأة وعمتها أو خالتها في النكاح

٣٣ – (١٤٠٨) حدثنا عبد الله بن مسلمة القعنبي. حدثنا مالك عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ «لا يجمع بين المرأة وعمتها، ولا بين المرأة وخالتها».

(4) KADINLA HALASINI YAHUT TEYZESİNİ BİR KİMSENİN NİKÂHI ALTINDA CEM' ETMENİN HARÂM KILINMASI BÂBI

33 — (1408) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «Bir kadınla halası ve keza bir kadınla teyzesi, bir kimsenin nikâhı altında toplanamaz» buyurdu.

٣٤ – (...) وحدثنا محمد بن رمح بن المهاجر. أخبرنا الليث عن يزيد بن أبي حبيب، عن عراك ابن مالك، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن أربع نسوة، أن يجمع بينهن: المرأة وعمتها، والمرأة وخالتها.

34 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) :
Rasûlullah (S) şu dört sınıf kadının bir kimsenin nikâhı altında toplanmalarını yasak etti : Kadınla halası ve kadınla teyzesi.

٣٥ – (...) وحدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب. حدثنا عبد الرحمن بن عبد العزيز (قال: ابن مسلمة مدني من الأنصار من ولد أبي أمامة بن سهل بن حنيف) عن ابن شهاب، عن قبيصة بن ذؤيب، عن أبي هريرة. قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «لا تنكح العمة على بنت الأخ، ولا ابنة الأخت على الخالة».

35 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu :
«Hala olan kadın, erkek kardeşinin kızı üzerine nikâh olunmaz. Kız kardeşinin kızı da, teyzesi üzerine nikâh yapılmaz».

٣٦ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب.

---

ile bir müddete kadar fâidelendiyseniz...» tarzındadır. Bu İbn Mes'ûd kırâatı ise ne Kur'ân olarak, ne de hadîs olarak huccet yapılamaz ve bununla amel lâzım gelmez (*Muslim bi-Şerhi'n-Nevevî* IX, 179).

أَخْبَرَنِي قَبِيصَةُ بْنُ ذُؤَيْبٍ الْكَعْبِيُّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَجْمَعَ الرَّجُلُ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا ، وَبَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَنُرَى خَالَةَ أَبِيهَا وَعَمَّةَ أَبِيهَا بِتِلْكَ الْمَنْزِلَةِ .

36 — ( ) .... : Kabîsa ibn Zueyb el-Kâ'bî haber verdi ki kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) bir erkeğin, kadın ile halasını ve kadın ile teyzesini kendi nikâhı altında toplamasını yasak etti.

Râvî İbn Şihâb : Biz kadının, babasının teyzesini ve babasının halasını da bu durumda olduğunu zannediyoruz dedi.

٣٧ – (...) وحدثني أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى ؛ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا وَلَا عَلَى خَالَتِهَا » .

(...) وحدثني إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ يَحْيَى . حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

37 — ( ) .... : Hişâm, Yahyâ'dan tahdîs etti ki Yahyâ, Hişâm'a Ebû Seleme'den, o da Ebû Hureyre'den diye yazmıştı. Ebû Hureyre şöyle demiştir : Rasûlullah (S) :

«Bir kadın, kendi halası üzerine ve teyzesi üzerine nikâhlanamaz» buyurdu.

( ) .... : Burada Ebû Seleme, Ebû Hureyre'den Rasûlullah buyurdu ki derken işittiğini tahdîs etmiştir. Bu hadîs de yukarıkinin aynıdır.

٣٨ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا يَخْطُبُ الرَّجُلُ عَلَى خِطْبَةِ أَخِيهِ . وَلَا يَسُومُ عَلَى سَوْمِ أَخِيهِ . وَلَا تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ عَلَى عَمَّتِهَا وَلَا عَلَى خَالَتِهَا . وَلَا تَسْأَلُ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْتَفِئَ صَحْفَتَهَا . وَلْتَنْكِحْ . فَإِنَّمَا لَهَا مَا كَتَبَ اللهُ لَهَا » .

(38) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurdu:

«Bir erkek, dîn kardeşinin evlenmek için istediği bir kadına tâlib olamaz. Bir kimse, dîn kardeşinin kesinleştirdiği pazarlığı üzerine yeni bir pazarlığa girişemez. Kadın, kendi halası üzerine ve kendi teyzesi üzerine nikâh yapılamaz. Bir kadın diğer bir kadın kardeşinin çanağını ters çevirmek (yani ondaki ni'meti kendi çanağına almak) için o kadının kocasından karısını boşamasını isteyemez. Kadın, kendisine tâlib olan erkekle nikâh olsun. Kadın iyi bilmelidir ki kendisine âid olan ni'met ancak Allâh'ın ezelde ona yazmış olduğu ni'metden ibarettir» [9].

٣٩ – (...) وحدّثني مُحْرِزُ بْنُ عَوْنِ بْنِ أَبِي عَوْنٍ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ ،
عَنِ ابْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : نَهَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ تُنْكَحَ الْمَرْأَةُ عَلَىٰ عَمَّتِهَا أَوْ خَالَتِهَا .
أَوْ أَنْ تَسْأَلَ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْتَفِئَ مَا فِي صَحْفَتِهَا . فَإِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ رَازِقُهَا .

39 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir kadının, kendi halası yahut kendi teyzesi üzerine nikâh olunmasını yasak etti. Bir kadının diğer bir kadının çanağındaki ni'meti kendi çanağına dökmek için kocasının o kadını boşamasını istemesini de yasak etti. Zîra hiç şüphe yok ki kadına bu rızkını veren ancak Azîz ve Celîl olan Allah'dır.

٤٠ – (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ وَابْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ . (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّىٰ
وَابْنِ نَافِعٍ) قَالُوا : أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛
قَالَ : نَهَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُجْمَعَ بَيْنَ الْمَرْأَةِ وَعَمَّتِهَا ، وَبَيْنَ الْمَرْأَةِ وَخَالَتِهَا .

(...) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا وَرْقَاءُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

40 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) kadınla, ka-

9. Buradaki kardeşlik, neseb, süt ve dîn kardeşliğine şâmildir. Hatta bu hüküm, gayri muslim kadına da şâmildir (Nevevî).

Şu halde hadîsdeki kardeşlikle, beşerî kardeşlik kasd olunmuş bulunuyor. Bir kadının diğer bir kadının kocasını kendine alması, her asırda, her cemiyet hayatında tesâdüf olunan çirkin bir cemiyet ahlâksızlığı olduğu için İslâm dîni bunu harâm kılmıştır. Bu sûretle İslâm, bütün insanlığa en yüksek, en ileri bir medeniyet ve ahlâk nizâmı getirmiştir.

dının halasını ve kadınla kadının teyzesini bir kimsenin nikâhı altında toplamayı yasak etti dedi [10].

( ) .... : Verkâ da, Amr ibn Dînâr'dan bu isnadla ayni hadîsi tahdîs etmiştir.

---

10. Nikâh olunmaları câiz olan ve olmayan kadınlar Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle özetlenmiştir: *«Sizlere şunlar haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, erkek kardeşlerinizin kızları, kız kardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt kız kardeşleriniz, karılarınızın anaları, kendileri ile zifâfa girdiğiniz kadınlarınızdan ellerinizde bulunan üvey kızlarınız —şâyet anaları ile zifâfa girmemiş iseniz bunlarla evlenmenizde be's yok— kendi sulbunuzden gelmiş oğullarınızın kadınları, iki kız kardeş arasını cem' etmeniz ancak câhiliyette geçmiş olanlar müstesnâ, ona karşı Allah gafûr ve rahîm bulunuyor. Bir de harb esîri olarak ellerinizde milk bulunanlar müstesnâ olmak üzere evli kadınlar. İşte bütün bunlar size Allah yazısı olarak haram. Bunların mâadası ise sifâhdan kaçınarak nâmuslu yaşamak üzere mallarınızla isteyesiniz diye size halâl kılındı. O halde hangilerinden nikâh ile müstefid oldunuzsa mehirlerini kendilerine verin ki farzdır, o mehri kesiştikden sonra aranızda rızâlaştığınızda da size bir günah yoktur. Şüphe yok ki Allah alîmdir, hakîmdir»* (en-Nisâ: 23-24).

Bu âyetlerde sayılan muharremât yani nikâhı haram kılınan kadınlar yirmiye bâliğ oluyor. Bunlar da: Neseb, sülb, sıhrıyet ve ihsândan dolayı hurmet olmak üzere dört gurub teşkîl ederler. Şimdi âile kurumuna âid olan bu «muharremât»ı yani evlenilmesi haram kılınan kadın sınıflarını sırası ile sayalım:

1. Analarınız: Analardan maksad, kişinin yalnız kendi anası değil, kendi anası ile beraber anasının ve babasının anaları, yukarı doğru yükselen bütün nineler.

2. Kızlarınız: Kendi kızları ile beraber gerek oğlunun, gerek kızının kızları ve bu kızların kızları yani kişinin oğlu ve kızı tarafından bütün sulbî torunları.

3. Kız kardeşleriniz: Bunlar da gerek ana ve baba bir, gerekse yalnız ana veya baba bir kız kardeşlerdir.

4. Halalarınız: Bunlar da kişinin babalarının ve umûmî sûrette dedelerinin kız kardeşleridir.

5. Teyzeleriniz: Bunlarda kişinin anasının ve umûmî sûrette ninelerin büyük ve küçük kız kardeşleridir.

6. Oğlan kardeş kızları: Bunlar da kişinin gerek ana ve baba bir, gerekse yalnız ana veya yalnız baba bir oğlan kardeşin kızlarıdır ki nekadar aşağıya inerse insin bütün yeğenlerdir.

7. Kız kardeş kızları: Bunlar da kişinin gerek ana, gerek baba bir, gerekse yalnız ana veya yalnız baba bir kız kardeşin kızlarıdır. Nekadar aşağıya inerse insin bütün yeğenlerdir.

8. Sizi emzirmiş olan analarınız: Yani süt analarınız ve nineleriniz...

9. Süt kız kardeşleriniz: Çünkü, süt emzirene ana, emenlere kardeş ta'bîr edilmiş olması bunlarda neseb vasıfları ve hükümlerinin cereyanını gerektirir. Süt analar, süt hemşireler bulununca (10) süt babalar, (11) süt kızlar, (12) süt halalar, (13) süt teyzeler, (14) süt erkek kardeş ve kızları da hep var demektir. Binaenaleyh sütten haram olanların da bu kıyâs üzere neseben haram olanlar gibi yediye bâliğ olacağı ve yalnız bu ikisinin zikriyle geri kalanlardan iktifâ edildiği anlaşılır... Bunlara dâir geçen hadîsler bu kıyâsı tasdîk ederler.

15. Kadınlarınızın anaları: Yani kayın analarınız.

16. Dâhil olduğunuz kadınlarınızdan doğmuş üvey kızlarınız —ekseriyet i'tibarıyle— terbiyeniz altındadırlar. Bu sûretle kadınlarınıza dâhil olmuş değilseniz, üvey kızlarınızı nikâhda size günah yokdur. Demek ki anaları vatı', kızları harâm kılar. Kızları yalnız nikâh da anaları harâm kılar.

17. Sulblerinizden bizzât ve bi'l-vâsıta gelen oğullarınızın kadınları olan gelin-

(٥) باب تحريم نكاح المحرم ، وكراهة خطبته

٤١ – (١٤٠٩) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن نبيه بن وهب ؛
أن عمر بن عبيد الله أراد أن يزوج طلحة بن عمر ، بنت شيبة بن جبير . فأرسل إلى أبان بن عثمان
يحضر ذلك . وهو أمير الحج . فقال أبان : سمعت عثمان بن عفان يقول: قال رسول الله ﷺ « لا ينكح
المحرم ولا ينكح ولا يخطب » .

(5) İHRÂMLI KİMSEYE NİKÂHIN TAHRÎMİ VE EVLENME TEKLÎFİNİN KERÂHATİ BÂBI

41 — (1409) .... : Nubeyh ibn Vehb'den : Umer ibn Abdillah, Talhatu'bnu Umer ile Şeybetu'bnu Cubeyr'in kızını evlendirmek istedi. O sırada hac emîri olan Ebân ibn Usmân'a bu evlendirmede hâzır bulunması için haberci gönderdi. Bunun üzerine Ebân dedi ki : Ben Usmân ibn Affân'dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) :

«İhrâmlı kimse (bir kadınla) nikâh edemez, başkası tarafından nikâhlandırılamaz ve evlenme teklîfi ile birini isteyemez» buyurdu.

٤٢ – (...) وحدثنا محمد بن أبي بكر المقدمي . حدثنا حماد بن زيد عن أيوب ، عن نافع .
حدثني نبيه بن وهب . قال : بعثني عمر بن عبيد الله بن معمر . وكان يخطب بنت شيبة بن عثمان
على ابنه . فأرسلني إلى أبان بن عثمان وهو على الموسم . فقال: ألا أراه أعرابيا « إن المحرم لا ينكح
ولا ينكح » . أخبرنا بذلك عثمان عن رسول الله ﷺ .

42 — ( ) .... : Nubeyh ibn Vehb tahdîs edib dedi ki : Umer ibn Ubeydillah ibn Ma'mer beni yolladı. O, Şeybetu'bnu Usmân'ın kızını ken-

---

leriniz ki bütün torunların zevcelerine de şâmildir. «*Kendi sulblerinizden*» kaydıyle üvey oğullardan ve oğulluklardan ihtiraz edilmiştir.

18. İki kız kardeş arasını nikâhda cem' etmeniz. Kezâlik biri erkek farz edildiği takdîrde diğerinin nikâhı câiz olmayan iki kadının, meselâ bir kadınla halasının veya teyzesinin cem'i de iki kız kardeşin cem'i gibi haramdır. Nitekim hadîsde bunlar tasrîh olunmuştur.

19. Bütün evli kadınlar : Harb esîri olarak elinizde milk olmuş bulunan câriyeler müstesnâ olmak üzere bütün *muhsanalar* yani evli hür kadınlar.

20. Bir de en-Nisâ: 22 ci âyetinde mustakillen zikredilib «*babalarınızla evlenmiş olan kadınlarla evlenmeyin...*» diye men' edilen kadınlar.

Buraya kadar icmâlen 15, tafsîlen 20 nevi kadın tahrîm edilmiş oldu.

21. Bir de el-Bakara: 221 ci âyetinde müşrik kızlar ve kadınlarla evlenmek haram kılınmıştır ki böylece hepsi 21 sınıf kadın olur. Bunlardan başkaları halâl kılınmıştır. Daha fazla tafsîlat için bak: *Hak Dîni* II, 1316-1332; *Tecrîd Ter.* XI, 315-332.

di oğluna istiyordu. Bunun için beni hac emîri olan Ebân ibn Usmân'a gönderdi. Ebân: Ben Umer ibn Ubeydullah'ı bir bedevî (yani bir bedevî gibi sünnet bilgisi az bir kimse) olarak görüyorum. «Şüphesiz ki ihrâmlı kimse (bir kadına) nikâh etmez ve başkası tarafından da nikâhlandırılmaz». Bize Usmân, Rasûlullah (S) dan böyle haber verdi dedi.

٤٣ – (...) وحدّثني أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الأَعْلَىٰ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الْخَطَّابِ زِيَادُ بْنُ يَحْيَىٰ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَوَاءٍ . قَالَا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ مَطَرٍ وَيَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ نُبَيْهِ ابْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ وَلَا يُنْكَحُ وَلَا يَخْطُبُ ».

43 — ( ) .... : Buradaki râvîler de yine Usmân ibn Affân (R) dan, Rasûlullah (S): «İhrâmlı kimse nikâh etmez, nikâhlandırılmaz ve evlenme teklîfi ile birini istemez» buyurdu dediğini rivâyet etmişlerdi.

٤٤ – (..) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَىٰ ، عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ أَبَانَ بْنِ عُثْمَانَ ، عَنْ عُثْمَانَ . يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . قَالَ « الْمُحْرِمُ لَا يَنْكِحُ وَلَا يَخْطُبُ » .

44 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Usmân'ın, Peygamber (S): «İhrâmlı kimse eş almaz ve eş istemez» buyurdu şeklinde Peygamber'e ulaştırarak haber verdiğini rivâyet etmişlerdir.

٤٥ – (...) حدّثنا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي خَالِدُ بْنُ يَزِيدَ. حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلَالٍ عَنْ نُبَيْهِ بْنِ وَهْبٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ مَعْمَرٍ أَرَادَ أَنْ يُنْكِحَ ابْنَهُ، طَلْحَةَ بِنْتَ شَيْبَةَ بْنِ جُبَيْرٍ . فِي الْحَجِّ . وَأَبَانُ بْنُ عُثْمَانَ يَوْمَئِذٍ أَمِيرُ الْحَاجِّ . فَأَرْسَلَ إِلَىٰ أَبَانٍ : إِنِّي قَدْ أَرَدْتُ أَنْ أُنْكِحَ طَلْحَةَ بْنَ عُمَرَ. فَأُحِبُّ أَنْ تَحْضُرَ ذَٰلِكَ. فَقَالَ لَهُ أَبَانٌ : أَلَا أُرَاكَ عِرَاقِيًّا جَافِيًا ! إِنِّي سَمِعْتُ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَنْكِحُ الْمُحْرِمُ » .

45 — ( ) .... : Nubeyh ibn Vehb'den: Umer ibn Ubeydillah ibn Ma'mer, hac esnasında oğlu Talha'yı Şeybetu'bnu Cubeyr'in kızı ile evlendirmek istedi. Usmân'ın oğlu Ebân ise o yıl hac emîri idi. Umer ibn Ubeydillah Ebân'a: Ben Talhatu'bnu Umer'i evlendirmek istedim. Senin bu nikâhda hâzır bulunmanı da arzu ediyorum diye bir haber yolladı.

Bunun üzerine Ebân da ona şöyle dedi : Ben seni kupkuru bir Irak'lı (yani bu husûsda sünneti bilmeden Irak'lıların mezhebine tâbi' olmuş bir kimse) olarak görüyorum. Ben Usmân ibn Affân'dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) : «İhrâmlı kişi nikâh olmaz» buyurdu.

٤٦ – (١٤١٠) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وإسحق الحنظلي. جميعا عن ابن عيينة. قال ابن نمير: حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو بن دينار، عن أبي الشعثاء؛ أن ابن عباس أخبره؛ أن النبي ﷺ تزوج ميمونة وهو محرم.

زاد ابن نمير: فحدثت به الزهري فقال: أخبرني يزيد بن الأصم؛ أنه نكحها وهو حلال.

46 — (1410) .... : İbn Abbâs (R) : Peygamber (S) in (Hâris'in kızı) Hz. Meymûne'yi (yedinci hicret yılında umre için) ihrâmlı iken tezevvüc ettiğini haber verdi.

Râvîlerden İbn Numeyr şunu ziyâde etti : Ben bu hadîsi Zuhrî'ye tahdîs ettim de o şöyle dedi : Bana Yezîd ibn el-Esamm, Peygamber'in Meymûne'yi ihrâmdan çıkmış halde iken nikâh ettiğini haber verdi.

٤٧ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا داود بن عبد الرحمن عن عمرو بن دينار، عن جابر بن زيد، أبي الشعثاء، عن ابن عباس؛ أنه قال: تزوج رسول الله ﷺ ميمونة وهو محرم.

47 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) ihrâmlı olduğu halde Meymûne ile evlendi dedi.

٤٨ – (١٤١١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا يحيى بن آدم. حدثنا جرير بن حازم. حدثنا أبو فزارة عن يزيد بن الأصم. حدثتني ميمونة بنت الحارث؛ أن رسول الله ﷺ تزوجها وهو حلال. قال: وكانت خالتي وخالة ابن عباس.

48 — (1411) .... : Yezîd ibn Esamm'dan (şöyle demiştir) : Bana Hâris'in kızı Meymûne tahdîs etti ki Rasûlullah (S) ihrâmdan çıkmış vaz'iyette iken Meymûne ile evlenmiştir.

Yezîd : Meymûne hem benim teyzem hem de İbn Abbâs'ın teyzesi idi diye ilâve etti [11].

---

11. Bu hadîslerdeki «ihrâmlı nikâh olmaz» sözünü Ikrime, İbrahim Nahaî, Sevrî, Atâ ibn Ebî Rebâh, Hammâd ibn Süleyman, Ebû Hanîfe: «Cinsî münâsebet etmez» ma'nâsına hamletmişlerdir. Bunlar: Nikâh etmekde ihrâmlı için bir mahzûr yoktur, şukadar ki ihrâmdan çıkıncaya kadar cinsî münâsebette bulunamaz demişlerdir. İbn Mes'ûd ile İbn Abbâs'dan da böyle rivâyet edilmiştir.

Saîd ibn Museyyeb, Evzâî, Mâlik, Şâfiî, Ahmed ve Ishâk da ihrâmlının nikâh et-

(٦) باب تحريم الخطبة على خطبة أخيه حتى يأذن أو يترك

٤٩ - (١٤١٢) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا ابن رمح. أخبرنا الليث عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ قال «لا يبع بعضكم على بيع بعض. ولا يخطب بعضكم على خطبة بعض».

(6) KENDİSİ İZİN VERMEDİKCE YAHUT TERK ETMEDİKCE (BEŞER) KARDEŞİNİN EVLENME TALEBİNDE BULUNDUĞU KİMSEYİ EVLENME TEKLÎFİ İLE İSTEMENİN HARÂM KILINMASI BÂBI

49 — (1412) .... : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Sizden biriniz diğer birinin alış veriş işi üzerine alış veriş işine kalkışmasın. Herhangi biriniz de diğer birinin evlenme sözleşmesi üzerine evlenme sözleşmesi yapmasın» buyurdu.

٥٠ - (...) وحدثني زهير بن حرب ومحمد بن المثنى. جميعا عن يحيى القطان. قال زهير: حدثنا يحيى عن عبيد الله. أخبرني نافع عن ابن عمر، عن النبي ﷺ، قال «لا يبع الرجل على بيع أخيه ولا يخطب على خطبة أخيه، إلا أن يأذن له».

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر عن عبيد الله، بهذا الإسناد.

(...) وحدثنيه أبو كامل الجحدري. حدثنا حماد. حدثنا أيوب عن نافع، بهذا الإسناد.

50 — ( ) .... : Nâfi', İbn Umer (R) den : Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber verdi : «Hiç bir kimse (dîn ve insanlık) kardeşinin alış veriş işi üzerine alış verişe girişmesin. Kezâ (yine böyle bir) kardeşinin evlenme sözleşmesi üzerine bir evlenme sözleşmesine kalkışmasın. Ancak o kimsenin kendisine izin vermesi hâli müstesnâdır».

( ) Bu hadîsi bize Ebû Bekr ibn Ebî Şeybe tahdîs etti. Bize Ali ibn Mushir, Ubeydullah'dan bu isnad ile tahdîs etti.

---

mesine, nikâh olunmasına cevâz vermemişlerdir. Böyle bir nikâh vâki' olursa bâtıl olur demişlerdir. Umer ile Ali'den de bu sûretle rivâyet edilmiştir.

Yezîd ibn Esamm'ın annesi, Berze bintu'l-Hâris el-Hilâliyye'dir. Şu halde Yezîd, Peygamber'in zevcesi Meymûne bintu'l-Hâris'in kız kardeşinin oğludur. İbn Abbâs'ın annesi ise, Lubâbe bintu'l-Hâris el-Hilâliyyedir. Şu halde o da Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin kız kardeşinin oğludur. Her ikisi teyze oğullarıdırlar. (*Usdu'l-Ğâbe*).

( ) Yine bu hadîsi bize Ebû Kâmil el-Cahderî tahdîs etti. Bize Hammâd tahdîs etti. Bize Eyyûb, Nâfi'den bu isnad ile tahdîs etti.

٥١ — (١٤١٣) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَىٰ أَنْ يَبِيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ . أَوْ يَتَنَاجَشُوا . أَوْ يَخْطُبَ الرَّجُلُ عَلَىٰ خِطْبَةِ أَخِيهِ . أَوْ يَبِيعَ عَلَىٰ بَيْعِ أَخِيهِ . وَلَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ أُخْتِهَا لِتَكْتَفِئَ مَا فِي إِنَائِهَا . أَوْ مَا فِي صَحْفَتِهَا .

زَادَ عَمْرٌو فِي رِوَايَتِهِ : وَلَا يَسُمِ الرَّجُلُ عَلَىٰ سَوْمِ أَخِيهِ .

51 — (1413) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) şehirliyi, köylünün malını râyiç fiyattan daha fazlaya satmak (yani ihtikâr) maksadıyla satın almakdan, yahut aralarında fiyat artırmak sûretiyle kandırıb müşteri kızıştırmalarından, bir kimseyi kardeşinin nikâh sözleşmesi üzerine nikâh sözleşmesine girişmekden ve kezâ kardeşinin alış veriş sözleşmesi üzerine alış verişe kalkışmakdan nehy etti. Hiç bir kadın da kardeşi bir kadının kabındaki yahut çanağındaki ni'meti kendi çanağına doldurmak için onun talâkını istemesin (buyurdu). Amr, kendi rivâyetinde : Kimse kardeşinin pazarlık ettiği fiyat üzerine yeni bir pazarlığa girişmesin fıkrasını ziyâde etmiştir.

٥٢ — (...) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ . حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ ؛ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَنَاجَشُوا . وَلَا يَبِعِ الْمَرْءُ عَلَىٰ بَيْعِ أَخِيهِ . وَلَا يَبِعْ حَاضِرٌ لِبَادٍ . وَلَا يَخْطُبِ الْمَرْءُ عَلَىٰ خِطْبَةِ أَخِيهِ . وَلَا تَسْأَلِ الْمَرْأَةُ طَلَاقَ الْأُخْرَىٰ لِتَكْتَفِئَ مَا فِي إِنَائِهَا » .

52 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Müşteri kandırıb kızıştırmayınız. Kimse kardeşinin alış veriş işi üzerine alış veriş etmesin. Şehirli (ihtikâr yapmak için) köylünün malını satmasın. Kimse kardeşinin evlenme sözleşmesi üzerine evlenme sözleşmesine girişmesin. Hiç bir kadın da kardeşi olan diğer bir kadının çanağındaki nimeti kendi çanağına döndürmek için onun talâkını istemesin» [12].

---

12. Bu hadîslerde, insanlığın çok muhtâc bulunduğu ictimâî ve ahlâkî esaslar ifâde olunmuştur. Bunları şöyle sıralıyabiliriz :

a. Şehre gelen bedevîlerin ve köylülerin mallarını şehirdeki tâcir ve simsarların günlük râyic üzerinden alıb ihtikâr yaparak halkın ve umûmun geçimini tazyîk etme-

٥٣ — (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَىٰ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . جَمِيعًا عَنْ مَعْمَرٍ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ «وَلَا يَزِدِ الرَّجُلُ عَلَىٰ بَيْعِ أَخِيهِ» .

53 — ( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de Ma'mer'den, o da Zuhrî'den bu isnadla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Şukadar ki Ma'mer'in hadîsinde : «Kimse kardeşinin alış verişi üzerine artırma yapmasın» fıkrası vardır.

٥٤ — (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . جَمِيعًا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ . قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا يَسُمِ الْمُسْلِمُ عَلَىٰ سَوْمِ أَخِيهِ ، وَلَا يَخْطُبْ عَلَىٰ خِطْبَتِهِ » .

54 — ( ) .... : Burada da Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) : «Muslim olan kimse kardeşinin pazarlık kestiği fiyât üzerine pazarlığa girişmesin. Onun evlenme sözleşmesi üzerine de evlenme sözleşmesi yapmasın» buyurdu demiştir.

٥٥ — (...) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْعَلَاءِ وَسُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِمَا ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . ح وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . إِلَّا أَنَّهُمْ قَالُوا « عَلَىٰ سَوْمِ أَخِيهِ ، وَخِطْبَةِ أَخِيهِ» .

---

leri men' edilmiştir. Bu sûretle mustahsil ile mustehlik zümreler arasındaki vurguncu sınıfların türemesine meydan verilmemesi yolu gösterilmiştir.

b. Satıcı ile alıcı arasına girmek ve kendini alıcı gibi göstermek sûretiyle müşterîyi kandırıb fiyatı yükseltmek yolsuzlukları da men' edilmiştir.

c. Herhangi bir kimsenin insanlık kardeşinin alış verişine hâricden müdâhale edib zarar vermesi men' edilmiştir. Bu, hem alıcı yönünden, hem satıcı yönünden bir zarara varacak her faâliyeti kapsar. İşte bunlar âmme menfaati yönünden zarûrî ticâret ahlâkı düstürlarından birkaçıdır. İleride *Kitâbu'l-Buyû*'da bunlara tekrar dönülecektir.

d. Bir kadına söz kesib evlenmek üzere bulunan bir kardeşin bu teşebbüsünü bozarak netîceyi kendi lehine yürütmek, zarar ve rûhî ezâ meydana getirdiğinden ötürü harâm kılınmıştır.

e. Herhangi bir kadının muslim veya gayri muslim diğer bir kadının refâh ve saâdetine göz dikerek onun kocasına «karını boşa da beni al» demesi çok büyük bir günahdır. Hadîslerde: «Çanağındaki ni'meti kendi çanağına dökmek» diye ta'bîr olunan bu husûs, karısının kocasından nâil olduğu sevgi ve saâdeti kendine meyl ve tahsîs ile o âilenin her hayır ve ni'metini nefsinde toplamak isteyen kötü zihniyeti ifâde eder.

Nevevî'ye göre hadîslerdeki kız kardeş ve erkek kardeş ta'bîrleri neseb, dîn, toprak ve insanlık kardeşliğine şâmil, umûmî bir ma'nâ ifâde eder. Bir çok âlimler bunları muslime de, kâfire de şâmil olmak üzere anlamıslardır.

55 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ebû Hureyre (R) den, o da Peygamber (S) den bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlar : «Kardeşinin kararlaştırılmış pazarlığı üzerine ve kardeşinin kesinleşmiş evlenme sözleşmesi üzerine» diye rivâyet etmişlerdir.

٥٦ — (١٤١٤) وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا عبد الله بن وهب عن الليث وغيره ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن عبد الرحمن بن شماسة ؛ أنه سمع عقبة بن عامر على المنبر يقول : إن رسول الله ﷺ قال « المؤمن أخو المؤمن . فلا يحل للمؤمن أن يبتاع على بيع أخيه . ولا يخطب على خطبة أخيه حتى يذر » .

56 — (1414) .... : Abdurrahman ibn Şumâse, Alkametu'bnu Âmir'den, minber üzerinde şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) : «Mu'min, mu'minin kardeşidir. Böyle olunca mu'min kimseye, kardeşinin almak üzere olduğu malı almaya kalkışması halâl olmaz. Yine mu'min kişiye kardeşi tamâmıyle terk etmedikce kardeşinin evlenmeye tâlib olduğu bir kadını istemesi de halâl olmaz» buyurdu.

(٧) باب تحريم نكاح الشغار وبطلانه

٥٧ — (١٤١٥) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن الشغار .

والشغار أن يزوج الرجل ابنته ، على أن يزوجه ابنته . وليس بينهما صداق .

(7) ŞİĞÂR NİKÂHININ TAHRÎMİ VE BÂTIL OLMASI BÂBI

57 — (1415) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah (S), şiğâr (sûretiyle nikâh) dan nehy etmiştir. Şiğâr, bir kimsenin, kızını diğerine, o da kızını kendisine vermek üzere aralarında mehir de olmaksızın evlendirmesidir.

٥٨ — (...) وحدثني زهير بن حرب ومحمد بن المثنى وعبيد الله بن سعيد . قالوا : حدثنا يحيى عن عبيد الله ، عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ ، بمثله . غير أن في حديث عبيد الله قال : قلت لنافع : ما الشغار ؟

58 — ( ) .... : Burada Yahyâ, Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den ayni hadîsi rivâyet etmiştir. An-

cak Ubeydullah'ın hadîsinde: Nâfi'e, şiğâr nedir? diye sordum sözü vardır.

٥٩ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا حماد بن زيد عن عبد الرحمن السراج، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن الشغار.

59 — ( ) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Hammâd ibn Zeyd, Abdurahman Serrâc'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den haber verdi ki Rasûlullah (S) şiğâr nikâhından nehy etmiştir.

٦٠ – (...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن أيوب، عن نافع، عن ابن عمر؛ أن النبي ﷺ قال « لا شغار في الإسلام ».

60 — ( ) .... : Ma'mer, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den haber verdi ki Peygamber (S): «İslâm'da mehirsiz olarak değişmek sûretiyle nikâh yoktur» buyurmuştur.

٦١ – (١٤١٦) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن نمير وأبو أسامة عن عبيد الله، عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة. قال: نهى رسول الله ﷺ عن الشغار.
زاد ابن نمير: والشغار أن يقول الرجل للرجل: زوجني ابنتك وأزوجك ابنتي. أو زوجني أختك وأزوجك أختي.

(...) وحدثناه أبو كريب. حدثنا عبدة عن عبيد الله (وهو ابن عمر) بهذا الإسناد. ولم يذكر زيادة ابن نمير.

61 — (1416) .... : Ebû Hureyre (R): Rasûlullah (S), şiğâr sûretiyle nikâhdan nehy buyurdu dedi.

Râvî İbn Numeyr şunu ziyâde etti: Şiğâr, bir kimsenin diğer bir kimseye: Kızını benimle evlendir, ben de kızımı seninle evlendireyim demesi yahut kız kardeşini benimle evlendir, ben de kızkardeşimi seninle evlendireyim demesidir.

( ) .... : Buradaki râvî de Ubeydullah ibn Umer'den bu isnadla rivâyet etmiş fakat İbn Numeyr'in ziyâdesini zikretmemiştir.

٦٢ — (١٤١٧) وحدثني هارون بن عبد الله . حدثنا حجاج بن محمد . قال : قال ابن جريج .
ح وحدثناه إسحق بن إبراهيم ومحمد بن رافع عن عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛
أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : نهى رسول الله ﷺ عن الشغار .

62 — (1417) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki : Câbir ibn Abdillah'dan şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) şiğâr (nikâhın) dan nehy buyurdu [13].

(٨) باب الوفاء بالشروط في النكاح

٦٣ — (١٤١٨) حدثنا يحيى بن أيوب . حدثنا هشيم . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا وكيع .
ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو خالد الأحمر . ح وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا يحيى
(وهو القطان) عن عبد الحميد بن جعفر ، عن يزيد بن أبي حبيب ، عن مرثد بن عبد الله اليزني ،
عن عقبة بن عامر ؛ قال : قال رسول الله ﷺ « إن أحق الشرط أن يوفى به ، ما استحللتم به الفروج » .
هذا لفظ حديث أبي بكر وابن المثنى . غير أن ابن المثنى قال « الشروط » .

(8) NİKÂHDAKİ ŞARTLARA VEFÂKÂRLIK BÂBI

63 — (1418) .... : Ukbetu'bnu Âmir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

«Îfâ edilmeğe en haklı olan şart kendisi ile ferçleri halâl ettiğiniz

13. *Şiğârın* lugatta bir ma'nâsı ayağı kaldırmak demektir. Köpek işemek için ayağını kaldırınca «şağare'l-kelbu» denir. Sanki o şahıs: Ben senin kızının ayağını kaldırmadıkca, sen de benim kızın ayağını kaldırma demiş gibi oluyor. Yahut da bu nevi' nikâhda mehir olmadığı için şehrin hâkimden boşalması ma'nâsına olan «şeğara'l-beledu»dan gelmedir.

Şiğâr sûretiyle nikâh, mehirsiz olarak değişmek sûretiyle nikâh yapmaktır. İslâm'dan önce Arablar arasında bu yolda kızlarını, kız kardeşlerini veya akribâlarını mübâdele etmek ve birinin kadınlık kıymeti (bıd'ı) öbürü için mehir sayılarak ve ayrıca bir mehir tesmiye etmeksizin nikâh etmek âdeti cârî idi. Bu yolda mubâdele şartıyle iki taraf, kadının kadınlık kıymetini mehir bedeli sayarak nikâh akdi yapıyordu. İslâmda bu nevi' nikâh akdi, kadınlık şerefini alçalttığı ve bir takım haksızlıklar doğurduğu için yasak edilmiştir.

şartdır» buyurdu. Ebû Bekr ve İbn Musennâ hadîsinin lâfzı budur. Ancak İbn Musennâ «şartların en haklısı» diye cem'i şeklinde söylemiştir[14].

(٩) باب استئذان الثيب فى النكاح بالنطق ، والبكر بالسكوت

٦٤ – (١٤١٩) حدّثني عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا تُنْكَحُ الْأَيِّمُ حَتَّىٰ تُسْتَأْمَرَ . وَلَا تُنْكَحُ الْبِكْرُ حَتَّىٰ تُسْتَأْذَنَ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! وَكَيْفَ إِذْنُهَا ؟ قَالَ « أَنْ تَسْكُتَ » .

(...) وحدّثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ . ح وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَىٰ . أَخْبَرَنَا عِيسَىٰ (يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ) عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ ابْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ . ح وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ . بِمِثْلِ مَعْنَىٰ حَدِيثِ هِشَامٍ وَإِسْنَادِهِ .

وَاتَّفَقَ لَفْظُ حَدِيثِ هِشَامٍ وَشَيْبَانَ وَمُعَاوِيَةَ بْنِ سَلَّامٍ . فِي هَٰذَا الْحَدِيثِ .

---

14. *Buhârîde* bu hadîsin mensûb olduğu bâb «Nikâh akdedilirken ta'yîn edilen mehir şartının hükmü» tarzındadır (*Buhârî, nikâh, eş-şurût fi'n-nikâh*).

Hadîsdeki «chak» ta'bîri birçok âlimlere göre evlâ ve en lâyık ma'nâsınadır, bazılarına göre ise ilzâm ve îcâb ma'nâsınadır.

İmâm Şâfiî ile âlimlerin çoğuna göre hadîsde zikrolunan ve nikâh akdinde mu'temed olan şartlar, nikâhın muktezâsına münâfî olmayan fakat nikâhdan arzu edilen gâye ve maksada uygun bulunan şartlardır. Bunlar ma'rûf vechile güzel muâşeret etmek, örfe göre yedirmek, içirmek, giydirmek ve mesken te'mîn etmek gibi şeylerdir ki hayat yoldaşı olan kadının hayâtî haklarından hiçbirisinin ziyâ'ına ve kısıtlanmasına meydan verilmemesi yönündedir.

İslâm'da boşama hakkı nikâh akdi sırasında şart kılınmak sûretiyle kadın tarafından da sâhib olunması mumkin bir haktır.

«İslâm hukûkcuları boşama hakkının kadına verilebileceğini kabul etmişlerdir. Ancak aralarında teferruatda bazı görüş farkları vardır. Nikâh akdinde, asıl boşama salâhiyeti elinde bulunan erkek, zevcesine, kendisini istediği zaman boşama hakkını verebilir. Buna «Tefvîzu Talâk» denir. Koca bu hakkı nikâh akdinden sonra da verir. Boşamanın şeklini ve talâkın sayısını ta'yîn ve tesbît eder. Zevce ancak ta'yîn ve tesbît edilen şartlar dahilinde bu hakkı kullanır. Koca, zevcesine verdiği bu hakkı kullanamaz...» (el-Fıkh ale'l-mezâhibi'l-erbaa, IV, 370; İbnu'l-Humâm, Fethu'l-Kadîr III, 99; Mehmed Zihnî, Münâkehât ve Müfârekât, s. 160; İbn Hazm, el-Muhallâ, X, 116; Bunlardan naklen: Bekir Topaloğlu, İslâm'da Kadın, s. 134).

Bu konu ile ilgili olarak şu kaynaklarda da kıymetli ve kuvvetli dayanaklar vardır: Muslim, talâk, beyânu enne tahyîra imraetin lâ yekûnu talâkan illâ bi'n-niyye; ıtk, bâba «innemâ'l-velâu limen a'teka», hadîs rak. 10, 11 Âişe'den; Tirmizî, talâk mâ câe fi'l-hiyâr; Muhammed Sıddîk Hasan Hân Bahâdır, Husnu'l-usve bimâ sebete mina'llâhi ve Rasûlihi fi'n-nisve, Kostantıniyye 1301, s. 270.

(9) NİKÂH HUSÛSUNDA DULUN SARÂHATEN SÖYLEMESİ İLE, BEKÂRIN DA (ASGARÎ) SÜKÛTUYLE İZNİNİN İSTENMESİ BÂBI

64 — (1419) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) :

«Dul kadın kendisinin sarîh olarak emri alınmadıkca nikâh olunmaz. Er görmedik kız da kendisinden izin istenmedikce nikâh olunmaz» buyurdu. Orada bulunan sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Bâkire bir kızın izni nasıl olur? diye sordular. Rasûlullah : «Onun izni sükût etmesidir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Ebî Kesîr'den yukarıki (64 rakamlı) Hişâm hadîsinin isnadı ve ma'nâsı gibi rivâyet etmişlerdir.

٦٥ – (١٤٢٠) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي مُلَيْكَةَ يَقُولُ : قَالَ ذَكْوَانُ مَوْلَىٰ عَائِشَةَ : سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْجَارِيَةِ يُنْكِحُهَا أَهْلُهَا . أَتُسْتَأْمَرُ أَمْ لَا ؟ فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . تُسْتَأْمَرُ » فَقَالَتْ عَائِشَةُ : فَقُلْتُ لَهُ : فَإِنَّهَا تَسْتَحْيِي . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَذَٰلِكَ إِذْنُهَا إِذَا هِيَ سَكَتَتْ » .

65 — (1420) .... : İbn Cureyc haber verib dedi ki : Ben Ebû Muleyke'nin oğlundan şöyle derken işittim : Âişe'nin azadlısı olan Zekvân dedi ki : Ben Âişe (R) den şöyle derken işittim : Ben Rasûlullah (S) a âilesinin evlendirecek olduğu genç kız hakkında, kendisine danışılıb rızâsı alınır mı yoksa alınmaz mı? diye sordum. Rasûlullah Âişe'ye : Evet kendisi ile istişâre edilir buyurdu. Âişe dedi ki : Ben Rasûlullah'a : Genç kız utanır (rızâsını bildirmez) dedim. Rasûlullah cevâben : Genç kız sükût ederse işte bu onun iznidir buyurdu.

٦٦ – (٤١٢١) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مَالِكٌ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ يَحْيَىٰ (وَاللَّفْظُ لَهُ) قَالَ : قُلْتُ لِمَالِكٍ : حَدَّثَكَ عَبْدُ اللهِ بْنُ الْفَضْلِ عَنْ نَافِعِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « الْأَيِّمُ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا مِنْ وَلِيِّهَا . وَالْبِكْرُ تُسْتَأْذَنُ فِي نَفْسِهَا . وَإِذْنُهَا صُمَاتُهَا » ؟ قَالَ : نَعَمْ .

66 — (1421) Ve bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben İmâm Mâlik'e : Abdullah ibnu'l-Fadl sana Nâfi' ibn Cubeyr'den, o da İbn

Abbâs'dan Peygamber (S) : «Dul, kendi nefsine velîsinden daha ziyâde haklı ve mâlikdir. Bekâr olan da kendi nefsi husûsunda izni istenir. Onun izni de susmasıdır» hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum. Mâlik cevâben : Evet dedi.

٦٧ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا سفيان عن زياد بن سعد، عن عبد الله بن الفضل. سمع نافع بن جبير يخبر عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ قال «الثيب أحق بنفسها من وليها. والبكر تستأمر. وإذنها سكوتها».

67 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) :

«Dul, kendi nefsine velîsinden daha haklı ve daha sâhibdir. Bâkire olan da istişâre edilir. Onun izin vermesi, sükût etmesidir» buyurdu.

٦٨ – (...) وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا سفيان، بهذا الإسناد. وقال «الثيب أحق بنفسها من وليها. والبكر يستأذنها أبوها في نفسها. وإذنها صماتها» وربما قال «وصمتها إقرارها».

68 — ( ) .... : Yine Sufyân, bu isnadla tahdîs etmiştir. Burada : «Dul kendi nefsine velîsinden daha haklı ve daha sâhibdir. Bâkire olandan ise kendi nefsi husûsunda babası onun iznini ister. Bâkirenin izin vermesi de susmasıdır» buyurmuştur. Bazan da : «Bâkirenin susması onun ikrârıdır» buyurmuştur [15].

(١٠) باب تزويج الأب البكر الصغيرة

٦٩ – (١٤٢٢) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. قال: وجدت في كتابي عن أبي أسامة، عن هشام، عن أبيه، عن عائشة. قالت: تزوجني رسول الله ﷺ لست سنين. وبنى بي وأنا بنت تسع سنين.

قالت: فقدمنا المدينة فوعكت شهرا. فوفى شعري جميمة. فأتتني أم رومان، وأنا على أرجوحة، ومعي صواحبي. فصرخت بي فأتيتها. وما أدري ما تريد بي. فأخذت بيدي. فأوقفتني على الباب. فقلت: هه هه. حتى ذهب نفسي. فأدخلتني بيتا. فإذا نسوة من الأنصار. فقلن: على الخير والبركة. وعلى خير طائر. فأسلمتني إليهن. فغسلن رأسي وأصلحنني. فلم يرعني إلا ورسول الله ﷺ ضحى. فأسلمنني إليه.

15. Bu hadîsler, babanın ve velînin bâkire olsun, dul olsun hiçbir kadını izni alınmaksızın nikâh etmeğe hakkı olmadığı esasını takrîr ediyor. Bu izin alma husûsu kurulacak yuvanın âile hayatı bakımından çok luzumlu bir şeydir. Bu sûretle İslâm âile binâsı, tarafların hür ve serbest bir sûrette rızâ ve muvâfakatlarını ıkrâr temeli üzerine kurulmuştur.

(10) BABANIN KÜÇÜK BÂKİRE KIZI EVLENDİRMESİ BÂBI

69 — (1422) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Ben altı yaşımda iken Rasûlullah (S) beni (nişan) akdi yaptı. (Üç yıl sonra) ben dokuz yaşında bir kız iken de benimle evlendi. Âişe dedi ki : Biz Medîne'ye geldik. Akabinde ben bir ay sıtmaya tutuldum, hummânın şiddetinden saçım döküldü. (Hastalıktan kurtulunca) saçım gürleşti ve omuzlarıma kadar uzadı. Bir kere ben arkadaşlarımla beraber bir salıncak üzerinde oynarken annem Ummu Rûmân bana doğru geldi ve beni çağırdı. Ben de annemin yanına geldim. Benden ne isteyeceğini bilmiyordum. Annem elimden tuttu sonunda beni evin kapısı önünde durdurdu. Ben de yorgunlukdan dolayı «heh, heh» diyerek kaba kaba soluyordum. Nihâyet derin derin soluyuşum geçti. Sonra beni eve soktu. Evde Ensâr'dan birtakım kadınlarla karşılaştım. Bu kadınlar : Hayır ve bereket üzere, en hayırlı kısmete dediler. Annem beni bu kadınlara teslîm etti. Onlar da başımı yıkadılar ve üstümü başımı düzelttiler. Duhâ vaktında Rasûlullah'ı habersizce görmekden başka beni hiçbir şey heyecanlandırmadı. Akabinde Ensâr kadınları beni Rasûlullah'a teslîm ettiler.

٧٠ – (...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا عَبْدَةُ (هُوَ ابْنُ سُلَيْمَانَ) عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: تَزَوَّجَنِي النَّبِيُّ ﷺ وَأَنَا بِنْتُ سِتِّ سِنِينَ. وَبَنَىٰ بِي وَأَنَا بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ.

70 — ( ) .... : Âişe (R) : Peygamber (S) beni altı yaşında bir kız iken akid yaptı, dokuz yaşında bir kız iken de benimle evlendi demiştir.

٧١ – (...) وحدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ تَزَوَّجَهَا وَهِيَ بِنْتُ سَبْعِ سِنِينَ. وَزُفَّتْ إِلَيْهِ وَهِيَ بِنْتُ تِسْعِ سِنِينَ وَلُعَبُهَا مَعَهَا. وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانَ عَشْرَةَ.

71 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den haber verdi ki : Peygamber (S) Âişe'yi yedi yaşında bir kız iken akid yaptı, dokuz yaşında ve oyuncakları beraber iken de evlendi ve nihâyet Âişe **on sekiz** yaşında bulunduğu sırada Rasûlullah vefat etti.

٧٢ – (...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَ يَحْيَى وَإِسْحَٰقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : تَزَوَّجَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهِيَ بِنْتُ سِتٍّ . وَبَنَى بِهَا وَهِيَ بِنْتُ تِسْعٍ وَمَاتَ عَنْهَا وَهِيَ بِنْتُ ثَمَانَ عَشْرَةَ .

72 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) Âişe'yi altı yaşında iken akid yaptı. Âişe dokuz yaşında bir kız iken Rasûlullah'ın evine gidib zifâf oldu. **On sekizlik** bir kadın iken de Rasûlullah vefat etti.

(١١) باب استحباب التزوج والتزويج في شوال ، واستحباب الدخول فيه

٧٣ – (١٤٢٣) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : تَزَوَّجَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي شَوَّالٍ وَبَنَى بِي فِي شَوَّالٍ فَأَيُّ نِسَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَانَ أَحْظَى عِنْدَهُ مِنِّي ؟ قَالَ : وَكَانَتْ عَائِشَةُ تَسْتَحِبُّ أَنْ تُدْخِلَ نِسَاءَهَا فِي شَوَّالٍ

(...) وحدّثناه ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِعْلَ عَائِشَةَ .

(11) ŞEVVÂLDE EVLENMENİN, EVLENDİRMENİN VE BU AYDA ZİFÂFA GİRMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

73 — (1423) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) benimle Şevvâlde nikâhlandı ve yine Şevvâl ayında evlenib zifâf yaptı. Rasûlullah'ın kadınlarının hangisi Peygamber'in yanında benim kadar nasîbli idi? [16]

Râvî dedi ki : Âişe evlendirdiği kadınları Şevvâl ayında zifâfa sokmayı müstehab görürdü.

( ) Bu hadîsi bize İbn Numeyr tahdîs etti. Bize babam tahdîs etti. Bize Sufyân bu isnadla tahdîs etti fakat Âişe'nin fiilini zikretmedi.

---

16. Âişe bu sözüyle câhiliye halkının ve daha sonraki devirlerde bir kısım avâmın Şevvâl ayında evlenmeyi, evlendirmeyi ve zifâfa girmeyi kerîh görüşlerini reddi kasdetmiştir. Bu şekilde aylarda ve günlerde uğursuzluk tasavvur etmek, aslı olmayan hurâfelerdendir. Câhiliye halkı Şevvâl ismindeki işâle ve ref' ma'nâsıyla teşe'um ederek bu hurâfeyi yaşatıb gelmişti.

(١٢) باب ندب النظر إلى وجه المرأة وكفيها لمن يريد تزوجها

٧٤ – (١٤٢٤) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا سفيان عن يزيد بن كيسان، عن أبي حازم، عن أبي هريرة. قال: كنت عند النبي ﷺ. فأتاه رجل فأخبره أنه تزوج امرأة من الأنصار. فقال له رسول الله ﷺ «أنظرت إليها؟» قال: لا. قال «فاذهب فانظر إليها. فإن في أعين الأنصار شيئا».

(12) EVLENECEK KİMSEYE EVLENMEK İSTEDİĞİ KADININ YÜZ VE ELLERİNE BAKMASININ MENDÛB OLMASI BÂBI

74 — (1424) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Ben Peygamber'in yanında idim. O sırada bir kimse geldi ve Ensâr'dan bir kadınla evlenmek istediğini Peygamber'e haber verdi. Rasûlullah (S) ona :

— O kadına baktın mı? diye sordu. O zât :

— Hayır bakmadım dedi. Rasûlullah :

— Öyle ise git ve o kadına bakıb gör. Çünkü Ensâr'ın gözlerinde bir şey (küçüklük) vardır buyurdu.

٧٥ – (...) وحدثني يحيى بن معين. حدثنا مروان بن معاوية الفزاري. حدثنا يزيد بن كيسان عن أبي حازم، عن أبي هريرة قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال: إني تزوجت امرأة من الأنصار. فقال له النبي ﷺ «هل نظرت إليها؟ فإن في عيون الأنصار شيئا» قال: قد نظرت إليها. قال «على كم تزوجتها؟» قال: على أربع أواق. فقال له النبي ﷺ «على أربع أواق؟ كأنما تنحتون الفضة من عرض هذا الجبل. ما عندنا ما نعطيك. ولكن عسى أن نبعثك في بعث تصيب منه» قال: فبعث بعثا إلى بني عبس. بعث ذلك الرجل فيهم.

75 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Peygamber (S) in yanına bir kimse geldi ve :

— Ben Ensâr'dan bir kadınla evlendim dedi. Peygamber ona :

— O kadına baktın mı? Çünkü Ensâr'ın gözlerinde bir şey vardır buyurdu. O zât :

— Ben o kadına baktım dedi. Peygamber :

— O kadınla nekadar mehir üzerine evlendin? dedi. O kimse :

— Dört ûkiyye gümüş üzerine dedi. Peygamber o kimseye :

— Dört ûkiyye üzere mi? Sanki gümüşü şu dağın yamacından yontub çıkarıyorlar! Bizim yanımızda şimdi sana verecek bir şeyimiz yoktur. Lâkin belki seni bir seriyye içinde yollarız da oradan bir şeylere nâil olursun buyurdu.

Râvî dedi ki : Peygamber Abs oğulları tarafına bir seriyye yolladı da bu kimseyi de o seriyye içinde sefere gönderdi [17].

(١٣) باب الصداق، وجواز كونه تعليم قرآن وخاتم حديد، وغير ذلك من قليل وكثير.
واستحباب كونه خمسمائة درهم لمن لا يجحف به

٧٦ - (١٤٢٥) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ الثَّقَفِيُّ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْقَارِيَّ) عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. ح وَحَدَّثَنَاهُ قُتَيْبَةُ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ. قَالَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! جِئْتُ أَهَبُ لَكَ نَفْسِي. فَنَظَرَ إِلَيْهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَصَعَّدَ النَّظَرَ فِيهَا وَصَوَّبَهُ. ثُمَّ طَأْطَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَأْسَهُ. فَلَمَّا رَأَتِ الْمَرْأَةُ أَنَّهُ لَمْ يَقْضِ فِيهَا شَيْئًا، جَلَسَتْ. فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكَ بِهَا حَاجَةٌ فَزَوِّجْنِيهَا. فَقَالَ «فَهَلْ عِنْدَكَ مِنْ شَيْءٍ؟» فَقَالَ: لَا. وَاللهِ! يَا رَسُولَ اللهِ! فَقَالَ «اذْهَبْ إِلَىٰ أَهْلِكَ. فَانْظُرْ هَلْ تَجِدُ شَيْئًا؟» فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ. فَقَالَ: لَا. وَاللهِ! مَا وَجَدْتُ شَيْئًا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «انْظُرْ وَلَوْ خَاتَمٌ مِنْ حَدِيدٍ» فَذَهَبَ ثُمَّ رَجَعَ. فَقَالَ: لَا. وَاللهِ! يَا رَسُولَ اللهِ! وَلَا خَاتَمٌ مِنْ حَدِيدٍ. وَلَٰكِنْ هَٰذَا إِزَارِي. (قَالَ سَهْلٌ: مَا لَهُ رِدَاءٌ) فَلَهَا نِصْفُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَا تَصْنَعُ بِإِزَارِكَ؟ إِنْ لَبِسْتَهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْهَا مِنْهُ شَيْءٌ. وَإِنْ لَبِسَتْهُ لَمْ يَكُنْ عَلَيْكَ مِنْهُ شَيْءٌ» فَجَلَسَ الرَّجُلُ. حَتَّىٰ إِذَا طَالَ مَجْلِسُهُ قَامَ. فَرَآهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مُوَلِّيًا. فَأَمَرَ بِهِ فَدُعِيَ. فَلَمَّا جَاءَ قَالَ «مَاذَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ؟» قَالَ: مَعِي سُورَةُ كَذَا وَسُورَةُ كَذَا. (عَدَّدَهَا) فَقَالَ «تَقْرَؤُهُنَّ عَنْ ظَهْرِ قَلْبِكَ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «اذْهَبْ فَقَدْ مُلِّكْتَهَا بِمَا مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ».

هَٰذَا حَدِيثُ ابْنِ أَبِي حَازِمٍ. وَحَدِيثُ يَعْقُوبَ يُقَارِبُهُ فِي اللَّفْظِ.

(13) MEHİR, KUR'ÂN ÖĞRETMENİN, DEMİR YÜZÜĞÜN VE AZ ÇOK BAŞKA ŞEYLERİN MEHİR OLMASININ CEVÂZI VE KENDİNİ FAKÎR DÜŞÜRMEYECEK KİMSE İÇİN DE MEHRİN BEŞ YÜZ DİRHEM OLMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBI

17. Peygamber bundan fazla da mehir vermiştir. Fakat bu kimse fakîr idi. Ona bu nâlinden dolayı o kadar mehri fazla görmüştü.

76 — (1425) .... : Sehl ibn Sa'd es-Sâidî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) a bir kadın geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Ben nefsimi (kadınlık kıymetimi mehirsiz olarak) sana hibe etmek için geldim dedi. Rasûlullah kadına doğru baktı ve bakışını yükseltib alçalttıkdan sonra başını aşağıya indirdi. Kadın Peygamber'in kendisi hakkında bir hükme varmadığını görünce bir yere oturdu. Bunu ta'kîben Peygamber'in sahâbîlerinden biri ayağa kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Eğer senin için bu kadına ihtiyac yoksa onu bana eş yap dedi. Rasûlullah ona :

— Yanında (mehir verecek) bir şey var mı? diye sordu. O sahâbî :

— Hayır vallâhi yâ Rasûlallah! dedi. Rasûlullah :

— Âilenin yanına git de bak, bir şey bulabilecek misin? buyurdu. O zât gitti, sonra dönüb geldi ve :

— Hayır vallâhi yâ Rasûlallah! Hiçbir şey bulamadım dedi. Rasûlullah :

— Bak, velev ki demirden bir yüzük olsun buyurdu. Sahâbî gitti, sonra dönüb gelince :

— Hayır vallâhi yâ Rasûlallah! Demirden bir yüzük dahi yoktur. Ve lâkin şu izârım (belden aşağı ihrâmım) vardır. Bunun yarısını verebilirim dedi. (Sehl dedi ki : Bu fakîr sahâbînin belden yukarısını örtecek izârı bile yoktu.) Bunun üzerine Rasûlullah :

— Sen izârınla ne iş görebilirsin, o neye yarar? Onu sen giyersen kadının üstünde ondan bir şey bulunmaz, açıkda kalır. Kadın giyerse sen çıplak kalırsın buyurdu. Adamcağız bulunduğu yere oturdu. Bu oturuşu uzayınca da kalkıb (yeisli bir halde) gitti. Rasûlullah bu zâtın (ümitsiz) dönüb gittiğini görünce birine emretti ve o şahıs çağrıldı. Gelince Peygamber ona hitâben :

— Kur'ân'dan ezberinde ne var? diye sordu. O sahâbî :

— Ezberimde şu sûre var, şu sûre var diye birtakım sûreleri saydı. Rasûlullah :

— Sen bu sûreleri ezberinden okuyabiliyor musun? diye sordu. O sahâbî :

— Evet okuyorum dedi. Rasûlullah :

— Git, Kur'ân'dan ezberindeki sûrelerle o kadına mâlik kılındın buyurdu.

İbn Ebî Hâzım'ın ve Ya'kûb'un hadîsleri lafızda birbirine yakın olarak işte budur [18].

---

18. *Buhârî* bu hadîsi: «Kur'ân'ın fazîletleri, en hayırlınız Kur'ân öğrenenlerdir; mehirsiz yalnız Kur'ân üzerine tezvîc; bir kadının iyi bir kimseye iyi hâlinden dolayı kendisine teklîf etmesine ve nikâhla almasını temennî etmesi» bâblarında olmak üzere birkaç defa rivâyet etmiştir. *Buhârî*'nin bu üçüncü ünvânına göre bir kadının sâlih bir erkeğe nefsini arz etmesi ta'bîri, bu teklîfin yalnız Peygamber'e karşı değil, herhangi iyi bir kim-

٧٧ – (...) وحدّثناه خلفُ بنُ هشامٍ. حدّثنا حمّادُ بنُ زيدٍ. ح وحدّثنيه زهيرُ بنُ حربٍ. حدّثنا سفيانُ بنُ عيينةَ. ح وحدّثنا إسحٰقُ بنُ إبراهيمَ عن الدَّراوَرْديّ. ح وحدّثنا أبو بكرِ بنُ أبي شيبةَ. حدّثنا حسينُ بنُ عليٍّ عن زائدةَ. كلُّهم عن أبي حازمٍ، عن سهلِ بنِ سعدٍ، بهٰذا الحديثِ. يزيدُ بعضُهم على بعضٍ. غيرَ أنَّ في حديثِ زائدةَ قال «انطلِقْ فقد زوَّجتُكَها. فعلِّمْها من القرآنِ».

77 — ( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'd (R) dan bu hadîsi, kimisi diğeri üzerine bazı ziyâdeler yaparak rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Zâide'nin hadîsinde: «Git, artık seni o kadınla evlendirdim. Sen Kur'an'dan bildiklerini ona öğret» buyurdu ifâdesi vardır.

٧٨ – (١٤٢٦) حدّثنا إسحٰقُ بنُ إبراهيمَ. أخبرنا عبدُ العزيزِ بنُ محمّدٍ. حدّثني يزيدُ بنُ عبدِ اللهِ ابنِ أسامةَ بنِ الهادِ. ح وحدّثني محمّدُ بنُ أبي عمرَ المكّيُّ (واللفظُ له). حدّثنا عبدُ العزيزِ عن يزيدَ، عن محمّدِ بنِ إبراهيمَ، عن أبي سلمةَ بنِ عبدِ الرحمٰنِ؛ أنّه قال: سألتُ عائشةَ زوجَ النبيِّ ﷺ: كم كان صداقُ رسولِ اللهِ ﷺ؟ قالت: كان صداقُه لأزواجِه ثنتَيْ عشرةَ أوقيّةً ونَشًّا. قالت: أتدري ما النَّشُّ؟ قال: قلتُ: لا. قالت: نصفُ أوقيّةٍ. فتلك خمسُمائةِ درهمٍ. فهٰذا صداقُ رسولِ اللهِ ﷺ لأزواجِه.

78 — (1426) .... : Ebû Seleme ibn Abdirrahman şöyle dedi: Peygamber'in zevcesi Âişe'ye:

— Rasûlullah'ın mehri ne kadardı? diye sordum. Âişe:

— Onun zevcelerine verdiği mehir on iki ûkiyye ve bir neşş idi dedi ve: Neşş nedir biliyor musun? diye sordu. Ben:

— Hayır deyince:

— Yarım ûkiyyedir, işte bunun hepsi beş yüz dirhemdir. Rasûlullah'ın zevceleri için verdiği budur dedi.

---

seye karşı da câiz olduğunu ve bu teklifin hayâya, iffete aykırı olmadığını ifâde ediyor. Bunu *Buhârî* bu bâbında bu hadîsden önceki bir rivâyeti ile de te'yîd ediyor; şöyle ki:

Sâbit ibn Eslem el-Bünânî der ki: Bir kere Enes ibn Mâlik'in yanında idim. Meclîsde Enes ibn Mâlik'in kızı da bulunuyordu. Enes şu hadîsi rivâyet ederek dedi ki: Bir gün Rasûlullah'ın huzûruna bir kadın geldi ve nefsini arz edib, yâ Rasûlallah! Beni nikâhla alır mısın? dedi. Bunu Enes'in kızı işidince:

— Baba bu ne hayası kıt kadınmış! Vay, bu ne fuhuş ve fezâhat! Vay, bu ne fuhuş ve ne fezâhat! dedi. Enes ibn Mâlik:

— (Kızım öyle söyleme) emîn ol o kadın senden hayırlıdır. Çünkü o, Rasûlullah'ın Peygamberlik şerefine yönelib onun hanedânı arasına girmek üzere kendini arz ve teklîf etmiştir dedi (*Buhârî, nikâh, ardu'l-mer'e nefsehâ al'er-raculi's-sâlih*).

Sâbit Bünânî, Basra'nın en yüksek tâbiî âlim ve râvîlerindendir. Hadîsdeki vak'a Basra'da geçmiş olacaktır. Enes ibn Mâlik'in Basra'daki ikameti esnasında sohbetinde bulunmuş ve ondan birçok hadîsler öğrenmiştir. Vefatı 127 ci Hicrî yılındadır.

٧٩ – (١٤٢٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ ابْنُ سَعِيدٍ. وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ) عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى عَلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ أَثَرَ صُفْرَةٍ. فَقَالَ «مَا هَذَا؟» قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنِّي تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ. قَالَ «فَبَارَكَ اللهُ لَكَ. أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ».

79 — (1427) .... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) : Peygamber (S) Abdurrahman ibn Avf'ın üzerinde bir sarı boya lekesi gördü de :

— Bu nedir? diye sordu. Abdurrahman :

— Yâ Rasûlallah! Ben beş dirhem ölçüsünde altun bir çekirdek üzere bir kadınla evlendim dedi. Rasûlullah :

— Allah sana mubârek eylesin. Bir koyunla da olsa düğün ziyâfeti ver buyurdu.

٨٠ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ تَزَوَّجَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ».

80 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demiştir) :
Abdurrahman ibn Avf, Rasûlullah zamanında altundan bir çekirdek ölçüsü üzere evlendi de Rasûlullah ona : «Bir koyunla da olsa düğün ziyâfeti yap» buyurdu.

٨١ – (...) وحدثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ وَحُمَيْدٍ، عَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى وَزْنِ نَوَاةٍ مِنْ ذَهَبٍ. وَأَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ «أَوْلِمْ وَلَوْ بِشَاةٍ».

(..) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. قَالَا: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ. حَدَّثَنَا شَبَابَةُ. كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ حُمَيْدٍ، بِهَذَا الإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَهْبٍ قَالَ: قَالَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ: تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً.

81 — ( ) .... : Enes (R) den : Abdurrahman ibn Avf, altundan bir çekirdek vezni üzere bir kadınla evlendi. Peygamber (S) ona : «Bir koyunla da olsa düğün ziyâfeti ver» buyurdu.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den, o da Humeyd'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlardan Vehb'in hadîsinde : Abdurrahman, bir kadınla evlendim dedi, demiştir.

٨٢ – (...) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم ومحمد بن قدامة. قالا: أخبرنا النضر بن شميل. حدثنا شعبة. حدثنا عبد العزيز بن صهيب. قال: سمعت أنسا يقول: قال عبد الرحمن بن عوف: رآني رسول الله ﷺ وعلي بشاشة العرس. فقلت: تزوجت امرأة من الأنصار. فقال «كم أصدقتها؟» فقلت: نواة.

وفي حديث إسحاق: من ذهب.

82 — ( ) .... : Abdulazîz ibn Suhayb tahdîs edib dedi ki : Ben Enes'den şöyle derken işittim. Abdurrahman dedi ki : Rasûlullah (S) beni, üzerimde evlenme beşâşeti varken gördü. Ben de :

— Ensâr'dan bir kadınla evlendim dedim.

— O kadına nekadar mehir verdin? dedi.

— Bir* çekirdek mikdârı dedim.

Râvîlerden İshâk'ın hadîsinde : Altundan bir çekirdek tarzındadır.

٨٣ – (...) وحدثنا ابن المثنى. حدثنا أبو داود. حدثنا شعبة عن أبي حمزة (قال شعبة: واسمه عبد الرحمن بن أبي عبد الله) عن أنس بن مالك؛ أن عبد الرحمن تزوج امرأة على وزن نواة من ذهب.

(..) وحدثنيه محمد بن رافع. حدثنا وهب. أخبرنا شعبة، بهذا الإسناد. غير أنه قال: فقال رجل من ولد عبد الرحمن بن عوف: من ذهب.

83 — ( ) .... : Yine Enes ibn Mâlik (R) : Abdurrahman, bir altun çekirdek vezni üzere bir kadınla evlendi diye rivâyet etmiştir.

( ) .... : Burada da Şu'be, bu isnadla haber vermiş ancak o : Abdurrahman ibn Avf'ın çocuklarından bir erkek, altun bir çekirdek (ile evlendi) demiştir.

(١٤) باب فضيلة إعتاقه أمة ثم يتزوجها

٨٤ – (١٣٦٥) حدثني زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) عن عبد العزيز، عن أنس؛ أن رسول الله ﷺ غزا خيبر. قال: فصلينا عندها صلاة الغداة بغلس. فركب نبي الله ﷺ وركب أبو طلحة وأنا رديف أبي طلحة. فأجرى نبي الله ﷺ في زقاق خيبر. وإن ركبتي لتمس فخذ نبي الله ﷺ. وانحسر الإزار عن فخذ نبي الله ﷺ. فإني لأرى بياض فخذ نبي الله ﷺ. فلما دخل القرية قال «الله أكبر! خربت خيبر. إنا إذا نزلنا بساحة قوم. فساء صباح المنذرين» قالها ثلاث مرات. قال: وقد خرج القوم إلى أعمالهم. فقالوا: محمد، والله!

قال عبد العزيز: وقال بعض أصحابنا: محمد، والخميس.

قَالَ : وَأَصَبْنَاهَا عَنْوَةً . وَجُمِعَ السَّبْيُ . فَجَاءَهُ دِحْيَةُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَعْطِنِي جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ.
فَقَالَ « اذْهَبْ فَخُذْ جَارِيَةً » فَأَخَذَ صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ . فَجَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ نَبِيِّ اللهِ ﷺ فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللهِ !
أَعْطَيْتَ دِحْيَةَ ، صَفِيَّةَ بِنْتَ حُيَيٍّ ، سَيِّدِ قُرَيْظَةَ وَالنَّضِيرِ ؟ مَا تَصْلُحُ إِلَّا لَكَ . قَالَ « ادْعُوهُ بِهَا » قَالَ :
فَجَاءَ بِهَا . فَلَمَّا نَظَرَ إِلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ قَالَ « خُذْ جَارِيَةً مِنَ السَّبْيِ غَيْرَهَا » قَالَ : وَأَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا .
فَقَالَ لَهُ ثَابِتٌ : يَا أَبَا حَمْزَةَ ! مَا أَصْدَقَهَا ؟ قَالَ : نَفْسَهَا . أَعْتَقَهَا وَتَزَوَّجَهَا . حَتَّىٰ إِذَا كَانَ بِالطَّرِيقِ
جَهَّزَتْهَا لَهُ أُمُّ سُلَيْمٍ . فَأَهْدَتْهَا لَهُ مِنَ اللَّيْلِ . فَأَصْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ عَرُوسًا . فَقَالَ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ شَيْءٌ
فَلْيَجِيءْ بِهِ » قَالَ : وَبَسَطَ نِطَعًا . قَالَ : فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالأَقِطِ . وَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالتَّمْرِ .
وَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِالسَّمْنِ . فَحَاسُوا حَيْسًا . فَكَانَتْ وَلِيمَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ .

(14) KİŞİNİN, SÂHİB OLDUĞU KÖLE BİR KADINI HÜRRİYETE KAVUŞTURMASI, SONRA DA ONUNLA EVLENMESİNİN FAZÎLETİ BÂBI

84 — (1365) .... : Enes (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) Hayber gazvesine çıktı. Nihâyet Hayber'in yanı başında ortalık daha henüz karanlık iken sabah namazını kıldık. Sonra Peygamber hayvanına bindi, Ebû Talha da bindi. Ben de Ebû Talha'nın terkisinde idim. Allâh'ın Peygamber'i bineğini Hayber'in sokağı içine sürdü. Bu koşturma esnasında benim dizim, Allâh'ın Peygamber'inin uyluğuna dokunuyordu. Allâh'ın Peygamber'inin izârı yani fûtası, uyluğundan sıyrıldı. Ben Allâh'ın Peygamber'inin uyluğunun aklığını iyice görüyordum. Şehre girerken de : «ALLÂHU EKBER! Hayber harâb oldu gitti (yahut harab olsun). Biz (düşman) bir kavmin yurduna girdik mi inzâr edilmiş olanların sabah hâli yaman olur» [19] buyurdu. Bunu da üç kere söyledi. Enes der ki : Herifler sabah vaktı evlerinden işlerinin başına çıkmışlardı. Bizi görünce : Vallâhi işte Muhammed! dediler.

Râvî Abdulazîz ibn Suhayb : Arkadaşlarımızdan bazısı : İşte Muhammed! İşte hamîs (yani ordu)! diye rivâyet ettiler dedi.

---

19. Peygamber'in bu sözünün son kısmı :

«*Şimdi onlar çarçabuk bizim azabımızı mı istiyorlar? Fakat bu onların bölgesine çökünce* (gelecek tehlükelerle öteden beri) *korkutulan o kâfirlerin sabahı ne kötü olacaktır!*» (es-Sâffât: 176-177) âyetinden iktibas edilmiştir.

Halber yahûdîlerine mukadder olan ilâhî azâbın İslâm ordusu eliyle ve baskın sûretinde vâki' olması, bu baskının sabah vaktına tesâdüf etmesi, herhangi vakıtda ansızın gelen azâblar için mecâzî olarak da kullanılan bu ta'bîrin, burada lugat ma'nâsına da uygunluğu nekadar belîğ düşmüştür. Böyle bir sözü ancak *Cevâmiu'l-kelim* olan Peygamber söyliyebilir.

Orduya hamîs denmesi, beş kısımdan yani, öncü, artcı, sağ kanat, sol kanat ve kalb (denen merkezî kuvvet) den mürekkeb olduğu içindir.

Enes der ki : Hayber'i anveten yani harb ederek ele geçirdik. Esirler toplandı. Derken Dıhye geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Bana esirlerden bir câriye ver dedi. Rasûlullah :

— Haydi git de bir câriye al buyurdu. Dıhye, Huyey kızı Safiyye'yi aldı. Biri Allâh'ın Peygamber'ine gelib :

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Sen, Dıhye'ye Kureyza ile Nadîr'in seyyidi olan Huyey'in kızı Safiyye'yi verdin. Halbuki o, senden başkasına münâsib olamaz dedi. Bunun üzerine :

— Onu da, onu da çağırınız buyurdu. Akabinde Dıhye ve Safiyye geldiler. Peygamber Safiyye'ye bakınca, Dıhye'ye :

— Esirler içinden bundan başka bir câriye al buyurdu.

Enes der ki : Rasûlullah, Safiyye'yi hurriyete kavuşturdu ve onunla evlendi.

Sâbit, Enes'e şöyle dedi :

— Yâ Ebâ Hamza! Peygamber, Safiyye'ye mehir olarak ne verdi? dedi. Enes :

— Safiyye'nin nefsini, yani hürriyetini verdi. Safiyye'yi hürriyete kavuşturdu ve onunla evlendi. Nihâyet yol üzerinde iken Ummu Suleym, Safiyye'yi cihazladı ve gece olunca onu Peygamber'le gerdeğe koydu. Artık Peygamber güveyi olmuştu. Sabah olunca :

— Kimde bir şey varsa getirsin buyurdu ve deriden bir yaygı serdi de kimi ekıt, kimi hurma, kimi ise yağ getirmeğe başladı. Sonra oradaki topluluk bir «hays» [20] yemeği yaptılar ki Rasûlullah'ın düğün yemeği bu olmuştu.

٨٥ — (...) وحدثنى أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ ثَابِتٍ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ ابْنِ صُهَيْبٍ، عَنْ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنَاهُ قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) عَنْ ثَابِتٍ وَشُعَيْبِ ابْنِ حَبْحَابٍ، عَنْ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ وَعَبْدِ الْعَزِيزِ، عَنْ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ، عَنْ أَنَسٍ. ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ وَعُمَرُ بْنُ سَعْدٍ وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ. جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ يُونُسَ بْنِ عُبَيْدٍ. عَنْ شُعَيْبِ بْنِ الْحَبْحَابِ، عَنْ أَنَسٍ. كُلُّهُمْ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ أَعْتَقَ صَفِيَّةَ وَجَعَلَ عِتْقَهَا صَدَاقَهَا.

وَفِي حَدِيثِ مُعَاذٍ عَنْ أَبِيهِ: تَزَوَّجَ صَفِيَّةَ وَأَصْدَقَهَا عِتْقَهَا.

---

20. *Hays*, çekirdeği çıkarılmış hurma, sâde yağ, keş yani yoğurt kurusu karıştırılarak, bazan da içine sevîk ilâve edilerek yapılan Arab yemeğidir.

85 — ( ) .... : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Enes (R) den : Peygamber (S) Safiyye'yi hürriyete kavuşturdu ve onun azadlığını (hürriyete kavuşturulmasını) kendisine sadak yani mehri yaptı diye rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Muâz ibn Hişâm, babasından rivâyet ettiği hadîsinde : Peygamber Safiyye'yi zevce olarak aldı ve hürriyete kavuşturulmasını da kendisine mehr yaptı tarzındadır.

٨٦ – (١٥٤) وحدّثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا خالد بن عبد الله عن مطرّف ، عن عامر ، عن
أبي بردة ، عن أبي موسى . قال: قال رسول الله ﷺ ، في الذي يعتق جاريته ثمّ يتزوّجها « له أجران ».

86 — (154) .... : Ebû Mûsâ (R) dedi ki : Rasûlullah (S) mâlik bulunduğu câriyesini hürriyete kavuşturdukdan sonra onunla evlenen kimse hakkında : «Onun için iki ecir vardır» buyurdu.

٨٧ – (١٣٦٥) حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدّثنا عفّان . حدّثنا حمّاد بن سلمة . حدّثنا ثابت
عن أنس . قال: كنت ردف أبي طلحة يوم خيبر . وقدمي تمسّ قدم رسول الله ﷺ . قال: فأتيناهم
حين بزغت الشّمس . وقد أخرجوا مواشيهم وخرجوا بفؤوسهم ومكاتلهم ومرورهم . فقالوا :
محمّد ، والخميس . قال: وقال رسول الله ﷺ « خربت خيبر ! إنّا إذا نزلنا بساحة قوم فساء صباح
المنذرين » قال: وهزمهم الله عزّ وجلّ . ووقعت في سهم دحية جارية جميلة . فاشتراها رسول الله ﷺ
بسبعة أرؤس . ثمّ دفعها إلى أمّ سليم تصنعها له وتهيّئها . (قال: وأحسبه قال) وتعتدّ في بيتها .
وهي صفيّة بنت حييّ . قال: وجعل رسول الله ﷺ وليمتها التّمر والأقط والسّمن . فحصت الأرض
أفاحيص . وجيء بالأنطاع . فوضعت فيها . وجيء بالأقط والسّمن فشبع النّاس . قال: وقال النّاس:
لا ندري أتزوّجها أم اتّخذها أمّ ولد . قالوا: إن حجبها فهي امرأته . وإن لم يحجبها فهي أمّ ولد .
فلمّا أراد أن يركب حجبها . فقعدت على عجز البعير فعرفوا أنّه قد تزوّجها . فلمّا دنوا من المدينة
دفع رسول الله ﷺ ودفعنا . قال: فعثرت النّاقة العضباء . وندر رسول الله ﷺ وندرت .
فقام فسترها . وقد أشرفت النّساء . فقلن: أبعد الله اليهوديّة .
قال: قلت: يا أبا حمزة ! أوقع رسول الله ﷺ ؟ قال: إي . والله ! لقد وقع .

87 — (1365) .... : Enes (R) şöyle dedi : Ben, Hayber gününde Ebû Talha'nın redîfî idim. Ayağım, Rasûlullah (S) ın ayağına dokunuyordu. Nihâyet biz, Hayber şehrine gün doğarken girdik. Ahâli, hayvan-

larını çıkarmışlar, baltaları, zenbil sepetleri ve ipleriyle işleri başına çıkmış haldelerdi. Bizi görünce :

— İşte Muhammed! İşte hamîs (ordu)! dediler. Rasûlullah :

— Hayber harab oldu! **Biz (düşman) bir kavmin yurdunu** (basıb içine) **girdik mi inzâr olanların sabahı ne yaman olur!** buyurdu.

Azîz ve Celîl olan Allâh onları hezîmete uğrattı. Dıhye'nin payına güzel bir câriye düştü. Akabinde Rasûlullah o câriyeyi Dıhye'den yedi baş hayvan mukabilinde satın aldı. Sonra kendisi için süslenmesi, hazırlanması ve evinde iddetini tamâmlaması için câriyeyi Ummu Suleym'e gönderdi. Bu esîr kadın, Safiyye bintu Huyey idi. Rasûlullah onun düğün ziyâfetini hurma, yoğurt kurusu ve yağdan yaptırdı. Yerde biraz meyilli çukurlar açıldı, deriden yaygılar getirilib, yerde açılan yuvaların içine konuldu. Sonra kurumuş yoğurt, yağ getirildi. Neticede bütün insanlar doydu. Halk : Rasûlullah, Safiyye'yi kendisine zevce mi yapacak, yoksa onu çocuk anası mı edinecek, bilmiyoruz dediler ve : Eğer Rasûlullah Safiyye'yi perde arkasına alırsa onun karısıdır ve eğer onu perdelemez ise çocuk anasıdır diye ilâve ettiler.

Rasûlullah hayvanına binmek isteyince Safiyye'yi perdeledi. Safiyye devenin arka tarafına oturdu. Bu sûretle halk, Rasûlullah'ın onu zevceliğe almış olduğunu bildiler. Medîne'ye yaklaştıkları zaman Rasûlullah sür'atli bir yürüyüşle yürüdü, biz de sür'at ettik. Derken Rasûlullah'ın dişi devesi el-Adbâ tâkezledi. Rasûlulah ile Safiyye düştüler. Rasûlullah hemen kalktı ve Safiyye'yi örtdü. Bu sırada diğer kadınlar yüksekten bakıyorlardı. Onlar : Allah Yahudî kızını uzak eylesin! dediler.

Râvî dedi ki : Ben, yâ Ebâ Hamza! Rasûlullah hayvanından yere düştü mü? diye sordum. Enes : Evet vallâhi, muhakkak düşmüştür dedi.

٨٧ م — (١٤٢٨) قَالَ أَنَسٌ : وَشَهِدْتُ وَلِيمَةَ زَيْنَبَ : فَأَشْبَعَ النَّاسَ خُبْزًا وَلَحْمًا . وَكَانَ يَبْعَثُنِي فَأَدْعُو النَّاسَ . فَلَمَّا فَرَغَ قَامَ وَتَبِعْتُهُ . فَتَخَلَّفَ رَجُلَانِ اسْتَأْنَسَ بِهِمَا الْحَدِيثُ . لَمْ يَخْرُجَا . فَجَعَلَ يَمُرُّ عَلَى نِسَائِهِ . فَيُسَلِّمُ عَلَى كُلِّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ « سَلَامٌ عَلَيْكُمْ . كَيْفَ أَنْتُمْ يَا أَهْلَ الْبَيْتِ ؟ » فَيَقُولُونَ : بِخَيْرٍ . يَا رَسُولَ اللهِ ! كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ ؟ فَيَقُولُ « بِخَيْرٍ » فَلَمَّا فَرَغَ رَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ . فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ إِذَا هُوَ بِالرَّجُلَيْنِ قَدِ اسْتَأْنَسَ بِهِمَا الْحَدِيثُ . فَلَمَّا رَأَيَاهُ قَدْ رَجَعَ قَامَا فَخَرَجَا . فَوَاللهِ ! مَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ أَمْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ الْوَحْيُ بِأَنَّهُمَا قَدْ خَرَجَا . فَرَجَعَ وَرَجَعْتُ مَعَهُ . فَلَمَّا وَضَعَ رِجْلَهُ فِي أُسْكُفَّةِ الْبَابِ أَرْخَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ . وَأَنْزَلَ اللهُ تَعَالَى هَـٰذِهِ الْآيَةَ : لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ [٣٣/الأحزاب/الآية٥٣] الْآيَةَ

87 m — (1428) Enes şöyle dedi : Ben Zeyneb'in düğün yemeğinde

hâzır bulundum. Herkes, ekmek ve etle doymuştu. Rasûlullah beni yolluyor, ben de insanları düğüne da'vet ediyordum. Düğün ziyâfeti sona erince Rasûlullah kalktı, ben de kendisini ta'kîb ettim. İki kimse kalkıb gitmediler. Onlar birbirleri ile konuşmaya dalmışlardı. Bir türlü dışarıya çıkamadılar. Rasûlullah diğer kadınlarının yanına gidib gelmeğe ve onlardan her birine ayrı ayrı : «Selâmun aleykum, sizler nasılsınız yâ Ehle'l-beyt?» diyerek selâm vermeğe başladı. Onlar da : Hayırdayız yâ Rasûlallah! Ehlini nasıl buldun? diyorlardı. Rasûlullah bu suâllerine : «Hayırla» diye mukabele ediyordu. Bunu bitirib dönünce ben de onunla beraber dönüb geldim. Peygamber kapıya varınca, kendilerini konuşma iyice sarmış olan o iki kimse ile karşılaştı. O iki kimse Peygamber'i geri dönmüş görünce kalkıb çıktılar. Onların çıkıb gittiklerini Peygamber'e ben mi haber verdim, yoksa kendisine vahiy mi indirildi; vallâhi bilemiyorum! Peygamber dönüb geldi, ben de onunla beraber döndüm. Peygamber ayağını kapunun eşiği içine korkomaz, benimle kendi arasına perdeyi indiriverdi ve Allah Teâlâ şu âyeti indirdi : **«Ey îmân edenler! Peygamber'in evlerine — yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktına da bakmaksızın — girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yeyince dağılın. Söz dinlemek veya suhbet etmek için de** (izinsiz) **girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekte, o sizden utanmaktadır. Allah ise hak** (kı açıklamak) **dan çekinmez. Bir de onun zevcelerinden lüzumlu bir şey istediğiniz vakıt, perde ardından isteyin. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir. Sizin, Allah'ın Peygamber'ine ezâ vermeniz doğru olmadığı gibi, kendinden sonra onun zevcelerini nikâhla almanız da ebedî câiz değildir. Bu, Allah nezdinde çok büyük** (bir günah) **dır»** (el-Ahzâb : 53)

٨٨ — (١٣٦٥) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . ح وَحَدَّثَنِي بِهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمِ بْنِ حَيَّانَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ . حَدَّثَنَا أَنَسٌ . قَالَ : صَارَتْ صَفِيَّةُ لِدِحْيَةَ فِي مَقْسَمِهِ . وَجَعَلُوا يَمْدَحُونَهَا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ : وَيَقُولُونَ : مَا رَأَيْنَا فِي السَّبْيِ مِثْلَهَا . قَالَ : فَبَعَثَ إِلَىٰ دِحْيَةَ فَأَعْطَاهُ بِهَا مَا أَرَادَ . ثُمَّ دَفَعَهَا إِلَىٰ أُمِّي فَقَالَ « أَصْلِحِيهَا » قَالَ : ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ خَيْبَرَ . حَتَّىٰ إِذَا جَعَلَهَا فِي ظَهْرِهِ نَزَلَ . ثُمَّ ضَرَبَ عَلَيْهَا الْقُبَّةَ . فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ فَضْلُ زَادٍ فَلْيَأْتِنَا بِهِ » قَالَ : فَجَعَلَ الرَّجُلُ يَجِيءُ بِفَضْلِ التَّمْرِ وَفَضْلِ السَّوِيقِ ، حَتَّىٰ جَعَلُوا مِنْ ذَٰلِكَ سَوَادًا حَيْسًا . فَجَعَلُوا يَأْكُلُونَ مِنْ ذَٰلِكَ الْحَيْسِ . وَيَشْرَبُونَ مِنْ حِيَاضٍ إِلَىٰ جَنْبِهِمْ مِنْ مَاءِ السَّمَاءِ . قَالَ : فَقَالَ أَنَسٌ : فَكَانَتْ تِلْكَ وَلِيمَةَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَيْهَا . قَالَ : فَانْطَلَقْنَا ، حَتَّىٰ إِذَا رَأَيْنَا جُدُرَ الْمَدِينَةِ هَشِشْنَا إِلَيْهَا . فَرَفَعْنَا مَطِيَّنَا

وَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَطِيَّتَهُ . قَالَ : وَصَفِيَّةُ خَلْفَهُ قَدْ أَرْدَفَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَعَثَرَتْ مَطِيَّةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَصُرِعَ وَصُرِعَتْ . قَالَ : فَلَيْسَ أَحَدٌ مِنَ النَّاسِ يَنْظُرُ إِلَيْهِ وَلَا إِلَيْهَا . حَتَّىٰ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَتَرَهَا . قَالَ : فَأَتَيْنَاهُ فَقَالَ « لَمْ نُضَرَّ » قَالَ : فَدَخَلْنَا الْمَدِينَةَ . فَخَرَجَ جَوَارِى نِسَائِهِ يَتَرَاءَيْنَهَا وَيَشْمَتْنَ بِصَرْعَتِهَا .

88 — (1365) .... : Enes (R) tahdîs edib dedi ki : Peygamber'in taksîminde Safiyye, Dıhye'ye geçmişti. Halk, onu Rasûlullah (S) ın yanında medh etmeğe başladılar. «Esîrler arasında onun benzerini görmedik» diyorlardı. Bunun üzerine Peygamber, Dıhye'ye haber gönderdi ve Safiyye'ye karşılık ona istediği şeyi verdi. Sonra Peygamber, Safiyye'yi annem (Ummu Suleym) e yolladı ve ona : «Safiyye'nin üstünü, başını düzelt» dedi. Sonra Rasûlullah Hayber'den çıktı. Tâ Hayber'i arkasında bıraktığı zaman bir konak yaptı. Sonra Safiyye üzerine bir çadır kurdurub gerdeğe girdi. Ertesi sabah olunca Rasûlullah : «Her kimin yanında yiyecek fazlası varsa, onu bize getirsin» buyurdu. Bunun üzerine kimi biraz hurma fazlası, kimi biraz sevîk fazlası getirmeğe başladı. Netîcede bundan bir **hays yemeği** yaptılar. Artık insanlar bu hays yemeğinden yemeğe başladılar. Yanıbaşlarındaki yağmur suyu havuzlarından da su içiyorlardı. Enes der ki : İşte bu, Rasûlullah'ın Safiyye üzerine yaptığı düğün ziyâfeti oldu. Muteâkiben hareket ettik. Medîne'nin duvarlarını gördüğümüzde, ona doğru şevkimiz arttı. Bu sebebden binek develerimizi sür'atlendirdik. Rasûlullah da bineğini sür'atlendirdi. Safiyye, Rasûlullah'ın arka tarafında, bineğinin terkisine binmiş vaz'iyetde bulunuyordu. Derken Rasûlulah düştü, Safiyye de düştü. Halkdan, Rasûlullah'a, ve Safiyye'ye bakan hiç kimse yokdu. Nihâyet Rasûlullah kalktı ve Safiyye'yi perdeledi. Biz, Peygamber'in yanına gelince : «Zarara uğratılmadık» buyurdu. Medîne'ye girdiğimizde, kadınlarının câriyeleri, genç kızları, birbirlerine Safiyye'yi gösteriyorlar ve onun düşüşünden dolayı sevinç izhâr ediyorlardı.

(١٥) باب زواج زينب بنت جحش ، ونزول الحجاب ، وإثبات وليمة العرس

٨٩ — (١٤٢٨) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو النَّضْرِ هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ . قَالَا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ . وَهَٰذَا حَدِيثُ بَهْزٍ قَالَ : لَمَّا انْقَضَتْ عِدَّةُ زَيْنَبَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِزَيْدٍ « فَاذْكُرْهَا عَلَيَّ » قَالَ : فَانْطَلَقَ زَيْدٌ حَتَّىٰ أَتَاهَا وَهِيَ تُخَمِّرُ عَجِينَهَا . قَالَ : فَلَمَّا رَأَيْتُهَا عَظُمَتْ فِي صَدْرِي . حَتَّىٰ مَا أَسْتَطِيعُ أَنْ أَنْظُرَ إِلَيْهَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَهَا . فَوَلَّيْتُهَا ظَهْرِي وَنَكَصْتُ عَلَىٰ عَقِبِي . فَقُلْتُ : يَا زَيْنَبُ ! أَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَذْكُرُكِ . قَالَتْ : مَا أَنَا بِصَانِعَةٍ شَيْئًا حَتَّىٰ أُوَامِرَ رَبِّي . فَقَامَتْ إِلَىٰ مَسْجِدِهَا

وَنَزَلَ الْقُرْآنُ . وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهَا بِغَيْرِ إِذْنٍ . قَالَ فَقَالَ: وَلَقَدْ رَأَيْتُنَا أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَطْعَمَنَا الْخُبْزَ وَاللَّحْمَ حِينَ امْتَدَّ النَّهَارُ . فَخَرَجَ النَّاسُ وَبَقِيَ رِجَالٌ يَتَحَدَّثُونَ فِي الْبَيْتِ بَعْدَ الطَّعَامِ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَاتَّبَعْتُهُ . فَجَعَلَ يَتَتَبَّعُ حُجَرَ نِسَائِهِ يُسَلِّمُ عَلَيْهِنَّ . وَيَقُلْنَ : يَا رَسُولَ اللهِ! كَيْفَ وَجَدْتَ أَهْلَكَ ؟ قَالَ : فَمَا أَدْرِي أَنَا أَخْبَرْتُهُ أَنَّ الْقَوْمَ قَدْ خَرَجُوا أَوْ أَخْبَرَنِي . قَالَ : فَانْطَلَقَ حَتَّى دَخَلَ الْبَيْتَ . فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ مَعَهُ فَأَلْقَى السِّتْرَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ . وَنَزَلَ الْحِجَابُ . قَالَ : وَوُعِظَ الْقَوْمُ بِمَا وُعِظُوا بِهِ .

زَادَ ابْنُ رَافِعٍ فِي حَدِيثِهِ : لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ ؛ إِلَى قَوْلِهِ : وَاللهُ لَا يَسْتَحْيِي مِنَ الْحَقِّ .

(15) ZEYNEB BİNTU CAHŞ'IN EVLENMESİ, HİCÂB ÂYETİNİN İNMESİ VE DÜĞÜN YEMEĞİ YAPMANIN İSBÂTI BÂBI

89 — (1428) .... : Enes ibn Mâlik (R) den : Bu hadîs, râvî Behz'in Enes'den rivâyet ettiği hadîsdir. Enes (R) şöyle dedi : Zeyneb'in (Zeyd ibn Hârise'den boşandıkdan sonra) bekleme iddeti tamâm olunca Rasûlullah Zeyd'e hitâben : «Kendim için istediğimi Zeyneb'e söyle» buyurdu. Ense der ki : Zeyd gitti, nihâyet Zeyneb'in yanına geldiği zaman onu, ekmeklik hamurunun içine maya koyar halde buldu. Zeyd der ki : Rasûlullah, onunla evleneceğini zikrettiği için Zeyneb'i görünce o gönlümde büyüdü hatta ona bakmaya muktedir olamıyordum. Hemen topuğumun üzerinde dönüb arkamı Zeyneb'e çevirdim ve :

— Yâ Zeyneb! Rasûlullah haber gönderdi, seninle evlenmeyi zikrediyor dedim. Zeyneb :

— Ben bu husûsda Rabbıma istihâre etmedikce hiçbir şey yapacak değilim dedi ve kalkıb evinde namaz kıldığı yere gitti. Halbuki bu sırada [**«... Şimdi madem ki Zeyd o kadından ilişiğini kesdi, biz onu sana zevce yaptık. Tâ ki oğullukların kendilerinden ilişiklerini kestikleri zevceler** (ni almakda) **mu'minler üzerine bir güçlük olmasın. Allah'ın emri yerine getirilmiştir»** (el-Ahzâb: 37) meâlindeki] Kur'ân nâzil olmuştu. Bundan dolayı Rasûlullah izin almağa luzum görmeden Zeyneb'in yanına girdi. Râvî Enes der ki : Biz gördük ki, gün yükseldiği sırada Rasûlullah bizlere ekmek ve et ziyâfeti verdi. Ziyâfeti müteâkib halk çıkıb gitti. Ancak da'vetlilerden bazı kimseler yemekden sonra evde kalıb konuşmağa daldılar. Rasûlullah dışarı çıktı, ben de onu ta'kîb ettim. Rasûlullah kadınla-

rına âid hücrelere biribiri ardınca uğramaya ve onlara selâm verib hal hatırlarını sormağa başladı. Onlar da: Yâ Rasûlullah! (Yeni) âileni nasıl buldun? diyorlardı.

Nihâyet evde kalarak konuşmaya dalan kimselerin çıktıklarını ben mi kendisine haber verdim, yoksa o mu bana haber verdi bilemiyorum. Rasûlullah gitti ve eve girdi. Ben de onunla beraber girmek üzere gittim. Bu sırada kendisi ile benim arama bir perde koyuverdi. Halbuki hicâb emri nâzil olmuş ve cemâata da bu hususda öğütlendirildikleri şeylerle öğütler verilmişti.

Râvî ibn Râfi' kendi hadîsinde öğütler olmak üzere şunları ziyâde etmiştir: «**Ey iymân edenler! Peygamber'in evlerine — yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktına da bakmaksızın — girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yeyince dağılın. Söz dinlemek veya sohbet etmek için de** (izinsiz) **girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekde, o, sizden utanmaktadır. Allah ise hak** (kı açıklamak) **dan çekinmez...**» (el-Ahzâb: 53).

٩٠ — (...) حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ فضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ، (وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كَامِلٍ: سَمِعْتُ أَنَسًا) قَالَ: مَارَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَوْلَمَ عَلَى امْرَأَةٍ (وَقَالَ أَبُو كَامِلٍ: عَلَى شَيْءٍ) مِنْ نِسَائِهِ، مَاأَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ. فَإِنَّهُ ذَبَحَ شَاةً.

90 — ( ) .... : Enes (R) dedi ki: Rasûlullah (S) ın Zeyneb için yaptığı kadar, kadınlarından herhangi birisi için düğün ziyâfeti yaptığını görmedim. Çünkü Rasûlullah, Zeyneb'in düğün ziyâfetinde bir koyun kesmişti.

٩١ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (وَهُوَ بْنُ جَعْفَرٍ). حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: مَا أَوْلَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى امْرَأَةٍ مِنْ نِسَائِهِ أَكْثَرَ أَوْ أَفْضَلَ مِمَّا أَوْلَمَ عَلَى زَيْنَبَ.

فَقَالَ ثَابِتٌ الْبُنَانِيُّ: بِمَا أَوْلَمَ؟ قَالَ: أَطْعَمَهُمْ خُبْزًا وَلَحْمًا حَتَّى تَرَكُوهُ.

91 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) kadınlarından hiçbirine, Zeyneb için yaptığından daha çok, yahut daha fazla olarak bir düğün ziyâfeti yapmadı.

Sâbit el-Bunânî dedi ki: Enes'e: Rasûlullah, Zeyneb'in düğün ziyâfetini ne ile yaptı? diye sordum. Enes: Rasûlullah, sahâbîlerine doyub terk edinceye kadar ekmek ve et ziyâfeti verdi dedi.

٩٢ – (...) حَدَّثنا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ، وَعَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ، وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَىٰ. كُلُّهُمْ عَنْ مُعْتَمِرٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَبِيبٍ). حَدَّثنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي. حَدَّثنَا أَبُو مِجْلَزٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: لَمَّا تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ زَيْنَبَ بِنْتَ جَحْشٍ، دَعَا الْقَوْمَ فَطَعِمُوا. ثُمَّ جَلَسُوا يَتَحَدَّثُونَ. قَالَ: فَأَخَذَ كَأَنَّهُ يَتَهَيَّأُ لِلْقِيَامِ فَلَمْ يَقُومُوا. فَلَمَّا رَأَىٰ ذَٰلِكَ قَامَ. فَلَمَّا قَامَ قَامَ مَنْ قَامَ مِنَ الْقَوْمِ.

زَادَ عَاصِمٌ وَابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَىٰ فِي حَدِيثِهِمَا قَالَ: فَقَعَدَ ثَلَاثَةٌ. وَإِنَّ النَّبِيَّ ﷺ جَاءَ لِيَدْخُلَ فَإِذَا الْقَوْمُ جُلُوسٌ. ثُمَّ إِنَّهُمْ قَامُوا فَانْطَلَقُوا. قَالَ: فَجِئْتُ فَأَخْبَرْتُ النَّبِيَّ ﷺ أَنَّهُمْ قَدِ انْطَلَقُوا. قَالَ: فَجَاءَ حَتَّىٰ دَخَلَ. فَذَهَبْتُ أَدْخُلُ فَأَلْقَى الْحِجَابَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ. قَالَ: وَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ؛ إِلَى قَوْلِهِ «إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا».

92 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Peygamber (S) Cahş kızı Zeyneb ile evlendiği zaman, düğün ziyâfetine bir cemâati da'vet etti. Gelenler hep yemek yediler. Sonra oturub konuşmağa daldılar. Rasûlullah kalkmağa hazırlanır gibi vaz'iyyet alarak bunların kalkıb gitmelerine işâret ettiyse de bir türlü kalkmıyorlardı. Rasûlullah bunu görünce kendisi kalktı. O kalkınca cemâatden de bir kısmı kalktı.

Râvîlerden Âsım ile İbn Abdil'a'lâ kendi hadîslerinde şu ziyâdeyi verdiler : Fakat üç kişi oturmakda devam etti. Peygamber içeriye girmek üzere geldiğinde, onları hâlâ oturuyor halde buldu. Sonra bunlar da kalkıb gittiler. Ben, Peygamber'e gelib onların gittiklerini haber verdim. Peygamber eve geldi ve içeriye girdi. Ben de onunla birlikte içeriye girmek üzere yürüdüm. Tam bu sırada kendisi ile benim arama bir perde salıverdi. Azîz ve Celîl olan Allâh şu hıcâb âyetlerini indirdi :

«Ey iymân edenler! Vaktına bakmaksızın yemeğe izin verilmedikce, Peygamber'in evlerine girmeyin ve lâkin çağrıldığınız vakıtda girin. Yemeği yediğinizde de hemen dağılın, söz, suhbet için izinsiz girmeyin. Çünkü o, Peygamber'e ezâ veriyor, üzerine de sizden utanıyor. Fakat Allah hakkı söylemekden sıkılmaz. Bir de onun zevcelerinden gerekli bir şey soracağınız vakıtda, bir perde rakasından sorun. Öyle yapmanız, hem sizin kalbleriniz ve hemen onların kalbleri için daha temizdir. Ve sizin Rasûlullah'a ezâ etmeniz olamaz. Çünkü o günah, Allah indinde çok büyük bulunuyor» (el-Ahzâb: 53).

٩٣ – (...) وحدثني عمرو الناقد. حدثنا يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن صالح. قال ابن شهاب: إن أنس بن مالك قال: أنا أعلم الناس بالحجاب. لقد كان أبي بن كعب يسألني عنه. قال أنس: أصبح رسول الله ﷺ عروسا بزينب بنت جحش. قال: وكان تزوجها بالمدينة. فدعا الناس للطعام بعد ارتفاع النهار. فجلس رسول الله ﷺ وجلس معه رجال بعد ما قام القوم. حتى قام رسول الله ﷺ. فمشى فمشيت معه حتى بلغ باب حجرة عائشة. ثم ظن أنهم قد خرجوا فرجع ورجعت معه. فإذا هم جلوس مكانهم. فرجع فرجعت الثانية. حتى بلغ حجرة عائشة. فرجع فرجعت. فإذا هم قد قاموا. فضرب بيني وبينه بالستر. وأنزل الله آية الحجاب.

93 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi:

Rasûlullah (S) Cahş kızı Zeyneb'e güveyi olduğu gün —ki Zeyneb'le Medîne'de evlenmişti— gündüz yükseldikden sonra halkı yemeğe çağırdı. Yemekden sonra Rasûlullah oturdu. Da'vetliler cemâatı da kalkıb gittikden sorra bazı kimseler gitmeyib Peygamber'in yanında oturdular. Nihâyet Rasûlullah kalkıb yürüdü. Ben de onunla beraber yürüdüm. Âişe'nin odasının kapısına kadar gitti. Sonra bu oturanların çıkıb gittiklerini sanarak geri döndü. Ben de onunla beraber geri döndüm. Geldiğimizde bu musâfirleri hâlâ yerlerinde oturuyorlar bulduk. Peygamber ikinci defa geri döndü. Ben de beraber döndüm. Âişe'nin odasının kapısı önüne erişti. Sonra geri döndü. Ben de döndüm. Bu sefer onların kalkıb gittiklerini gördük. Bunun üzerine Rasûlullah benimle kendi arasına bir perde gerdi. Bu sırada Allah, (el-Ahzâb : 53) hıcâb âyetini indirdi.

٩٤ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا جعفر (يعني ابن سليمان) عن الجعد أبي عثمان، عن أنس بن مالك. قال: تزوج رسول الله ﷺ فدخل بأهله. قال: فصنعت أمي أم سليم حيسا. فجعلته في تور. فقالت: يا أنس! اذهب بهذا إلى رسول الله ﷺ. فقل: بعثت بهذا إليك أمي. وهي تقرئك السلام. وتقول: إن هذا لك منا قليل، يا رسول الله! قال: فذهبت بها إلى رسول الله ﷺ. فقلت: إن أمي تقرئك السلام وتقول: إن هذا لك منا قليل، يا رسول الله! فقال «ضعه» ثم قال «اذهب فادع لي فلانا وفلانا وفلانا. ومن لقيت» وسمى رجالا. قال: فدعوت من سمى ومن لقيت.

قال: قلت لأنس: عدد كم كانوا؟ قال: زهاء ثلاثمائة.

وَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا أَنَسُ! هَاتِ التَّوْرَ » قَالَ : فَدَخَلُوا حَتَّى امْتَلأَتِ الصُّفَّةُ وَالْحُجْرَةُ .
فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لِيَتَحَلَّقْ عَشَرَةٌ عَشَرَةٌ وَلْيَأْكُلْ كُلُّ إِنْسَانٍ مِمَّا يَلِيهِ » قَالَ: فَأَكَلُوا حَتَّى شَبِعُوا.
قَالَ : فَخَرَجَتْ طَائِفَةٌ وَدَخَلَتْ طَائِفَةٌ حَتَّى أَكَلُوا كُلُّهُمْ . فَقَالَ لِي « يَا أَنَسُ! ارْفَعْ » قَالَ : فَرَفَعْتُ .
فَمَا أَدْرِي حِينَ وَضَعْتُ كَانَ أَكْثَرَ أَمْ حِينَ رَفَعْتُ . قَالَ : وَجَلَسَ طَوَائِفُ مِنْهُمْ يَتَحَدَّثُونَ فِي بَيْتِ
رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسٌ ، وَزَوْجَتُهُ مُوَلِّيَةٌ وَجْهَهَا إِلَى الْحَائِطِ . فَثَقُلُوا عَلَى
رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَلَّمَ عَلَى نِسَائِهِ . ثُمَّ رَجَعَ . فَلَمَّا رَأَوْا رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ رَجَعَ
ظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ ثَقُلُوا عَلَيْهِ . قَالَ : فَابْتَدَرُوا الْبَابَ فَخَرَجُوا كُلُّهُمْ . وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَرْخَى
السِّتْرَ وَدَخَلَ . وَأَنَا جَالِسٌ فِي الْحُجْرَةِ . فَلَمْ يَلْبَثْ إِلَّا يَسِيرًا حَتَّى خَرَجَ عَلَيَّ . وَأُنْزِلَتْ هَـٰذِهِ الآيَةُ .
فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَرَأَهُنَّ عَلَى النَّاسِ: يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَـٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ
إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ ؛ إِلَى آخِرِ الآيَةِ . .

قَالَ الْجَعْدُ : قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ : أَنَا أَحْدَثُ النَّاسِ عَهْدًا بِهَـٰذِهِ الآيَاتِ . وَحُجِبْنَ نِسَاءُ النَّبِيِّ ﷺ .

94 — ( ) ……… : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi :

Rasûlullah (S) evlendi ve âilesi ile gerdeğe girdi. Annem Ummu Suleym ise bir **hays yemeği** yaptı ve bunu bakır (yahut taş) olan bir kab içine koyduktan sonra bana dedi ki :

— Yâ Enes! Bunu Rasûlullah'a götür. Bunu sana annem yolladı, o sana selâm söylüyor ve şüphesiz ki bu, bizden senin için az bir şeydir yâ Rasûlallah! diyor de. Enes der ki : Ben, onu Rasûlullah'a götürdüm ve:

— Annem sana selâm ediyor ve şüphesiz ki bu bizim tarafımızdan sana az bir şeydir yâ Rasûlallah! diyor dedim.

— Koy, buyurdu. Sonra : Git de bana fulân, fulân, fulânı ve karşılaştığın kimseleri çağır dedi. Ve bu sırada birçok kimselerin isimlerini söyledi. Bunun üzerine ben, onun isim, isim saydıklarını ve karşılaştığım kimseleri da'vet ettim.

Enes'den rivâyet eden el-Ca'd Ebû Usmân dedi ki : Ben, Enes'e :

— Onların adedi ne kadardı? diye sordum. Enes :

— Üç yüz kadardılar dedi.

Enes dedi ki : Rasûlullah bana hitâben :

— Yâ Enes! O kabı getir buyurdu. Muteâkiben birçok kimseler içeriye girdiler. Nihâyet suffa ile hucre doldu. Rasûlullah :

— Onar, onar halka olsunlar ve her insan da önünden yesin buyurdu.

Herkes böyle oturub, doyuncaya kadar yediler. Bu şekilde da'vetliler takım, takım geldiler ve hepsi yemek yeyib çıktılar. Sonunda Rasûlullah bana :

— Yâ Enes! Sofrayı kaldır dedi. Ben de sofrayı kaldırdım. Ama sofra ilk koyduğum sırada mı daha çoktu, yoksa kaldırırken mi daha çoktu artık bilemiyorum. Ancak da'vetlilerden bazı tâifeler yedikten sonra Rasûlullah'ın evinde oturub konuşuyorlardı. Rasûlullah da oturuyordu. Zevcesi de yüzünü duvara doğru çevirmiş olarak evin bir yanında oturur halde idi. Oturanlar, sözü uzatmak sûretiyle Rasûlullah'a ağırlık verdiler. Rasûlullah diğer kadınlarının yanlarına çıkıb onlara selâm vererek hal hatır sordukdan sonra dönüb geldi. Onlar, Rasûlullah'ın tekrar geldiğini gördükleri zaman kendilerinin Rasûlullah'a meşakkat vermiş olduklarını bildiler de sür'atle kapıya doğru koşuştular ve hepsi çıkıb gittiler. Rasûlullah da geldi ve perdeyi indirib içeri girdi. Ben de odada oturuyordum. Az bir zaman geçince Rasûlullah benim yanıma çıktı ve şu (el-Ahzâb : 53) âyet indirildi. Rasûlullah hemen dışarı çıktı ve bu âyetleri halka karşı okudu : «**Ey iymân edenler! Peygamber'in evlerine — yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktına da bakmaksızın — girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yeyince dağılın. Söz dinlemek veya suhbet etmek için de** (izinsiz) **girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekde, o sizden utanmaktadır. Allah ise hak**(kı açıklamak)**dan çekinmez...**» (el-Ahzâb : 53).

Râvî Ca'd dedi ki : Enes ibn Mâlik şöyle dedi : Ben insanlar içinde bu âyetleri nâzil olur olmaz belleyen bir kişiyim. Rasûlullah bunları insanlara karşı okudukdan sonra, Peygamber'in kadınları perde arkasına çekildiler.

٩٥ — (...) وحدّثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ : لَمَّا تَزَوَّجَ النَّبِيُّ ﷺ زَيْنَبَ أَهْدَتْ لَهُ أُمُّ سُلَيْمٍ حَيْسًا فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ . فَقَالَ أَنَسٌ : فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اذْهَبْ فَادْعُ لِي مَنْ لَقِيتَ مِنَ الْمُسْلِمِينَ » فَدَعَوْتُ لَهُ مَنْ لَقِيتُ . فَجَعَلُوا يَدْخُلُونَ عَلَيْهِ فَيَأْكُلُونَ وَيَخْرُجُونَ. وَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ عَلَى الطَّعَامِ فَدَعَا فِيهِ . وَقَالَ فِيهِ مَاشَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ. وَلَمْ أَدَعْ أَحَدًا لَقِيتُهُ إِلَّا دَعَوْتُهُ . فَأَكَلُوا حَتَّىٰ شَبِعُوا . وَخَرَجُوا . وَبَقِيَ طَائِفَةٌ مِنْهُمْ فَأَطَالُوا عَلَيْهِ الْحَدِيثَ . فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَسْتَحْيِي مِنْهُمْ أَنْ يَقُولَ لَهُمْ شَيْئًا . فَخَرَجَ وَتَرَكَهُمْ فِي الْبَيْتِ . فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ (قَالَ قَتَادَةُ : غَيْرَ مُتَحَيِّنِينَ طَعَامًا) وَلَٰكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا . حَتَّىٰ بَلَغَ : ذَٰلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ .

95 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi : Peygamber (S) Zeyneb ile evlendiği zaman Ummu Suleym ona taşdan yapılmış bir kab içinde hays yemeği hediye etti. Rasûlullah bana hitâben : «Git de muslimanlardan kime rast gelirsen bana çağır» buyurdu. Ben de karşılaştığım kimseleri onun için da'vet ettim. Da'vetliler gurub gurub içeri girmeğe ve yemek yiyerek çıkmağa başladılar. Peygamber elini yemeğin üstüne koydu ve ona, Allah'ın söylemesini dilediği sözleri söyliyerek duâ yaptı. Ben ise rast geldiğim hiçbir kimseyi bırakmayıb mutlaka da'vet ettim. Herkes doyuncaya kadar yedi ve çıkıb gittiler. Ancak onlardan bir tâife gitmeyerek konuşmayı uzattılar. Peygamber de onlardan utanarak kendilerine bir şey söylemekten hayâ etmeğe başladı. Nihâyet onları evin içinde bırakarak kendisi dışarıya çıktı. Bunu ta'kîben Azîz ve Celîl olan Allah şu meâldeki âyetleri indirdi :

«Ey iymân edenler! Peygamber'in evlerine — yemeğe da'vet olunmaksızın, vaktına da bakmaksızın — girmeyin. Fakat da'vet olunduğunuz zaman girin. Yemeği yiyince dağılın. Söz dinlemek veya suhbet etmek için de (izinsiz) girmeyin. Çünkü bu, Peygamber'e ezâ vermekte, o da sizden utanmaktadır. Allah ise hak (kı açıklamak) **dan çekinmez. Bir de onun zevcelerinden luzumlu bir şey istediğiniz vakıt perde ardından isteyin. Bu, hem sizin kalbleriniz, hem onların kalbleri için daha temizdir...»** (el-Ahzâb : 53) [21].

(١٦) باب الأمر بإجابة الداعى إلى دعوة

٩٦ — (١٤٢٩) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيَأْتِهَا».

(16) BİR DA'VETE ÇAĞIRANA İCÂBET ETMEK EMRİ BÂBI

96 — (1429) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sizden herhangi biriniz düğün aşına da'vet olunduğunda oraya gelsin» buyurdu.

٩٧ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عُبَيْدِاللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى الْوَلِيمَةِ فَلْيُجِبْ».

قَالَ خَالِدٌ : فَإِذَا عُبَيْدُ اللهِ يُنَزِّلُهُ عَلَى الْعُرْسِ.

97 — ( ) .... : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) :

---

21. Hıcâb emirleri kademeli olarak birkaç safhada nâzil olmuştur. en-Nûr: 30-31; el-Ahzâb: 32, 53, 59 ve diğer âyetler bu emrin ve tatbîkatının dayanaklarıdır.

«Sizden biriniz düğün aşına da'vet olunduğu zaman ona icâbet etsin» buyurdu.

Râvî Hâlid dedi ki : Ubeydullah bu icâbet vucûbunu düğün yemeği için yapılan da'vete indiriyordu.

٩٨ — (...) حدّثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُاللهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَىٰ وَلِيمَةِ عُرْسٍ فَلْيُجِبْ » .

98 — ( ) .... : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Sizden biriniz bir düğün yemeğine da'vet edildiği zaman ona icâbet eylesin» buyurmuştur [22].

٩٩ — (...) حدّثني أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ائْتُوا الدَّعْوَةَ إِذَا دُعِيتُمْ » .

99 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Da'vet olunduğunuz zaman da'vete geliniz» buyurdu.

١٠٠ — (...) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ نَافِعٍ ؛ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ كَانَ يَقُولُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ « إِذَا دَعَا أَحَدُكُمْ أَخَاهُ فَلْيُجِبْ . عُرْسًا كَانَ أَوْ نَحْوَهُ » .

100 — ( ) .... : İbn Umer (R) Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu rivâyet ediyordu : «Sizden biriniz (dîn) kardeşini düğün ziyâfetine, yahut da benzeri bir toplantıya da'vet ettiği zaman o, bu da'vete icâbet eylesin».

١٠١ — (...) وحدّثني إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ الْمُنْذِرِ . حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ . حَدَّثَنَا الزُّبَيْدِيُّ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ دُعِيَ إِلَىٰ عُرْسٍ أَوْ نَحْوِهِ فَلْيُجِبْ » .

101 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

«Her kim bir düğün da'vetine yahut benzeri bir toplantıya çağrılırsa, ona icâbet eylesin» buyurdu.

---

22. *Velîme,* düğün yemeğine denir. Bir kavle göre mutlaka ziyâfet ma'nâsınadır. Da'vet ve diğer bir sebeble hazırlanmış her yemeğe de *velîme* denildiği vardır.
İylâm, düğün yemeği tertîb etmek demektir (*Kamus Tercemesi*).
Urs ve *urus,* velîme taâmına denir ki, düğün aşı ta'bîr olunur... (Kezâ).

١٠٢ – (...) حدّثني حُمَيْدُ بْنُ مَسْعَدَةَ الْبَاهِلِيُّ. حدَّثنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ. حَدَّثنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أُمَيَّةَ
عَنْ نَافِعٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «ائْتُوا الدَّعْوَةَ إِذَا دُعِيتُمْ».

102 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :
«Da'vet olunduğunuz zaman da'vete geliniz» buyurdu.

١٠٣ – (...) وحدّثني هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. حَدَّثنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي مُوسَى
ابْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَجِيبُوا هَـٰذِهِ الدَّعْوَةَ
إِذَا دُعِيتُمْ لَهَا».

قَالَ: وَكَانَ عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ يَأْتِي الدَّعْوَةَ فِي الْعُرْسِ وَغَيْرِ الْعُرْسِ. وَيَأْتِيهَا وَهُوَ صَائِمٌ.

103 — ( ) .... : Nâfi' dedi ki : Ben Abdullah ibn Umer'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Çağrıldığınız zaman şu da'vetlere icâbet ediniz» buyurdu.

Nâfi' dedi ki : Abdullah ibn Umer düğün ve düğünden başka husûslardaki da'vetlere gelmek âdetinde idi. Hatta kendisi oruclu halde iken de da'vete gelirdi.

١٠٤ – (...) وحدّثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ نَافِعٍ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «إِذَا دُعِيتُمْ إِلَىٰ كُرَاعٍ فَأَجِيبُوا».

104 — ( ) .... : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Siz, bir koyun paçası (ziyâfeti) ne çağrıldığınız takdîrde de ona icâbet ediniz» buyurdu.

١٠٥ – (١٤٣٠) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ. حَدَّثنَا عَبْدُ الرَّحْمَـٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. ح وَحَدَّثنَا مُحَمَّدُ بْنُ
عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثنَا أَبِي. قَالَا: حَدَّثنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
«إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَىٰ طَعَامٍ فَلْيُجِبْ. فَإِنْ شَاءَ طَعِمَ، وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ».

وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ الْمُثَنَّىٰ «إِلَىٰ طَعَامٍ».

(...) وحدّثنا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ.

105 — (1430) .... : Câbir (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Sizden

herhangi biriniz bir yemeğe da'vet olunduğu zaman hemen icâbet etsin. Artık isterse yemek yer, isterse yemek yemeyib bırakır» buyurdu.

Râvî İbn Müsennâ «bir yemeğe» kaydını zikretmemiştir.

( ) Yine bize İbn Numeyr tahdîs etti. Bize Ebû Âsım, İbn Cureyc'den, o da Ebuzzubeyr'den bu isnadla o hadîsin benzerini tahdîs etti.

١٠٦ – (١٤٣١) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ هِشَامٍ، عَنِ ابْنِ سِيرِينَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيُجِبْ. فَإِنْ كَانَ صَائِمًا فَلْيُصَلِّ، وَإِنْ كَانَ مُفْطِرًا فَلْيَطْعَمْ».

106 — (1431) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «Sizden biriniz da'vet edilirse icâbet etsin, eğer oruclu bulunursa da'vet sâhibine duâ etsin, orucsuz bulunursa yemek yesin» buyurdu.

١٠٧ – (١٤٣٢) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ: بِئْسَ الطَّعَامُ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ يُدْعَىٰ إِلَيْهِ الْأَغْنِيَاءُ وَيُتْرَكُ الْمَسَاكِينُ. فَمَنْ لَمْ يَأْتِ الدَّعْوَةَ، فَقَدْ عَصَى اللهَ وَرَسُولَهُ.

107 — (1432) .... : Ebû Hureyre (R) : Zenginlerin da'vet edilib de fakîrlerin terk olunduğu düğün yemeği, ne kötü bir yemektir! Her kim (özürsüz olarak) da'vete gitmezse, muhakkak Allâh'a ve Rasûlune isyân etmiş olur diye rivâyet ediyordu.

١٠٨ – (...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ: قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ: يَا أَبَا بَكْرٍ؟ كَيْفَ هَٰذَا الْحَدِيثُ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْأَغْنِيَاءِ؟ فَضَحِكَ فَقَالَ: لَيْسَ هُوَ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْأَغْنِيَاءِ.

قَالَ سُفْيَانُ: وَكَانَ أَبِي غَنِيًّا. فَأَفْزَعَنِي هَٰذَا الْحَدِيثُ حِينَ سَمِعْتُ بِهِ. فَسَأَلْتُ عَنْهُ الزُّهْرِيَّ فَقَالَ. حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ الْأَعْرَجُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ. ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ.

108 — ( ) Bize Ebû Umer'in oğlu tahdîs etti. Bize Sufyân tahdîs edib dedi ki : Zuhrî'ye :

— Yâ Ebâ Bekr! Şu «yemeğin en şerlisi zenginlerin yemeğidir» hadîsi nasıl hadîsdir? diye sordum. Zuhrî bunun üzerine güldü ve :

— O hadîs (sâdece) yemeğin en kötüsü zenginlerin yemeğidir şeklinde değildir dedi.

Sufyân devamla dedi ki : Babam bir zengin idi. Bu hadîsi işittiğim zaman beni de korkutmuştu. Ben hemen Zuhrî'den bunun mâhiyetini sordum. Zuhrî şöyle dedi :

Bana Abdurrahman el-A'rac tahdîs etti ki kendisi Ebû Hureyre'den : Yemeğin en şerlisi, düğün yemeğidir... derken işitmiş ve sonra (107 rakamlı) Mâlik hadîsinin benzerini zikretmiştir.

١٠٩ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ. وَعَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ. نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ.

وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. نَحْوَ ذَلِكَ.

109 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Saîd ibn Museyyeb'den, o da A'rac'dan Ebû Hureyre'nin : Yemeğin yaramazı, düğün yemeğidir dediğini yine Mâlik'in hadîsi tarzında haber vermiştir.

( ) Yine bize Ebû Umer'in oğlu tahdîs etti. Bize Sufyân, Ebuzzinâd'dan, o da A'rac'dan, o da Ebû Hureyre'den bu tarzda rivâyet etmiştir.

١١٠ – (...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. قَالَ: سَمِعْتُ زِيَادَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ: سَمِعْتُ ثَابِتًا الْأَعْرَجَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «شَرُّ الطَّعَامِ طَعَامُ الْوَلِيمَةِ. يُمْنَعُهَا مَنْ يَأْتِيهَا وَيُدْعَى إِلَيْهَا مَنْ يَأْبَاهَا. وَمَنْ لَمْ يُجِبِ الدَّعْوَةَ، فَقَدْ عَصَى اللَّهَ وَرَسُولَهُ».

110 — ( ) Yine bize Ebû Umer'in oğlu tahdîs etti. Bize Sufyân tahdîs edib dedi ki : Ben Ziyâd ibn Sa'd'dan işittim şöyle dedi : Ben Sâbit el-A'rac'dan işittim, Ebû Hureyre'den şöyle tahdîs ediyordu : Peygamber (S) buyurdu ki : «Yemeğin şerlisi, yemek ihtiyacından dolayı oraya gelen fakîrlerin men' olunub da ziyâfetden (mustağnî) yemiyecek olan zenginlerin da'vet olunduğu düğün yemekleridir».

(١٧) باب لا تحل المطلقة ثلاثا لمطلقها حتى تنكح زوجا غيره ويطأها، ثم يفارقها، وتنقضي عدتها

١١١ – (١٤٣٣) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ (وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو) قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: جَاءَتِ امْرَأَةُ رِفَاعَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: كُنْتُ عِنْدَ رِفَاعَةَ. فَطَلَّقَنِي فَبَتَّ طَلَاقِي. فَتَزَوَّجْتُ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ الزَّبِيرِ. وَإِنَّ مَا مَعَهُ مِثْلُ هُدْبَةِ الثَّوْبِ

فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « أَتُرِيدِينَ أَنْ تَرْجِعِى إِلَىٰ رِفَاعَةَ ؟ لَا . حَتَّىٰ تَذُوقِى عُسَيْلَتَهُ وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَكِ » .

قَالَتْ : وَأَبُو بَكْرٍ عِنْدَهُ . وَخَالِدٌ بِالْبَابِ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْذَنَ لَهُ . فَنَادَىٰ : يَا أَبَا بَكْرٍ ! أَلَا تَسْمَعُ هَٰذِهِ مَا تَجْهَرُ بِهِ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ !

(17) ÜÇ BOŞAMA İLE BOŞANMIŞ OLAN KADIN ARTIK BAŞKA BİR KOCAYA VARIR O, KENDİSİ İLE CİNSÎ MÜNÂSEBET YAPAR, SONRA DA KENDİSİNDEN AYRILIB, KADININ DA İDDETİ BİTMEDİKCE İLK KOCASI İLE TEKRAR EVLENMESİ HALÂL OLMAZ BÂBI

111 — (1433) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rifâa'nın karısı Peygamber (S) e geldi ve :

— Ben Rifâa'nın yanında idim. Rifâa beni boşadı ve (üç talak ile) boşamayı kat'îleştirdi. Sonra ben de Abdurrahman ibn Zubeyr ile evlendim. Fakat Abdurrahman'ın erkeklik âleti şu elbise saçağı gibi (gevşek)-dir dedi. Rasûlullah tebessüm edib :

— Sen tekrar eski kocan Rifâa'ya mı dönmek istiyorsun? Hayır, sen ikinci kocan Abdurrahman'ın **balcığından** o da senin **balcığından** tatmadıkca bu olamaz buyurdu [23].

Âişe dedi ki : Ebû Bekr' de Peygamber'in yanında bulunuyordu. Hâlid (ibn Saîd ibn Âs) de kapıda kendisine izin verilmesini bekliyordu. Hâlid :

— Yâ Ebâ Bekr! Şu kadının Rasûlullah'ın huzûrunda açık açık söylediğini işitmiyor musun? diye nidâ etti.

---

23. Hadîsdeki «*balcağız*» ta'bîri ile cinsî münâsebet zevki kinâye edilmiştir. Artık hadîs o ta'bîrden dolayı *useyle* (balcağız) hadîsi diye meşhûr olmuştur. Bununla beraber «Rifâa hadîsi» diye de anılmaktadır.

Bu kadının adı, Taberânî'nin *el-Mu'cemu'l-Esvat*'ında Temîme olarak tasrîh edilmiştir.

١١٢ – (...) حدثنى أبو الطاهر وحرملة بن يحيى (واللفظ لحرملة) (قال أبو الطاهر: حدثنا.
وقال حرملة: أخبرنا ابن وهب). أخبرنى يونس عن ابن شهاب. حدثنى عروة بن الزبير؛ أن عائشة
زوج النبى ﷺ أخبرته؛ أن رفاعة القرظى طلق امرأته فبت طلاقها. فتزوجت بعده عبد الرحمن
ابن الزبير. فجاءت النبى ﷺ فقالت: يا رسول الله! إنها كانت تحت رفاعة. فطلقها آخر ثلاث
تطليقات. فتزوجت بعده عبد الرحمن بن الزبير. وإنه، والله! ما معه إلا مثل الهدبة. وأخذت
بهدبة من جلبابها . قال: فتبسم رسول الله ﷺ ضاحكا. فقال «لعلك تريدين أن ترجعى إلى رفاعة.
لا. حتى يذوق عسيلتك وتذوقى عسيلته». وأبو بكر الصديق جالس عند رسول الله ﷺ. وخالد
ابن سعيد بن العاص جالس بباب الحجرة لم يؤذن له. قال: فطفق خالد ينادى أبا بكر: ألا تزجر
هذه عما تجهر به عند رسول الله ﷺ؟.

112 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle haber verdi :

Rifâa el-Kurazî, karısını boşadı ve boşamayı da kat'î kıldı. Kadın ondan sonra Abdurrahman ibn Zubeyr ile evlendi. Muteâkiben kadın Peygamber'e gelib :

— Yâ Rasûlallah! Bu kadın, Rifâa'nın nikâhı altında bulundu. Derken Rifâa onu üç boşamanın sonuncusu ile (yani kat'î sûrette) boşadı. Ben de onun boşamasından sonra Abdurrahman ibn Zubeyr ile evlendim. Fakat vallâhi şu muhakkak ki, Abdurrahman'da bulunan erkeklik âleti ancak elbisenin saçağı gibi gevşek bir şeyden ibârettir dedi. Kadın bunu söylerken dış elbisesinden bir saçak alıb gösterdi. Bunun üzerine Rasûlullah tebessüm ederek güldü ve :

— Sanırım ki sen tekrar eski kocan Rifâa'ya varmak istiyorsun. Fakat (ikinci kocan) Abdurrahman senin **balcağızından**, sen de onun **balcağızından** tatmadıkca bu olamaz, (ona varamazsın) buyurdu.

Ebû Bekr Sıddık Rasûlullah'ın yanında oturmakta idi. Hâlid ibn Saîd ibn Âs da henüz kendisine içeri girme izni verilmediği için odanın kapısında oturmakta idi. Hâlid hemen Ebû Bekr'e hitâben :

— Şu kadını Rasûlullah'ın huzûrunda âşikâre söylemekte olduğu şeyden neye men' etmiyorsun? diye nidâ etmeğe başladı.

١١٣ – (...) حدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، عن عروة،
عن عائشة؛ أن رفاعة القرظي طلق امرأته فتزوجها عبد الرحمن بن الزبير. فجاءت النبي ﷺ فقالت:
يا رسول الله! إن رفاعة طلقها آخر ثلاث تطليقات. بمثل حديث يونس.

113 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Urve'den, o da Âişe (R) den şöyle haber verdi: Rifâa el-Kurazî karısını boşadı. Muteâkiben o kadını Abdurrahman ibn Zubeyr zevce aldı. Derken, kadın bir gün Peygamber'e gelib : Yâ Rasûlallah! Rifâa üç talakın sonuncusunu da kullanmak sûretiyle bu kadını boşadı... dedi. Bu hadîs de (112 rakamlı) Yûnus hadîsi gibidir.

١١٤ – (...) حدثنا محمد بن العلاء الهمداني. حدثنا أبو أسامة عن هشام، عن أبيه، عن عائشة؛
أن رسول الله ﷺ سئل عن المرأة يتزوجها الرجل، فيطلقها، فتتزوج رجلا، فيطلقها قبل أن
يدخل بها. أتحل لزوجها الأول؟ قال «لا. حتى يذوق عسيلتها».

***

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن فضيل. ح وحدثنا أبو كريب. حدثنا أبو معاوية.
جميعا عن هشام، بهذا الإسناد.

114 — ( ) .... : Âişe (R) den (şöyle demiştir) :

Rasûlullah (S) a : Bir erkek bir kadınla evlenir, müteâkiben o erkek, kadını (kat'î sûrette) boşar, bu sefer kadın başka bir erkekle evlenir, o ikinci erkek kadına duhûl yapmadan boşarsa, bu kadının tekrar ilk kocası ile evlenmesi halâl olur mu? diye soruldu. Rasûlullah : «Hayır, ikinci koca kadının **balcağızını** tatmadıkca (yani onunla cinsî münâsebet yapmadıkca) bu olamaz» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan Hişâm'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١١٥ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر عن عبيد الله بن عمر، عن القاسم
ابن محمد، عن عائشة. قالت: طلق رجل امرأته ثلاثا. فتزوجها رجل ثم طلقها قبل أن يدخل بها.
فأراد زوجها الأول أن يتزوجها. فسئل رسول الله ﷺ عن ذلك. فقال «لا. حتى يذوق الآخر من
عسيلتها، ما ذاق الأول».

(...) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ). جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

وَفِي حَدِيثِ يَحْيَىٰ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ.

115 — ( )......... : Âişe (R) şöyle dedi : Bir erkek, karısını üç boşama ile boşadı. Arkasından o kadınla başka bir erkek evlendi. Sonra o ikinci erkek kadınla zifafa girmeden evvel kadını boşadı. Bu sefer kadının ilk kocası kadınla tekrar evlenmek istedi. Bu husûs Rasûlullah (S) a sorulduğunda : «Hayır, sonuncu koca kadının balcağızından ilk kocanın tattığını tatmadıkca bu olamaz» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan Ubeydullah'dan bu isnadla ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(١٨) باب ما يستحب أن يقوله عند الجماع

١١٦ — (١٤٣٤) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَىٰ) قَالَا: أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ سَالِمٍ، عَنْ كُرَيْبٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَوْ أَنَّ أَحَدَهُمْ، إِذَا أَرَادَ أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ، قَالَ: بِاسْمِ اللهِ. اللَّهُمَّ! جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ. وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا، فَإِنَّهُ، إِنْ يُقَدَّرْ بَيْنَهُمَا وَلَدٌ فِي ذَٰلِكَ، لَمْ يَضُرَّهُ شَيْطَانٌ أَبَدًا».

(...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. جَمِيعًا عَنِ الثَّوْرِيِّ. كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ. بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ جَرِيرٍ. غَيْرَ أَنَّ شُعْبَةَ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ ذِكْرُ «بِاسْمِ اللهِ». وَفِي رِوَايَةِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنِ الثَّوْرِيِّ «بِاسْمِ اللهِ». وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ: قَالَ مَنْصُورٌ: أُرَاهُ قَالَ «بِاسْمِ اللهِ».

(18) CİNSÎ MÜNÂSEBET YAPARKEN SÖYLENMESİ MÜSTEHAB OLAN DUÂ BÂBI

116 — (1434) .... : İbn Ábbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

«Onların biri eşine (cinsî münâsebet için) yaklaşmak istediği zaman : BİSMİLLÂH, ALLÂHUMME! CENNİBNA'Ş-ŞEYTÂNE VE CENNİBİ'Ş-ŞEYTÂNE MÂ RAZAKTENÂ = Bismillâh, yâ Allâh! Bizi şeytandan uzaklaştır, şeytanı da bize ihsân ettiğin çocuktan uzak kıl! derse, şu mu-

hakkak ki karı kocanın bu birleşmesinden aralarında bir çocuk takdîr olunursa artık o çocuğa ebediyyen şeytan zarar veremez» buyurdu [24].

( ) .... : Buradaki râvîler de yukardaki Cerîr hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Şu'be'nin hadîsinde : «BİSMİLLÂH» zikri yoktur. Abdurrazzâk'ın Sevrî'den rivâyetinde, «BİSMİLLÂH» vardır. İbn Numeyr'in rivâyetinde, Mansûr: Râvînin «BİSMİLLÂH» dediğini zannediyorum demiştir.

(١٩) باب جواز جماعه امرأته فى قبلها، من قدامها ومن ورائها، من غير تعرض للدبر

١١٧ – (١٤٣٥) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ ، وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَعَمْرٌو النَّاقِدُ . (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ . سَمِعَ جَابِرًا يَقُولُ : كَانَتِ الْيَهُودُ تَقُولُ : إِذَا أَتَى الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ ، مِنْ دُبُرِهَا ، فِي قُبُلِهَا ، كَانَ الْوَلَدُ أَحْوَلَ . فَنَزَلَتْ : نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ [٢/البقرة/الآية ٢٢٣] .

(19) MAK'ADA TAARRUZ ETMEKSİZİN KADININ FERCİNDEN OLMAK ÜZERE ÖNÜNDEN VE ARKASINDAN CİMÂ' YAPMANIN CEVÂZI BÂBI

117 — (1435) .... : Câbir (R) şöyle diyordu : Yahudîler : Erkek, karısının önüne arkasından cimâ' ederse, doğacak çocuğu şaşı olur derlerdi. (Bu bâtıl inancı yıkmak üzere) **«kadınlarınız sizin için bir ekinlikdir. O halde tarlanıza dilediğiniz tarafdan geliniz...»** (el-Bakara: 223) âyeti nâzil oldu.

١١٨ – (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ الْهَادِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ يَهُود كَانَتْ تَقُولُ : إِذَا أُتِيَتِ الْمَرْأَةُ ، مِنْ دُبُرِهَا ، فِي قُبُلِهَا ، ثُمَّ حَمَلَتْ كَانَ وَلَدُهَا أَحْوَلَ . قَالَ : فَأُنْزِلَتْ : نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ .

118 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan (şöyle demiştir) : Yahûdîler : Kadına ferçinden olmak üzere arka tarafdan cimâ' edilirse, sonra kadın bu cimâ'dan hâmile kalırsa, doğacak çocuğu şaşı olur i'tikad ederlerdi. Bu sebeble : **«Kadınlarınız sizin için bir ekinliktir. O halde ekinliğinize nasıl isterseniz varın ve kendiniz için ileriye hazırlık**

24. Allah adıyle yapılan cimâ'da takdîr edilen çocuğa, şeytanın ebediyyen zarar vermiyeceği ifâde edilmiştir. Çünkü o, ana rahmindeki maddesinin başlangıcında Allah Teâlâ'nın zikredilmesi bereketiyle ömrünün sonuna kadar şeytanın küfürlü iğvâlarından korunmuş olmaktadır.

yapın. Bir de Allah'dan korkun ve bilin ki herhalde siz ona kavuşacaksınız. İymân edenlere müjdele!» (el-Bakara: 223) âyeti nâzil oldu [25].

١١٩ – (...) وحدّثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي، عَنْ أَيُّوبَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَهَارُونُ ابْنُ عَبْدِ اللهِ وَأَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ. قَالُوا: حَدَّثَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. قَالَ: سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ رَاشِدٍ يُحَدِّثُ عَنِ الزُّهْرِيِّ. ح وَحَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ مَعْبَدٍ. حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ أَسَدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (وَهُوَ ابْنُ الْمُخْتَارِ) عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ. كُلُّ هٰؤُلَاءِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ جَابِرٍ، بِهٰذَا الْحَدِيثِ. وَزَادَ فِي حَدِيثِ النُّعْمَانِ عَنِ الزُّهْرِيِّ: إِنْ شَاءَ مُجَبِّيَةً، وَإِنْ شَاءَ غَيْرَ مُجَبِّيَةٍ. غَيْرَ أَنَّ ذٰلِكَ فِي صِمَامٍ وَاحِدٍ.

119 — ( ) .... : Buradaki bütün tarîklerin râvîleri de Muhammed ibn Munkedir'den, o da Câbir'den olmak üzere bu hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Nu'mân'ın Zuhrî'den gelen hadîsinde : İstèrse yüzü üstüne kapıyarak, isterse yüz üstü kapamıyarak cimâ' eder. Ancak cimâ' zürriyet yeri olan bir tek delikden yani fercdendir, ziyâdesi vardır.

(٢٠) باب تحريم امتناعها من فراش زوجها

١٢٠ – (١٤٣٦) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. قَالَ: سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «إِذَا بَاتَتِ الْمَرْأَةُ هَاجِرَةً فِرَاشَ زَوْجِهَا، لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّى تُصْبِحَ».

---

25. Bu âyetdeki «hars» esasen zirâat gibi ekin ekmek demek olub, ekin yeri (mezrea) ma'nâsına, isim de olur. Burada ekin yeri ma'nâsına isimdir. Bu ta'bîr ile, kadının kadınlık uzvu bir yere, erkeğin nutfesi tohuma, doğacak çocuk da bitecek hâsılata teşbîh edilerek bir istiâre yapılmış ve bununla Allah'ın emrettiği ekin yeri îzah buyurulmuştur ki, ma'nâ şu olur: Kadınlar sizin ekinliğinizdir, siz onlara insan ve musliman tohumları ekib hâsılat olarak zürriyet yetiştireceksiniz. Binâen'aleyh harsinize — hars ma'nâsı unutulmamak ve hars yerinden olmak şartıyle — dilediğiniz tarafdan, herhangi bir vaz'iyyetde isterseniz gidiniz. Ve maamâfîh kendiniz için ilerisini gözetib ona göre ihtiyatlı bulununuz. Sâde şehveti tatmîn etmekle meşgûl olmayıb, istikbaliniz için sâlih ameller ile hazırlık görünüz... (*Hak Dîni* I, 777).

Bu hadîsler ile âyet ve tefsîrlerinden anlaşıldı ki eski milletlerin yanlış inançları ve insanlığı meşrû' faaliyetlerinden alıkoyacak hurâfeleri, İslâm tarafından her fırsatta yıkılmış, en doğru, en ma'kûl yollar apaçık gösterilmiştir.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ. حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ.
وَقَالَ «حَتَّىٰ تَرْجِعَ».

(20) KADININ, KOCASININ DÖŞEĞİNDEN İMTİNÂ' ETMESİNİN TAHRÎMİ BÂBI

120 — (1436) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) : «Kadın, kocasının yatağını (ma'zeretsiz) terk ederek gecelerse, melekler o kadına sabaha kadar lâ'net ederler» buyurmuştur.

( ) .... : Buradaki râvî de Şu'be'den bu isnadla rivâyet etmiştir. Burada : «Kadın kocasının yatağına dönünceye kadar» demiştir.

١٢١ — (...) حدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا مَرْوَانُ عَنْ يَزِيدَ (يَعْنِي ابْنَ كَيْسَانَ)، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! مَا مِنْ رَجُلٍ يَدْعُو امْرَأَتَهُ إِلَىٰ فِرَاشِهَا، فَتَأْبَىٰ عَلَيْهِ، إِلَّا كَانَ الَّذِي فِي السَّمَاءِ سَاخِطًا عَلَيْهَا، حَتَّىٰ يَرْضَىٰ عَنْهَا».

121 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

«Canım elinde olan Allâh'a yemîn ederim ki, bir adam karısını yatağına da'vet eder de kadın gelmezse, emri semâlara nâfiz olan Allah Teâlâ o kadına, kocası kendisinden râziy oluncaya kadar dargın olur» buyurdu.

١٢٢ — (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا جَرِيرٌ. كُلُّهُمْ عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا دَعَا الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ إِلَىٰ فِرَاشِهِ، فَلَمْ تَأْتِهِ، فَبَاتَ غَضْبَانَ عَلَيْهَا، لَعَنَتْهَا الْمَلَائِكَةُ حَتَّىٰ تُصْبِحَ».

122 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Bir erkek karısını yatağına da'vet ettiği zaman kadın (ma'zireti olmadığı halde) gelmez ve kocası da ona dargın olarak gecelerse, melekler sabah oluncaya kadar o kadına lâ'net ederler».

(٢١) باب تحريم إفشاء سر المرأة

١٢٣ — (١٤٣٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا مروان بن معاوية عن عمر بن حمزة العمري. حدثنا عبد الرحمن بن سعد. قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: قال رسول الله ﷺ «إن من أشر الناس عند الله منزلة يوم القيامة، الرجل يفضي إلى امرأته، وتفضي إليه، ثم ينشر سرها».

(21) KADININ SIRRINI YAYMANIN TAHRÎMİ BÂBI

123 — (1437) .... : Abdurrahman ibn Sa'd tahdîs edib dedi ki : Ben Ebû Saîd Hudrî (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) :

«Kıyâmet günü insanların Allah katında derecesi en fena olanı, karı koca birbirine cinsî yakınlık ettikden sonra kadının sırrını yayan erkekdir» buyurdu.

١٢٤ — (...) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير وأبو كريب. قالا: حدثنا أبو أسامة عن عمر ابن حمزة، عن عبد الرحمن بن سعد. قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: قال رسول الله ﷺ. «إن من أعظم الأمانة عند الله يوم القيامة، الرجل يفضي إلى امرأته وتفضي إليه، ثم ينشر سرها». وقال ابن نمير «إن أعظم».

124 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle diyordu : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Kıyâmet günü Allah katında en büyük emânet hâinlerinden biri, karı koca birbirleri ile cinsî münâsebet ettikden sonra kadının sırrını yayan erkekdir».

İbn Numeyr : «En büyük emânet hâini» diye rivâyet etmiştir[26].

---

26. Bu hadîslerde, erkekle kadını arasında cereyan eden istimtâ' işlerinin ifşâsı, kadın tarafından icrâ edilen kavl, fi'l ve benzeri şeyleri yaymanın tahrîmi ifâde edilmektedir. Amma mücerred cimâ'ın söylenmesine gelince, bunda da bir fâide veya buna bir hâcet yoksa bu da mekrûhdur. Zîra bu, murûete muhâlifdir. Çünkü Rasûlullah: *«Allâh'a ve âhiret gününe iymân eden ya hayır söylesin, yahut sussun»* buyurmuştur. Eğer onu zikretmeğe, meselâ erkeğin kadından yüz çevirmesini red etmek, yahut cimâ'dan aczini iddiâ etmek veya benzeri bir sûretle bir ihtiyac var veya üzerine bir fâide terettüb edecekse o zaman cimâ'ı zikretmekde kerâhet yoktur. Nitekim Rasûlullah : «إني لأفعله أنا وهذه = Onu ben ve şu muhakkak yaparız» demiştir. Rasûlullah Ebû Talha'ya da: اعرستم الليلة Câbir'de de: الكيس ، الكيس ta'bîrlerini söylemiştir (Nevevî).

(٢٢) باب حكم العزل

١٢٥ – (١٤٣٨) وحدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد وعلي بن حجر. قالوا: حدثنا إسماعيل ابن جعفر. أخبرني ربيعة عن محمد بن يحيى بن حبان، عن ابن محيريز؛ أنه قال: دخلت أنا وأبو صرمة على أبي سعيد الخدري. فسأله أبو صرمة فقال: يا أبا سعيد! هل سمعت رسول الله ﷺ يذكر العزل؟ فقال: نعم. غزونا مع رسول الله ﷺ غزوة بلمصطلق. فسبينا كرائم العرب. فطالت علينا العزبة ورغبنا في الفداء. فأردنا أن نستمتع ونعزل. فقلنا: نفعل ورسول الله ﷺ بين أظهرنا لا نسأله! فسألنا رسول الله ﷺ فقال «لا عليكم أن لا تفعلوا. ما كتب الله خلق نسمة هي كائنة إلى يوم القيامة، إلا ستكون».

(22) AZLİN HÜKMÜ BÂBI

125 — (1438) .... : İbn Muhayrîz dedi ki : Ben ve Ebû Sırme, Ebû Saîd Hudrî (R) ın yanına girdik. Akabinde Ebû Sırme :

— Yâ Ebâ Saîd! Sen Rasûlullah (S) dan bizzat azli zikrederken işittin mi? diye sordu. Ebû Saîd :

— Evet. Biz Rasûlullah ile beraber Mustalık oğullarına gazâya gittik. Netîcede birçok Arab güzellerini esîr aldık. Kadınlardan ayrı olarak yaşamamız epey uzun sürmüş, kadınlara karşı arzumuz da artmıştı. Fakat bizler, kadınlar üzerinden fazla fidye almağa rağbet ettiğimiz için esîr kadınlara yaklaşıb faydalanmayı ve fakat çocuk tutturmamak maksadıyle de azl yapmayı istedik. Lâkin Rasûlullah aramızda iken bunun hükmünü ona sormadan yapmamız olmaz, dedik de bu meseleyi Rasûlullah'a sorduk. Rasûlullah da : «Azl yapmamanız vâcib kılınmamıştır (yani bunu yapmamanızda bir bes' yoktur). Allah'ın kıyâmet gününe kadar hılkatini yazdığı her bir nefs zarûrî olarak meydana gelecektir» buyurdu [27].

١٢٦ – (...) حدثني محمد بن الفرج مولى بني هاشم. حدثنا محمد بن الزبرقان. حدثنا موسى ابن عقبة عن محمد بن يحيى بن حبان، بهذا الإسناد، في معنى حديث ربيعة. غير أنه قال «فإن الله كتب من هو خالق إلى يوم القيامة».

27. *Azl*, cinsî münâsebet yaparken inzâl sırasında erkeğin zekerini kadının tenâsül yerinden ayırıb meniyi dışarıya akıtmasıdır.

Ğâzîlerin esîr kadınlardan bu sûretle istifâde etmek istemeleri şundan ileri geliyordu: Yüklü veya çocuk anası kadınlar satılamazdı. Halbuki ğâzîlerin paraya ihtiyacları vardı, onları satmak istiyorlardı.

126 — ( ) .... : Mûsâ ibn Ukbe, Muhammed ibn Yahyâ ibn Habbân'dan bu isnad ile bundan önceki Rabîa hadîsi tarzında rivâyet etti. Ancak burada: «Çünkü Allah Teâlâ kıyâmet gününe kadar yaratacak olduğu kimseleri yazmıştır» dedi.

١٢٧ – (...) حدثني عبدُ الله بنُ محمدِ بنِ أسماءَ الضُّبَعِيُّ. حدثنا جُوَيْرِيَةُ عن مالكٍ، عن الزُّهْرِيِّ، عن ابنِ مُحَيْرِيزٍ، عن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ؛ أنه أخبره قال: أصبنا سبايا فكنّا نعزلُ. ثم سألنا رسولَ الله ﷺ عن ذلك؟ فقال لنا «وإنكم لتفعلون؟ وإنكم لتفعلون؟ وإنكم لتفعلون؟ ما من نَسَمَةٍ كائنةٍ إلى يومِ القيامةِ إلا هي كائنةٌ».

127 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) haber verib dedi ki: Biz birçok esîrler ele geçirdik ve kadınlarda azl yapıyorduk. Sonra Rasûlullah (S) dan bunun hükmünü sorduk. Rasûlullah da bize: «Siz hakîkaten (bunu yapar mısınız? Siz hakîkaten yapar mısınız? Siz hakîkaten yapar mısınız? Kıyâmet gününe kadar bu dünyada vucûd bulacak her hayat sâhibi kurtuluş yok, muhakkak meydana gelecektir» diye cevab verdi.

١٢٨ – (...) وحدثنا نصرُ بنُ عليٍّ الجَهْضَمِيُّ. حدثنا بِشْرُ بنُ المُفَضَّلِ. حدثنا شعبةُ عن أنسِ ابنِ سيرينَ، عن مَعْبَدِ بنِ سيرينَ، عن أبي سعيدٍ الخُدْرِيِّ. قال: قلتُ له: سمعتَه من أبي سعيدٍ؟ قال: نعم. عن النبيِّ ﷺ قال «لا عليكم أن لا تفعلوا. فإنما هو القدرُ».

128 — ( ) .... : Şu'be, Enes ibn Sîrîn'den, o da Ma'bed ibn Sîrîn'den, o da Ebû Saîd Hudrî (R) den tahdîs etti. Enes ibn Sîrîn dedi ki: Ben Ma'bed ibn Sîrîn'e:

— Sen bu hadîsi Ebû Saîd'den işittin mi? diye sordum. Ma'bed:

— Evet. Peygamber (S): «Yapmamanızda sizin üzerinizde bir be's yoktur. O, ancak kaderden ibârettir» buyurdu

١٢٩ – (...) وحدثنا محمدُ بنُ المثنى وابنُ بشارٍ. قالا: حدثنا محمدُ بنُ جعفرٍ. ح وحدثنا يحيى ابنُ حبيبٍ. حدثنا خالدٌ (يعني ابنَ الحارثِ). ح وحدثني محمدُ بنُ حاتمٍ. حدثنا عبدُ الرحمنِ بنُ مهديٍّ وبَهْزٌ. قالوا جميعاً: حدثنا شعبةُ عن أنسِ بنِ سيرينَ، بهذا الإسنادِ، مثلَه. غير أن في حديثهم: عن النبيِّ ﷺ قال في العزلِ «لا عليكم أن لا تفعلوا ذاكم. فإنما هو القدرُ».

وفي روايةِ بَهْزٍ قال شعبةُ: قلتُ له: سمعتَه من أبي سعيدٍ؟ قال: نعم.

129 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Sîrîn'den bu isnadla ayni hadîsi rivâyet ettiler. Ancak bunların hadîsinde, Peygamber

(S) azl hakkında : «Bu fiilinizi yapmamanızda sizin üzerinize bir be's yoktur. Çünkü o (yani çocuğun olub olmaması) ancak kaderdir» buyurdu vardır.

١٣٠ – (...) وحدثني أبو الربيع الزهراني وأبو كامل الجحدري (واللفظ لأبي كامل). قالا: حدثنا حماد (وهو ابن زيد). حدثنا أيوب عن محمد، عن عبد الرحمن بن بشر بن مسعود، رده إلى أبي سعيد الخدري. قال: سئل النبي ﷺ عن العزل؟ فقال «لا عليكم أن لا تفعلوا ذاكم. فإنما هو القدر».

قال محمد: وقوله «لا عليكم» أقرب إلى النهي.

130 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Bişr ibn Mes'ûd, hadîsi Ebû Saîd Hudrî'ye isnad ederek rivâyet etti. Ebû Saîd (R) dedi ki : Peygamber (S), azl (in hükmün) den sorulduğunda : «Bu azl fiilinizi yapmamanızda sizin üzerinize bir zarar yoktur. Çünkü o, (yani çocuk olub olmaması) ancak kaderden ibârettir» buyurdu.

Râvî Muhammed ibn Sîrîn : «Sizin üzerinize bir şey yoktur» sözü nehye daha yakındır dedi.

١٣١ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا معاذ بن معاذ. حدثنا ابن عون عن محمد، عن عبد الرحمن بن بشر الأنصاري. قال: فرد الحديث حتى رده إلى أبي سعيد الخدري. قال: ذكر العزل عند النبي ﷺ فقال «وما ذاكم؟» قالوا: الرجل تكون له المرأة ترضع فيصيب منها. ويكره أن تحمل منه. والرجل تكون له الأمة فيصيب منها . ويكره أن تحمل منه. قال «فلا عليكم أن لا تفعلوا ذاكم. فإنما هو القدر».

قال ابن عون: فحدثت به الحسن فقال: والله! لكأن هذا زجر.

(...) وحدثني حجاج بن الشاعر. حدثنا سليمان بن حرب. حدثنا حماد بن زيد عن ابن عون. قال: حدثت محمدا عن إبراهيم بحديث عبد الرحمن بن بشر. (يعني حديث العزل) فقال: إياي حدثه عبد الرحمن بن بشر.

(...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الأعلى. حدثنا هشام عن محمد، عن معبد بن سيرين. قال: قلنا لأبي سعيد: هل سمعت رسول الله ﷺ يذكر في العزل شيئا؟ قال: نعم. وساق الحديث بمعنى حديث ابن عون. إلى قوله «القدر»

131 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) dedi ki: Peygamber (S) in yanında azl zikredilmişti:

— Bu nedir? buyurdu.

— Bir kimsenin emzikli kadını olur, kendisi bu kadını ile cinsî münâsebet yapar. Fakat kadının bu cimâ'dan hâmile kalmasını arzu etmez. Birinin de esîr bir câriyesi bulunur, onunla cinsî münâsebet yapar. Fakat kendisi câriyenin bu cimâ'dan hâmile kalmasını istemez (bu sebeble meniyi dışarı akıtarak azl yapar), dediler. Rasûlullah:

— Bu fiilinizi yapmamanızda size bir be's yoktur. Çünkü o (yani çocuk olub olmaması), ancak kaderdir buyurdu.

Râvî İbn Avn şöyle dedi: Ben bu hadîsi Hasen el-Basrî'ye tahdîs ettim de o: Vallâhi bu muhakkak bir zecre benzemektedir dedi.

( ) .... : İbn Avn dedi ki: Ben Abdurrahman ibn Bişr'in bu azl hadîsini, İbrahim isnadıyle Muhammed'e tahdîs ettim de o: Abdurrahman ibn Bişr bu hadîsi bana tahdîs etmiştir dedi.

( ) .... : Ma'bed ibn Sîrîn dedi ki: Biz Ebû Saîd'e:

— Sen bizzât Rasûlullah'dan azl hakkında bir şey zikrederken işittin mi? diye sorduk. O:

— Evet diye cevab verdi ve hadîsin tamâmını «kader» sözüne kadar İbn Avn'ın hadîsi tarzında rivâyet etti.

١٣٢ — (...) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ (قَالَ ابْنُ عَبْدَةَ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ عُبَيْدُ اللهِ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنِ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ مُجَاهِدٍ، عَنْ قَزَعَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. قَالَ: ذُكِرَ الْعَزْلُ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ «وَلِمَ يَفْعَلُ ذَٰلِكَ أَحَدُكُمْ؟ (وَلَمْ يَقُلْ: فَلَا يَفْعَلْ ذَٰلِكَ أَحَدُكُمْ) فَإِنَّهُ لَيْسَتْ نَفْسٌ مَخْلُوقَةٌ إِلَّا اللهُ خَالِقُهَا».

132 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) ın yanında azl zikrolunmuştu. Rasûlullah: «(Herhangi biriniz bunu yapmasın, demedi de) herhangi biriniz bunu niçin yapar? Şu hiç şüphesiz ki yaratılması takdîr olunmuş her nefsi Allah muhakkak yaratacaktır» buyurdu.

١٣٣ — (...) حدثني هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي مُعَاوِيَةُ (يَعْنِي ابْنَ صَالِحٍ) عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَبِي الْوَدَّاكِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ. سَمِعَهُ يَقُولُ: سُئِلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْعَزْلِ؟ فَقَالَ «مَا مِنْ كُلِّ الْمَاءِ يَكُونُ الْوَلَدُ. وَإِذَا أَرَادَ اللهُ خَلْقَ شَيْءٍ لَمْ يَمْنَعْهُ شَيْءٌ».

(...) حدثني أحمد بن المنذر البصري. حدثنا زيد بن حباب. حدثنا معاوية. أخبرني علي بن أبي طلحة الهاشمي عن أبي الوداك، عن أبي سعيد الخدري، عن النبي ﷺ. بمثله.

133 — ( ) .... : Ebu'l-Veddâk, Ebû Saîd (R) den şöyle derken işittiğini haber verdi : Rasûlullah (S), azl (in hüküm) den soruldu? Bunun üzerine Rasûlullah : «Her sudan çocuk hâsıl olmaz. Allah bir şey yaratmayı irâde edince onu hiçbir şey (yani ne azl, ne de daha başka bir tedbîr) men' edemez» buyurdu.

( ) .... : Burada da Aliy ibn Ebî Talha el-Hâşimî, Ebu'l-Veddâk'dan, o da Ebû Saîd Hudrî'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîsin benzerini haber vermiştir.

١٣٤ — (١٤٣٩) حدثنا أحمد بن عبد الله بن يونس. حدثنا زهير. أخبرنا أبو الزبير عن جابر؛ أن رجلا أتى رسول الله ﷺ فقال: إن لي جارية هي خادمنا وسانيتنا. وأنا أطوف عليها وأنا أكره أن تحمل. فقال «اعزل عنها إن شئت. فإنه سيأتيها ما قدر لها» فلبث الرجل. ثم أتاه فقال: إن الجارية قد حبلت. فقال «قد أخبرتك أنه سيأتيها ما قدر لها».

134 — (1439) Bize Ahmed ibn Abdillah ibn Yûnus tahdîs etti. Bize Zuheyr tahdîs etti. Bize Ebuzzubeyr, Câbir'den şöyle haber verdi : Bir kimse Rasûlullah'a geldi ve :

— Benim bir câriyem var ki o bizim hem hızmetçimiz, hem de suyumuzu taşıyandır. Ben bu câriye ile cinsî münâsebet yapıyorum fakat onun hâmile kalmasını da istemiyorum dedi. Rasûlullah (S) :

— Sen istersen o kadından azl yap! Fakat şunda hiç şüphe yok ki ona takdîr edilmiş olan şey muhakkak ona gelecektir buyurdu. Bir müddet geçtikden sonra o adam tekrar Rasûlullah'a gelib :

— Câriye gebe oldu dedi. Rasûlullah da :

— Kadına takdîr edilen şey'in muhakkak ona geleceğini ben sana haber vermiştim buyurdu.

١٣٥ — (...) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي. حدثنا سفيان بن عيينة عن سعيد بن حسان، عن عروة بن عياض، عن جابر بن عبد الله، قال: سأل رجل النبي ﷺ فقال: إن عندي جارية لي. وأنا أعزل عنها. فقال رسول الله ﷺ «إن ذلك لن يمنع شيئا أراده الله» قال: فجاء الرجل فقال: يا رسول الله! إن الجارية التي كنت ذكرتها لك حملت. فقال رسول الله ﷺ «أنا عبد الله ورسوله».

(...) وحدثنا حجّاج بن الشّاعر. حدّثنا أبو أحمد الزّبيرىّ. حدّثنا سعيد بن حسّان، قاصّ أهل مكّة.
أخبرني عروة بن عياض بن عدىّ بن الخيار النّوفلىّ عن جابر بن عبد الله. قال: جاء رجل إلى النّبىّ ﷺ.
بمعنى حديث سفيان.

135 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Bir erkek, Peygamber'e :

— Benim yanımda bir câriyem vardır. Fakat ben cimâ' sırasında ondan azl yapıyorum diyerek bunun hükmünü sordu. Rasûlullah (S) da :

— Bu tedbîr, Allah'ın irâde ettiği hiç bir şeye asla mâni' olamıyacaktır buyurdu. Râvî dedi ki : Bir süre sonra o zât tekrar gelib :

— Yâ Rasûlallah! Sana, kendisinden bahsetmiş olduğum o câriye gebe oldu dedi. Rasûlullah da :

— **Ben Allâh'ın kulu ve Rasûlüyüm** (yani benim size söylediğim hakîkattır, binâen'aleyh ona i'timad edib ona kanî olunuz) buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Câbir ibn Abdillah'ın : Peygamber'e bir kimse geldi diyerek rivâyet ettiğini yukarıki Sufyân hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

١٣٦ — (١٤٤٠) حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحٰق بن إبراهيم (قال إسحٰق: أخبرنا.
وقال أبو بكر: حدّثنا سفيان) عن عمرو، عن عطاء، عن جابر. قال: كنّا نعزل والقرآن ينزل.
زاد إسحٰق: قال سفيان: لو كان شيئًا ينهى عنه، لنهانا عنه القرآن.

136 — (1440) .... : Sufyân, Amr'dan, o da Atâ'dan Câbir (R) ın: Kur'ân nâzil olub dururken biz azl yapıp duruyorduk dediğini tahdîs etti.

Râvî Ishâk şunu ziyâde etmiştir: Sufyân : Eğer azl nehyedilmiş bir şey olsaydı, Kur'ân muhakkak sûrette bizleri bundan nehyederdi dedi.

١٣٧ — (...) وحدّثني سلمة بن شبيب. حدّثنا الحسن بن أعين. حدّثنا معقل عن عطاء. قال:
سمعت جابرًا يقول: لقد كنّا نعزل على عهد رسول الله ﷺ.

137 — ( ) .... : Ma'kıl, Atâdan tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir (R) dan işittim : Andolsun biz Rasûlullah (S) ın zamânında azl yapıyorduk diyordu.

١٣٨ — (...) وحدّثني أبو غسّان المسمعىّ. حدّثنا معاذ (يعني ابن هشام). حدّثني أبي عن
أبي الزّبير، عن جابر. قال: كنّا نعزل على عهد رسول الله ﷺ. فبلغ ذلك نبىّ الله ﷺ. فلم ينهنا.

138 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) zamânında azl yapıyorduk. Bu fiilimiz Peygamber'e ulaştı, fakat o bizi nehy etmedi [28]

(٢٣) باب تحريم وطء الحامل المسبية

١٣٩ — (١٤٤١) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُمَيْرٍ. قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَالرَّحْمَنِ بْنَ جُبَيْرٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ أَتَى بِامْرَأَةٍ مُجِحٍّ عَلَى بَابِ فُسْطَاطٍ . فَقَالَ «لَعَلَّهُ يُرِيدُ أَنْ يُلِمَّ بِهَا ؟» فَقَالُوا : نَعَمْ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَلْعَنَهُ لَعْنًا يَدْخُلُ مَعَهُ قَبْرَهُ . كَيْفَ يُوَرِّثُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ ؟ كَيْفَ يَسْتَخْدِمُهُ وَهُوَ لَا يَحِلُّ لَهُ ؟» .

(...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ. جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ .

(23) ESÎR ALINMIŞ HÂMİLE KADINA CİMÂ' ETMENİN TAHRÎMİ BÂBI

139 — (1441) .... : Ebudderdâ (R) dan (şöyle demiştir) : Peygamber (S) :

Peygamber (S) — seferlerinden birinde — bir çadırın kapısı önünde, gebeliği ilerlemiş bir kadının yanına uğradı ve :

— Muhtemel ki, sâhibi bu kadınla cimâ' yapmak istiyor (öyle mi)? ded.i Oradakiler :

---

28. Bu bâbın hadîsleri cidden çetin ve her zaman için de önemlidir. Kısacası Rasûlullah :

a. Hak Teâlâ'dan başka hakîkî hiçbir müessir olmadığını,

b. Allâh'ın takdîri varsa, azl veya başka tedbîrlerin fâide vermiyeceğini,

c. Bütün bu tedbîrlerin dahi, kaderden olduğunu ifâde buyuruyor ve talebleri sarîh olarak nehy etmiyor.

Bu zamânın insanları da besleme, terbiye etme, yetiştirme velhasıl yaşama ve yaşatma güçlüklerinden dolayı değişik şartlar ve usullerle de olsa ayni tedbîrlere bütün millet çapında, hatta milletlerarası çapda «nufus plânlaması», «doğum kontrolu» ve benzeri isimler altında ele almaktadır!.. Hertürlü zarûretler karşısında meşrû' bir çâre ve tedbîr esâsını kanunlaştırmış olan İslâm Dîninde bulunduğumuz için Allâh'a sonsuz hamdu senâlar olsun! (Mütercim).

«*Muslim*, nikâh, emzikli kadına cimâ' etmenin cevâzı ve azlin kerâheti bâbı» (141 rakamlı) hadîsde Rasûlullah'a azlden sorulduğunda : «Zâlike'l-ve'du'l-hafiyy = o ve'du hafiyydir» buyurduğundan dolayı azlin harâmlığına kail olanlar olmuşsa da, fıkıhda kerahat olduğu tahkîk olunmuştur. Çünkü nesli kesmeye bir yol, bir sû-i isti'maldir» (*Hak Dîni Kur'ân Dili* VII, 5605).

— Evet, diye cevab verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah:

— Andolsun ki o şahsa, kendisi ile beraber kabrine girecek bir lâ'net etmeği kasd ettim. Kendisine halâl olmadığı halde o şahıs bu çocuğu nasıl mîrascı kılacak? Kendisine halâl olmadığı halde bu şahıs o çocuğu nasıl köle edinib hizmet ettirecektir? buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Şu'be'den bu isnad dâhilinde ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir[29].

(٢٤) باب جواز الغيلة وهى وطء المرضع ، وكراهة العزل

١٤٠ — (١٤٤٢) وحدثنا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ أَنَسٍ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى
(وَاللَّفْظُ لَهُ) . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ نَوْفَلٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ، عَنْ
جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسَدِيَّةِ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَنْهَى عَنِ الْغِيلَةِ .
حَتَّى ذَكَرْتُ أَنَّ الرُّومَ وَفَارِسَ يَصْنَعُونَ ذَلِكَ فَلَا يَضُرُّ أَوْلَادَهُمْ » .

قَالَ مُسْلِمٌ : وَأَمَّا خَلَفٌ فَقَالَ : عَنْ جُذَامَةَ الْأَسَدِيَّةِ . وَالصَّحِيحُ مَا قَالَهُ يَحْيَى : بِالدَّالِ .

(24) EMZİKLİ KADINLA CİMÂ' ETMENİN CEVÂZI VE AZLİN KERÂHETİ BÂBI

140 — (1442) .... : Vehb kızı Cüdâme el-Esediyye, Rasûlullah (S) dan işitti ki şöyle buyuruyordu: «Emzikli kadınla cimâ' etmekden nehy etmeği düşünmüştüm. Nihâyet Rûmlarla, Farsların bunu yaptıklarını fakat bu fiilin, onların çocuklarına zarar vermediğini hatırladım».

Muslim der ki: Râvî Halef, Cüzâme el-Esediyye'den diye söyledi. Halbuki sahîh olanı Yahyâ'nın dediği gibi «dâl» ile Cüdâme şeklidir.

29. «O, kendisine halâl olmadığı halde bunu nasıl mîrascı kılacaktır?». Bu sözün ma'nâsı şudur: Kadının doğurması belki de altı ay geride olabilir. Çünkü çocuğun kadını esîr alan kimseden olması, yahut daha önceki kimselerden olması muhtemildir. Çocuğun esîr alan kimseden olması takdîrinde, çocuk onun çocuğu olur ve birbirine vâris olurlar. Esîr alanın gayrisinden olması takdîrinde ise, aralarında akribâlık bulunmadığı için biribirine mîrascı olamazlar. Bu takdîrde o çocuğun mâliki olduğu için, onu köle yapabilir.

Hadîsin takdîri şöyledir: Belki bu şahıs, o çocuğu kendine ilhâk edib oğul edinir ve onu mîrascı yapar. Halbuki o çocuk, kendinden olmadığı için onu mîrascı kılması halâl olmaz. Diğer mîrascılarla beraber, mîrascı olması da halâl değildir. Bu şahıs, doğacak çocuğu köle gibi kullanır ve kendine köle yapabilir. Halbuki her iki şahısdan olması muhtemil bir müddet içinde doğurduğu zaman, çocuğun kendinden olması takdîrinde, kendi çocuğunu köle etmesi de halâl değildir. İşte bu iki cepheli mahzûrdan dolayı o şahsın gebe kadınla cimâ' etmekden çekinmesi vâcib oluyor (Nevevî).

١٤١ – (...) حدثنا عبيد الله بن سعيد ومحمد بن أبي عمر. قالا: حدثنا المقرئ. حدثنا سعيد
ابن أبي أيوب. حدثني أبو الأسود عن عروة، عن عائشة، عن جدامة بنت وهب، أخت عكاشة.
قالت: حضرت رسول الله ﷺ في أناس، وهو يقول «لقد هممت أن أنهى عن الغيلة. فنظرت
في الروم وفارس. فإذا هم يغيلون أولادهم، فلا يضر أولادهم ذلك شيئا».
ثم سألوه عن العزل؟ فقال رسول الله ﷺ «ذلك الوأد الخفي».
زاد عبيد الله في حديثه عن المقرئ وهي: وإذا الموءودة سئلت [٨١/ التكوير/٨].

141 — ( ) .... : Ukkâşe'nin kız kardeşi olan Vehb kızı Cudâme şöyle dedi : Bir takım insanlar arasında, Rasûlullah (S) ın yanında hâzır bulundum. Kendisi şöyle buyurmakta idi : «Andolsun, çocuklu veya hâmile kadınla cimâ'dan nehy etmeyi kasd ettim. Derken Rûmlarla, Farslara baktım ki onlar, kendi çocukları süt emme zamanında iken kadınları ile cinsî münâsebet yapıyorlar da, bu kadınların sütleri onların çocuklarına hiçbir zarar vermiyor».

Sonra Rasûlullah'a azlden sordular? «Bu, çocuğu diri diri gömmenin hafiyy olanıdır» buyurdu.

Râvî Ubeydullah, Mukrî'den rivâyet ettiği kendi hadîsinde şunu ziyâde etti : O, **«diri diri gömülen kızın hangi suçdan dolayı öldürüldüğü sorulduğu zaman»** (et-Tekvîr: 8-9) âyetindekidir [30].

---

30. « وإذا المؤدة سئلت بأى ذنب قتلت : *Ve o diri diri gömülen hangi günahla öldürüldü? sorulduğu vakıt»* (et-Tekvîr: 8-9) âyetinin tefsîri münâsebetiyle şu âyetler de zikredilmiştir :

Ve'd denilen bu büyük cinâyetin hâsılı, evlâdını öldürmekden ibâret olduğu ve bunun en çok sebebi fakîrlik ve besleyememek korkusu bulunduğu için el-En'âm sûresinde (151) : *«Fakîrlik endişesiyle evlâdlarınızı öldürmeyin. Sizin de, onların da rızkını biz vereceğiz»*; el-İsrâ sûresinde (31) : *«Evlâdlarınızı fakîrlik korkusuyle öldürmeyiniz. Onları da, sizi de biz rızıklandırırız. Hakîkat onları öldürmek büyük bir suçdur»* âyetleriyle de defaatla nehy olunduğu gibi Peygamber (S) kadınlardan bîat alırken : *«Evlâdlarını katletmemek»* kaydının da tasrîh olunduğu Muhammed sûresi 12 ci âyetde geçmişti. Bu âyetlere nazaran yalnız gömmek sûretiyle değil, herhangi bir sûretle olursa olsun, evlâdını kasden öldürmek de böyle büyük bir cinâyetdir. Onun için *«Hatîen kebîrâ»* buyurulmuştur. Şu halde cenîn düşürmek, kasden çocuk düşürmek, çocuk aldırmak dahi, evlâdını katletmek olduğu için ayni mâhiyetde bir katl cinâyeti olduğu unutulmamak lâzım gelir. Câhil bedevîlerin *ve'd* vahşetlerini dinlerken tüyleri ürperen medenîlerin, cenîn düşürme cinâyetlerinden yüzleri kızarmamasına da nekadar teessüf olunsa azdır. Azl, ve'du hafiyy olunca hılkati tebeyyün etmiş cenînlerin düşürülmesi, yeni doğan yavruların telef edilmesi, gerek tesebbüb, gerek mübâşeret i'tibarıyle ve'du celiyye mübâşeret veya tesebbüb ma'nâsında *«evlâdlarınızı öldürmeyin»* sarîh nehyinin hükmü dâhilinde haram bir cinâyet olduğunu anlamak kolay olur... (*Hak Dîni Kur'ân Dili* VII, 5603- 5606).

١٤٢ – (...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ إِسْحٰقَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ
عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ نَوْفَلٍ الْقُرَشِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنْ جُدَامَةَ بِنْتِ وَهْبٍ الْأَسَدِيَّةِ؛
أَنَّهَا قَالَتْ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ، فِي الْعَزْلِ وَالْغِيلَةِ. غَيْرَ
أَنَّهُ قَالَ «الْغِيَالِ».

142 — ( ) .... : Buradaki râvîler de yine Cüdâme bintu Vehb el-Esediyye (R) nin : Ben Rasûlullah (S) dan işittim diyerek haber verdiği hadîsi, Saîd ibn Ebî Eyyûb'un «azl ve ğîle» hakkındaki (141 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Ancak burada : Ğîle yerine «el-ğıyâl» sözünü kullanmıştır. (Bu kelimeyi lugatcılar zikretmişlerdir).

١٤٣ – (١٤٤٣) حدثني مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ). قَالَا:
حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ الْمَقْبُرِيُّ. حَدَّثَنَا حَيْوَةُ. حَدَّثَنِي عَيَّاشُ بْنُ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ أَبَا النَّضْرِ حَدَّثَهُ عَنْ عَامِرِ
ابْنِ سَعْدٍ؛ أَنَّ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ أَخْبَرَ وَالِدَهُ سَعْدَ بْنَ أَبِي وَقَّاصٍ؛ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ:
إِنِّي أَعْزِلُ عَنِ امْرَأَتِي. فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لِمَ تَفْعَلُ ذٰلِكَ؟» فَقَالَ الرَّجُلُ: أُشْفِقُ عَلَى وَلَدِهَا،
أَوْ عَلَى أَوْلَادِهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَوْ كَانَ ذٰلِكَ ضَارًّا، ضَرَّ فَارِسَ وَالرُّومَ».
وَقَالَ زُهَيْرٌ فِي رِوَايَتِهِ «إِنْ كَانَ لِذٰلِكَ فَلَا. مَا ضَارَ ذٰلِكَ فَارِسَ وَلَا الرُّومَ»

143 — (1443) .... : Usâmetu'bnu Zeyd, Sa'du'bnu Ebî Vakkas'a şöyle haber vermiştir : Bir kimse Rasûlullah (S) a geldi ve :

— Ben karımdan azl yapıyorum dedi [31]. Rasûlullah ona :

— Bunu niçin yapıyorsun? diye sordu. O zât :

— Kadının doğuracağı çocuğun, yahut çocuklarının zayıf olmasından korkuyorum dedi. Rasûlullah :

— Eğer bu zarar verici olsaydı Farslar ile Rûmlara zarar verirdi buyurdu.

Zuheyr kendi rivâyetinde : «Eğer bunun için ise azli yapma. Cimâ' (veya menî) Farslara ve Rûmlara zarar vermedi» demiştir.

---

31. «Ben karımdan azl yapıyorum» sözü iki ma'nâya gelebilir: Biri yukarda îzah edilen ma'rûf azl ki, cimâ' yaparken meniyi dışarıya akıtmaktır. İkincisi de : Ben, kadınımla cimâ' yapmakdan nefsimi ayırıyorum ma'nâsına olabilir. Fakat suâli, kadının çocuk emzirme müddeti içindeki cinsî münâsebetinden azli göstermektedir. Nitekim Peygamber'in cevâbında zâhir olan budur.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٧ - كتاب الرضاع

(١) باب يحرم من الرضاعة ما يحرم من الولادة

١ - (١٤٤٤) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الله بن أبي بكر، عن عمرة؛ أن عائشة أخبرتها؛ أن رسول الله ﷺ كان عندها. وإنها سمعت صوت رجل يستأذن في بيت حفصة. قالت عائشة فقلت: يا رسول الله! هذا رجل يستأذن في بيتك. فقال رسول الله ﷺ «أراه فلانا» (لعم حفصة من الرضاعة) فقالت عائشة: يا رسول الله! لو كان فلان حيا (لعمها من الرضاعة) دخل علي؟ قال رسول الله ﷺ «نعم. إن الرضاعة تحرم ما تحرم الولادة».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

17 — KİTÂBU'R-RADÂ'[1]

(1) «VİLÂDETİN (YANİ NESEBİN) HARÂM KILDIĞI HER ŞEY, SÜTDEN DE HARÂM OLUR» BÂBI

1 — (1444) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Ben, Mâlik'in huzurunda okudum, o da Abdullah ibn Ebî Bekr'den, o da Amre'den ki Âişe (R) ona şöyle haber vermiştir :

Rasûlullah (S) Âişe'nin yanında idi. Âişe, Hafsa'nın odası önünde izin

1. *Radâ'* (ridâ', radâa, ridâa), emme çağındaki çocuğun meme emdiği zaman içinde bir kadının memesini sorub, sütünü emmesidir. Bunun hükmü, vilâdet ve neseb cihetiyle harâm olan her şey'in bu sûretle süt emmekle de harâm olmasıdır. Bu hususda ictihâd salâhiyetindeki âlimler arasında ihtilâf yokdur.

isteyen bir erkek sesi işitti. Âişe der ki : Ben, yâ Rasûlallah, şu adam evinize girmek için izin istiyor dedim. Bunun üzerine Rasûlullah : «Sanıyorum ki o Hafsa'nın süt amucası fulân kimsedir» buyurdu. Âişe : Yâ Rasûlallah! Süt amucam fulân, hayatda olsaydı benim yanıma girebilecek miydi? diye sordu. Rasûlullah : «Evet (girebilirdi). Çünkü süt, vilâdet ve nesebin harâm kıldığı her şeyi harâm kılar» buyurdu.

٢ – (...) وحدثناه أبو كريب. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثني أبو معمر إسماعيل بن إبراهيم الهذلي. حدثنا علي بن هاشم بن البريد. جميعا عن هشام بن عروة، عن عبد الله بن أبي بكر، عن عمرة، عن عائشة. قالت: قال لي رسول الله ﷺ «يحرم من الرضاعة ما يحرم من الولادة».

(...) وحدثنيه إسحق بن منصور. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. أخبرني عبد الله بن أبي بكر، بهذا الإسناد، مثل حديث هشام بن عروة.

2 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bana : «Doğmak ve doğurmakdan harâm olan şeyler, sütden de harâm olur» buyurdu.

( ) .... : Burada da Abdullah ibn Ebî Bekr, bu isnadla (2 rakamlı) Hişâm ibn Urve hadîsinin benzerini haber vermiştir.

(٢) باب تحريم الرضاعة من ماء الفحل

٣ – (١٤٤٥) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن عروة بن الزبير، عن عائشة؛ أنها أخبرته؛ أن أفلح، أخا أبي القعيس، جاء يستأذن عليها. وهو عمها من الرضاعة. بعد أن أنزل الحجاب. قالت: فأبيت أن آذن له. فلما جاء رسول الله ﷺ أخبرته بالذي صنعت. فأمرني أن آذن له علي.

(2) FAHLİN SUYUNDAN (YANİ SÜTÜN MEYDANA GELMESİNE SEBEB OLAN ERKEKDEN) DOLAYI SÜT HARÂMLIĞI BÂBI

3 — (1445) .... : Âişe (R) şöyle haber verdi : Hicâb emri indirildikden sonra Ebulkuays'ın erkek kardeşi Eflah geldi ve Âişe'nin yanına girmeğe izin istedi. Bu Eflah, Âişe'nin süt amucası idi. Âişe der ki : Ben de ona izin vermekden çekindim. Rasûlullah (S) gelince yaptığım işi ona haber verdim. Hemen Eflah'ın benim yanıma girmesine izin vermekliğimi emir buyurdu.

٤ — (...) وحدّثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدّثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن عروة، عن عائشة؛ قالت: أتاني عمي من الرضاعة، أفلح بن أبي قعيس فذكر بمعنى حديث مالك. وزاد: قلت: إنما أرضعتني المرأة ولم يرضعني الرجل. قال «تربت يداك، أو يمينك»

4 — ( ) .... : Buradaki râvî de Âişe'nin : Bana süt amucam Ebû Kuays'ın oğlu Eflah geldi diyerek haber verdiğini bundan önceki Mâlik hadîsi tarzında rivâyet etti. Burada şu ziyâde vardır : Ben Rasûlullah (S) a : Beni erkek emzirmemiştir, beni ancak kadın emzirmiştir dedim. Rasûlullah : «Ellerin yahut sağ elin topraklansın» buyurdu» [2].

٥ — (...) وحدّثني حرملة بن يحيى. حدّثنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عروة؛ أن عائشة أخبرته؛ أنه جاء أفلح أخو أبي القعيس يستأذن عليها. بعد ما نزل الحجاب. وكان أبو القعيس أبا عائشة من الرضاعة. قالت عائشة: فقلت: والله! لا آذن لأفلح، حتى أستأذن رسول الله ﷺ. فإن أبا القعيس ليس هو أرضعني. ولكن أرضعتني امرأته. قالت عائشة: فلما دخل رسول الله ﷺ قلت: يا رسول الله! إن أفلح أخا أبي القعيس جاءني يستأذن علي. فكرهت أن آذن له حتى أستأذنك. قالت: فقال النبي ﷺ «ائذني له».

قال عروة: فبذلك كانت عائشة تقول: حرموا من الرضاعة ما تحرمون من النسب

5 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle haber verdi : Hicâb emri nâzil olduktan sonra Ebû Kuays'ın erkek kardeşi Eflah, Âişe'ye ziyârete gelib yanına girmek üzere izin istedi. Ebû Kuays ise Âişe'nin süt babası idi. Âişe der ki :

— Vallâhi Rasûlullah'dan (bu hususda) izin almadıkca ben Eflah'a izin veremem. Çünkü beni Ebû Kuays emzirmedi, lâkin beni onun karısı emzirdi dedim. Rasûlullah (S) yanıma girince ona :

— Yâ Rasûlallah! Ebû Kuays'ın kardeşi Eflah bana gelib yanıma girmeğe izin istiyordu. Ben de senden izin almadan ona izin vermeği çirkin gördüm dedim. Bunun üzerine Peygamber :

---

2. «Beni erkek değil, kadın emzirmiştir» sözü ile benim için süt emme harâmlığı kadın cihetinden hâsıl olmuştur, erkek cihetinden değil demek istemiştir. Süt emme harâmlığı, emen ile emziren kadın arasında sâbit olur da erkeklere sirâyet etmez zan etmiş gibidir. Rasûlullah da «iki elin toprak olsun» deyimi ile Âişe'ye, bu cidâlin boşunadır. Zîra emzirenin kadın olup erkek olmadığı cümlece ma'lûm bir şeydir diyerek hurmetin erkeklere de sirâyetini ifâde etmiş olmaktadır.

«*Teribet yedâki*» deyimini Arablar hakîkat ma'nâsını kasd etmiyerek, zengin ol, elin toprak kadar bol mala ersin, elin toprağa gelsin... gibi duâ ve temennîlerde kullanırlar.

— Ona izin ver (girsin)! buyurdu.

Urve dedi ki : Âişe işte bu sebebden ötürü : Nesebden dolayı harâm kılmakda bulunduğunuz şeyleri, sütden dolayı da harâm kılınız der idi.

٦ – (...) وحدّثناه عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهٰذَا الإِسْنَادِ.
جَاءَ أَفْلَحُ أَخُو أَبِي الْقُعَيْسِ يَسْتَأْذِنُ عَلَيْهَا. بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ. وَفِيهِ «فَإِنَّهُ عَمُّكِ تَرِبَتْ يَمِينُكِ».
وَكَانَ أَبُو الْقُعَيْسِ زَوْجَ الْمَرْأَةِ الَّتِي أَرْضَعَتْ عَائِشَةَ.

6 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den bu isnadla : Ebû Kuays'ın kardeşi Eflah gelib Âişe'nin yanına izin istiyordu, diyerek yukarıki râvîlerin hadîsi tarzında haber vermiştir. Bu hadîsde : «Vay, sağ elin topraklansın, o senin (süt) amucandır» buyurduğu ve bir de : Ebu'l-Kuays, Âişe'ye süt emziren kadının kocası idi ziyâdesi vardır.

٧ – (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: جَاءَ عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَةِ يَسْتَأْذِنُ عَلَيَّ. فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ حَتَّى أَسْتَأْمِرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَلَمَّا جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُلْتُ: إِنَّ عَمِّي مِنَ الرَّضَاعَةِ اسْتَأْذَنَ عَلَيَّ فَأَبَيْتُ أَنْ آذَنَ لَهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ عَمُّكِ» قُلْتُ: إِنَّمَا أَرْضَعَتْنِي الْمَرْأَةُ وَلَمْ يُرْضِعْنِي الرَّجُلُ. قَالَ «إِنَّهُ عَمُّكِ. فَلْيَلِجْ عَلَيْكِ».

(...) وحدّثني أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ). حَدَّثَنَا هِشَامٌ، بِهٰذَا الإِسْنَادِ؛ أَنَّ أَخَا أَبِي الْقُعَيْسِ اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا. فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

(...) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامٍ، بِهٰذَا الإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: اسْتَأْذَنَ عَلَيْهَا أَبُو الْقُعَيْسِ.

7 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Süt amucam geldi de bana ziyâret için izin istiyordu. Ben, Rasûlullah (S) ile istişâre etmedikce ona izin vermekden çekindim. Rasûlullah gelince ona :

— Süt amucam geldi ve beni ziyâret maksadıyle izin istedi. Ben de kendisine izin vermekden çekindim dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Amucan senin yanına girsin buyurdu.

— Beni erkek emzirmedi, beni ancak kadın emzirdi dedim. Rasûlullah :

— Senin yanına girsin. Çünkü o senin amucandır buyurdu.

( ) .... : Hişâm bu isnadla : Ebu'l-Kuays'ın kardeşi, Âişe'nin yanına izin istedi diye tahdîs etmiş ve yukarıki hadîs tarzında zikretmiştir.

( ) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Muâviye, Hişâm'dan bu isnad ile o hadîs tarzında haber verdi. Şu kadar ki o : Âişe'nin yanına Ebu'l-Kuays izin istedi demiştir.

٨ — (. .) وحدثنى الحسن بن على الحلوانى ومحمد بن رافع . قالا : أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج عن عطاء . أخبرنى عروة بن الزبير ؛ أن عائشة أخبرته . قالت : استأذن على عمى من الرضاعة، أبو الجعد . فرددته (قال لى هشام : إنما هو أبو القعيس) فلما جاء النبى ﷺ أخبرته بذلك . قال « فهلا أذنت له ؟ تربت يمينك أو يدك » .

8 — ( ) .... : Âişe (R) haber verib şöyle dedi :

Süt amucam Ebu'l-Ca'd bana ziyâret için izin istedi de ben onu kabul etmedim. (Râvî : Hişâm bana, o Ebu'l-Kuays'dan ibarettir dedi). Peygamber gelince bunu kendisine haber vredim. «Vay, sağ elin yahut elin topraklansın, ona neye izin vermedin?» buyurdu.

٩ — (...) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث . ح وحدثنا محمد بن رمح . أخبرنا الليث عن يزيد بن أبى حبيب ، عن عراك ، عن عروة ، عن عائشة ؛ أنها أخبرته ؛ أن عمها من الرضاعة يسمى أفلح . استأذن عليها فحجبته . فأخبرت رسول الله ﷺ . فقال لها « لا تحتجبى منه . فإنه يحرم من الرضاعة ما يحرم من النسب » .

9 — ( ) .... : Burada da Âişe (R) : Eflah diye isimlendirilen süt amucasının ziyâret için izin istediğini, kendisinin bu zâtdan perde arkasına çekildiğini, Rasûlullah (S) a haber verdiğinde ise kendisine : «Sen ondan perde arkasına çekilme, çünkü nesebden haram olan şeyler, sütden de haram olur» buyurduğunu haber vermiştir.

١٠ — (...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبرى . حدثنا أبى . حدثنا شعبة عن الحكم عن عراك ابن مالك ، عن عروة ، عن عائشة . قالت : استأذن على أفلح بن قعيس . فأبيت أن آذن له . فأرسل : إنى عمك . أرضعتك امرأة أخى . فأبيت أن آذن له . فجاء رسول الله ﷺ . فذكرت ذلك له . فقال « ليدخل عليك ، فإنه عمك » .

10 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Eflah ibn Kuays beni ziyâret için izin istedi. Ben kendisine izin vermekden çekindim. Bu sefer : Ben senin amucanım, kardeşimin karısı sana süt emzirdi diye haber yol-

ladı. Ben yine ona izin vermekden çekindim. Nihâyet Rasûlullah geldi, ben de durumu ona söyledim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «O senin yanına girsin. Çünkü o senin amucandır» buyurdu.

(٣) باب تحريم ابنة الأخ من الرضاعة

١١ — (١٤٤٦) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ ، وَمُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ عَنْ عَلِيٍّ: قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَالَكَ تَنَوَّقُ فِي قُرَيْشٍ وَتَدَعُنَا ؟ فَقَالَ « وَعِنْدَكُمْ شَيْءٌ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ. بِنْتُ حَمْزَةَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي . إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ » .

(...) وحدّثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(3) SÜT ERKEK KARDEŞ KIZININ TAHRÎMİ BÂBI

11 — (1446) .... : Aliy (R) dedi ki : Ben bir kere :

— Yâ Rasûlallah! Kureyş içinden zevce almayı tercîh ediyorsun da, biz Hişâm oğullarını niçin bırakıyorsun? diye sordum.

— Sizin içinizde (uygun) kimse var mı? dedi. Ben de :

— Evet, Hamza'nın kızı dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— O, bana halâl olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır buyurdu [3].

( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi de A'meş'den bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

١٢ — (١٤٤٧) وحدّثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ. حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ جَابِرِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُرِيدَ عَلَى ابْنَةِ حَمْزَةَ . فَقَالَ « إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لِي. إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ. وَيَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ الرَّحِمِ » .

---

3. Hamza, Peygamber'in hem amucası, hem de süt kardeşi idi. Peygmaber'den de iki yaş büyükdü. Ebû Leheb'in azadlısı *Süveybe* kadın evvelâ Hamza'yı, sonra Muhammed'i mezirmişti. Hz. Muhammed, Hadîce ile evlendikden sonra, hem kendisi, hem de Hadîce Suveybe'ye ikrâmda bulunurlardı. Medîne'ye hicret ettikden sonra da Peygamber Suveybe'ye dâima hediyeler göndermiştir. Suveybe Hayber fethinden sonra vefat etmiştir.

Hz. Aliy belki de Peygamber'le Hamza arasında böyle bir süt kardeşliğinin bulunduğunu bilmediği için Hamza'nın kızı ile evlenmesini teklif etmişti.

12 — (1447) .... : **Katâde, Câbir ibn Zeyd'den, o da İbn Abbâs** (R) dan şöyle tahdîs etti : Peygamber (S) in, Hamza'nın kızı ile evlenmesi istenildi de Peygamber : «O bana halâl olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır. Rahimden harâm olan, sütden harâm olur» buyurdu.

١٣ –(...) وحدّثناه زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ (وَهُوَ الْقطَّانُ) . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَي ابْنِ مِهْرَانَ الْقُطَعِيُّ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ . جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ . بِإِسْنَادِ هَمَّامٍ . سَوَاءٌ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ شُعْبَةَ انْتَهَىٰ عِنْدَ قَوْلِهِ «ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ» . وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ «وَإِنَّهُ يَحْرُمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ مَا يَحْرُمُ مِنَ النَّسَبِ» . وَفِي رِوَايَةِ بِشْرِ بْنِ عُمَرَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ زَيْدٍ .

13 — ( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de Katâde'den aynen bundan önceki Hemmâm'ın isnadıyle rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Şu'be'nin hadîsi «O, benim süt kardeşimin kızıdır» sözünde son bulmuştur. Diğer râvî Saîd'in hadîsinde : «Şu muhakkak ki nesebden harâm olan, sütden harâm olur» ziyâdesi; Bişru'bnu Umer'in rivâyetinde de : Ben Câbir ibn Yezîd'den işittim, isnadı vardır.

١٤ – (١٤٤٨) وحدّثنا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَىٰ . قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ مُسْلِمٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ مُسْلِمٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ حُمَيْدَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ يَقُولُ : سَمِعْتُ أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ : قِيلَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ : أَيْنَ أَنْتَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! عَنِ ابْنَةِ حَمْزَةَ ؟ أَوْ قِيلَ : أَلَا تَخْطُبُ بِنْتَ حَمْزَةَ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ ؟ قَالَ «إِنَّ حَمْزَةَ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ» .

14 — (1448) Yine bize Hârun ibn Saîd el-Eylî ve Ahmed ibn Îsâ tahdîs edib dediler ki : Bize İbn Vehb tahdîs etti. Bana Mahreme ibn Bukeyr babasından haber verdi. Şöyle demiştir : Ben, Abdullah ibn Muslim'den işittim şöyle diyordu : Ben, Humeyd ibn Abdirrahman'dan işittim şöyle diyordu : Ben Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) a :

— Sen neredesin? Yâ Rasûlallah! Hamza'nın kızı ile evlensen? Yahut da : Hamzatu'bnu Abdilmuttalib'in kızını zevceliğe istesen? denildi. Rasûlullah :

— Hamza, benim süt kardeşimdir, buyurdu.

(٤) باب تحريم الربيبة وأخت المرأة

١٥ — (١٤٤٩) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة. أخبرنا هشام. أخبرني أبي عن زينب بنت أم سلمة، عن أم حبيبة بنت أبي سفيان. قالت: دخل علي رسول الله ﷺ فقلت له: هل لك في أختي بنت أبي سفيان؟ فقال «أفعل ماذا؟» قلت: تنكحها. قال «أو تحبين ذلك؟» قلت: لست لك بمخلية. وأحب من شركني في الخير أختي. قال «فإنها لا تحل لي» قلت: فإني أخبرت أنك تخطب درة بنت أبي سلمة. قال «بنت أم سلمة؟» قلت: نعم. قال «لو أنها لم تكن ربيبتي في حجري، ما حلت لي. إنها ابنة أخي من الرضاعة. أرضعتني وأباها ثويبة. فلا تعرضن علي بناتكن ولا أخواتكن».

(...) وحدثنيه سويد بن سعيد. حدثنا يحيى بن زكرياء بن أبي زائدة. ح وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا الأسود بن عامر. أخبرنا زهير. كلاهما عن هشام بن عروة، بهذا الإسناد، سواء.

(4) ÜVEY KIZIN VE KADININ KIZ KARDEŞİNİN TAHRÎMİ BÂBI

15 — (1449) Bize Ebû Kureyb Muhammed ibn Alâ tahdîs etti. Bize Ebû Usâme tahdîs etti. Bize Hişâm haber verdi. Bana babam, Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb'den, o da Ebû Sufyân'ın kızı Ummu Habîbe'den haber verdi. Şöyle demiştir : Bir gün Rasûlullah yanıma geldiğinde ona :

— Kız kardeşim Ebû Sufyân'ın kızı hakkında bir arzun yok mu? diye sordum.

— Ne yaparım ki? dedi. Ben de :

— Onu nikâh edersiniz dedim. Rasûlullah (S) :

— Acâib! Sen bunu arzu eder misin? buyurdu. Ben :

— Zaten senin için ortakdan hâlî ve münferid değilim. Kız kardeşimin hayırda bana ortak olmasını arzu ediyorum dedim.

— İyi bil ki kız kardeşin bana halâl olmaz buyurdu.

— Bana haber verildi ki siz Ebû Seleme'nin yetîm kızını zevceliğe istiyormuşsunuz dedim.

— (Refîkam) Ummu Seleme'nin kızını mı? diye sordu. Ben de :

— Evet dedim. Rasûlullah :

— Ummu Seleme'nin kızı (Zeyneb), benim vesâyet ve terbiyem altında üvey kızım olmasa bile, o bana halâl değildir. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır. Beni ve onun babası Ebû Seleme'yi **Süveybe** (kadın) emzirmiştir. Bir daha sakın kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi bana teklîf etmeyiniz dedi.

( ) ' .... : Buradaki râvilerin her ikisi de Hişâm ibn Urve'den bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٦ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ؛ أَنَّ مُحَمَّدَ ابْنَ شِهَابٍ كَتَبَ يَذْكُرُ؛ أَنَّ عُرْوَةَ حَدَّثَهُ؛ أَنَّ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ حَدَّثَتْهُ؛ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ حَدَّثَتْهَا؛ أَنَّهَا قَالَتْ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! انْكِحْ أُخْتِي عَزَّةَ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَتُحِبِّينَ ذَٰلِكِ!» فَقَالَتْ: نَعَمْ. يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَسْتُ لَكَ بِمُخْلِيَةٍ. وَأَحَبُّ مَنْ شَرِكَنِي فِي خَيْرٍ، أُخْتِي. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «فَإِنَّ ذَٰلِكِ لَا يَحِلُّ لِي». قَالَتْ: فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! فَإِنَّا نَتَحَدَّثُ أَنَّكَ تُرِيدُ أَنْ تَنْكِحَ دُرَّةَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ. قَالَ «بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ؟» قَالَتْ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ أَنَّهَا لَمْ تَكُنْ رَبِيبَتِي فِي حَجْرِي مَا حَلَّتْ لِي. إِنَّهَا ابْنَةُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ. أَرْضَعَتْنِي وَأَبَا سَلَمَةَ ثُوَيْبَةُ. فَلَا تَعْرِضْنَ عَلَيَّ بَنَاتِكُنَّ وَلَا أَخَوَاتِكُنَّ».

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي. حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الزُّهْرِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْلِمٍ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ. بِإِسْنَادِ ابْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْهُ. نَحْوَ حَدِيثِهِ. وَلَمْ يُسَمِّ أَحَدٌ مِنْهُمْ فِي حَدِيثِهِ، عَزَّةَ، غَيْرُ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ.

16 — ( ) Bize Muhammed ibn Rumh tahdîs etti. Bize Leys, Yezîd ibn Ebî Habîb'den şöyle haber verdi : Muhammed ibn Şihâb yazıb zikrediyordu ki, kendisine Urve tahdîs etmiş, ona da Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb tahdîs etmiş, ona da Peygamber'in zevcesi Ummu Habîbe tahdîs etmiştir. Ummu Habîbe Rasûlullah (S) a :

— Yâ Rasûlallah! Kız kardeşim Azze'yi nikâh et dedi. Rasûlullah :

— Acâib! Sen bunu arzu eder misin? buyurdu. Ummu Habîbe (R) :

— Evet (arzu ederim) yâ Rasûlallah! Çünkü senin için ortakdan hâlî kalıcı değilim ve herhangi bir hayırda kız kardeşimin bana ortak olmasını arzu ederim dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— İyi bil ki bu bana halâl olmaz buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Biz, sizin Ebû Seleme'nin yetîm kızını nikâh etmek istediğinizi konuşub duruyoruz dedim. Rasûlullah :

— (Zevcem) Ummu Seleme'nin kızını mı? diye sordu.

— Evet dedim. Rasûlullah :

— Ummu Seleme'nin kızı (Zeyneb) benim vesâyet ve terbiyem altında üvey kızım olmasa bile, yine bana nikâhı halâl olmaz. Çünkü o, benim süt kardeşimin kızıdır : Beni ve onun babası Ebû Selem'eyi **Suveybe** (kadın) emzirmiştir. Artık bir daha sakın kızlarınızı ve kız kardeşlerinizi bana teklîf etmeyiniz buyurdu [4].

( ) .... : Buradaki her iki râvî de Zuhrî'den, İbn Ebî Habîb'in ondan isnadıyle onun hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Yezîd ibn Ebî Habîb'den başka bunların hiçbiri kendi hadîsinde Azze ismini söylememiştir.

(٥) باب فى المصة والمصتان

١٧ — (١٤٥٠) حدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ابْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . ح وَحَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ ، عَنِ ابْنِ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ (وَقَالَ سُوَيْدٌ وَزُهَيْرٌ : إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ) « لَا تُحَرِّمُ الْمَصَّةُ وَالْمَصَّتَانِ » .

(5) BİR KERE VE İKİ KERE EMMEK HAKKINDA BÂB

17 — (1450) .... : Âişe (R) şöyle demiştir : Rasûlullah (S) : «Bir kere ve iki kere sorub emmek haram kılmaz» buyurdu.

---

4. Ummu Habîbe, şüphesiz ki iki kız kardeşin nikâhda birleşmesi câiz olmadığını bilmemekde idi. Çünkü kendisi Habeşistan'a hicret eden ilk muslimanlardan olub, dînî salâbetiyle meşhûrdur, adı Ramle'dir. Ummu Seleme Peygamber'in kadınlarından olub Ebû Umeyye'nin kızıdır. Adı Hind'dir. Fasâhat ve belâğatı ile meşhûrdur. Önce Ebû Seleme Abdullah ibn Esed'le evlenmiş, beraber musliman olarak Habeşistan'a hicret etmişti. Kızı Zeyneb orada doğmuş ve adını Berre koymuşlardı. Ebû Seleme Habeşistan'da vefat etti. Ummu Seleme, kızı Berre ile beraber Medîne'ye geldi. Rasûlullah'ın Ummu Seleme ila evlenmesiyle Berre Peygamber'in üvey kızı (rabîbesi) oldu. Adı da Peygamber tarafından Zeyneb diye değiştirildi. Artık vâlidesine nisbet olunarak Ummu Seleme kızı Zeyneb denilir oldu. Babası Ebû Seleme'ye nisbeti bırakıldı. Hadîsde buna işâret buyurulmuştur. Zeyneb de annesi gibi fesâhat ve belâğatıyle meşhûrdur.

Hadîsde görüldüğü üzere Zeyneb'in Peygamber'e haramlığını i'câb eden iki sebeb vardır: Peygamber'in üvey kızı olması, bir de babası Ebû Seleme Abdullah'ın Peygamber'le süt kardeşi bulunmasıdır. Her ikisini de Ebû Leheb'in câriyesi *Süveybe* emzirmişti.

١٨ — (١٤٥١) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْمُعْتَمِرِ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) . أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَيُّوبَ ، يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ . قَالَتْ : دَخَلَ أَعْرَابِيٌّ عَلَى نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي بَيْتِي . فَقَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! إِنِّي كَانَتْ لِي امْرَأَةٌ فَتَزَوَّجْتُ عَلَيْهَا أُخْرَى . فَزَعَمَتِ امْرَأَتِي الْأُولَى أَنَّهَا أَرْضَعَتِ امْرَأَتِي الْحُدْثَى رَضْعَةً أَوْ رَضْعَتَيْنِ. فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ « لَا تُحَرِّمُ الْإِمْلَاجَةُ وَالْإِمْلَاجَتَانِ » قَالَ عَمْرٌو فِي رِوَايَتِهِ: عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ الْحَارِثِ بْنِ نَوْفَلٍ .

18 — (1451) .... : Ummu'l-Fadl (R) şöyle dedi : Allah'ın Peygamber'i (S) benim evimde iken, yanına bir bedevî girdi ve şöyle dedi :

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Benim bir karım vardı. Ben onun üstüne başka bir kadınla daha evlendim. Bu sefer ilk karım en yeni karıma bir yahut iki kerecik süt emzirmiş olduğunu söyledi. Bunun üzerine Allâh'ın Peygamber'i :

— Bir kerecik ve iki kerecik sorub emmek haram kılmaz buyurdu.

١٩ — (...) وحدثني أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ . حَدَّثَنَا مُعَاذٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ صَالِحِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ ، أَبِي الْخَلِيلِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ أُمِّ الْفَضْلِ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ صَعْصَعَةَ قَالَ : يَا نَبِيَّ اللَّهِ ! هَلْ تُحَرِّمُ الرَّضْعَةُ الْوَاحِدَةُ ؟ قَالَ «لَا».

19 — ( ) .... : Ummu'l-Fadl (R) dan (şöyle demiştir) :

Âmir ibn Sa'sa'a oğullarından bir erkek :

— Yâ Nebiyallâh! Bir tek emme haram kılar mı? diye sordu. Rasûlullah :

— Hayır diye cevab verdi :

٢٠ — (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ ؛ أَنَّ أُمَّ الْفَضْلِ حَدَّثَتْ ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ « لَا تُحَرِّمُ الرَّضْعَةُ أَوِ الرَّضْعَتَانِ ، أَوِ الْمَصَّةُ أَوِ الْمَصَّتَانِ » .

20 — ( ) .... : Ummu'l-Fadl (R) tahdîs etti ki : Allâh'ın Peygamber'i (S) : «Bir emme, yahut iki emme, bir sorma, yahut iki sorma harâm kılmaz» buyurmuştur.

٢١ – (...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة وإسحٰق بن إبراهيم . جميعا عن عبدة بن سليمان، عن ابن أبي عروبة ، بهٰذا الإسناد . أما إسحٰق فقال ، كرواية ابن بشر « أو الرضعتان أو المصتان » وأما ابن أبي شيبة فقال « والرضعتان والمصتان » .

21 — ( ) .... : Buradaki râvîler de ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan İshâk ibn İbrahim «yahut iki radâ', yahut iki massa» demiş, İbn Ebî Şeybe ise: «İki rad'a ve iki massa» demiştir.

٢٢ – (...) وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا بشر بن السري . حدثنا حماد بن سلمة عن قتادة ، عن أبي الخليل ، عن عبد الله بن الحارث بن نوفل ، عن أم الفضل ، عن النبي ﷺ قال « لا تحرم الإملاجة والإملاجتان » .

22 — ( ) .... : Ummu'l-Fadl (R) dan: Peygamber (S): «Bir emzirme ve iki emzirme haram kılmaz» buyurmuştur.

٢٣ – (...) حدثني أحمد بن سعيد الدارمي. حدثنا حبان. حدثنا همام . حدثنا قتادة عن أبي الخليل، عن عبد الله بن الحارث ، عن أم الفضل . سأل رجل النبي ﷺ : أتحرم المصة ؟ فقال « لا » .

23 — ( ) .... : Ummu'l-Fadl (R) dan (şöyle demiştir):
Bir adam Peygamber (S) e:
— Bir defa sorub emmek haram kılar mı? diye suâl etti. Peygamber:
— Hayır diye cevab verdi [5].

(٦) باب التحريم بخمس رضعات

٢٤ – (١٤٥٢) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن عبد الله بن أبي بكر ، عن عمرة ، عن عائشة ؛ أنها قالت : كان فيما أنزل من القرآن : عشر رضعات معلومات يحرمن . ثم نسخن: بخمس معلومات . فتوفي رسول الله ﷺ وهن فيما يقرأ من القرآن

5. Bu hadîsin zâhirine tutunanlar üç emmeden azı ile radâ' hükmü sâbit olmaz dediler. Bu, Zâhiriyye mezhebidir. Allâh'ın Kitâbına nazar edene göre mahdûd müddeti içinde hâsıl olursa emmenin azı ve çoğu müsâvîdir. Bu da Hanefî mezhebidir ki onlar bu görüşlerine şu âyetle istidlâl ediyorlar:

«... *Sizi emziren süt analarınız ve süt hemşîreleriniz...*» (en-Nisâ: 23). Bu âyet, evlenmesi harâm kılınan kadınları beyân etmek için sevk olunmuştur. Âyet itlakıyle aza ve çoğa şâmil olur. Vâhid haberi ise, Kur'ân'ın mutlakını kayıdlamağa elverişli olmaz. Hatta muttefakun aleyh olarak geçen «süt, doğurmanın haram kıldığı şeyleri haram kılar» hadîslerinin de mutlaklığını kayıdlayamaz.

Sonra bu hadîsin haram kılan emmeler on yahut beş olduğu sırada vârid bulunması da câizdir (Mehmed Zihnî, Âmrie tab'ı kenarı II, 166).

(6) BEŞ KERE SORUB EMMEKLE NİKÂHIN HARÂM KILINMASI BÂBI

24 — (1452) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Abdullah ibn Ebî Bekr'den, o da Amre'den, o da Âişe (R) den. O şöyle demiştir :

Kur'ân'dan indirilenler içinde (nikâhı) haram kılan ma'lûm (yani doyurucu) on tane emme vardı. Sonra bunlar beş ma'lûm emme ile nesh olundular. (Kendilerine nesh haberi ulaşmayan bazı muhitlerde) bunlar henüz Kur'ân'dan olmak üzere okunurken Rasûlullah (S) vefat etti.

٢٥ — (...) حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَىٰ (وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ) عَنْ عَمْرَةَ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ (وَهِيَ تَذْكُرُ الَّذِي يُحَرِّمُ مِنَ الرَّضَاعَةِ) قَالَتْ عَمْرَةُ: فَقَالَتْ عَائِشَةُ : نَزَلَ فِي الْقُرْآنِ : عَشْرُ رَضَعَاتٍ مَعْلُومَاتٍ . ثُمَّ نَزَلَ أَيْضًا : خَمْسٌ مَعْلُومَاتٌ .

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . قَالَ : سَمِعْتُ يَحْيَىٰ بْنَ سَعِيدٍ قَالَ : أَخْبَرَتْنِي عَمْرَةُ ؛ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ تَقُولُ . بِمِثْلِهِ .

25 — ( ) .... : Amre, Âişe'den (o sütün haram kıldığı kimseleri zikrederken) işitmiştir. Amre dedi ki : Âişe (R) : Kur'ân'da bilinen on emme nâzil oldu. Sonra yine beş ma'lûm emme nâzil oldu dedi.

( ) Buradaki râvî de yine Amre'nin Âişe'yi yukarıki hadîs tarzında söylerken işitib haber verdiğini rivâyet etmiştir [6].

---

6. Bunların Kur'ân'dan olmadığı sâbit olmuştur. Çünkü bunlarda tevâtür yoktur. «Bunlar henüz Kur'ân'dan olmak üzere okunurken Rasûlullah vefat etti» sözünün ma'nâsı, haram kılan beş emme ile ilgili nesh hayli gecikmiştir. Hatta Rasûlullah vefat ettiği zaman kendilerine nesh haberi ulaşmayan bazı kimseler, bu beş emmeyi okuyor ve bunu metlûv bir Kur'ân addediyordu. Sonradan kendilerine nesh ulaşınca bundan döndüler ve bunun Kur'ân olarak okunmayacağı üzerinde ittifak eylediler (Nevevî).

Bu ibâre, maksadı ifâde etmekde kasırdır. Maksadı şudur: On emme, beş emme ile tevâturen ve hukmen nesh olundu. Sonra bu nâsihin de tilâveti nesh olundu da recm âyetinde olduğu gibi hükmü bâkî kaldı. Lâkin bu nesh hayli geciktiği için ba'zı kimselere ulaşıncaya kadar, onlara bu durum gizli kaldı. Bu arada, nesihden haberi olmayanlar tilâveti nesh edilmiş olan şey'i tilâvet ediyorlardı. Sonra bu ikinci nesh de kendilerine ulaşınca, bunun okunmayacağında ittifak ettiler.

Biz diyoruz ki: وامهاتكم اللاتى ارضعنكم : *Sizleri emziren* (süt) *analarınız...»* (en-Nisâ: 23) âyeti haramlığı mutlak olarak emzirme fi'liyle isbât etti. Bunda, adedi şart kılma, emzirmenin mutlaklığını takyîd etmek ve ummehâtın umûmluğunu da tahsîs etmek olur. Bu ise, vâhid haberi ile câiz değildir. Çünkü husûsdan önce âmm olan lâfız kat'îdir, ona zannî olan muâraza edemez (Mehmed Zihnî, Âmire tab'ı II, 168).

(٧) باب رضاعة الكبير

٣٦ — (١٤٥٣) حدثنا عمرو الناقد وابن أبي عمر . قالا : حدثنا سفيان بن عيينة عن عبد الرحمن ابن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ قالت : جاءت سهلة بنت سهيل (١) إلى النبي ﷺ فقالت : يا رسول الله! إني أرى في وجه أبي حذيفة من دخول سالم (وهو حليفه) . فقال النبي ﷺ « أرضعيه (٢) » قالت : وكيف أرضعه ؟ وهو رجل كبير . فتبسم رسول الله ﷺ وقال « قد علمت أنه رجل كبير » .
زاد عمرو في حديثه : وكان قد شهد بدرا . وفي رواية ابن أبي عمر : فضحك رسول الله ﷺ .

(7) BÜYÜĞÜN EMMESİ BÂBI

26 — (1453) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Suheyl'in kızı Sehle Peygamber'e gelib :

— Yâ Rasûlallah! Ben (kocam) Ebû Huzeyfe'nin yüzünde Sâlim'in benim yanıma girmesinden dolayı bir istememezlik hissediyorum dedi. (Sâlim, Ebû Huzeyfe'nin yemînlisi idi). Peygamber (S) :

— Onu sütünden içir buyurdu. Kadın :

— Büyük bir delikanlı hâlinde bulunan Sâlim'i ben sütümden nasıl içirebilirim? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah tebessüm ederek :

— Ben, onun büyük bir delikanlı olduğunu bilmişimdir buyurdu [7].

Râvî Amr kendi hadîsinde : Halbuki o Bedr'de hâzır bulunmuştu fıkrasını ziyâde etti. İbnu Ebî Umer'in rivâyetinde ise : Bunun üzerine Rasûlullah güldü şeklindedir.

---

7. Bu mes'elede âlimler ihtilâf etmişlerdir. Âişe ile Dâvûd Zâhirî, süt emme (radâ) haramlığı, çocuğun emmesiyle sâbit olduğu gibi, bâliğ kimsenin emmesiyle de bu hadîsden dolayı sâbit olur dediler. Sahâbî, tâbiî âlimleriyle, bu güne kadarki bütün memleketlerin âlimleri de, süt hurmeti ancak iki senenin aşağısındaki çocuğa emzirmekle sâbit olur dediler. Yalnız Ebû Hanîfe, iki buçuk yıl içinde sâbit olur demiştir. Bu âlimler topluluğu, «*Anneler, çocuklarını bütün iki yıl emzirirler...*» (el-Bakara: 232) âyeti ve bir de biraz sonra bâbı gelecek olan «Radâa ancak mecâadandır» hadîsi ile ihticâc ettiler. Onlar Sehle hadîsini de Sehle ile Sâlim'in şahıslarına mahsûs olmağa hamlettiler. Muslim, Ummu Seleme'den ve Rasûlullah'ın diğer zevcelerinden rivâyet etti ki onların hepsi bu husûsda Âişe'ye muhâlefet etmişlerdir (Nevevî).

٢٧ – (...) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم الحنظلي ومحمد بن أبي عمر . جميعا عن الثقفي . قال
ابن أبي عمر : حدثنا عبد الوهاب الثقفي عن أيوب ، عن ابن أبي مليكة ، عن القاسم ، عن عائشة ؛
أن سالما مولى أبي حذيفة كان مع أبي حذيفة وأهله في بيتهم . فأتت (تعني ابنة سهيل) النبي ﷺ .
فقالت : إن سالما قد بلغ ما يبلغ الرجال . وعقل ما عقلوا . وإنه يدخل علينا . وإني أظن أن في نفس
أبي حذيفة من ذلك شيئا . فقال لها النبي ﷺ «أرضعيه تحرمي عليه ، ويذهب الذي في نفس
أبي حذيفة» فرجعت فقالت : إني قد أرضعته ، فذهب الذي في نفس أبي حذيفة .

27 — ( ) .... : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim, Ebû Huzeyfe ve âilesi ile beraber onların evinde bulunuyordu. Derken Suheyl'in kızı Peygamber'e gelib :

— Sâlim, erkeklerin bâliğ olduğu erkekliğe ulaştı ve onların düşündüğünü de düşündü. Halbuki kendisi bizim yanımıza girib çıkıyor. Ben ise, Ebû Huzeyfe'nin gönlünde bu girib çıkmadan dolayı bir isteksizlik olduğunu zannediyorum dedi. Peygamber kadına :

— Sâlim'i sütünden emzir. Hem sen ona haram olursun, hem de Ebû Huzeyfe'nin nefsindeki şey (yani kıskançlık) gider buyurdu. Bunun üzerine kadın dönüb gitti ve sonra : Ben onu (yani Sâlim'i) emzirdim. Ebû Huzeyfe'nin nefsindeki düşünce de zâil oldu dedi [8].

---

8. Sâlim ibn Ubeyd ibn Rabia, Huzeyfe'nin karısı, Sehle'nin kölesi idi. Kadın onu azadlayınca, Arab âdeti üzerine Ebû Huzeyfe onu evlâdlık edindi. Böylece Ebû Huzeyfe'nin ve karısının himâyesinde kendi çocukları gibi gelişti. «ادعوهم لآبائهم هو أقسط عند الله : *Onları babalarına nisbetle çağırın, bu Allah indinde daha doğrudur...*» (el-Ahzâb: 5) âyeti nâzil olunca oğulluk hükmü bâtıl oldu. Fakat Sâlim küçüklük hükmüyle Sehle'nin yanına gitmekde devam etti. Nihâyet buluğ çağına erişince Ebû Huzeyfe ile karısı onun yanlarına girib çıkmasından dolayı nefislerinde bir isteksizlik hissettiler. Küçüklükden beri devam eden ülfet sebebiyle de onu yanlarına girmekden men' etmek de kendilerine ağır geldi. İşte bunun üzerine kadın Peygamber'e gelerek durumu arz etti. Yani bu analık babalık ve oğulluğun devâmını arzu eden bu âile nâmına Sehle, Peygamber'e müracâat ederek Sâlim'in oğulluğunun devamı çaresini sordu.

Kadı Iyâd: Muhtemil ki kadın kendi sütünü bir kaba sağdı da Sâlim'i memesine ve derisine dokundurmaksızın içirmiştir dedi. Bu güzel bir tefsîrdir.

Bu hâdisenin özeti şöyledir :

Sâlim, Ebû Huzeyfe âilesinin bir evlâdlığı olub «Huzeyfe'nin oğlu Sâlim» diye anılmakda iken yukarda gördüğümüz el-Ahzâb sûresinin 5 inci âyeti nâzil oluyor. Bu âyet nâzil olunca bu yoldaki evlâdlık kalkıyor. Sâlim üzerinde Ebû Huzeyfe'nin babalığı ve Ebû Huzeyfe'nin karıları Subeyte ile Sehle'nin analıkları kalmıyor. Bu analık, babalık ve oğulluğun devamını çok arzu eden bu âile nâmına Sehle, Peygamber'e mürâcaat ederek Sâlim'in oğulluğunun devamı çâresini soruyor. Peygamber de Sehle'ye: «Sâlim'i emzir (süt analık te'sîs et)» diye cevab vermiştir. Sehle' de Sâlim'i emzirmiş ve beş yudum süt vermiştir. Bu sûretle Sâlim, Sehle'nin ve dolayısıyle âilenin süt oğlu olmuştu.

Diğer rivâyete göre Sehle, Peygamber'e mürâcaatında: Yâ Rasûlallah! Bu âyetle

٢٨ – (...) وحدثنا إسْحَٰقُ بْنُ إبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ ؛ أَنَّ الْقَاسِمَ بْنَ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ سَهْلَةَ بِنْتَ سُهَيْلِ بْنِ عَمْرٍو جَاءَتِ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ سَالِمًا (لِسَالِمٍ مَوْلَىٰ أَبِي حُذَيْفَةَ) مَعَنَا فِي بَيْتِنَا . وَقَدْ بَلَغَ مَا يَبْلُغُ الرِّجَالُ وَعَلِمَ مَا يَعْلَمُ الرِّجَالُ . قَالَ « أَرْضِعِيهِ تَحْرُمِي عَلَيْهِ » قَالَ : فَمَكَثْتُ سَنَةً أَوْ قَرِيبًا مِنْهَا لَا أُحَدِّثُ بِهِ وَهِبْتُهُ . ثُمَّ لَقِيتُ الْقَاسِمَ فَقُلْتُ لَهُ : لَقَدْ حَدَّثْتَنِي حَدِيثًا مَا حَدَّثْتُهُ بَعْدُ . قَالَ : فَمَا هُوَ ؟ فَأَخْبَرْتُهُ . قَالَ : فَحَدِّثْهُ عَنِّي ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْنِيهِ .

28 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle haber verdi : Suheyl ibn Amr'ın kızı Sehle Peygamber'e geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Şüphesiz ki Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim, bizim evimizde bizimle beraber bulunmaktadır. Halbuki şimdi buluğ çağına ermiş ve erkeklerin bildiğini bilmiştir dedi. Peygamber (S) :

— Onu emzir de (bu süt sebebiyle) sen ona harâm olasın buyurdu.

İbn Muleyke dedi ki : Ben bir sene yahut ona yakın bir müddet bu hadîsi kimseye tahdîs etmeyerek bekledim ve bunu tahdîs etmekden bir heybet ve korku hissettim. Sonra Kasım'a kavuşub ona :

— Bana bir hadîs rivâyet ettin ki, ben onu daha henüz kimseye tahdîs edemedim dedim. Kasım :

— Nedir o? diye sordu. Ben de kendisine bu hadîsi haber verdim.

— Bu hadîsi benden tahdîs et. Çünkü onu bana Âişe haber vermiştir dedi.

Sâlim evlâdlıkdan çıkıyor. Halbuki o erlik çağında olduğu halde biz kadınların yanına girib çıkıyor. Sanıyorum ki Ebû Huzeyfe de bu halden müteessirdir demiş. Peygamber de: «Sâlim'i emzir, sen ona süt ana olub haram olursun. Kocan Ebû Huzeyfe'de de bir endîşe kalmaz» buyurmuş. O da Sâlim'i emzirmiştir.

Yine Muslim'in diğer bir rivâyetine göre Sehle: Yâ Rasûlallah! Koca adamı ben nasıl emziririm? demiş. Peygamber de gülerek: «Sâlim'in koca adam olduğunu ben de biliyorum» buyurmuş.

Sehle kadın — Kadı Iyâd'ın da tahmîn ettiği gibi, belki de — sütünü bir kaba sağıb, sonra Sâlim'i içirmiş ve bu sûretle sütü içerken Sâlim, kadına hiç temas etmemiştir. Hasan Basrî'den de böyle içilmiş olması naklolunmuştur.

Bu konudaki görüş ve mezheb ihtilâflarının tafsîline yukarıda kısaca işâret etmiş bulunuyoruz. Daha geniş îzah için mufassal şerhlere ve fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

٢٩ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن حميد بن نافع ، عن زينب بنت أم سلمة . قالت : قالت أم سلمة لعائشة : إنه يدخل عليك الغلام الأيفع الذي ما أحب أن يدخل علي . قال : فقالت عائشة : أما لك في رسول الله ﷺ أسوة ؟ قالت : إن امرأة أبي حذيفة قالت : يا رسول الله ! إن سالما يدخل علي وهو رجل . وفي نفس أبي حذيفة منه شيء . فقال رسول الله ﷺ « أرضعيه حتى يدخل عليك » .

29 — ( ) .... : Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb şöyle dedi : Ummu Seleme, Âişe'ye :

— Buluğ çağına yakınlaşmış oğlan senin yanına giriyor ki ben o çağdaki oğlanın benim yanıma girmesini sevmiyorum dedi. Bunun üzerine Âişe dedi ki :

— **Allâh'ın Rasûlunde senin için güzel bir örnek yok mu?** Huzeyfe'nin karısı : Yâ Rasûlallah! Sâlim benim yanıma girib çıkıyor. Halbuki o bir erkek olmuştu. Ebû Huzeyfe'nin nefsinde de ondan dolayı bir şey vardır dedi. Rasûlullah da : «Onun, senin yanına girmesi için sen onu emzir» buyurdu.

٣٠ – (...) وحدثني أبو الطاهر وهرون بن سعيد الأيلي . (واللفظ لهرون) قالا : حدثنا ابن وهب . أخبرني مخرمة بن بكير عن أبيه . قال : سمعت حميد بن نافع يقول : سمعت زينب بنت أبي سلمة تقول: سمعت أم سلمة زوج النبي ﷺ تقول لعائشة : والله ! ما تطيب نفسي أن يراني الغلام قد استغنى عن الرضاعة . فقالت : لم ؟ قد جاءت سهلة بنت سهيل إلى رسول الله ﷺ . فقالت : يا رسول الله ! والله ! إني لأرى في وجه أبي حذيفة من دخول سالم . قالت : فقال رسول الله ﷺ « أرضعيه » فقالت : إنه ذو لحية . فقال « أرضعيه يذهب ما في وجه أبي حذيفة » . فقالت : والله ! ما عرفته في وجه أبي حذيفة .

30 — ( ) .... : Mahremetu'bnu Bukeyr, babasından haber verdi, dedi ki Humeyd ibn Nâfi'den işittim şöyle diyordu : Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb'den işittim şöyle diyordu : Peygamber'in Zevcesi Ummu Seleme'den işittim Âişe'ye hitâben :

— Vallâhi süt emmekden müstağnî olmuş bulunan oğlanın, beni görmesini gönlüm hoşlanmıyor diyordu. Âişe de şöyle dedi :

— Niçin (olmasın)? Suheyl'in kızı Sehle Rasûlullah'a gelib : Yâ Rasûlallah! Ben, Ebû Huzeyfe'nin yüzünde Sâlim'in benim yanıma girib

çıkmasından ötürü bir şey görüyorum dedi. Rasûlullah da: «Sen onu sütünden emzir» buyurdu. Bu sefer Sehle: Sâlim sakallanmıştır dedi. Rasûlullah: «Sen onu sütünden emzir ki Ebû Huzeyfe'nin yüzündeki (kıskançlık) gitsin» buyurdu. Muteâkiben Sehle kadın: Vallâhi Ebû Huzeyfe'nin yüzündeki hâli bir daha müşâhede etmedim dedi.

٣١ – (١٤٥٤) حدثني عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي . حَدَّثَنِي عُقَيْلُ ابْنُ خَالِدٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَمْعَةَ ؛ أَنَّ أُمَّهُ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ أُمَّهَا أُمَّ سَلَمَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ كَانَتْ تَقُولُ : أَبَىٰ سَائِرُ أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنْ يُدْخِلْنَ عَلَيْهِنَّ أَحَدًا بِتِلْكَ الرَّضَاعَةِ . وَقُلْنَ لِعَائِشَةَ : وَاللهِ ! مَا نَرَىٰ هَٰذَا إِلَّا رُخْصَةً أَرْخَصَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ لِسَالِمٍ خَاصَّةً . فَمَا هُوَ بِدَاخِلٍ عَلَيْنَا أَحَدٌ بِهَٰذِهِ الرَّضَاعَةِ . وَلَا رَائِينَا .

31 — (1454) .... : İbn Şihâb şöyle dedi: Bana Ebû Ubeyde ibn Abdillah ibn Zem'a haber verdi, ona da annesi Zeyneb Bintu Ebî Seleme haber vermiştir ki Zeyneb'in annesi ve Peygamber'in zevcesi olan Ummu Seleme (R) şöyle diyordu: Peygamber (S) in diğer kadınları bu şekilde bir emme ile kendi huzûrlarına hiçbir kimseyi sokmayı kabul etmediler [9] ve Âişe'ye şöyle dediler: Vallâhi biz bunu Rasûlullah'ın Sâlim'e mahsûs olmak üzere Sehle'ye verdiği bir ruhsatdan başka bir şey görmüyoruz. Binâen'aleyh şu muhakkak ki bu kabil bir emme ile bizim yanımıza hiçbir kimse giremez ve bizi göremez [10].

(٨) باب إنما الرضاعة من المجاعة

٣٢ – (١٤٥٥) حدثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَسْرُوقٍ . قَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ : دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَعِنْدِي رَجُلٌ قَاعِدٌ . فَاشْتَدَّ ذَٰلِكَ عَلَيْهِ . وَرَأَيْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ . قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّهُ أَخِي مِنَ الرَّضَاعَةِ . قَالَتْ فَقَالَ « انْظُرْنَ إِخْوَتَكُنَّ مِنَ الرَّضَاعَةِ . فَإِنَّمَا الرَّضَاعَةُ مِنَ الْمَجَاعَةِ » .

9. Yani Peygamber'in diğer kadınlarının hepsi bu mes'elede Âişe es-Sıddîka'ya muhâlefet etmişler ve Ebû Huzeyfe'nin azadlısı Sâlim'in radâasına benzer bir usulle kadınların yanına hiçbir kimsenin dâhil olmasına râzıy olmamışlardır.

10. Sahîh hadîslerden hiç birini ihmal etmemek ve her birini hükümlerin husûsîden umûmîye doğru gelişimini gösterir bir tekemmül sırasına göre yerleştirerek en ma'kûl netîceyi ve hükmü, şerhe hâcet bırakmadan bizzât hadîs metinlerine söylettiren İmâm Muslim'in, bu hârikul'âde tertîbi ve bundaki büyük isâbet ve başarısından dolayı en içden takdîrlerimi dile getiriyor ve kendisine Allah'dan hadsiz rahmetler niyâz eyliyorum (Mütercim).

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . قَالَا جَمِيعًا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ. كُلُّهُمْ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ . بِإِسْنَادِ أَبِي الْأَحْوَصِ. كَمَعْنَى حَدِيثِهِ. غَيْرَ أَنَّهُمْ قَالُوا « مِنَ الْمَجَاعَةِ » .

(8) «RADÂA ANCAK MECÂADANDIR» BÂBI

32 — (1455) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) benim yanıma girmişti. Halbuki bu sırada benim yanımda bir erkek oturmakta idi. Yanımda bu erkeğin oturması kendisine ağır geldi. Ben de yüzündeki öfkeyi gördüm ve :

— Yâ Rasûlallah! Bu benim süt kardeşimdir dedim. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Süt kardeşlerinizi iyi tefekkür ediniz. Çünkü radâa ancak mecâadandır [11] buyurdu.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Eş'as ibn Ebi'ş-Şa'sâ'dan, Ebu'l-Ahves'in isnadıyle onun hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Ancak bunlar «mine'l-mecâati» demişlerdir.

---

11. Hadîsin son cümlesi edebî ve hukûkî bir vecîzedir. Bu, «Kendisi ile hurmet sâbit olan radâa, yalnız açlığını sütle giderebilen emzik çağındaki süt çocuğu hakkında mu'teberdir» demektir.

Bir süt kuzusu olan çocuğun gelişib büyümesi, bedenî teşekkülü yalnız sütle te'mîn edildiği için çocuk, emziren kadının kendi çocuğu gibi kendisinin bir cüz'ü ve vucûdunun bir parçası oluyor. Bundan dolayı birçok sahâbî ve tâbiîlerle büyük sayıda hukûkçulara göre radâ müddeti içinde bir kere emmekle de hurmek sâbit olur. Çünkü yukarıda da geçtiği gibi *«Vaktıyle sizi emzirmiş olan süt analarınız da* (kendi analarınız gibi) *haram kılınmıştır»* (en-Nisâ: 23) âyeti muklakdır, adetle mukayyed değildir. Adedle takyîd ise Kur'ân'ın nassına ziyâde kılmakdır.

İmâm Şâfiî ile ashâbı bu hadîsle ve adedi ihtivâ eden diğer hadîslerle istidlâl ederek en az beş defa emzirilmesini şart kılmışlardır.

Hz. Âişe'nin odasında oturan süt kardeşinin adı hadîslerde bildirilmemiştir. Bunun Ebû Kuays'ın oğlu olduğu tahmîn ediliyor. Çünkü onun anası Âişe'yi emzirmiştir. Ve o kadın Âişe'nin süt anası olmakla meşhûrdur.

Peygamber'in bu hadîsde «Süt kardeşlerinizi iyi teemmül edin» buyurması, her emmenin süt hurmeti meydana getirmediğini, bunun süt çocukluğu zamanına munhasır olduğunu ve diğer şartları iyi tefekkür edin demek sadedindedir.

İkinci rivâyetin, birinci rivâyetden bir farkı görülemediği için : Ğayra ennehum kalû «mine'l-mecâati» istisnâsının vechi zâhir olmamıştır.

(٩) باب جواز وطء المسبية بعد الاستبراء، وإن كان لها زوج انفسخ نكاحها بالسبي

٣٣ — (١٤٥٦) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ الْقَوَارِيرِيُّ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ صَالِحٍ، أَبِي الْخَلِيلِ، عَنْ أَبِي عَلْقَمَةَ الْهَاشِمِيِّ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، يَوْمَ حُنَيْنٍ، بَعَثَ جَيْشًا إِلَىٰ أَوْطَاسٍ . فَلَقُوا عَدُوًّا . فَقَاتَلُوهُمْ . فَظَهَرُوا عَلَيْهِمْ . وَأَصَابُوا لَهُمْ سَبَايَا . فَكَأَنَّ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَحَرَّجُوا مِنْ غِشْيَانِهِنَّ مِنْ أَجْلِ أَزْوَاجِهِنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ . فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي ذَٰلِكَ : وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [٤/النساء/الآية ٢٤] . أَيْ فَهُنَّ لَكُمْ حَلَالٌ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ .

(9) ESÎR KADININ EĞER KOCASI VARSA ESÎRLİK SEBEBİYLE NİKÂHININ BOZULDUĞU VE ARTIK RAHİMİNİN TEMİZLENMESİNDEN SONRA ONUNLA CİNSÎ MÜNÂSEBET YAPMANIN CEVÂZI BÂBI

33 — (1456) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den : Rasûlullah (S) Huneyn gününde Evtas mevkiine bir gurub asker gönderdi. Bu askerler düşmanla karşılaştılar. Ve onlarla kıtâl yaptılar. Sonunda düşmana gâlib gelerek birçok esîrler ele geçirdiler. Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bir takım insanlar esîr alınan kadınların muşrik kocaları bulunduğundan dolayı onlarla cinsî münâsebet etmeği günah addettiler. İşte Azîz ve Celîl olan Allah da bunların mübahlığı husûsunda : «(Bir de harb esîri olarak) **sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar müstesnâ olmak üzere diğer bütün kocalı kadınlar size Allah yazısı olarak haram. Bunların mâadası ise sifahdan kaçınarak nâmuslu yaşamak üzere mallarınızla isteyiniz diye size halâl kılındı. O halde onlardan hangisi ile fâidelendiyseniz ücretlerini** (mehirlerini) **takdîr edildiği vechile verin. O mehrin mikdârını ta'yîn ettikden sonra aranızda gönül hoşluğu ile uyuştuğunuz şey** (mikdâr) **hakkında üstünüze bir vebâl yoktur. Şüphesiz ki Allah hakkıyle bilicidir, mutlak hüküm ve hikmet sâhibidir»** (en-Nisâ: 24) âyetini indirdi. Bu âyetin baş kısmı harb esîri kadınlar iddetlerini bitirdikleri zaman sizin için halâldırlar demektir.

٣٤ — (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالُوا : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَىٰ عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ؛ أَنَّ أَبَا عَلْقَمَةَ الْهَاشِمِيَّ حَدَّثَ؛ أَنَّ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ حَدَّثَهُمْ؛

أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ بَعَثَ، يَوْمَ حُنَيْنٍ، سَرِيَّةً . بِمَعْنَى حَدِيثِ يَزِيدَ بْنِ زُرَيْعٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : إِلَّا مَامَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ مِنْهُنَّ فَحَلَالٌ لَكُمْ . وَلَمْ يَذْكُرْ : إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهُنَّ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ. حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ،
بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

34 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Saîd Hudrî (R) nin kendilerine : Allâh'ın Peygamber'i (S) Huneyn gününde bir seriyye yolladı diye tahdîs ettiği ayni hadîsi geçen hadîsin ma'nâsıyle rivâyet etti. Şukadar ki burada : Onlardan harb esîri olarak sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar müstesnâdır, onlar sizin için halâldır dedi de : İddetleri tamâm olunca kaydını zikretmedi.

( ) .... : Burada Şu'be de, Katâde'den bu isnadla ayni tarzda tahdîs etmiştir.

٣٥ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ،
عَنْ أَبِي الْخَلِيلِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ . قَالَ : أَصَابُوا سَبْيًا يَوْمَ أَوْطَاسٍ . لَهُنَّ أَزْوَاجٌ . فَتَخَوَّفُوا . فَأُنْزِلَتْ
هَـٰذِهِ الْآيَةُ : وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ [٤/النساء/الآية ٢٤] .

* * *

(...) وحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ) . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، بِهَـٰذَا
الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

35 — ( ) .... : Ebû Saîd (R) şöyle dedi : Askerler Evtas günü kocaları olan birçok esîr kadınlar ele geçirdiler. Fakat bunlar o kadınlarla evlenme akdinin günah olacağından korktular. Bunun üzerine şu âyet indirildi : «(Harb esîri olarak) **sağ ellerinizin mâlik olduğu kadınlar** (mülkiyetinizde olan câriyeler) **müstesnâ olmak üzere**[12] **diğer bütün kocalı kadınlar Allah yazısı olarak size haram...»** (en-Nisâ : 24).

( ) .... : Saîd de Katâde'den bu isnad ile ayni tarzda tahdîs etmiştir.

---

12. Harb sâhasından esîr olarak getirilen kadınların memleketlerindeki zevceleriyle olan nikâhları bozulmuş olur. İddetleri hitâmında onları zevce olarak almak mu'minler için haram değildir.

(١٠) باب الولد للفراش، وتوقي الشبهات

٣٦ – (١٤٥٧) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثنا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّهَا قَالَتِ: اخْتَصَمَ سَعْدُ بْنُ أَبِي وَقَّاصٍ وَعَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ فِي غُلَامٍ. فَقَالَ سَعْدٌ: هَـٰذَا. يَا رَسُولَ اللهِ! ابْنُ أَخِي، عُتْبَةَ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ. عَهِدَ إِلَيَّ أَنَّهُ ابْنُهُ. انْظُرْ إِلَىٰ شَبَهِهِ. وَقَالَ عَبْدُ بْنُ زَمْعَةَ: هَـٰذَا أَخِي، يَا رَسُولَ اللهِ! وُلِدَ عَلَىٰ فِرَاشِ أَبِي مِنْ وَلِيدَتِهِ. فَنَظَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَىٰ شَبَهِهِ، فَرَأَىٰ شَبَهًا بَيِّنًا بِعُتْبَةَ. فَقَالَ «هُوَ لَكَ يَا عَبْدُ. الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ. وَاحْتَجِبِي مِنْهُ يَا سَوْدَةُ بِنْتَ زَمْعَةَ».

قَالَتْ: فَلَمْ يَرَ سَوْدَةَ قَطُّ. وَلَمْ يَذْكُرْ مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ قَوْلَهُ «يَا عَبْدُ»

(...) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ. غَيْرَ أَنَّ مَعْمَرًا وَابْنَ عُيَيْنَةَ، فِي حَدِيثِهِمَا «الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ» وَلَمْ يَذْكُرَا «وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ».

(10) ÇOCUĞUN DÖŞEĞE ÂİDİYETİ VE ŞÜPHELİ ŞEYLERDEN SAKINMA BÂBI

36 — (1457) .... : Âişe (R) şöyle dedi: Sa'du'bnu Ebî Vakkas ile Abdu'bnu Zem'a bir oğlan çocuğunun nesebi husûsunda nizâlaştılar. Sa'd:

— Yâ Rasûlallah! Bu oğlan, benim erkek kardeşim Utbetu'bnu Ebî Vakkas'ın oğludur. Bunun nesebinin kendisine ilhâkı için bana vasiyyet etmiştir. Ona benzeyişine bakınız dedi. Abdu'bnu Zem'a:

— Yâ Rasûlallah! Bu, benim erkek kardeşimdir, babamın döşeği üzerinde, babamın câriyesinden doğmuştur dedi. Rasûlullah (S) çocuğun benzeyişine bakınca Utbe'ye apaçık bir benzerlik gördü. Bunu ta'kîben:

— O (yani Abdurrahman), sana âiddir yâ Abdu! Çocuk döşek sâhibinindir. Zâni'ye de mahrûmiyet vardır. Ey Sevde Bintu Zem'a! Sen de bu Abdurrahman'dan tesettür et buyurdu [13].

---

13. Bu da'vânın câhiliyet ve İslâm devirlerine âid hukûkî vaz'iyyeti şöyledir: Câhiliyet devrinde bir kısım câriyeler fuhuşda bulunur ve bu arada sâhibi ile de yaşardı. Bu câriyelerden biri günün birinde bir çocuk yaparsa, bu çocuğu kâh efendisi, kâh zânisi iddiâ ederdi. Câriyenin efendisi, çocuğun kendinden olduğunu iddiâ veya inkâr etmeden

Âişe : Artık Abdurrahman Sevde'yi hiç görmemiştir dedi.

Râvî Muhammed ibn Rumh, «Yâ Abdu!» sözünü zikretmedi.

( ) .... : Buradaki her iki râvî de Zuhrî'den bu isnad ile ayni tarzda rivâyet ettiler. Ancak Ma'mer ile İbn Uyeyne'nin hadîslerinde, «Çocuk döşeğindir» fıkrası vardır da onlar «Zânî için ancak mahrûmiyet vardır» fıkrasını zikretmemişlerdir.

٣٧ – (١٤٥٨) وحدّثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . قَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِىِّ ، عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِى سَلَمَةَ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الْوَلَدُ لِلْفِرَاشِ وَلِلْعَاهِرِ الْحَجَرُ » .

(...) وحدّثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ ، وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ ؛ وَعَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ ، وَعَمْرٌو النَّاقِدُ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِىِّ . أَمَّا ابْنُ مَنْصُورٍ فَقَالَ : عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ . وَأَمَّا عَبْدُ الْأَعْلَى فَقَالَ : عَنْ أَبِى سَلَمَةَ أَوْ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ وَقَالَ زُهَيْرٌ : عَنْ سَعِيدٍ أَوْ عَنْ أَبِى سَلَمَةَ . أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ . وَقَالَ عَمْرٌو : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ مَرَّةً عَنِ الزُّهْرِىِّ ، عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِى سَلَمَةَ . وَمَرَّةً عَنْ سَعِيدٍ أَوْ أَبِى سَلَمَةَ . وَمَرَّةً عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِىِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَعْمَرٍ .

37 — (1458) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da İbn Museyyeb ile Ebû Seleme'den, onlar da Ebû Hureyre (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Çocuk, câriye sâhibine, mahrûmiyet ise zîna eden erkeğe düşer» buyurmuştur.

( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi de yine Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukardaki Ma'mer hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

(١١) باب العمل بإلحاق القائف الولد

٣٨ – (١٤٥٩) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ دَخَلَ عَلَىَّ

ölürse, iddiâ hakkı vârislere intikal ederdi. Vârisler çocuğun kendilerine ilhâk edilmesini isteyebilirlerdi.

Zem'a'nın Yemen'li câriyesi de böyle idi. Hem efendisi Zem'a ile yatmış kalkmış, hem de Utbe ile münâsebetde bulunmuştu. Utbe'nin, kardeşi Sa'da bu çocuğun kendi nesebine ilhâk edilmesini vasiyyet etmesi üzerine Sa'd, câhiliyet usûlüne göre bunu iddiâ ve Peygamber'e arz etmişti. Peygamber câhiliyenin bu istilhâk hakkını ibtâl ederek çocuğun, câriyenin sâhibine âidiyetini, zinâkâr için de mahrûmiyetini hükmetmiştir. İslâmî usûle göre câriye sâhibi çocuğu nefiy ve inkâr etmedikce, çocuk câriye sâhibinindir, başkasının iddiâsı sahîh değildir. Câriye sâhibinin çocuğu red etmesi *«Liân»* ile olur.

Peygamber, çocuğun Utbe'ye olan benzerliğinden dolayı zâhirde kardeşi olmakla beraber bir ihtiyad olarak zevcesi Sevde'ye o çocuğa karşı tesettür ettirmiştir. Çünkü Sevde'nin mahremi olmamak ihtimali de vardı, delîl ve şâhid de yokdu.

مَسْرُورًا، تَبْرُقُ أَسَارِيرُ وَجْهِهِ . فَقَالَ « أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ مُجَزِّزًا نَظَرَ آنِفًا إِلَىٰ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ وَأُسَامَةَ ابْنِ زَيْدٍ . فَقَالَ : إِنَّ بَعْضَ هَٰذِهِ الْأَقْدَامِ لَمِنْ بَعْضٍ » .

(11) İZ SÜRÜCÜNÜN, ÇOCUĞU BİRİNİN NESEBİNE İLHÂK ETMESİYLE AMEL BÂBI

38 — (1459) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) sevinmiş olarak ve yüz çizgileri parlar bir halde yanıma girdi ve şöyle buyurdu : «Görmedin mi, biraz önce iz sürücü Mücezziz (adındaki şahıs) Zeydu'bnu Hârise ile Usâme'ye baktı da : Muhakkak bu ayaklar biribirindendir dedi».

٣٩ — (...) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . (وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ مَسْرُورًا . فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! أَلَمْ تَرَيْ أَنَّ مُجَزِّزًا الْمُدْلِجِيَّ دَخَلَ عَلَيَّ . فَرَأَىٰ أُسَامَةَ وَزَيْدًا وَعَلَيْهِمَا قَطِيفَةٌ قَدْ غَطَّيَا رُؤُوسَهُمَا . وَبَدَتْ أَقْدَامُهُمَا فَقَالَ : إِنَّ هَٰذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ » .

39 — ( ) .... : Âişe (R) dedi ki : Bir gün Rasûlullah (S) sevinçli olarak yanıma girdi de şöyle buyurdu : «Yâ Âişe! Görmedin mi? Mudlic kabîlesinden olan (iz sürücü) Mücezziz, yanıma geldi de Usâme ile Zeydi gördü. Onların üzerinde bir katîfe vardı. Katîfe ile başlarını örtmüşlerdi de ayakları meydanda idi. Mücezziz : Şüphe yok ki bu ayaklar biribirinden olmadır dedi».

٤٠ — (...) وحدثناه مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : دَخَلَ قَائِفٌ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَاهِدٌ . وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ وَزَيْدُ بْنُ حَارِثَةَ مُضْطَجِعَانِ . فَقَالَ : إِنَّ هَٰذِهِ الْأَقْدَامَ بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ . فَسُرَّ بِذَٰلِكَ النَّبِيُّ ﷺ وَأَعْجَبَهُ . وَأَخْبَرَ بِهِ عَائِشَةَ .

(...) وحدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ وَابْنُ جُرَيْجٍ . كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، بِمَعْنَىٰ حَدِيثِهِمْ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ يُونُسَ : وَكَانَ مُجَزِّزٌ قَائِفًا .

40 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) da hâzır ve şâhid iken, kaif (iz sürücü) bir şahıs içeriye girmiş, o sırada Usâmetu'bnu Zeyd ile Zeydu'bnu Hârise de yatmış halde bulunuyorlarmış. İz sürücü şâhıs : Muhakkak bu ayaklar biribirinden olmadır dedi. Peygamber (S)

bu sözden dolayı sevindi ve bu söz Peygamber'in hoşuna gittiği için kendisi bunu Âişe'ye haber verdi[14].

( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi de Zuhrî'den bu isnad ile yukarıki râvîlerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Yûnus: Mücezziz, bir kaif (yani iz sürücü) idi fıkrasını ziyâde etmiştir.

(١٢) باب قدر ما تستحقه البكر والثيب من إقامة الزوج عندها عقب الزفاف

٤١ — (١٤٦٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن حاتم ويعقوب بن إبراهيم (واللفظ لأبي بكر) قالوا: حدثنا يحيى بن سعيد عن سفيان، عن محمد بن أبي بكر، عن عبد الملك بن أبي بكر بن عبد الرحمن بن الحارث بن هشام، عن أبيه، عن أم سلمة؛ أن رسول الله ﷺ لما تزوج أم سلمة أقام عندها ثلاثا. وقال «إنه ليس بك على أهلك هوان. إن شئت سبعت لك. وإن سبعت لك سبعت لنسائي».

(12) BÂKİRE VE DUL KADINLARIN ZİFÂF AKABİNDE KOCASININ KENDİ YANINDA NEVBETSİZ OLARAK NE KADAR İKAMET ETMESİNE HAK KAZANACAKLARI BÂBI

41 — (1460) .... : Ummu Seleme (R) den: Rasûlullah (S) Ummu Seleme ile evlendiği zaman onun yanında üç gece ikamet etti. Bu ilk ikametden sonra nevbete geçerken şöyle buyurdu: «Eşinin üzerinde senin hiç bir hakîrliğin yoktur (yani seninle ikametimi üç geceye iktisar etmem sana rağbetim az olduğundan değildir). Eğer istersen bundan sonraki nevbetimde senin yanında yedi gün ikamet ederim. Senin yanında yedi gün ikâmet ettiğim takdîrde ise senden sonra diğer kadınlarımın yanlarında da yedişer gün ikamet ederim».

٤٢ — (...) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن عبد الله بن أبي بكر، عن عبد الملك ابن أبي بكر بن عبد الرحمن؛ أن رسول الله ﷺ حين تزوج أم سلمة، وأصبحت عنده قال لها «ليس بك على أهلك هوان إن شئت سبعت عندك. وإن شئت ثلثت ثم درت» قالت: ثلث.

14. Mâzerî dedi ki: Câhiliyetdeki kimseler, Usâme çok siyah, Zeyd ise beyaz olduğu için, Usâme'nin nesebinde kötüleme yapıyorlardı. Bu meşhûr kaif, renk ihtilâfına rağmen Usâme'yi Zeyd'in nesebine ilhâk edince — zîra câhiliye arabları kaif sözüne i'timad ederlerdi — Peygamber bundan sevinç duydu. Çünkü bu söz, nesebde ta'n etmelerinden onları men' edici mahiyette idi (Nevevî).

(...) وحدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ . حَدَّثنا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ
ابْنِ حُمَيْدٍ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ حِينَ تَزَوَّجَ
أُمَّ سَلَمَةَ فَدَخَلَ عَلَيْهَا ، فَأَرَادَ أَنْ يَخْرُجَ أَخَذَتْ بِثَوْبِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنْ شِئْتِ زِدْتُكِ
وَحَاسَبْتُكِ بِهِ . لِلْبِكْرِ سَبْعٌ وَلِلثَّيِّبِ ثَلَاثٌ » .

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا أَبُو ضَمْرَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ حُمَيْدٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

42 — ( ) .... : Ebû Bekr ibn Abdirrahman'dan : Rasûlullah (S) Ummu Seleme ile evlendiği ve Ummu Seleme Peygamber'in yanında ilk nevbetini geçirdiğinde Rasûlullah ona : «Eşinin üzerinde seninle ilgili hiçbir hakirlik (duygusu) yoktur. Bunu ta'kîben senin yanında istersen yedi gün kalırım, istersen üç gün kalırım, sonra yine devr yaparım» buyurdu. Ummu Seleme : Üç günlük devr yap dedi.

( ) .... : Ebû Bekr bin Abdirrahman'dan : Rasûlullah (S) Ummu Seleme ile evlenib onunla zifâfa girdiği zaman, zifâf müddeti sonunda yanından ayrılmak isteyince Ummu Seleme Peygamber'i elbisesinden tuttu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Eğer istersen senin yanında kalmayı artırırım da bu artıklığı nevbetine hisâb ederim. Çünkü bâkir için yedi gün, dul için de üç gün (evlenme hakkı) vardır» buyurdu.

( ) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Damre, Abdurrahman ibn Humyed'den bu isnad ile ayni hadîsi haber verdi.

٤٣ — (...) حدثني أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ (يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ) عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ
ابْنِ أَيْمَنَ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ . ذَكَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ
ﷺ تَزَوَّجَهَا . وَذَكَرَ أَشْيَاءَ ، هَٰذَا فِيهِ . قَالَ « إِنْ شِئْتِ أَنْ أُسَبِّعَ لَكِ وَأُسَبِّعَ لِنِسَائِي . وَإِنْ سَبَّعْتُ
لَكِ سَبَّعْتُ لِنِسَائِي » .

43 — ( ) .... : Hâris ibn Hişâm, Ummu Seleme'den : Rasûlullah'ın Ummu Seleme ile evlenmesini ve daha bir takım şeyleri zikretti. Zikrettiği şeyler arasında şu da vardır : Rasûlullah (S) : «Eğer sana yedi gün, diğer kadınlarıma da yedişer gün ayırmamı istersen öyle yaparım. Sana yedi gün ayırırsam, diğer kadınlarıma da mutlaka yedişer gün ayırırım» buyurdu.

٤٤ – (١٤٦١) حدثنا يحيى بن يحيى أخبرنا هُشَيم عن خالد، عن أبي قلابة، عن أنس بن مالك
قال: إذا تزوج البكر على الثيب أقام عندها سبعًا. وإذا تزوج الثيب على البكر أقام عندها ثلاثًا
قال خالد: ولو قلت: إنه رفعه لصدقت. ولكنه قال: السنة كذلك.

44 — (1461) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle demiştir : Bir kimse dul üzerine bâkire bir kızla evlendiğinde (nevbete tâbi olmayarak) yedi gün onun yanında ikamet ederdi. (Sonra nevbet ta'yîn olunurdu). Bâkire kız üzerine dul bir kadınla evlendiğinde de onun yanında üç gün ikamet ederdi.

Hâlid el-Hazzâ şöyle dedi : Eğer ben, Enes bu hadîsi «Peygamber buyurdu ki...» diye rivâyet etti deseydim, muhakkak doğru söylemiş olurdum. Lâkin Enes : Sünnet olan böyledir ta'bîriyle rivâyet etmiştir [15].

٤٥ – (..) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا سفيان عن أيوب وخالد الحذاء،
عن أبي قلابة، عن أنس قال: من السنة أن يقيم عند البكر سبعًا
قال خالد: ولو شئت قلت: رفعه إلى النبي ﷺ.

45 — ( ) .... : Burada da Sufyân, Eyyûb'dan, o da Hâlid el-Hazzâ'dan, o da Ebû Kılâbe'den, o da Enes'den haber verdi ki Enes (R) : Bâkire bir kızla evlenince onun yanında yedi gün kalmak sünnetdendir demiştir.

Hâlid : Eğer isteseydim Enes bunu «Peygamber (S) buyurdu ki» diye merfû' olarak rivâyet etti der idim dedi.

---

15. Burada rivâyet âlimlerinin Peygamber'in hadîslerini zabt ve rivâyet ederken metinlerin lafızlarına ne hârika bir ihtimâm gösterdiklerini şâhid oluyoruz. Meselâ: «Kale'n-Nebiy» diye rivâyet ettiyse bunu dahi aynen muhâfaza edib bunun yerine «kale Rasûlullah» ta'bîriyle nakletmemişlerdir. Ma'nâ cihetiyle hadîs nakli — nakleden âlim olmak şartıyle — câizdir. Fakat lafız ve ma'nâ cihetiyle menkûl olandan kuvvetce aşağıdadır.

Hâlid'in : İsteseydim «kale'n-Nebiyyu» diye rivâyet edebilirdim sözü, bu hadîsin isnadının Rasûlullah'a yükseldiğini ifâde eder. Çünkü rivâyet ilmi bakımından sahâbî olan râvînin : «Sünnet olan şudur, şu iş sünnetdendir» ta'bîri hüküm cihetiyle «kale'n-Nebiyy = Peygamber dedi ki :» kuvvetindedir. Şu kadarki «kale'n-Nebiyy» lafzan, «sünnet olan şudur» ta'bîri ise ictihâden merfû' olur.

(١٣) باب القسم بين الزوجات، وبيان أن السنة أن تكون لكل واحدة ليلة مع يومها

٤٦ — (١٤٦٢) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا شَبَابَةُ بْنُ سَوَّارٍ. حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: كَانَ لِلنَّبِيِّ ﷺ تِسْعُ نِسْوَةٍ. فَكَانَ إِذَا قَسَمَ بَيْنَهُنَّ لَا يَنْتَهِي إِلَى الْمَرْأَةِ الْأُولَى إِلَّا فِي تِسْعٍ. فَكُنَّ يَجْتَمِعْنَ كُلَّ لَيْلَةٍ فِي بَيْتِ الَّتِي يَأْتِيهَا. فَكَانَ فِي بَيْتِ عَائِشَةَ. فَجَاءَتْ زَيْنَبُ فَمَدَّ يَدَهُ إِلَيْهَا. فَقَالَتْ: هَٰذِهِ زَيْنَبُ. فَكَفَّ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ. فَتَقَاوَلَتَا حَتَّى اسْتَخَبَتَا. وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ. فَمَرَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَى ذَٰلِكَ. فَسَمِعَ أَصْوَاتَهُمَا. فَقَالَ: اخْرُجْ، يَا رَسُولَ اللهِ! إِلَى الصَّلَاةِ وَاحْثُ فِي أَفْوَاهِهِنَّ التُّرَابَ. فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ. فَقَالَتْ عَائِشَةُ: الْآنَ يَقْضِي النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ فَيَجِيءُ أَبُو بَكْرٍ فَيَفْعَلُ بِي وَيَفْعَلُ. فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ أَتَاهَا أَبُو بَكْرٍ. فَقَالَ لَهَا قَوْلًا شَدِيدًا وَقَالَ: أَتَصْنَعِينَ هَٰذَا؟

(13) ZEVCELER ARASINDA GÜN TAKSÎMİ VE HER BİRİNE GÜNDÜZÜ İLE BERABER BİR GECE AYIRMANIN SÜNNET OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

46 — (1462) .... : Enes (R) şöyle dedi: Peygamber (S) in dokuz kadını vardı [16]. Bu kadınları arasında gün taksîmi yaptığı zaman nevbetini ilk evvel aldığı kadına ancak dokuz gün sonra varırdı. Artık kadınlar her gece Peygamber'in kendisine gideceği kadının evinde toplanırlardı. Peygamber bir gece Âişe'nin evinde idi, derken Zeyneb geldi. Peygamber nevbet sâhibi olan Âişe zannıyle elini Zeyneb'e doğru uzattı. Zeyneb derhal: Bu Zeyneb'dir dedi. Peygamber de hemen elini çekti. Akabinde Âişe ile Zeyneb kıskançlık sebebiyle birbirlerine söz söylemeğe kalkıştılar. Hatta seslerini hayli yükselttiler. Bu arada namaz ikame edildi. Bunun üzerine Ebû Bekr oraya uğramıştı. Onların seslerini işidince: Yâ Rasûlallah! Namaza çık, bunların ağızlarına da toprak saç dedi. Peygam-

16. Peygamber'in bir zamanda mevcûd olan ve kendisi vefat ettiğinde geride kalan dokuz zevcesi şunlardır:

Âişe bintu Ebî Bekr	(58=672).
Hafsa bintu Umer	(45=665).
Ummu Habîbe bintu Ebî Sufyân	(44=664).
Sevde bintu Zem'a	(55=675).
Ummu Seleme bintu Ebî Umeyye	(62=681).
Safiyye bintu Huyeyy	(50=670).
Meymûne bintu Hâris	(51=671).
Zeyneb bintu Cahş	(20=640).
Cuveyriye bintu Hâris	(50=670).

Bunların beşi Kureyş'den, diğerleri de çeşitli kabîlelerdendi. (*Buhârî, ğusl, izâ câmea sümme âde ve men dâra alâ nisâihi fî ğuslin vâhidin. Buhârî, nikâh, kesretu'n-nisâ*).

ber de namaza çıktı. Âişe : Şimdi Peygamber namazını edâ ediyor, biraz sonra Ebû Bekr gelir ve bana yapacağı te'dîb ve azarlamayı yapar dedi. Peygamber namazını bitirince Ebû Bekr Âişe'nin yanına gelerek ona sert sözler söyledi ve : Sen böyle mi yapıyorsun? diye serzeniş etti.

(١٤) باب جواز هبتها نوبتها لضرتها

٤٧ – (١٤٦٣) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : مَا رَأَيْتُ امْرَأَةً أَحَبَّ إِلَيَّ أَنْ أَكُونَ فِي مِسْلَاخِهَا مِنْ سَوْدَةَ بِنْتِ زَمْعَةَ . مِنِ امْرَأَةٍ فِيهَا حِدَّةٌ . قَالَتْ: فَلَمَّا كَبِرَتْ جَعَلَتْ يَوْمَهَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِعَائِشَةَ . قَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ ! قَدْ جَعَلْتُ يَوْمِي مِنْكَ لِعَائِشَةَ . فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْسِمُ لِعَائِشَةَ يَوْمَيْنِ : يَوْمَهَا ، وَيَوْمَ سَوْدَةَ .

(14) KADININ, KENDİ NEVBETİNİ ORTAĞINA HİBE ETMESİNİN CEVÂZI BÂBI

47 — (1463) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Sevde bintu Zem'a kadar kendi huyunda olmaklığım bana sevimli gelen hiçbir kadın görmedim. O, kendisinde kalb kuvveti ve zekâ keskinliği bulunan bir kadındı. Sevde yaşlandığı zaman Rasûlullah (S) dan hakkı olan nevbet gününü (ben) Âişe'ye hibe etmiştir. Bizzât kendisi : Yâ Rasûlallah! Ben senden hakkım olan nevbet günümü Âişe'ye hibe ettim dedi. Artık Rasûlullah da biri kendi günü, biri de Sevde'nin günü olmak üzere Âişe için iki gün ayırır oldu.

٤٨ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا الْأَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . ح وَحَدَّثَنَا مُجَاهِدُ بْنُ مُوسَىٰ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا شَرِيكٌ . كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ سَوْدَةَ لَمَّا كَبِرَتْ ، بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ جَرِيرٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ شَرِيكٍ: قَالَتْ : وَكَانَتْ أَوَّلَ امْرَأَةٍ تَزَوَّجَهَا بَعْدِي .

48 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnad ile : Sevde yaşlandığı zaman... diyerek Cerîr hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Şerîk hadîsinde : Sevde, Peygamber'in benden sonra evlendiği ilk kadın idi dedi, ziyâdesi vardır.

٤٩ – (١٤٦٤) حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كُنْتُ أَغَارُ عَلَى اللَّاتِي وَهَبْنَ أَنْفُسَهُنَّ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . وَأَقُولُ : وَتَهَبُ الْمَرْأَةُ نَفْسَهَا ؟ فَلَمَّا أَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ مِمَّنْ عَزَلْتَ [٣٣/الأحزاب/الآية ٥١] قَالَتْ قُلْتُ : وَاللهِ ! مَا أَرَىٰ رَبَّكَ إِلَّا يُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ .

49 — (1464) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Ben, nefislerini Rasûlullah (S) a hibe eden (ve mehirsiz nikâh olunan) Peygamber'in kadınlarını ayıblardım ve : Hiç kadın, kadınlığını (mehirsiz) hibe eder mi? derdim. Vaktaki Azîz ve Celîl olan Allah :

«Onlardan kimi dilersen (nevbetinden) **geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin.** (Nevbetinden) **geri bıraktıklarından kimi istersen** (nezdine almak) **da da sana güçlük yoktur. Gözleri aydın olub tasalanmamalarına ve kendilerine verdiğinle hepsinin hoşnud olmalarına en elverişli olan budur** [17]. **Allah, kalblerinizde olanı bilir. Allah** (her şeyi) **hakkıyle bilendir, ukûbetde acele etmeyendir»** (el-Ahzâb : 51) âyetini indirdi. O zaman (ben Allâh'ın kendi Peygamber'ine mü'minlerin fevkinde bir hak ve yüksek bir irâde hürriyeti verdiğini anladım) Rasûlullah'a : Allâh'a yemîn ederim ki Rabbın Teâlâ'yı (kadınlarının değil) ancak senin arzunun tahakkuku husûsunda sür'at gösteriyor görüyorum dedim.

٥٠ — (...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَقُولُ : أَمَا تَسْتَحْيِي امْرَأَةٌ تَهَبُ نَفْسَهَا لِرَجُلٍ ؟ حَتَّى أَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ [٣٣/الأحزاب/الآية ٥١] فَقُلْتُ : إِنَّ رَبَّكَ لَيُسَارِعُ لَكَ فِي هَوَاكَ .

50 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Bir kadın kendi nefsini bir erkeğe hibe etmekden utanmaz mı? der dururdum. Nihayet Azîz ve Celîl olan Allah : **«Onlardan kimi dilersen** (nevbetinden) **geri bırakır, kimi de dilersen yanına alabilirsin...»** (el-Ahzâb : 51) âyetini indirince Peygamber'e : Şüphe yok ki senin Rabbın senin lehine, senin arzunun tahakkuku husûsunda sür'at buyurmaktadır dedim [18].

٥١ — (١٤٦٥) حدّثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ . قَالَ : حَضَرْنَا ، مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ ، جَنَازَةَ مَيْمُونَةَ ، زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِسَرِفَ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : هَٰذِهِ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ . فَإِذَا رَفَعْتُمْ نَعْشَهَا فَلَا تُزَعْزِعُوا . وَلَا تُزَلْزِلُوا . وَارْفُقُوا . فَإِنَّهُ كَانَ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تِسْعٌ . فَكَانَ يَقْسِمُ لِثَمَانٍ وَلَا يَقْسِمُ لِوَاحِدَةٍ . قَالَ عَطَاءٌ : الَّتِي لَا يَقْسِمُ لَهَا صَفِيَّةُ بِنْتُ حُيَيِّ بْنِ أَخْطَبَ .

---

17. İşin, senin arzu ve ihtiyârına tefvîz edilmesidir. Çünkü hepsi bunun bir ilâhî emir olduğunu bilir (*Medârik, Beydâvî, Hâzin*).

18. Zuhrî'den gelen bir rivâyete göre : *«Bir de eğer mu'min bir kadın kendisini Peygambere bağışlayıb da eğer Peygamber de nikâhla almak isterse...»* (el-Ahzâb: 50) âyetinde işâret edilen kadın Hz. Meymûne'dir. Bu asîl kadın, mehirsiz, külfetsiz nikâh edilmek ve yalnız Peygamber'in hânedânı câmiasına girebilmek aşkıyle nefsini Peygamber'e arz etmişti. Peygamber de şeref ve asâletine hürmet ederek Meymûne'nin teklîfini kabul ve zevcelikle taltîf etmiştir. Rivâyete göre mehir de ta'yîn olunmuştur. Meymûne çok hayırperver bir kadındı. Hicretin 51 ci yılında bir hacc dönüşünde Mekke'ye altı mil mesâfedeki Serif mevkiinde vefat etmiş, cenâzesinde İbn Abbâs da hâzır bulunmuştur.

51 — (1465) .... : İbn Cureyc şöyle haber verdi : Bana Atâ haber verib dedi ki : İbn Abbâs ile beraber Serif mevkiinde Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin cenâzesinde hâzır bulunduk. İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Bu kadın, Peygamber'in eşidir. Onun tâbûtunu omuzlarınıza kaldırdığınızda onu sarsmayın, acele hareket etmeyin, yavaş yavaş rıfk ile yürüyüb götürün. Şu muhakkak ki Rasûlullah (S) ın yanında dokuz kadın vardı. O, sekiz kadın için nevbet taksîmi yapar, fakat bir kadın için yapmazdı dedi. Atâ: Rasûlullah'ın kendisi için nevbet taksîmi yapmadığı kadın Safiyye bintu Huyeyy ibn Ahtab'dır dedi [19].

٥٢ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ. وَزَادَ: قَالَ عَطَاءٌ: كَانَتْ آخِرَهُنَّ مَوْتًا. مَاتَتْ بِالْمَدِينَةِ.

52 — ( ) .... : Buradaki râvîler yine İbn Cureyc'den bu isnad ile rivâyet etmişlerdir. Burada şu ziyâde vardır : Atâ : Kendisi, Peygamber'in kadınlarının en son öleni idi. O, Medîne'de öldü demiştir [20].

(١٥) باب استحباب نكاح ذات الدين

٥٣ — (١٤٦٦) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ. أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «تُنْكَحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ: لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَلِجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا. فَاظْفَرْ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ».

(15) DÎNDAR OLAN KİMSE İLE EVLENMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

53 — (1466) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Kadın dört (meziyeti) için nikâh olunur : Malı için, soyu için, güzelliği için, dîndarlığı için. Sen (bunlardan) dîndar olanı ele geçirmeğe bak, (böyle yapmazsan) fakîrliğe düşersin!»

٥٤ — (٧١٥) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ. أَخْبَرَنِي جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. قَالَ: تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً فِي عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَلَقِيتُ النَّبِيَّ ﷺ. فَقَالَ «يَا جَابِرُ! تَزَوَّجْتَ؟» قُلْتُ: نَعَمْ. قَالَ «بِكْرٌ أَمْ ثَيِّبٌ؟» قُلْتُ: ثَيِّبٌ. قَالَ «فَهَلَّا بِكْرًا تُلَاعِبُهَا؟» قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ لِي أَخَوَاتٍ. فَخَشِيتُ أَنْ تَدْخُلَ بَيْنِي وَبَيْنَهُنَّ. قَالَ «فَذَاكَ إِذَنْ. إِنَّ الْمَرْأَةَ تُنْكَحُ عَلَى دِينِهَا، وَمَالِهَا، وَجَمَالِهَا. فَعَلَيْكَ بِذَاتِ الدِّينِ تَرِبَتْ يَدَاكَ».

19. Âlimler bu İbn Cureyc'in Atâ'dan bir vehmidir. Doğrusu ancak Sevde'dir demişlerdir.
20. Bunda da ihtilâf ve başka görüşler vardır. Atâ'nın bunda da yanıldığı, Âişe'nin, Sevde'nin ve Ummu Seleme'nin, Meymûne'den sonra vefat ettikleri söylenmiştir.

54 — (715) .... : Câbir ibn Abdillah (R) haber verib şöyle dedi: Ben, Rasûlullah (S) zamanında bir kadınla evlendim. Muteakiben Peygamber'le karşılaştığımda :

— Yâ Câbir! Evlendin mi? diye sordu. Ben de :

— Evet dedim. Rasûlullah :

— Bâkire kız mı, yoksa dul mu? dedi.

— Duldur dedim.

— Kendisi ile oynaşacağın bir bâkire alsaydın ya? buyurdu. Ben de:

— Yâ Rasûlallah! (Bakımları bana borç) bir takım kız kardeşlerim var. (Kız alırsam) benimle onlar arasına girmesinden endîşe ettim dedim. Rasûlullah :

— Haber verdiğin hâle göre senin seçtiğin güzeldir. Şüphe yok ki kadın dîndarlığı, malı ve güzelliğinden dolayı nikâh olunur. Sen, dîndar olanı almağa bak, hay elleri topraklanası!» buyurdu.

(١٦) باب استحباب نكاح البكر

٥٥ — (...) حدثنا عُبَيْدُاللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِى . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَارِبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ. قَالَ: تَزَوَّجْتُ امْرَأَةً . فَقَالَ لِى رَسُولُ اللهِ ﷺ « هَلْ تَزَوَّجْتَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ. قَالَ « أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا ؟ » قلتُ : ثَيِّبًا . قَالَ « فَأَيْنَ أَنْتَ مِنَ الْعَذَارَى وَلِعَابِهَا ؟ » .

قَالَ شُعْبَةُ : فَذَكَرْتُهُ لِعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ . فَقَالَ : قَدْ سَمِعْتُهُ مِنْ جَابِرٍ . وَإِنَّمَا قَالَ « فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ ؟ » .

(16) ER GÖRMEDİK BÂKİRE KIZ İLE EVLENMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

55 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Ben bir kadınla evlenmiştim. Rasûlullah bana :

— Evlendin mi? diye sordu. Ben de :

— Evet, evlendim dedim. Rasûlullah :

— Kızla mı, yoksa dul ile mi? dedi. Ben de :

— Dul ile dedim. Rasûlullah :

— Er görmedik kızlardan ve onlarla oynaşmakdan (yana) sen neredesin? buyurdu.

Şu'be şöyle dedi : Bu hadîsi Amr ibn Dînâr'a zikrettiğimde : Ben de bunu Câbir'den işittim dedi. Ancak o : «Onun seninle, senin de kendisi ile oynaşacağın genç bir kız alsaydın ya?» demiştir.

٥٦ — (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ . قَالَ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ
عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ هَلَكَ وَتَرَكَ تِسْعَ بَنَاتٍ (أَوْ قَالَ : سَبْعَ)
فَتَزَوَّجْتُ امْرَأَةً ثَيِّبًا . فَقَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا جَابِرُ ! تَزَوَّجْتَ ؟ » قَالَ قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « فَبِكْرٌ
أَمْ ثَيِّبٌ ؟ » قَالَ قُلْتُ : بَلْ ثَيِّبٌ . يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ » (أَوْ قَالَ :
تُضَاحِكُهَا وَتُضَاحِكُكَ) قَالَ قُلْتُ لَهُ : إِنَّ عَبْدَاللهِ هَلَكَ وَتَرَكَ تِسْعَ بَنَاتٍ (أَوْسَبْعَ) وَإِنِّي كَرِهْتُ
أَنْ آتِيَهُنَّ أَوْ أَجِيئَهُنَّ بِمِثْلِهِنَّ . فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَجِيءَ بِامْرَأَةٍ تَقُومُ عَلَيْهِنَّ وَتُصْلِحُهُنَّ . قَالَ « فَبَارَكَ اللهُ
لَكَ » أَوْ قَالَ لِي خَيْرًا . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي الرَّبِيعِ « تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ وَتُضَاحِكُهَا وَتُضَاحِكُكَ » .

(...) وحدثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ، قَالَ : قَالَ لِي
رَسُولُ اللهِ ﷺ « هَلْ نَكَحْتَ يَا جَابِرُ ؟ » وَسَاقَ الْحَدِيثَ . إِلَىٰ قَوْلِهِ : امْرَأَةً تَقُومُ عَلَيْهِنَّ وَتَمْشُطُهُنَّ .
قَالَ « أَصَبْتَ » وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

56 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan (şöyle demiştir) : (Babam) Abdullah öldü. Fakat dokuz (yahut yedi demiştir) kız bıraktı. Ben de dul bir kadınla evlendim. Rasûlullah (S) bana :

— Yâ Câbir! Evlendin mi? diye sordu. Ben de :

— Evet, evlendim dedim. Rasûlullah :

— Kız mı, yoksa dul mu? dedi. Ben :

— Dul, yâ Rasûlallah! diye cevab verdim.

— Kendisi ile oynaşacağın ve seninle oynaşacak (yahut da : Güldüreceğin ve seni güldürecek) bir kızla evlenseydin ya? buyurdu. Ben de kendisine :

— Babam Abdullah (Uhud'da şehîden) öldü. Fakat geriye dokuz (yahut yedi) tane kız bıraktı. Doğrusu ben de bunların arasına kendileri gibi genç bir kız getirmeyi hoş görmedim de, onların işlerini görecek ve onları terbiye edecek bir kadınla evlenmeyi hayırlı buldum dedim. Rasûlullah :

— Fe bârekallâhu leke (= Allah eşini sana mübârek eylesin)! buyurdu. Yahut da : Hayran (= Hayırlı olsun)! buyurdu.

Râvî Ebu'r-Rabî'in rivâyetinde : «Kendisi ile oynaşacağın ve seninle oynaşacak, güldüreceğin ve seni güldürecek» fıkrası vardır.

( ) .... : Buradaki râvî de Câbir ibn Abdillah'ın, Rasûlullah bana : «Nikâhlandın mı, yâ Câbir?» diye sordu diyerek haber verdiği hadîsin tamâmını tâ : Onların işlerini görecek ve onların saçlarını, başlarını tarayacak bir kadınla evlenmeyi istedim. Rasûlullah : «İsâbet ettin» buyurdu, sözüne kadar rivâyet etti. Bundan sonrasını zikretmedi.

٥٧ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ.
قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ . فَلَمَّا أَقْبَلْنَا تَعَجَّلْتُ عَلَىٰ بَعِيرٍ لِي قَطُوفٍ . فَلَحِقَنِي رَاكِبٌ خَلْفِي . فَنَخَسَ بَعِيرِي بِعَنَزَةٍ كَانَتْ مَعَهُ . فَانْطَلَقَ بَعِيرِي كَأَجْوَدِ مَا أَنْتَ رَاءٍ مِنَ الْإِبِلِ . فَالْتَفَتُّ فَإِذَا أَنَا بِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « مَا يُعْجِلُكَ يَا جَابِرُ ؟ » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِعُرْسٍ.
فَقَالَ « أَبِكْرًا تَزَوَّجْتَهَا أَمْ ثَيِّبًا؟ » قَالَ قُلْتُ : بَلْ ثَيِّبًا . قَالَ « هَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ ؟ » .

قَالَ : فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ ذَهَبْنَا لِنَدْخُلَ . فَقَالَ « أَمْهِلُوا حَتَّىٰ نَدْخُلَ لَيْلًا (أَيْ عِشَاءً) كَيْ تَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ وَتَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ » .

قَالَ : وَقَالَ « إِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسَ ! الْكَيْسَ ![6] » .

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْمَجِيدِ الثَّقَفِيَّ) . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي غَزَاةٍ . فَأَبْطَأَ بِي جَمَلِي. فَأَتَىٰ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ لِي « يَا جَابِرُ ! » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « مَا شَأْنُكَ ؟ » قُلْتُ : أَبْطَأَ بِي جَمَلِي وَأَعْيَا فَتَخَلَّفْتُ. فَنَزَلَ فَحَجَنَهُ بِمِحْجَنِهِ . ثُمَّ قَالَ « ارْكَبْ » فَرَكِبْتُ . فَلَقَدْ رَأَيْتُنِي أَكُفُّهُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ « أَتَزَوَّجْتَ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقَالَ « أَبِكْرًا أَمْ ثَيِّبًا ؟ » فَقُلْتُ : بَلْ ثَيِّبٌ . قَالَ « فَهَلَّا جَارِيَةً تُلَاعِبُهَا وَتُلَاعِبُكَ ؟ » قُلْتُ : إِنَّ لِي أَخَوَاتٍ . فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً تَجْمَعُهُنَّ وَتَمْشُطُهُنَّ وَتَقُومُ عَلَيْهِنَّ . قَالَ « أَمَا إِنَّكَ قَادِمٌ . فَإِذَا قَدِمْتَ فَالْكَيْسَ ! الْكَيْسَ ! » . ثُمَّ قَالَ « أَتَبِيعُ جَمَلَكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . فَاشْتَرَاهُ مِنِّي بِأُوقِيَّةٍ . ثُمَّ قَدِمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَدِمْتُ بِالْغَدَاةِ . فَجِئْتُ الْمَسْجِدَ فَوَجَدْتُهُ عَلَىٰ بَابِ الْمَسْجِدِ . فَقَالَ « الْآنَ حِينَ قَدِمْتَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « فَدَعْ جَمَلَكَ وَادْخُلْ فَصَلِّ رَكْعَتَيْنِ » قَالَ: فَدَخَلْتُ فَصَلَّيْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ . فَأَمَرَ بِلَالًا أَنْ يَزِنَ لِي أُوقِيَّةً . فَوَزَنَ لِي بِلَالٌ . فَأَرْجَحَ فِي الْمِيزَانِ . قَالَ فَانْطَلَقْتُ . فَلَمَّا وَلَّيْتُ قَالَ « ادْعُ لِي جَابِرًا » فَدُعِيتُ . فَقُلْتُ : الْآنَ يَرُدُّ عَلَيَّ الْجَمَلَ . وَلَمْ يَكُنْ شَيْءٌ أَبْغَضَ إِلَيَّ مِنْهُ . فَقَالَ « خُذْ جَمَلَكَ . وَلَكَ ثَمَنُهُ » .

57 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Rasûlullah ile beraber bir ğazvede idik. Dönüşümüzde, yavaş yürüyen devem üzerine binib acele acele sürüyordum. Arkamdan bana bir süvârî yetişti ve yanındaki ucu demirli deynekle deveme dürtdü. Bunun üzerine benim deve, görmekde olduğum develerin en iyisi gibi hareket etti. Arkama döndüğümde baktım ki Rasûlullah (S) ile karşı karşıyayım.

— Seni acele ettiren nedir? yâ Câbir! buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Ben yeni evliyim, dedim.

— Er görmedik kız ile mi, yoksa dul ile mi evlendin? diye sordu. Ben :

— Dul ile dedim. Rasûlullah :

— Kendisi ile oynaşacağın ve o da seninle oynaşacak bir kız alsaydın? buyurdu.

Medîne'ye yaklaşıb şehre girmeğe hazırlandığımızda : «Acele etmeyiniz! Tâ ki şehre geceleyin yatsı vaktında girelim, kadın kısmı da saçını, başını tarayıb dağınıklığını gidersin. Kocalarından uzak kalmış kadınlar da ustura tutunub kendilerini temizlesin ve süslensinler» buyurdu. Bana hitaben de :

— Medîne'ye vardığında artık aklını kullan, rüşd ve fetânet sâhibi ol da Allah'dan evlâd isteyiniz buyurdu[21].

( ) .... : Câbir ibn Abdillah şöyle dedi : Rasûlullah (S) ile beraber bir ğazâya çıktım. (Dönüşde) devem beni kafileden geri bıraktı ve yürümez oldu. Bu sırada Rasûlullah yanıma geldi ve :

— Yâ Câbir! (Sen misin?) diye seslendi.

— Evet (benim), diye cevab verdim. Rasûlullah :

— Hâlin nedir? diye sordu. Ben :

— Devem yürümedi. Beni geri bıraktı da arkada kaldım dedim. Rasûlullah hemen (devesinden) indi, **mıhcen** denilen ucu eğri asâsı ile devemi çekti. Sonra bana :

— Haydi, şimdi bin buyurdu. Ben de bindim. Bu defa da, and olsun şuna şâhid oldum ki ben devemi Rasûlullah'ın devesini geçmekden men' ediyordum. Bir ara Rasûlullah :

---

21. Bu hadîsde de güzel ahlâk, muslimanlara şefekat, gizlilikleri araştırmamak, suhbetin devamını sağlayıcı diğer sebeblerin tedâriki gibi muâşeret ve medeniyet örnekleri gösterilmektedir (Nevevî).

Buhârî'de yine Câbir'den şu iki rivâyet de çok önemlidir :

Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sizden birisi âileden ayrılığını uzattığı zaman evine gece vaktı ansızın girmesin» buyurdu (*Buhârî, nikâh, lâ yatruk ehlehu leylen izâ etâle'l-ğaybete...*).

Câbir (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurdu : «(Ey Câbir! Medîne'ye) gece vardığında hemen âilenin yanına (baskın yapar gibi ansızın) girme. (Evvelâ geldiğini duyur) tâ ki zevcinden uzak düşen kadın ustura tut (ub temizlen) sin ve dağınık saçlarını tarasın» (*Buhârî, nikâh, talebu'l-veled*).

Gece ansızın gelmek, kadının ufak tefek kusurlarını aramak demek olduğu için bu hareket doğru görülmemiştir. Âile reisi seferde bulunduğu günlerde ev kadını, evin nizâm ve intizamına o kadar önem vermemiş olabilir. Kendi durumu ile de gereği gibi meşgûl olmaz. Erkek gece habersiz çıkagelince, evin nizâmsızlığından, kadının bu dağınık vaz'iyetinden müteessir olabilir. İşte bu inceliklerden dolayı Rasûlullah, Câbir'le beraber bir seferden döndüğünde : «Ey Câbir! Medîne'ye varınca hemen evine gitme, gidersen de kadının yanına girme. Varsın kadın, saçını başını düzeltsin, temizlensin. Ondan sonra yanına gir» buyurmuştur.

— Evlendin mi? diye sordu. Ben de :

— Evet, evlendim dedim. Rasûlullah :

— Kız ile mi, yoksa dul ile mi? diye sordu. Ben :

— Dul, diye cevab verdim. Rasûlullah :

— Sen onunla, o da seninle oynaşacağınız bir kız alsaydın ya? buyurdu. Ben de :

— (Bakımları bana düşen) bir takım kız kardeşlerim var. Onları derib toplayacak, saçlarını, başlarını tarayacak ve onlar üzerinde terbiyeci ve yetiştirici olacak bir kadınla evlenmeyi tercîh ettim dedim. Rasûlullah :

— Artık sen Medîne'ye geliyorsun. Vardığın zaman aklını kullan, rüşd ve olgunluk göster, âilene bağlı ol da Allah'dan çocuk isteyin buyurdu. Bundan sonra Rasûlullah :

— Deveni satar mısın? diye sordu. Ben de :

— Evet, satarım dedim. Bunun üzerine Peygamber devemi benden bir ûkiyye (yani kırk dirhem) karşılığında satın aldı. Sonra Rasûlullah (Medîne'ye) gitti. Ben de kuşluk vaktı vardım. Mescide geldim ve Rasûlullah'ı mescidin kapısı önünde buldum. Rasûlullah bana :

— Şimdi mi geldin? diye sordu. Ben de :

— Evet, şimdi geldim dedim. Rasûlullah :

— Artık deveni bırak, (mescide) gir ve iki rek'at namaz kıl buyurdu. Ben de girib namazı kıldıktan sonra, Peygamber'in yanına döndüm. Rasûlullah, Bilâl'e, bir ûkiyye (gümüş) tartıb bana vermesini emretti. Bilâl de terâzî ağır basarak tartıb verdi. Ben, arkama dönüb evime giderken Rasûlullah, Bilâl'e :

— Câbir'i bana çağır dedi. Ben, içimden : Rasûlullah devemi (beyenmedi de) şimdi geri verecek dedim. Halbuki bana bu deve kadar sevimsiz bir şey yoktu. Rasûlullah :

— Deveni al, bedeli de senin olsun! buyurdu.

٥٨ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَىٰ . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي . حَدَّثَنَا أَبُو نَضْرَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : كُنَّا فِي مَسِيرٍ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَأَنَا عَلَىٰ نَاضِحٍ . إِنَّمَا هُوَ فِي أُخْرَيَاتِ النَّاسِ . قَالَ فَضَرَبَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ . أَوْ قَالَ نَخَسَهُ . (أُرَاهُ قَالَ) بِشَيْءٍ كَانَ مَعَهُ . قَالَ : فَجَعَلَ بَعْدَ ذَٰلِكَ يَتَقَدَّمُ النَّاسَ . يُنَازِعُنِي حَتَّىٰ إِنِّي لَأَكُفُّهُ . قَالَ : فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَتَبِيعُنِيهِ بِكَذَا وَكَذَا ؟ وَاللهُ يَغْفِرُ لَكَ » قَالَ قُلْتُ : هُوَ لَكَ . يَا نَبِيَّ اللهِ ! قَالَ « أَتَبِيعُنِيهِ بِكَذَا وَكَذَا ؟ وَاللهُ يَغْفِرُ لَكَ » قَالَ قُلْتُ :

هُوَ لَكَ . يَا نَبِيَّ اللهِ ! قَالَ : وَقَالَ لِي « أَتَزَوَّجْتَ بَعْدَ أَبِيكَ ؟ » قُلْتُ : نَعَمْ . قَالَ « ثَيِّبًا أَمْ بِكْرًا ؟ » قَالَ
قُلْتُ : ثَيِّبًا . قَالَ « فَهَلَّا تَزَوَّجْتَ بِكْرًا تُضَاحِكُكَ وَتُضَاحِكُهَا ، وَتُلَاعِبُكَ وَتُلَاعِبُهَا ؟ » .
قَالَ أَبُو نَضْرَةَ : فَكَانَتْ كَلِمَةً يَقُولُهَا الْمُسْلِمُونَ . افْعَلْ كَذَا وَكَذَا . وَاللهُ يَغْفِرُ لَكَ .

58 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir yolculukda bulunduk. Ben, su çeken bir deve üzerinde idim. Ancak bu deve kafilenin tâ gerilerinde gidiyordu. Derken Rasûlullah ona beraberinde bulunan bir şey ile vurdu, yahut da dürtdü. Artık bu dürtüşden sonra bütün yolcuların önüne geçmeye başladı. Hatta ben, onu fazla gitmesinden men' ediyordum da, o beni zorlamağa başlamıştı. Bir ara Rasûlullah :

— Sen şöyle, şöyle bedel mukabilinde bu deveyi bana satar mısın? Allah sana mağfiret versin! buyurdu. Ben :

— Deve senin olsun ey Allâh'ın Peygamber'i! dedim. O tekrar :

— Deveyi bana şöyle, şöyle bedelle satar mısın? Hay Allah mağfiret edesice! buyurdu. Ben de yine :

— Deve, senindir ey Allâh'ın Peygamber'i! dedim. Bu sefer bana :

— Babandan sonra evlendin mi? diye sordu. Ben :

— Evet dedim.

— Kız ile mi, dul ile mi? dedi.

— Dul ile dedim.

— Beraberce gülüb, oynaşacağınız bir kızla evlenseydin! buyurdu.

Râvî Ebû Nadre : Bu, Peygamber'in «şöyle, şöyle yap, Allah sana mağfiret eylesin!» cümlesi muslimanların söyliye geldikleri bir duâ sözü idi dedi.

(١٧) باب خير متاع الدنيا المرأة الصالحة

٦٤ — (١٤٦٧) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنَا حَيْوَةُ .
أَخْبَرَنِي شُرَحْبِيلُ بْنُ شَرِيكٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْحُبُلِيَّ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّ
رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الدُّنْيَا مَتَاعٌ . وَخَيْرُ مَتَاعِ الدُّنْيَا الْمَرْأَةُ الصَّالِحَةُ » .

(17) «DÜNYÂ METÂININ EN HAYIRLISI SÂLİHA KADINDIR» BÂBI

64 — (1467) .... : Abdullah ibn Amr'dan (şöyle demiştir) : Rasûlullah (S) :

«Dünyâ metâının en hayırlısı iyi kadındır» buyurdu[22].

(١٨) باب الوصية بالنساء

٦٥ — (١٤٦٨) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. حدثني ابن المسيب عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «إن المرأة كالضلع. إذا ذهبت تقيمها كسرتها. وإن تركتها استمتعت بها وفيها عوج».

(...) وحدثنيه زهير بن حرب وعبد بن حميد. كلاهما عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد، عن ابن أخي الزهري، عن عمه، بهذا الإسناد، مثله سواء.

(18) KADINLARLA İLGİLİ VASİYYET BÂBI

65 — (1468) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Şüphesiz kadın kaburga kemiği gibidir. Onu (zorla) doğrultmaya kalkarsan kırarsın. Onu, eğriliği ile beraber (eğitime) bırakırsan, ondan faydalanırsın».

( ) .... : Buradaki râvî de Zuhrî'nin erkek kardeşinin oğlundan, o da amucası Zuhrî'den bu isnad ile musâvî olarak o hadîsin benzerini rivâyet etmiştir.

٥٩ — (..) حدثنا عمرو الناقد وابن أبي عمر. (واللفظ لابن أبي عمر) قالا: حدثنا سفيان عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «إن المرأة خلقت من ضلع. لن تستقيم لك على طريقة. فإن استمتعت بها استمتعت بها وبها عوج. وإن ذهبت تقيمها كسرتها. وكسرها طلاقها».

22. Nesâî'deki rivâyet:

« ان الدنيا كلها متاع وخير متاع الدنيا المرأة الصالحة » = Dünya hep meta'dır. Dünya metâ'ının en hayırlısı da iyi kadındır» tarzındadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de de, «... Dünya hayat, âhıretin yanında bir yol azığından ibârettir» (er-Ra'd: 26) buyuruldu.

Bu hadîsde, geçici dünya hayatında nâil olunan en muhim nimetin iyi bir kadına düşmek olduğu ifâde edilmiştir. Âhıret hayatının burada kazanılacağı ve bunu kazanmakda en müessir şeyin de iyi bir hayat yoldaşı olduğunda şübhe yokdur. İyi bir kadınla evlenen müteselsil hayırların ma'denine elde etmiş olur. İşte bundan dolayı Kur'ân-ı Kerîm'de mü'minlere şöyle duâ etmeleri öğretilib teşvîk edilmektedir: «Ey Rabbımız bize zevcelerimizden ve nesillerimizden gözler bebeği olacak (sâlih insanlar) ihsân et...» (el-Furkan: 74).

«Peygambere: Kadınların hangisi en hayırlıdır? diye soruldu. Kocası baktığında ona mesrûr eden, emrettiğinde itâat eden, nefsi ve malı hakkında kocasının hoşlanmıyacağı bir şeyle muhâlefet etmiyen kadındır, buyurdu» (Ashabu's-Sünen).

59 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Kadın, bir kaburgadan yaratılmıştır. Memnûn olacağın bir tarzda dosdoğru devam edemez. Eğer ondan istifâde etmek istersen, bu eğrilik onun ile beraber olduğu halde ondan istifâde edersin. Tam arzuna göre doğrultmaya kalkarsan, onu kırarsın. Onun kırılması da boşanmasıdır»[23].

٦٠ – (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ مَيْسَرَةَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، فَإِذَا شَهِدَ أَمْرًا فَلْيَتَكَلَّمْ بِخَيْرٍ أَوْ لِيَسْكُتْ. وَاسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ. فَإِنَّ الْمَرْأَةَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلَعٍ. وَإِنَّ أَعْوَجَ شَيْءٍ فِي الضِّلَعِ أَعْلاَهُ. إِنْ ذَهَبْتَ تُقِيمُهُ كَسَرْتَهُ. وَإِنْ تَرَكْتَهُ لَمْ يَزَلْ أَعْوَجَ. اسْتَوْصُوا بِالنِّسَاءِ خَيْرًا»

60 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur:

«Allâh'a ve âhiret gününe îyman eden kimse bir işe şâhid olduğu zaman herhalde hayır konuşsun. Yahut da sükût etsin. Bir de (ey mü'minler!) sizler kadınlar hakkında birbirinize hayır ve iyilik tavsiye ediniz. Çünkü kadın kısmı eğe kemiğinden yaratılmıştır. Eğe kemiğinin en eğri tarafı üstüdür. Eğer sen eğri kemiği doğrultmaya çalışırsan onu kırarsın. Kendi hâline bırakırsan eğri olmakda devam eder. Binâen'aleyh sizler, kadınlar hakkında biribirinize iyilik tavsiye ediniz».

---

23. Allah Teâlâ, erkek dişi sınıfları ile insan nevinin yaratılışı hakkında şöyle buyuruyor: «*Ey insanlar! Sizi birtek candan yaratan, ondan da yine onun zevcesini vucûda getiren ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar türeten Rabbınıza ittika ediniz*» (en-Nisâ: 1).
«*O, sizi bir candan yaratan, bundan da eşini yapan odur...*» (el-A'râf: 189).
«*O, sudan bir beşer yaratıb da onu soy sop yapandır. Rabbın* (her şeye) *kemâliyle kadirdir*» (el-Furkan: 54).
«*Sizi bir kişiden yarattı o, sonra ondan da eşini meydana getirdi...*» (ez-Zümer: 6).
Peygamber de bu hadislerde kadının bir kaburgadan yaratıldığını beyân buyurdu. Bu işin künhü ve mâhiyeti, kullara pek luzumlu olmadığı gibi onlar için tahkîk ve isbâtı da kabil değildir. Bir de bu husûsda çeşit çeşit mecâzî yorumlara gidilebilir:
Bu hadîslerde kadınlara yumuşak hareket etmek, onlara iyilik ve güzellikle muâmele yapmak, tab'larının erkek tab'ından başka ve her ikisinin biribirini tamâmlıyacak tarzda ayratıldığı içni, biribiriyle uyuşmak ve bu zorluğa katlanmak, kadınların daha hissî oluşlarına karşı ma'kûl tedbîrler almak, zorlamalara gitmemek gibi yapıcı tavsiyeler vardır.

٦١ – (١٤٦٩) وحدثني إبراهيم بن موسى الرازي . حدثنا عيسى (يعني ابن يونس) . حدثنا
عبد الحميد بن جعفر عن عمران بن أبي أنس ، عن عمر بن الحكم ، عن أبي هريرة . قال : قال
رسول الله ﷺ « لا يفرك مؤمن مؤمنة . إن كره منها خلقا رضي منها آخر » أو قال « غيره » .

***

(..) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا أبو عاصم . حدثنا عبد الحميد بن جعفر . حدثنا عمران
ابن أبي أنس عن عمر بن الحكم ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . بمثله .

61 — (1469) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) :
«İnanmış hiçbir erkek, inanmış hiçbir kadına kin beslemesin. Eğer onun bir huyunu beğenmediyse diğer (yahut da başka) bir huyundan hoşnud olabilir» buyurdu [24].

( ) .... : Burada da Imrân ibn Ebî Enes, Umer ibn Hakem'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den ayni hadîsi rivâyet etmiştir.

(١٩) باب لولا حواء لم تخن أنثى زوجها الدهر

٦٢ – (١٤٧٠) حدثنا هارون بن معروف . حدثنا عبد الله بن وهب . أخبرني عمرو بن الحارث ؛
أن أبا يونس ، مولى أبي هريرة ، حدثه عن أبي هريرة ، عن رسول الله ﷺ قال « لولا حواء ، لم تخن
أنثى زوجها ، الدهر » .

(19) «HAVVA (ANAMIZ) OLMAYAYDI KADIN CİNSİ EŞİNE EBEDİYYEN HIYÂNET ETMEZDİ» BÂBI

62 — (1470) .... : Bana Amru'bnu'l-Hâris şöyle haber verdi : Ona Ebû Hureyre'nin azadlısı Ebû Yûnus, Ebû Hureyre'den, o da Rasûlullah'dan tahdîs etmiştir. Rasûlullah (S) :
«Havva (anamız) olmasaydı, kadın cinsi zevcine ebediyyen hıyânet edib aldatmazdı» buyurmuştur.

٦٣ – (...) وحدثنا محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن همام بن منبه . قال :
هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ . فذكر أحاديث . منها : وقال رسول الله ﷺ « لولا
بنو إسرائيل ، لم يخبث الطعام . ولم يخنز اللحم . ولولا حواء ، لم تخن أنثى زوجها ، الدهر » .

24. Bu, haber değil, nehiydir. Zira haberlerde vâkıaya muhâlif bir şey bulunmaz. Buğz etmemesi lâzım gelir demektir. Çünkü kadında hırçın olmak gibi hoşlanmadığı bir huy bulmuş ise, hoşlanacağı, sevebileceği dindarlık, güzellik, iffetlilik, iyi arkadaşlık gibi diğer huylar da bulabilir (Nevevî).

63 — ( ) .... : Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den haber verdi. Hemmâm : Bu, Ebû Hureyre'nin Rasûlullah (S) dan bize söyledikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah buyurdu ki : «Eğer İsrâil oğulları olmasaydı yemek bozulmaz ve et kokmazdı. Eğer Havva (anamız) da olmayaydı, kadın cinsi zevcine ebedî olarak hıyânetlik yapmazdı» [25].

25. İlk defa erkeği teşvîk edib kandırarak ilâhî emre muhâlefet ettirme çığırını açan Havva anamız olduğu ve bu çığırın bütün nesillerde değişmez bir sünnet hâlinde devam ettiği ifâde edilmiş oluyor.

MEN ve SELVÂ (el-Bakara: 57); el-A'râf: 160; Tâhâ: 80) indirdiği zaman, kendileri bu iki yiyeceği biriktirmekden nehy olunmuşlardı. Fakat bu haris ve doymaz kavim, bu yiyecekleri biriktirib sakladılar. Bu yüzden yiyecekler bozuldu, çürüdü. Bu sûretle İsrâil oğulları doymamazlığı, umûmî istifadeden men' ederek biriktirib saklamayı beşeriyetde kötü bir sünnet kılmış oldular. Hadîsde bu harîslik ve yiyecekleri umûmî istifâdeden saklıyarak biriktirmek yerilmektedir.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٨ - كتاب الطلاق

(١) باب تحريم طلاق الحائض بغير رضاها، وأنه لو خالف وقع الطلاق ويؤمر برجعتها

١ - (١٤٧١) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ. فِي عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَسَأَلَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا . ثُمَّ لِيَتْرُكْهَا حَتَّى تَطْهُرَ. ثُمَّ تَحِيضَ. ثُمَّ تَطْهُرَ. ثُمَّ، إِنْ شَاءَ أَمْسَكَ بَعْدُ ، وَإِنْ شَاءَ طَلَّقَ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّ. فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ » .

(...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) . (قَالَ قُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا لَيْثٌ . وَقَالَ الْآخَرَانِ : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ) عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ؛ أَنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَةً لَهُ وَهِيَ حَائِضٌ . تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً . فَأَمَرَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ يُرَاجِعَهَا ثُمَّ يُمْسِكَهَا حَتَّى تَطْهُرَ . ثُمَّ تَحِيضَ عِنْدَهُ حَيْضَةً أُخْرَى . ثُمَّ يُمْهِلَهَا حَتَّى تَطْهُرَ مِنْ حَيْضَتِهَا. فَإِنْ أَرَادَ أَنْ يُطَلِّقَهَا فَلْيُطَلِّقْهَا حِينَ تَطْهُرُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُجَامِعَهَا. فَتِلْكَ الْعِدَّةُ الَّتِي أَمَرَ اللَّهُ أَنْ يُطَلَّقَ لَهَا النِّسَاءُ .

وَزَادَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَتِهِ: وَكَانَ عَبْدُ اللَّهِ إِذَا سُئِلَ عَنْ ذَلِكَ، قَالَ لِأَحَدِهِمْ: أَمَّا أَنْتَ طَلَّقْتَ امْرَأَتَكَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ. فَإِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَنِي بِهَذَا . وَإِنْ كُنْتَ طَلَّقْتَهَا ثَلَاثًا فَقَدْ حَرُمَتْ عَلَيْكَ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَكَ . وَعَصَيْتَ اللَّهَ فِيمَا أَمَرَكَ مِنْ طَلَاقِ امْرَأَتِكَ .

قَالَ مُسْلِمٌ : جَوَّدَ اللَّيْثُ فِي قَوْلِهِ: تَطْلِيقَةً وَاحِدَةً .

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

18 — KİTÂBU'T-TALÂK[1]

(1) HAYIZLI KADINI RIZÂSI OLMAKSIZIN BOŞAMANIN TAHRÎMÎ, ERKEK BU YASAĞA MUHÂLEFET ETMİŞ OLURSA BOŞANMANIN VÂKİ' OLUB (İDDET İÇİNDE) KADINA DÖNMEKLE EMROLUNACAĞI BÂBI

1 — (1471) .... : İbn Umer (R) den (şöyle demiştir) :

İbn Umer, Rasûlullah (S) zamanında karısını hayız hâlinde boşadı. Umeru'bnu'l-Hattâb, oğlunun bu boşamasının hükmünü Rasûlullah'dan sordu. Rasûlullah ona şöyle buyurdu : «Oğlun Abdullah'a şöyle karısına dönsün. Sonra kadın temizleninceye kadar bıraksın, sonra kadın tekrar âdetini görüb tekrar temizleninceye kadar da (onunla birlik yaşasın). İkinci âdetinden temizlendikden sonra dilerse artık karısını yanında tutub âile hayatı devam etsin ve dilerse — cinsî münâsebet yapmaksızın — boşasın. İşte kadının bu iki kirlenmesi ve temizlenmesi zamânı, erkeklerin ka-

---

1. *Talâk*, kadın, eşinden boş olmak ma'nâsınadır ki nikâh kaydından halâs olur.. Bu talâk maddesi kayıddan hâli kılmak ma'nâsına konulmuş olub, sâir ma'nâlar bundan dallanmıştır. Talâk lafzı mezkûr vech üzere masdar olup «et-talâku merretân» âyetinde olduğu gibi isim olarak da kullanılır. Türkcede bundan boşamak ve boşanmak ile ta'bîr olunur (*Kamus Ter. III*, 935).

Nikâh ile kurulmuş olan bir âile yuvasının çeşitli sebebler yüzünden devamı imkânsızlaşır, bir ızdırâb ve huzursuzluk hâlini alırsa, karı kocayı bu ızdırabdan kurtarıb, tarafları yeni bir âile kurma fırsatı tanıma çâresi olarak talâk müessesesi meşrû' kılınmıştır.

Boşama ve boşanma hukûku ile ilgili bazı Kur'ân âyetlerinin Mushaf tertîbine göre meâlleri :

«*Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç hayız ve temizlenme müddeti beklerler. Eğer onlar, Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorlarsa Allâh'ın, kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara halâl olmaz. Kocaları bu bekleme müddeti içinde barışmak isterlerse onları geri almaya* (herkesden) *çok lâyıkdırlar. Erkeklerin meşrû' sûretde kadınlar üzerindeki* (hakları) *gibi, kadınların da onlar üzerinde* (hakları) *vardır.* (Yalnız) *erkekler, onlar üzerinde* (daha üstün) *bir dereceye mâlikdirler. Allah mutlak gâlibdir, gerçek hüküm ve hikmet sâhibidir.*

Boşama iki defadır. (Ondan sonrası) *ya iyilikle tutmak, ya güzellikle salmaktır. Onlara verdiğiniz bir şeyi almanız size halâl olmaz. Meğer ki erkekle kadın Allâh'ın sınırlarını* (evlilik haklarını) *ayakta tutamıyacaklarından korkmuş olsunlar. Eğer bu sûretle siz de onların* (zevc ve zevcenin), Allâh'ın sınırlarını hakkıyle muhâfaza ve îfâ *edemiyeceklerinden korkarsanız, o halde* (kadının serbest boşanması için) *fidye vermesinde* (hakkından vaz geçmesinde) *ikisi üzerinde de vebal yoktur. Bunlar Allâh'ın sınırlarıdır. Onları* (çiğneyib) *geçmeyin. Kim Allâh'ın sınırlarını aşarsa, işte onlar zâlimlerdir.*

Yine erkek, zevcesini (üçüncü defa olarak) *boşarsa, ondan sonra kadın, kendinden başka bir ere nikâhlanıb varıncaya kadar ona* (o birinci zevcine) *halâl olmaz. Bununla*

dınları boşamaları için Azîz ve Celîl olan Allâh'ın emrettiği iddet müddetidir».

( ) .... : Buradaki râvîler de Abdullah ibn Umer'den şöyle rivâyet ettiler : Abdullah, kendi karısını hayızlı iken bir boşama ile boşadı. Rasûlullah da Abdullah'a karısına mürâcaat etmesini, sonra kadın temizlenib kendi yanında iken diğer bir hayız daha görünceye kadar onu tutmasını, sonra bu ikinci hayızdan temizleninceye kadar kadına mühlet vermesini, müteâkiben eğer kadını boşamak isterse artık kadınla hiç cinsî münâsebet yapmaksızın temiz hâlinde iken boşamasını emretti. Ve işte kadının bu iki kirlenib temizlenme zamânı, Allâh'ın kadınların içinde boşanmalarını emrettiği müddetdir buyurdu.

Râvîlerden İbn Rumh kendi rivâyetinde şunu ziyâde etti : Abdullah'a boşama mes'elesi sorulduğunda o, soranlardan her birine : Eğer sen kadınını bir kere, yahut iki kere boşamış isen işte Rasûlullah'ın da bana

---

beraber, eğer bu (yeni) *koca da onu boşar da onlar* (birinci zevc ile ayni zevce) *Allâh'ın sınırlarını ayakda tutacaklarını zannederlerse* (iddet bittikden sonra) *tekrar biribirlerine dönmelerinde* (evlenmelerinde) *her ikisi hakkında da vebâl yoktur. Bunlar bilir, anlar bir kavm için Allâh'ın açıkladığı sınırlardır.*

Hem kadınları boşadınız da iddetlerini bitirdiler mi, artık onları ya (kendilerine ric'atle) *iyilikle tutun, ya iyilikle bırakın. Onları sırf zulm edebilmeniz için, zararlarına olarak tutmayın. Kim böyle yaparsa muhakkak kendine yazık etmiş olur. Allâh'ın âyet'erini oyuncak yerine koymayın. Allâh'ın üzerinizdeki ni'metini ve size öğüt vermek için indirdiği* K i t â b ı *ve* (ondaki) *hikmeti düşünün. Allâh'dan korkun ve bilin ki Allah her şeyi hakkıyle bilendir.*

Kadınları boşadınız da iddetleri bitirdiler mi, aralarında meşrû' bir sûretde anlaştıkları takdîrde artık kendilerini kocalarına nikâh etmelerine engel olmayın. İşte, içinizden Allâh'a ve âhiret gününe iymân etmekde olanlara bununla öğüt veriliyor. Bu, sizin için daha fazîletli ve daha temizdir. (Ondaki maslahatı) *Allah bilir, siz bilmezsiniz* (el-Bakara: 228-232).

•(Eğer karı ile kocanın) *aralarının açılmasından endîşeye düşerseniz o vakıt* (kendilerine erkeğin) *âilesinden bir hakem,* (kadının) *âilesinden bir hakem gönderin. Bunlar barıştırmak isterlerde Allah aralarında onları* (uyuşmaya) *muvaffak buyurur. Şüphesiz ki Allah hakkıyle bilicidir,* (her şeyin künhünden) *haberdardır»* (en-Nisâ: 35).

«Eğer (karı koca) *biribirinden* (boşanıb) *ayrılacak olurlarsa, Allah her birini fazl-u keremi ile ihtiyacdan vâreste kılar. Allah'ın lutfu, inâyeti geniştir, o, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir»* (en-Nisâ: 130).

«Ey iymân edenler! Mu'min kadınları nikâhlayıb da sonra, kendilerine dokunmadan, onları boşadığınız zaman sizin için üzerlerine sayacağınız bir iddet yoktur. O sûretde onları fâidelendirib, kendilerini güzel bir şekilde salıverin» (el-Ahzâb: 49).

«Ey Peygamber, kadınları boşıyacağınız vakıt iddetlerine doğru boşayın. O iddeti de sayın. Rabbınız olan Allah'dan korkun. Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlra. Meğer ki apaçık bir kötülük (meydana) *getirmiş olsunlar. Bunlar, Allah'ın hudûdudur. Kim Allah'ın hudûdunu aşarsa, muhakkak ki kendisine yazık etmiş olur. Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peydâ ediverir.*

Sonra (o kadınlar) *müddetlerini doldur* (mıya yaklaş) *dıkları zaman onları ya güzellikle tutun, yahut güzellikle kendilerinden ayrılın ve içinizden adâlet sâhibi iki kişiyi de şâhid yapın.* (Ey şâhidler siz de) *şâhidliği Allah için edâ edin. İşte bununla Allâh'a ve âhiret gününe iymân etmekde olanlara öğüt verilir. Kim Allah'dan korkarsa, Allah ona bir çıkış yeri ihsân eder.*

Onu hatır ve hayâline gelmiyecek bir cihetden de rızıklandırır. Kim Allah'a gü-

emrettiği budur. Ve eğer sen kadını üç kere boşadıysan, artık kadın senden başka bir kocaya nikâhlanıb varmadıkca sana harâm olmuştur. Sen de kadınını boşamak usûlunden olarak sana emrettiklerimde Allâh'a âsî olmuş olursun der idi.

Muslim der ki : Hadîsi Nâfi'den haber veren Leys ibn Sa'd, «bir defa boşama» sözünü güzel ve sağlam zabt etmiştir [2].

٢ – (...) حدثني محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله عن نافع، عن ابن عمر. قال: طلقت امرأتي على عهد رسول الله ﷺ وهي حائض. فذكر ذلك عمر لرسول الله ﷺ فقال «مره فليراجعها. ثم ليدعها حتى تطهر. ثم تحيض حيضة أخرى. فإذا طهرت فليطلقها قبل أن يجامعها. أو يمسكها. فإنها العدة التي أمر الله أن يطلق لها النساء».

قال عبيد الله: قلت لنافع: ما صنعت التطليقة؟ قال: واحدة اعتد بها.

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة وابن المثنى. قالا: حدثنا عبد الله بن إدريس عن عبيد الله، بهذا الإسناد، نحوه. ولم يذكر قول عبيد الله لنافع.

قال ابن المثنى في روايته: فليرجعها. وقال أبو بكر: فليراجعها.

2 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) zamanında karımı hayızlı iken boşadım. Akabinde Umer bunu Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah da şöyle buyurdu : «Abdullah'a emret, karısına dönsün, sonra kadın temizlenib, sonra diğer bir hayız daha görünceye kadar

---

venib dayanırsa O, kendisine yetişir. Şüphesiz ki Allah emrini yerine getirendir. Allah her şey için bir ölçü ta'yîn etmiştir.

Kadınlarınız içinden artık âdetden kesilmiş olanlarla henüz âdetini görmemiş bulunanlar (ın iddetlerin) *de, eğer şüphe ederseniz onların iddeti üç aydır. Yüklü kadınların iddetleri ise yüklerini vaz' etmeleri* (ile biter). *Kim Allah'dan korkarsa O, kendisine* (her) *işinde bir kolaylık verir.*

İşte bu, Allah'ın size indirdiği emridir. Kim Allah'dan korkarsa, Allah onun kusurlarını örter, onun mükâfatını büyütür.

(Boşanan) *o kadınları, gücünüzün yettiği kadar ikamet ettiğiniz yerin bir kısmında oturtun.* (Evleri) *başlarına dar etmek* (onları çıkmaya mecbûr kılmak) *için kendilerine zarar yapmayın. Eğer onlar yüklü iseler, yüklerini koyuncaya kadar nafakalarını verin. Eğer* (kendilerinden olan evlâdlarını) *sizin fâidenize emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda* (bu hususda) *güzelce müşâvere edin. Eğer güçlüğe uğrarsanız o halde* (çocuğu) *onun* (hisâbına) *bir başka kadın emzirecektir.*

(Hâli vaktı) *geniş olan, nafakayı genişliğine göre versin. Rızkı kendisine daraltılmış bulunna* (fakîr) *de nafakayı Allah'ın ona verdiğinden versin. Allah hiçbir nefse ona verdiğinden başkasını yüklemez. Allah güçlüğün arkasından kolaylık ihsan eder»* . (et-Talâk: 1-7).

2. Yani Leys, talâk mikdârını iyi ve sağlam zabt etmiş, diğerleri gibi ihmâl edib yanılmamıştır demek ister.

onu bıraksın. Kadın bu ikinci hayızdan temizlendiği zaman artık onunla cinsî münâsebet yapmadan onu ya boşasın, yahut da tutub âile hayatını devâm ettirsin. İşte kadının bu iki kirlenmesi ve temizlenmesi zamanı sonuna doğru Allâh'ın, kadınların boşanılmalarını emir buyurduğu müddetdir».

Hadîsi Nâfi'den alan Ubeydullah dedi ki : Nâfi'e : İbn Umer'in hayız içinde îka ettiği ve dönmekle emrolunduğu o boşama, mu'teber bir boşama oldu mu? diye sordum. Nâfi' : Evet o, İbn Umer'in iddet ve hisâba dâhil ettiği mu'teber bir tek boşamadır, sâkıt değildir dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ubeydullah'dan bu isnad ile ayni tarzda rivâyet etmişler, ancak Ubeydullah'ın, Nâfi'e sorduğu suâli zikretmemişlerdir.

İbn Musennâ kendi rivâyetinde : Kadına dönsün dedi. Ebû Bekr ise : Kadına mürâcaat etsin dedi.

٣ — (...) وحدّثني زُهيرُ بنُ حربٍ . حدّثنا إسماعيلُ عن أيّوبَ ، عن نافعٍ ؛ أنّ ابنَ عمرَ طلّقَ امرأتَهُ وهيَ حائضٌ . فسألَ عمرُ النبيَّ ﷺ . فأمرهُ أن يرجعَها ثمّ يُمهلَها حتّى تحيضَ حيضةً أخرى . ثمّ يُمهلَها حتّى تطهُرَ . ثمّ يُطلّقَها قبلَ أن يمسَّها . فتلكَ العدّةُ التي أمرَ اللهُ أن يُطلّقَ لها النساءُ . قالَ : فكانَ ابنُ عمرَ إذا سُئلَ عنِ الرجلِ يُطلّقُ امرأتَهُ وهيَ حائضٌ يقولُ : أمّا أنتَ طلّقتَها واحدةً أو اثنتينِ . إنّ رسولَ اللهِ ﷺ أمرهُ أن يرجعَها . ثمّ يُمهلَها حتّى تحيضَ حيضةً أخرى . ثمّ يُمهلَها حتّى تطهُرَ . ثمّ يُطلّقَها قبلَ أن يمسَّها . وأمّا أنتَ طلّقتَها ثلاثاً . فقدْ عصيتَ ربَّكَ فيما أمركَ بهِ مِن طلاقِ امرأتِكَ . وبانتْ منكَ .

3 — ( ) Bana Zuheyr ibn Harb tahdîs etti. Bize İsmail, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den şöyle tahdîs etti : İbn Umer karısını, hayız halinde iken boşadı. Umer de bunu Peygamber'e sordu. Peygamber (S), Abdullah'ın karısına dönmesini ve sonra diğer bir hayızla tekrar kirleninceye kadar onu ihmâl etmesini, sonra temizleninceye kadar yine ihmâl etmesini, daha sonra da kadına hiç dokunmadan boşamasını emretti. Ve : «İşte kadının bu iki kirlenmesi ve temizlenmesi zamanı, Allâh'ın, sonuna doğru kadınların boşanılmalarını emrettiği zamandır» buyurdu.

Artık İbn Umer, hayızlı iken karısını boşayan bir kimsenin hükmü kendisine sorulduğunda şöyle derdi : Eğer sen onu bir kere, yahut iki kere boşamış olursan, Rasûlullah böyle erkeğe tekrar karısına dönmesini, sonra diğer bir hayızla kirleninceye kadar ihmâl etmesini, sonra temizleninceye kadar yine ihmâl etmesini, sonra da kendisi ile temâs etmeksizin onu boşamasını emretti. Amma sen, kadını üç defa boşamış olmaklığın

hâlinde, kadını boşama usûlu olarak sana emrettiği hususlarda Rabbına âsî olmuşsundur. Kadın da artık senden ebediyyen ayrılmıştır.

٤ – (...) حدثني عبد بن حميد. أخبرني يعقوب بن إبراهيم. حدثنا محمد (وهو ابن أخي الزهري) عن عمه. أخبرنا سالم بن عبد الله؛ أن عبد الله بن عمر قال: طلقت امرأتي وهي حائض. فذكر ذلك عمر للنبي ﷺ. فتغيظ رسول الله ﷺ. ثم قال «مره فليراجعها. حتى تحيض حيضة أخرى مستقبلة، سوى حيضتها التي طلقها فيها. فإن بدا له أن يطلقها، فليطلقها طاهرا من حيضتها. قبل أن يمسها. فذلك الطلاق للعدة كما أمر الله».

وكان عبد الله طلقها تطليقة واحدة. فحسبت من طلاقها. وراجعها عبد الله كما أمره رسول الله ﷺ.

(...) وحدثنيه إسحاق بن منصور. أخبرنا يزيد بن عبد ربه. حدثنا محمد بن حرب. حدثني الزبيدي عن الزهري، بهذا الإسناد. غير أنه قال: قال ابن عمر: فراجعتها. وحسبت لها التطليقة التي طلقتها.

4 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer'in oğlu Sâlim, babası Abdullah'ın şöyle dediğini haber vermiştir : Ben, karımı hayızlı iken boşamıştım. Babam Umer (R) bunu Peygamber'e zikretti. Rasûlullah (S) hayızlı iken boşamamdan dolayı öfkelendi, sonra şöyle buyurdu :

«Oğlun Abdullah karısına dönüb mürâcaat etsin, içinde karısını boşamış bulunduğu hayzından başka gelecek diğer bir hayza kadar beklesin. Eğer o zaman karısını boşaması fikri gâlib ve zâhir olursa karısını hayzından temizlemiş olduğu halde ve onunla cinsî münâsebet yapmaksızın boşasın. İşte böyle boşama, Allâh'ın emrettiği gibi iddete göre boşamadır».

Abdullah o kadını bir talâk ile boşamıştı ve bu boşama kadının boşanması müddetinden hisâb edildi. Ve Abdullah, Rasûlullah'ın emrettiği gibi o kadına mürâcaat etti.

( ) .... : Buradaki râvî de Zuhrî'den bu isnad ile rivâyet etti. Ancak burada İbn Umer : Ben o kadına mürâcaat ettim ve yapmış bulunduğum boşamayı o kadın için bir boşama olarak hisâb ettim demiştir [3].

---

3. Buhârî'deki bir rivâyetde İbn Umer: Kadının iki kere kirlenmesinden ve temizlenmesinden ve temizlenmesinden sonraki talâk benim üzerime (Rasûlullah tarafından) bir talâk hisâb olundu (üç değil) demiştir (*Buhârî, talâk, izâ tullikati'l-hâidu yu'teddu bizâlike't-talâku*).

٥ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وابن نمير. (واللفظ لأبي بكر) قالوا: حدثنا وكيع عن سفيان، عن محمد بن عبد الرحمن، (مولى آل طلحة) عن سالم، عن ابن عمر؛ أنه طلق امرأته وهي حائض. فذكر ذلك عمر للنبي ﷺ. فقال «مره فليراجعها. ثم ليطلقها طاهرا أو حاملا».

5 — ( ) .... : İbn Umer (R) den :
İbn Umer karısını hayızlı halde iken boşadı. Babası Umer bunu Peygamber'e zikredince, Peygamber (R) : «Abdullah'a emret, karısına mürâcaat etsin. Sonra da onu temiz hâlinde iken veya hâmile halde iken boşasın» buyurdu.

٦ – (...) وحدثني أحمد بن عثمان بن حكيم الأودي. حدثنا خالد بن مخلد. حدثني سليمان (وهو ابن بلال). حدثني عبد الله بن دينار عن ابن عمر؛ أنه طلق امرأته وهي حائض. فسأل عمر عن ذلك رسول الله ﷺ فقال «مره فليراجعها حتى تطهر. ثم تحيض حيضة أخرى. ثم تطهر. ثم يطلق بعد، أو يمسك».

6 — ( ) .... : Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer'den şöyle tahdîs etti : İbn Umer karısını hayızlı iken boşadı. Umer de bunu Rasûlullah'a sordu. Rasûlullah (S) : «Abdullah'a emret de karısına mürâcaat etsin, tâ kadın temizlendikten sonra diğer bir hayızla kirleninceye, sonra bundan da temizleninceye kadar (onu yanında tutsun). Sonra artık kadını boşar, yahut da (boşamayıb yanında) tutar» buyurdu.

٧ – (...) وحدثني علي بن حجر السعدي. حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن أيوب، عن ابن سيرين. قال: مكثت عشرين سنة يحدثني من لا أتهم؛ أن ابن عمر طلق امرأته ثلاثا وهي حائض. فأمر أن يراجعها. فجعلت لا أتهمهم، ولا أعرف الحديث، حتى لقيت أبا غلاب، يونس بن جبير الباهلي. وكان ذا ثبت. فحدثني؛ أنه سأل ابن عمر. فحدثه؛ أنه طلق امرأته تطليقة وهي حائض. فأمر أن يرجعها. قال قلت: أفحسبت عليه؟ قال: فمه. أو إن عجز واستحمق!

(...) وحدثناه أبو الربيع وقتيبة قالا: حدثنا حماد عن أيوب، بهذا الإسناد، نحوه. غير أنه قال: فسأل عمر النبي ﷺ. فأمره.

7 — ( ) .... : İbn Sîrîn şöyle dedi : Ben yirmi yıl durdum. Bı

sûre içinde kendisini hiç ittiham etmediğim ve kendisine i'timad eylediğim kimseler bana; İbn Umer karısını hayızlı hâlinde iken üç talâk ile boşadı da akabinde karısına mürâcaat etmekle emrolundu diye tahdîs ediyordu. Ben bu kimseleri ittiham etmemeğe ve ayni zamanda hadîsi de tanımamaya başladım. Nihâyet Ebû Ğallâb Yûnus ibn Cubeyr el-Bâhilî ile karşılaştım. Bu zât hadîsleri gayet sağlam tesbît eden bir kimse idi. İşte bu zât hadîsi bana tahdîs etti. Kendisi bizzât İbn Umer'den sormuş, o da:

İbn Umer karısını hayızlı iken bir talâk ile boşadı, akabinde karısına dönmekle emrolundu diye tahdîs etmiştir. Ebû Ğallâb dedi ki: İbn Umer'e:

— Peki hayızlı halinde yaptığı o talâk, İbn Umer üzerine talâk olarak hisâb edildi mi? diye sordum. İbn Umer:

— Talâkın vukû'unda hiç şüphe etme, talâk kat'î olarak vâki' olmuştur. Hem İbn Umer karısına dönmekden âciz olsa ve ahmakca bir iş yapsa artık talâk onun aczi ve ahmaklığından dolayı hiç kaldırılır mı? diye cevab verdi.

( ) ....: Burada Hammâd, Eyyûb'dan bu isnad ile ayni tarzda rivâyet etmiştir. Ancak o: Umer, Peygamber'e sordu, o da emretti demiştir.

٨ – (...) وحدثنا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي، عَنْ أَيُّوبَ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ.
وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ: فَسَأَلَ عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ ذَٰلِكَ؟ فَأَمَرَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا حَتَّى يُطَلِّقَهَا طَاهِرًا مِنْ غَيْرِ جِمَاعٍ.
وَقَالَ «يُطَلِّقُهَا فِي قُبُلِ عِدَّتِهَا».

8 — ( ) ....: Râvî bu hadîsde şöyle demiştir: Umer Peygamber'e hayızlı iken boşamanın hükmünü sordu. Peygamber (S) de: Abdullah'a karısını temiz hâlinde ve cimâ' etmeden boşaması için tekrar karısına dönmesini emretti ve: «Abdullah karısını iddetinin önünde (yani iddetin meşrû' olacağı bir vakıt içinde) boşar» buyurdu.

٩ – (...) وحدثني يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ، عَنْ يُونُسَ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ،
عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ. قَالَ: قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ: رَجُلٌ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ. فَقَالَ: أَتَعْرِفُ عَبْدَ اللهِ
ابْنَ عُمَرَ؟ فَإِنَّهُ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ. فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ؟ فَأَمَرَهُ أَنْ يَرْجِعَهَا. ثُمَّ تَسْتَقْبِلَ
عِدَّتَهَا. قَالَ فَقُلْتُ لَهُ: إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ، أَتَعْتَدُّ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ؟ فَقَالَ: فَمَهْ
أَوَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ؟.

9 — ( ) ....: Yûnus ibn Cubeyr dedi ki: İbn Umer'e:

— Bir adam karısını hayızlı iken boşamış dedim. İbn Umer:

— İbn Umer'i tanıyor musun? İşte o karısını hayızlı iken boşadı. Akabinde Umer, Peygamber (S) e gelib bu mes'eleyi ondan sordu. Peygamber (S), Abdullah'ın karısına dönmesini sonra da kadının iddetini beklemesini emretti dedi. Yûnus der ki : İbn Umer'e :

— Bir adam karısını hayızlı iken boşadığında sen bunu talâk haklarından birini kullanmış sayar mısın? diye sordum. İbn Umer :

— Bu suâle mahal yoktur. Eğer karısına dönmekten âciz olsa, yahut kadının iddeti çıkıncaya kadar mürâcaat etmeyerek ahmakca mürâcaat müddetini kaçırsa, ondan talâk hükmü sâkıt olur mu? (Artık ona talâk hükmü zarûrîdir. Nitekim bir farzdan âciz olan yahut onu ahmaklığı sebebiyle zayî' eden kimseden bu farz düşer mi?) diye cevab verdi.

١٠ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ: سَمِعْتُ يُونُسَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: طَلَّقْتُ امْرَأَتِي وَهِيَ حَائِضٌ. فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرَ ذَٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لِيُرَاجِعْهَا . فَإِذَا طَهُرَتْ ، فَإِنْ شَاءَ فَلْيُطَلِّقْهَا » قَالَ فَقُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ : أَفَاحْتَسَبْتَ بِهَا ؟ قَالَ : مَا يَمْنَعُهُ . أَرَأَيْتَ إِنْ عَجَزَ وَاسْتَحْمَقَ ؟

10 — ( ) .... : Katâde dedi ki : Ben Yûnus ibn Cubeyr'den işittim şöyle dedi : Ben İbn Umer'den işittim şöyle diyordu :

Ben karımı hayızlı olduğu halde boşadım. Akabinde Umer Peygamber'e geldi ve bunu ona söyledi. Peygamber (S) : «Abdullah karısına mürâcaat etsin. Kadın hayızdan temizlendiği zaman artık isterse onu boşasın» buyurdu. Yûnus dedi ki İbn Umer'e :

— Hayız hâlinde iken yaptığın bu talâkı bir talâk saydın mı? diye sorduğumda; İbn Umer :

— Talâkın hayız hâlinde yapılması, bu talâkın, talâk hakkını eksilten bir talâk sayılmasına mâni' olamaz. Bana haber ver : Eğer İbn Umer acz gösterse, yahut ahmaklık etse, onun aczi veya ahmaklığından dolayı o talâkın sayılması mümteni' olur mu? dedi.

١١ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ. قَالَ : سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنِ امْرَأَتِهِ الَّتِي طَلَّقَ ؟ فَقَالَ : طَلَّقْتُهَا وَهِيَ حَائِضٌ . فَذُكِرَ ذَٰلِكَ لِعُمَرَ . فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا . فَإِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْهَا لِطُهْرِهَا » قَالَ: فَرَاجَعْتُهَا ثُمَّ طَلَّقْتُهَا لِطُهْرِهَا. قُلْتُ : فَاعْتَدَدْتَ بِتِلْكَ التَّطْلِيقَةِ الَّتِي طَلَّقْتَ وَهِيَ حَائِضٌ ؟ قَالَ : مَالِيَ لَا أَعْتَدُّ بِهَا ؟ وَإِنْ كُنْتُ عَجَزْتُ وَاسْتَحْمَقْتُ .

11 — ( ) .... : Enes ibn Sîrîn dedi ki : Ben İbn Umer'e boşa-

dığı karısından sordum da şöyle dedi : Ben onu hayızlı hâlinde boşadım. Akabinde bu vaz'iyet Umer'e söylendi. O da bunu Peygamber'e söyledi. Peygamber (S) de : «Abdullah'a emret, karısına mürâcaat etsin. Karısı hayzından temizlendiği zaman, temizliği içinde (cinsî münâsebet yapmaksızın) boşasın» buyurdu. Ben de karıma mürâcaat ettim ve sonra temizliği süresinde onu boşadım.

Yûnus der ki : Ben İbn Umer'e :

— Kadın hayızlı iken yaptığın bu boşamayı, bir boşama olarak i'tibar ettin mi? diye sordum. İbn Umer :

— Bana ne var ki, onu bir boşama olarak saymayayım? Eğer ben âciz olmuş, yahut ahmaklık etmiş olsam da (o bir talâkdır) diye cevab verdi.

١٢ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَنَسِ بْنِ سِيرِينَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ قَالَ : طَلَّقْتُ امْرَأَتِي وَهِيَ حَائِضٌ . فَأَتَى عُمَرُ النَّبِيَّ ﷺ فَأَخْبَرَهُ . فَقَالَ « مُرْهُ فَلْيُرَاجِعْهَا . ثُمَّ إِذَا طَهُرَتْ فَلْيُطَلِّقْهَا » قُلْتُ لابْنِ عُمَرَ : أَفَاحْتَسَبْتَ تِلْكَ التَّطْلِيقَةَ ؟ قَالَ : فَمَهْ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ ح وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ بِشْرٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمَا « لِيَرْجِعْهَا » وَفِي حَدِيثِهِمَا : قَالَ قُلْتُ لَهُ : أَتَحْتَسِبُ بِهَا ؟ قَالَ : فَمَهْ .

12 — ( ) .... : Şu'be, Enes ibn Sîrîn'den tahdîs etti ki Enes, İbn Umer'in şöyle dediğini işitmiştir : Ben hayızlı olduğu halde karımı boşadım. Akabinde Umer, Peygamber'e gelib durumu ona haber verdi. Peygamber (S) de : «Abdullah'a söyle karısına mürâcaat etsin. Sonra kadın hayzından temizlendiğinde boşasın» buyurdu.

Enes ibn Sîrîn der ki : İbn Umer'e :

— Hayızlı hâlinde iken yapılan bu boşamayı bir boşama olarak hisâb ettin mi? diye sordum da İbn Umer :

— Hiç bu sorulur mu? Elbette sayıldı dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Şu'be'den bu isnadla rivâyet etmişlerdir. Ancak bunların hadîslerinde : «Karısına dönsün» ve bir de : Bu talâkı sayıyor musun? dedim. O da : Talâkın vukû'undan hiç şüphede olma, bu suâle hâcet yok dedi ifâdeleri vardır.

١٣ – (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني ابن طاوس عن أبيه ؛ أنه سمع ابن عمر يسأل عن رجل طلق امرأته حائضا ؟ فقال : أتعرف عبد الله بن عمر ؟ قال : نعم . قال : فإنه طلق امرأته حائضا . فذهب عمر إلى النبي ﷺ فأخبره الخبر . فأمره أن يراجعها . قال : لم أسمعه يزيد على ذلك (لأبيه) .

13 — ( ) .... : Tâvûs'un oğlu, babasından haber verdi ki babası, İbn Umer'den karısını hayızlı iken boşayan bir adamın hükmü sorulurken işitmiştir? İbn Umer (R) ise :

— Sen İbn Umer'i tanır mısın? dedi. O soran zât da :

— Evet tanıyorum diye cevap verdi. İbn Umer :

— İşte o İbn Umer karısını hayızlı iken boşadı. Akabinde Umer Peygamber'e gidib bunu ona haber verdi. Peygamber (S) de, Abdullah'a, karısına mürâcaat etmesini emretti dedi.

Tâvûs'un oğlu : Babam Tâvûs'un bu kadardan başka hadîsde bir ziyâdelik söylediğini işitmedim demiştir.

١٤ – (...) وحدثني هارون بن عبد الله . حدثنا حجاج بن محمد . قال : قال ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع عبد الرحمن بن أيمن (مولى عزة) يسأل ابن عمر ؟ وأبو الزبير يسمع ذلك . كيف ترى في رجل طلق امرأته حائضا ؟ فقال : طلق ابن عمر امرأته وهي حائض . على عهد رسول الله ﷺ . فسأل عمر رسول الله ﷺ ؟ فقال : إن عبد الله بن عمر طلق امرأته وهي حائض . فقال له النبي ﷺ « ليراجعها » فردها وقال « إذا طهرت فليطلق أو ليمسك » .

قال ابن عمر : وقرأ النبي ﷺ : يا أيها النبي إذا طلقتم النساء فطلقوهن في قبل عدتهن

[٦٥ / الطلاق / الآية ١]

(...) وحدثني هارون بن عبد الله . حدثنا أبو عاصم عن ابن جريج ، عن أبي الزبير ، عن ابن عمر . نحو هذه القصة .

(...) وحدثنيه محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع عبد الرحمن بن أيمن (مولى عروة) يسأل ابن عمر ؟ وأبو الزبير يسمع . بمثل حديث حجاج . وفيه بعض الزيادة .

قال مسلم : أخطأ حيث قال : عروة . إنما هو مولى عزة .

14 — ( ) .... : İbn Cureyc şöyle dedi : Bana Ebuzzubeyr haber verdi ki kendisi (Azze'nin azadlısı) olan Abdurrahman ibn Eymen'den işitmiştir. Bu zât İbn Umer'e :

— Karısını hayızlı hâlinde iken boşayan bir kimse hakkında nasıl re'y edersin? diye soruyordu. Bu suâl sırasında Ebuzzubeyr de burada hâzır bulunub bunu dinlemekte idi. İbn Umer (R) şöyle dedi :

— İbn Umer de Rasûlullah (S) zamanında karısını hayızlı olduğu halde boşadı. Akabinde Umer, bunu Rasûlullah'dan sorub : Abdullah ibn Umer karısını hayızlı hâlinde iken boşamıştır dedi. Rasûlullah da ona : «Abdullah karısına mürâcaat etsin» buyurdu ve karısının geri getirilib Abdullah'a iâde edilmesini emretti. Ve : «Kadın hayzından temizlendiği zaman (isterse) boşasın yahut da boşamayıb elinde tutsun» buyurdu. İbn Umer : Peygamber (S) : **«Ey Peygamber! Kadınları boşayacağınız vakıt onları iddetlerinin önünde boşayınız...»** (et-Talâk: 1) kelâmını okudu demiştir [4].

( ) Yine bana Hârûn ibn Abdillah tahdîs etti. Bize Ebû Âsım, İbn Cureyc'den, o da Ebuzzubeyr'den, o da İbn Umer'den bu kıssa tarzında rivâyet etmiştir.

( ) .... : Burada da Ebuzzubeyr, (Urve'nin azadlısı) olan Abdurrahman ibn Eymen'i, İbn Umer'den sorarken dinlediğini, kendisinin de hâzır bulunub bu suâli işittiğini haber vermiştir. Bu hadîs de bundan evvelki Haccâc hadîsinin benzeri olub bazı ziyâdeler ihtiva etmektedir.

Muslim der ki : Ebuzzubeyr, Urve dediği için burada hata etmiştir. O zât (Urve'nin değil), Azze'nin azadlısıdır.

(٢) باب طلاق الثلاث

١٥ — (١٤٧٢) حدّثنا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ) (قَالَ إِسْحَٰقُ: أَخْبَرَنَا . وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : كَانَ الطَّلَاقُ عَلَىٰ عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَسَنَتَيْنِ مِنْ خِلَافَةِ عُمَرَ ، طَلَاقُ الثَّلَاثِ وَاحِدَةً. فَقَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ: إِنَّ النَّاسَ قَدِ اسْتَعْجَلُوا فِي أَمْرٍ قَدْ كَانَتْ لَهُمْ فِيهِ أَنَاةٌ . فَلَوْ أَمْضَيْنَاهُ عَلَيْهِمْ . فَأَمْضَاهُ عَلَيْهِمْ .

(2) ÜÇ TALÂK BÂBI

15 — (1472) .... : Ma'mer, Tâvûs'un oğlundan, o da babasın-

4. «Fî kubuli iddetihinne» kırâatı İbn Abbâs ile İbn Umer'in kırâatıdır. Bu kırâat şâzzedir. Bi'l-icmâ' Kur'ân olarak sâbit olmaz. Usûlcüler ve biz Şâfiîyelere göre bu kırâat için vâhid haberi hükmü de olamaz. Âyetin bu fıkrası Kur'ân'da, «li iddetihinne» tarzındadadır (Nevevî).

dan, o da İbn Abbâs'dan haber verdi. İbn Abbâs (R) şöyle demiştir: Rasûlüllah (S) ın sağlığı ile Ebû Bekr'in hilâfeti ve iki sene de Umer'in hilâfeti zamanlarında üç talâk bir talâk sayılırdı. Sonra Umeru'bnu'l-Hattâb: İnsanlar, zevcin mürâcaatını beklemek için henüz faydalanma müddeti bulunan ve teennî ile hareket edib şerîatın müsâadesinden istifade îcâb eden bu muhim talâk işinde bil'aks acele hareket ve sui isti'mâl ederek üç talâk vermeye sür'at ettiler. Artık bunların aleyhlerinde üç talâkı, üç talâk olarak kabul etmek zamânı gelince biz de aleyhlerinde bir ukûbet olmak üzere bu sûretle imzâ ve tasdîk ettik dedi.

١٦ – (...) حدثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي ابْنُ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ أَبَا الصَّهْبَاءِ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: أَتَعْلَمُ أَنَّمَا كَانَتِ الثَّلَاثُ تُجْعَلُ وَاحِدَةً عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ، وَثَلَاثًا مِنْ إِمَارَةِ عُمَرَ؛ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: نَعَمْ.

16 — ( ) .... : İbn Cureyc haber verib dedi ki: Bana Tâvûs'un oğlu, babasından şöyle haber verdi: Ebu's-Sahbâ, İbn Abbâs'a:

— Peygamber zamanında, Ebû Bekr zamanında ve Umer'in emîrliği zamanının ilk üç senesinde üç talâkın bir talâk sayıldığını bilir misin? diye sordu. İbn Abbâs da:

— Evet bilirim diye cevab verdi.

١٧ – (...) وحدثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ، عَنْ أَيُّوبَ السَّخْتِيَانِيِّ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مَيْسَرَةَ، عَنْ طَاوُسٍ؛ أَنَّ أَبَا الصَّهْبَاءِ قَالَ لِابْنِ عَبَّاسٍ: هَاتِ مِنْ هَنَاتِكَ. أَلَمْ يَكُنِ الطَّلَاقُ الثَّلَاثُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَاحِدَةً؟ فَقَالَ: قَدْ كَانَ ذَلِكَ. فَلَمَّا كَانَ فِي عَهْدِ عُمَرَ تَتَايَعَ النَّاسُ فِي الطَّلَاقِ. فَأَجَازَهُ عَلَيْهِمْ.

17 — ( ) .... : İbrahim ibn Meysere, Tâvûs'dan; Ebu's-Sahbâ İbn Abbâs'a hitaben:

— Garîb işlerinden ve haberlerinden getir bakalım. Rasûlullah (S) zamanında ve Ebû Bekr zamanında üç talâk bir talâk değil miydi? dedi. İbn Abbâs:

— Muhakkak böyle idi. Fakat Umer'in emîrliği devri gelib de insanlar çok çok talâk yapmaya ve buna sür'at etmeye başladıklarında Umer

onlara bir cezâ olmak üzere, üç talâkı, üç talâk sayarak tasdîk ve infaz eyledi dedi[5].

(٣) باب وجوب الكفارة على من حرّم امرأته ولم ينو الطلاق

١٨ — (١٤٧٣) وحدّثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ هِشَامٍ (يَعْنِي الدَّسْتَوَائِيَّ) قَالَ: كَتَبَ إِلَيَّ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ يُحَدِّثُ عَنْ يَعْلَى بْنِ حَكِيمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ، فِي الْحَرَامِ: يَمِينٌ يُكَفِّرُهَا.

وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ [٣٣/ الأحزاب/٢١].

(3) TALÂKI NİYET ETMEDİĞİ HALDE KARISINI KENDİNE HARÂM KILAN KİMSEYE KEFFÂRETİN VUCÛBU BÂBI

18 — (1473) Bize Zuheyr ibn Harb tahdîs etti. Bize İsmâil ibn İbrâhîm, Hişâm (ed-Destevâî) den tahdîs etti. O, şöyle demiştir. Bana Yahyâ ibn Ebî Kesîr, Ya'lâ ibn Hakîm'den, o da Saîd ibn Cubeyr'den, o da İbn Abbâs'dan tahdîs ederek yazdı ki İbn Abbâs (R), kişinin kendi karısını nefsine harâm kılması hakkında: Bu söz, keffâret vermesi lâzım gelen bir yemîndir (talâk değildir) der idi.

Yine İbn Abbâs şöyle demiştir: **«Andolsun Allâh'ın Rasûlünde sizin için pek güzel bir örnek vardır»** (el-Ahzâb: 21).

١٩ — (...) حدّثنا يَحْيَى بْنُ بِشْرٍ الْحَرِيرِيُّ. حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ) عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ؛ أَنَّ يَعْلَى بْنَ حَكِيمٍ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ قَالَ: إِذَا حَرَّمَ الرَّجُلُ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ فَهِيَ يَمِينٌ يُكَفِّرُهَا. وَقَالَ: لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ.

19 — ( ) .... : Saîd ibn Cubeyr haber vermiştir ki, kendisi İbn Abbâs (R) dan şöyle dediğini işitmiştir: Bir erkek karısını kendine harâm kıldığı zaman, işte bu harâm kılma, keffâretini vermesi lâzım gelen bir

---

5. Bu hadîsin son fıkrası: « وقال عمر: لو اجذناه عليهم » sûretinde de rivâyet olunmuştur.
Bize göre bunun ma'nâsı da: Sadr İslâm'da nâs üç talâk ile boşarlardı. Umer de bu sûretle onlara üç talâkın vukûunu câiz gördü ve infâz eyledi demektir (*Cessâs, Ahkâmu'l-Kurân*):

قوله (لو اجزنا عليهم) معناه عندنا انهم انما يطلقون ثلاثاً واجازها عليهم.

Bu rivâyete göre üç talâkın vukûu Rasûlullah zamanında da şâyi' idi demek olur. Asrı saâdetde üç talâkın bir meclisde îka edildiğine *Buhârî*'nin muhtelif bâblarında Muslim'in de *Kitâbu'l-liân*da rivâyet ettiği Aclânî Uveymir hadîsi ile de istidlâl olunmuştur.

yemînden ibaretdir. Ve yine İbn Abbâs: **«Andolsun Rasûlullah'da sizin için pek güzel bir örnek vardır»** (el-Ahzâb : 21) demiştir.

٢٠ — (١٤٧٤) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ عُمَيْرٍ يُخْبِرُ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَائِشَةَ تُخْبِرُ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَمْكُثُ عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ فَيَشْرَبُ عِنْدَهَا عَسَلًا . قَالَتْ : فَتَوَاطَيْتُ أَنَا وَحَفْصَةُ ؛ أَنَّ أَيَّتَنَا مَا دَخَلَ عَلَيْهَا النَّبِيُّ ﷺ فَلْتَقُلْ : إِنِّي أَجِدُ مِنْكَ رِيحَ مَغَافِيرَ . أَكَلْتَ مَغَافِيرَ ؟ فَدَخَلَ عَلَىٰ إِحْدَاهُمَا فَقَالَتْ ذَٰلِكَ لَهُ . فَقَالَ « بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا عِنْدَ زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ وَلَنْ أَعُودَ لَهُ » فَنَزَلَ : لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ [٦٦/التحريم/١]

إِلَىٰ قَوْلِهِ : إِنْ تَتُوبَا (لِعَائِشَةَ وَحَفْصَةَ) [٦٦/التحريم/٤] وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثًا (لِقَوْلِهِ : بَلْ شَرِبْتُ عَسَلًا) [٦٦/التحريم/٣] .

20 — (1474) .... : Âişe (R) haber verib şöyle demiştir: Peygamber (S) Zeyneb bintu Cahş'ın yanında durur ve onun nezdinde bal şerbeti içerdi. Ben ve Hafsa, Peygamber (S) hangimize gelirse meğâfir mi yedin? Senden meğâfir kokusu duyuyorum diyelim diye ittifak ettik. Nihâyet Peygamber bu iki kadından birinin yanına girince kadın bu sözü ona söyledi. Peygamber: «Hayır, Zeyneb bintu Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim, onu bir daha da içmem» buyurdu. Bunu ta'kîben (Âişe ve Hafsa için) şu âyetler nâzil olmuştur:

«Ey Peygamber! Sen zevcelerinin hoşnudluğunu arıyarak Allâh'ın sana halâl kıldığı şeyi niçin (kendine) **harâm ediyorsun?** (Bununla beraber üzülme) **Allâh Gafûrdur, Rahîmdir. Allâh, sizin için yemînlerinizin çözümlüğünü farz kılmıştır. Allâh sizin yardımcınızdır ve O hakkıyle bilendir, tam hüküm ve hikmet sâhibidir. Hani Peygamber, zevcelerinden birine gizli bir söz söylemişti**[6]**. Bunun üzerine o açıklayınca,** (Peygamber) **bunun bir kısmını bildirmiş, bir kısmından da vazgeçmişti. Artık bunu kendisine söyleyince o zevce: Bunu sana kim haber verdi? dedi.** (Peygamber de) **bana her şeyi bilen, her şeyden haberdar olan** (Allâh) **haber verdi dedi. Eğer her ikiniz de Allâh'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğildi. Yok, onun aleyhinde biribirinize arka verirseniz, hiç şüphesiz Allâh bizzât onun yardımcısıdır, Cebrâil de, mü'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de** (ona) **yardımcıdırlar»** (et-Tahrîm : 1-4).

6. Peygamber'in o kadının hatırını hoş etmek için söylediği söz Buhârî'nin rivâyetine göre: «Ben, Zeyneb bintu Cahş'ın yanında bal şerbeti içtim. Öyle ise bir daha içmem, işte yemîn ettim. Bunu kimseye söyleme» sözüdür (*Buhârî, tefsîr, tahrîm*).

٢١ – (...) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء وهارون بن عبد الله . قالا : حدثنا أبو أسامة عن هشام ، عن أبيه ، عن عائشة . قالت : كان رسول الله ﷺ يحب الحلواء والعسل . فكان ، إذا صلى العصر ، دار على نسائه . فيدنو منهن . فدخل على حفصة فاحتبس عندها أكثر مما كان يحتبس . فسألت عن ذلك ، فقيل لي : أهدت لها امرأة من قومها عكة من عسل . فسقت رسول الله ﷺ منه شربة . فقلت : أما والله ! لنحتالن له . فذكرت ذلك لسودة . وقلت : إذا دخل عليك فإنه سيدنو منك . فقولي له : يا رسول الله ! أكلت مغافير ؟ فإنه سيقول لك : لا . فقولي له : ما هذه الريح ؟ (وكان رسول الله ﷺ يشتد عليه أن يوجد منه الريح) فإنه سيقول لك : سقتني حفصة شربة عسل . فقولي له : جرست نحله العرفط . وسأقول ذلك له . وقوليه أنت يا صفية . فلما دخل على سودة . قالت تقول سودة : والذي لا إله إلا هو ! لقد كدت أن أبادئه بالذي قلت لي . وإنه لعلى الباب ، فرقا منك . فلما دنا رسول الله ﷺ قالت : يا رسول الله ! أكلت مغافير ؟ قال « لا » قالت : فما هذه الريح ؟ قال « سقتني حفصة شربة عسل » قالت : جرست نحله العرفط . فلما دخل علي قلت له مثل ذلك . ثم دخل على صفية فقالت بمثل ذلك . فلما دخل على حفصة قالت : يا رسول الله ! ألا أسقيك منه ؟ قال « لا حاجة لي به » .

قالت تقول سودة : سبحان الله ! والله ! لقد حرمناه . قالت قلت لها : اسكتي .

(...) قال أبو إسحاق إبراهيم . حدثنا الحسن بن بشر بن القاسم . حدثنا أبو أسامة ، بهذا ، سواء . وحدثنيه سويد بن سعيد . حدثنا علي بن مسهر عن هشام بن عروة ، بهذا الإسناد ، نحوه .

21 — ( ) .... : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) tatlıyı ve balı severdi. İkindi namazını kılınca kadınlarını dolaşır, yanlarına varırdı. Derken Hafsa'ya girdi. Onun yanında kalageldiğinden daha çok kaldı. Bunun sebebini sordum. Bana denildi ki : Hafsa'ya kavminden bir kadın bir tulum bal hediye etmiş, o da Rasûlullah'a ondan bir şerbet içirmiş. Ben de : Vallâhi buna muhakkak bir şaka yapalım, dedim ve bunu Sevde'ye anlattım. Dedim ki : O yakında sana gelecektir. Yanına geldiği vakıt: Yâ Rasûlallah! Meğâfir mi yedin? de! O sana : «Hayır» diyecektir. O vakıt da : Bu koku nedir? de. (Rasûlullah, kendisinde çirkin koku bulunmasını hiç istemezdi). O sana : «Hafsa bana bir bal şerbeti içirdi» diyecektir. Sen

de ona : O balın arısı onu urfut ağacından yalamıştır de[7]. Ben de öyle diyeceğim yâ Safiyye! Sen de öyle söyle. Hâsılı Rasûlullah Sevde'nin odasına girdiğinde — Sevde, kendisinden başka ilâh olmayan Allâh'a yemîn olsun ki, yâ Âişe! O bana söylediğini senden korkuma az daha o kapıda iken söyliyeyazdım derdi — Rasûlullah (S) Sevde'ye yaklaşınca: Yâ Rasûlallah! Meğâfir mi yedin? demiş. O da : «Hayır» buyurmuş. O halde bu koku ne? demiş. «Hafsa bir bal şerbeti içirdi» buyurmuş. O da : Arısı urfut ağacından yalamıştır demiş, bana geldiği zaman ben de öyle söyledim. Safiyye'ye vardığında o da öyle söylemiş. Sonra Hafsa'ya vardığında : Yâ Rasûlallah! Size bal şerbetinden içireyim mi? deyince : «Hayır, bana onun luzûmu yok!» buyurmuştur.

Sevde : Subhânellah! Vallâhi biz Rasûlullah'a bal şerbetini harâm ettik yâ Âişe! diyordu. Ben ona : Sus, sesini çıkarma! dedim (ve Hafsa hakkındaki tedbîrimin duyulmasını istemedim)[8].

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Hişâm ibn Urve'den bu isnad ile aynen yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

---

7. *Urfut*, Arabistan'da talh denilir dikenli mişe veya muğaylan nev'inden bir ağacın ismidir ki, sızıntı gibi tatlı fakat kokusu çirkin bir zamk çıkarır ve ona *meğâfir* denir. Bal arısı o ağacda yayılırsa, balı öyle kokarmış.

Cereset, vızlamış, yalamış, yayılmış ma'nâlarına gelir.

8. «Görülüyor ki latîf olmakla beraber sonu tatlı gelmemiş olan bu şerbet şakasını anlatan bu iki rivâyet, esasda müttefik ve yekdiğerini mütemmim olsa da, birinde bil-ittifak Zeyneb'e karşı, birinde de diğerleriyle bi'l-ittifak Hafsa'ya karşı olduğu anlatıldığından şahıslarda müteârızdır. Şu kadar ki *Buhârî* Hz. Umer hadîsine muvâfık gibi görünen evvelki rivâyeti tercîh etmiş olduğundan bazı müfessirler bunu «kıyl» diyerek kayd etmişlerdir. Lâkin hadîsin *Muslim*'deki ikinci rivâyetinde şaka fıkraları hep tevriyeli olduğu için «açık yalan» denecek hiçbir ciheti yokdur. Halbuki evvelkinde «ben senden meğâfir kokusu duyuyorum» fıkrasında, «senden» kaydı, zâhiren yalan olmak lâzım geliyor. Çünkü meğâfirin kokusunu sevmiyen Hz. Peygamber öyle bir koku hissetmemiş olduğu halde, berikilerin senden duyuyoruz demeleri, asılsız bir şey söylemiş olmalarını gerektirir.

« ان فى المعاريض لمندوحة عن الكذب = Bir sözü tevriye ve kinâye tarîkiyle söylemekte yalandan halas ve berâet vardır» (*Kamus Ter.* I, 986) buyuruldunu bilen Hz. Âişe'nin şânı, zekâ ve dirâyeti ise şaka ve latîfe tarzında bir hîle için olsa bile böyle bir yalana tenezzül etmekden uzaktır. Fakat ikinci rivâyetdeki: Bu koku ne? Arısı urfut yalamış, ta'bîrleri böyle değildir. Zîra hoş bir kokuya da tevriye olabilir. Ve herhangi bir bal arısı urfuta konmuş da olabilir. Ve işte yüksek zekâlar, yalanı irtikâb etmeksizin îcâbı hâlinde böyle cinâslı, tevriyeli ta'rîz ve kinâyelerden istifadenin yolunu da bilirler. Şu halde bu gibi ahvâlde, mütekellimin veya muhâtabın hâl ve şânı da mecâz ve kinâye ile te'vîle karîne olacağından «minke», senden dolayı, senin sâyende demek olabileceği gibi, meğâfir kokusundan murad da hakîkat olmayıb bir gönül teessüründen kinâye veya mecâz olmak sûretiyle ince bir ma'nâya hamledilmek lâzım gelir. Bu ise, Hz. Âişe'yi bu latîfeye sevk eden kıskançlık teessürünü ifâde edeceği cihetle en yakışan doğru ve daha ince bir ta'rîz olur. Ve Rasûlullah'ın bir şerbetden dolayı yemîn etmiş olmasına bu ma'nâ daha iyi yakışır (*Hak Dînî*, VI, 5096-5097).

(٤) باب بيان أن تخيير امرأته لا يكون طلاقا إلا بالنية

٢٢ – (١٤٧٥) وحدثني أبو الطاهر . حدثنا ابن وهب . ح وحدثني حرملة بن يحيى التجيبي (واللفظ له) . أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرني يونس بن يزيد عن ابن شهاب . أخبرني أبو سلمة ابن عبد الرحمن بن عوف ؛ أن عائشة قالت : لما أمر رسول الله ﷺ بتخيير أزواجه بدأ بي . فقال « إني ذاكر لك أمرا . فلا عليك أن لا تعجلي حتى تستأمري أبويك » قالت : قد علم أن أبوي لم يكونا ليأمراني بفراقه . قالت : ثم قال « إن الله عز وجل قال : يا أيها النبي قل لأزواجك إن كنتن تردن الحياة الدنيا وزينتها فتعالين أمتعكن وأسرحكن سراحا جميلا . وإن كنتن تردن الله ورسوله والدار الآخرة فإن الله أعد للمحسنات منكن أجرا عظيما » [٣٣/الأحزاب/٢٨و٢٩] قالت فقلت : في أي هذا أستأمر أبوي ؟ فإني أريد الله ورسوله والدار الآخرة . قالت : ثم فعل أزواج رسول الله ﷺ مثل ما فعلت .

(4) NİYET BULUNMAK MÜSTESNÂ, BİR ERKEĞİN KARISINI MUHAYYER KILMASININ TALÂK OLMIYACAĞINI BEYÂN BÂBI

22 — (1475) .... : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) kadınlarını muhayyer kılmakla emrolunduğu zaman bu işe benden başladı ve : «Ben sana bir emir anlatacağım. Cevab vermekde acele etmemenden sana bir zarar yokdur, tâ ki ebeveynine danışasın» buyurdu. Âişe dedi : Vallâhi ebeveynimin bana ondan ayrılmayı emretmiyeceklerini muhakkak bilirdi. Sonra bana şu âyeti okudu :

«Ey Peygamber! Zevcelerine şöyle söyle: Eğer siz dünyâ hayâtını ve onun zîynetini istiyorsanız, gelin size boşama bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim. Yok eğer, Allah ve Rasûlünu ve âhiret yurdunu istiyorsanız, haberiniz olsun ki Allah içinizden güzel hareket edenlere pek büyük bir mükâfat hazırlamıştır» (el-Ahzâb : 28-29).

Ben de : Ay! Bunun hakkında mı ebeveynime danışacağım? Elbette Allâh'ı ve Rasûlünu ve âhiret yurdunu isterim dedim. Sonra Rasûlullah'ın zevceleri hep benim yaptığım gibi yaptılar.

٢٣ – (١٤٧٦) حدثنا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ مُعَاذَةَ الْعَدَوِيَّةِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْتَأْذِنُنَا . إِذَا كَانَ فِي يَوْمِ الْمَرْأَةِ مِنَّا ، بَعْدَ مَا نَزَلَتْ : تُرْجِي مَنْ تَشَاءُ مِنْهُنَّ وَتُؤْوِي إِلَيْكَ مَنْ تَشَاءُ [٣٣/الأحزاب/٥١] فَقَالَتْ لَهَا مُعَاذَةُ : فَمَا كُنْتِ تَقُولِينَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ إِذَا اسْتَأْذَنَكِ ؟ قَالَتْ : كُنْتُ أَقُولُ : إِنْ كَانَ ذَاكَ إِلَيَّ لَمْ أُوثِرْ أَحَدًا عَلَى نَفْسِي .

(...) وحدثناه الْحَسَنُ بْنُ عِيسَى . أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

23 — (1476) Bize Şurayh ibn Yûnus tahdîs etti. Bize Abbâd ibn Abbâd, Âsım'dan, o da Muâzetu'l-Adeviyye'den, o da Âişe'den tahdîs etti. Âişe (R) dedi ki : **«Onlardan dilediğini geri bırakırsın, dilediğini yanına alırsın, azl eylediğinden de arzu ettiğinde sana günah yoktur. Onların gözleri aydınlanıb mahzûn kalmamalarına ve kendilerine verdiğinle hepsinin hoşnud olmalarına en elverişli olan budur. Allah kalblerinizdekini bilir. Allah hem alîm, hem halîm bulunuyor»** (el-Ahzâb : 51) âyeti nâzil oldukdan sonra Rasûlullah (S) biz kadınlardan birinin nevbet günü olduğu zaman (ona gitmek isteyince) her vakıt bizden izin isterdi.

(Hadîsi Âişe'den rivâyet eden) Muâze, Âişe'ye hitâben :

— Rasûlullah senden izin istediği zaman sen ona ne der idin? diye sordu. Âişe dedi ki :

— Benden izin isteyince, ben de ona : Eğer izin vermek bana âid (bir hak) ise ben nefsim üzerine hiçbir kimseyi ihtiyâr etmek istemem diye cevab verirdim [9].

( ) Yine bize Hasen ibn Îsâ tahdîs etti. Bize İbn Mubârek haber verdi. Bize Âsım, bu isnad ile ayni tarzda haber verdi.

٢٤ – (١٤٧٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْثَرٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ : قَالَتْ عَائِشَةُ : قَدْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَلَمْ نَعُدَّهُ طَلَاقًا .

24 — (1477) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizleri muhayyer kıldı da biz bunu bir talâk addetmedik.

٢٥ – (...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَسْرُوقٍ . قَالَ : مَا أُبَالِي خَيَّرْتُ امْرَأَتِي وَاحِدَةً أَوْ مِائَةً أَوْ أَلْفًا . بَعْدَ أَنْ تَخْتَارَنِي . وَلَقَدْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقَالَتْ : قَدْ خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، أَفَكَانَ طَلَاقًا ؟

9. Bu söz de Hz. Âişe'nin yüksek zekâsının, ayni zamanda edeb ve fetânetinin şâheser bir örneğidir.

25 — ( ) .... : Mesrûk dedi ki : Karım beni ihtiyar edecek oldukdan sonra, ben karımı bir kere, yahut yüz kere veya bin kere muhayyer kılmakdan bir endîşe duymam. Andolsun ben Âişe (R) den sordum da o : Rasûlullah (S) bizleri muhayyer kılmıştır, fakat bu bir talâk mı olmuştur? diye cevab verdi.

٢٦ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جعفرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَيَّرَ نِسَاءَهُ . فَلَمْ يَكُنْ طَلاقاً .

26 — ( ) .... : Âişe (R) den : Rasûlullah (S) kadınlarını muhayyer kıldı. Fakat bu bir talâk olmadı demiştir.

٢٧ — (...) وحدثني إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَاصِمٍ الأَحْوَلِ وَإِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَاخْتَرْنَاهُ . فَلَمْ يَعُدَّهُ طَلَاقاً .

27 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizleri muhayyer kıldı da biz kendisini ihtiyar ettik ve o, bu muhayyer kılmayı bir talâk addetmedi.

٢٨ — (. .) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ (قَالَ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ) عَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ: خَيَّرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَاخْتَرْنَاهُ . فَلَمْ يَعْدُدْهَا عَلَيْنَا شَيْئاً .

(...) وحدثني أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ . حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، عَنِ الأَسْوَدِ ، عَنْ عَائِشَةَ . وَعَنِ الأَعْمَشِ ، عَنْ مُسْلِمٍ ، عَنْ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَائِشَةَ . بِمِثْلِهِ .

28 — ( ) .... : Âişe (R) dedi ki : Rasûlullah (S) bizleri muhayyer kıldı. Fakat biz yine kendisini ihtiyar ettik. Rasûlullah bu tahyîri bizim aleyhimize bir şey addetmedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Mesrûk'dan, o da Âişe'den ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٢٩ — (١٤٧٨) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحٰقَ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : دَخَلَ أَبُو بَكْرٍ يَسْتَأْذِنُ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَوَجَدَ النَّاسَ جُلُوساً بِبَابِهِ . لَمْ يُؤْذَنْ لِأَحَدٍ مِنْهُمْ . قَالَ : فَأُذِنَ لِأَبِي بَكْرٍ . فَدَخَلَ . ثُمَّ أَقْبَلَ عُمَرُ فَاسْتَأْذَنَ فَأُذِنَ لَهُ . فَوَجَدَ النَّبِيَّ ﷺ جَالِساً، حَوْلَهُ نِسَاؤُهُ . وَاجِماً سَاكِتاً . قَالَ فَقَالَ : لَأَقُولَنَّ شَيْئاً أُضْحِكُ النَّبِيَّ ﷺ .

فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَوْ رَأَيْتَ بِنْتَ خَارِجَةَ ! سَأَلَتْنِي النَّفَقَةَ فَقُمْتُ إِلَيْهَا فَوَجَأْتُ عُنُقَهَا . فَضَحِكَ
رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ « هُنَّ حَوْلِي كَمَا تَرَى . يَسْأَلْنَنِي النَّفَقَةَ . فَقَامَ أَبُو بَكْرٍ إِلَى عَائِشَةَ يَجَأُ عُنُقَهَا .
فَقَامَ عُمَرُ إِلَى حَفْصَةَ يَجَأُ عُنُقَهَا . كِلَاهُمَا يَقُولُ : تَسْأَلْنَ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَا لَيْسَ عِنْدَهُ . فَقُلْنَ : وَاللهِ !
لَا نَسْأَلُ رَسُولَ اللهِ ﷺ شَيْئًا أَبَدًا لَيْسَ عِنْدَهُ . ثُمَّ اعْتَزَلَهُنَّ شَهْرًا أَوْ تِسْعًا وَعِشْرِينَ . ثُمَّ نَزَلَتْ عَلَيْهِ
هَٰذِهِ الْآيَةُ : يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ ، حَتَّى بَلَغَ ، لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا . قَالَ : فَبَدَأَ بِعَائِشَةَ .
فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَعْرِضَ عَلَيْكِ أَمْرًا أُحِبُّ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَشِيرِي أَبَوَيْكِ »
قَالَتْ : وَمَا هُوَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! فَتَلَا عَلَيْهَا الْآيَةَ . قَالَتْ : أَفِيكَ ، يَا رَسُولَ اللهِ ! أَسْتَشِيرُ أَبَوَيَّ ؟
بَلْ أَخْتَارُ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ . وَأَسْأَلُكَ أَنْ لَا تُخْبِرَ امْرَأَةً مِنْ نِسَائِكَ بِالَّذِي قُلْتُ . قَالَ
« لَا تَسْأَلُنِي امْرَأَةٌ مِنْهُنَّ إِلَّا أَخْبَرْتُهَا . إِنَّ اللهَ لَمْ يَبْعَثْنِي مُعَنِّتًا وَلَا مُتَعَنِّتًا . وَلَٰكِنْ بَعَثَنِي مُعَلِّمًا
مُيَسِّرًا » .

29 — (1478) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dedi ki : Ebû Bekr girdi, Rasûlullah (S) ın huzûruna izin istiyordu. İnsanları kapı önünde oturmuşlar buldu. İçlerinden kimseye izin verilmemişti. Ebû Bekr'e izin verildi, girdi. Sonra Umer geldi, o da izin istedi. Ona da izin verildi. Girince Peygamber'i çevresinde kadınları oturmuş, gâyet durgun ve sâkin bir hâlde bulmuş ve binâen'aleyh herhalde bir şey söyleyeyim, Peygamber'i güldüreyim deyib şöyle söylemişti :

— Yâ Rasûlallah! Görseydin, Hârice kızı benden nafaka istedi. Ben de kalktım ona boynunu büküverdim, deyince Rasûlullah güldü de :

— Bunlar gördüğün gibi benim çevremde nafaka istiyorlar buyurdu.

— Bunun üzerine Ebû Bekr kalkıb, Âişe'nin boynuna dürterek, Umer de kalkıb Hafsa'nın boynuna dürterek ikisi de : Siz, Rasûlullah'ın yanında olmayan şeyler istiyorsunuz ha! der. Bunun üzerine cümlesi de : Vallâhi bundan böyle ebeden Rasûlullah'dan, yanında olmayan bir şey istemeyiz demişler. Sonra da Rasûlullah onlardan bir ay, yahut yirmi dokuz gün **uzlete** çekilmişti. Sonra :

«Yâ eyyühe'n-Nebiyyu! Kul li-ezvâcike...» âyeti nâzil oldu, tâ **«li'l-muhsinâti minkunne ecran azîmen»** (el-Ahzâb : 28-29) âyetine kadar vardı. Onun üzerine Âişe'den başladı :

— Yâ Âişe! Sana bir emir arzetmek istiyorum ki bunda acele etmemeni arzu ediyorum. Tâ ki ebeveyninle de istişâre edesin buyurdu. Âişe :

— Nedir o? yâ Rasûlallah! deyince Rasûlullah Âişe'ye karşı bu âyetleri okudu. Âişe :

— Yâ Rasûlallah! Ben, senin hakkında mı ebeveynimle istişâre edeceğim? Elbette Allâh'ı, Rasûlünü ve âhiret gününü ihtiyar ederim. Benim seni ihtiyar ettiğimi kadınlarından kimseye haber vermemeni de senden istiyorum dedi. Rasûlullah da ona :

— Kadınlardan herhangi biri bunu benden sorarsa ben muhakkak ona haber veririm. ÇÜNKÜ ALLÂH BENİ SIKINTI VE ZAHMET VERİCİ, NE DE BUNU ARZU EDİCİ OLARAK GÖNDERMEDİ. LÂKİN ALLÂH BENİ BİR **MUALLİM** VE BİR KOLAYLAŞTIRICI OLARAK GÖNDERDİ buyurdu [10].

(٥) باب فى الايلاء واعتزال النساء وتخييرهن، وقوله تعالى: وإن تظاهرا عليه

٣٠ – (١٤٧٩) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ يُونُسَ الْحَنَفِيُّ . حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ
عَنْ سِمَاكٍ أَبِي زُمَيْلٍ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبَّاسٍ . حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ قَالَ : لَمَّا اعْتَزَلَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ
نِسَاءَهُ قَالَ : دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ . فَإِذَا النَّاسُ يَنْكُتُونَ بِالْحَصَى وَيَقُولُونَ: طَلَّقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نِسَاءَهُ .
وَذَٰلِكَ قَبْلَ أَنْ يُؤْمَرْنَ بِالْحِجَابِ . فَقَالَ عُمَرُ فَقُلْتُ : لَأَعْلَمَنَّ ذَٰلِكَ الْيَوْمَ . قَالَ : فَدَخَلْتُ عَلَىٰ عَائِشَةَ .
فَقُلْتُ : يَا بِنْتَ أَبِي بَكْرٍ ! أَقَدْ بَلَغَ مِنْ شَأْنِكِ أَنْ تُؤْذِي رَسُولَ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَتْ : مَالِي وَمَالَكَ
يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ؟ عَلَيْكَ بِعَيْبَتِكَ . قَالَ: فَدَخَلْتُ عَلَىٰ حَفْصَةَ بِنْتِ عُمَرَ . فَقُلْتُ لَهَا : يَا حَفْصَةُ ! أَقَدْ بَلَغَ
مِنْ شَأْنِكِ أَنْ تُؤْذِي رَسُولَ اللهِ ﷺ ؟ وَاللهِ ! لَقَدْ عَلِمْتِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَا يُحِبُّكِ . وَلَوْلَا أَنَا
لَطَلَّقَكِ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَبَكَتْ أَشَدَّ الْبُكَاءِ . فَقُلْتُ لَهَا : أَيْنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ؟ قَالَتْ : هُوَ فِي
خِزَانَتِهِ فِي الْمَشْرُبَةِ . فَدَخَلْتُ فَإِذَا أَنَا بِرَبَاحٍ غُلَامِ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَاعِدًا عَلَىٰ أُسْكُفَّةِ الْمَشْرُبَةِ .
مُدَلٍّ رِجْلَيْهِ عَلَىٰ نَقِيرٍ مِنْ خَشَبٍ . وَهُوَ جِذْعٌ يَرْقَىٰ عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَيَنْحَدِرُ . فَنَادَيْتُ :
يَا رَبَاحُ ! اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَنَظَرَ رَبَاحٌ إِلَى الْغُرْفَةِ . ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا .

10. Kur'ân-ı Kerîm'de meâlen şöyle buyurulmuştur :

«Andolsun size kendinizden öyle bir Peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız, ona çok ağır ve güç gelir. Üstünüze çok düşkündür. Mu'minlere çok re'fetli ve merhametlidir» (et-Tevbe: 128-129).

ثُمَّ قُلْتُ : يَا رَبَاحُ ! اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَنَظَرَ رَبَاحٌ إِلَى الْغُرْفَةِ . ثُمَّ نَظَرَ إِلَيَّ . فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا . ثُمَّ رَفَعْتُ صَوْتِي فَقُلْتُ : يَا رَبَاحُ ! اسْتَأْذِنْ لِي عِنْدَكَ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَإِنِّي أَظُنُّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ ظَنَّ أَنِّي جِئْتُ مِنْ أَجْلِ حَفْصَةَ . وَاللهِ ! لَئِنْ أَمَرَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ بِضَرْبِ عُنُقِهَا لَأَضْرِبَنَّ عُنُقَهَا . وَرَفَعْتُ صَوْتِي . فَأَوْمَأَ إِلَيَّ أَنِ ارْقَهْ . فَدَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُضْطَجِعٌ عَلَى حَصِيرٍ . فَجَلَسْتُ . فَأَدْنَى عَلَيْهِ إِزَارَهُ . وَلَيْسَ عَلَيْهِ غَيْرُهُ . وَإِذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِهِ فَنَظَرْتُ بِبَصَرِي فِي خِزَانَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَإِذَا أَنَا بِقَبْضَةٍ مِنْ شَعِيرٍ نَحْوِ الصَّاعِ . وَمِثْلِهَا قَرَظًا فِي نَاحِيَةِ الْغُرْفَةِ . وَإِذَا أَفِيقٌ مُعَلَّقٌ . قَالَ : فَابْتَدَرَتْ عَيْنَايَ . قَالَ « مَا يُبْكِيكَ ؟ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ! » قُلْتُ : يَا نَبِيَّ اللهِ ! وَمَالِي لَا أَبْكِي ؟ وَهَذَا الْحَصِيرُ قَدْ أَثَّرَ فِي جَنْبِكَ . وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ لَا أَرَى فِيهَا إِلَّا مَا أَرَى . وَذَاكَ قَيْصَرُ وَكِسْرَى فِي الثِّمَارِ وَالْأَنْهَارِ . وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَصَفْوَتُهُ . وَهَذِهِ خِزَانَتُكَ . فَقَالَ « يَا ابْنَ الْخَطَّابِ ! أَلَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَنَا الْآخِرَةُ وَلَهُمُ الدُّنْيَا ؟ » قُلْتُ : بَلَى . قَالَ : وَدَخَلْتُ عَلَيْهِ حِينَ دَخَلْتُ وَأَنَا أَرَى فِي وَجْهِهِ الْغَضَبَ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا يَشُقُّ عَلَيْكَ مِنْ شَأْنِ النِّسَاءِ ؟ فَإِنْ كُنْتَ طَلَّقْتَهُنَّ فَإِنَّ اللهَ مَعَكَ وَمَلَائِكَتَهُ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَائِيلَ ، وَأَنَا وَأَبُو بَكْرٍ وَالْمُؤْمِنُونَ مَعَكَ . وَقَلَّمَا تَكَلَّمْتُ ، وَأَحْمَدُ اللهَ ، بِكَلَامٍ إِلَّا رَجَوْتُ أَنْ يَكُونَ اللهُ يُصَدِّقُ قَوْلِي الَّذِي أَقُولُ . وَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ . آيَةُ التَّخْيِيرِ : عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ [٦٦/التحريم/٥] وَإِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ اللهَ هُوَ مَوْلَاهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمَلَائِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ ظَهِيرٌ [٦٦/التحريم/٤] وَكَانَتْ عَائِشَةُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ وَحَفْصَةُ تَظَاهَرَانِ عَلَى سَائِرِ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَطَلَّقْتَهُنَّ ؟ قَالَ « لَا » قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ وَالْمُسْلِمُونَ يَنْكُتُونَ بِالْحَصَى . يَقُولُونَ : طَلَّقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نِسَاءَهُ . أَفَأَنْزِلُ فَأُخْبِرَهُمْ أَنَّكَ لَمْ تُطَلِّقْهُنَّ ؟ قَالَ « نَعَمْ . إِنْ شِئْتَ » فَلَمْ أَزَلْ أُحَدِّثُهُ حَتَّى تَحَسَّرَ الْغَضَبُ عَنْ وَجْهِهِ . وَحَتَّى كَشَرَ فَضَحِكَ . وَكَانَ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ ثَغْرًا . ثُمَّ نَزَلَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ وَنَزَلْتُ . فَنَزَلْتُ أَتَشَبَّثُ بِالْجِذْعِ وَنَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كَأَنَّمَا يَمْشِي عَلَى الْأَرْضِ مَا يَمَسُّهُ بِيَدِهِ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّمَا كُنْتَ فِي الْغُرْفَةِ تِسْعَةً وَعِشْرِينَ . قَالَ « إِنَّ الشَّهْرَ يَكُونُ تِسْعًا وَعِشْرِينَ » فَقُمْتُ عَلَى بَابِ الْمَسْجِدِ . فَنَادَيْتُ بِأَعْلَى صَوْتِي : لَمْ يُطَلِّقْ رَسُولُ اللهِ ﷺ نِسَاءَهُ .

وَنَزَلَتْ هَٰذِهِ الْآيَةُ : وَإِذَا جَاءَهُمْ أَمْرٌ مِنَ الْأَمْنِ أَوِ الْخَوْفِ أَذَاعُوا بِهِ وَلَوْ رَدُّوهُ إِلَى الرَّسُولِ وَإِلَىٰ أُولِي الْأَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذِينَ يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْ [٤/النساء/٨٣] فَكُنْتُ أَنَا اسْتَنْبَطْتُ ذَٰلِكَ الْأَمْرَ . وَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ آيَةَ التَّخْيِيرِ .

(5) ÎYLÂ, KADINLARDAN UZLETE ÇEKİLME, KADINLARIN MUHAYYER KILINMALARI, BİR DE «VE İN TEZÂHARÂ ALEYHİ» ÂYETİ HAKKINDA BÂB

30 — (1479) .... : Abdullah ibn Abbâs tahdîs etti : Bana Umeru'bnu'l-Hattâb tahdîs edib şöyle dedi : Peygamber (S) kadınlarından uzlete çekildiği vakıt mescide girdim. Baktım insanlar kederlerinden çakıllı yeri dürtüştürüyor ve : Rasûlullah kadınlarını boşamış diyorlar. Ve bu, kadınların hicâb ile emrolunmalarından evveldi. Ben, bunu bugün öğrenirim dedim. Âişe'ye vardım :

— Ey Ebû Bekr'in kızı! Senin şânın Rasûlullah'a ezâ edecek dereceye vardı mı? dedim.

— Benden sana ne, ey Hattâb'ın oğlu? Sen kendi hegbene bak! dedi. Onun üzerine Hafsa'ya girdim ve ona :

— Yâ Hafsa! Senin şânın Rasûlullah'a eziyet edecek dereceye vardı mı? Vallâhi kat'î bilesin, ki Rasûlullah seni sevmiyor. Ben olmasaydım, Rasûlullah seni muhakkak boşardı dedim. Bunun üzerine Hafsa şiddetle ağladı. Ben ona :

— Rasûlullah neredededir? dedim.

— İşte şu hizânesinde meşrube denilen yüksekdeki odasındadır dedi. Bunun üzerine oraya vardım, bir de baktım ki Rasûlullah'ın Rabâh adındaki hizmetçisi meşrube denilen odanın aşağıdaki eşiğinde iki ayaklarını oyuk bir kütük üzerinde salı vermiş vaz'iyetde duruyor. Bu kütük, Rasûlullah'ın merdiven gibi üzerine basarak çıkıb indiği bir hurma ağacı gövdesi idi. Ben :

— Yâ Rabâh! Benim için Rasûlullah'ın huzûruna girmek izni iste! diye nidâ ettim. Rabâh odaya baktı, sonra bana baktı, fakat bir şey söylemedi. Sonra ben yine :

— Yâ Rabâh, benim için Rasûlullah'dan huzûruna girmeğe izin iste! dedim. Rabâh yine odaya baktıkdan sonra, bana baktı fakat hiçbir şey söylemedi. İki defada bana izin verilmeyince, sonra sesimi yükselterek :

— Yâ Rabâh! Benim için Rasûlullah'dan izin iste, zannediyorum ki Rasûlullah beni Hafsa için geldim sanıyor. Vallâhi Rasûlullah bana emrederse, ben Hafsa'nın boynunu muhakkak vururum dedim ve sesimi de yükseltdim. Rabâh, bana gel, yukarı çık diye işâret etti. Bunun üzerine Rasûlullah'ın huzûruna girdim. Rasûlullah bir hasîr üzerine dengilmişti. Oturdum. Üzerine izârını çekti. Üstünde başka bir şey yoktu. Hasîr, böğ-

rüne iz yapmıştı. Rasûlullah'ın odasına şöyle bir göz gezdirib baktım. Sâ' ölçüsü kadar, bir avuç arpa, odanın bir tarafında o mikdârda (deri tabaklamada kullanılan) karaz yaprağı, baş ucunda da henüz tabaklanması tamamlanmış bir pösteki asılmış duruyordu.

Bu vaz'iyet karşısında gözlerimi tutamayıb ağlamaya başladım.

— Seni ağlatan nedir, ey Hattâb oğlu? buyurdu. Ben de:

— Ey Allâh'ın Peygamber'i! Ben, ne ağlamıyayım? Şu hasîr senin böğründe izler yapmış, işte şu da hüzün yerin olan odacığın. Onda görmekde olduğum şeylerden başka bir şey göremiyorum. Halbuki **Kayser** ile **Kisrâ** meyveler ve ni'met nehirleri içinde yüzmektedirler. Sen ise Allâh'ın Rasûlu ve seçilmiş kulu olduğun halde işte şu küçücük hüzün yeri olan odacığın! dedim. Rasûlullah:

— Yâ Umer! Dünyâ ni'meti onların, âhiret saâdeti de bizim olmasına râzıy değil misin? buyurdu. Kisrâ ve Kayser fıkrasından sonra:

— Huzûruna girdiğim vakıt yüzünde gadab görüyordum yâ Rasûlallah! Kadınlar yüzünden niye meşakkati üzerine alıyorsun? Şâyet sen onları boşarsan Allah seninledir, melekleri, Cibrîl ve Mîkâîl, ben ve Ebû Bekr ve mu'minler de seninleyiz demiştim. Ve Allâh'a hamd ederim ki bazan öyle bir kelâm söylediğimde Allah Teâlâ'nın söylediğim sözü tasdîk buyurmasını ümit ederdim. Bu Tahyîr âyeti de böyle nâzil olmuştur:

«Eğer o, sizi boşarsa yerinize — Allâh'a itâatla teslîm olan, Allâh'ın birliğini tasdîk eden, namaz kılan, günahlardan tevbe ile vazgeçen ibâdet eyleyen, oruc tutan kadınlar, dullar ve kız oğlan kızlar olmak üzere — Rabbının ona sizden hayırlılarını vermesi me'mûldur» (et-Tahrîm: 5).

«Eğer her ikiniz de Allâh'a tevbe ederseniz (ne iyi, çünkü) **hakîkaten sizin kalbleriniz kaymıştır. Yok onun aleyhinde biribirinize arka verirseniz hiç şüphesiz Allah bizzât onun yardımcısıdır. Cibrîl de, mü'minlerin sâlih olanları da. Bunların ardından bütün melekler de ona yardımcıdır»** (et-Tahrîm: 4).

Ebû Bekr'in kızı Âişe ile Hafsa, Peygamber'in sâir kadınlarına karşı ikisi tezâhur ederler — biribirine arka olurlar — di.

— Yâ Rasûlallah! Sen onları boşadın mı? dedim.

— Hayır dedi.

— Yâ Rasûlallah! dedim: Ben mescide girdim, muslimanlar çakılları dürtüyor, «Rasûlullah kadınlarını boşamış» diyorlardı. İneyim de boşamadığını onlara haber vereyim mi? dedim.

— Peki, istersen buyurdu. Yüzünde gadab açılıncaya kadar konuşmaya devam ettim. Nihâyet şeneldi hatta dişlerini göstererek güldü. Mubârek dişleri herkesden güzeldi. Sonra Nebiyullah indi, ben de indim. Ben basamaklı kütüğe tutunarak indim. Rasûlullah yer üzerinde yürür gibi indi, elini sürmüyordu.

— Yâ Rasûlallah! Odada yirmi dokuz gün kaldın dedim.

— Ay, yirmi dokuz olur buyurdu. Ben mescidin kapusu üzere dikildim : Rasûlullah, kadınlarını boşamadı! diye en yüksek sesle bağırdım ve şu âyet nâzil oldu :

«Onlara emînlik veya korkuya dâir bir haber geldiği zaman onu yayıveriyorlar. Halbuki onu Peygamber'e ve içlerinden emr sâhibi olanlara arzetseler, elbette bunların istinbâta kadir olanları onu anlar, bilirlerdi. Eğer Allâh'ın fadlı ve rahmeti üzerinizde olmasa idi birazınız müstesnâ olmak üzere muhakkak ki şeytâna uymuş, gitmiştiniz» (en-Nisâ: 83).

O emri istinbât eden ben olmuştum. Azîz ve Celîl olan Allâh tahyîr (yani el-Ahzâb : 28-29) âyetini de inzâl buyurdu.

٣١ – (...) حدثنا هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا عبد الله بن وهب. أخبرني سليمان (يعني
ابن بلال). أخبرني يحيى. أخبرني عبيد بن حنين؛ أنه سمع عبد الله بن عباس يحدث. قال: مكثت
سنة وأنا أريد أن أسأل عمر بن الخطاب عن آية. فما أستطيع أن أسأله هيبة له. حتى خرج حاجا
فخرجت معه. فلما رجع، فكنا ببعض الطريق، عدل إلى الأراك لحاجة له. فوقفت له حتى فرغ.
ثم سرت معه. فقلت: يا أمير المؤمنين! من اللتان تظاهرتا على رسول الله ﷺ من أزواجه؟ فقال:
تلك حفصة وعائشة. قال فقلت له: والله! إن كنت لأريد أن أسألك عن هذا منذ سنة فما أستطيع
هيبة لك. قال: فلا تفعل. ما ظننت أن عندي من علم فسلني عنه. فإن كنت أعلمه أخبرتك.
قال: وقال عمر: والله! إن كنا في الجاهلية ما نعد للنساء أمرا. حتى أنزل الله تعالى فيهن ما أنزل.
وقسم لهن ما قسم. قال: فبينما أنا في أمر أأتمره، إذ قالت لي امرأتي: لو صنعت كذا وكذا!
فقلت لها: وما لك أنت ولما ههنا؟ وما تكلفك في أمر أريده؟ فقالت لي: عجبا لك، يا ابن الخطاب!
ما تريد أن تراجع أنت، وإن ابنتك لتراجع رسول الله ﷺ حتى يظل يومه غضبان. قال عمر:
فآخذ ردائي ثم أخرج مكاني. حتى أدخل على حفصة. فقلت لها: يا بنية! إنك لتراجعين
رسول الله ﷺ حتى يظل يومه غضبان. فقالت حفصة: والله! إنا لنراجعه. فقلت: تعلمين أني
أحذرك عقوبة الله وغضب رسوله. يا بنية! لا يغرنك هذه التي قد أعجبها حسنها. وحب رسول الله
ﷺ إياها. ثم خرجت حتى أدخل على أم سلمة. لقرابتي منها. فكلمتها. فقالت لي أم سلمة:
عجبا لك يا ابن الخطاب! قد دخلت في كل شيء حتى تبتغي أن تدخل بين رسول الله ﷺ وأزواجه!
قال: فأخذتني أخذا كسرتني عن بعض ما كنت أجد. فخرجت من عندها. وكان لي صاحب من
الأنصار. إذا غبت أتاني بالخبر. وإذا غاب كنت أنا آتيه بالخبر. ونحن حينئذ نتخوف ملكا من

مُلُوكِ غَسَّانَ . ذُكِرَ لَنَا أَنَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَسِيرَ إِلَيْنَا . فَقَدِ امْتَلأَتْ صُدُورُنَا مِنْهُ . فَأَتَى صَاحِبِي الأَنْصَارِيُّ
يَدُقُّ الْبَابَ . وَقَالَ : افْتَحْ . افْتَحْ . فَقُلْتُ : جَاءَ الْغَسَّانِيُّ ؟ فَقَالَ : أَشَدُّ مِنْ ذَلِكَ . اعْتَزَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
أَزْوَاجَهُ . فَقُلْتُ : رَغِمَ أَنْفُ حَفْصَةَ وَعَائِشَةَ . ثُمَّ آخُذُ ثَوْبِي فَأَخْرُجُ . حَتَّى جِئْتُ . فَإِذَا رَسُولُ اللهِ
ﷺ فِي مَشْرُبَةٍ لَهُ يُرْتَقَى إِلَيْهَا بِعَجَلَةٍ . وَغُلَامٌ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَسْوَدُ عَلَى رَأْسِ الدَّرَجَةِ . فَقُلْتُ :
هَذَا عُمَرُ . فَأُذِنَ لِي . قَالَ عُمَرُ : فَقَصَصْتُ عَلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ هَذَا الْحَدِيثَ . فَلَمَّا بَلَغْتُ حَدِيثَ
أُمِّ سَلَمَةَ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَإِنَّهُ لَعَلَى حَصِيرٍ مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَهُ شَيْءٌ . وَتَحْتَ رَأْسِهِ وِسَادَةٌ مِنْ أَدَمٍ
حَشْوُهَا لِيفٌ . وَإِنَّ عِنْدَ رِجْلَيْهِ قَرَظًا مَضْبُورًا . وَعِنْدَ رَأْسِهِ أُهُبًا مُعَلَّقَةً . فَرَأَيْتُ أَثَرَ الْحَصِيرِ
فِي جَنْبِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَبَكَيْتُ . فَقَالَ « مَا يُبْكِيكَ ؟ » فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ كِسْرَى وَقَيْصَرَ
فِيمَا هُمَا فِيهِ . وَأَنْتَ رَسُولُ اللهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَمَا تَرْضَى أَنْ تَكُونَ لَهُمَا الدُّنْيَا وَلَكَ
الآخِرَةُ ؟ » .

31 — ( ) .... : Ubeydu'bnu Huneyn, haber verdi ki kendisi İbn Abbâs'dan işitmiştir. İbn Abbâs (R) hadîs anlatarak dedi ki : Umer ibn Hattâb'a bir âyetden sormak isterdim. Bir sene durdum, mehâbetinden dolayı sormaya muktedir olamıyordum. Nihâyet hacca çıktı, beraberinde ben de çıktım. Döndüğümüzde yolun birazında (Merru'z-Zahrân'da) idik. Bir ihtiyacı için Erâk ağaçlığına saptı, ben bekledim. Nihâyet işini bitirdi. Sonra beraberinde yürüdüm. (O, abdest alıyor, ben de suyunu döküyordum, bir sırasını buldum) :

— Yâ Emîra'l-Mu'minîn! Peygamber'in zevcelerinden ona karşı birbirine yardım eden o iki kadın kimdir? dedim.

— Onlar, Hafsa ve Âişe'dir dedi. Ben :

— Vallâhi bir seneden beri bunu sana sormak istiyordum, fakat sana saygımdan dolayı soramıyordum dedim. Umer :

— Öyle yapma. Bende bir ilim olduğunu zannettiğin bir şeyi hemen bana sor ki, bir bilgim varsa onu sana haber veririm dedi. Sonra Umer (R) şöyle dedi :

— Vallâhi biz doğrusu câhiliyede kadınlar için bir emir sayıyı almazdık, tâ Allah Teâlâ onlar için indirdiğini indirinceye ve haklarında verdiği payı verinceye kadar. Ben, dedi : Kendi kendime bir işte düşünürken karım, şöyle şöyle yapsan! dedi. Ben de, o senin nene gerek? Benim irâde ettiğim bir işte senin tekellüfün ne oluyor? dedim. Bana : Ey Hattâb oğlu, hayret sana! Sen kendine karşı cevab verilmesini istemiyorsun. Halbuki senin kızın Rasûlullah'a karşı mırıldanıyor, hatta o günü öfkeli bırakıyor

deyiverdi. Hemen ben Umer kalktım, ridâmı aldım, sonra yerimden dışarı çıktım. Tâ Hafsa'ya kadar gittim, ona :

— Ey kızım! Sen Rasûlullah'a mırıldanıyor, bütün gün öfkeli bırakacak kadar söyleniyormuşsun dedim. Hafsa :

— Vallâhi, biz hepimiz ona söylenir, mırıldanırız dedi. Bunun üzerine ben :

— Bilirsin ben seni Allâh'ın ukubetinden ve Rasûlunun gadabından sakındırırım a kızım! Sakın seni arkadaşının güzelliği ve Rasûlullah'ın ona sevgisi mağrûr etmesin — Âişe'yi kasdediyordu — dedim. Sonra, çıktım akribalığım olduğu için Ummu Seleme'nin yanına girdim. Ona söyledim. Ummu Seleme bana hitâben :

— Taaccub ederim sana ey Hattâb oğlu! Her şeye girdin de nihâyet Rasûlullah ile zevceleri arasına da mı girmek istiyorsun? dedi. İşte bu söz beni öyle bir tutuş tuttu ki vicdânımda duyduğum teessürü kısmen kırdı[11]. Bunun üzerine onun yanına çıktım ve benim Ensârdan bir arkadaşım vardı. Ben gitmediğim zaman o bana haber getirir, o gitmediği zaman da ben ona haber getirirdim. Bu esnada Gassân meliklerinin birinden endîşe ediyorduk. Bize yürüyeceği söyleniyor, yüreklerimiz ondan dolgun bulunuyordu. Bir de baktım ki arkadaşım Ensârî gelmiş kapıyı çalıyor, aç! dedi. Ben :

— Gassânî mi geldi? dedim. O :

— Hayır, ondan daha eşed. Rasûlullah zevcelerinden uzlete çekilmiş dedi. Gönlümden Hafsa ile Âişe'nin burnu sürtüldü dedim. Sonra elbisemi aldım, çıktım, nihâyet vardım. Anladım ki Rasûlullah birkaç basamakla çıkılır bir meşrubede (şerbetlik denilen sekili bir hücrede). Siyah bir uşağı da merdivenin başında. Ona hitâben :

— Söyle! Umer ibn Hattâb dedim. Nihâyet bana izin verildi. Rasûlullah'a bu söylediğim sözleri hikâye ettim. Ummu Seleme'nin sözüne geldiğimde Rasûlullah tebessüm etti. Kendisi bir hasîr üzerinde bulunuyordu. Hasîrle vucûdu arasında bir şey yoktu. Başının altında içi lîf dolu bir meşin yastık vardı. Ayaklarının yanında dökülmüş biraz karaz (Arab samğı denilen selem ağacı yaprakları), baş ucunda da asılı bir pösteki vardı. Rasûlullah'ın böğründe hasîrin izlerini gördüm, ağladım.

— Neye ağlıyorsun? buyurdu.

— Yâ Rasûlallah! Kisrâ ve Kayser, bulundukları (müreffeh) hâl içindedirler. Sen ise Allâh'ın Rasûlüsün? dedim.

— Dünyâ onların, âhiret senin olmasına râzıy olmuyor musun? buyurdu.

---

11. İşte Hz. Umer'in bu mes'eledeki teşebbüsünün son günlere kadar kalmasının bir sebebi bu olmuş oluyor.

٣٢ - (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ حُنَيْنٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : أَقْبَلْتُ مَعَ عُمَرَ . حَتَّى إِذَا كُنَّا بِمَرِّ الظَّهْرَانِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِطُولِهِ . كَنَحْوِ حَدِيثِ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ قُلْتُ : شَأْنُ الْمَرْأَتَيْنِ ؟ قَالَ : حَفْصَةُ وَأُمُّ سَلَمَةَ . وَزَادَ فِيهِ : وَأَتَيْتُ الْحُجَرَ فَإِذَا فِي كُلِّ بَيْتٍ بُكَاءٌ . وَزَادَ أَيْضًا : وَكَانَ آلَى مِنْهُنَّ شَهْرًا . فَلَمَّا كَانَ تِسْعًا وَعِشْرِينَ نَزَلَ إِلَيْهِنَّ .

32 — ( ) ....: Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Umer'le beraber geldim. Nihâyet Merruzzahrân'da idik... diyerek anlattığı hadîsi, yukarıdaki Süleyman ibn Bilâl hadîsi tarzında sonuna kadar rivâyet etti. Ancak burada dedi ki : İbn Abbâs (R) : O iki kadının hâli nedir? diye sordum. Umer : Hafsa ile Ummu Seleme'dir dedi tarzındadır. Bir de şu fıkraları ziyâde etmiştir : Hucrelere vardım, her evde ağlama vardı. Rasûlullah, kadınlarının hepsinden bir ay **iylâ** yapmıştı [12]. Yirmi dokuz olunca kadınların yanına indi.

٣٣ - (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ . سَمِعَ عُبَيْدَ بْنَ حُنَيْنٍ (وَهُوَ مَوْلَى الْعَبَّاسِ) قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : كُنْتُ أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَ عُمَرَ عَنِ الْمَرْأَتَيْنِ اللَّتَيْنِ تَظَاهَرَتَا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فَلَبِثْتُ سَنَةً مَا أَجِدُ لَهُ مَوْضِعًا . حَتَّى صَحِبْتُهُ إِلَى مَكَّةَ . فَلَمَّا كَانَ بِمَرِّ الظَّهْرَانِ ذَهَبَ يَقْضِي حَاجَتَهُ . فَقَالَ : أَدْرِكْنِي بِإِدَاوَةٍ مِنْ مَاءٍ . فَأَتَيْتُهُ بِهَا . فَلَمَّا قَضَى حَاجَتَهُ وَرَجَعَ ذَهَبْتُ أَصُبُّ عَلَيْهِ . وَذَكَرْتُ فَقُلْتُ لَهُ : يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ ! مَنِ الْمَرْأَتَانِ ؟ فَمَا قَضَيْتُ كَلَامِي حَتَّى قَالَ : عَائِشَةُ وَحَفْصَةُ .

---

12. *İylâ*, lugatda mutlak yemîn ma'nâsınadır. Fakîhlerin örfünde ise husûsî bir yemîndir ki, kocanın karısı ile cinsî muâmelede bulunmamak üzere karısından çekilmeye yemîn etmesidir. Bu çekinme, dört aydan ziyâde veya nuksan olmamak üzere muayyen bir vakıt ile mukayyed bulunur. Şu halde Peygamber'in bu iylâsı, şer'î bir iylâ değildi. Belki mücerred bir yemîn idi. Çünkü, şer'î iylâ, «*li'llezîne yu'lûne min nisâihim...*» (el-Bakara: 226) âyeti mûcibince dört ay ictinâbdır. İbn Abbâs: «İylânın haddi olan dört aya bâliğ olmayarak, kişinin bir, iki, üç ay eşine yaklaşmaktan imtinâ' husûsundaki yemîni iylâ değildir» demiştir (İbn Ebî Şeybe, *Musannaf*).

Rasûlullah'ın bu imtinâ'ı bir şer'î iylâ olmadığını *Muslim*'deki şu hadîs de desteklemektedir :

Âişe şöyle dedi : Rasûlullah (S) kadınlarının odalarına bir ay girmemeye yemîn etti.

Bu rivâyetde yalnız odaya girmekten ibâret bir imtinâ' olduğu haber verildiğinden bu cihetle de şer'î iylâ olmadığı anlaşılıyor.

İylâ eden kimse, iylâ zamanında karısına yaklaşırsa yemînini bozmuş olacağından keffâret lâzım gelir. Pek çok fer'î mes'eleleri câmi' olan iylâ konusu için fıkıh kitablarına mürâcaat edilmelidir.

33 — ( ) .... : İbn Abbâs'ın uşağı Ubeyd ibn Huneyn dedi ki : Ben, İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) ın sağlığında kendisine karşı birbirlerine yardımcı olan o iki kadının kimler olduğunu ben Umer'e sormak isterdim. Bir sene bekledim. Bunu sormak için münâsib bir yer bulamıyordum. Nihâyet Mekke yolunda kendisine yoldaş oldum. Merruzzahrân mevkiine geldiğimizde ihtiyacını def' için uzağa gitti ve : Bana bir kap su yetiştir dedi. Ben de ona bir kap su getirdim. Hâcetini bitirdikden sonra dönüb gelince ben ona abdest suyunu döküyordum. Bir sırasını düşürüb :

— Ey mü'minlerin emîri! O iki kadın kimdi? diye sordum. Ben sözümü bitirir bitirmez :

— Âişe ve Hafsa'dır dedi.

٣٤ — (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم الحنظلي ومحمد بن أبي عمر (وتقاربا في لفظ الحديث) (قال ابن أبي عمر : حدثنا . وقال إسحق : أخبرنا عبد الرزاق) . أخبرنا معمر عن الزهري ، عن عبيد الله بن عبد الله بن أبي ثور ، عن ابن عباس . قال : لم أزل حريصا أن أسأل عمر عن المرأتين من أزواج النبي ﷺ اللتين قال الله تعالى : إن تتوبا إلى الله فقد صغت قلوبكما [٦٦/التحريم/٤] . حتى حج عمر وحججت معه . فلما كنا ببعض الطريق عدل عمر وعدلت معه بالإداوة . فتبرز . ثم أتاني فسكبت على يديه . فتوضأ . فقلت : يا أمير المؤمنين ! من المرأتان من أزواج النبي ﷺ اللتان قال الله عز وجل لهما : إن تتوبا إلى الله فقد صغت قلوبكما ؟ قال عمر : واعجبا لك يا ابن عباس ! (قال الزهري : كره ، والله ! ماسأله عنه ولم يكتمه) قال : هي حفصة وعائشة . ثم أخذ يسوق الحديث . قال : كنا ، معشر قريش ، قوما نغلب النساء . فلما قدمنا المدينة وجدنا قوما تغلبهم نساؤهم . فطفق نساؤنا يتعلمن من نسائهم . قال : وكان منزلي في بني أمية بن زيد ، بالعوالي . فتغضبت يوما على امرأتي . فإذا هي تراجعني . فأنكرت أن تراجعني . فقالت : ما تنكر أن أراجعك ؟ فوالله ! إن أزواج النبي ﷺ ليراجعنه . وتهجره إحداهن اليوم إلى الليل . فانطلقت فدخلت على حفصة . فقلت : أتراجعين رسول الله ﷺ ؟ فقالت : نعم . فقلت : أتهجره إحداكن اليوم إلى الليل ؟ قالت : نعم . قلت : قد خاب من فعل ذلك منكن وخسر . أفتأمن إحداكن أن يغضب الله عليها لغضب رسوله ﷺ . فإذا هي قد هلكت . لا تراجعي رسول الله ﷺ ولا تسأليه شيئا . وسليني ما بدا لك . ولا يغرنك أن كانت جارتك هي أوسم وأحب إلى رسول الله ﷺ منك (يريد عائشة) .

قال : وكان لي جار من الأنصار . فكنا نتناوب النزول إلى رسول الله ﷺ . فينزل يوما وأنزل
يوما . فيأتيني بخبر الوحي وغيره . وآتيه بمثل ذلك وكنا نتحدث ؛ أن غسان تنعل الخيل
لتغزونا . فنزل صاحبي . ثم أتاني عشاء فضرب بابي . ثم ناداني فخرجت إليه . فقال : حدث أمر
عظيم . قلت : ماذا ؟ أجاءت غسان ؟ قال : لا . بل أعظم من ذلك وأطول . طلق النبي ﷺ نساءه .
فقلت : قد خابت حفصة وخسرت . قد كنت أظن هذا كائنا . حتى إذا صليت الصبح شددت علي
ثيابي . ثم نزلت فدخلت على حفصة وهي تبكي . فقلت : أطلقكن رسول الله ﷺ ؟ فقالت :
لا أدري . ها هو ذا معتزل في هذه المشربة . فأتيت غلاما له أسود . فقلت : استأذن لعمر . فدخل
ثم خرج إلي . فقال : قد ذكرتك له فصمت . فانطلقت حتى انتهيت إلى المنبر فجلست . فإذا عنده
رهط جلوس يبكي بعضهم . فجلست قليلا . ثم غلبني ما أجد . ثم أتيت الغلام فقلت : استأذن لعمر .
فدخل ثم خرج إلي . فقال : قد ذكرتك له فصمت . فوليت مدبرا . فإذا الغلام يدعوني . فقال :
ادخل . فقد أذن لك . فدخلت فسلمت على رسول الله ﷺ . فإذا هو متكئ على رمل حصير .
قد أثر في جنبه . فقلت : أطلقت ، يا رسول الله ! نساءك ؟ فرفع رأسه إلي وقال « لا » فقلت : الله أكبر !
لو رأيتنا ، يا رسول الله ! وكنا ، معشر قريش ، قوما نغلب النساء . فلما قدمنا المدينة وجدنا قوما تغلبهم
نساؤهم . فطفق نساؤنا يتعلمن من نسائهم . فتغضبت على امرأتي يوما . فإذا هي تراجعني . فأنكرت
أن تراجعني . فقالت : ما تنكر أن أراجعك ؟ فوالله ! إن أزواج النبي ﷺ ليراجعنه . وتهجره إحداهن
اليوم إلى الليل . فقلت : قد خاب من فعل ذلك منهن وخسر . أفتأمن إحداهن أن يغضب الله عليها
لغضب رسوله ﷺ . فإذا هي قد هلكت ؟ فتبسم رسول الله ﷺ . فقلت : يا رسول الله ! قد دخلت

على حفصة فقلت : لا يغرنك أن كانت جارتك هي أوسم منك وأحب إلى رسول الله ﷺ منك .
فتبسم أخرى فقلت : أستأنس . يا رسول الله ! قال « نعم » فجلست . فرفعت رأسي في البيت .
فوالله ! ما رأيت فيه شيئا يرد البصر ، إلا أهبا ثلاثة . فقلت : ادع الله يا رسول الله ! أن يوسع على
أمتك . فقد وسع على فارس والروم . وهم لا يعبدون الله . فاستوى جالسا ثم قال « أفي شك أنت ؟
يا ابن الخطاب ! أولئك قوم عجلت لهم طيباتهم في الحياة الدنيا » . فقلت : استغفر لي . يا رسول الله !
وكان أقسم أن لا يدخل عليهن شهرا من شدة موجدته عليهن . حتى عاتبه الله عز وجل .

34 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Ebî Sevr'den, o da İbn Abbâs'dan haber verdi : İbn Abbâs (R) şöyle demiştir : Allah Teâlâ'nın haklarında : **«Eğer her ikiniz de Allâh'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğildi...»** (et-Tahrîm : 4) buyurduğu, Peygamber (S) in zevcelerinden ikisinin kim olduğunu Umer'den sormağa hırslanır dururdum. Tâ ki Umer hac etti, ben de beraberinde hac ettim. Yolun bir yerine geldiğimizde Umer saptı. Ben de onunla beraber bir su matharası ile saptım. Umer, halâya gitti, sonra benim yanıma geldi. Ben de ellerine matharadan su döktüm, o abdest alıyordu.

— Ey Mu'minlerin Emîri! Peygamber'in zevcelerinden o iki kadın kimdir ki Azîz ve Celîl olan Allâh onlara : **«Eğer ikiniz de Allâh'a tevbe ederseniz ne iyi, çünkü ikinizin de kalbleriniz eğrildi...»** buyurmuştur? diye sordum. Umer bana :

— Hayret sana, ey Abbâs oğlu! O, Hafsa ve Âişe'dir dedi. Sonra hadîsi anlatmağa başladı : Biz dedi : Kureyş topluluğu kadınlara gâlib bir kavm idik. Medîne'ye geldiğimizde bir kavm bulduk ki kadınları onlara galebe ediyorlardı. Bizim kadınlarımız da onlardan öğrenmeğe başladılar. Benim menzilim **Avâlîde**, Umeyyetu'bnu Zeyd oğullarında idi. Bir gün ben karıma öfkelendim. Baktım mırıldanıyor. Mırıldanmasını münâsib görmedim, azarladım.

— Benim mırıldanmamı neye münâsib görmüyorsun? Vallâhi Peygamber'in zevceleri bile ona mırıldanıyorlar ve birisi o gün geceye kadar yanına uğramıyor dedi. Ben gidib Hafsa'nın yanına girdim ve :

— Sen Rasûlullah'a karşı mırıldanıyor musun? dedim.

— Evet dedi. Ben yine :

— Sizden herhangi birisi o gün geceye kadar onun yanına uğramaz mı? diye sordum.

— Evet, herhangi birimiz o gün geceye kadar yanına ugramaz dedi. Ben de Hafsa'ya şöyle dedim :

— İçinizden her kim öyle yaparsa muhakkak perîşan olur ve zarar eder. Her biriniz kendine Allâh'ın, Rasûlünün gadabından dolayı gadab etmiyeceğine emîn mi bulunuyor? Alimallah bir lahzada helâk olur! Sen Rasûlullah'a karşı mırıldanma ve ondan bir şey isteme. Bir ihtiyacın olursa benden iste. Ve sakın arkadaşının, Rasûlullah'a daha sevgili ve daha dilber olması da seni mağrûr etmesin! (Âişe'yi kasd ediyor).

Benim Ensâr'dan bir komşum vardı. Rasûlullah'a gitmek için nevbetleşerek inerdik. Bir gün o iner vahiy haberini ve sâireyi bana getirirdi, bir gün de ben iner öyle ona getirirdim. Ve o sıra «Ğassânîler bize gazâ etmek için atlarını nallatıyorlarmış» diye havâdis alıyorduk. Derken

bir gün o komşum yatsulayn bana geldi, birdenbire kapuyu vurdu. Hemen çıktım. Çıkar çıkmaz :

— Büyük bir iş hâdis oldu dedi.

— Ğassânî'ler mi geldi? dedim.

— Ondan daha büyük ve daha uzun : Rasûlullah (S) kadınlarını boşamış dedi. Ben, gönlümden : Hafsa, hâib ve hâsir oldu. Bunun olacağını zannediyordum dedim. Nihâyet sabah namazını kılınca giyindim. Sonra fırlayıb tâ Hafsa'nın yanına vardım. Gördüm ki ağlıyor.

— Sizi Rasûlullah boşadı mı? dedim.

— Bilmiyorum. O, işte tâ şu meşrabede ayrılıb, çekilmiş dedi. Bunun üzerine bir siyah kölesine vardım :

— Umer için izin iste dedim. Girdi, sonra bana çıktı :

— Seni kendisine söyledim, bir şey demedi dedi. Bunun üzerine mescide fırladım. Vardım ki minberin etrafında birtakım kimseler oturmuş, ağlıyorlar. Yanlarında biraz oturdum. Sonra vicdânımdaki duygum bana galebe etti. Yine o uşağa vardım :

— Umer için izin iste dedim. Yine girdi, çıktı :

— Seni kendisine söyledim, bir şey demedi dedi. Sonra yine mescide gittim, oturdum. Sonra yine vicdânım bana galebe etti. Yine uşağa vardım :

— Umer için izin iste dedim. Yine girdi, sonra bana çıktı :

— Kendisine seni söyledim, bir şey demedi dedi. Ben de döndüm. Giderken baktım uşak beni çağırıyordu.

— Gir, sana izin verdi dedi. Bunun üzerine girdim ve Rasûlullah'a selâm verdim. Baktım ki Peygamber bir hasîr örgüsüne dirseklemiş, böğründe hasîr iz yapmış.

— Yâ Rasûlallah! Kadınlarını boşadın mı? dedim.

— Hayır buyurdu. Ben şöyle dedim :

— Allâhu ekber! Bizi bilirsin ki yâ Rasûlallah, biz Kureyş ma'şeri kadınlara gâlib bulunur bir kavm idik. Sonra Medîne'ye geldiğimizde bir kavm bulduk ki kadınları onlara galebe ediyorlar. Bizim kadınlarımız da, onların kadınlarından öğrenmeğe başladılar. Bir gün ben karıma öfkelendim. Bana karşı mırıldanıyordu. Mırıldanmasını münâsib görmedim, azarladım : Neye azarlıyorsun? Vallâhi Peygamber'in zevceleri bile ona karşı mırıldanıyorlar. Hem onlardan birisi o gün geceye kadar yanına uğramıyor dedi. Bunun üzerine ben : Onlardan her kim öyle yaparsa perişan olmuş ve zarara uğramış olur. Onların herhangi biri kendine Allâh'ın, Rasûlunun gadabından dolayı gadab etmeyeceğine emîn mi bulunuyor? Alimallah bir lahzada helâk olur! dedim. Baktım ki Rasûlullah tebessüm etti. Bunun üzerine ben şöyle devam ettim :

— Yâ Rasûlallah! Hafsa'nın yanına girdim de : Sakın arkadaşının Rasûlullah'a senden daha sevgili ve daha dilber olması da seni mağrûr

etmesin dedim. Rasûlullah bir daha tebessüm buyurdu. Oturdum ve başımı kaldırıb odaya baktım. Vallâhi odada üç şeyden başka eşya göremedim.

— Yâ Rasûlallah! Allâh'a duâ et, ümmetine genişlik versin. Ona ibâdet etmezlerken Farslara ve Rûmlara genişlik vermiş dedim. Böyle deyince doğrulub oturuverdi de :

— Sen şek içinde misin? Ey Hattâb oğlu! Onlar, hoşlukları dünyâ hayatında geçiştirilen birer kavm buyurdu. Ben de :

— Benim için istiğfar ediver yâ Rasûlallah! dedim. Ve kadınlarına küsmüş olduğundan dolayı bir ay kadınlarının yanına girmemeye yemîn etmişti. Nihâyet Azîz ve Celîl olan Allah ona bu bâbda itâb buyurdu [13].

٣٥ — (١٤٧٥) قَالَ الزُّهْرِيُّ : فَأَخْبَرَنِي عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : لَمَّا مَضَى تِسْعٌ وَعِشْرُونَ لَيْلَةً ، دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ . بَدَأَ بِي . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّكَ أَقْسَمْتَ أَنْ لَا تَدْخُلَ عَلَيْنَا شَهْرًا . وَإِنَّكَ دَخَلْتَ مِنْ تِسْعٍ وَعِشْرِينَ . أَعُدُّهُنَّ . فَقَالَ « إِنَّ الشَّهْرَ تِسْعٌ وَعِشْرُونَ » ثُمَّ قَالَ « يَا عَائِشَةُ ! إِنِّي ذَاكِرٌ لَكِ أَمْرًا فَلَا عَلَيْكِ أَنْ لَا تَعْجَلِي فِيهِ حَتَّى تَسْتَأْمِرِي أَبَوَيْكِ » . ثُمَّ قَرَأَ عَلَيَّ الْآيَةَ : يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِأَزْوَاجِكَ. حَتَّى بَلَغَ : أَجْرًا عَظِيمًا . قَالَتْ عَائِشَةُ : قَدْ عَلِمَ ، وَاللهِ ! أَنَّ أَبَوَيَّ لَمْ يَكُونَا لِيَأْمُرَانِي بِفِرَاقِهِ . قَالَتْ فَقُلْتُ : أَوَ فِي هَـٰذَا أَسْتَأْمِرُ أَبَوَيَّ ؟ فَإِنِّي أُرِيدُ اللهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْآخِرَةَ .

قَالَ مَعْمَرٌ : فَأَخْبَرَنِي أَيُّوبُ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ : لَا تُخْبِرْ نِسَاءَكَ أَنِّي اخْتَرْتُكَ . فَقَالَ لَهَا النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ اللهَ أَرْسَلَنِي مُبَلِّغًا وَلَمْ يُرْسِلْنِي مُتَعَنِّتًا » .

قَالَ قَتَادَةُ : صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ، مَالَتْ قُلُوبُكُمَا .

35 — (1475) Zuhrî dedi ki : Urve bana Âişe'den şöyle haber verdi : Âişe (R) dedi ki : Yirmi dokuz gece geçince Rasûlullah (S) bana geldi, benimle başladı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Sen bizim yanımıza bir ay girmeyeceğine yemîn etmiştin. Halbuki yirmi dokuzdan girdin, ben onları sayıyorum dedim.

— Ay yirmi dokuzdur buyurdu da sonra : Yâ Âişe! Ben sana bir emir anlatacağım. Cevab hususunda acele etmemenden dolayı sana bir serzeniş yoktur, tâ ki ebeveynine danışasın dedi. Sonra bana şu âyeti okudu : **«Ey Peygamber! Zevcelerine şöyle söyle : Eğer siz dünyâ hayâtını ve onun zîynetini istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerini vereyim de, hepinizi güzellikle salıvereyim. Eğer Allah ve Rasûlünü ve âhiret yurdunu istiyorsanız, şüphe yok ki Allah içinizden güzellik edenlere büyük bir mükâfât hazırlamıştır»** (el-Ahzâb : 28-29).

---

13. Tirmizî'de : Ve onun için yemînine keffâret kıldı ziyâdesi vardır.

Âişe dedi ki : Vallâhi ebeveynimin bana ondan ayrılmayı emretmiyeceklerini bilirdi. Ben de hemen :

— Ay! Bunun hakkında mı ebeveynime danışacağım? Elbetde ben Allâh'ı, Rasûlünü ve âhiret yurdunu isterim diye cevâb verdim.

Ma'mer, bir de dedi bana Eyyûb haber verdi. Âişe demiş ki : Benim seni ihtiyar ettiğimi, kadınlarına haber verme! Peygamber de ona buyurmuş ki : «Allah beni teblîğ edici olarak gönderdi, meşakkat ve sıkıntı verici olarak göndermedi» [14].

(٦) باب المطلقة ثلاثا لا نفقة لها

٣٦ — (١٤٨٠) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ مَوْلَى الْأَسْوَدِ ابْنِ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ؛ أَنَّ أَبَا عَمْرِو بْنَ حَفْصٍ طَلَّقَهَا الْبَتَّةَ. وَهُوَ غَائِبٌ. فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا وَكِيلُهُ بِشَعِيرٍ. فَسَخِطَتْهُ. فَقَالَ : وَاللهِ! مَالَكِ عَلَيْنَا مِنْ شَيْءٍ. فَجَاءَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَذَكَرَتْ ذَٰلِكَ لَهُ. فَقَالَ «لَيْسَ لَكِ عَلَيْهِ نَفَقَةٌ». فَأَمَرَهَا أَنْ تَعْتَدَّ فِي بَيْتِ أُمِّ شَرِيكٍ. ثُمَّ قَالَ «تِلْكِ امْرَأَةٌ يَغْشَاهَا أَصْحَابِي. اعْتَدِّي عِنْدَ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ. فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَى. تَضَعِينَ ثِيَابَكِ. فَإِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي» قَالَتْ : فَلَمَّا حَلَلْتُ ذَكَرْتُ لَهُ ؛ أَنَّ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَأَبَا جَهْمٍ خَطَبَانِي. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَلَا يَضَعُ عَصَاهُ عَنْ عَاتِقِهِ. وَأَمَّا مُعَاوِيَةُ فَصُعْلُوكٌ لَا مَالَ لَهُ. انْكِحِي أُسَامَةَ بْنَ زَيْدٍ» فَكَرِهْتُهُ. ثُمَّ قَالَ «انْكِحِي أُسَامَةَ» فَنَكَحْتُهُ. فَجَعَلَ اللهُ فِيهِ خَيْرًا، وَاغْتَبَطْتُ

(6) «ÜÇ TALÂKLA BOŞANMIŞ KADINA NAFAKA YOKTUR» BÂBI

36 — (1480) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Esved ibn Sufyân'ın azadlısı Abdullah ibn Yezîd'den, o da Ebû Seleme ibn Abdirrahman'dan, o da Fâtıma bintu Kays'dan :

Ebû Amr ibn Hafs, Fâtıma'yı kat'î olarak boşadı. Ebû Amr ortada yokken, bulunduğu yerden kendi vekîli ile (nafaka için) bir mikdâr arpa yolladı. Fâtıma vekîle kızdı. Vekîl de : Vallâhi, senin bizim üzerimizde

14. Bu bâbın hadîslerini pek az ilâve ve ta'dîller yaparak hemen hemen tamâmıyle rahmetli üstâd Muhammed Hamdî Yazır'ın, *Hak Dîni Kur'ân Dili* adlı tefsîrinden nakletmiş bulunuyoruz. Kendisi et-Tahrîm sûresinin tefsîri sırasında (VI, 5084-5122) bütün bu hadîsleri terceme ederek almış ve mukayeseli sûretde tahkîk eylemiştir. Tahkîk ve muhâkemelerinden pek çok istifâdeler ettiğim bu değerli âlimi şu vesîle ile de rahmetle anar, Hak Teâlâ'dan mağfiretler ve cennât-ı âliyâtına nâiliyetler niyâz eylerim.

Bu bahsin îzâhı için Kâmil Mîras merhûmun *Tecrîd Sarîh Tercemesi* (XI, 241 ve 398) ne de mürâcaat edilmesi tavsîye olunur.

hiçbir hakkın yokdur dedi. Akabinde Fâtıma Rasûlullah (S) a geldi ve bunu kendisine söyledi. Rasûlullah : «Senin Ebû Amr üzerinde bir nafakan yoktur» buyurdu ve ona Ummu Şerîk'in evinde vâcib olan iddeti beklemesini emretti. Sonra da : «Bu Ummu Şerîk, sahâbîlerimin, yanına çok uğradıkları bir kadındır, binâen'aleyh sen iddetini Ummu Mektûm'un oğlunun yanında geçir. Çünkü o kör bir kimsedir. Orada (dış) elbiseni de çıkarabilirsin. İddetini tamamladığın zaman bana haber ver» buyurdu. Fâtıma dedi ki : Ben iddetimi tamamlayınca, Muâviyetu'bnu Ebî Sufyân ile Ebû Cehm'in benimle evlenmek istediklerini Peygamber'e söyledim. Rasûlullah : «Ebû Cehm'e gelince, o omuzundan asâyı endirmeyen bir adamdır. Muâviye ise son derece fakîrdir. Hiçbir malı yoktur. Sen Usâmetu'bnu Zeyd ile evlen» buyurdu. Ben ondan hoşlanmadım. Sonra Rasûlullah yine : «Usâme ile evlen» buyurdu. Bunun üzerine ben onunla nikâhlandım. Allah Teâlâ bu nikâhda bir hayr halketti ve ben bundan çok memnûn kaldım.

٣٧ — (...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ) .
وَقَالَ قُتَيْبَةُ أَيْضًا : حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْقَارِيَّ) كِلَيْهِمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ
أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ؛ أَنَّهُ طَلَّقَهَا زَوْجُهَا فِي عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ . وَكَانَ أَنْفَقَ عَلَيْهَا نَفَقَةَ دُونٍ .
فَلَمَّا رَأَتْ ذَٰلِكَ قَالَتْ : وَاللهِ ! لَأُعْلِمَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَإِنْ كَانَ لِي نَفَقَةٌ أَخَذْتُ الَّذِي يُصْلِحُنِي .
وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لِي نَفَقَةٌ لَمْ آخُذْ مِنْهُ شَيْئًا . قَالَتْ : فَذَكَرْتُ ذَٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ « لَا نَفَقَةَ لَكِ .
وَلَا سُكْنَىٰ » .

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ أَبِي أَنَسٍ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ؛ أَنَّهُ قَالَ :
سَأَلْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ . فَأَخْبَرَتْنِي ؛ أَنَّ زَوْجَهَا الْمَخْزُومِيَّ طَلَّقَهَا . فَأَبَىٰ أَنْ يُنْفِقَ عَلَيْهَا . فَجَاءَتْ إِلَىٰ
رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَخْبَرَتْهُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا نَفَقَةَ لَكِ . فَانْتَقِلِي . فَاذْهَبِي إِلَىٰ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ .
فَكُونِي عِنْدَهُ . فَإِنَّهُ رَجُلٌ أَعْمَىٰ . تَضَعِينَ ثِيَابَكِ عِنْدَهُ » .

37 — ( ) .... : Buradaki iki râvî de, Ebû Hâzım'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Fâtıma bintu Kays'dan rivâyet ettiler ki : Peygamber (S) zamanında kocası Fâtıma'yı boşamış ve ona çok düşük bir nafaka tahsîs etmişti. Fâtıma bu hakîr nafakayı görünce : Vallâhi bunu Rasûlullah'a bildireceğim. Eğer benim için bir nafaka varsa, benim hâlime elverişli olacak kadar alırım. Ve eğer benim için bir nafaka yoksa o zâtdan hiçbir

şey almam dedi. Kendisi şöyle anlattı : Akabinde bunu Rasûlullah'a söyledim. Rasûlullah : «Senin için nafaka ve süknâ yoktur» buyurdu.

( ) .... : Ebû Seleme dedi ki : Ben Fâtıma bintu Kays'dan sordum da o bana şöyle haber verdi : Mahzûm'lu kocası onu boşamış, fakat kendisine nafaka vermekden imtinâ' etmiş. Bunun üzerine Fâtıma Rasûlullah'a gelmiş ve durumu haber vermiş. Rasûlullah da Fâtıma'ya : «Senin için nafaka yoktur. Binaenaleyh sen oradan taşın da Ummu Mektûm'un oğluna git ve onun yanında kal. Çünkü o, a'mâ bir adamdır. Sen onun yanında (dış) elbiseni de çıkarabilirsin» buyurmuştur[15].

٣٨ — (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ مُحَمَّدٍ . حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى (وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ) . أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ ؛ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ، أُخْتَ الضَّحَّاكِ بْنِ قَيْسٍ، أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ أَبَا حَفْصِ ابْنَ الْمُغِيرَةِ الْمَخْزُومِيَّ طَلَّقَهَا ثَلَاثًا . ثُمَّ انْطَلَقَ إِلَى الْيَمَنِ. فَقَالَ لَهَا أَهْلُهُ : لَيْسَ لَكِ عَلَيْنَا نَفَقَةٌ. فَانْطَلَقَ خَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ فِي نَفَرٍ. فَأَتَوْا رَسُولَ اللهِ ﷺ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ . فَقَالُوا : إِنَّ أَبَا حَفْصٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثَلَاثًا. فَهَلْ لَهَا مِنْ نَفَقَةٍ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَيْسَتْ لَهَا نَفَقَةٌ . وَعَلَيْهَا الْعِدَّةُ » . وَأَرْسَلَ إِلَيْهَا « أَنْ لَا تَسْبِقِينِي بِنَفْسِكِ » . وَأَمَرَهَا أَنْ تَنْتَقِلَ إِلَى أُمِّ شَرِيكٍ. ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهَا « أَنَّ أُمَّ شَرِيكٍ يَأْتِيهَا الْمُهَاجِرُونَ الْأَوَّلُونَ . فَانْطَلِقِي إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى. فَإِنَّكِ إِذَا وَضَعْتِ خِمَارَكِ، لَمْ يَرَكِ » فَانْطَلَقَتْ إِلَيْهِ . فَلَمَّا مَضَتْ عِدَّتُهَا أَنْكَحَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أُسَامَةَ بْنَ زَيْدِ بْنِ حَارِثَةَ

---

15. Bu hadîsde, «onun yanında elbiseni çıkarabilirsin», bundan sonra gelen rivâyetde, «çünkü sen baş örtünü çıkardığın zaman, o seni görmez» buyurulmuştur. Bu ikincisi, birinciyi tefsîr etmektedir. Bunun ma'nâsı da herhangi bir erkeğin seni görmesinden korkmazsın demektir.

Bazı kimseler bu hadîsleri, erkeğin kadına bakmamasına fakat kadının yabancı bir erkeğe bakabileceğine huccet addetdiler. Bu zaîf bir görüştür. Sahîh olan, sahâbîlerin çoğunun ve âlimler topluluğunun görüşüdür ki o da, hem kadının yabancı erkeğe bakmasının harâm, hem de erkeğin kadına bakmasının harâm olduğudur. Bunun delîli de Allah Teâlânın şu âyetleridir :

«*Mu'min erkeklere söyle : Gözlerini* (haramdan) *sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu kendileri için çok temizdir. Şüphesiz ki Allah,* (kullarının ne) *yapacaklarından hakkıyle haberdardır.*

Mu'min kadınlara da söyle : Gözlerini (haramdan) *sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, ziynetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesnâ. Baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar...*» (en-Nûr: 30-31).

Çünkü fitne müşterekdir. Kadın sebebiyle erkeğin fitneye düşmesinden korkulacağı gibi, erkeğe bakmak sebebiyle kadının da fitneye düşeceğinden korkulur. Sünnetden, Ummu Seleme'nin, Nebhân'ın Ummu Seleme'den rivâyet ettiği hadîs de buna delâlet eder: Ummu Seleme ile Meymûne Peygamberin yanında bulunuyorlardı, derken Ummu Mektûm'un oğlu içeri girdi. Bunun üzerine Peygamber: «Ondan perde ardına çekiliniz» buyurdu. O, a'mâdır, görmüyor dediler. Peygamber: «Sizler a'mâmısınız, siz onu görüyor değil misiniz?» buyurdu. Bu, hasen bir hadîsdir. Ebû Dâvûd, Tirmizî ve daha başkaları rivâyet etmiştir (Nevevî).

38 — ( ) .... : Ebû Seleme şöyle haber verdi : Kendisine Dehhâk ibn Kays'ın kız kardeşi Fâtıma bintu Kays şöyle haber vermiştir : Mahzûm'lu Ebû Hafs ibnu'l-Muğîra el-Mahzûmî, Fâtıma'yı üç talâk ile boşadıkdan sonra Yemen'e gitmiş. Ebû Hafs'ın âilesi ferdleri de Fâtıma'ya:

Senin için bizim üzerimizde hiçbir nafaka yokdur dediler. Bunun üzerine Hâlid ibn Velîd birkaç kişilik bir cemâat içinde gitti. Toplu halde, Meymûne'nin evinde iken Rasûlullah (S) a geldiler ve Ebû Hafs, karısını üç talâk ile boşadı, bu kadın için bir nafaka var mıdır? diye sordular. Rasûlullah : «Onun için nafaka yok, fakat onun üzerinde iddet vardır» buyurdu ve kadına : «Bana duyurmadan evlenme işlemine girişme» diye haber gönderdi. Ve ona Ummu Şerîk'in yanına geçmesini emretti. Sonra da ona : «Ummu Şerîk'in yanına ilk muhâcirler gelir giderler. Binâen'aleyh sen, a'mâ olan İbnu Ummi Mektûm'un yanına git. Çünkü sen baş örtünü çıkardığın zaman o, seni göremez» haberini yolladı. Bunun üzerine Fâtıma, Ummu Mektûm oğlunun yanına gitti. Orada bekleme iddetini tamamlayınca Rasûlullah onu Zeydu'bnu Hârise'nin oğlu Usâme'ye nikâhladı.

٣٩ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنُون ابْنَ جَعْفَرٍ) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ . ح وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرٍو . حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ . قَالَ: كَتَبْتُ ذَٰلِكَ مِنْ فِيهَا كِتَابًا . قَالَتْ : كُنْتُ عِنْدَ رَجُلٍ مِنْ بَنِي مَخْزُومٍ فَطَلَّقَنِي الْبَتَّةَ . فَأَرْسَلْتُ إِلَىٰ أَهْلِهِ أَبْتَغِي النَّفَقَةَ . وَاقْتَصُّوا الْحَدِيثَ بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ . غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ ابْنِ عَمْرٍو « لَا تَفُوتِينَا بِنَفْسِكِ » .

39 — ( ) .... : Ebû Seleme Fâtıma'dan tahdîs edib şöyle dedi : Ben bu hadîsi bizzât Fâtıma'nın ağzından yazdım. Kendisi dedi ki : Ben, Mahzûm oğullarından bir adamın nikâhında idim. O, beni kat'î olarak boşadı. Akabinde ben, nafaka istemek üzere onun âilesi ferdlerine haber gönderdim...

Buradaki râvîler hadîsin tamamını bundan önceki (38 rakamlı) Yahyâ ibn Kesîr'in yine Ebû Seleme'den gelen hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Muhammed ibn Amr'ın hadîsinde : «Nefsini bizden kaçırma» ifâdesi vardır.

٤٠ – (...) حدثنا حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ عَوْفٍ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ أَبِي عَمْرِو بْنِ حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةِ . فَطَلَّقَهَا آخِرَ ثَلَاثِ تَطْلِيقَاتٍ . فَزَعَمَتْ أَنَّهَا جَاءَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ تَسْتَفْتِيهِ فِي خُرُوجِهَا مِنْ بَيْتِهَا . فَأَمَرَهَا أَنْ تَنْتَقِلَ إِلَى ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَىٰ . فَأَبَىٰ مَرْوَانُ أَنْ يُصَدِّقَهُ فِي خُرُوجِ الْمُطَلَّقَةِ مِنْ بَيْتِهَا . وَقَالَ عُرْوَةُ: إِنَّ عَائِشَةَ أَنْكَرَتْ ذَٰلِكَ عَلَىٰ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ . حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . مَعَ قَوْلِ عُرْوَةَ : إِنَّ عَائِشَةَ أَنْكَرَتْ ذَٰلِكَ عَلَىٰ فَاطِمَةَ .

40 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Avf'ın oğlu Ebû Seleme şöyle haber verdi. Ona da Fâtıma bintu Kays haber verdi ki : Kendisi Ebû Amr Hafsu'bnu Muğîre'nin nikâhı altında idi. Ebû Amr, onu üç talâk'ın sonuncusu olarak boşadı. Fâtıma dedi ki : Fâtıma, boşanmış olduğu evinden çıkmak husûsunda fetvâ istemek için Rasûlullah'a geldi. Rasûlullah (S) da kendisine, a'mâ olan İbnu Ummi Mektûm'un yanına geçmesini emretti.

Sonra Medîne'de vâlî bulunan Mervân, boşanmış kadının, iddeti bitmeden kendi evinden çıkması hakkındaki Fâtıma'nın bu hadîsini tasdîk etmekden çekindi. Urve de : Âişe, Fâtıma'nın (zarûretlerinden dolayı) şahsına âid olan bu hadîsle istidlâl ederek herkese teşmîl etmesini red etmiştir dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Şihâb'dan bu isnad ile ve Urve'nin : «Âişe, Fâtıma'nın bu hadîsle istidlâl etmesini red etti» sözü ile birlikde ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

٤١ – (...) حدثنا إسحاق بن إبراهيم وعبد بن حميد (واللفظ لعبد) قالا: أخبرنا عبد الرزاق
أخبرنا معمر عن الزهري، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة: أن أبا عمرو بن حفص بن المغيرة خرج
مع علي بن أبي طالب إلى اليمن. فأرسل إلى امرأته فاطمة بنت قيس بتطليقة كانت بقيت من طلاقها.
وأمر لها الحارث بن هشام وعياش بن أبي ربيعة بنفقة فقالا لها: والله! ما لك نفقة إلا أن تكوني
حاملا. فأتت النبي ﷺ فذكرت له قولهما. فقال «لا نفقة لك» فاستأذنته في الانتقال فأذن لها.
فقالت: أين؟ يا رسول الله! فقال «إلى ابن أم مكتوم» وكان أعمى. تضع ثيابها عنده ولا يراها.
فلما مضت عدتها أنكحها النبي ﷺ أسامة بن زيد. فأرسل إليها مروان قبيصة بن ذؤيب يسألها
عن الحديث. فحدثته به. فقال مروان: لم نسمع هذا الحديث إلا من امرأة. سنأخذ بالعصمة
التي وجدنا الناس عليها. فقالت فاطمة، حين بلغها قول مروان: فبيني وبينكم القرآن. قال الله
عز وجل: لا تخرجوهن من بيوتهن [٦٥/الطلاق/١] الآية. قالت: هذا لمن كانت له مراجعة. فأي
أمر يحدث بعد الثلاث؟ فكيف تقولون: لا نفقة لها إذا لم تكن حاملا؟ فعلام تحبسونها؟

41 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Ubeydullah ibn Abdillah ibn Utbe'den haber verdi ki: Ebû Amr ibnu Hafs bin Muğîre, Ali ibn Ebî Tâlib ile beraber Yemen'e gitmek üzere yola çıktı. Akabinde karısı Fâtıma bintu Kays'a vekîli ile haber göndererek kadının talâkından kalmış olan bir talâkını da kullanıb boşadığını bildirdi. Ve Hâris ibn Hişâm ile Ayyâş ibn Ebî Rabîa'ya kadının nafakası ile ilgili emrini de verdi. Bu iki vekîl, Fâtıma'ya geldiler ve: Hâmile olmaklığın müstesnâ, senin için nafaka yoktur dediler. Bunun üzerine kadın, Peygamber'e geldi ve onların sözünü kendisine söyledi. Peygamber (S) de: «Senin için nafaka yokdur» buyurdu. Bu sefer Peygamber'den, boşandığı evden başka bir yere taşınmak husûsunda izin istedi. Peygamber, kendisine bu izni verdi. Kadın: Nereye taşınayım? Yâ Rasûlallah! diye sordu. Peygamber: «Ummu Mektûm oğlunun yanına» buyurdu. Bu zât a'mâ halde olduğundan, kadın onun yanında (dış) elbisesini çıkarır ve o da kadını göremez. Nihâyet Fâtıma iddetini tamamlayınca Peygamber onu Usâmetu'bnu Zeyd'e nikâh etti.

Sonraları Mervân, bu hadîsi Fâtıma'dan sormak üzere Kabîsatu'bnu Zueyb'i ona yolladı. Fâtıma da gelen Kabîsa'ya bu hadîsi tahdîs etti. Mervân bu sefer: Biz bu hadîsi yalnız bir kadından işittik. Öyle ise biz insanları üzerinde bulduğumuz (yani tutunmuşlar ve amel etmekde oldukları) daha sağlam ve kuvvetli olan delîli alacağız. Sizinle benim aramda KUR'ÂN vardır. Azîz ve Celîl olan Allah: «...**Onları evlerinden çıkarma-**

yın, kendileri de çıkmasınlar...» (et-Talâk : 1) buyuruyor dedi. Mervân'ın bu sözü kendisine ulaşınca Fâtıma : Bu, kendisine «murâcaat» kalmış olan kadın içindir. Artık üç talâkdan sonra Allah'ın ihdâs edeceği hangi iş var ki? Peki onlar : Hâmile olmadığı zaman kadına nafaka yokdur sözümü nasıl söylüyorlar? Öyle ise kadını niçin habs ediyorsunuz?[16] dedi.

٤٢ – (...) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ وَحُصَيْنٌ وَمُغِيرَةُ وَأَشْعَثُ وَمُجَالِدٌ وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ وَدَاوُدُ . كُلُّهُمْ عَنِ الشَّعْبِيِّ . قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ . فَسَأَلْتُهَا عَنْ قَضَاءِ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَيْهَا . فَقَالَتْ : طَلَّقَهَا زَوْجُهَا الْبَتَّةَ . فَقَالَتْ : فَخَاصَمْتُهُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي السُّكْنَى وَالنَّفَقَةِ . قَالَتْ : فَلَمْ يَجْعَلْ لِي سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً . وَأَمَرَنِي أَنْ أَعْتَدَّ فِي بَيْتِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ .

* * *

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ حُصَيْنٍ وَدَاوُدَ وَمُغِيرَةَ وَإِسْمَاعِيلَ وَأَشْعَثَ عَنِ الشَّعْبِيِّ ؛ أَنَّهُ قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ . بِمِثْلِ حَدِيثِ زُهَيْرٍ عَنْ هُشَيْمٍ .

42 — ( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi de Şa'bî'den rivâyet ettiler. Şa'bî dedi ki : Ben Fâtıma bintu Kays'ın yanına girib ondan, Rasûlullah (S) ın kendi hakkındaki hükmünü sordum. Kadın : Kocası onu kat'î sûretde boşadı dedikden sonra şöyle devam etti : Akabinde ben onun yolladığı vekîl ile Rasûlullah'ın huzûrunda süknâ ve nafaka husûsunda husûmetleşdim. Rasûlullah, benim için süknâ ve nafaka ta'yîn etmedi. Ancak bana Ummu Mektûm oğlunun evinde iddet beklememi emretti.

( ) .... : Buradaki râvîler de Şa'bî'nin : Ben Fâtıme bintu Kays'ın yanına girdim diyerek haber verdiği hadîsi, Zuheyr'in Hişâm'dan rivâyet ettiği (42 rakamlı) hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٣ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ الْهُجَيْمِيُّ . حَدَّثَنَا قُرَّةُ . حَدَّثَنَا سَيَّارٌ أَبُو الْحَكَمِ . حَدَّثَنَا الشَّعْبِيُّ . قَالَ : دَخَلْنَا عَلَى فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ فَأَتْحَفَتْنَا بِرُطَبِ ابْنِ طَابٍ . وَسَقَتْنَا سَوِيقَ سُلْتٍ . فَسَأَلْتُهَا عَنِ الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا أَيْنَ تَعْتَدُّ ؟ قَالَتْ : طَلَّقَنِي بَعْلِي ثَلَاثًا . فَأَذِنَ لِي النَّبِيُّ ﷺ أَنْ أَعْتَدَّ فِي أَهْلِي .

---

16. Mervân, Kur'ân'a ve diğer delîllere dayanarak, kat'î boşanmış olan kadının iddetini tamamlamadan boşandığı evden başka yere geçmesini men' ettiği için Fâtıma bunu red ediyor ve reddini de âyetin, kesin boşanmamış, henüz kocanın mürâcaat etme ihtimali bulunan kadınları nehye şâmil olduğu gerekcesine dayandırmak istiyor. Dayandığı karîne de : «*Bilmezsin, olur ki Allah bunun arkasından bir iş peydâ ediverir*» (et-Talâk: 1) kavlidir. (Bu da, aralarındaki buğzu mehabbete çevirir, kendilerini pişmanlığa sevk eder de belki erkek tekrar mürâcaatla eşini almak ister demektir). Fâtıma, kesin boşanmış olan kadında bu ihtimaller kapanmış olduğundan, iddeti kendisinde olduğu gibi başka yerde geçirmesi görüşünü savunuyor. Halbuki onun durumu, kendi zarûretinden dolayı öyle olmuştu, hükmün başkalarına teşmîli gerekmezdi.

43 — ( ) .... : Şa'bî tahdîs edib şöyle dedi : Biz Fâtıma bintu Kays'ın yanına girdik. O bize «İbnu Tâb»[17] denilen nev'iden hurma ikrâm etti ve bir arpa nev'inden[18] yapılmış sevik bulaması içirdi. Ben kendisine üç talâk ile boşanmış kadın nerede iddet bekler? diye sordum. O : Kocam beni üç talâk ile boşadı. Akabinde Peygamber (S) bana kendi âilem ferdleri içinde iddet beklememe izin verdi dedi.

٤٤ – (.) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُالرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ كُهَيْلٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ فِي الْمُطَلَّقَةِ ثَلَاثًا قَالَ : « لَيْسَ لَهَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةٌ » .

44 — ( ) .... : Burada Sufyân, Selemetu'bnu'l-Kuheyl'den, o da Şa'bî'den, o da Fâtıma bintu Kays'dan Peygamber (S) in, üç talâk ile boşanmış kadın hakkında : «Onun için süknâ ve nafaka yoktur» buyurduğunu tahdîs etti.

٤٥ – (...) وحدثني إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ. أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ. حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ . قَالَتْ : طَلَّقَنِي زَوْجِي ثَلَاثًا . فَأَرَدْتُ النُّقْلَةَ فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « انْتَقِلِي إِلَى بَيْتِ ابْنِ عَمِّكِ عَمْرِو بْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ ، فَاعْتَدِّي عِنْدَهُ » .

45 — ( ) .... : Yine Şa'bî'den : Fâtıma bintu Kays (R) dedi ki : Kocam beni üç talâk ile boşadı. Ben de nafaka istedim ve Peygamber'e geldim. Peygamber (S) bana : (Dolayısıyle) amucanın oğlu olan Amru'bnu Ummi Mektûm'un evine geç ve onun yanında iddetini tamamla» buyurdu.

٤٦ – (...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ . حَدَّثَنَا عَمَّارُ بْنُ رُزَيْقٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ . قَالَ : كُنْتُ مَعَ الْأَسْوَدِ بْنِ يَزِيدَ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ الْأَعْظَمِ . وَمَعَنَا الشَّعْبِيُّ . فَحَدَّثَ الشَّعْبِيُّ بِحَدِيثِ فَاطِمَةَ بِنْتِ قَيْسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَجْعَلْ لَهَا سُكْنَى وَلَا نَفَقَةً . ثُمَّ أَخَذَ الْأَسْوَدُ

---

17. «İbn Tâb», Medîne'de yetişen yüz yirmi nevi' hurmadan bir nevi'dir (Nevevî).
18. «Sült», bir nevi' arpadır. Bir kavle göre, tadında ekşilik olan bir arpadır. Bu arpa rumcada طراغيس , farscada جوبرهنه ve türkçede peygamber arpası dedikleridir. Harmandan çıktıkda aynen buğday gibi kabuksuz çıkar. İlk nazarda görenler buğday zannederler. Arpa ile buğday arasında bir tahıldır (*Kamus tercemesi* I, 580).

كَفًّا مِنْ حَصًى فَحَصَبَهُ بِهِ . فَقَالَ : وَيْلَكَ ! تُحَدِّثُ بِمِثْلِ هٰذَا . قَالَ عُمَرُ : لَا نَتْرُكُ كِتَابَ اللّٰهِ
وَسُنَّةَ نَبِيِّنَا ﷺ لِقَوْلِ امْرَأَةٍ . لَا نَدْرِي لَعَلَّهَا حَفِظَتْ أَوْ نَسِيَتْ . لَهَا السُّكْنَىٰ وَالنَّفَقَةُ . قَالَ اللّٰهُ عَزَّ وَجَلَّ :
لَا تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ [٦٠/الطلاق/١] .

(...) وحدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ الضَّبِّيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ مُعَاذٍ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ،
بِهٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي أَحْمَدَ عَنْ عَمَّارِ بْنِ رُزَيْقٍ ، بِقِصَّتِهِ .

46 — ( ) .... : Ebû Ishâk dedi ki : Ben Esved ibn Yezîd ile beraber, (Kûfe'deki) el-Mescidu'l-A'zam'da [19] oturuyordum. Yanımızda Şa'bî de vardı. Derken Şa'bî, Fâtıma bintu Kays hadîsini tahdîs ederek, Rasûlullah (S) ona süknâ ve nafaka tahsîs etmedi dedi. Bunun üzerine Esved, yerden bir avuc çakıl taşı alarak bunu Şa'bî'ye fırlattı ve şunları söyledi : Yazık olsun sana! Böyle hadîsi tahdîs ediyorsun. Umer de şöyle demişti : Biz, belki de ezberlemiş yahut unutmuş olduğunu bilemediğimiz bir kadının sözü için (yahut sözünden dolayı) Allâh'ın Kitâbını ve Peygamber'imizin sünnetini terk edemeyiz. Kadına süknâ ve nafaka vardır. Azîz ve Celîl olan Allah : «... **Onları evlerinden çıkarmayın. Kendileri de çıkmasınlar. Meğer ki apaçık bir kötülük getirmiş olsunlar...**» (et-Talâk : 1) buyuruyor.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Ishâk'dan bu isnad ile yukarıki hadîsi bütünüyle rivâyet etmişlerdir.

٤٧ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ
أَبِي الْجَهْمِ بْنِ صُخَيْرٍ الْعَدَوِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ : إِنَّ زَوْجَهَا طَلَّقَهَا ثَلَاثًا . فَلَمْ يَجْعَلْ
لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ سُكْنَىٰ وَلَا نَفَقَةً . قَالَتْ : قَالَ لِي رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « إِذَا حَلَلْتِ فَآذِنِينِي » فَآذَنْتُهُ .
فَخَطَبَهَا مُعَاوِيَةُ وَأَبُو جَهْمٍ وَأُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « أَمَّا مُعَاوِيَةُ فَرَجُلٌ تَرِبٌ لَا مَالَ لَهُ
وَأَمَّا أَبُو جَهْمٍ فَرَجُلٌ ضَرَّابٌ لِلنِّسَاءِ . وَلٰكِنْ أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ » فَقَالَتْ بِيَدِهَا هٰكَذَا : أُسَامَةُ ! أُسَامَةُ !
فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « طَاعَةُ اللّٰهِ وَطَاعَةُ رَسُولِهِ خَيْرٌ لَكِ » قَالَتْ : فَتَزَوَّجْتُهُ فَاغْتَبَطْتُ .

47 — ( ) .... : Ebu'l-Cehm ibn Duhayr el-Adevî dedi ki : Ben Fâtıma bintu Kays (R) dan işittim şöyle diyordu : (Ben) Fâtıma'yı kocası

---

19. Kûfe mescidini kasd ediyor. Çünkü Ebû Ishâk, Esved ve Şa'bî, bunların hepsi de Kûfe'lidirler (Nevevî).

üç talâk ile boşadı. Rasûlullah (S) da ona bir süknâ ve nafaka tahsîs etmedi. Rasûlullah bana : «İddetini bitirdiğinde bana bildir» buyurdu. Ben de kendisine haber verdim. (Ben) Fâtıma'yı, Muâviye, Ebû Cehm ve Usâmetu'bnu Zeyd evlenmek üzere istediler. Rasûlullah : «Muâviye, hiç malı olmayan fakîr bir adamdır. Ebû Cehm ise kadınları çok döven bir kimsedir. Fakat Usemetu'bnu Zeyd!» buyurdu. Fâtıma eliyle şöyle şöyle işâret ederek : Usâme! Usâme! demiştir [20]. Rasûlullah Fâtıma'ya : «Allah'a tâat etmek ve Rasûlüne tâat etmek senin için daha hayırlıdır» buyurdu. Bunun üzerine ben Usâme ile evlendim ve bu evliliğimden (gıbta edecek derecede) çok memnûn oldum.

٤٨ – (...) وحدثنى إسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمٰنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِى بَكْرِ بْنِ أَبِى الْجَهْمِ . قَالَ : سَمِعْتُ فَاطِمَةَ بِنْتَ قَيْسٍ تَقُولُ : أَرْسَلَ إِلَىَّ زَوْجِى ، أَبُو عَمْرِو بْنُ حَفْصِ بْنِ الْمُغِيرَةِ ، عَيَّاشَ بْنَ أَبِى رَبِيعَةَ بِطَلَاقِى . وَأَرْسَلَ مَعَهُ بِخَمْسَةِ آصُعِ تَمْرٍ ، وَخَمْسَةِ آصُعِ شَعِيرٍ فَقُلْتُ : أَمَالِى نَفَقَةٌ إِلَّا هٰذَا ؟ وَلَا أَعْتَدُّ فِى مَنْزِلِكُمْ ؟ قَالَ : لَا قَالَتْ : فَشَدَدْتُ عَلَىَّ ثِيَابِى وَأَتَيْتُ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ فَقَالَ « كَمْ طَلَّقَكِ ؟ » قُلْتُ : ثَلَاثًا . قَالَ « صَدَقَ . لَيْسَ لَكِ نَفَقَةٌ اعْتَدِّى فِى بَيْتِ ابْنِ عَمِّكِ ابْنِ أُمِّ مَكْتُومٍ . فَإِنَّهُ ضَرِيرُ الْبَصَرِ . تُلْقِى ثَوْبَكِ عِنْدَهُ . فَإِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُكِ فَآذِنِينِى » قَالَتْ : فَخَطَبَنِى خُطَّابٌ . مِنْهُمْ مُعَاوِيَةُ وَأَبُو الْجَهْمِ . فَقَالَ النَّبِىُّ ﷺ « إِنَّ مُعَاوِيَةَ تَرِبٌ خَفِيفُ الْحَالِ . وَأَبُو الْجَهْمِ مِنْهُ شِدَّةٌ عَلَى النِّسَاءِ . (أَوْ يَضْرِبُ النِّسَاءَ ، أَوْ نَحْوَ هٰذَا) وَلٰكِنْ عَلَيْكِ بِأُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ » .

48 — ( ) .... : Ebu'l-Cehm dedi ki : Fâtıma bintu Kays (R) dan işittim şöyle diyordu : Kocam Ebû Amr ibn Hafs ibn Muğîra, Ayyâş ibn Ebî Rabîa'yı kendine vekîl yaparak onunla beni boşadığı haberini bana yolladı. Ve bu vekîli ile bana beş sâ' hurma ve beş sâ' arpa da gönderdi. Ben : Benim bundan başka nafakam yok mu? Ve ben sizin evde iddet bekleyecek miyim? diye sordum. Vekîl, hayır dedi. Bunun üzerine elbisemi giyinib Rasûlullah (S) a geldim. «Seni kaç defa boşadı?» diye sordu. Üç defa, dedim. «Vekîli doğru söylemiştir. Senin için bir nafaka yoktur. Sen iddetini, (dolayısıyle) amuca oğlun olan İbnu Ummi Mektûm'un evinde bekle. Çünkü o, gözleri görmez bir kimsedir. Onun yanında (dış) elbiseni de çıkarırsın. Bekleme iddetini tamamladığın zaman bana haber ver» buyurdu.

---

20. Fâtıma Kureyşli, Usâme de kölelerden olduğu için başlangıcda Fâtıma Usâme'yi kendine denk sayamamış ve bu yüzden onu beğenmemişti. Eliyle işâret ederek Usâme! Usâme! demesi, ona karşı hoşnudsuzluğunun bir ifâdesidir. Fakat sonra bu evlilikden çok hayr görüb memnûn kalmıştır.

Sonunda bana birçok kimseler evlenmek teklîfinde bulundular. Muâviye ve Ebu'l-Cehm de beni istiyenlerdendi. Peygamber şöyle buyurdu: «Muâviye fakîr ve hafîf halli bir kimsedir. Ebu'l-Cehm'e gelince, o kadınlara karşı şiddetlidir (yahut : Kadınları dövüyor, yahut da böyle bir söz söyledi) lâkin ben sana, Usâmetu'bnu Zeyd ile evlenmeni tavsîye ediyorum».

٤٩ – (...) وحدثني إسحق بن منصور . أخبرنا أبو عاصم . حدثنا سفيان الثوري . حدثني أبو بكر بن أبي الجهم . قال : دخلت أنا وأبو سلمة بن عبد الرحمن على فاطمة بنت قيس . فسألناها فقالت : كنت عند أبي عمرو بن حفص بن المغيرة . فخرج في غزوة نجران . وساق الحديث بنحو حديث ابن مهدي . وزاد : قالت : فتزوجته فشرفني الله بأبي زيد . وكرمني الله بأبي زيد

49 — ( ) .... : Ebu Bekr İbnu Ebi'l-Cehm tahdîs edib dedi ki: Abdurrahman'ın oğlu Ebû Seleme ile ben beraberce Fâtıma bintu Kays'ın huzûruna girdik. Kendisinden o mes'eleyi sorduk. Fâtıma : Ben Ebû Hafs ibnu'l-Muğîre'nin yanında idim. Derken o Necrân gazvesi için yola çıktı... diyerek anlattı. Bu râvî de hadîsin tamâmını bundan evvelki İbn Mehdî hadîsi tarzında rivâyet etti. Bunda şu ziyâde vardır :

Fâtıma dedi ki : Bunun üzerine ben Usâme ile evlendim. Artık Allah beni Ebû Zeyd ile şereflendirdi. Allah beni Ebû Zeyd ile tekrîm etti. (Ebû Zeyd, Usâme'nin künyesidir).

٥٠ – (...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري . حدثنا أبي . حدثنا شعبة . حدثني أبو بكر . قال : دخلت أنا وأبو سلمة على فاطمة بنت قيس ، زمن ابن الزبير . فحدثتنا ؛ أن زوجها طلقها طلاقا باتا . بنحو حديث سفيان .

50 — ( ) .... : Ebû Bekr tahdîs edib dedi ki : İbn Zubeyr zamanında Ebû Seleme ile ben beraberce Fâtıma bintu Kays'ın yanına girdik. Fâtıma bize, kocasının kendisini kesin bir talâk ile boşadığını söyliyerek hadîsi anlattı. Bu hadîs de bundan evvelki Sufyân hadîsi tarzındadır.

٥١ – (...) وحدثني حسن بن علي الحلواني . حدثنا يحيى بن آدم . حدثنا حسن بن صالح عن السدي ، عن البهي ، عن فاطمة بنت قيس . قالت : طلقني زوجي ثلاثا . فلم يجعل لي رسول الله ﷺ سكنى ولا نفقة .

51 — ( ) .... : Buradaki râvîler Fâtıma bintu Kays'ın : Kocam beni üç talâk ile boşadı fakat Rasûlullah (S) benim için süknâ ve nafaka yapmadı dediğini rivâyet etmişlerdir.

٥٢ – (١٤٨١) وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو أسامة عن هشام . حدثني أبي قال: تزوج يحيى ابن سعيد بن العاص بنت عبد الرحمن بن الحكم . فطلقها فأخرجها من عنده . فعاب ذلك عليهم عروة . فقالوا : إن فاطمة قد خرجت . قال عروة : فأتيت عائشة فأخبرتها بذلك فقالت : ما لفاطمة بنت قيس خير في أن تذكر هذا الحديث .

52 — (1481) Bize Ebû Kureyb tahdîs etti. Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan tahdîs etti. Bana babam tahdîs edib şöyle dedi : Yahyâ ibn Saîd ibn Âs, Abdurrahman ibnu'l-Hakem'in kızı (Amre) ile evlendi derken Yahyâ karısını boşadı. Kadının babası Abdurrahman, kızını onun yanından çıkardı [21]. Urvetu'bnu Zubeyr de onların, kadını boşadığı evden iddeti bitmeden çıkarmalarından dolayı kendilerini ayıbladı. Onlar da bu fiillerinden özr olarak : Fâtıma bintu Kays da çıkmışdı dediler. Urve dedi ki : Bunun üzerine ben Âişe'ye gelerek onlarla kendi aramda cereyân eden hâdiseyi ve onların beyan ettikleri ma'zireti ona haber verdim. Âişe : Fâtıma bintu Kays için bu hadîsi zikretmesinde hiçbir hayır yokdur dedi [22].

٥٣ – (١٤٨٢) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا حفص بن غياث . حدثنا هشام عن أبيه ، عن فاطمة بنت قيس . قالت : قلت : يا رسول الله ! زوجي طلقني ثلاثا . وأخاف أن يقتحم علي . قال : فأمرها فتحولت .

53 — (1482) .... : Fâtıma bintu Kays (R) : Yâ Rasûlallah : Kocam beni üç talâk ile boşadı. Ben (onun evinde iddet beklersem) bana hucûm edilib saldırılmakdan korkuyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah Fâtıma'ya o evden başka yere geçmesini emir buyurdu.

٥٤ – (١٤٨١) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن عبد الرحمن ابن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أنها قالت : ما لفاطمة خير أن تذكر هذا . قال : تعني قولها : لا سكنى ولا نفقة .

(...) وحدثني إسحق بن منصور . أخبرنا عبد الرحمن عن سفيان ، عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه . قال : قال عروة بن الزبير لعائشة : ألم ترى إلى فلانة بنت الحكم ؟ طلقها زوجها البتة فخرجت . فقالت : بئسما صنعت . فقال : ألم تسمعي إلى قول فاطمة ؟ فقالت : أما إنه لا خير لها في ذكر ذلك .

---

21. Bu Abdurrahman, o sırada Medîne emîri bulunan Mervân'ın kardeşi idi (Mehmed Zihnî).
22. Çünkü o, bu hadîsin hükmünü umûmî kılmakda yanılmıştır. Halbuki Fâtıma hadîsin-

54 — (1481) .... : Âişe (R) : Bu hadîsi zikretmesinde **Fâtıma** lehine hiçbir hayır yokdur demiştir. Âişe, Fâtıma'nın : (Kesin boşanmış kadın için) süknâ ve nafaka yokdur sözünü kasd ediyordu.

( ) .... : Kasım şöyle dedi : Urvetu'bnu Zubeyr, Âişe'ye hitâben : Hakem'in kızı Fülâne'yi [23] görmedin mi? Kocası onu kesin olarak boşadı da bunun üzerine o kadın hemen kocasının evinden dışarı çıktı dedi. Âişe de : O kadın dışarı çıkmakda çok kötü bir iş yapmıştır dedi. Bu sefer Urve Âişe'ye : Sen Fâtıma bintu Kays'ın sözünü işitmedin mi? diye karşılık verdi. Bunun üzerine Âişe : O hadîsin zikrinde Fâtıma lehine hiçbir hayır yokdur dedi.

(٧) باب جواز خروج المعتدة البائن، والمتوفى عنها زوجها، فى النهار، لحاجتها

٥٥ — (١٤٨٣) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِى أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : طُلِّقَتْ خَالَتِي . فَأَرَادَتْ أَنْ تَجُدَّ نَخْلَهَا . فَزَجَرَهَا رَجُلٌ أَنْ تَخْرُجَ . فَأَتَتِ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ « بَلَى . فَجُدِّى نَخْلَكِ . فَإِنَّكِ عَسَى أَنْ تَصَدَّقِي أَوْ تَفْعَلِي مَعْرُوفًا » .

---

deki süknâ ve nafaka olmaması hükmü, kendisinde bulunan bir özürden dolayı ancak şahsına has bir hüküm idi.

23. Bu kızın isminin Amre olduğu yukarda söylendi. Burada dedesi Hakem'e nisbet edilmiştir. Yoksa yukarda geçtiği üzere babasının ismi Abdurrahman'dır.

Âişe, kocasına ebediyyen haram olacak sûretde kesin boşanmış olan Fâtıma'ya süknâ ve nafaka verilmemesinin şahsî sebeb ve zarûretlerinden dolayı olduğunu biliyordu. Peygamber ona bu şahsî durumu ve zarûrî hâlinden dolayı boşandığı evden çıkmasını emretmiş ve nafakası da olmadığını bildirmişti. Fâtıma'ya bu şahsî illet ve zarûretleri için mübâh kılınmış olan durum, elbetde başkalarına teşmil edilemezdi. Zaten Kur'ân ve diğer hadîsler buna mâni' idi. İşte Âişe, Fâtıma'nın şahsıyle ilgili bir hükmü, illetini haber vermeksizin umûmî imiş gibi yayıb fetvâ vermesini red ve inkâr etmiştir.

Bu Fâtıma bintu Kays hadîsinde birçok hükümler çıkarılmıştır:

Ğâib olan kimsenin talâkının cevâzı; hukukda kabz ve defi'de vekîl ta'yînin cevâzı; fetvâ istemekde ve benzeri şeylerde mahremi olmayan yabancı bir kadının konuşmasını işitmenin cevâzı; ihtiyacdan dolayı iddet beklenen evden çıkmanın cevâzı; harâm kılınmış olan halvet vâki' olmaksızın yabancı erkeklerin sâliha kadınlara ziyâretlerinin müstehab olduğu (çünkü Peygamber, Ummu Şerîk için: O sahâbîlerimin çok ziyâret ettikleri bir kadındır buyurmuştur); üç talâk ile boşanmış kadına evlenmek teklîfini ta'rîz edib duyurmanın cevâzı; ilk isteyene cevab verilmediği zaman, diğerinin istediği kadını bir başkasının da istiyebileceği (çünkü Fâtıma'yı, Muâviye, Ebû Cehm ve diğerleri istemişti); nasîhat için ğâib olan kimsenin ayıblarını saymanın cevâzı ve bunun harâm kılınan ğıybet olmıyacağı; mecâzî söz söylemenin cevâzı (çünkü Peygamber : O, omuzundan asâyı indirmez buyurmuştur); bir insana kendi iyiliği için irşad etmenin ve bunu tekrarlamanın müstehablığı (çünkü Peygamber, Fâtıma başlangıçda hoşlanmadığı halde ısrarla Usâme'yi tavsîye etti); fazîlet sâhiblerinin nasîhatlarını kabul edib işâret ettiklerine itâat eylemek; zevce ve velî râzıy olduğu takdîrde küfüv olmayan kimse ile de

(7) EBEDÎ OLARAK BOŞANMIŞ OLAN KADIN İLE KOCASI ÖLMÜŞ KADININ İDDETLERİ İÇİNDE BULUNURLARKEN KENDİ İHTİYACLARI İÇİN GÜNDÜZLEYİN DIŞARIYA ÇIKMALARININ CEVÂZI BÂBI

55 — (1483) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle diyordu : Benim teyzem boşanmıştı. Akabinde kendisi, kendi hurmalarının meyvelerini kesmek istedi. Fakat bir kimse onu dışarı çıkmakdan men' etti. Bunun üzerine teyzem Peygamber'e geldi. Peygamber (S) ona : «Evet, sen kendi hurmalarını kes. Çünkü senin tasadduk yapman, yahut bir iylik işlemen ümit edilir» buyurdu[24].

(٨) باب انقضاء عدة المتوفى عنها زوجها، وغيرها، بوضع الحمل

٥٦ — (١٤٨٤) وحدثنى أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ (وَتقَارَبَا فِى اللَّفْظِ) (قَالَ حَرْمَلَةُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ أَبُو الطَّاهِرِ : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ) حَدَّثَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ : حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ ؛ أَنَّ أَبَاهُ كَتَبَ إِلَىٰ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الأَرْقَمِ الزُّهْرِيِّ ، يَأْمُرُهُ أَنْ يَدْخُلَ عَلَىٰ سُبَيْعَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ الأَسْلَمِيَّةِ ، فَيَسْأَلَهَا عَنْ حَدِيثِهَا وَعَمَّا قَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ، حِينَ اسْتَفْتَتْهُ . فَكَتَبَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ إِلَىٰ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ يُخْبِرُهُ ؛ أَنَّ سُبَيْعَةَ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّهَا كَانَتْ تَحْتَ سَعْدِ بْنِ خَوْلَةَ . وَهُوَ فِى بَنِي عَامِرِ بْنِ لُؤَيٍّ . وَكَانَ مِمَّنْ شَهِدَ بَدْرًا . فَتُوُفِّىَ عَنْهَا فِى حَجَّةِ الْوَدَاعِ وَهِىَ حَامِلٌ . فَلَمْ تَنْشَبْ أَنْ وَضَعَتْ حَمْلَهَا بَعْدَ وَفَاتِهِ . فَلَمَّا تَعَلَّتْ مِنْ نِفَاسِهَا تَجَمَّلَتْ لِلْخُطَّابِ . فَدَخَلَ عَلَيْهَا أَبُو السَّنَابِلِ بْنُ بَعْكَكٍ (رَجُلٌ مِنْ بَنِى عَبْدِ الدَّارِ) فَقَالَ لَهَا : مَالِى أَرَاكِ مُتَجَمِّلَةً ؟ لَعَلَّكِ تَرْجِينَ النِّكَاحَ . إِنَّكِ ، وَاللهِ ! مَا أَنْتِ بِنَاكِحٍ حَتَّىٰ تَمُرَّ عَلَيْكِ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ . قَالَتْ سُبَيْعَةُ : فَلَمَّا قَالَ لِى ذَٰلِكَ ، جَمَعْتُ عَلَيَّ ثِيَابِى حِينَ أَمْسَيْتُ . فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَسَأَلْتُهُ عَنْ ذَٰلِكَ ؟ فَأَفْتَانِى بِأَنِّى قَدْ حَلَلْتُ حِينَ وَضَعْتُ حَمْلِى . وَأَمَرَنِى بِالتَّزَوُّجِ إِنْ بَدَا لِى .

قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : فَلَا أَرَىٰ بَأْسًا أَنْ تَتَزَوَّجَ حِينَ وَضَعَتْ . وَإِنْ كَانَتْ فِى دَمِهَا . غَيْرَ أَنْ لَا يَقْرَبُهَا زَوْجُهَا حَتَّىٰ تَطْهُرَ .

evlenmenin cevâzı (çünkü Fâtıma Kureyşli, Usâme kölelerden idi); nesebleri aşağı olsa bile takvâ ve fazîlet sâhibleri ile suhbete harîs olmak; nassa muhâlif olduğu takdîrde bir müftînin fetvâsını, diğer müftînin red etmesinin cevâzı (çünkü Âişe, Fâtıma'nın kendi ihtiyac ve zarûretine göre verilmiş hükmü umûmî kılmaya kalkmasını red etmiştir); ziyâret edilen kadın olsun, erkek olsun, ziyâretçilerine ikrâm etmesinin cevâzı (Nevevî).

24. Bu hadîs, iddet bekleyen kadınların dahi kendi ihtiyaclarını ve işlerini görmek için

(8) KOCASI ÖLEN HÂMİLE İLE DİĞER HÂMİLE KADINLARIN O ÇOCUĞU DOĞURMAKLA İDDETLERİNİN SON BULACAĞI BÂBI

56 — (1484) .... : İbn Şihâb şöyle dedi : Bana Abdullah ibn Abdillah ibn Utbe İbn Mes'ûd tahdîs etti ki, Ubeydullah'ın babası Abdullah ibn Utbe, Umer ibn Abdillah ibn Erkam ez-Zuhrî'ye şöyle bir mektûb yazıb ona Subey'a bintu'l-Hâris el-Eslemiyye'nin yanına gitmesini, kendisinden hadîsini ve hamli hakkında fetvâ istediği vakıt Rasûlullah'ın ona söylemiş olduğu sözü sormasını emretti. Bunun üzerine Umer ibn Abdillah, Subey'a'nın yanına varıb sordukdan sonra Abdullah ibn Utbe'ye cevâb haberi olarak şöyle yazdı : Subey'a ona Rasûlullah'ın Bedir'de hâzır bulunmuş sahâbîlerinden Sa'd ibn Havle'nin nikâhı altında bulunduğunu, bu zâtın Benû Âmir ibn Lueyy soyundan olduğunu, kendisi hâmile iken kocasının Vedâ haccında vefat ettiğini, kocasının vefatından dört ay geçmeden evvel doğurduğunu ve nifasından kalktığında istiyenleri için (istiyenlerine görünmek için) süslendiğini, bu sırada Abduddâr oğullarından bir zât olan Ebu's-Senâbil'in, Subey'a'nın yanına gelib kendisini süslenmiş görerek : Ne o, seni süslenmiş görüyorum, zannederim ki nikâh arzu ediyorsun? Hiç şüphesiz sen vallâhi üzerinden dört ay on gün geçmedikce evlenemezsin! dediğini haber verdikden sonra dedi ki : Ebu's-Senâbil bunları bana söyleyince o akşam elbisemi giyinib Rasûlullah'a gittim ve durumumu kendisinden sordum. Rasûlullah (S) : Çocuğumu doğurduğum zaman evlenmeye halâl olduğumu bana fetvâ verdi ve bana istersem evlenebileceğimi emretti.

İbn Şihâb dedi ki : Ben, kadın çocuğunu doğurduğu zaman nifas kanı içinde bulunsa da evlenmesinde bir sakınca görmem, şukadar ki temizleninceye kadar kocası ona yaklaşamaz.

٥٧ – (١٤٨٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ. قَالَ: سَمِعْتُ يَحْيَى بْنَ سَعِيدٍ.
١

---

dışarıya çıkmalarının câiz olduğuna dâir bir delîldir. İmâm Mâlik, Sevrî, Leys, Şâfiî ve Ahmed ile diğerleri iddetli kadının kendi ihtiyacları için gündüzleyin çıkmasını câiz görmüşlerdir. Ve yine bunlar ölüm iddeti bekleyen kadının da ayni sebeble dışarı çıkmasını câiz görmüşlerdir.

Ebû Hanîfe de vefat iddetinde bunlara muvâfakat etmiş, yalnız *bâin* iddeti husûsunda gece ve gündüz çıkmaz demiştir...

Bu hadîsde mahsûl toplamada sadaka ve hediye etmenin ve mal sâhibini böyle bir hayra teşvîk edici ta'rîzler yapmanın müstehablığı da anlaşılmaktadır. Çünkü Peygamber kadının dışarı çıkabileceğini bildirirken ta'rîzli bir şekilde sadaka yapmasını, iyilik etmesini de teşvîk etmektedir (Nevevî).

أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ يَسَارٍ ؛ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ وَابْنَ عَبَّاسٍ اجْتَمَعَا عِنْدَ أَبِي هُرَيْرَةَ . وَهُمَا يَذْكُرَانِ الْمَرْأَةَ تُنْفَسُ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ . فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : عِدَّتُهَا آخِرُ الْأَجَلَيْنِ . وَقَالَ أَبُو سَلَمَةَ : قَدْ حَلَّتْ . فَجَعَلَا يَتَنَازَعَانِ ذٰلِكَ . قَالَ فَقَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ : أَنَا مَعَ ابْنِ أَخِي (يَعْنِي أَبَا سَلَمَةَ) فَبَعَثُوا كُرَيْبًا (مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ) إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ يَسْأَلُهَا عَنْ ذٰلِكَ ؟ فَجَاءَهُمْ فَأَخْبَرَهُمْ ؛ أَنَّ أُمَّ سَلَمَةَ قَالَتْ : إِنَّ سُبَيْعَةَ الْأَسْلَمِيَّةَ نُفِسَتْ بَعْدَ وَفَاةِ زَوْجِهَا بِلَيَالٍ . وَإِنَّهَا ذَكَرَتْ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَأَمَرَهَا أَنْ تَتَزَوَّجَ .

(...) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ . غَيْرَ أَنَّ اللَّيْثَ قَالَ فِي حَدِيثِهِ : فَأَرْسَلُوا إِلَى أُمِّ سَلَمَةَ . وَلَمْ يُسَمِّ كُرَيْبًا .

57 — (1485) .... : Süleyman ibn Yesâr şöyle haber verdi : Ebû Seleme ibn Abdirrahman ve İbn Abbâs, Ebû Hureyre'nin yanında toplandılar. Bu ikisi, kocasının ölümünden birkaç gece sonra çocuk doğuran bir kadının iddeti hakkında müzâkere ediyorlardı. İbn Abbâs : Bu kadının iddeti, iki iddetden (yani vefat iddeti ile haml iddetinden) en uzak olanıdır dedi. Ebû Seleme ise : Hayır, çocuğu doğurunca kadın halâl olmuştur dedi. İkisi de bu husûsda münâzaa etmeye başladılar. Ebû Hureyre' de : Ben, birâderzâdemle (yani Ebû Seleme ile) beraberim dedi. Bunun üzerine (İbn Abbâs'ın azadlısı olan) Kureyb'i Ummu Seleme'ye gönderib bu mes'eleyi ondan sordurdular. Nihâyet Kurayb onlara geldi ve Ummu Seleme'nin cevabını kendilerine haber verdi ki Ummu Seleme :

Subey'atu'l-Eslemiyye, kocasının vefatından birkaç gece sonra çocuğunu doğurdu. Kendisi bunu Rasûlullah'a zikredib durumunu sordu. Rasûlullah ona evlenmesini emreyledi demiştir [25].

( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de Yahyâ ibn Saîd'den, bu isnad ile rivâyet ettiler. Ancak Leys kendi hadîsinde : Onlar Ummu Seleme'ye (haber) gönderdiler dedi de, Kureyb ismini söylemedi.

---

25. Kocası ölen kadınlar gebe olmadıkları takdîrde dört ay on gün beklerler. Bu müddetden sonra süslenib evlenme arzusunu ızhar eder ve evlenirler. Bundan önce böyle bir hareket yapmaları harâmdır. Bu hüküm Kur'ân-ı Kerîm'de şöyle ifâde edilmiştir :
«*İçinizden ölenlerin* (geride) *bıraktıkları zevceler kendi kendilerine dört ay on gün beklerler. İşte bu müddeti bitirdikleri zaman artık onların, kendileri hakkında meşrû' vechile yaptıkları şeyden dolayı size günah yokdur. Allah ne işlerseniz hakkıyle haberdardır.* (Vefat iddetini bekleyen) *kadınları nikâhla isteyeceğinizi çıtlatmanızda, yahut böyle bir arzuyu gönüllerinizde saklamanızda bir vebâl yokdur. Allah bilmiştir ki siz onları mutlaka hatırlayacaksınız. Ancak kendileriyle gizlice va'dleşmeyin.* (Çıtlatma sûretiyle) *meşrû' bir söz söylemeniz ise başka...*» (el-Bakara: 234-235).

(٩) باب وجوب الإحداد في عدة الوفاة ، وتحريمه في غير ذلك، إلا ثلاثة أيام

٥٨ – (١٤٨٦) وحدّثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن عبد الله بن أبي بكر ، عن حميد بن نافع ، عن زينب بنت أبي سلمة ؛ أنها أخبرته هذه الأحاديث الثلاثة . قال : قالت زينب : دخلت على أم حبيبة زوج النبي ﷺ ، حين توفي أبوها أبو سفيان . فدعت أم حبيبة بطيب فيه صفرة. خلوق أو غيره . فدهنت منه جارية . ثم مست بعارضيها . ثم قالت : والله ! ما لي بالطيب من حاجة . غير أني سمعت رسول الله ﷺ يقول، على المنبر « لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر، تحد على ميت فوق ثلاث ، إلا على زوج، أربعة أشهر وعشرا ».

(١٤٨٧) قالت زينب : ثم دخلت على زينب بنت جحش حين توفي أخوها . فدعت بطيب فمست منه . ثم قالت : والله ! ما لي بالطيب من حاجة . غير أني سمعت رسول الله ﷺ يقول، على المنبر « لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر ، تحد على ميت فوق ثلاث ، إلا على زوج، أربعة أشهر وعشرا » .

(١٤٨٨) قالت زينب : سمعت أمي، أم سلمة تقول : جاءت امرأة إلى رسول الله ﷺ . فقالت : يا رسول الله ! إن ابنتي توفي عنها زوجها . وقد اشتكت عينها . أفنكحلها ؟ فقال رسول الله ﷺ « لا » (مرتين أو ثلاثا . كل ذلك يقول : لا) . ثم قال « إنما هي أربعة أشهر وعشر . وقد كانت إحداكن في الجاهلية ترمي بالبعرة على رأس الحول » .

(١٤٨٩) قال حميد : قلت لزينب : وما ترمي بالبعرة على رأس الحول ؟ فقالت زينب : كانت المرأة، إذا توفي عنها زوجها، دخلت حفشا ، ولبست شر ثيابها، ولم تمس طيبا ولا شيئا ، حتى تمر بها سنة . ثم تؤتى بدابة، حمار أو شاة أو طير، فتفتض به . فقلما تفتض بشيء إلا مات . ثم تخرج فتعطى بعرة فترمي بها . ثم تراجع ، بعد ، ما شاءت من طيب أو غيره

(9) KOCANIN ÖLÜMÜNDEN DOLAYI BEKLENEN İDDET SÜRESİNDE KADININ SÜSLENMEYİ TERK ETMESİNİN VUCÛBU VE KOCADAN BAŞKASININ ÖLÜMÜNDE İSE ÜÇ GÜN MÜSTESNÂ SÜSLENMEYİ TERK ETMESİNİN TAHRÎMİ BÂBI

58 — (1486) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâ-

lik'in huzurunda okudum, o da Abdullah ibn Ebî Bekr'den, o da Humeyd ibn Nâfi'den, o da Zeyneb bintu Ebî Seleme'den. Zeyneb, Humeyd'e şu üç hadîsi haber vermiştir, Zeyneb şöyle dedi : Ben, babası Ebû Sufyân vefat ettiği zaman Peygamber (S) in zevcesi Ummu Habîbe'nin yanına girmiştim. Derken Ummu Habîbe, içinde sarı renk de bulunan «halûk» adındaki karışık tuvâlet boyası yahut da diğer çeşit bir süslenme boyası istedi. Akabinde bu boyadan (eline sürdüğü boyayı azaltmak için) bir kıza sürdükden sonra kendi iki yanağının safhalarına (ve kollarına) sürdü. Sonra şöyle dedi :

Vallâhi, benim böyle koku ve boya ile süslenmeğe hiç ihtiyacım yokdur. Ne çâre ki ben Rasûlullah'ın minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim : «Allâh'a ve âhiret gününe iymân eden bir kadının kocasından başka bir ölü için yası, üç günden fazla sürdürüb süslenmeyi terk etmesi halâl olmaz. Lâkin, kadın kocasının ölümü üzerine **dört ay on gün** teessürlü olub zîynet ve süsünü bırakır» [26].

(1487) Zeyneb şöyle dedi : Sonra bir kere de ben erkek kardeşi vefat ettiği zaman Zeyneb bintu Cahş'ın yanına girmiştim. O da bir koku isteyib bundan kendisine sürdü. Sonra dedi ki : Vallâhi, benim koku sürünmeye hiçbir ihtiyacım yokdur. Şukadar ki ben Rasûlullah (S) ın minber üzerinde şöyle buyurduğunu işittim :

«Allâh'a ve âhiret gününe iymân eden bir kadının, kocasından başka bir ölü için üç günden fazla matem tutub zîynet ve süsünü terk etmesi halâl olmaz. Lâkin kadın kocasının ölümü üzerine **dört ay on gün** hüzünlü kalıb ziynet ve süsünü bırakır.

(1488) Zeyneb şöyle dedi : Ben annem Ummu Seleme'den şöyle derken işittim : Bir kadın Rasûlullah (S) a gelib : Yâ Rasûlallah! Kızımın kocası vefat etti, şimdi de gözleri rahatsız oldu. Binâen'aleyh ben kızımın gözlerine sürme çekeyim mi? diye sordu. Rasûlullah «hayır» buyurdu. (Kadın iki yahut üç defa bu isteğini tekrarladı. Rasûlullah da bunların hepsinde «hayır» diyordu). Sonra Rasûlullah : «Kocası ölen kadının iddeti **dört ay on gündür.** Câhiliyet zamanında sizden biriniz (bir sene beklerdi de) senenin başına geldiğinde bir deve tezeği atardı (ve böylece mateminden çıkardı) [27].

(1489) Zeyneb'in râvîsi Humeyd dedi ki : Zeyneb'e : Bu, senenin başında deve tersi atar sözünden maksad nedir? diye sordum. Zeyneb :

---

26. *İhdâd*, kadının kocasına veyahut akribâsından birisinin ölümü dolayısı ile zîynet ve süsü bırakıb yas ve mâtem halinde kalmasıdır. Cevherî bu mâtemin şeklini : «Kadının ellerine, saçına kına ve boya sürmemesi, hüzün ve kederini ifâde eder tarzda boyasız elbise giyinib tuvaletden çekinmesidir» diye ta'rîf ediyor.

27. Kadının deve tersi atması keyfiyeti, bir yıllık uzun ve çok üzücü iddet hayâtını bir deve tersi kadar ehemmiyetsiz geçirdiğine işâret sayıldığı bildiriliyor.

Peygamber : Ey kadınlar, câhiliyetde öyle iken, şimdi İslâm'ın bu dört ay on gün iddetini çok görmeyin demek istiyor.

Câhiliye devrinde kadın kocası öldüğü zaman, evinin küçük ve en hakîr bir odasına (karanlık bir köşesine) girer ve en kötü elbiselerini giyerdi de artık bir sene geçinceye kadar hiçbir koku sürünmez, hiçbir tuvalet ve temizlik yapmazdı. (Böyle ağır bir mahbes hayatını tamamladıkdan) sonra kadının yanına merkeb yahut koyun yahut kuş nev'inden bir hayvan getirilirdi de kadın (efsunlanır gibi) o hayvanı kendi vucûduna sürterdi. Kadının böyle vucûduna sürte sürte ezdiği hayvan artık yaşayamaz ölürdü. Sonra kadın o çirkin hapishane odasından çıkardı. Bu defa kadın, eline bir deve tersi verilirdi, o da bunu fırlatır atardı. Bu merâsimden sonra artık kadın temizlenir, yıkanır ve istediği gibi süslenerek sanki gümüş parlaklığı ile ortaya çıkar da evlenme teklîf eden isteyicilerine görünebilir, kendini onlara arz edebilirdi.

٥٩ = (١٤٨٦) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ .
قَالَ : سَمِعْتُ زَيْنَبَ بِنْتَ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ : تُوُفِّيَ حَمِيمٌ لِأُمِّ حَبِيبَةَ . فَدَعَتْ بِصُفْرَةٍ فَمَسَحَتْهُ بِذِرَاعَيْهَا .
وَقَالَتْ: إِنَّمَا أَصْنَعُ هٰذَا، لِأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ،
أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثٍ ، إِلَّا عَلَى زَوْجٍ ، أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا » .

* * *

(١٤٨٧/١٤٨٨) وَحَدَّثَتْهُ زَيْنَبُ عَنْ أُمِّهَا . وَعَنْ زَيْنَبَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ، أَوْ عَنِ امْرَأَةٍ مِنْ بَعْضِ
أَزْوَاجِ النَّبِيِّ ﷺ .

59 — (1486) .... : Şu'be, Humeyd ibn Nâfi'den tahdîs etti. Humeyd dedi ki : Ben Zeyneb bintu Ummi Seleme'den şöyle dediğini işittim : Ummu Habîbe'nin bir yakını vefat etmişti. Muteâkiben Ummu Habîbe sarı renkli bir tuvalet boyası istedi ve onu iki kollarına sürdü. Ve dedi ki : Ben bunu ancak Rasûlullah (S) ı şöyle derken işittiğimden dolayı yapıyorum :

«Allâh'a ve âhiret gününe iymân eden bir kadına zevcinden başka bir ölü için üç günden fazla matem tutub zîynet ve süsünü terk etmesi halâl olmaz. Lâkin kadın, kocasının ölümü üzerine **dört ay on gün** zîynet ve süslenmeyi terk eder».

(1487/1488) Yine Zeyneb bu hadîsi annesinden ve Peygamber'in zevcesi Zeyneb'den veya Peygamber'in zevcelerinden olan bir kadından tahdîs etmiştir.

٦٠ - (١٤٨٨) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن حميد بن نافع . قال : سمعت زينب بنت أم سلمة تحدث عن أمها ؛ أن امرأة توفي زوجها . فخافوا على عينها . فأتوا النبي ﷺ ، فاستأذنوه في الكحل . فقال رسول الله ﷺ « قد كانت إحداكن تكون في شر بيتها في أحلاسها (أو في شر أحلاسها في بيتها) حولا . فإذا مر كلب رمت ببعرة فخرجت . أفلا أربعة أشهر وعشرا ؟ » .

(...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن حميد بن نافع ، بالحديثين جميعا : حديث أم سلمة في الكحل . وحديث أم سلمة وأخرى من أزواج النبي ﷺ . غير أنه لم تسمها زينب . نحو حديث محمد بن جعفر .

60 — (1488) Bize Muhammed ibn Musennâ tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be, Humeyd ibn Nâfi'den tahdîs etti. Humeyd ibn Nâfi' dedi ki : Ben Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb'den işittim, o annesinden şöyle tahdîs ediyordu :

Kocası ölen bir kadının yakınları bu kadının gözlerinin ağrımasından endîşe ederek Peygambere geldiler ve kadının gözlerine sürme çekmek husûsunda ondan izin istediler. Bunun üzerine Rasûlullah (S izin vermeyib) şöyle buyurdu : «Câhiliyet zamânında sizden herhangi biriniz (kocası öldüğünde) evinin en kötü yerinde ve en fena elbiseleri içinde (yahut evinde en kötü elbiseleri içinde) bir sene beklerdi. Bir sene tamâmlanıb da yanından bir köpek geçtiği zaman bir deve tezeği atar ve (bu sûretle iddetinden) çıkardı. Artık şer'î iddet **dört ay on gün** olmadı mı?» [28]

( ) .... : Burada da Şu'be, Humeyd ibn Nâfi'den her iki hadîsi yani Peygamber'in zevcelerinden Ummu Seleme'nin sürme hakkındaki hadîsi ile yine Ummu Seleme'nin bu husûsdaki diğer hadîsini birlikde olarak (60 rakamlı) Muhammed ibn Ca'fer hadîsi tarzında rivâyet etmiştir. Ancak burada o, Zeyneb diyerek onun ismini söylememiştir.

28. Hulâsa bu kadın dört ay on gün geçmedikce, gözlerine sürme çekib süslenemez buyuruyor. Öyle sanılır ki bu mürâcaat sırf tedâvi maksadıyle yapılmamıştır. Eğer öyle olsaydı tedâvi zarûreti, iddet hurmeti içinde de olsa tedâviyi mübâh hatta vazîfe kılardı. Demek ki Rasûlullah o genç ve dul kadının bu mürâcaatında böyle bir tedâvi zarûreti tesbît etmemiş, bil'akis başka maksadlar sezmiştir. Onun için izin vermemiştir.

٦١ – (١٤٨٦/١٤٨٨) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ. قَالَا: حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ.
أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْنَبَ بِنْتَ أَبِي سَلَمَةَ تُحَدِّثُ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ وَأُمِّ حَبِيبَةَ.
تَذْكُرَانِ أَنَّ امْرَأَةً أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَذَكَرَتْ لَهُ أَنَّ بِنْتًا لَهَا تُوُفِّيَ عَنْهَا زَوْجُهَا. فَاشْتَكَتْ عَيْنُهَا
فَهِيَ تُرِيدُ أَنْ تَكْحُلَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «قَدْ كَانَتْ إِحْدَاكُنَّ تَرْمِي بِالْبَعْرَةِ عِنْدَ رَأْسِ الْحَوْلِ
وَإِنَّمَا هِيَ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ وَعَشْرٌ».

61 — (1486/1488) .... : Humeyd ibn Nâfi', Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb'den işitti ki o, Ummu Seleme'den ve Ummu Habîbe'den tahdîs ediyordu. Mu'minlerin bu iki annesi şöyle zikrediyorlardı : Bir kadın Rasûlullah (S) a gelib kendisinin, kocası ölmüş bir kızı olduğunu, onun gözü ağrıdığını, bundan dolayı (iddeti içinde) gözüne sürme çekmek istediğini söyledi. Rasûlullah da şöyle buyurdu : «(Câhiliyet zamanında kocası ölünce) sizden biriniz tâ sene tamâmlandığı sırada bir deve gübresi atar (iddetinden bu sûretle çıkabilir) idi. Şimdi kocası ölen kadının iddet süresi ancak **dört ay on gün**den ibaretdir».

٦٢ – (١٤٨٦) وحدثنا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو). حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ
عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ نَافِعٍ، عَنْ زَيْنَبَ بِنْتِ أَبِي سَلَمَةَ. قَالَتْ: لَمَّا أَتَى أُمَّ حَبِيبَةَ
نَعِيُّ أَبِي سُفْيَانَ، دَعَتْ، فِي الْيَوْمِ الثَّالِثِ، بِصُفْرَةٍ. فَمَسَحَتْ بِهِ ذِرَاعَيْهَا وَعَارِضَيْهَا. وَقَالَتْ: كُنْتُ
عَنْ هَذَا غَنِيَّةً. سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ، أَنْ تُحِدَّ فَوْقَ ثَلَاثٍ،
إِلَّا عَلَى زَوْجٍ. فَإِنَّهَا تُحِدُّ عَلَيْهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا»

62 — (1486) .... : Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb şöyle dedi : (Şâm'dan) Ebû Sufyân'ın ölüm haberi (Medîne'ye) Ummu Habîbe'ye geldiğinin üçüncü günü (Ebû Sufyân'ın kızı) Ummu Habîbe zağferanlı bir koku istedi. Bunu iki koluna ve iki yanağına sürdü ve dedi ki : Ben böyle süslenmekden müstağni bir kadınım. (Fakat) Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Allâh'a ve âhiret gününe iymân eden bir kadına kocasından başka bir ölü için üç günden fazla kokulanma ve süslenmeyi terk etmesi halâl olmaz. Kadın ancak kocasının ölümü üzerine **dört ay on gün** zîyneti terk eder».

٦٣ — (١٤٩٠) وحدثنا يحيى بن يحيى وقتيبة وابن رمح عن الليث بن سعد، عن نافع ؛ أن صفية بنت أبي عبيد حدثته عن حفصة، أو عن عائشة، أو عن كلتيهما؛ أن رسول الله ﷺ قال « لا يحل لامرأة تؤمن بالله واليوم الآخر (أو تؤمن بالله ورسوله) أن تحد على ميت فوق ثلاثة أيام، إلا على زوجها ».

* * *

(...) وحدثناه شيبان بن فروخ . حدثنا عبد العزيز (يعني ابن مسلم) . حدثنا عبد الله بن دينار عن نافع . بإسناد حديث الليث . مثل روايته .

63 — (1490) Bize Yahyâ ibn Yahyâ, Kuteybe ve İbnu Rumh, Leys ibn Sa'd'dan, o da Nâfi'den tahdîs ettiler. Nâfi'e de, Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye, Hafsa'dan yahut Âişe'den veya her ikisinden şöyle tahdîs etmiştir : Rasûlullah (S) : «Allâh'a ve âhiret gününe inanan bir kadının her hangi bir ölü üzerine üç günden fazla zîyneti, süslenmeyi terk etmesi halâl olmaz. Fakat kocası ölürse (dört ay on gün) ziyneti bırakır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Nâfi'den, Leys hadîsinin isnadıyle onun rivâyeti gibi rivâyet etmiştir.

٦٤ — (...) وحدثناه أبو غسان المسمعي ومحمد بن المثنى . قالا : حدثنا عبد الوهاب . قال : سمعت يحيى بن سعيد يقول : سمعت نافعا يحدث عن صفية بنت أبي عبيد ؛ أنها سمعت حفصة بنت عمر، زوج النبي ﷺ تحدث عن النبي ﷺ . بمثل حديث الليث وابن دينار . وزاد « فإنها تحد عليه أربعة أشهر وعشرا » .

(...) وحدثنا أبو الربيع . حدثنا حماد عن أيوب . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . حدثنا عبيد الله . جميعا عن نافع ، عن صفية بنت أبي عبيد ، عن بعض أزواج النبي ﷺ ، عن النبي ﷺ بمعنى حديثهم .

64 — ( ) Bu hadîsi bize Ebû Gassân el-Mismaî ile Muhammed ibn Musennâ tahdîs edib dediler ki : Bize Abdulvahhâb tahdîs edib şöyle dedi: Ben, Yahyâ ibn Saîd'den işittim şöyle diyordu : Ben, Nâfi'den işittim o, Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye'den tahdîs ediyordu. O da Umer'in kızı Hafsa'dan işitmiştir. Peygamber'in zevcesi olan bu Hafsa da Peygamber (S) den tahdîs ediyordu. Bu hadîs de Leys'in ve İbn Dînâr'ın hadîsleri gibi olub yalnız şu ziyâde vardır : «Fakat kadın kocasının ölümü üzerine **dört ay on gün** ziyneti bırakır».

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan Nâfi'den, o da Ebû Ubeyd'in kızı Safiyye'den, o da Peygamber'in zevcelerinin birinden, o da Peygamber'den yukarıkilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

٦٥ — (١٤٩١) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى) (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرُونَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. قَالَ «لَا يَحِلُّ لِامْرَأَةٍ تُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ، أَنْ تُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ، إِلَّا عَلَى زَوْجِهَا».

65 — (1491) .... : Buradaki râvî de Zuhrî'den, o da Urve'den, o da Âişe'den haber verdi ki Peygamber (S) : «Allâh'a ve âhiret gününe iymân eden kadına, kocasından başka bir ölü üzerine üç günden fazla zîyneti terk etmesi halâl olmaz. Ancak kocası üzerine zîynetini (Kur'ân'daki süre kadar) terk eder».

٦٦ — (٩٣٨) وحدّثنا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ. حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «لَا تُحِدُّ امْرَأَةٌ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ. إِلَّا عَلَى زَوْجٍ، أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. وَلَا تَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا إِلَّا ثَوْبَ عَصْبٍ. وَلَا تَكْتَحِلُ. وَلَا تَمَسُّ طِيبًا. إِلَّا إِذَا طَهُرَتْ، نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ أَوْ أَظْفَارٍ».

(...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الإِسْنَادِ. وَقَالَا «عِنْدَ أَدْنَى طُهْرِهَا. نُبْذَةً مِنْ قُسْطٍ وَأَظْفَارٍ».

66 — (938) .... : Hafsa'dan ve Ummu Atiyye'den (şöyle demişlerdir) : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Hiçbir kadın, kocası üzerine olmak müstesnâ (yakınından) herhangi bir ölü için üç günden fazla zîynet ve süslenmeyi terk edemez. Ancak kocasının ölümü üzerine dört ay on gün (ziynetini ve süslenmesini terk eder) bu sürede boyanmış kumaş giymez, meğer ki (Yemen'in) asb denilen kumaşı ola. Sürme de çekmez, koku da sürünmez. Yalnız hayızdan yıkandığı zamanlarda bir parçacık «kust» yahut «tırnak kustu» buhûru sürebilir».

( ) .... : Buradaki râvîlerin her ikisi de Hişâm'dan bu isnad ile rivâyet edib : «Hayızdan yıkanması sırasında bir parçacık **kust** ve **tırnak buhûru** (sürebilir)» demişlerdir.

٦٧ — (...) وحدّثني أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ حَفْصَةَ، عَنْ أُمِّ عَطِيَّةَ. قَالَتْ: كُنَّا نُنْهَى أَنْ نُحِدَّ عَلَى مَيِّتٍ فَوْقَ ثَلَاثٍ. إِلَّا عَلَى زَوْجٍ، أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا. وَلَا نَكْتَحِلُ. وَلَا نَتَطَيَّبُ. وَلَا نَلْبَسُ ثَوْبًا مَصْبُوغًا. وَقَدْ رُخِّصَ لِلْمَرْأَةِ فِي طُهْرِهَا، إِذَا اغْتَسَلَتْ إِحْدَانَا مِنْ مَحِيضِهَا، فِي نُبْذَةٍ مِنْ قُسْطٍ وَأَظْفَارٍ.

67 — ( ) .... : Eyyûb, Hafsa'dan ve Ummu Atiyye'den tahdîs etti, şöyle demişlerdir : Biz (yakın uzak) herhangi bir ölü üzerine üç günden fazla zîynet ve süslenmeyi terk etmekden nehy olunurduk. Meğer ki ölü, kadının kocası ola. Koca için **dört ay on gün** matem tutardık. Bu sürede gözlerimize sürme çekmez, koku sürünmez ve süs için boyanmış kumaş giymezdik. Kadına, temizlik hâlinde yani birimiz hayızdan yıkanmak istediğinde azıcık **kust** ve **tırnak buhûru** kullanmasına ruhsat verilmişti [29].

---

29. Demek ki bu da süslenmek için değil sâdece kötü kokuyu gidermek içindi.

Asb, Yemen'de yetişen bir boya bitkisidir. Bunula boyanmış kumaşa «sevbü asb» denir.

(قسط , كسط ve كست), her üçü de lugatdır. *Kamus tercemesinde kust* lugatında şöyle deniliyor: Bu isimle ma'rûf bir köktür, iki nevi' olur birine Hind kust'u, birine Arab kust'u derler. Hind kust'u siyâha meyilli, hafîf, kaba, kokusu az, tadı acı olur. Arab kust'u, lezzetli, ak, hafîf ve kokulu olur. Mutlak zikredildikde maksad, tatlısıdır ki Arabî olanıdır. Bevl ve hayızı çoğaltır ve ciğere pek faydalı, sancıyı def edici solucanları öldürücüdür...

Azfâr hakkında da: el-Azfâr, ez-Zafâr... koku aksamındandır. Dibinden derisi soyulmuş tırnak tarzında olur... İşbu azfâr, tıbbî müfredâtda «azfâru't-tıyb» unvânı ile resm edilmiştir. Türkcede şeytan tırnağı ve tırnak buhûru dedikleri güzel kokulu şeydir (*Kamus tercemesi* II, 590).

Buna kustu azfâr dendiği gibi kustu zafâr da derler. Zafâr, Aden sâhilinde bir şehrin adıdır ki tırnak şeklinde olan kustu Hindî, Hindistan'dan evvelâ oraya gelir. Bundan dolayı Arab kadınları yıkanma sırasında çirkin kokuyu izâle için kullandıkları bu kök ıtrına kustu azfâr dedikleri gibi kustu zafâr da derler.

بسم الله الرحمن الرحيم

١٩ – كتاب اللعان

١ – (١٤٩٢) وحدثنا يحيى بن يحيى قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب؛ أن سهل بن سعد الساعدي أخبره؛ أن عويمرا العجلاني جاء إلى عاصم بن عدي الأنصاري فقال له: أرأيت، يا عاصم! لو أن رجلا وجد مع امرأته رجلا. أيقتله فتقتلونه؟ أم كيف يفعل؟ فسل لي عن ذلك، يا عاصم! رسول الله ﷺ. فسأل عاصم رسول الله ﷺ. فكره رسول الله ﷺ المسائل وعابها. حتى كبر على عاصم ما سمع من رسول الله ﷺ. فلما رجع عاصم إلى أهله جاءه عويمر فقال: يا عاصم! ماذا قال لك رسول الله ﷺ؟ قال عاصم لعويمر: لم تأتني بخير. قد كره رسول الله ﷺ المسألة التي سألته عنها. قال عويمر: والله! لا أنتهي حتى أسأله عنها. فأقبل عويمر حتى أتى رسول الله ﷺ وسط الناس. فقال: يا رسول الله! أرأيت رجلا وجد مع امرأته رجلا، أيقتله فتقتلونه؟ أم كيف يفعل؟ فقال رسول الله ﷺ «قد نزل فيك وفي صاحبتك. فاذهب فأت بها».

قال سهل: فتلاعنا، وأنا مع الناس، عند رسول الله ﷺ. فلما فرغا قال عويمر: كذبت عليها، يا رسول الله! إن أمسكتها. فطلقها ثلاثا، قبل أن يأمره رسول الله ﷺ.

قال ابن شهاب: فكانت سنة المتلاعنين.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

19 — KİTÂBU'L-LİÂN [1]

1 — (1492) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, ona da Sehl ibn Sa'd es-Sâidiy şöyle haber verdi : Uveymir el-Aclânî, Âsım ibn Adiy el-Ensârî'ye gelib ona :

1. *Mulâane* ve *liân*, iki kişinin biribirine lâ'net etmesidir. Bu, İslâm hukûkunda ağır bir âile mes'elesidir : Bir kocanın karısına zinakârlık isnadında, hâkim huzûrunda Allah adına dört yemîn ederek beşincinde yalancı ise Allâh'ın lâ'netinin kendi üzerine olma-

— Ne dersin yâ Âsım! Bir kimse karısıyla beraber bir kişiyi bulsa, kadının kocası zina edeni öldürüb siz de onu (kısas olarak) öldürmeli misiniz, yoksa bu koca ne yapmalı? diye sordu. Akabinde lütfen bu muşkil mes'eleyi benim için Rasûlullah'a soruver dedi. Bunun üzerine Âsım bunu Rasûlullah'a sordu. Fakat Rasûlullah (S) bu soruları çirkin gördü ve ayıbladı. Hatta Rasûlullah'dan işittiği sözler Âsım'a ağır geldi. Nihâyet Âsım kendi âilesi yanına dönünce Uveymir ona gelib:

— Yâ Âsım! Rasûlullah sana ne söyledi? diye sordu. Âsım da Uveymir'e:

— Bana hayır getirmedin. Rasûlullah kendisine sorduğum mes'eleyi çirkin gördü dedi. Uveymir:

— Vallâhi ben kendim bu mes'eleyi Rasûlullah'a sormadıkca vazgeçmem dedi. Akabinde Uveymir gitti ve halkın arasında iken Rasûlullah'ın yanına vardı.

— Yâ Rasûlallah! Bir kimse karısıyle beraber bir kişiyi (zina hâlinde) bulsa, kadının kocası zâniyi öldürmeli, sonra siz de (kısas olarak) onu öldürmeli misiniz, yoksa bu koca ne yapmalı? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah:

— Seninle eşin hakkında Kur'ân inmiştir. Git karını getir buyurdu. Sehl der ki: Ben insanlarla beraber Rasûlullah'ın yanında bulunurken

---

sını ifâde etmesi, karısının da bu isnadı red için yine ayni şekilde yemîn ve lâ'net etmesidir. Bu lâ'netleşme şekli Nûr sûresinin 6 ilâ 9 cu âyetlerinde ezelî bir kanûn olarak vaz' olunub ta'rîf edilmiştir. Bu liân âyetleri ayni sûredeki iftira cezâsı (haddi kazf) âyetlerinden sonra nâzil olmuştur. Haddi kazf âyetlerinin meâlleri şöyledir:

«Nâmuslu ve hür kadınlara zina isnadıyle iftira atan, sonra buna dört şâhid getiremiyen kimselerin her birine seksen deynek vurun. Onların ebedî şâhidliklerini kabul etmeyin. Onlar fâsıkların tâ kendileridir. Ancak bunun arkasından tevbe edib hallerini islah edenler müstesnâ. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet kılıcıdır» (en-Nûr: 4-5).

Nâmuslu bir kadına iftira atmanın cezâsı bu âyetlerle ta'yîn buyuruldukdan sonra sahâbîlerden Uveymir ile Hilâl biribirine yakın tarihlerde karılarının zinakârlıklarıyle karşılaşarak muşkil bir vaz'iyete düşmüşlerdi. Şöyle ki: Şimdi bunlar meşhûd cürüm hâlinde yakaladıkları kadınlarının zinakârlıklarını iddia etselerdi dört şâhidle iddiâlarını isbat etmek mecbûriyetinde kalacaklardı. Bu ise hayli zor bir iş olduğundan, isbatlıyamazlarsa iftira atmak suçu ile müttehem olarak seksen deynek yiyeceklerdi. Sükût etseler bu da ğayret ve hamiyetlerine elvermiyordu. Bu muşkil durumlarını Peygamber'e arz ettiler. Bunun üzerine hadîslerde gelecek olan liân âyetleri (en-Nûr: 6-9) nâzil oldu ve bu sûretle insanlık için çok önemli bir hukûkî çâre verilmiş oldu.

Nûr sûresindeki Mulâane Âyetinin öğrettiğine göre liân şöyle yapılacaktır: İlk önce koca dört kere arka arkaya hâkimin huzûrunda karısına işâret ederek: Karıma zina isnad etmekde ben doğru söyliyen bir adamım vallâhi! diye yemîn edecek, beşincide de: Eğer ben yalancı isem Allâh'ın lâ'neti üzerime olsun! diyecektir.

Bunun üzerine kadın kalkacak ve kocasına işâret ederek dört defa: Allah adına yemîn ederim ki şu kocam bana zina isnadında yalancıdır! diyecektir. Beşincide de: Eğer bu adam bana zina isnadında doğru ise Allâh'ın gadabı üzerime olsun! diyecektir.

Çok ağır bir şehâdet ve yemîn olan bu *mulâane*nin karı kocaya amelî fâidesi, kocanın iftira cezâsı olan seksen deynekden kurtulması, kadının da kendini temize çıkarıb zina cezâsından kurtulmasıdır. Ve bir de âile yuvasının ayrılığa müncer olmasıdır.

bu karı koca (Allah'ın Kur'ân'da öğrettiği vechile) birbirleriyle lâ'netleştiler. Lâ'netleşmeyi bitirdikleri zaman Uveymir :

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben artık bu kadını nikâhımda tutarsam, ona karşı yalan söylemiş —iftira etmiş— olurum dedi. Ve Rasûlullah daha henüz ona emretmeden önce o karısını üç defa boşayıverdi.

İbn Şihâb dedi ki : Uveymir ile karısının bu lâ'netleşerek kat'î sûretde ayrılmaları artık lâ'netleşen çiftlerin bir âdeti (bir kanûnu) oldu.

٢ – (...) وحدثنى حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِى يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. أَخْبَرَنِى سَهْلُ بْنُ سَعْدٍ الأَنْصَارِىُّ ؛ أَنَّ عُوَيْمِرًا الأَنْصَارِىَّ مِنْ بَنِى الْعَجْلَانِ، أَتَىٰ عَاصِمَ بْنَ عَدِىٍّ. وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ. وَأَدْرَجَ فِى الْحَدِيثِ قَوْلَهُ : وَكَانَ فِرَاقُهُ إِيَّاهَا، بَعْدُ، سُنَّةً فِى الْمُتَلَاعِنَيْنِ. وَزَادَ فِيهِ : قَالَ سَهْلٌ : فَكَانَتْ حَامِلًا. فَكَانَ ابْنُهَا يُدْعَىٰ إِلَىٰ أُمِّهِ. ثُمَّ جَرَتِ السُّنَّةُ أَنَّهُ يَرِثُهَا وَتَرِثُ مِنْهُ مَا فَرَضَ اللهُ لَهَا.

2 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Sehl ibn Sa'd el-Ensârî'nin : Aclân oğullarından olan Uveymir el-Ensârî, (ayni sülâleden) Âsım ibn Adiy'e geldi diyerek haber verdiği hadîsin tamâmını (1 rakamlı) Mâlik hadîsi gibi haber verdiler. Râvî bu hadîsde : Kocanın, karısından ayrılması, artık ondan sonra lâ'netleşenler hakkında bir kanûn oldu, sözünü ilâve etmiştir. Hadîsde bir de şu ziyâde vardır : Sehl dedi ki : Kadın hâmile idi. Artık kadının oğlu anasına nisbet edilerek çağrılır oldu. Sonra bu oğlanın anasına ve anasının da ona mîrascı olub Allâh'ın kendileri için farz kıldığı payı almaları değişmez bir kanûn olarak câri oldu.

٣ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِى ابْنُ شِهَابٍ عَنِ الْمُتَلَاعِنَيْنِ وَعَنِ السُّنَّةِ فِيهِمَا. عَنْ حَدِيثِ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ أَخِى بَنِى سَاعِدَةَ ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الأَنْصَارِ جَاءَ إِلَى النَّبِىِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ رَجُلًا وَجَدَ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا ؟ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ. وَزَادَ فِيهِ : فَتَلَاعَنَا فِى الْمَسْجِدِ، وَأَنَا شَاهِدٌ. وَقَالَ فِى الْحَدِيثِ : فَطَلَّقَهَا ثَلَاثًا قَبْلَ أَنْ يَأْمُرَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَفَارَقَهَا عِنْدَ النَّبِىِّ ﷺ. فَقَالَ النَّبِىُّ ﷺ « ذَاكُمُ التَّفْرِيقُ بَيْنَ كُلِّ مُتَلَاعِنَيْنِ ».

3 — ( ) .... : İbn Cureyc haber verib dedi ki : Bana İbn Şihâb, Sâide oğullarının kardeşi Sehl ibn Sa'd hadîsinden olarak lâ'netleşen iki kişiden ve bunlar hakkındaki kanûndan şöyle haber verdi : Ensârdan bir adam Peygamber'e gelib :

Yâ Rasûlallah! Karısı ile beraber bir erkeği (zina üzerinde) bulan zâta ne buyurursunuz? diye sordu. Râvî bunu ta'kîben hadîsin tamâmını

zikretti ve hadîsde şunu ziyâde etti : Karı ile koca mescidde lâ'netleştiler. Ben de bunda şâhid ve hâzır bulunuyordum.

Ve yine râvî hadîsde dedi ki : Rasûlullah kocaya emretmeden önce, koca karısını üç defa boşadı ve bu sûretle Peygamber'in huzûrunda karısından ayrıldı. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Sizin bu tefrîkınız lâ'netleşen her çift arasında (câri olacak bir yasa) dır» buyurdu [2].

٤ – (١٤٩٣) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة (واللفظ له). حدثنا عبد الله بن نمير. حدثنا عبد الملك بن أبي سليمان عن سعيد بن جبير. قال: سئلت عن المتلاعنين في إمرة مصعب. أيفرق بينهما؟ قال: فما دريت ما أقول: فمضيت إلى منزل ابن عمر بمكة. فقلت للغلام: استأذن لي. قال: إنه قائل. فسمع صوتي. قال: ابن جبير؟ قلت: نعم. قال: ادخل. فوالله! ما جاء بك، هذه الساعة، إلا حاجة. فدخلت. فإذا هو مفترش برذعة. متوسد وسادة حشوها ليف. قلت: أبا عبد الرحمن! المتلاعنان، أيفرق بينهما؟ قال: سبحان الله! نعم. إن أول من سأل عن ذلك فلان بن فلان. قال: يا رسول الله! أرأيت أن لو وجد أحدنا امرأته على فاحشة، كيف يصنع؟ إن تكلم تكلم بأمر عظيم. وإن سكت سكت على مثل ذلك. قال: فسكت النبي ﷺ فلم يجبه. فلما كان بعد ذلك أتاه فقال: إن الذي سألتك عنه قد ابتليت به. فأنزل الله عز وجل هؤلاء الآيات في سورة النور: والذين يرمون أزواجهم [٢٤/النور/٦-٩] فتلاهن عليه ووعظه وذكره. وأخبره أن عذاب الدنيا أهون من عذاب الآخرة. قال: لا، والذي بعثك بالحق! ما كذبت عليها. ثم دعاها فوعظها وذكرها وأخبرها أن عذاب الدنيا أهون من عذاب الآخرة. قالت: لا، والذي بعثك بالحق! إنه لكاذب. فبدأ بالرجل فشهد أربع شهادات بالله إنه لمن الصادقين. والخامسة أن لعنة الله عليه إن كان من الكاذبين. ثم ثنى بالمرأة فشهدت أربع شهادات بالله إنه لمن الكاذبين. والخامسة أن غضب الله عليها إن كان من الصادقين. ثم فرق بينهما.

***

(...) وحدثنيه علي بن حجر السعدي. حدثنا عيسى بن يونس. حدثنا عبد الملك بن أبي سليمان. قال: سمعت سعيد بن جبير قال: سئلت عن المتلاعنين، زمن مصعب بن الزبير. فلم أدر ما أقول: فأتيت عبد الله بن عمر. فقلت: أرأيت المتلاعنين أيفرق بينهما؟ ثم ذكر بمثل حديث ابن نمير.

2. Mâlik, Şâfiî ve cumhûra göre bunun ma'nâsı, lâ'netleşen iki kişi arasındaki ayrılığın bizzât lâ'netleşme ile meydana geleceğini beyândır. Bir de bunun ma'nâsı, kadının o kocaya ebediyyen harâm kılınmasıdır denildi. Burada başka görüşler de vardır (Nevevî).

4 — (1493) .... : Saîd ibn Cubeyr dedi ki : Mus'ab ibn Zubeyr'in emîrliği zamanında bana lâ'netleşen iki kişinin araları ayrılır mı? diye sordular. Ben de ne diyeceğimi bilemedim. Hemen İbn Umer'in Mekke'-deki evine gittim ve uşağına hitâben :

— Benim için içeri girmeğe izin iste dedim. Uşak :

— O, öğlen uykusu uyumaktadır dedi. Bu sırada İbn Umer benim sesimi duyub :

— İbn Cubeyr mi? diye sordu. Ben :

— Evet dedim. İbn Umer :

— Gir! Vallâhi seni bu sâatde buraya getiren şey muhakkak bir ihtiyacdır dedi. Ben içeriye girdim. İbn Umer'i bir deve çulu üzerine oturmuş ve içi lîf dolu olan bir yastığa dayanmış vaz'iyetde buldum.

— Yâ Ebâ Abdirrahman! Lâ'netleşen çiftin arası ayrılır mı? diye sordum. İbn Umer :

— Subhânallâh! Evet. Bunu ilk soran fulânın oğlu fulândır. Demişti ki : Yâ Rasûlullah : Ne dersiniz? Bizim herhangi birimiz karısını zina üzerinde bulsa, o koca nasıl yapacak? Eğer zina fiilinde bulduğunu söylese (dört şâhidle isbâtı gereken), büyük bir şey iddiâ etmiş olacak, sükût etse, yine böyle büyük bir şeye karşı susmuş olacak!

Bunun üzerine Peygamber (S) sükût etti ve ona cevab vermedi. Bu suâlin ardından biraz vakıt geçince o zât, tekrar gelib : Sana sormuş olduğum işle mübtelâ kılındım (yani bu iş şimdi benim başıma geldi) dedi. İşte bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah Nûr sûresindeki şu âyetleri indirdi:

«Zevcelerine zina isnad eden, kendilerinin, kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimselere gelince o çiftlerden herbirinin yapacağı şâhidlik, kendisinin hakîkaten sâdıklardan olduğunu Allâh'a yemîn ile dört defa tekrarlıyacağı şâhidlikdir. Beşinci (şehâdet) **de eğer yalancılardan ise Allâh'ın lâ'neti muhakkak kendisinin üstüne** (olmasını ifâde etmesi) **dir. O kadının, billâhi! diye onun muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etmesi, beşincide de eğer kocası sâdıklardan ise muhakkak Allâh'ın gadabı kendisinin üzerine olmasını söylemesi, ondan azâbı** (cezâyı) **def' eder.»** (en-Nûr: 6-9).

Akabinde Rasûlullah bu âyetleri o zâta karşı okudu, ona öğüt verib nasîhat etti. Dünyâ azâbının, âhiret azâbından daha hafîf olduğunu ona haber verdi. O zât :

— Hayır! Seni hakk ile gönderen Allâh'a yemîn ederim ki ben kadına iftira etmiyorum! dedi. Peygamber sonra kadını çağırdı, ona da öğüt verib nasîhat eyledi. Dünyâ azâbının âhiret azâbından daha hafîf olduğunu ona da haber verdi. Kadın :

— Hayır! Seni hakk Peygamber olarak gönderen Allâh'a yemîn ediyorum ki, o muhakkak bir yalancıdır. Bunun üzerine Rasûlullah erkekden başladı. Önce erkek Allah adına yemîn ile kendisinin doğru söyle-

yenlerden olduğunu dört defa şehâdet etti. Beşincide de eğer yalancılardan ise Allâh'ın lâ'netinin kendi üzerine olmasını söyledi. Sonra Rasûlullah ikinci olarak kadını yemîn ile lâ'netleşmeye çağırdı. Kadın da Allâh'a yemîn ile kocasının muhakkak yalancılardan olduğuna dört defa şehâdet etti. Beşincide de eğer kendisi yalancılardan ise, Allâh'ın gadabının kendi üzerine olmasını ifâde etti. Bundan sonra Rasûlullah onların arasını ayırdı [3].

( ) .... : Buradaki râvî de Saîd ibn Cubeyr'in : Ben Mus'ab ibn Zubeyr zamanında lâ'netleşen iki kimse hakkındaki hükümden soruldum, fakat ne söyliyeceğimi bilemedim. Bunun üzerine Abdullah ibn Umer'e gelib : Ne dersin, lâ'netleşen iki kişinin araları ayrılır mı? dedim diyerek haber verdiği hadîsini rivâyet etmiş, sonra da İbn Numeyr'in bundan önceki hadîsi gibi zikretmiştir.

٥ — (..) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَىٰ) (قَالَ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنْ عَمْرٍو ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِلْمُتَلَاعِنَيْنِ « حِسَابُكُمَا عَلَى اللهِ . أَحَدُكُمَا كَاذِبٌ . لَا سَبِيلَ لَكَ عَلَيْهَا » قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَالِي ؟ قَالَ « لَا مَالَ لَكَ . إِنْ كُنْتَ صَدَقْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ بِمَا اسْتَحْلَلْتَ مِنْ فَرْجِهَا . وَإِنْ كُنْتَ كَذَبْتَ عَلَيْهَا فَذَاكَ أَبْعَدُ لَكَ مِنْهَا » .

قَالَ زُهَيْرٌ فِي رِوَايَتِهِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو ، سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ يَقُولُ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

5 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) dedi ki : Rasûlullah (S) lâ'netleşen karı ile kocaya hitâben :

---

3. *Liân âyetlerinin* nuzûl sebebi Uveymir hâdisesi mi, yoksa Hilâl ibn Umeyye hâdisesi midir? Bu husûsda iki görüş vardır : Bazıları, Uveymir hakkındadır dediler. Bunu da Sehl ibn Sa'd hadîsindeki Peygamber'in : «Allâh, senin ve eşin hakkında Kur'ân indirdi» kavlinden istidlâl ettiler. Diğerleri de : Nuzûl sebebi Hilâl kıssasıdır. İslâm âleminde Hilâl ilk defa mülâane eden kişidir dediler. Dâvûd, bu iki görüşü birleştirerek: Bu iki hadîsde haber verilen iki vak'a bir zamanda vukû' bulmuş ve âyet de ikisi hakkında nâzil olmuş bulunabilir diyor. Nevevî de âyetin her ikisi hakkında nâzil olduğunu, fakat Hilâl'ın liânı önce vukû' bulmuş olması ihtimalini ziyâde ediyor.

Ebû Hanîfe, Evzâî, Leys ibn Sa'd, Şâfiî, Mâlik, Ahmed ibn Hanbel, Ishâk ibn Râhûye, Ebû Sevr, Nevevî ve diğer birçok imâm ve müctehid, liânın hükmü, liân ile veya hâkimin ayırması ile karı koca ayrılığı olduğunda ittifak etmişlerdir.

Ebû Hanîfe bu ayrılığın liân ile değil, hâkim'in hükmüyle vukûu cihetini ihtiyar etmiştir.

— Hisâbınız Allâh'a âiddir. İkinizden biri yalancıdır. (Lâ'netleşmeden sonra artık) senin kadın üzerinde alâkan ve kocalık hakkın kalmaz buyurdu. Bunun üzerine koca:

— Yâ Rasûlallah! Benim (mehir olarak verdiğim) malım ne olacak? dedi. Rasûlullah:

— O mal, sana âid değildir. Çünkü sen kadına zina isnadında doğru olsan bile, o malı sen, kadının ırzını kendine halâl kılmak mukabilinde vermiştin (ve artık o, kadının olmuştu). Eğer sen, zina isnadında yalancı isen mehir malını istemek sana daha uzaktır buyurdu.

Zuheyr kendi rivâyetinde şöyle dedi: Bize Sufyân, Amr'dan tahdîs etti. O da Saîd ibn Cubeyr'den şöyle derken işitmiştir: Ben İbn Umer'den işittim: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu diyordu.

٦ – (...) وحدثنى أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: فَرَّقَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَخَوَيْ بَنِي الْعَجْلَانِ. وَقَالَ «اللهُ يَعْلَمُ أَنَّ أَحَدَكُمَا كَاذِبٌ. فَهَلْ مِنْكُمَا تَائِبٌ؟».

(...) وحدثناه ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ. سَمِعَ سَعِيدَ بْنَ جُبَيْرٍ قَالَ: سَأَلْتُ ابْنَ عُمَرَ عَنِ اللِّعَانِ؟ فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ.

6 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki: Rasûlullah (S) Aclân oğullarından bir karı ile koca arasını ayırdı ve: «Allah biliyor ki sizin biriniz yalancıdır. Şu halde ikinizden tevbekâr olan ve bu lâ'netleşme yemîninden dönüb rucû' eden var mıdır?» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de Saîd ibn Cubeyr'in: İbn Umer'e lâ'netleşmenin hükmünü sordum, dediğini ve İbn Umer'in de Peygamber'den yukarıki hadîsin benzerini zikrettiğini rivâyet etmişlerdir.

٧ – (...) وحدثنا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِلْمِسْمَعِيِّ وَابْنِ الْمُثَنَّى) قَالُوا: حَدَّثَنَا مُعَاذٌ (وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ) قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ عَزْرَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. قَالَ: لَمْ يُفَرِّقِ الْمُصْعَبُ بَيْنَ الْمُتَلَاعِنَيْنِ. قَالَ سَعِيدٌ: فَذُكِرَ ذَٰلِكَ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ. فَقَالَ: فَرَّقَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ بَيْنَ أَخَوَيْ بَنِي الْعَجْلَانِ.

7 — ( ) .... : Saîd ibn Cubeyr dedi ki: Mus'ab, lâ'netleşen iki kişi arasını ayırmamıştı. Bu, Abdullah ibn Umer'e söylenince, Abdullah: Allâh'ın Peygamber'i (S) Aclân oğullarından bir çiftin arasını ayırmıştır dedi.

٨ – (١٤٩٤) وحدثنا سعيد بن منصور وقتيبة بن سعيد. قالا: حدثنا مالك. ح وحدثنا يحيى
ابن يحيى (واللفظ له) قال: قلت لمالك: حدثك نافع عن ابن عمر؛ أن رجلا لاعن امرأته على عهد
رسول الله ﷺ ففرق رسول الله ﷺ بينهما وألحق الولد بأمه؟ قال: نعم.

8 — (1494) Bize Saîd ibn Mansûr ve Kuteybetu'bnu's-Saîd tahdîs edib: Bize (İmâm) Mâlik tahdîs etti dediler. Vc yine bize, Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Ben, İmâm Mâlik'e:

— Sana Nâfi', İbn Umer'den, «Bir adam Rasûlullah zamanında karısı ile lâ'netleşti. Bunun üzerine Rasûlullah (S), onların arasını ayırdı ve çocuğu da annesine ilhak etti» hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum. İmâm Mâlik:

— Evet, tahdîs etti diye cevab verdi.

٩ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي.
قالا: حدثنا عبيد الله عن نافع، عن ابن عمر، قال: لاعن رسول الله ﷺ بين رجل من الأنصار وامرأته،
وفرق بينهما.

(...) وحدثنا محمد بن المثنى وعبيد الله بن سعيد قالا: حدثنا يحيى (وهو القطان) عن عبيد الله،
بهذا الإسناد.

9 — ( ) .... : Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti ki İbn Umer (R): Rasûlullah (S) Ensârdan bir erkek ile karısı arasında lâ'netleşme yaptırdı ve onların arasını ayırdı demiştir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ubeydullah'dan bu isnad ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٠ – (١٤٩٥) حدثنا زهير بن حرب وعثمان بن أبي شيبة وإسحاق بن إبراهيم (واللفظ لزهير) (قال إسحاق: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا جرير) عن الأعمش، عن إبراهيم، عن علقمة، عن عبد الله. قال: إنا، ليلة الجمعة، في المسجد. إذ جاء رجل من الأنصار فقال: لو أن رجلا وجد مع امرأته رجلا فتكلم جلدتموه، أو قتل قتلتموه؛ وإن سكت سكت على غيظ. والله! لأسألن عنه رسول الله ﷺ. فلما كان من الغد أتى رسول الله ﷺ فسأله. فقال: لو أن رجلا وجد مع امرأته رجلا فتكلم جلدتموه، أو قتل قتلتموه، أو سكت سكت على غيظ. فقال «اللهم! افتح» وجعل يدعو. فنزلت آية اللعان: والذين يرمون أزواجهم ولم يكن لهم شهداء إلا أنفسهم. هذه الآيات. فابتلي به ذلك الرجل من بين الناس. فجاء هو وامرأته إلى رسول الله ﷺ فتلاعنا. فشهد الرجل أربع شهادات بالله إنه لمن الصادقين. ثم لعن الخامسة أن لعنة الله عليه إن كان من الكاذبين. فذهبت لتلعن: فقال لها رسول الله ﷺ «مه» فأبت فلعنت. فلما أدبرا قال «لعلها أن تجيء به أسود جعدا» فجاءت به أسود جعدا.

(...) وحدثناه إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا عيسى بن يونس. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة حدثنا عبدة بن سليمان. جميعا عن الأعمش، بهذا الإسناد، نحوه.

10 — (1495) .... : Abdullah (ibn Mes'ûd) dedi ki : Ben cumua günü mescidde bulunduğum bir sırade Ensârdan bir zât geldi ve :

— Eğer bir kimse karısı ile (uygunsuz vaz'iyetde) birisini bulsa da bu vaz'iyeti söylese, ona deynekle dövme cezâsı verirsiniz. Ve yahut o zâniyi öldürse, siz de onu öldürürsünüz. Eğer sükût etse ğayz edilecek şeye sükût etmiş olacaktır. Vallâhi, ben bu mes'eleyi muhakkak Rasûlullah'dan soracağım dedi. Ertesi gün olunca Rasûlullah (S) a geldi ve :

— Eğer bir kimse karısı ile birini bulsa, bunu konuşsa, ona **celde cezâsı** seksen deynek vurursunuz; öldürse siz de onu öldürürsünüz; sükût etse gayz edilecek bir şeye sükût etmiş olacak diyerek hükmünü sordu. Rasûlullah :

— Allâhumme'ftah (= Yâ Allah, bize bu husûsdaki hükmü beyân et)! diyerek duâ etmeye başladı. Bunun üzerine **Liân âyeti** nâzil oldu : **«Zevcelerine zina isnad eden, kendilerinin, kendilerinden başka şâhidleri de bulunmayan kimseler...»** (en-Nûr: 6-9) âyetleri.

Nihâyet insanlar arasında bu suâli soran adam karısının böyle bir zina fiiliyle karşılaştı. Muteâkiben kendisi ve karısı Rasûlullah'a gelib yemînli lâ'netleşme yaptılar. Şöyle ki : Evvelâ koca, kendinin doğru söy-

liyenlerden olduğuna Allah adıyle yemîn vererek dört defa şehâdet etti. Sonra eğer yalancılardan oldu ise Allâh'ın lâ'netinin kendisi üzerine olmasını ifade ederek beşinci lâ'neti de yaptı. Bu sefer kadın lâ'net okumaya davrandı. Rasûlullah kadına :

«Lâ'netleşmeden vaz geç, doğruyu i'tirâf et!» buyurarak telkînatda bulundu. Kadın, lâ'netden vazgeçmedi ve o da lâ'netleşti. Her ikisi de dönüb gittikleri zaman Rasûlullah : «Kadının, siyah kıvırcık saçlı bir çocuk getirmesi muhtemildir» buyurdu. Kadın da siyah kıvırcık bir çocuk meydana getirdi.

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan A'meş'den bu isnad ile ayni tarzda rivâyet ettiler.

١١ – (١٤٩٦) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَىٰ. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ مُحَمَّدٍ. قَالَ: سَأَلْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ، وَأَنَا أُرَىٰ أَنَّ عِنْدَهُ مِنْهُ عِلْمًا. فَقَالَ: إِنَّ هِلَالَ بْنَ أُمَيَّةَ قَذَفَ امْرَأَتَهُ بِشَرِيكِ بْنِ سَحْمَاءَ. وَكَانَ أَخَا الْبَرَاءِ بْنِ مَالِكٍ لِأُمِّهِ. وَكَانَ أَوَّلَ رَجُلٍ لَاعَنَ فِي الْإِسْلَامِ. قَالَ: فَلَاعَنَهَا. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «أَبْصِرُوهَا. فَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَبْيَضَ سَبِطًا قَضِيءَ الْعَيْنَيْنِ فَهُوَ لِهِلَالِ بْنِ أُمَيَّةَ. وَإِنْ جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ فَهُوَ لِشَرِيكِ بْنِ سَحْمَاءَ» قَالَ: فَأُنْبِئْتُ أَنَّهَا جَاءَتْ بِهِ أَكْحَلَ جَعْدًا حَمْشَ السَّاقَيْنِ.

11 — (1496) Bize Muhammed ibn Musennâ tahdîs etti. Bize Abdul'-a'lâ tahdîs etti. Bize Hişâm, Muhammed'den tahdîs etti. Muhammed dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'de bu husûsda ilim olduğunu zannederek kendisinden sordum, dedi ki : Hilâl ibn Umeyye karısına, Şerîk ibn Sehmâ ile zina etti diye söz attı. Bu zât, Berâ ibn Mâlik'in ana bir erkek kardeşidir ve İslâm'da ilk lâ'netleşme yapan kimsedir. Râvî der ki : Bu zât karısı ile lâ'netleşti. Akabinde Rasûlullah (S) :

«Bu kadına bakınız! Eğer kadın beyaz, düz saçlı, gözleri bozuk bir çocuk meydana getirirse o çocuk, Hilâl ibn Umeyye'nindir. Şâyet kadın gözleri sürmeli (kara kaşlı), kıvırcık, ince bacaklı bir çocuk meydana getirirse o da Şerîk ibn Sehmâ'nındır» buyurdu. Râvî : Bana haber verildi ki kadın, gözleri sürmeli, kıvırcık, ince bacaklı bir çocuk meydana getirmiştir dedi.

١٢ – (١٤٩٧) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ وَعِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيَّانِ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ رُمْحٍ) قَالَا: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ الْقَاسِمِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: ذُكِرَ التَّلَاعُنُ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. فَقَالَ عَاصِمُ بْنُ عَدِيٍّ فِي ذَٰلِكَ قَوْلًا. ثُمَّ انْصَرَفَ. فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ قَوْمِهِ يَشْكُو إِلَيْهِ أَنَّهُ وَجَدَ مَعَ أَهْلِهِ رَجُلًا. فَقَالَ عَاصِمٌ: مَا ابْتُلِيتُ بِهَٰذَا إِلَّا لِقَوْلِي. فَذَهَبَ بِهِ إِلَىٰ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ بِالَّذِي وَجَدَ عَلَيْهِ امْرَأَتَهُ. وَكَانَ ذَٰلِكَ الرَّجُلُ مُصْفَرًّا، قَلِيلَ اللَّحْمِ، سَبِطَ الشَّعَرِ. وَكَانَ الَّذِي ادَّعَى عَلَيْهِ أَنَّهُ وَجَدَ عِنْدَ أَهْلِهِ، خَدْلًا، آدَمَ، كَثِيرَ اللَّحْمِ. فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «اللَّهُمَّ! بَيِّنْ» فَوَضَعَتْ شَبِيهًا بِالرَّجُلِ الَّذِي ذَكَرَ زَوْجُهَا أَنَّهُ وَجَدَهُ عِنْدَهَا. فَلَاعَنَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْنَهُمَا. فَقَالَ رَجُلٌ لِابْنِ عَبَّاسٍ، فِي الْمَجْلِسِ: أَهِيَ الَّتِي قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «لَوْ رَجَمْتُ أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ رَجَمْتُ هَٰذِهِ؟» فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا. تِلْكَ امْرَأَةٌ كَانَتْ تُظْهِرُ فِي الْإِسْلَامِ السُّوءَ.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي أُوَيْسٍ. حَدَّثَنِي سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ يَحْيَى. حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ الْقَاسِمِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: ذُكِرَ الْمُتَلَاعِنَانِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ. بِمِثْلِ حَدِيثِ اللَّيْثِ. وَزَادَ فِيهِ، بَعْدَ قَوْلِهِ كَثِيرَ اللَّحْمِ، قَالَ: جَعْدًا قَطَطًا.

12 — (1497) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) ın huzûrunda lâ'netleşme zikrolunmuştu. Âsım ibn Adiyy de bu husûsda bir söz söyledikden sonra oradan ayrılıb gitmişti. Akıbinde ona, kendi kavminden bir kimse gelerek, karısının yanında bir adam bulduğunu şikâyet ediyor. Bunun üzerine Âsım : Bu belâ benim başıma ancak kendi sözümden dolayı gelmiştir dedi. Yakını olan o zâtı alıb Rasûlullah'a götürdü. Varınca bu kimse, karısının üzerinde bulunduğu hâli Peygamber'e haber verdi. Bu zât, kendisi sarımtırak, az etli, düz saçlı idi. Karısının yanında bulunduğunu iddiâ ettiği şahıs ise dolgun bacaklı, esmer, şişman bir kimse idi. Rasûlullah : «Allâhumme beyyin (= Yâ Allâh beyân eyle)!» diye duâ etti. Muteâkiben kadın, kocasının onunla beraber bulduğunu söylediği adama benzer bir çocuk doğurdu. Rasûlullah bu karı ile koca arasında lâ'netleşme yaptırdı. Sonra bir kimse mescidin içinde İbn Abbâs'a :

— Rasûlullah'ın : «Eğer ben beyyinesiz olarak herhangi bir kimse recm etmiş olsaydım, bu kadını recm ederdim» buyurduğu kadın bu kadın mıdır? diye sordu. İbn Abbâs :

— Hayır, o kadın İslâm'da kötülük emârelerini izhâr ediyordu (yani o kadının üzerinde onun fâhişe olduğuna dâir karîneler görünüyordu, fa-

kat beyyine veya ikrâr gibi bir huccet bulunmadığından cezâ tatbîk edilemiyordu).

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Abbâs'ın : Birbiriyle lâ'netleşmiş olan iki kişi, Rasûlullah'ın huzûrunda anılmıştı, diyerek haber verdiği hadîsi, bundan önceki Leys hadîsi gibi rivâyet ettiler. Burada : Çok etli, sözünden sonra, saçı çok şiddetle kıvırcık dediğini ziyâde etmiştir.

١٣ – (...) وحدثنا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو) قَالَا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ. قَالَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ شَدَّادٍ. وَذُكِرَ الْمُتَلَاعِنَانِ عِنْدَ ابْنِ عَبَّاسٍ. فَقَالَ ابْنُ شَدَّادٍ : أَهُمَا اللَّذَانِ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَوْ كُنْتُ رَاجِمًا أَحَدًا بِغَيْرِ بَيِّنَةٍ لَرَجَمْتُهَا؟» فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ : لَا. تِلْكَ امْرَأَةٌ أَعْلَنَتْ. قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مُحَمَّدٍ : قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ.

13 — ( ) .... : Kasım ibn Muhammed dedi ki : Abdullah ibn Şeddâd şöyle dedi : Birbirleriyle lâ'netleşen iki kimse İbn Abbâs'ın yanında zikredilmişti. Bunun üzerine İbn Şeddâd : Peygamber (S) in : «Eğer ben beyyinesiz olarak bir kimse recm edici olsaydım, muhakkak bu kadını recm ederdim» buyurduğu iki kişi bunlar mıdır? diye sordu. İbn Abbâs : Hayır, o kadın, kötülük karînelerini alenî yapmıştı dedi. İbn Ebî Umer de, Kasım ibn Muhammed'den yaptığı kendi rivâyetinde : Ben İbn Abbâs'dan işittim sîgasını kullanmıştır.

١٤ – (١٤٩٨) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ الْأَنْصَارِيَّ قَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يَجِدُ مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا أَيَقْتُلُهُ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا» قَالَ سَعْدٌ : بَلَى، وَالَّذِي أَكْرَمَكَ بِالْحَقِّ! فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «اسْمَعُوا إِلَى مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ».

14 — (1498) .... : Ebû Hureyre (R) den : Sa'du'bnu Ubâde el-Ensârî :

— Yâ Rasûlallah! Ne buyurursunuz? Karısının yanında birini bulan kimse, o adamı öldürebilir mi? dedi. Rasûlullah (S) :

— Hayır, buyurdu. Sa'd :

— Sana hakkı ikrâm eden Allâh'a yemîn ederim ki evet! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah orada bulunanlara :

— Seyyidinizin söylemekde olduğu söze kulak veriniz! buyurdu.

١٥ – (...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنِي إِسْحٰقُ بْنُ عِيسَىٰ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ سَعْدَ بْنَ عُبَادَةَ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنْ وَجَدْتُ مَعَ امْرَأَتِي رَجُلًا ، أَأُمْهِلُهُ حَتَّىٰ آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ؟ قَالَ « نَعَمْ » .

15 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den : Sa'du'bnu Ubâde :

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben karımın yanında birisini bulsam, dört şâhid getirinceye kadar ben ona mühlet mi vereceğim? diye sordu. Rasûlullah :

— Evet, buyurdu.

١٦ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بِلَالٍ . حَدَّثَنِي سُهَيْلٌ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ سَعْدُ بْنُ عُبَادَةَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَوْ وَجَدْتُ مَعَ أَهْلِي رَجُلًا ، لَمْ أَمَسَّهُ حَتَّىٰ آتِيَ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ ؟ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ » قَالَ : كَلَّا ، وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! إِنْ كُنْتُ لَأُعَاجِلُهُ بِالسَّيْفِ قَبْلَ ذٰلِكَ . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « اسْمَعُوا إِلَىٰ مَا يَقُولُ سَيِّدُكُمْ . إِنَّهُ لَغَيُورٌ . وَأَنَا أَغْيَرُ مِنْهُ . وَاللهُ أَغْيَرُ مِنِّي » .

16 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Sa'du'bnu Ubâde :

— Yâ Rasûlallah! Şâyet ben, birisini âilem ile birlikde bulmuş olsam, artık dört şâhid getirinceye kadar ben o adama dokunmayacak mıyım? dedi. Rasûlullah :

— Evet, buyurdu. Sa'd :

— Seni hakk ile gönderen Allâh'a yemîn ediyorum ki, hayır, aslâ! Ben, bundan önce o adamı kılıçla muhakkak vururum dedi. Rasûlullah :

— Seyyidiniz ne diyor, kulak verin, dinleyin! Muhakkak ki o çok kıskançdır. Halbuki ben ondan daha kıskancım. Allah ise benden daha çok kıskançtır, Ğayyûrdur buyurdu [4].

---

4. **Ğayret** kelimesinin Allâh'a ve insanlara nisbetle ma'nâsı başka başkadır. İnsanlar arasındaki ğayret, kadının kocası üzerindeki, kocanın da karısı hakkında duyduğu şiddetli heyecandır ki nefsin bu nevi infiâl ve teessürünü yani tağayyürünü, başkalaşmasını Türkcede kıskançlık kelimesi ile ifade ediyoruz. Bunun gâyesi, kıskanç kadının kocasını, kocanın da kadınını her türlü kötülüklerden şiddetle himaye edib korumasıdır.

Allah Teâlâ asabî teheyyücden, rûhî infiâl ve teessürden münezzeh olduğu için Allâh'a nisbet olunan ğayret ile, insanlardaki teessür ve infiâl değil de, Allah'ın kullarına merhameti, onlara hayır ve saâdet dilemesi ma'nâsı kasd olunur. Bu ma'nâ asıl ğayretin lâzımıdır. Bu ma'nâyı gayet güzel gösteren iki hadîsin tercemeleri şöyledir:

Ebû Hureyre'den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Herşeyden kutsal ve yüce olan Allâh, mu'minler hakkında ğayret ve hamiyyet gösterir (hayır ve saâdet diler) ve Allâh'ın ğayreti, Allâh'ın haram kıldığı fena şeyleri, mu'minin işlememesi içindir».

Âişe (R) den : Rasûlullah (S) : «Ey Muhammed ummeti! Bir mu'min kulun, veya kadının zinâkârlığı üzerine Allah Teâlâ derecesinde kimse ğayretli ve hamiyetli değildir. Ey Muhammed ummeti! Benim bildiğimi sizler bilseydiniz, muhakkak az güler çok ağlardınız» buyurdu (*Buhârî, nikâh, bâbu'l-ğayret*).

١٧ – (١٤٩٩) حدثني عبيد الله بن عمر القواريري، وأبو كامل فضيل بن حسين الجحدري (واللفظ
لأبي كامل) قالا: حدثنا أبو عوانة عن عبد الملك بن عمير، عن وراد (كاتب المغيرة)، عن المغيرة
ابن شعبة. قال: قال سعد بن عبادة: لو رأيت رجلا مع امرأتي لضربته بالسيف غير مصفح عنه.
فبلغ ذلك رسول الله ﷺ. فقال «أتعجبون من غيرة سعد؟ فوالله! لأنا أغير منه. والله أغير مني.
من أجل غيرة الله حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن. ولا شخص أغير من الله. ولا شخص
أحب إليه العذر من الله. من أجل ذلك بعث الله المرسلين مبشرين ومنذرين. ولا شخص أحب
إليه المدحة من الله. من أجل ذلك وعد الله الجنة».

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا حسين بن علي عن زائدة، عن عبد الملك بن عمير،
بهذا الإسناد، مثله. وقال: غير مصفح. ولم يقل: عنه.

17 — (1499) .... : Muğîretu'bnu Şu'be (R) dedi ki : Sa'du'bnu Ubâde : Eğer karımın yanında (yabancı) bir erkek görsem, onu kılıcımın geniş yüzüyle değil, keskin tarafı ile vurur öldürürüm! dedi. Onun bu sözü Rasûlullah'a ulaştığında : «Sa'du'bnu Ubâde'nin bu ğayret ve hamiyetine taaccub mu ediyorsunuz? (Şaşmayın!) Çünkü Allâh'a yemîn ediyorum, biz (ben), Sa'd'dan daha kıskancız. Allah Teâlâ da benden daha kıskançdır» buyurdu. İşte Allah Teâlâ bu ğayretinden dolayıdır ki açık kapalı bütün fuhşiyâtı (zinâ gibi büyük günahları) haram kılmıştır. Allah Teâlâ kadar hamiyetkâr, hiçbir şahıs tasavvur olunamaz. Allah Teâlâ kadar (kullarını azâbla yakalamadan önce) inzâr etmeyi ve ma'ziyetli tutmayı seven hiçbir şahıs da düşünülemez. İşte bu himâye ediciliğinden dolayıdır ki Allah, müjdeleyiciler ve inzâr ediciler olarak birçok peygamberler göndermiştir. Bir de Allah Teâlâ kadar medhu senâ edilmeyi seven hiçbir şahıs yokdur. Bunun içindir ki Allah (kullarına) cenneti va'd etmiştir [5].

---

5. Hadîsdeki «İşte Allah Teâlâ bu ğayretinden dolayıdır ki, açık kapalı bütün fuhşiyâtı harâm kılmıştır...» fıkrası Kur'ân'daki iki âyetin (el-En'âm: 151; el-A'râf: 33) yakın olarak başka tarzda ifâdesidir.

Hadîsin son fıkrasındaki Allâh'ın medh u senâyı sevmesi, bizim bildiğimiz gibi fâidelenme vesîlesi olan medh u senâ düşkünlüğü değildir. Allâh'ın medh u senâyı sevmesi, o medh ve senânın — sevâbı, menfaatı kullara âid — bir taât, bir ibâdet olması cihetiyledir. Bunun için Kur'ân'da kendi zâtını ĞAFÛR, RAHÎM, SEMÎ', ALÎM... gibi güzel sıfatlarla tavsîf ve el-hamdu lillah, subhânallâh, Allâhu ekber, gibi övmeler ve ta'zîmlerle medh ve senâ buyurdu. Bu medh ve senâların hayır ve menfaatı Allâh'a değil, doğrudan doğruya kullara âiddir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Abdulmelik ibn Umeyr'den bu isnad ile ayni hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Ancak burada : «Ğayra musfahin — musfihin —» demiş de «anhu» dememiştir [6].

١٨ – (١٥٠٠) وحدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ) قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: جَاءَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي فَزَارَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ: إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ. فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «فَمَا أَلْوَانُهَا؟» قَالَ: حُمْرٌ. قَالَ «هَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ ؟» قَالَ: إِنَّ فِيهَا لَوُرْقًا. قَالَ «فَأَنَّى أَتَاهَا ذَلِكَ؟» قَالَ: عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ . قَالَ «وَهَذَا عَسَى أَنْ يَكُونَ نَزَعَهُ عِرْقٌ».

18 — (1500) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Fezâre oğullarından bir kişi Peygamber'e gelerek :

— Benim karım, siyah bir oğlan doğurdu (karımdan şüpheleniyorum) dedi. Peygamber (S) de :

— Senin develerin var mı? diye sordu. O bedevî zât :

— Evet, var dedi. Peygamber :

— O develerin renkleri nasıldır? diye sordu.

— Kırmızıdır dedi.

— Bunların içinde beyazı siyaha çalar boz deve var mıdır? dedi.

— Evet, develerim içinde muhakkak boz renkli deve vardır diye cevab verdi.

— Peki, o boz renk, develere nereden geldi? buyurdu. Bedevî :

— Soyunun bir damarına çekmiş olması gerek dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— İşte oğlun da, eski bir soy köküne çekmiş olabilir buyurdu.

١٩ – (...) وحدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ ابْنُ رَافِعٍ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ). أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ. جَمِيعًا عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ مَعْمَرٍ: فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَلَدَتِ امْرَأَتِي غُلَامًا أَسْوَدَ. وَهُوَ حِينَئِذٍ يُعَرِّضُ بِأَنْ يَنْفِيَهُ. وَزَادَ فِي آخِرِ الْحَدِيثِ: وَلَمْ يُرَخِّصْ لَهُ فِي الِانْتِفَاءِ مِنْهُ.

---

6. Bu kelime kesre ile okunduğunda, vuran kişinin sıfatı veya hâli; feth ile okunduğunda da, kılıcın sıfatı veya hâli olur. Birincide : Ondan afvedici olmayarak denilmiş olur (Nevevî).

19 — ( ) .... : Buradaki râvîler de hep Zuhrî'den bu isnad ile, bundan önceki İbn Uyeyne hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Ancak Ma'mer'in hadisinde şöyledir: Bedevî: Yâ Rasûlallah! Karım siyah bir oğlan doğurdu dedi. Bunu söylediği sırada, çocuğun kendinden olmadığını düşünerek onun nesebini nefy etmeyi ta'rîz eder bir hâli vardı. Hadîsin sonunda: Rasûlullah (S) o bedevîye çocuğundan ayrılmaya ruhsat vermedi ziyâdesi vardır.

٢٠ — (...) وحدثنى أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ (وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ). قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا أَتَىٰ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ امْرَأَتِي وَلَدَتْ غُلَامًا أَسْوَدَ. وَإِنِّي أَنْكَرْتُهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «هَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ «مَا أَلْوَانُهَا؟» قَالَ: حُمْرٌ. قَالَ «فَهَلْ فِيهَا مِنْ أَوْرَقَ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «فَأَنَّىٰ هُوَ؟» قَالَ: لَعَلَّهُ، يَا رَسُولَ اللهِ! يَكُونُ نَزَعَهُ عِرْقٌ لَهُ. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ «وَهَٰذَا لَعَلَّهُ يَكُونُ نَزَعَهُ عِرْقٌ لَهُ».

(...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ. حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: بَلَغَنَا أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ.

20 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den: Bir bedevî Rasûlullah (S) a gelib:

— Yâ Rasûlallah! Karım, siyah bir oğlan doğurdu. Ben de bu çocuğun benden olmasını garîbsedim dedi. Peygamber ona:

— Senin develerin var mı? diye sordu. Bedevî:

— Evet, var dedi.

— O develerin renkleri nasıldır? diye sordu.

— Kırmızıdır, diye cevab verdi.

— Bunların içinde beyazı siyâha çalar boz deve var mıdır? dedi.

— Evet, vardır! diye cevab verdi. Rasûlullah:

— O boz renk nereden oldu? diye sordu. Bedevî:

— Yâ Rasûlallah! Kendi soyunda bulunan bir damar, onu kendine çekib benzetmiş olabilir dedi. Bunun üzerine Peygamber:

— İşte bu oğlun da kendi soyundaki eski bir asıl tarafından çekilib ona benzemiş olabilir buyurdu [7].

( ) .... : Burada da İbn Şihâb: Ebû Hureyre'nin Rasûlullah (S) dan yukarıkilerin hadîsi tarzında tahdîs eder olduğu bana bâliğ oldu demiştir.

7. Peygamber'in verdiği cevablarla, rengin muhâlif olmasının, çocuğun başkasından olmasına delâlet etmeyeceğini, binâen'aleyh çocuğun nesebden nefy edilmesinin sahîh olmıyacağını işâret etmiş oluyor.

بسم الله الرحمن الرحيم

٢٠ - كتاب العتق

١ - (١٥٠١) حدثنا يحيى بن يحيى قال: قلت لمالك: حدثك نافع عن ابن عمر قال: قال رسول الله ﷺ «من أعتق شركا له في عبد، فكان له مال يبلغ ثمن العبد، قوم عليه قيمة العدل، فأعطى شركاءه حصصهم، وعتق عليه العبد، وإلا فقد عتق منه ما عتق».

(...) وحدثناه قتيبة بن سعيد ومحمد بن رمح. جميعا عن الليث بن سعد. ح وحدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا جرير بن حازم. ح وحدثنا أبو الربيع وأبو كامل. قالا: حدثنا حماد. حدثنا أيوب. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيد الله. ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عبد الوهاب. قال: سمعت يحيى بن سعيد ح وحدثني إسحاق بن منصور. أخبرنا عبد الرزاق عن ابن جريج. أخبرني إسماعيل بن أمية. ح وحدثنا هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرني أسامة. ح وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا ابن أبي فديك عن ابن أبي ذئب. كل هؤلاء عن نافع عن ابن عمر. بمعنى حديث مالك عن نافع.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

20 — KİTÂBU'L-ITK[1]

1 — (1501) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki :

«Her kim bir köledeki hissesini bağışlar ve kölenin geri kalan semenine (kıymetine) yetişir derecede malı bulunursa, o sehim için köleye âdilâne kıymet konulur da, hissesini bağışlayan **mu'tık** kimse, diğer ortaklarına hisselerini verir ve onun hisâbına köle hürriyete kavuşur. Şâyet

1. *Itk*, isim olarak hürriyet, masdar olarak, köle âzâd olub, hürriyete kavuşmak ma'nâsınadır.

Itâk, ise köle ve esîri âzâd edib, hürriyete kavuşturmak demektir. Bu kelimelerin daha başka ma'nâları da vardır (*Kamus tercemesi*, III, 942-943).

İslâm Dîni, mu'minlere, insanlığa kölelikden hürriyete, açlıkdan tokluğa, felâketlerden saâdetlere ulaştıracak yolları gösterib bu husûsdaki ölmez ve hiçbir devirde es-

hissesini **bağışlayan mu'tıkın**, diğer ortakların hisselerini ödeyecek malı bulunmazsa, köleden ancak azadladığı hissesi azadlanır».

( ) .... : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den olmak üzere yukarıda Mâlik'in, Nâfi'den rivâyet ettiği hadîs tarzında tahdîs ve ihbâr etmişlerdir.

(١) باب ذكر سعاية العبد

٢ — (١٥٠٢) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ، فِي الْمَمْلُوكِ بَيْنَ الرَّجُلَيْنِ فَيُعْتِقُ أَحَدُهُمَا قَالَ «يَضْمَنُ».

(1) KÖLENİN KENDİ BOYNUNU KÖLELİKDEN KURTARMAK İÇİN PARA KAZANMASININ ZİKRİ BÂBI

2 — (1502) .... : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S); iki kişi arasında ortaklaşa sâhib olunmuş bir köle bulunur da, o iki kişiden biri kendi hissesini âzâd ederse (bağışlarsa), böyle bir köle hakkında: «Diğeri de âzâd etmeye zâmin (yani mükellef) olur» buyurdu.

٣ — (١٥٠٣) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «مَنْ أَعْتَقَ شِقْصًا لَهُ فِي عَبْدٍ، فَخَلَاصُهُ فِي مَالِهِ إِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ. فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ، اسْتُسْعِيَ الْعَبْدُ غَيْرَ مَشْقُوقٍ عَلَيْهِ».

3 — (1503) .... : Ebû Hureyre (R) Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu haber verdi: «Bir kimse bir köledeki hissesini âzâd etse, bu kendi hissesini âzâd eden kimsenin malı bulunduğu takdîrde kendi malından öteki ortağın payını da ödemek sûretiyle, o köleyi tamâmen kölelikden kurtarması vâcibdir. Şâyet âzâd eden kişinin malı yoksa bu tak-

---

kimez emirlerini vermiştir. İşte buradaki hadîsler bu konuda insanlık için en mutlu emirler, tavsîyeler ve irşâdlardır.

el-Beled sûresinin şu âyetleri de bu nebevî emir ve tavsîyelerin Allâh Kitâbından en vecîz dayanakları, insanlığın müşterek ızdırablarını, acılarını, felâketlerini hafîfletib kaldırarak hurriyet ve saâdet yollarını gösteren hedefleridir:

«Biz ona vermedik mi: İki göz, bir dil ve iki kulak? Biz ona iki de tepe gösterdik. Fakat o sarb yokuşa saldıramadı. Bu sarb yokuşun ne olduğunu sana hangi şey bildirdi? (O) bir kul âzâd etmektir. Yahut salgın bir açlık gününde yakınlığı olan bir yetîme veya toprak döşenen bir fakîre yemek yedirmekdir» (el-Beled:, 8-14).

dîrde köle, diğer ortağın payını kazanmak için meşakkatsiz bir halde çalıştırılır»[2].

٤ – (...) وحدثناه علي بن خشرم. أخبرنا عيسى (يعني ابن يونس) عن سعيد بن أبي عروبة،
بهذا الإسناد. وزاد «إن لم يكن له مال قوم عليه العبد قيمة عدل. ثم يستسعى في نصيب الذي
لم يعتق. غير مشقوق عليه».

(...) حدثني هارون بن عبد الله. حدثنا وهب بن جرير. حدثنا أبي. قال: سمعت قتادة يحدث
بهذا الإسناد. بمعنى حديث ابن أبي عروبة. وذكر في الحديث: قوم عليه قيمة عدل.

4 — ( ) Bu hadîsi bize Aliy ibn Haşrem tahdîs etti. Bize Îsâ (ibn Yûnus), Saîd ibn Ebî Arûbe'den bu isnadla haber verdi ve şunu ziyâde etti: «Şâyet âzâd eden kimsenin malı yoksa, kölenin âdilâne kıymeti takdîr olunur, sonra köle, âzâd etmemiş olan diğer ortağın payını kazanması için meşakkatsiz bir halde çalıştırılır»[3].

( ) .... : Katâde de bu isnadla İbn Arûbe'nin hadîsi tarzında tahdîs edib, hadîsinde: Köleye âdil kıymet takdîr olunur fıkrasını da zikretmiştir.

(٢) باب إنما الولاء لمن أعتق

٥ – (١٥٠٤) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن نافع، عن ابن عمر، عن عائشة؛
أنها أرادت أن تشتري جارية تعتقها. فقال أهلها: نبيعكها على أن ولاءها لنا. فذكرت ذلك
لرسول الله ﷺ فقال «لا يمنعك ذلك. فإنما الولاء لمن أعتق».

2. *Siâyet*, köle, boynunu kölelikden kurtarmak için para kazanmak ma'nâsına masdardır. *İstis'â*, bir kimse, köleliğinin bir kısmı azad edilmiş olan kölesini, kölelikden tam kurtarması için *mükâteb* gibi kazanç ve kâr vermesini taleb ve teklîf kılmak ma'nâsınadır (*Kamus Ter.*, IV, 1008).

3. *Buhârî*, bu hadîsi *ıtk*, *şeriket* bahislerinde de tahrîc etmiştir. Bu hadîse göre, taksîm için eşyanın kıymetini takdîr etmek câizdir. Bu husûsda âlimler arasında bir ihtilâf yokdur. Ancak ihtilâf, eşyâ ve metâ'ların kıymetlerinin takdîr olunmadan taksîmindedir ki âlimlerin çoğu, ortakların rızâ ve muvâfakatlarıyle kıymet takdîri yapılmadan da taksîmin cevâzına kail olmuşlardır. Yalnız Şâfiî muhâlefet edib men' etmiştir.
Buhârî'nin bu bâbında İbn Umer'den de bir rivâyeti vardır: İbn Umer dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her kim müşterek kölesinden, kendisine âid olan sehmini azadlarsa (bakılır:) azad eden, kölesinin âdilâne bir kıymetle takdîr olunan bedelinin tutarına mâlik bulunursa köle (tamâmen) âzâd edilmiştir. Eğer âzâd edici, mâlik bulunmazsa köleden âzâd ettiği hissesini âzâd etmiş olur (*Buhârî*, *şeriket*, *takvîmu'l-eşyâ beyne'ş-şürekâ bi-kıymeti adlin*).

(2) «HÜRRİYETE KAVUŞTURULAN BİR KÖLENİN VELİLİĞİ ANCAK ONU HÜRRİYETE KAVUŞTURAN KİMSEYE ÂİDDİR» BÂBI

5 — (1504) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Âişe (R) den: Âişe, köle bir kızı sâhiblerinden satın alıb, onu hürriyete kavuşturmak istedi. O köle kızın sâhibleri : Biz bu kızı, onun velîlik hakkı bize âid olmak üzere sana satarız dediler[4]. Âişe de bu şartı Rasûlullah'a söyledi. Rasûlullah (S) :

«Onların ileri sürdükleri bu şart, senin velîlik hakkına mâni' olamaz. Çünkü velîlik hakkı, ancak hürriyete kavuşturan kimseye âiddir» buyurdu.

٦ — (...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ ؛ أَنَّ بَرِيرَةَ جَاءَتْ عَائِشَةَ تَسْتَعِينُهَا فِي كِتَابَتِهَا . وَلَمْ تَكُنْ قَضَتْ مِنْ كِتَابَتِهَا شَيْئًا . فَقَالَتْ لَهَا عَائِشَةُ : ارْجِعِي إِلَىٰ أَهْلِكِ . فَإِنْ أَحَبُّوا أَنْ أَقْضِيَ عَنْكِ كِتَابَتَكِ ، وَيَكُونَ وَلَاؤُكِ لِي ، فَعَلْتُ . فَذَكَرَتْ ذَٰلِكَ بَرِيرَةُ لِأَهْلِهَا . فَأَبَوْا . وَقَالُوا : إِنْ شَاءَتْ أَنْ تَحْتَسِبَ عَلَيْكِ فَلْتَفْعَلْ . وَيَكُونَ لَنَا وَلَاؤُكِ . فَذَكَرَتْ ذَٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ « ابْتَاعِي فَأَعْتِقِي . فَإِنَّمَا الْوَلَاءُ لِمَنْ أَعْتَقَ » ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَالَ « مَا بَالُ أُنَاسٍ يَشْتَرِطُونَ شُرُوطًا لَيْسَتْ فِي كِتَابِ اللهِ ؟ مَنِ اشْتَرَطَ شَرْطًا لَيْسَ فِي كِتَابِ اللهِ ، فَلَيْسَ لَهُ ، وَإِنْ شَرَطَ مِائَةَ مَرَّةٍ . شَرْطُ اللهِ أَحَقُّ وَأَوْثَقُ » .

6 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle haber verdi : Berîre, kitâbet bedeli hakkında yardım istemek için Âişe'ye geldi. Kitâbet bedelinden de o güne kadar bir şey ödememişti. Âişe, Berîre'ye :

— Haydi, sâhiblerine git (konuş). Velîlik hakkın bana âid olmak üzere senin nâmına kitâbet bedelini (bir defada) ödememi arzu ederlerse, ben bunu ödeyeyim dedi. Berîre bu teklîfi efendilerine bildirdi. Fakat onlar bunu kabul etmediler ve :

— Âişe, kitâbet bedelini senin hisâbına hasbî olarak vermek isterse versin dediler. Âişe, bunu Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah, Âişe'ye :

---

4. *Velâ*, milk, mâlikiyet ve yakınlık ma'nâlarına gelir. Burada hurriyete kavuşma velâsı kasdediliyor ki o da, bir kimsenin kendi mülkiyetindeki bir şahsı hürriyete kavuşturması sebebiyle, o şahısdan hak edeceği mîrasdır. Diğer değişle *velâ*, kişinin mâlik bulunduğu bir şahsı âzâd etmesinden dolayı, âzâd eden ile âzâd edilen arasında devam eden hukmî yakınlıkdır ki bu yakınlık sebebiyle âzâd eden, âzâd edilen şahsın mîrasına hak kazanır.

— Sen, Berîre'yi satın al, sonra onu hürriyete kavuştur. Velîlik hakkı da muhakkak sûretde hürriyete kavuşturana âiddir buyurdu. Sonra Rasûlullah kalktı. (Mescide giderek halka karşı bir hitabe yaptı. Allâh'a hamd u senâdan sonra) :

— Bir takım insanların hâli nedir ki Allâh'ın Kitâbında bulunmayan birtakım şartlar ileri sürüyorlar![5] Her kim Allâh'ın Kitâbında bulunmayan (ve ona muhâlif olan) bir şartı, şart kılarsa, isterse yüz defa şart kılsın, onun kendi lehine hukûkî bir hükmü yokdur. Allâh'ın şartı daha haklı ve daha kavîdir buyurdu.

٧ — (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ عُرْوَةَ ابْنِ الزُّبَيْرِ ، عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : جَاءَتْ بَرِيرَةُ إِلَيَّ . فَقَالَتْ : يَا عَائِشَةُ ! إِنِّي كَاتَبْتُ أَهْلِي عَلَىٰ تِسْعِ أَوَاقٍ . فِي كُلِّ عَامٍ أُوقِيَّةٌ . بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ اللَّيْثِ . وَزَادَ : فَقَالَ « لَا يَمْنَعُكِ ذَٰلِكِ مِنْهَا . ابْتَاعِي وَأَعْتِقِي » . وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ : ثُمَّ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي النَّاسِ فَحَمِدَ اللهَ وَأَثْنَىٰ عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « أَمَّا بَعْدُ » .

7 — ( ) .... : Buradaki râvî de Peygamber'in zevcesi Âişe'nin : Berîre bana geldi ve : Yâ Âişe! Ben herbir yılda bir ûkiyye vermek şartıyle dokuz ûkiyye üzerine sâhiblerimle hürriyetimi satın alma yazışması (mukavelesi) yaptım[6] dedi, diyerek haber verdiği hadîsi Leys hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet etmiştir. Bunda «Bu şart seni velâ hakkından men' etmez. Sen satın al ve âzâd et» dedi, ziyâdesi vardır. Bir de bu hadîsde şöyle demiştir : Sonra Rasûlullah (S) insanlar arasında ayağa kalktı, Allâh'a hamd ve senâ etti. Bunun ardından : «Amma ba'du (= Bundan sonra)» dedi.

---

5. «Allâh'ın Kitâbında bulunmayan» demek, Allâh'ın Kitâbındaki hükümlerde bulunmayan, Kitâbın hükmü gereğince olmayan demektir. Çünkü Allâh'ın Kitâbı, Rasûle itâat etmeyi emretmiştir (Âlu Imrân: 32, 132; en-Nisâ: 95; el-Mâide: 95; en-Nûr: 54; Muhammed: 33; Teğâbun: 12; el-Enfâl: 1, 20, 47; el-Mücâdile: 13; Tâ Hâ: 90) ve sünnetin ise Kitâb için bir beyân olduğu mal'ûmdur. İşte *velâ* nass olarak Kur'ân'da zikredilmediği halde Rasûlullah velâ hakkını, hürriyete kavuşturan kimseye tahsîs etmiştir (Nevevî).

6. *Mükâteb*, muayyen bir malı kazanıb vermek üzere sâhibi tarafından kitâbet akdine bağlanan köledir. Mükâtib de köle ile arasında kitâbet akdedilen efendidir. Mükâtebe, efendisi tarafından kölesine : «Derhal, yahut şukadar müddet zarfında bir defada yahut taksîdli olarak bana şukadar bir mal ödersen, seni âzâd ederim» denilmesi ve bunu kölesinin de kabul etmesidir (*Medârik*).

Diğer deyişle mükâtebe, kitâbete kesişmek, yani kölenin ödemesini taahhüd ettiği bir bedel mukabilinde âzâd olmak üzere kendi hürriyetini efendisinden satın alma akd ve mukavelesidir. Bedeli ödeyince köle âzâd olur. Bu, Kur'ân'da zikredilib teşvîk olunmuştur :

«*... Ellerinizin mâlik olduğu köle ve câriyelerden mükâtebe isteyenleri, eğer onlarda bir hayır biliyorsanız hemen kitâbete kesin ve onlara Allâh'ın size verdiği maldan verin...*» (en-Nûr: 33).

٨ – (...) وحدثنا أبو كريب محمد بن العلاء الهمداني. حدثنا أبو أسامة. حدثنا هشام بن عروة.
أخبرني أبي عن عائشة. قالت: دخلت عليّ بريرة فقالت: إن أهلي كاتبوني على تسع أواق في تسع
سنين. في كل سنة أوقية. فأعينيني. فقلت لها: إن شاء أهلك أن أعدها لهم عدة واحدة، وأعتقك،
ويكون الولاء لي، فعلت. فذكرت ذلك لأهلها. فأبوا إلا أن يكون الولاء لهم. فأتتني
فذكرت ذلك. قالت: فانتهرتها. فقالت: لاها الله إذا. قالت: فسمع رسول الله ﷺ. فسألني
فأخبرته. فقال «اشتريها وأعتقيها. واشترطي لهم الولاء. فإن الولاء لمن أعتق» ففعلت. قالت:
ثم خطب رسول الله ﷺ عشية. فحمد الله وأثنى عليه بما هو أهله. ثم قال «أما بعد. فما بال أقوام
يشترطون شروطا ليست في كتاب الله؟ ما كان من شرط ليس في كتاب الله عز وجل فهو باطل.
وإن كان مائة شرط. كتاب الله أحق. وشرط الله أوثق. ما بال رجال منكم يقول أحدهم: أعتق
فلانا والولاء لي. إنما الولاء لمن أعتق».

8 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Berîre yanına girdi ve :

— Sâhiblerim bana dokuz senede ödemek ve her bir senede bir ûkiyye verilmek şartıyle dokuz ûkiyye üzerine kitâbete kestiler, bana yardım ediniz dedi. Ben de kendisine :

— Eğer sâhiblerin, velâ hakkı benim olmak üzere benim bu bedeli kendilerine bir defada peşinen vermemi ve seni âzâd etmemi isterlerse, ben öyle yaparım dedim. Berîre bu teklîfi sâhiblerine bildirdi. Onlar da velâ hakkı kendilerinin olmadıkca kabul etmemekde diretmişler. Berîre geldi ve bunu bana söyledi. Ben de, söylediği şartı red edib vallâhi bu takdîrde olmaz, işte yemînim! dedim. Akıbinde Rasûlullah işitti ve bunu benden sordu. Ben de kendisine haber verdim. Rasûlullah (S) :

— Velâyı onlara şart ederek Berîre'yi satın al ve hürriyete kavuştur. Çünkü velâ, hürriyete kavuşturanındır, buyurdu. Ben de böyle yaptım. Sonra Rasûlullah gündüzün âhirinde bir hitâbe îrad etti. Allâh'a hamd ve ona yakışan sözlerle senâ ettikden sonra : «Amma ba'du» deyib şöyle devâm etti : «Birtakım kavimlere ne oluyor ki! Allâh'ın Kitâbında olmayan bir takım şartlar şart kılıyorlar? Azîz ve Celîl olan Allâh'ın Kitâbında bulunmayan (ona muhâlif olan) bir şart, yüz defa şart kılınmış olsa da o, bâtıldır, hükümsüzdür. Allâh'ın Kitâbı en haklıdır, Allâh'ın şartı da en sağlamdır. Sizlerden birtakım adamlara ne oluyor ki! Onların herhangi biri : Velâsı bana olmak üzere, sen fulân kimseyi âzâd eyle diyor? Hiç şüphesiz velâ hakkı, hürriyete kavuşturanındır.

٩ — (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب . قالا : حدثنا ابن نمير . ح وحدثنا أبو كريب . حدثنا وكيع . ح وحدثنا زهير بن حرب وإسحق بن إبراهيم . جميعا عن جرير . كلهم عن هشام بن عروة ، بهذا الإسناد ، نحو حديث أبي أسامة . غير أن في حديث جرير : قال : وكان زوجها عبدا . فخيرها رسول الله ﷺ . فاختارت نفسها . ولو كان حرا لم يخيرها . وليس في حديثهم : « أما بعد » .

9 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm ibn Urve'den bu isnadla bundan önceki Ebû Usâme hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Ancak bunlardan Cerîr'in hadîsinde : Berîre'nin kocası köle idi, (kendisi hür olunca) Rasûlullah (S) onu muhayyer kıldı, o da kendi nefsini ihtiyar etti. Eğer koca hür olsaydı, Rasûlullah Berîre'yi muhayyer kılmazdı demiştir. Bir de bunların hadîslerinde : «Amma ba'du» faslu'l-hitâbı yokdur.

١٠ — (...) حدثنا زهير بن حرب ومحمد بن العلاء (واللفظ لزهير) قالا : حدثنا أبو معاوية . حدثنا هشام بن عروة عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة . قالت : كان في بريرة ثلاث قضيات : أراد أهلها أن يبيعوها ويشترطوا ولاءها . فذكرت ذلك للنبي ﷺ . فقال « اشتريها وأعتقيها . فإن الولاء لمن أعتق » قالت : وعتقت . فخيرها رسول الله ﷺ . فاختارت نفسها . قالت : وكان الناس يتصدقون عليها وتهدي لنا . فذكرت ذلك للنبي ﷺ فقال « هو عليها صدقة . وهو لكم هدية . فكلوه » .

10 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Berîre hakkında üç hüküm meydana gelmiştir : Sâhibleri onu satmak ve velâsını kendilerine şart kılmak istediler. Ben, bunu Peygamber'e zikrettiğimde : «Berîre'yi satın al ve âzâd et, velâ âzâd edenindir» buyurdu. Nihâyet Berîre hür olduğunda Rasûlullah onu muhayyer kıldı, o da (evliliğin devamını değil) kendi nefsini ihtiyar etti. İnsanlar ona sadaka verirlerdi, halbuki o da (bundan) bize hediye verirdi. Bu vaz'iyeti Peygamber'e söyleyince : «O, Berîre'ye sadakadır, fakat size (Berîre'nin) bir hediyesidir. Binâen'aleyh ondan yeyiniz» buyurdu.

١١ — (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا حسين بن علي عن زائدة ، عن سماك ، عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أنها اشترت بريرة من أناس من الأنصار . واشترطوا

الْوَلَاءِ فقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْوَلَاءُ لِمَنْ وَلِىَ النِّعْمَةَ» وَخَيَّرَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ. وَكَانَ زَوْجُهَا عَبْدًا. وَأَهْدَتْ لِعَائِشَةَ لَحْمًا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَوْ صَنَعْتُمْ لَنَا مِنْ هٰذَا اللَّحْمِ؟» قَالَتْ عَائِشَةُ: تُصُدِّقَ بِهِ عَلَىٰ بَرِيرَةَ. فقَالَ «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ وَلَنَا هَدِيَّةٌ».

11 — ( ) .... : Âişe (R) den (şöyle demiştir) : Âişe, Berîre'yi Ensârdan olan birtakım insanlardan satın aldı. Mâlikleri de velâ hakkının kendilerinin olmasını şart kıldılar. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Velâ hakkı, hürriyet ni'metini verenindir» buyurdu. Rasûlullah, Berîre'yi kocası bir köle olduğu için muhayyer kıldı. Bir de Berîre, Âişe'ye bir et hediye etmişti. Rasûlullah : «Şu etden bize bir yemek yapsaydınız?» buyurdu. Âişe de : O, Berîre'ye sadaka olarak verildi dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «O, Berîre'ye sadakadır, fakat bize bir hediyedir» buyurdu.

١٢ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَالرَّحْمَٰنِ ابْنَ الْقَاسِمِ قَالَ: سَمِعْتُ الْقَاسِمَ يُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ؛ أَنَّهَا أَرَادَتْ أَنْ تَشْتَرِىَ بَرِيرَةَ لِلْعِتْقِ. فَاشْتَرَطُوا وَلَاءَهَا. فَذَكَرَتْ ذَٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ «اشْتَرِيهَا وَأَعْتِقِيهَا. فَإِنَّ الْوَلَاءَ لِمَنْ أَعْتَقَ». وَأُهْدِىَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ لَحْمٌ. فَقَالُوا لِلنَّبِىِّ ﷺ: هٰذَا تُصُدِّقَ بِهِ عَلَىٰ بَرِيرَةَ. فَقَالَ «هُوَ لَهَا صَدَقَةٌ. وَهُوَ لَنَا هَدِيَّةٌ». وَخُيِّرَتْ. فَقَالَ عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ: وَكَانَ زَوْجُهَا حُرًّا. قَالَ شُعْبَةُ: ثُمَّ سَأَلْتُهُ عَنْ زَوْجِهَا؟ فَقَالَ: لَا أَدْرِى.

(...) وحدثناه أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِىُّ. حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ.

12 — ( ) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Abdurrahman İbnu'l-Kasım'dan işittim. Dedi ki : Ben Kasım'dan işittim, kendisi Âişe'den şöyle tahdîs ediyordu : Âişe (R), Berîre'yi hürriyete kavuşturmak için satın almak istedi. Sâhibleri Berîre'nin velâsını şart koştular. Âişe de bunu Rasûlullah'a zikretti. Rasûlullah (S) : «Sen Berîre'yi satın al ve hürriyete kavuştur. Velâ hürriyete kavuşturanındır» buyurdu.

Rasûlullah'a (yemek için) bir et hediye edildi. Akıbinde Peygamber'e : Bu et Berîre'ye sadaka edilmişti dediler. Peygamber de : «O, Berîre'ye sadakadır, fakat bizim için bir hediyedir» buyurdu. Ve Berîre muhayyer kılındı.

Râvî Abdurrahman : Berîre'nin kocası hür idi demiştir. Abdurrahman'ın râvîsi Şu'be dedi ki : Sonra ben Abdurrahman'dan Berîre'nin kocasını sordum da : Bilmiyorum dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Şu'be'den bu isnadla ayni tarzda rivâyet etmişlerdir.

١٣ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . جميعا عن أبي هشام . قال ابن المثنى : حدثنا مغيرة بن سلمة المخزومي وأبو هشام . حدثنا وهيب . حدثنا عبيدالله عن يزيد بن رومان، عن عروة، عن عائشة . قالت : كان زوج بريرة عبدا .

13 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Âişe (R) nin : Berîre'nin kocası bir köle idi dediğini rivâyet etmişlerdir.

١٤ – (...) وحدثني أبو الطاهر . حدثنا ابن وهب . أخبرني مالك بن أنس عن ربيعة بن أبي عبد الرحمن، عن القاسم بن محمد، عن عائشة زوج النبي ﷺ ؛ أنها قالت : كان في بريرة ثلاث سنن : خيرت على زوجها حين عتقت . وأهدي لها لحم فدخل علي رسول الله ﷺ والبرمة على النار . فدعا بطعام . فأتي بخبز وأدم من أدم البيت . فقال « ألم أر برمة على النار فيها لحم؟ » فقالوا : بلى، يا رسول الله! ذلك لحم تصدق به على بريرة . فكرهنا أن نطعمك منه . فقال « هو عليها صدقة وهو منها لنا هدية » . وقال النبي ﷺ فيها « إنما الولاء لمن أعتق » .

14 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle dedi : Berîre hakkında üç tane sünnet (yani kanûn) meydana gelmiştir : Hürriyete kavuştuğu zaman, kocasına karşı muhayyer kılındı. Kendisine bir et hediye olunmuştu, akabinde Rasûlullah (S) benim yanıma girdi. Tencere de henüz ateş üstünde bulunuyordu. Rasûlullah bir yemek getirilmesini istedi. Kendisine biraz ekmekle, evde bulunan katıklardan bir katık getirildi. Rasûlullah : «Ben ateş üzerinde içinde et pişen bir tencere görmedim mi?» buyurdu. Oradakiler : Evet yâ Rasûlallah! O, Berîre'ye sadaka edilmiş bir ettir. Bu sebeble biz seni ondan yedirmeyi çirkin gördük dediler. Bunun üzerine Rasûlullah : «O, Berîre'ye bir sadakadır. Fakat şimdi Berîre'den de bize bir hediyedir» buyurdu. Bir de Peygamber, Berîre hakkında : «Velâ ancak hürriyete kavuşturanındır» buyurmuştur.

١٥ – (١٥٠٥) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا خالد بن مخلد عن سليمان بن بلال . حدثني سهيل بن أبي صالح عن أبيه، عن أبي هريرة . قال : أرادت عائشة أن تشتري جارية تعتقها . فأبى أهلها إلا أن يكون لهم الولاء . فذكرت ذلك لرسول الله ﷺ . فقال « لا يمنعك ذلك . فإنما الولاء لمن أعتق » .

15 — (1505) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Âişe, bir câriye satın alıb da âzâd etmek istedi. Fakat sâhibleri, velâ hakkı kendilerinin olmadıkca satışdan imtinâ' ettiler. Âişe de bu vaz'iyeti Rasûlullah'a zikretti. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

«Bu şart, seni velâ hakkından men' etmez. Çünkü velâ hakkı ancak hürriyete kavuşturanındır» buyurdu.

(٣) باب النهى عن بيع الولاء وهبة

١٦ – (١٥٠٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ بَيْعِ الْوَلَاءِ وَعَنْ هِبَتِهِ .

قَالَ مُسْلِمٌ : النَّاسُ كُلُّهُمْ عِيَالٌ، عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ، فِي هَـٰذَا الْحَدِيث

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالَا : حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى ابْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ) . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِمِثْلِهِ . غَيْرَ أَنَّ الثَّقَفِيَّ لَيْسَ فِي حَدِيثِهِ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، إِلَّا الْبَيْعُ ، وَلَمْ يَذْكُرِ : الْهِبَةَ .

(3) VELÂNIN ALINIB SATILMASI VE HİBE EDİLMESİNDEN NEHİY BÂBI

16 — (1506) Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Teymî tahdîs etti. Bize Süleyman ibn Bilâl, Abdullah ibn Dînâr'dan, o da İbn Umer'den haber verdi ki Rasûlullah (S) velânın alınıb satılmasını ve hibe edilmesini yasak etmiştir[7].

7. «Köleyi hürriyete kavuşturanın velâsı (velîlik hakkı) alınıb satılamaz ve hibe edilemez. Âlimler, nesebin tahvîlinin câiz olmadığında ittifak etmişlerdir. Velânın hükmü nesebin hükmü gibi olunca, nesebin nakledilememesi gibi, velâ da nakledilemez...» (İbnu Bâttal).

Bu hadîsde velâ satışı ve hibesinin tahrîmi, bu iki muâmelenin sahîh olmadıkları, velânın velâ hakkını kazanandan başkasına geçemeyeceği, hatta hürriyet etinin, neseb eti gibi olduğu hükümleri vardır. Selef ve halef âlimleri topluluğu buna kail olmuşlardır. Selefden bir kısmı bunun naklini câiz görmüşse de belki hadîs onlara ulaşmamıştır (Nevevî).

Bundan bilindi ki âzâd edilen şahıs öldüğünde ona, âzâd eden veya âzâd edenin mîrascıları vâris olurlar. Câhiliyede bu nevi velîlik hakkını satmak, hibe etmek ve diğer yollarla nakletmek cârî idi. İslâm bunu yasak etmiştir (Mehmed Zihnî).

Muslim der ki : Bu hadîs husûsunda insanların hepsi Abdullah ibn Dînâr'ın huzûrunda birer tâbî' ve iyâl durumundadırlar.

( ) .... : Buradaki altı tarîk râvîlerinin hepsi de Abdullah ibn Dînâr'dan, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere ayni hadîsi tahdîs etmişlerdir. Şukadar var ki bunlardan es-Sakafî'nin Ubeydullah'dan olan hadîsinde yalnız satış vardır da hibeyi zikretmemiştir.

(٤) باب تحريم تولى العتيق غير مواليه

١٧ – (١٥٠٧) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِى أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : كَتَبَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَىٰ كُلِّ بَطْنٍ عُقُولَهُ . ثُمَّ كَتَبَ «أَنَّهُ لَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَتَوَالَىٰ مَوْلَىٰ رَجُلٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِ » ثُمَّ أُخْبِرْتُ ؛ أَنَّهُ لَعَنَ فِى صَحِيفَتِهِ مَنْ فَعَلَ ذَٰلِكَ .

(4) ÂZÂD OLUNMUŞ ŞAHSIN, KENDİSİNİ HÜRRİYETE KAVUŞTURAN KİMSELERDEN BAŞKALARINI VELÎ VE YAKIN EDİNMESİNİN TAHRÎMİ BÂBI

17 — (1507) .... : Ebuzzubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle derken işitmiştir : Peygamber (S) kabîleden her bir soyun (batnın) diyetlerini yazmış (ve bir seviyede) farz kılmıştır. Sonra da : «Hiçbir muslimana, bir musliman kimsenin (yani âzâd edicisinin) velâsını izni olmaksızın kendi nefsine nisbet etmesi halâl olmaz» diye yazmıştır. Sonra bana, Peygamber'in batınlara (muhtelif soylara) yazdığı bu sahîfesinde böyle yapanlara lâ'net eylediği haber verilmiştir.

١٨ – (١٥٠٨) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ (يَعْنِى ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْقَارِىَّ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ تَوَلَّىٰ قَوْمًا بِغَيْرِ إِذْنِ مَوَالِيهِ ، فَعَلَيْهِ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَائِكَةِ . لَا يُقْبَلُ مِنْهُ عَدْلٌ وَلَا صَرْفٌ » .

18 — (1508) .... : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Her kim kendi velîlerinin izni olmaksızın herhangi bir kavmi efendiler, velîler edinir, kendisini onlara nisbet ederse artık Allah'ın ve meleklerin la'neti onun üzerine olsun! Ondan hiç bir adl ve sarf kabûl olunmasın!» buyurmuşdur.

١٩ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا حسين بن علي الجعفي عن زائدة ، عن سليمان ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . قال « من تولى قوما بغير إذن مواليه ، فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين . لا يقبل منه ، يوم القيامة ، عدل ولا صرف » .

(...) وحدثنيه إبراهيم بن دينار . حدثنا عبيد الله بن موسى . حدثنا شيبان عن الأعمش ، بهذا الإسناد . غير أنه قال « ومن والى غير مواليه بغير إذنهم » .

19 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Her kim kendi velîlerinin izni olmaksızın herhangi bir kavmi efendiler, velîler edinir, kendisini onlara nisbet ederse, artık Allâh'ın, meleklerinin ve bütün insanların lâ'neti onun üzerine olsun! Ondan kıyamet gününde hiçbir adl ve sarf kabul olunmasın!» buyurmuştur.

( ) .... : Şeybân da A'meş'den bu isnad ile tahdîs etmiş, ancak o : «Ve her kim kendi mevlâlarından başkasını, onların izni olmaksızın velî edinirse» demiştir.

٢٠ – (١٣٧٠) وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو معاوية . حدثنا الأعمش عن إبراهيم التيمي ، عن أبيه . قال : خطبنا علي بن أبي طالب فقال : من زعم أن عندنا شيئا نقرأه إلا كتاب الله وهذه الصحيفة . (قال: وصحيفة معلقة في قراب سيفه) فقد كذب . فيها أسنان الإبل . وأشياء من الجراحات . وفيها قال النبي ﷺ « المدينة حرم ما بين عير إلى ثور . فمن أحدث فيها حدثا أو آوى محدثا . فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين . لا يقبل الله منه ، يوم القيامة ، صرفا ولا عدلا . وذمة المسلمين واحدة يسعى بها أدناهم . ومن ادعى إلى غير أبيه ، أو انتمى إلى غير مواليه ، فعليه لعنة الله والملائكة والناس أجمعين . لا يقبل الله منه ، يوم القيامة ، صرفا ولا عدلا » .

20 — (1370) Bize Ebû Kureyb tahdîs etti. Bize Ebû Muâviye tahdîs etti. Bize A'meş, İbrahim Teymî'den, o da babasından tahdîs etti, dedi ki : Aliy ibn Ebî Tâlib bize bir hutbe yapıp söyle dedi :

Her kim bizim yanımızda Allâh'ın Kitâbından ve bir de şu Sahîfe'den başka yazılı bir şey bulunub da okumakta olduğumuzu iddiâ ederse, muhakkak yalan söylemiştir. (Râvî : Kılıcının kınında asılı bir sahîfe vardı demiştir). Bu sahîfede develerin yaşları ile yaralardan bazı hükümler vardır. Bir de bu sahîfede Peygamber (S) in şöyle buyurduğu yazılıdır :

«Medîne'nin Ayr ile Sevr arasındaki sâhası haremdir. Kim Medîne'nin bu harîmi dâhilinde bir bid'at çıkarırsa, yahut bir bid'atcı barındırır yardım ederse, Allâh'ın azâbı meleklerin ilenci ve bütün insanların nefreti bu bid'atcılar üzerine olsun! Allah kıyâmet gününde ondan hiçbir sarf ve adl kabul buyurmaz. Bütün muslimanların zimmeti (emânı) birdir. Onların mertebece en aşağıda olanı da bu zimmeti muhâfazaya tekeffül eder, muhafazasına çalışır. Her kim de babasından başkasına nisbet iddia eder, yahut kendisini efendilerinden (velîlerinden) başkasına nisbet eder bağlarsa, Allâh'ın, meleklerin ve bütün insanların lâ'neti onun üzerinedir. Kıyâmet gününde Allah ondan hiçbir sarf ve ne de adl kabul buyurmaz» [8].

(٥) باب فضل العتق

٢١ – (١٥٠٩) حدثنا محمد بن المثنى العنزي . حدثنا يحيى بن سعيد عن عبد الله بن سعيد (وهو ابن أبي هند) . حدثني إسماعيل بن أبي حكيم عن سعيد بن مرجانة ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال «من أعتق رقبة مؤمنة ، أعتق الله ، بكل إرب منها ، إربا منه من النار».

(5) HÜRRİYETE KAVUŞTURMANIN FAZÎLETİ BÂBI

21 — (1509) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) buyurdu ki :

«Her kim mu'min bir boyunu hürriyete kavuşturursa, Allah hürriyete kavuşturulan (köle veya esîr) kişinin her bir uzvuna mukabil hürriyete kavuşturan o adamın bir uzvunu ateşden âzâd eyler».

٢٢ – (...) وحدثنا داود بن رشيد . حدثنا الوليد بن مسلم عن محمد بن مطرف أبي غسان المدني ، عن زيد بن أسلم ، عن علي بن حسين ، عن سعيد بن مرجانة ، عن أبي هريرة ، عن رسول الله ﷺ قال «من أعتق رقبة ، أعتق الله بكل عضو منها ، عضوا من أعضائه من النار . حتى فرجه بفرجه».

22 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Kim mu'min bir boyunu kölelikden âzâd ederse (hürriyetine kavuşturursa), Allah o âzâd edilenin her uzvuna mukabil, âzâd eden insanın uzuvlarını ateşden âzâd eder. Hatta âzâd edilenin fercine mukabil, âzâd edenin fercini de».

---

8. Buna âid açıklamalar, (*Muslim hacc, fadlu'l-Medîne ve duâu'n-Nebiyy...*) deki 1370 rakamlı hadîsde geçmiştir.

٢٣ – (...) وحدّثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن ابن الهاد، عن عمر بن علي بن حسين، عن سعيد بن مرجانة، عن أبي هريرة. قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «من أعتق رقبة مؤمنة، أعتق الله بكل عضو منه، عضوا من النار. حتى يعتق فرجه بفرجه».

23 — ( ) .... : Ebû Hûreyre (R) dedi ki: Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu:

«Her kim mu'min bir kölenin boynunu esîrlik ve kölelikden âzâd edib kurtarırsa, Allah, kurtarılan kimsenin her bir uzvuna mukabil, kurtaranın bir uzvunu ateşden kurtarır. Hatta Allah hürriyetine kavuşturulan kişinin fercine mukabil, hürriyete kavuşturanın fercini de (ateşden) âzâd edib kurtarır».

٢٤ – (...) وحدّثني حميد بن مسعدة. حدثنا بشر بن المفضل. حدثنا عاصم (وهو ابن محمد العمري). حدثنا واقد (يعني أخاه). حدثني سعيد بن مرجانة (صاحب علي بن حسين) قال: سمعت أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ «أيما امرئ مسلم أعتق امرءا مسلما، استنقذ الله، بكل عضو منه، عضوا منه من النار» قال: فانطلقت حين سمعت الحديث من أبي هريرة. فذكرته لعلي ابن الحسين. فأعتق عبدا له قد أعطاه به ابن جعفر عشرة آلاف درهم، أو ألف دينار.

24 — ( ) .... : Aliy ibn Huseyn'in arkadaşı olan Saîd ibn Mercâne tahdîs edib dedi ki: Ben Ebû Hureyre (R) den şöyle derken işittim: Rasûlullah (S): «Her hangi bir musliman kişi, musliman bir kimseyi hürriyete kavuşturursa, Allah hürriyetine kavuşturulan kimsenin her bir uzvuna mukabil, âzâd edenin bir uzvunu şerden kurtarır» buyurdu.

Saîd ibn Mercâne dedi ki: Ben bu hadîsi Ebû Hureyre'den işittiğim zaman Aliy ibn Huseyn'in yanına gidib bu hadîsi kendisine zikrettim. (Arkadaşım Zeynelâbidîn) Aliy ibn Hüseyn hemen bir kölesini hürriyete kavuşturdu. Halbuki vaktıyle Abdullah ibn Ca'fer ibn Ebî Tâlib, Aliy ibn Hüseyn'e bu köle için **on bin** dirhem gümüş yahut **bin dînâr** vermişti [9].

---

9. Bu bâbın hadîslerini Ebû Hureyre'den rivâyet eden zât, tâbiî ricâlinden Saîd ibn Mercâne'dir. Mercâne, Saîd'in annesidir. Babasının adı Abdullah'dır. Hadîsdeki ifâdeye göre Saîd (öl: 96), Zeynelâbidîn lâkabıyle meşhûr olan Aliy ibn Hüseyn'in pek sıkı ve samîmî dostu idi. Aliy ibn Hüseyn'in *on bin* dirhem kıymetindeki bu kölesinin adının Mutraf olduğu bildiriliyor. İşte Aliy ibn Hüseyn bu kadar cömertliği ve çok ibâdetinden dolayı *Zeynelâbidîn* unvânına lâyık görülmüştür.

Hadîsin son fıkrasında saâdet asrının iktisadî vaz'iyeti hakkında kıymetli bir ölçü de verilmiştir. Bu da o devirde *bin* dînârın on bin dirheme muâdil bulunduğudur.

(٦) باب فضل عتق الوالد

٢٥ - (١٥١٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. قالا: حدثنا جرير عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «لا يجزي ولد والدا إلا أن يجده مملوكا فيشتريه فيعتقه». وفي رواية ابن أبي شيبة «ولد والده».

(...) وحدثناه أبو كريب. حدثنا وكيع. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي ح وحدثني عمرو الناقد. حدثنا أبو أحمد الزبيري. كلهم عن سفيان، عن سهيل، بهذا الإسناد، مثله. وقالوا «ولد والده».

(6) BABAYI HÜRRİYETE KAVUŞTURMANIN FAZÎLETİ BÂBI

25 — (1510) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

«Hiç bir oğul, hiç bir babaya kendi üzerinde bulunan baba haklarına ve iyiliklerine karşılık ve denk olabilecek bir hizmet ve iyilikde bulunamaz. Ancak babasını köle halde bulub da onu satın alması ve hürriyetine kavuşturması müstesnâ» [10].

---

10. *Kölelik müessesesine karşı İslâm'ın Durumu* :

İnsanların ubûdiyeti ve kulluğu yalnız yegâne halıklarına munhasır iken insan tabîatındaki ihtiras ve tagallub hissi, gâlibin âcize, kuvvetlinin zaîfe karşı mülkiyet hakkını te'sîs etmiş ve asırlarca sürdüre gelmiştir. İslâm'ın zuhûruna kadar yeryüzünün her tarafında haksız saldırılar ve haksız usullerle bir kısım insanlar diğer bir kısım insanlara kul köle edilib durmuş ve bunlar adâletsiz, insafsız en ağır muamelelere ma'rûz kılınmıştır. İşte İslâm, insanlıkdaki bu kölelik müessesesini bu şekilde olanca şiddet ve fecâatıyla hüküm sürer halde buldu. Bu beşerî müesseseyi çeşitli merhalelerde ve türlü vesîlelerle hafîfletib zararlarını sıfıra yaklaştırdı :

İslâm Dîni evvelâ köle ve câriye âzâdına teşvîk ederek bunun kemiyetini azaltdı. Kur'ân, kölelerin hürriyete kavuşturulmalarını birçok vesîlelerle emreder (el-Bakara: 177; el-Beled: 13), köle âzâd etmeyi günahların keffâreti kılar (en-Nûr: 33; et-Tevbe: 60).

İkinci olarak İslâm dîni mükâtebe usûlünü kanûnlaştırıb yaymıştır. Bu, (en-Nûr sûresinin 33 cü âyeti ile birçok hadîslerde görüleceği üzere), efendisi tarafından meccânî olarak bırakılmayan ve başkaları tarafından da satın alınıb kurtarılmayan köleye, efendisi tarafından âdil bir kıymet takdîr edilerek bizzât kölenin bu meblâğı, kazanıb ödemesi sûretiyle kendi hürriyetini satın alması yoludur. Bunun bir müeyyidesi olarak da muslimanlar arasında en yüksek tasadduk ve taâvünün, kitâbet bedeline bağlanan köleye yardım etmek olduğu teblîğ buyurulmuştur. Hatta devletin, gelirinin muayyen bir kısmını buraya sarf edeceği emredilmiştir (et-Tevbe: 60).

Üçüncü olarak İslâm dîni kölelerle mâlikler arasında musâvî hayât ve maîşet yolu te'sîs etmiştir. Eşitlik esâsına dayanan hayâtî şartlardan bazıları şunlardır :

a. Mâlik, kölesine «kölem, câriyem» gibi izzet-i nefsini rencîde edecek kelimelerle hitâb etmeyecek, «oğlum, kızım, kardeşim...» diye çağıracak (*Buhârî, ıtk*).

b. Ey mâlikler! Ellerinizdeki köleler sizin kardeşlerinizdir. Onlara yediğinizden

Buradaki râvîlerden İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetinde : «Hiçbir oğul kendi babasına» tarzındadır.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Sufyân'dan, o da Suheyl'den bu isnad ile bu hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerin hepsi de : «Hiç bir oğul kendi babasına» şeklinde söylemişlerdir.

«Hıtâmuhu misk» olması niyâzıyle

DÖRDÜNCÜ CİLDİN SONU

---

yediriniz, giydiğinizden giydiriniz...» buyurulmuştur (*Buhârî* ve diğer hadîs kitabları).

c. Bir çok emir ve tavsiyelerle köle, âilenin tefrîk kabul etmez bir ferdi derecesine yükseltilmiştir.

d. Köleler umûmiyetle ta'lîm ve terbiyeden mahrûm kimseler olduğundan bunların öğretim ve eğitimine ihtimâm edilmesi emredilmiştir.

Görülüyor ki muslimanlık bunlar ve daha başka emirleriyle kölelerin hukûkunu te'mînat altına almış, bu kadar güç şartlara ve kayıdlara tâbi' tutmuştur. Dînî vazîfesine sıkı bağlı ve hürmetkâr olan bir musliman'ın, bu vazîfeleri yerine getirerek köle kullanmayı göze aldırması çok güçtür. Bu güçlüğü Cevdet Paşa merhûm şu vecîzesiyle pek güzel ifâde etmiştir: «*Müslümanlıkda köle almak, köle olmaktır.*»

İslâm, yukarıda sıralanan merhale ve sûretlerle köleliği asgarî hadde indirmek için çok çalışmış fakat tamâmıyle ilga etmemiştir.

«Şüphesiz ki köle İslâm'da diğer medeniyetlerde ifâde ettiği ayni ma'nâyı ifâde etmez. Çünkü muslimanın kölesi yukarıda görüldüğü vechile gıda, elbise ve mesken husûslarında efendisi ile eşitlik hakkına mâlikdir. Bunun da İslâm devletinin baş siyâseti olan ğayr-i muslimleri ihtidâ ettirmede rahat bir usûl olduğu inkâr edilemez. Lâkin İslâm, köleleri bile musliman olmaya zorlamaya musâade etmez.. Mecbûrî bir haddi hareket kâidesi olmadığından muslimanlar köleliği kaldırırlarsa kendi hukûklarına karşı bir tecâvüz veya suç işlemiş olmazlar. Filvâki bu onların idealidir. Bununla beraber unutmamalıdır ki bir memleketin veya bir devrin muslimanları tarafından bir hakdan fâidelenmekden vazgeçmek, ilâhî hukûku ibtâl etmez. Ve diğer bir kısım muslimanlar şu veya bu sebeble onu yeniden te'sîs etmeyi luzûmlu bulurlarsa kendi hukûklarına da tecâvuz etmiş olmazlar. (Köleliğin bukadarcık ibkâsı insanlık için bir ni'met de olmuştur). Filvâki insanlığın menfaatı için köleliğe baş vurulacak haller olabilir :

Meselâ bir kavim, kendinden ğayri bütün yabancıların dokunulmaz, aşağılık bir mahlûk olduğuna dînî bir inançla inanır ve beşerî varlıklarına hayvanlardan daha kötü muâmele ederse; ve ayni zamanda insaniyetperver zevâtın tavsiyelerini dinlemeyi red ederse; yahut bir renk ve mîzacdan olan insanlar, Allâh'ın başka renkde yarattıklarına karşı ifsad derecede bir garazla mütehalli olur ve onlara iğrenç bir şekilde muâmele ederse; bütün milletler böyle insanlıkdan uzak bir kavme karşı birleşib onları köle ederek hiçbir dil, ırk ve renk tarafgirlikleri olmayan bir kavmin mandası altına koymaları, insanlığın menfaatı icâblarındandır. Temennî edelim ki böyle bir ihtiyac duyulmasın». (Muhammed Hamîdullah, *İslâm'da Devlet İdâresi*, s. 176-178; Kemal Kuşcu tercemesi).

İ Ç İ N D E K İ L E R

15 — KİTÂBU'L-HACC

SAHÎFELER

(1) Hacc yahut umre sebebiyle ihrâma girene mübâh olan ve olmayan şeyler ile kendisine kokunun tahrîmini beyân bâbı 7
(2) Hacc ve umre mîkatları bâbı 13
(3) Telbiye ile telbiyenin sıfatı ve zamânı bâbı 17
(4) Medîne ahâlisine Zu'l-Huleyfe mescidi yanından ihrâma girmekle emredilmesi bâbı 20
(5) Binek hayvanının (hareket için) kalkıb davrandığı yerden telbiye edilmesi bâbı 22
(6) Zu'l-Huleyfe mescidinde namaz bâbı 24
(7) İhrâma girecek kimsenin ihrâma girişi sırasında koku sürünmesi bâbı 24
(8) İhrâmlı olan kimseye av yapmanın tahrîmi bâbı 30
(9) Hıll'de ve Harem'de ihrâmlı ve ihrâmsız kimseler için öldürülmeleri mendûb olan hayvanlar bâbı 38
(10) Kendisinde bir ezâ olduğu zaman ihrâmlı için başını tıraş etme cevâzı, tıraşından dolayı fidye vucûbu ve bunun beyânı bâbı 43
(11) İhrâmlı için kan aldırmanın cevâzı bâbı 47
(12) İhrâmlının, gözlerini tedâvî etmesinin cevâzı bâbı 48
(13) İhrâmlı kimsenin, bedenini ve başını yıkamasının cevâzı bâbı 49
(14) İhrâmlı kimse öldüğü zamân ona ne yapılacağı bâbı 50
(15) İhrâmlının hastalık ve benzeri bir özürle ihrâmdan çıkmayı şart kılmasının cevâzı bâbı 54
(16) Nifâslı ve hayızlı kadınların ihrâma girmeleri ve ihrâma girmek için yıkanmalarının müstehab olması bâbı 56
(17) İhrâma giriş vecihlerinin beyânı, ifrâd, temettu' ve kırân haclarının câiz olduğu, haccı umreye katmanın cevâzı, kırân haccı yapanın ihrâmından ne zaman çıkacağı bâbı 57
(18) Hacc ve umredeki mut'a (yani temettu') hakkında bâb 79

SAHÎFELER

(19) Peygamber (S) in haccı bâbı 84
(20) «Arafât'ın her tarafı mevkıfdır» hadîsi bâbı 89
(21) Vakfe yapmak ve Allah Teâlâ'nın: «Sonra insanların vakfe yapıb döndüğü yerden dönün» kavli hakkında bâb 93
(22) İhrâmdan çıkmanın kaldırılması ve ihrâmı tamamlamakla emir hakkında bâb 95
(23) Temettu'un cevâzı bâbı 99
(24) Temettu' haccı yapan kimseye kurban kesme vucûbu ve kurban bulamazsa hacc sırasında (ihrâmlı iken) üç, ehline döndüğünde de yedi gün oruc tutması lâzım geldiği bâbı 106
(25) Kırân haccı yapan kimsenin ancak müfred hac yapan kişinin ihrâmdan çıkışı vaktında ihrâmdan çıkacağını beyân bâbı ... 107
(26) Hac etmeye mâni' olunması sebebiyle ihrâmdan çıkmanın cevâzı ile kırân haccının cevâzını beyân bâbı 109
(27) İfrâd haccı ve hac ile umreyi bir ihrâmda birleştirmek sûretiyle yapılan kırân haccı hakkında bâb 113
(28) Hac niyetiyle ihrâma girib, sonra Mekke'ye gelen kimseye tavâf ve sa'yden ne lâzım geleceği bâbı 114
(29) Beyti tavâf ve Safâ ile Merve'yi sa'y eden kimseye ihrâm üzere kalmak ve ihrâmdan çıkmayı terk etmekden ne lâzım geleceği bâbı 117
(30) Hac mut'ası hakkında bâb 120
(31) Hac aylarında umre yapmanın cevâzı bâbı 122
(32) İhrâma girme sırasında kurbanlık hayvana gerdanlık takılması ve alâmet olmak için üzerinin çizilmesi bâbı 124
(33) Umrede saç kısaltma bâbı 126
(34) Peygamber (S) in ihrâm telbiyesi ve hedyi bâbı 128
(35) Peygamber (S) in umrelerinin sayısını ve zamanlarını beyân bâbı 130
(36) Ramazanda umrenin fazîleti bâbı 133
(37) Mekke'ye es-Seniyyetu'l-ulyâ'dan girib es-Seniyyetu's-suflâ'dan çıkmanın ve herhangi bir beldeye, çıkışdaki yoldan gayri bir yolla girmenin müstehablığı bâbı 134
(38) Mekke'ye girmek istenildiği zaman «Zî Tavâ» mevkiinde gecelemek, giriş için yıkanmak ve gündüzleyin girmenin müstehablığı bâbı 135
(39) Umre tavâfı ile haccın ilk tavâfında «remel yürüyüşü» yapmanın müstehablığı bâbı 137
(40) Tavâfda diğer iki rüknü değil, sâdece Yemen cihetindeki iki rüknü isti'lâm etmenin müstehablığı bâbı 142
(41) Tavâfda «Hacer Esved» i öpmenin müstehablığı bâbı 144

SAHİFELER

(42) Deve ve diğer bir şey üzerinde tavâf etmenin cevâzı ile binekli kimse için mıhcen ve benzeri bir şey ile Hacer Esved'i isti'lâm etmenin cevâzı bâbı 146
(43) Safâ ile Merve arasında sa'y etmenin, haccın ancak kendisi ile sahîh olacağı bir rükn olduğunu beyân bâbı 149
(44) Sa'yın tekrarlanmıyacağını beyân bâbı 154
(45) Kurban kesme günü Akabe cemresini taşlayıncaya kadar hacının telbiyeyi devâm ettirmesinin müstehablığı bâbı 155
(46) Arafe günü Minâ'dan Arafât'a gidişde telbiye ve tekbîr edilmesi bâbı 158
(47) Arafât'dan Muzdelife'ye doğru hareket (ifâza) ve bu gece içinde akşam ile yatsı namazlarını Müzdelife'de birleştirerek kılmanın müstehablığı bâbı 159
(48) Muzdelife'de kurban günü sabah namazını ziyâde karanlıkda kılmak ve fecr tulûunun tahakkukundan sonra erken kılmakda mubâlağa etmenin müstehablığı bâbı 165
(49) Kadınlar ve başkalarından zaîf olan kimselerin Muzdelife'den Minâ'ya gecenin sonlarında, halkın izdihâmından önce gönderilmelerinin ve diğerlerinin de Muzdelife'de sabah namazlarını kılıncaya kadar eylenmelerinin müstehablığı bâbı 166
(50) Akabe cemresinin vâdî içinde, Mekke sol tarafda bulunacak tarzda ve her bir çakılla birlikde **Allâhu ekber** diyerek taşlanması bâbı 171
(51) Kurban kesme gününde Akabe cemresini suvârî olarak atmanın müstehablığı ve Rasûlullah (S) ın «menseklerinizi (benden) alınız» sözünü beyân bâbı 174
(52) Cemrelere atılacak çakılların fiske ile atılan taşlar kadar olmasının müstehablığı bâbı 176
(53) Cemre atmanın müstehab vaktını beyân bâbı 176
(54) Cemre taşlarının yedi olduğunu beyân bâbı 177
(55) Saç kestirmenin saç kısaltmak üzerine tafdîli ve saç kısaltmanın da cevâzı bâbı 177
(56) Nahr günü evvelâ cemre taşlama, sonra kurban kesme, sonra tıraş olma ve tıraşda da tıraş olanın başının sağ tarafından başlamanın sünnet olduğunu beyân bâbı 180
(57) Kurban kesmeden evvel tıraş olan, yahut taş atmadan evvel kurban kesen kimse hakkında bâb 182
(58) İfâza tavâfının birinci kurban kesme gününde yapılmasının müstehablığı bâbı 186
(59) Nefr (yani Minâ'dan dönüb dağılma) gününde Muhassab mevkiine inmek ve orada namaz kılmanın müstehablığı bâbı 187

SAHİFELER

(60) Teşrîk günlerinin gecelerini Minâ'da geçirmenin vucûbu, halka su dağıtanlar için de bunun terkine ruhsat verilmesi bâbı 191
(61) Kurbanların etlerini, derilerini ve çullarını sadaka etmek hakkında bâb 192
(62) (Büyükbaş) kurbanlık hayvanda ortaklık, sığır ile devede her birinin yedi kişi adına kurban edilebileceği bâbı 193
(63) Develerin bir ayağı bağlı ve üç ayak üzerinde oldukları halde gerdanlarından kesilmeleri bâbı 196
(64) Bizzat gitmek istemeyen kimseye Harem'e kurban göndermesinin ve gerdanlıklar büküllüb kurbanlık hayvana takılmasının müstehablığı, memleketinden Mekke'ye kurban gönderenin ihrâma girmiş olmıyacağı ve bununla kendisine (ihrâmın harâm kıldığı) hiç bir şeyin harâm olmıyacağı bâbı 197
(65) Bineğe ihtiyâcı olanın kurbanlık deveye binmesinin cevâzı bâbı 201
(66) Kurbanlık hayvan yolda yürümekden âciz olduğu zaman ne yapılacağı bâbı 203
(67) Vedâ tavâfının vucûbu ve bu vucûbun hayızlı kadından düşmesi bâbı 205
(68) Hacılar ve diğerleri için Kâ'be'ye girmenin, orada namaz kılmanın ve Kâ'be'nin bütün nâhiyelerinde duâ etmenin müstehablığı bâbı 209
(69) Kâ'be'nin bozulması ve binâ edilmesi bâbı 214
(70) Kâ'be'nin (hıcr) duvarı ve kapusu bâbı 220
(71) Kötürümlük, ihtiyarlık ve benzeri durumlardan dolayı âciz olan adına veyahut ölü adına hac etmek bâbı 221
(72) Çocuğun hac etmesinin sahîhliği ve onu hac ettiren kimseye de ecr olacağı bâbı 223
(73) Haccın, hayatda bir kerre (îfâsının) farz kılınması bâbı 224
(74) Kadının hac ve diğer yolculuklara bir mahremi ile sefer etmesi bâbı 225
(75) Hac seferine ve diğer seferlere çıkan kimsenin bineğine bindiği zaman okuyacağı duâ bâbı 231
(76) Hacdan ve diğer seferlerden dönen kimsenin dönüşünde okuyacağı duâ bâbı 233
(77) Hacdan yahut umreden dönerken Zu'l-Huleyfe'de konaklama ve orada namaz kılma bâbı 234
(78) «Beyt'i hiçbir müşrik hac, hiçbir çıblak da tavâf etmesin» emri ile el-Haccu'l-ekber'in beyânı bâbı 236
(79) Haccın, umrenin ve arafe gününün fazîleti hakkında bâb 237
(80) Hacıların Mekke'ye inmeleri ve Mekke evlerinin mîrâs edilmeleri bâbı 239

SAHÎFELER

(81) Mekke'den hicret etmiş olanlara hac ve umreyi bitirdikden sonra Mekke'de ziyâdesiz olarak üç gün ikamet etmelerinin cevâbı bâbı 240
(82) Mekke'nin devamlı olarak muhterem kılınması, avının öldürülmeyeceği, bitkisinin koparılmıyacağı, ağacının kesilmiyeceği, yitiğinin de i'lân ederek sâhibini arıyacak kişiden başka hiç kimse tarafından alınamıyacağı bâbı 243
(83) İhtiyâc yok iken Mekke'de silâh taşımakdan nehy edilmesi bâbı 247
(84) Mekke'ye ihrâmsız girmenin cevâzı bâbı 247
(85) Medîne'nin fazîleti, Peygamber (S) in Medîne'ye bereket duâsı, orada av ve ağaç kesmenin tahrîmi ve Harem hudûdunun beyânı bâbı 249
(86) Medîne'de ikamete ve şiddetlerine karşı sabr etmeğe teşvîk bâbı 259
(87) Medîne'nin, tâûn ve Deccâl girmesinden korunması bâbı 265
(88) «Medîne, şerli kimseleri dışarıya atar» hadîsi bâbı 266
(89) «Kim Medîne ahâlisine bir kötülük yapmak isterse Allah onu eritir, mahveder» hadîsi bâbı 268
(90) Diğer memleketler feth olunurken Medîne'ye rağbet ettirme bâbı 271
(91) Ahâlisi onu terk edecekleri zaman Medîne'nin durumu hakkında bâb 272
(92) Peygamber'in kabri ile minberi arasındaki sâhanın cennet bahçelerinden bir bahçe olduğu hakkında bâb 273
(93) «Uhud bir dağdır ki o, bizleri sever, biz de onu severiz» hadîsi bâbı 274
(94) Mekke ve Medîne mescidlerinde namaz kılmanın fazîleti bâbı 275
(95) «Üç mescidden başkasına sevâb maksadıyle sefer için yükler bağlanmaz» hadîsi bâbı 279
(96) Temeli takvâ üzerine kurulmuş olan mescidin, Peygamber'in Medîne'deki mescidi olduğunu beyân bâbı 280
(97) Kubâ mescidinin fadlı ile orada namaz kılmanın ve onu ziyâret etmenin fazîleti bâbı 282

16 — KİTÂBU'N-NİKÂH

(1) Nefsi nikâha muktedir olan ve azığını bulabilen için evlenmenin, azığı te'mînden âciz olanın da orucla meşgûl olmasının müstehablığı bâbı 285
(2) Bir kadın görüb de gönlüne bir hevâ ve meyl düşen kimsenin eşine yahut odalığına gelmesi ve onunla cinsî münâsebet yapmasının mendûbluğu bâbı 290

SAHÎFELER

(3) Mut'a nikâhı, mut'a nikâhının mübâh kılındığı, sonra kaldırıldığı, sonra tekrar mübâh kılındığı, sonra da tekrar kaldırıldığını ve artık harâmlığının kıyâmete kadar kararlaştığını beyân bâbı 291
(4) Kadınla halasını, yahut teyzesini bir kimsenin nikâhı atlında cem' etmenin harâm kılınması bâbı 302
(5) İhrâmlı kimseye nikâhın tahrîmi ve evlenme teklîfinin kerâheti bâbı 306
(6) Kendisi izin vermedikce yahut terk etmedikce (beşer) kardeşinin evlenme talebinde bulunduğu kimseyi evlenme teklîfi ile istemenin harâm kılınması babı 309
(7) Şiğâr nikâhının tahrîmi ve bâtıl olması bâbı 312
(8) Nikâhdaki şartlara vefakârlık bâbı 314
(9) Nikâh husûsunda dulun sarâhaten söylemesi ile, bekârın da (asgarî) sükûtu ile izninin istenmesi bâbı 316
(10) Babanın, küçük bâkire kızı evlendirmesi bâbı 318
(11) Şevvâlde evlenmenin, evlendirmenin ve bu ayda zifâfa girmenin müstehablığı bâbı 319
(12) Evlenecek kimseye evlenmek istediği kadının yüz ve ellerine bakmasının mendûb olması bâbı 320
(13) Mehr, Kur'ân öğretmenin, demir yüzüğün ve az çok başka şeylerin mehr olmasının cevâzı ve kendini fakîr düşürmeyecek kimse için de mehrin beş yüz dirhem olmasının müstehablığı bâbı 321
(14) Kişinin, sâhib olduğu köle bir kadını hürriyete kavuşturması, sonra da onunla evlenmesinin fazîleti bâbı 326
(15) Zeyneb Bintu Cahş'ın evlenmesi, hicâb âyetinin inmesi ve düğün yemeği yapmanın isbâtı bâbı 332
(16) Bir da'vete çağırana icâbet etmek emri bâbı 338
(17) Üç boşama ile boşanmış olan kadın artık başka bir kocaya varır o, kendisi ile cinsî münâsebet yapar, sonra da kendisinden ayrılıb, kadının da iddeti bitmedikce ilk kocası ile tekrar evlenmesi halâl olmaz bâbı 343
(18) Cinsî münâsebet yaparken söylenmesi müstehab olan duâ bâbı 346
(19) Mak'ade taarruz atmeksizin kadının fercinden olmak üzere önünden ve arkasından cimâ' yapmanın cevâzı bâbı 347
(20) Kadının, kocasının döşeğinden imtinâ' etmesinin tahrîmi bâbı 349
(21) Kadının sırrını yaymanın tahrîmi bâbı 350
(22) Azlin hükmü bâbı 351
(23) Esîr alınmış hâmile kadına cımâ' etmenin tahrîmi bâbı 357
(24) Emzikli kadınla cimâ' etmenin cevâzı ve azlin kerâhati bâbı ... 358

SAHÎFELER

17 — KİTÂBU'R-RADÂ

(1) «Vilâdetin (yani nesebin) harâm kıldığı her şey, sütden de harâm olur» bâbı 360
(2) Fahlin suyundan (yani sütün meydana gelmesine sebeb olan erkekden) dolayı süt harâmlığı bâbı 362
(3) Süt erkek kardeş kızının tahrîmi bâbı 366
(4) Üvey kızın ve kadının kız kardeşinin tahrîmi bâbı 368
(5) Bir kerre ve iki kerre emmek hakkında bâb 370
(6) Beş kerre sorub emmekle nikâhın harâm kılınması bâbı 373
(7) Büyüğün emmesi bâbı 374
(8) «Radâa ancak mecâadandır» bâbı 379
(9) Esîr kadının eğer kocası var ise esîrlik sebebiyle nikâhının bozulduğu ve artık rahiminin temizlenmesinden sonra onunla cinsî münâsebet yapmanın cevâzı bâbı 380
(10) Çocuğun döşeğe âidiyyeti ve şüpheli şeylerden sakınma bâbı 382
(11) İz sürücünün, çocuğu birinin nesebine ilhâk etmesi ile amel bâbı 384
(12) Bâkire ve dul kadınların zifâf akabinde kocasının kendi yanında nevbetsiz olarak ne kadar ikamet etmesine hak kazanacakları bâbı 385
(13) Zevceler arasında gün taksîmi ve her birine gündüzü ile beraber bir gece ayırmanın sünnet olduğunu beyân bâbı 388
(14) Kadının, kendi nevbetini ortağına hibe etmesinin cevâzı bâbı 389
(15) Dîndar olan kimse ile evlenmenin müstehablığı bâbı 391
(16) Er görmedik bâkire kız ile evlenmenin müstehablığı bâbı 392
(17) «Dünyâ metâının en hayırlısı sâliha kadındır» bâbı 397
(18) Kadınlarla ilgili vasiyyet bâbı 398
(19) «Havvâ (anamız) olmayaydı, kadın cinsi eşine ebediyyen hıyânet etmezdi» bâbı 400

18 — KİTÂBU'T-TALÂK

(1) Hayızlı kadını rızâsı olmaksızın boşamanın tahrîmi, erkek bu yasağa muhâlefet etmiş olursa boşanmanın vâki' olup (iddet içinde) kadına dönmekle emrolunacağı bâbı 403
(2) Üç talâk bâbı 413
(3) Talâkı niyyet etmediği halde karısını kendine harâm kılan kimseye keffâretin vucûbu bâbı 415
(4) Niyyet bulunmak müstesnâ, bir erkeğin karısını muhayyer kılmasının talâk olmıyacağını beyân bâbı 419

SAHÎFELER

(5) İylâ, kadınlardan uzlete çekilme, kadınların muhayyer kılınmaları, bir de «ve in tezâharâ aleyhi» âyeti hakkında bâb 425
(6) «Üç talâkla boşanmış kadına nafaka yoktur» bâbı 436
(7) Ebedî olarak boşanmış kadın ile kocası ölmüş kadının iddetleri içinde bulunurlarken, kendi ihtiyâcları için gündüzleyin dışarıya çıkmalarının cevâzı bâbı 449
(8) Kocası ölen hâmile ile diğer hâmile kadınların o çocuğu doğurmakla iddetlerinin son bulacağı bâbı 450
(9) Kocanın ölümünden dolayı beklenen iddet süresinde kadının süslenmeyi terk etmesinin vucûbu ve kocadan başkasının ölümünde ise üç gün müstesnâ süslenmeği terk etmesinin tahrîmi bâbı 452

19 — KİTÂBU'L-LİÂN

20 — KİTÂBU'L-ITK

(1) Kölenin kendi boynunu kölelikden kurtarmak için para kazanmasının zikri bâbı 477
(2) «Hürriyete kavuşturulan bir kölenin velîliği ancak onu hürriyete kavuşturan kimseye âiddir» bâbı 479
(3) Velânın alınıb satılması ve hibe edilmesinden nehy bâbı 485
(4) Âzâd olunmuş şahsın, kendisini hürriyete kavuşturan kimselerden başkalarını velî ve yakın edinmesinin tahrîmi bâbı 486
(5) Hürriyete kavuşturmanın fazîleti bâbı 488
(6) Babayı hürriyete kavuşturmanın fazîleti bâbı 490